නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

දීඝනිකායෙ

මහාවග්ගටීකා

1. මහාපදානසුත්තවණ්ණනා

පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තකථාවණ්ණනා

1. යථාජාතානං කරෙරිරුක්ඛානං ඝනපත්තසාඛාවිටපෙහි මණ්ඩපසඞ්ඛෙපෙහි සඤ්ඡන්නො පදෙසො **''කරෙරිමණ්ඩපො''**ති අධිප්පෙතො. **ද්වාරෙ**ති ද්වාරසමීපෙ. ද්වාරෙ ඨිතරුක්ඛවසෙන අඤ්ඤත්ථාපි සමඤ්ඤා අත්ථීති දස්සෙතුං **''යථා''**තිආදි වුත්තං. කථං පන භගවා මහාගන්ධකුටියං අවසිත්වා තදා කරෙරිකුටිකායං විහාසීති? සාපි බුද්ධස්ස භගවතො වසනගන්ධකුටි එවාති දස්සෙන්තො **''අන්තොජෙතවනෙ''**තිආදිමාහ. **සලළාගාර**න්ති දෙවදාරුරුක්ඛෙහි කතගෙහං. **පකතිභත්තස්ස පච්ඡතො**ති භික්ඛූනං පාකතිකභත්තකාලතො පච්ඡා, ඨිතමජ්ඣන්හිකතො උපරීති අත්ථො. **පිණ්ඩපාතතො පටික්කන්තාන**න්ති පිණ්ඩපාතභොජනතො අපෙතානං. තෙනාහ **''භත්තකිච්ච''**න්තිආදි.

මණ්ඩලසණ්ඨානා මාළසඞ්ඛෙපෙන කතා නිසීදනසාලා **''මණ්ඩලමාළ''**න්ති අධිප්පෙතාති ආහ **''නිසීදනසාලායා''**ති. **පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තා**ති එත්ථ පුබ්බ-සද්දො අතීතවිසයො, නිවාස-සද්දො කම්මසාධනො, ඛන්ධවිනිමුත්තො ච නිවසිතධම්මො නත්ථි, ඛන්ධා ච සන්තානවසෙනෙව පවත්තන්තීති ආහ **''පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානසඞ්ඛාතෙන පුබ්බෙනිවාසෙනා''**ති. **යොජෙත්වා**ති විසයභාවෙන යොජෙත්වා. **පවත්තිතා**ති කථිතා. ධම්මූපසංහිතත්තා ධම්මතො අනපෙතාති **ධම්මී.** තෙනාහ **''ධම්මසංයුත්තා''**ති.

උදපාදීති පදුද්ධාරො, තස්ස උප්පන්නා ජාතාති ඉමිනා සම්බන්ධො. තං පනස්සා උප්පන්නාකාරං පාළියං සඞ්ඛෙපතොව දස්සිතං, විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''අහො අච්ඡරිය''**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **කෙ අනුස්සරන්ති, කෙ නානුස්සරන්තී**ති පදද්වයෙ පඨමංයෙව සප්පපඤ්චනං, න ඉතරන්ති තදෙව පුග්ගලභෙදතො, කාලවිභාගතො, අනුස්සරණාකාරතො, ඔපම්මතො නිද්දිසන්තෙන **''තිත්ථියා අනුස්සරන්තී''**තිආදි වුත්තං. **අග්ගප්පත්තකම්මවාදිනො**ති සිඛාප්පත්තකම්මවාදිනො ''අත්ථි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකො''ති (පටි. ම. 1.234) එවං කම්මස්සකතාඤාණෙ ඨිතා තාපසපරිබ්බාජකා. **චත්තාලීසංයෙව කප්පෙ අනුස්සරන්තී**ති බ්‍රහ්මජාලාදීසු (දී. නි. 1.33) භගවතා තථා පරිච්ඡිජ්ජ වුත්තත්තා. **තතො පරං න අනුස්සරන්තී**ති තථාවචනඤ්ච දිට්ඨිගතොපට්ඨකස්ස තෙසං ඤාණස්ස පරිදුබ්බලභාවතො.

සාවකාති මහාසාවකා තෙසඤ්හි කප්පසතසහස්සං පුබ්බාභිනීහාරො. පකතිසාවකා පන තතො ඌනකමෙව අනුස්සරන්ති. යස්මා ''කප්පානං ලක්ඛාධිකං එකං, ද්වෙ ච අසඞ්ඛෙය්‍යානී''ති කාලවසෙන එවං පරිමාණො යථාක්කමං අග්ගසාවකපච්චෙකබුද්ධානං පුඤ්ඤඤාණාභිනීහාරො, සාවකබොධිපච්චෙකබොධිපාරමිතාසම්භරණඤ්ච, තස්මා වුත්තං **''ද්වෙ අග්ගසාවකා…පෙ…. කප්පසතසහස්සඤ්චා''**ති. යදි බොධිසම්භාරසම්භරණකාලපරිච්ඡින්නො තෙසං තෙසං අරියානං අභිඤ්ඤාඤාණවිභවො, එවං සන්තෙ බුද්ධානම්පිස්ස සපරිච්ඡෙදතා ආපන්නාති චොදනං සන්ධායාහ **''බුද්ධානං පන එත්තකන්ති පරිච්ඡෙදො නත්ථි, යාවතකං ආකඞ්ඛන්ති, තාවතකං අනුස්සරන්තී''**ති ''යාවතකං නෙය්‍යං, තාවතකං ඤාණ''න්ති (මහානි. 156; චූළනි. 85; පටි. ම. 3, 5) වචනතො. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස විය හි බුද්ධානං අභිඤ්ඤාඤාණානම්පි සවිසයෙ පරිච්ඡෙදො නාම නත්ථි, තස්මා යං යං ඤාතුං ඉච්ඡන්ති, තෙ තං තං ජානන්ති එව. අථ වා සතිපි කාලපරිච්ඡෙදෙ කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහාදිනා සාතිසයත්තා මහාබොධිසම්භාරානං පඤ්ඤාපාරමිතාය පවත්තිආනුභාවස්ස පරිච්ඡෙදො නාම නත්ථි, කුතො තන්නිමිත්තකානං අභිඤ්ඤාඤාණානන්ති වුත්තං **''බුද්ධානං…පෙ…. නත්ථී''**ති.

ඛන්ධපටිපාටියාති යථාපච්චයං අනුපුබ්බපවත්තමානානං ඛන්ධානං අනුපුබ්බියා. **ඛන්ධප්පවත්ති**න්ති වෙදනාදික්ඛන්ධප්පවත්තිං. තෙසඤ්හි අනුභවනාදිආකාරග්ගහණමස්ස සාතිසයං, තං සඤ්ඤාභවෙ තත්ථ තත්ථ අනුස්සරණවසෙන ගහෙත්වා ගච්ඡන්තා එකවොකාරභවෙ අලභන්තා ''න පස්සන්තී''ති වුත්තා, ජාලෙ පතිතා විය සකුණා, මච්ඡා විය වාති අධිප්පායො. **කුණ්ඨා විය**ාති දන්ධා විය. **පඞ්ගුළා විය**ාති පීඨසප්පිනො විය. **දිට්ඨිං ගණ්හන්තී**ති අධිච්චසමුප්පන්නිකදිට්ඨිං ගණ්හන්ති. යට්ඨිකොටිහෙතුකං ගමනං **යට්ඨිකොටිගමනං** ඛන්ධපටිපාටියා අමුඤ්චනතො.

එවං සන්තෙපීති කාමං බුද්ධසාවකාපි අසඤ්ඤභවෙ ඛන්ධප්පවත්තිං න පස්සන්ති, එවං සන්තෙපි තෙ බුද්ධසාවකා අසඤ්ඤභවං ලඞ්ඝිත්වා පරතො අනුස්සරන්ති. **''වට්ටෙ''**තිආදි තථා තෙසං අනුස්සරණාකාරදස්සනං. **බුද්ධෙහි දින්නනයෙ ඨත්වා**ති ''යත්ථ පඤ්චකප්පසතානි රූපප්පවත්තියෙව, න අරූපප්පවත්ති, සො අසඤ්ඤභවො''ති

එවං සම්මාසම්බුද්ධෙහි දෙසිතායං ධම්මනෙත්තියං ඨත්වා. එවඤ්හි අන්තරා චුතිපටිසන්ධියො අපස්සන්තා **පරතො අනුස්සරන්ති සෙය්‍යථාපි ආයස්මා සොභිතොති** (ථෙරගා. අට්ඨ. 1.2.164 සොභිතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා). සො කිර පුබ්බෙනිවාසෙ චිණ්ණවසී හුත්වා අනුපටිපාටියා අත්තනො නිබ්බත්තට්ඨානං අනුස්සරන්තො යාව අසඤ්ඤභවෙ අත්තනො අචිත්තකපටිසන්ධි තාව අද්දස, තතො පරං පඤ්චකප්පසතපරිමාණෙ කාලෙ චුතිපටිසන්ධියො අදිස්වා අවසානෙ චුතිං දිස්වා “කිං නාමෙත”න්ති ආවජ්ජයමානො නයවසෙන “අසඤ්ඤභවො භවිස්සතී”ති නිට්ඨං අගමාසි. අථ නං භගවා තං කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. **“චුතිපටිසන්ධිං ඔලොකෙත්වා”**ති ඉදං චුතිපටිසන්ධිවසෙන තෙසං ඤාණස්ස සඞ්කමනදස්සනං, තෙන සබ්බසො භවෙ අනාමසිත්වා ගන්තුං න සක්කොන්තීති දස්සෙති.

තං තදෙව පස්සන්තීති යථා නාම සරදසමයෙ ඨිතමජ්ඣන්හිකවෙලාය චතුරතනිකෙ ගෙහෙ චක්ඛුමතො පුරිසස්ස රූපගතං සුපාකටමෙව හොතීති ලොකසිද්ධමෙතං, සියා පන තස්ස සුඛුමතරතිරොහිතාදිභෙදස්ස රූපගතස්ස අගොචරතා. න ත්වෙව බුද්ධානං ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස ඤෙය්‍යස්ස අගොචරතා, අථ ඛො තං ඤාණාලොකෙන ඔභාසිතං හත්ථතලෙ ආමලකං විය සුපාකටං සුවිභූතමෙව හොති තථා ඤෙය්‍යාවරණස්ස සුප්පහීනත්තා. තෙනාහ “බුද්ධා පන අත්තනා වා පරෙහි වා දිට්ඨකතසුතං, සූරියමණ්ඩලොභාසසදිස”න්ති ච ආදි.

තථා සාවකා ච පච්චෙකබුද්ධා චාති. එත්ථ **තථා**-සද්දෙන “අත්තනා දිට්ඨකතසුතමෙව අනුස්සරන්තී”ති ඉදං උපසංහරති, තෙන සප්පදෙසමෙව නෙසං අනුස්සරණං, න නිප්පදෙසන්ති නිදස්සෙති.

ඛජ්ජොපනකඔභාසසදිසං ඤාණස්ස අතිවිය අප්පානුභාවතාය. **සාවකානන්ති** එත්ථ පකතිසාවකානං පාකතික**පදීපොභාසසදිසං.** මහාසාවකානං (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.21 වඞ්ගීසත්ථෙරගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරො) මහා**පදීපොභාසසදිසං.** තෙනාහ **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.402) “උක්කාපභාසදිස”න්ති. **ඔසධිතාරකොභාසසදිසන්ති** උස්සන්නා පභා එතාය ධීයති, ඔසධීනං වා අනුබලප්පදායකත්තා “ඔසධී”ති එවං ලද්ධනාමාය තාරකාය පභාසදිසං. **සරදසූරියමණ්ඩලොභාසසදිසං** සබ්බසො අන්ධකාරවිධමනතො. අපටුභාවහෙතුකො විසයග්ගහණෙ චඤ්චලභාවො **ඛලිතං,** කුණ්ඨීභාවහෙතුකො විසයස්ස අනභිසමයො **පටිඝාතො. ආවජ්ජනපටිබද්ධමෙවාති** ආවජ්ජනමත්තාධීනං, ආවජ්ජිතමත්තෙ එව යථිච්ඡිතස්ස පටිවිජ්ඣනකන්ති අත්ථො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

අසඞ්ගඅප්පටිහතං පවත්තමානං භගවතො ඤාණං ලහුතරෙපි විසයෙ, ගරුතරෙ ච එකසදිසමෙවාති දස්සෙතුං **“දුබ්බලපත්තපුටෙ”**තිආදිනා උපමාද්වයං වුත්තං. ධම්මකායත්තා භගවතො ගුණෙ ආරබ්භ පවත්තා **“භගවන්තංයෙව ආරබ්භ උප්පන්නා”**ති වුත්තං. **තං සබ්බම්පීති** තං යථාවුත්තං සබ්බම්පි පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තං කථං. තිත්ථියානං, සාවකානඤ්ච පුබ්බෙනිවාසානුස්සරණං භගවතො පුබ්බෙනිවාසානුස්සරණස්ස හීනුදාහරණදස්සනවසෙනෙත්ථ කථිතං. එවඤ්හි භගවතො මහන්තභාවො විසෙසතො පකාසිතො හොතීති. **සඞ්ඛෙපතොති** සමාසතො. යත්තකොපි පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණස්ස පවත්තිභෙදො අත්තනො ඤාණස්ස විසයභූතො, තං සබ්බං තදා යථාකථිතං තෙ භික්ඛූ සඞ්ඛිපිත්වා **“ඉතිපී”**ති ආහංසු. තස්ස ච අනෙකාකාරතාය ආමෙඩිතවචනං, **පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, “ඉති ඛො භික්ඛවෙ සප්පටිභයො බාලො”තිආදීසු (ම. නි. 3.124; අ. නි. 3.1) විය ආකාරත්ථො **ඉති**-සද්දොති දස්සෙන්තො **“එවම්පී”**ති තදත්ථමාහ.

2-3. **වුත්තමෙවාති** එත්ථ ච ඉධ පාඨෙ යං වත්තබ්බං තෙන පාඨෙන සාධාරණං, තං වුත්තමෙවාති අධිප්පෙතං, න අසාධාරණං අපුබ්බපදවණ්ණනාය අධිකතත්තාති තං දස්සෙන්තො **“අයමෙව හි විසෙසො”**තිආදිමාහ. **“අස්සොසී”**ති ඉදං සවනකිච්චනිප්ඵත්තියා වුත්තං සද්දග්ගහණමුඛෙන තදත්ථාවබොධස්ස සිද්ධත්තා. තත්ථ පන පාළියං “ඉමං සංඛියධම්මං විදිත්වා” ඉච්චෙව (දී. නි. 1.2) වුත්තං. ඉමෙ භික්ඛූ මම ගුණෙ ථොමෙන්ති, කථං? මම පුබ්බෙනිවාසඤාණං ආරබ්භාති යොජනා. **නිප්ඵත්තින්ති** කිච්චනිප්ඵත්තිං, තෙන කාතබ්බකිච්චසිද්ධන්ති අත්ථො. **නොති පුච්ඡාවාචී නු-ඉති** ඉමිනා සමානත්ථො නිපාතොති වුත්තං **“ඉච්ඡෙය්‍යාථ නූ”**ති. **නන්ති** භගවන්තං. “යං භගවා”ති එත්ථ යං-සද්දෙන කිරියාපරාමසනභූතෙන “ධම්මිං කථං කරෙය්‍යා”ති එවං වුත්තං. ධම්මිකථාකරණං පරාමට්ඨං “එතස්සා”ති පදස්ස අත්ථොති ආහ **“එතස්ස ධම්මිකථාකරණස්සා”**ති, ආදරවසෙන පන තං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තං.

4. **සුණාථාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, එතෙන “මනසි කරොථා”ති පදං සඞ්ගණ්හාති. **සොතාවධානං** සොතස්ස ඔදහනං, සුස්සූසාති අත්ථො. ඡින්නං උපච්ඡින්නං වටුමං සංසාරවට්ටං එතෙසන්ති **ඡින්නවටුමකා,** සම්මාසම්බුද්ධා, අඤ්ඤෙ ච ඛීණාසවා, ඉධ පන සම්මාසම්බුද්ධා අධිප්පෙතා. තෙසඤ්හි සබ්බසො අනුස්සරණං ඉතරෙසං අවිසයො. තෙනාහ **“අඤ්ඤෙසං අසාධාරණ”**න්ති. **පච්චත්තවචනෙ දිස්සති යං-සද්දො** කම්මත්ථදීපනතො. **උපයොගවචනෙ** දිස්සති යං-සද්දො පුච්ඡනකිරියාය කම්මත්ථදීපනතො. **තන්ති** ච උපයොගවචනමෙව පුච්ඡති-සද්දස්ස ද්විකම්මකභාවතො. **යන්ති** යෙන කාරණෙනාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **“කරණවචනෙ දිස්සතී”**ති. **භුම්මෙති දට්ඨබ්බොති** යථා යං-සද්දො න කෙවලං පච්චත්තඋපයොගෙසු එව, අථ ඛො කරණෙපි දිස්සති, එවං ඉධ භුම්මෙති දට්ඨබ්බො. **දසසහස්සිලොකධාතුන්ති** ජාතික්ඛෙත්තභූතං දසසහස්සචක්කවාළං. **උන්නාදෙන්තො උප්පජ්ජි** අනෙකච්ඡරියපාතුභාවපටිමණ්ඩිතත්තා බුද්ධුප්පාදස්ස.

කාලස්ස භද්දතා නාම තත්ථ සත්තානං ගුණවිභූතියා, බුද්ධුප්පාදපරමා ච ගුණවිභූතීති තබ්බහුලතා යස්ස කප්පස්ස භද්දතාති ආහ **"පඤ්චබුද්ධුප්පාදපටිමණ්ඩිතත්තා සුන්දරකප්පෙ"**ති, තථා සාරභූතගුණවසෙන **"සාරකප්පෙ"**ති . ''ඉමං කප්පං ථොමෙන්තො එවමාහා''ති වත්වා ඉමස්ස කප්පස්ස තථා ථොමෙතබ්බතා අනඤ්ඤසාධාරණාති දස්සෙතුං **"යතො පට්ඨායා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යතො පට්ඨායාති** යතො පභුති **අභිනීහාරො කතොති** මනුස්සත්තාදිඅට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො අභිනීහාරො පවත්තිතො. සංසාරස්ස අනාදිභාවතො ඉමස්ස භගවතො අභිනීහාරතො පුරෙතරං උප්පන්නා සම්මාසම්බුද්ධා අනන්තා අපරිමෙය්‍යාති තෙහි උප්පන්නකප්පෙ නිවත්තෙන්තො **"එතස්මිං අන්තරෙ"**ති ආහ. කාමං දීපඞ්කරබුද්ධුප්පාදෙ අයං භගවා අභිනීහාරමකාසි, තස්ස පන භගවතො නිබ්බත්ති ඉමස්ස අභිනීහාරතො පුරිමතරාති වුත්තං **"අම්හාකං...පෙ.... නිබ්බත්තිංසූ"**ති.

අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පපරියොසානෙති මහාකප්පානං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යපරියොසානෙ. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. **"ඉතො තිංසකප්පසහස්සානං උපරී"**ති එතෙන පදුමුත්තරස්ස භගවතො, සුමෙධස්ස ච භගවතො අන්තරෙ එකූනසත්තතිකප්පසහස්සානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්ති දස්සෙති. **"ඉතො අට්ඨාරසන්නං කප්පසහස්සානං උපරී"**ති ඉමිනා සුජාතස්ස භගවතො, අත්ථදස්සිස්ස ච භගවතො අන්තරෙ එකෙනූනානි ද්වාදසකප්පසහස්සානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්ති දස්සෙති. **"ඉතො චතුනවුතෙ කප්පෙ"**ති ඉමිනා ධම්මදස්සිස්ස භගවතො, සිද්ධත්ථස්ස ච භගවතො අන්තරෙ ඡාධිකනවසතුත්තරානි සත්තරසකප්පසහස්සානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්ති දස්සෙති. **"එකතිංසෙ කප්පෙ"**ති ඉමිනා විපස්සිස්ස භගවතො, සිඛිස්ස ච භගවතො අන්තරෙ සට්ඨි කප්පානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්ති දස්සෙති. තෙ සබ්බෙපි පදුමුත්තරස්ස භගවතො ඔරං සුමෙධාදීහි උප්පන්නකප්පෙහි සද්ධිං සමොධානියමානා සතසහස්සා කප්පා හොන්ති, යත්ථ මහාසාවකාදයො (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.21 වඞ්ගීසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) විවට්ටූ පනිස්සයානි කුසලානි සම්භරිංසු. බුද්ධසුඤ්ඤෙපි ලොකෙ පච්චෙකබුද්ධා උප්පජ්ජිත්වා තෙසං පුරිසවිසෙසානං පුඤ්ඤාභිසන්දාභිබුද්ධියා පච්චයා හොන්ති. **"එවමය"**න්තිආදි වුත්තමෙවත්ථං නිගමනවසෙන වදති.

"කිං පනෙත"න්තිආදි පුබ්බනිමිත්තවිභාවනත්ථාය ආරද්ධං. තත්ථ **එතන්ති** බුද්ධානං උප්පජ්ජනං. **කප්පසණ්ඨානකාලස්මින්ති** විවට්ටකප්පස්ස සණ්ඨහනකාලෙ. **එකමසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යන්ති** සංවට්ටට්ඨායිං සන්ධායාහ. **එකඞ්ගණං හුත්වා ඨිතෙති** පබ්බතරුක්ඛගච්ඡාදීනං, මෙඝාදීනඤ්ච අභාවෙන විවටංඅඞ්ගණං හුත්වා ඨිතෙ. **ලොකසන්නිවාසෙති** භාජනලොකෙන සන්නිවිසිතබ්බට්ඨානෙ. වීසති යට්ඨියො **උසභං.** ''උසභමත්තා, ද්වෙ උසභමත්තා''තිආදිනා පච්චෙකං මත්තා-සද්දො යොජෙතබ්බො. **යොජනසහස්සමත්තා හුත්වාති** පතමානාව උදකධාරා යොජනසහස්සමත්තං ආකාසට්ඨානං ඵරිත්වා පවත්තියා යොජනසහස්සමත්තා හුත්වා. **යාව අවිනට්ඨබ්‍රහ්මලොකාති** යාව ආභස්සරබ්‍රහ්මලොකා, යාව සුභකිණ්හබ්‍රහ්මලොකා, යාව වෙහප්ඵලබ්‍රහ්මලොකාති අත්ථො.

වාතවසෙනාති සට්ඨිසහස්සාධිකනවයොජනසතසහස්සුබ්බෙධස්ස සන්ධාරකවාතමණ්ඩලස්ස වසෙන. **මහාබොධිපල්ලඞ්කොති** මහාබොධිපල්ලඞ්කප්පදෙසමාහ. තස්ස පච්ඡා විනාසො, පඨමං සණ්ඨහනඤ්ච ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බං. **තත්ථාති** තස්මිං පදෙසෙ. **පුබ්බනිමිත්තං හුත්වාති** බුද්ධප්පාදස්ස පුබ්බනිමිත්තං හුත්වා. පුබ්බනිමිත්තසන්නිස්සයො හි ගච්ඡො නිස්සිතවොහාරෙන තථා වුත්තො. තෙනාහ **"තස්සා"**තිආදි. **කණ්ණිකාබද්ධානි හුත්වාති** ආබද්ධකණ්ණිකා විය හුත්වා. සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානො අත්තමනා...පෙ.... ගච්ඡන්තීති යොජනා. වෙහප්ඵලෙපි සුභකිණ්හෙ සඞ්ගහෙත්වා **"නව බ්‍රහ්මලොකා"**ති වුත්තං. තථා හි තෙ චතුත්ථීංයෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිං භජන්ති. **නික්ඛමන්තෙසූති** මහාභිනික්ඛමනං අභිනික්ඛමන්තෙසු. අභිජාති පනෙත්ථ ජාතිභාවසාමඤ්ඤෙන ගබ්භොක්කන්තියාව සඞ්ගහිතා. නිමීයති අනුමීයති ඵලං එතෙනාති **නිමිත්තං,** කාරණං. ඤාපකම්පි හි කාරණං දිස්වා තස්ස අබ්‍යභිචාරීභාවෙන ඵලං සිද්ධමෙව කත්වා ගණ්හි, යථා තං අසිතො ඉසි අභිජාතියං මහාපුරිසස්ස ලක්ඛණානි දිස්වා තෙසං අබ්‍යභිචාරීභාවෙන බුද්ධගුණෙ සිද්ධෙ එව කත්වා ගණ්හි, එවං පන ගය්හමානං තන්නිමිත්තකං ඵලං තදානුභාවෙන සිද්ධං විය වොහරීයති තබ්භාවෙ භාවතො. තෙනාහ **"තෙසං නිමිත්තානං ආනුභාවෙනා"**තිආදි. තථා චාහ භගවා ''සො තෙන ලක්ඛණෙන සමන්නාගතො...පෙ.... රාජා සමානො කිං ලභති, බුද්ධො සමානො කිං ලභතී''ති (දී. නි. 3.202, 204) ච එවමාදි. **ඉමමත්ථන්ති** පඤ්ච බුද්ධා ඉමස්මිං කප්පෙ උප්පජ්ජිස්සන්තීති ඉමමත්ථං යාථාවතො **ජානිංසු.**

ජාතිපරිච්ඡෙදාදිවණ්ණනා

5-7. **කප්පපරිච්ඡෙදවසෙනාති** ''ඉතො සො එකනවුතෙ කප්පෙ''තිආදිනා යත්ථ යත්ථ කප්පෙ තෙ තෙ බුද්ධා උප්පන්නා, තස්ස තස්ස කප්පස්ස පරිච්ඡින්දනවසෙන පරිජානනවසෙන. ''ඉදං ත''න්ති හි නියමෙත්වා පරිච්ඡිජ්ජ ජානනං පරිච්ඡින්දනං **පරිච්ඡෙදො. පරිත්තන්ති** ඉත්තරං. **ලහුකන්ති** සල්ලහුකං, ආයුනො අධිප්පෙතත්තා රස්සන්ති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"උභයමෙතං අප්පකස්සෙව වෙවචන"**න්ති.

"අප්පං වා භිය්‍යො"ති අවිසෙසජොතනං ''වීසං වා තිංසං වා''තිආදිනා අනියමිතවසෙනෙව යථාලාභතො වවත්ථපෙත්වා අයඤ්ච නයො අපවුරොති දස්සෙන්තො **"එවං දීඝායුකො පන අතිදුල්ලභො"**ති ආහ. ඉදං තං විසෙසවවත්ථාපනං පුග්ගලෙසු පක්ඛිපිත්වා දස්සෙන්තො **"තත්ථ විසාඛා"**තිආදිමාහ.

යදි එවං කස්මා අම්හාකං භගවා තත්තකම්පි කාලං න ජීවි, නනු මහාබොධිසත්තා චරිමභවෙ අතිවියඋළාරතමෙන පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙන පටිසන්ධිං ගණ්හන්තීති? සච්චමෙතන්ති. තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"විපස්සීආදයො පනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ අභිජාතියා මෙත්තාධානතාය අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස මෙත්තාපුබ්බභාගතා. තදනුගුණඤ්හි තෙසං විසෙසතො පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං. තස්ස විසෙසතො බහුලං ඛෙමවිතක්කූපනිස්සයතාය සොමනස්සසහගතතා, අනඤ්ඤසාධාරණපරොපදෙසරහිතඤාණවිසෙසූපනිස්සයතාය ඤාණසම්පයුත්තතා, අසඞ්ඛාරිකතා ච වෙදිතබ්බා, **අසඞ්ඛෙය්‍යායං ආයු** ආධාරවිසෙසතො, නිස්සයවිසෙසතො, පටිපක්ඛදූරීභාවතො, පවත්තිආකාරවිසෙසතො ච අපරිමෙය්‍යානුභාවතාය කාරණස්ස. තත්ථ චිරතරං කාලං සන්තානස්ස පාරමිතාපරිභාවිතතා **ආධාරවිසෙසතා.** අලොභජ්ඣාසයාදිආසයසම්පදා **නිස්සයවිසෙසතා.** ලාභමච්ඡරියාදිපාපධම්මවික්ඛම්භනං **පටිපක්ඛදූරීභාවො.** සබ්බසත්තානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථාය ආයූහනා **පවත්තිආකාරවිසෙසො** වෙදිතබ්බො.

අයඤ්ච නයො සබ්බෙසං මහාබොධිසත්තානං චරිමභවාභිනිබ්බත්තකකම්මායූහනෙ සාධාරණොති තස්ස ඵලෙනාපි එකසදිසෙනෙව භවිතබ්බන්ති ආහ **"ඉති සබ්බෙ බුද්ධා අසඞ්ඛෙය්‍යායුකා"**ති, අසඞ්ඛෙය්‍යාකාලාවත්ථානායුකාති අත්ථො. අසඞ්ඛෙය්‍යායුකසංවත්තනසමත්ථං පරිචිතං කම්මං හොති, බුද්ධා පන තදා මනුස්සානං පරමායුප්පමාණානුරූපමෙව කාලං ඨත්වා පරිනිබ්බායන්ති තතො පරං ඨත්වා සාධෙතබ්බපයොජනාභාවතො, ධම්මතාවෙසාති වා වෙදිතබ්බා. **අට්ඨකථායං** පන තතො පරං පන අට්ඨානස්ස "උතුභොජනවිපත්තියා"ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.5) කාරණං වුත්තං, "තං ලොකසාධාරණං ලොකෙ ජාතසංවුද්ධානං තථාගතානං න හොතී"ති න සක්කා වත්තුං. තථා හි නෙසං රොගකිලමථාදයො හොන්තියෙව. **උතුභොජනවසෙනාති** අසම්පන්නස්ස, සම්පන්නස්ස ච උතුනො, භොජනස්ස ච වසෙන යථාක්කමං **ආයු හායතිපි වඩ්ඪතිපි. ආයූති** ච පරමායු අධිප්පෙතං. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං **බ්‍රහ්මජාලාදිටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.40) වුත්තමෙව.

ඉදානි තමත්ථං සමුදාගමතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **"තත්ථ යදා"**තිආදි වුත්තං. ධම්මෙ නියුත්තා **ධම්මිකා,** න ධම්මිකා **අධම්මිකා,** හිංසාදිඅධම්මපසුතා. **අධම්මිකමෙව හොති** ඉස්සරජනානං අනුවත්තනෙන, පරෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනෙන ච. **උණ්හවලාහකා දෙවතාති** උණ්හඋතුනො පච්චයභූතමෙඝමාලාසමුට්ඨාපකා දෙවපුත්තා. තෙසං කිර තථා චිත්තුප්පාදසමකාලමෙව යථිච්ඡිතට්ඨානං උණ්හං ඵරමානා වලාහකමාලා නාතිබහලා ඉතො චිතො නභං ඡාදෙන්තී විතනොති. එස නයො **සීතවලාහකවස්සවලාහකාසු. අබ්භවලාහකා** පන දෙවතා සීතුණ්හවස්සෙහි විනා කෙවලං අබ්භපටලස්සෙව සමුට්ඨාපකා වෙදිතබ්බා. **තාසන්ති** එත්ථ "මිත්තා"ති පදං ආනෙත්වා යොජනා. කාමං හෙට්ඨා වුත්තා සත්තවිධාපි දෙවතා චාතුමහාරාජිකාව තා පන තෙන තෙන විසෙසෙන වත්වා ඉදානි තදඤ්ඤෙ පඨමභූමිකෙ කාමාවචරදෙවෙ සාමඤ්ඤතො ගණ්හන්තො **"චාතුමහාරාජිකා"**ති ආහ. **තාසං අධම්මිකතායාති** රාජූනං අධම්මිකභාවමූලකෙන උපරාජාදිඅධම්මිකභාවපරම්පරාගතෙන තාසං දෙවතානං අධම්මිකභාවෙන. **විසමං චන්දිමසූරියා පරිහරන්තීති** බහ්වාබාධතාදි අනිට්ඨඵලූපනිස්සයභූතස්ස යථාවුත්තඅධම්මිකතාසඤ්ඤිතස්ස සාධාරණස්ස පාපකම්මස්ස බලෙන විසමං වායන්තෙන වායුනා පීළියමානා චන්දිමසූරියා සිනෙරුං පරික්ඛිපන්තා විසමං පරිවත්තන්ති යථාමග්ගෙන නප්පවත්තන්තීති . අස්සිදං යථා චන්දිමසූරියානං විසමපරිවත්තනං විසමවාතසඞ්ඛොභහෙතුකං, එවං උතුවස්සාදිවිසමප්පවත්තීති දස්සෙතුං **"වාතො යථාමග්ගෙන න වායතී"**තිආදි වුත්තං. **දෙවතානන්ති** සීතවලාහකදෙවතාදිදෙවතානං. තෙනාහ "සීතුණ්හභෙදො උතූ"තිආදි. **තස්මිං අසම්පජ්ජන්තෙති** තස්මිං යථාවුත්තෙ වස්සබීජභූතෙ උතුම්හි යථාකාලං සම්පත්තිං අනුපගච්ඡන්තෙ.

"න සම්මා දෙවො වස්සතී"ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරන්තො **"කදාචී"**තිආදිමාහ. තත්ථ **කදාචි වස්සතීති** කදාචි අවස්සනකාලෙ වස්සති. **කදාචි න වස්සතීති** කදාචි වස්සිතබ්බකාලෙ න වස්සති. **කත්ථචි වස්සති, කත්ථචි න වස්සතීති** පදෙසමාහ. **"වස්සන්තොපී"**තිආදි "කදාචි වස්සති, කදාචි න වස්සතී"ති පදද්වයස්සෙව අත්ථවිවරණං. **විගතගන්ධවණ්ණරසාදීති ආදි**-සද්දෙන නිරොජතං සඞ්ගණ්හාති. **එකස්මිං පදෙසෙති** හත්තපචනභාජනස්ස එකපස්සෙ. **උත්තණ්ඩුලන්ති** පාකතො උක්කන්තතණ්ඩුලං. **තීහාකාරෙහීති** සබ්බසො අපරිණතං, එකදෙසෙන පරිණතං, දුපරිණතඤ්චාති එවං තීහාකාරෙහි. **පච්චති** පක්කාසයං උපගච්ඡති. **අප්පායුකාති** එත්ථ "දුබ්බණ්ණා චා"තිපි වත්තබ්බං. **එවං උතුභොජනවසෙන ආයු හායති** හෙතුම්හි අපරික්ඛීණෙපි පච්චයස්ස පරිදුබ්බලත්තා.

"යදා පනා"තිආදි සුක්කපක්ඛස්ස අත්ථො වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො.

වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බං. කස්මා? න හි එකස්මිං අන්තරකප්පෙ අනෙකෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, එකො එව පන උප්පජ්ජතීති. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"කථ"**න්තිආදි වුත්තං. **චත්තාරි ඨත්වාති** අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. **යංයංආයුපරිමාණෙසූති** යත්තකයත්තකපරමායුප්පමාණෙසු. **තෙසම්පීති** බුද්ධානං. **තං තදෙව ආයුපරිමාණං හොති,** තත්ථ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

ජාතිපරිච්ඡෙදාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා

බොධිපරිච්ඡෙදවණ්ණනා

8. **මූලෙති** මූලාවයවස්ස සමීපෙ. තං පන තස්සා හෙට්ඨාපදෙසො හොතීති ආහ **''පාටලිරුක්ඛස්ස හෙට්ඨා''**ති. **තංදිවසන්ති** අත්තනා ජාතදිවසෙ, **තංදිවසන්ති** වා තං භගවතො අභිසම්බොධිදිවසෙ. සො කිර බොධිරුක්ඛො සාලකල්‍යාණී විය පථවියා අබ්භන්තරෙ එව පුරෙතරං වඩ්ඪෙන්තො අභිසම්බොධිදිවසෙ පථවිං උබ්භිජ්ජිත්වා උට්ඨිතො රතනසතං උච්චො, තාවදෙව ච විත්ථතො හුත්වා නභං පූරෙන්තො අට්ඨාසි. අයම්පි කිරෙතස්ස රුක්ඛභාවෙන විය අඤ්ඤෙහි වෙමත්තතා. ඝනසංහතනාළවණ්ටතාය **කණ්ණිකබද්ධෙහි විය පුප්ඵෙහි. එකසඤ්ඡන්නාති** පුප්ඵානං නිරන්තරතාය එකජ්ඣං සඤ්ඡන්නා, **තත්ථ තත්ථ නිබද්ධ...පෙ.... සමුජ්ජලන්ති** තහං තහං ඔලම්බිතකුසුමදාමෙහි චෙව තහං තහං ඛිත්තමාලාපිණ්ඩීහි ච ඉතො චිතො විප්පකිණ්ණවිවිධවණ්ටමුත්තපුප්ඵෙහි ච සම්මදෙව උජ්ජලං. **අඤ්ඤමඤ්ඤං සිරීසම්පත්තානීති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සිරියා සොභාය සම්පන්නානි. **බුද්ධගුණවිභවසිරින්ති** සම්මාසම්බුද්ධෙහි අභිගන්තබ්බගුණවිභූතිසොභං. **පටිවිජ්ඣමානොති** අධිගච්ඡන්තො.

සෙතම්බරුක්ඛොති සෙතවණ්ණඵලො අම්බරුක්ඛො. **තදෙවාති** පාටලියා වුත්තප්පමාණමෙව. **එකතොති** එකපස්සෙ. **සුරසානීති** සුමධුරරසානි.

එකොව පල්ලඞ්කොති එකොව පල්ලඞ්කප්පදෙසො. **සො සො** රුක්ඛො **''බොධී''ති වුච්චති** බුජ්ඣන්ති එත්ථාති කත්වා.

සාවකයුගපරිච්ඡෙදවණ්ණනා

9. **සාවකපරිච්ඡෙදෙති** සාවකයුගපරිච්ඡෙදෙ. ''ඛණ්ඩතිස්ස''න්ති ද්වෙපි එකජ්ඣං ගහෙත්වා එකත්තවසෙන වුත්තන්ති ආහ **''ඛණ්ඩො ච තිස්සො චා''**ති, බුද්ධානං සහොදරො, වෙමාතිකොපි වා ජෙට්ඨභාතා න හොතීති **''එකපිතිකො කනිට්ඨභාතා''**ති වුත්තං. **අවසෙසෙහි** පුත්තෙහි. ''පඤ්ඤාපාරමියා මත්ථකං පත්තො''ති වත්වා තස්ස මත්ථකප්පත්තං ගුණවිසෙසං දස්සෙතුං **''සිඛිනා භගවතා''**තිආදි වුත්තං.

උත්තරොති උත්තමො. පුන **උත්තරොති** ථෙරං නාමෙන වදති. **පාරන්ති** පරකොටිමත්ථකං. **පඤ්ඤාවිසයෙති** පඤ්ඤාධිකාරෙ. පවත්තිට්ඨානවසෙන හි පවත්තිං වදති.

සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡෙදවණ්ණනා

10. **උපොසථන්ති** ආණාපාතිමොක්ඛං. **දුතියතතියෙසූති** දුතියෙ, තතියෙ ච සාවකසන්නිපාතෙ. **එසෙව නයොති** චතුරඞ්ගිකතං අතිදිසති. **අභිනීහාරතො පට්ඨාය වත්ථුං කථෙත්වා පබ්බජ්ජා දීපෙතබ්බා,** සා පන යස්මා **මනොරථපූරණියං** අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.211) විත්ථාරතො ආගතා, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

උපට්ඨාකපරිච්ඡෙදවණ්ණනා

11. **නිබද්ධුපට්ඨාකභාවන්ති** ආරම්භතො පට්ඨාය යාව පරිනිබ්බානා නියතඋපට්ඨාකභාවං. අනියතුපට්ඨාකා පන භගවතො පඨමබොධියං බහූ අහෙසුං. තෙනාහ **''භගවතො හී''**තිආදි. ඉදානි ආනන්දත්ථෙරො යෙන කාරණෙන සත්ථු නිබද්ධුපට්ඨාකභාවං උපගතො, යථා ච උපගතො, තං දස්සෙතුං **''තත්ථ එකදා''**තිආදි වුත්තං. **''අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමී''ති** ආහ අනයබ්‍යසනාපාදකෙන කම්මුනා චොදියමානො . **අථ නං භගවා** තමත්ථං අනාරොචෙත්වාව ඛෙමං මග්ගං සන්ධාය **''එහි භික්ඛු ඉමිනා ගච්ඡාමා''ති ආහ.** කස්මා පනස්ස භගවා තමත්ථං නාරොචෙසීති? ආරොචිතෙපි අසද්දහන්තො නාදියිස්සති. තඤ්හි තස්ස හොති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛායාතිති. **තෙති** තෙ ගමනං, **''ත''**න්ති වා පාඨො.

අන්වාසත්තොති අනුබද්ධො, උපද්දුතො වා. ධම්මගාරවනිස්සිතො සංවෙගො **ධම්මසංවෙගො** ''අම්හෙසු නාම තිට්ඨන්තෙසු භගවතොපි ඊදිසං ජාත''න්ති. ''අහං උපට්ඨහිස්සාමී''ති වදන්තො ධම්මසෙනාපති අත්ථතො එවං වදන්තො නාම හොතීති **''අහං භන්තෙ තුම්හෙ''**තිආදි වුත්තං. **අසුඤ්ඤායෙව මෙ සා දිසාති** අසුඤ්ඤායෙව මම සා දිසා. තත්ථ කාරණමාහ **''තව ඔවාදො බුද්ධානං ඔවාදසදිසො''**ති.

වසිතුං න දස්සතීති එකගන්ධකුටියං වාසං න ලභිස්සතීති අධිප්පායො. **පරම්මුඛා දෙසිතස්සාපි ධම්මස්සාති** සුත්තන්තදෙසනං සන්ධාය වුත්තං. අභිධම්මදෙසනා පනස්ස පරම්මුඛාව පවත්තා පගෙව යාචනාය. තස්සා වාචනාමග්ගොපි සාරිපුත්තත්ථෙරප්පභවො. කස්මා? සො නිද්දෙසපටිසම්භිදා විය ථෙරස්ස භික්ඛුතො ගහිතධම්මක්ඛන්ධපක්ඛියො. අපරෙ පන ''ධම්මභණ්ඩාගාරිකො පටිපාටියා තිකදුකෙසු දෙවසිකං කතොකාසො භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡි, භගවාපිස්ස පුච්ඡිතපුච්ඡිතං නයදානවසෙන විස්සජ්ජෙසි. එවං අභිධම්මොපි සත්ථාරා පරම්මුඛා දෙසිතොපි ථෙරෙන සම්මුඛා පටිග්ගහිතොව අහොසී''ති වදන්ති. සබ්බං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

අග්ගුපට්ඨාකොති උපට්ඨානෙ සක්කච්චකාරිතාය අග්ගභූතො උපට්ඨාකො. ථෙරො හි උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය භගවන්තං දුවිධෙන උදකෙන, තිවිධෙන දන්තකට්ඨෙන, පාදපරිකම්මෙන, ගන්ධකුටිපරිවෙණසම්මජ්ජනෙනාති එවමාදීහි කිච්චෙහි උපට්ඨහන්තො ‘‘ඉමාය නාම වෙලාය සත්ථු ඉදං නාම ලද්ධුං වට්ටති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා තං තං නිප්ඵාදෙන්තො මහතිං දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා එකරත්තිං ගන්ධකුටිපරිවෙණං නව වාරෙ අනුපරියායති. එවං හිස්ස අහොසි ‘‘සචෙ මෙ ථිනමිද්ධං ඔක්කමෙය්‍ය, භගවති පක්කොසන්තෙ පටිවචනං දාතුං නාහං සක්කුණෙය්‍ය’’න්ති, තස්මා සබ්බරත්තිං දණ්ඩදීපිකං හත්ථෙන න මුඤ්චති. තෙන වුත්තං ‘‘අග්ගුපට්ඨාකො’’ති.

12. පිතුමාතුජාතනගරපරිච්ඡෙදො පිතුමුඛෙන ආගතත්තා **‘‘පිතිපරිච්ඡෙදො’’**ති වුත්තො.

විහාරං පාවිසීති ගන්ධකුටිං පාවිසි. **එත්තකං කථෙත්වාති** කප්පපරිච්ඡෙදාදිනවවාරපටිමණ්ඩිතං විපස්සීආදීනං සත්තන්නං බුද්ධානං පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තං එත්තාවතා දෙසනං දෙසෙත්වා. කස්මා පනෙත්ථ භගවා විපස්සීආදීනං සත්තන්නංයෙව බුද්ධානං පුබ්බෙනිවාසං කථෙසි, න **බුද්ධවංසදෙසනායං** (බු. වං. 64 ගාථාදයො) විය පඤ්චවීසතියා බුද්ධානං, තතො වා පන භියොති? අනධිකාරතො, පයොජනාභාවතො ච. බුද්ධවංසදෙසනායඤ්හි (බු. වං. 75) –

> ‘‘කීදිසො තෙ මහාවීර, අභිනීහාරො නරුත්තම;
> කම්හි කාලෙ තයා වීර, පත්ථිතා බොධිමුත්තමා’’ති. ආදිනා –

පවත්තං තං පුච්ඡං අධිකාරං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා යස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදමූලෙ අත්තනා මහාභිනීහාරො කතො, තං දීපඞ්කරං භගවන්තං ආදිං කත්වා යෙසං චතුවීසතියා බුද්ධානං සන්තිකා බොධියා ලද්ධබ්‍යාකරණො හුත්වා තත්ථ තත්ථ පාරමියො පූරෙසි, තෙසං පටිපත්තිසඞ්ඛාතො පුබ්බෙනිවාසො, අත්තනො ච පටිපත්ති කථිතා, ඉධ පන තාදිසො අධිකාරො නත්ථි , යෙන දීපඞ්කරතො පට්ඨාය, තතො වා පන පුරතො බුද්ධෙ ආරබ්භ පුබ්බෙනිවාසං කථෙය්‍ය. තස්මා න එත්ථ බුද්ධවංසදෙසනායං විය පුබ්බෙනිවාසො විත්ථාරිතො. යස්මා ච බුද්ධානං දෙසනා නාම දෙසනාය භාජනභූතානං පුග්ගලානං ඤාණබලානුරූපා, න අත්තනො ඤාණබලානුරූපා, තස්මා තත්ථ අග්ගසාවකානං, මහාසාවකානං, (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.21 වඞ්ගීසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) තාදිසානඤ්ච දෙවබ්‍රහ්මානං වසෙන දෙසනා විත්ථාරිතා. ඉධ පන පකතිසාවකානං, තාදිසානඤ්ච දෙවතානං වසෙන පුබ්බෙනිවාසං කථෙන්තො සත්තන්නමෙව බුද්ධානං පුබ්බෙනිවාසං කථෙසි. තථා හි නෙ භගවා පලොභනවසෙන සමුත්තෙජෙතුං සප්පපඤ්චතාය කථාය දෙසනං මත්ථකං අපාපෙත්වාව ගන්ධකුටිං පාවිසි. තථා ච ඉමිස්සා එව දෙසනාය අනුසාරතො **ආටානාටිය**පරිත්ත- (දී. නි. 3.275) දෙසනාදයො පවත්තා.

අපිචෙත්ථ භගවා අත්තනො සුද්ධාවාසචාරිකාවිභාවිනියා උපරිදෙසනාය සඞ්ගහත්ථං විපස්සීආදීනං එව සත්තන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං පුබ්බෙනිවාසං කථෙසි. තෙසංයෙව හි සාවකා තදා චෙව එතරහි ච සුද්ධාවාසභූමියං ඨිතා, න අඤ්ඤෙසං පරිනිබ්බුතත්තා. ‘‘සිද්ධත්ථතිස්සඵුස්සානං කිර බුද්ධානං සාවකා සුද්ධාවාසෙසු උපපන්නා උපපත්තිසමනන්තරමෙව ඉමස්මිං සාසනෙ උපකාදයො විය අරහත්තං අධිගන්ත්වා නචිරස්සෙව පරිනිබ්බායිංසු, න තත්ථ තත්ථ යාවතායුකං අට්ඨංසූ’’ති වදන්ති. තථා යෙසං සම්මාසම්බුද්ධානං පටිවෙධසාසනං එකංසතො නිච්ඡයෙ න අජ්ජාපි ධරති, න අන්තරහිතං, තෙ එව කිත්තෙන්තො විපස්සීආදීනංයෙව භගවන්තානං පුබ්බෙනිවාසං ඉමස්මිං සුත්තෙ කථෙසි වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන. අපුබ්බාචරිමනියමො පන අපරාපරං සංසරණකසත්තවාසවසෙන එකිස්සා ලොකධාතුයා ඉච්ඡිතොති න තෙනෙතං විරුජ්ඣතීති දට්ඨබ්බං. **නිරන්තරං මත්ථකං පාපෙත්වාති** අභිජාතිතො පට්ඨාය යාව පාතිමොක්ඛුද්දෙසො යාව තා බුද්ධකිච්චසිද්ධි, තාව මත්ථකං සිඛං පාපෙත්වා. න තාව කථිතොති යොජනා.

තන්තින්ති ධම්මතන්තිං, පරියත්තින්ති අත්ථො. පුත්තපුත්තමාතුයානවිහාරධනවිහාරදායකාදීනං සම්බහුලානං අත්ථානං විභාවනවසෙන පවත්තවාරො **සම්බහුලවාරො.**

සම්බහුලවාරවණ්ණනා

කාමඤ්චායං පාළියං අනාගතො, අට්ඨකථාසු ආගතත්තා පන ආනෙත්වා දීපෙතබ්බොති තං දීපෙන්තො **‘‘සබ්බබොධිසත්තානඤ්හී’’**තිආදිමාහ. **කුලවංසො** කුලානුක්කමො. **පවෙණීති** පරම්පරා. **‘‘කස්මා’’**ති පුත්තුප්පත්තියා කාරණං පුච්ඡිත්වා තං විස්සජ්ජෙන්තො **‘‘සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානඤ්හී’’**තිආදිමාහ, තෙන තෙසං ජාතනගරාදි පඤ්ඤායමානං එකංසතො මනුස්සභාවසඤ්ජානනත්ථං ඉච්ඡිතබ්බං, අඤ්ඤථා යථාධිප්පෙතබුද්ධකිච්චසිද්ධි එව න සියාති දස්සෙති, යතො මහාසත්තානං චරිමභවෙ මනුස්සලොකෙ එව පාතුභාවො, න අඤ්ඤත්ථ.

සම්බහුලපරිච්ඡෙදවණ්ණනා

චන්දාදීනං සොභාවිසෙසං රහෙති චජාපෙතීති **රාහු,** රාහුග්ගහො, ඉධ පන රාහු වියාති **රාහු. බන්ධනන්ති** ච අනත්ථුප්පත්තිට්ඨානතං සන්ධාය වුත්තං. තථා මහාසත්තෙන වුත්තවචනමෙව ගහෙත්වා කුමාරස්ස **‘‘රාහුලො’’**ති නාමං අකංසු. **අථාති** නිපාතමත්තං. **රොචිනීති** රොචනසීලා, උජ්ජලරූපාති අත්ථො. **රුචග්ගතීති** රුචං පහාතං

ආගතිභූතා, ග-කාරාගමං කත්වා වුත්තං. ඉත්ථිරතනභාවතො මනුස්සලොකෙ සබ්බාසං ඉත්ථීනං බිම්බපටිච්ඡන්නභූතාති **බිම්බා.**

ඣානා වුට්ඨායාති පාදකජ්ඣානතො උට්ඨාය.

අට්ඨඞ්ගුලුබ්බෙධාති අට්ඨඞ්ගුලප්පමාණබහලභාවා. **චූළංසෙන ඡාදෙත්වාති** තිරියභාගෙන ඨපනවසෙන සබ්බං විහාරට්ඨානං ඡාදෙත්වා. **සුවණ්ණයට්ඨීඵාලෙහීති** ඵාලප්පමාණාහි සුවණ්ණයට්ඨීහි. **සුවණ්ණහත්ථිපාදානීති** පකතිහත්ථිපාදපරිමාණානි සුවණ්ණඛණ්ඩානි. **වුත්තනයෙනෙවාති** චූළංසෙනෙව. **සුවණ්ණකට්ටීහීති** සුවණ්ණඛණ්ඩෙහි. **සලක්ඛණානන්ති** ලක්ඛණසම්පන්නානං සහස්සාරානං.

බොධිපල්ලඞ්කොති අභිසම්බුජ්ඣනකාලෙ නිසජ්ජට්ඨානං. **අවිජහිතොති** බුද්ධානං තථානිසජ්ජාය අනඤ්ඤත්ථභාවීභාවතො අපරිච්චත්තො. තෙනාහ **"එකස්මිංයෙව ඨානෙ හොති"**ති. **පඨමපදගණ්ඨිකාති** පච්ඡිමෙ සොපානඵලකෙ ඨත්වා ඨපියමානස්ස දක්ඛිණපාදස්ස පතිට්ඨහනට්ඨානං. තං පන යස්මා දළ්හං ථිරං කෙනචි අහෙජ්ජං හොති, තස්මා **"පදගණ්ඨී"**ති වුත්තං. යස්මිං භූමිභාගෙ ඉදානි ජෙතවනමහාවිහාරො, තත්ථ යස්මිං ඨානෙ පුරිමානං සබ්බබුද්ධානං මඤ්චො පඤ්ඤත්තො, තස්මිංයෙව පදෙසෙ අම්හාකම්පි භගවතො මඤ්චො පඤ්ඤත්තොති කත්වා "චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජහිතානෙව හොන්ති"ති වුත්තං. මඤ්චානං පන මහන්තඛුද්දකභාවෙන මඤ්චපඤ්ඤාපනපදෙසස්ස මහන්තාමහන්තතා අප්පමාණං, බුද්ධානුභාවෙන පන සො පදෙසො සබ්බදා එකප්පමාණොයෙව හොතීති "චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජහිතානෙව හොන්ති"ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **විහාරොපි න විජහිතො යෙවාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. පුරිමං විහාරට්ඨානං න පරිච්චජතීති හි අත්ථො.

විසිට්ඨා මත්තා විමත්තා, විමත්තාව **වෙමත්තං,** විසදිසතාති අත්ථො. **පමාණං** ආරොහො. **පධානං** දුක්කරකිරියා. **රස්මී**ති සරීරප්පභා.

"සත්තානං පාකතිකහත්ථෙන ඡහත්ථො මජ්ඣිමපුරිසො, තතො තිගුණං භගවතො සරීරප්පමාණන්ති භගවා අට්ඨාරසහත්ථො"ති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති "මනුස්සානං පාකතිකහත්ථෙන චතුහත්ථො මජ්ඣිමපුරිසො, තතො තිගුණං භගවතො සරීරප්පමාණන්ති භගවා ද්වාදසහත්ථො උපාදින්නකරූපධම්මවසෙන, සමන්තතො පන බ්‍යාමමත්තං බ්‍යාමප්පභා එරතීති උපරි ඡහත්ථං අබ්භුග්ගතො, බහලතරප්පභා රූපෙන සද්ධිං අට්ඨාරසහත්ථො හොතී"ති.

අද්ධනියන්ති දීඝකාලං.

අජ්ඣාසයපටිබද්ධන්ති බොධිසම්භාරසම්භරණකාලෙ තථාපවත්තජ්ඣාසයාධීනං, තථාපවත්තපත්ථනානුරූපං විපුලං, විපුලතරඤ්ච හොතීති අත්ථො. ස්වායමත්ථො **චරියාපිටකවණ්ණනායං** වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච යස්මා සරීරප්පමාණං, පධානං, සරීරප්පභා ච බුද්ධානං විසදිසාති ඉධ පාළියං අනාගතා, තස්මා තෙහි සද්ධිං වෙමත්තතාසාමඤ්ඤෙන ආයුකුලානිපි ඉධ ආහරිත්වා දීපිතානි. **පටිවිද්ධගුණෙසූති** අධිගතසබ්බඤ්ඤුගුණෙසු. නනු ච බොධිසම්භාරෙසු, වෙනෙය්‍යපුග්ගලපරිමාණෙ ච වෙමත්තං නත්ථීති? සච්චං නත්ථි, තදුභයං පන බුද්ධගුණග්ගහණෙන ගහිතමෙව හොතීති න උද්ධටං. යදග්ගෙන හි සබ්බබුද්ධානං බුද්ධගුණෙසු වෙමත්තං නත්ථි, තදග්ගෙන නෙසං සම්බොධිසම්භාරෙසුපි වෙමත්තං නත්ථීති. කස්මා? හෙතුඅනුරූපතාය ඵලස්ස , එකන්තෙනෙව වෙනෙය්‍යපුග්ගලපරිමාණෙ වෙමත්තභාවො විභාවිතො. මහාබොධිසත්තානඤ්හි හෙතුඅවත්ථායං සම්භතූපනිස්සයින්ද්‍රියපරිපාකා වෙනෙය්‍යපුග්ගලා චරිමභවෙ අරහත්තසම්පත්තියා පරිපොසිතානි කමලවනානි සූරියරස්මිසම්ඵස්සෙන විය තථාගතගුණානුභාවසම්ඵස්සෙන විබොධං උපගච්ඡන්තීති දීපෙසුං අට්ඨකථාචරියා.

නිධිකුම්භොති චත්තාරො මහානිධයො සන්ධාය වදති. **ජාතො චාති**. ච-සද්දෙන කතමහාභිනීහාරො චාති අයම්පි අත්ථො සඞ්ගහිතොති දට්ඨබ්බො. වුත්තං හෙතං **බුද්ධවංසෙ** –

> "තාරාගණා විරොචන්ති, නක්ඛත්තා ගගනමණ්ඩලෙ;
> විසාඛා චන්දිමායුත්තා, ධුවං බුද්ධො භවිස්සති"ති. (බු. වං. 65);

"එතෙනෙව ච සබ්බබුද්ධානං විසාඛානක්ඛත්තෙනෙව මහාභිනීහාරො හොතී"ති ච වදන්ති.

13. **අයං ගතීති** අයං පවත්ති පවත්තනාකාරො, අඤ්ඤෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තා ඉමිනා ආකාරෙන අනුස්සරන්තීති අත්ථො, යස්මා චුතිතො පට්ඨාය යාව පටිසන්ධි, තාව අනුස්සරණං ආරොහනං අතීතඅතීතතරඅතීතතමාදිජාතිසඞ්ඛාතෙ පුබ්බෙනිවාසෙ ඤාණස්ස අභිමුඛභාවෙන පවත්තීති කත්වා. තස්මා පටිසන්ධිතො පට්ඨාය යාව චුති, තාව අනුස්සරණං ඔරොහනං පුබ්බෙනිවාසෙ පටිමුඛභාවෙන ඤාණස්ස පවත්තීති ආහ **"පච්ඡාමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා"**ති. **චුතිගන්තබ්බන්ති** යං පනිදං චුතියා ඤාණගතියා ගන්තබ්බං, තං ගමනං බුජ්ඣනන්ති අත්ථො. **ගරුකන්ති** භාරියං දුක්කරං. තෙනාහ **"ආකාසෙ පදං දස්සෙන්තො විය"**ති. **අපරම්පි කාරණන්ති**

ඡින්නවටුමානුස්සරණං පච්ඡාමුඛං ඤාණං පෙසනතො අපරං අච්ඡරියබ්භුතකාරණං. **යත්‍රාති** පච්චත්තත්ථෙ, **නාමාති** අච්ඡරියත්ථෙ නිපාතො, **හි**-සද්දො අනත්ථකො. තෙනාහ **"යො නාම තථාගතො"**ති. එවඤ්ච කත්වා "යත්‍රා"ති නිපාතවසෙන විසුං යත්‍ර-සද්දග්ගහණං සමත්ථිතං හොති. පපඤ්චෙන්ති සත්තසන්තානං සංසාරෙ විත්ථාරෙන්තීති **පපඤ්චං. කම්මවට්ටං වුච්චතී**ති කිලෙසවට්ටස්ස පපඤ්චග්ගහණෙන, විපාකවට්ටස්ස දුක්ඛග්ගහණෙන ගහිතත්තා. **පරියාදින්නවට්ටෙ**ති සබ්බසො ඛෙපිතවට්ටෙ. "මග්ගසීලෙන ඵලසීලෙනා"ති වත්වා තයිදං මග්ගඵලසීලං ලොකියසීලපුබ්බකං, බුද්ධානඤ්ච ලොකියසීලම්පි ලොකුත්තරසීලං විය අනඤ්ඤසාධාරණං එවාති දස්සෙතුං **"ලොකියලොකුත්තරසීලෙනා"**ති වුත්තං. **සමාධිපඤ්ඤාසුපි** එසෙව නයො. **සමාධිපක්ඛා**ති සමාධි ච සමාධිපක්ඛා ච සමාධිපක්ඛා, එකදෙසසරූපෙකසෙසො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ **"මග්ගසමාධිනා"**තිආදි, **"විහාරො ගහිතො වා"**ති ච. **සමාධිපක්ඛා** නාම වීරියසතිආදයො.

සයන්ති අත්තනා. **නීවරණාදීහී**ති නීවරණෙහි චෙව තදෙකට්ඨෙහි ච පාපධම්මෙහි, විතක්කවිචාරාදීහි ච. **"විමුත්තත්තා විමුත්තීති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති"**ති ඉමිනා විමුත්ති-සද්දස්ස කම්මසාධනතං ආහ අට්ඨසමාපත්තිආදිවිසයත්තා තස්ස. විමුත්තත්තාති ච "වික්ඛම්භනවසෙන විමුත්තත්තා"තිආදිනා යොජෙතබ්බං. **තස්ස තස්සා**ති අනිච්චානුපස්සනාදිකස්ස. **පච්චනීකඞ්ගවසෙනා**ති පහාතබ්බපටිපක්ඛඅඞ්ගවසෙන. **පටිප්පස්සද්ධන්තෙ උප්පන්නත්තා**ති කිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනං **පටිප්පස්සද්ධං,** සො එව **අන්තො** පරියොසානභාවතො, තස්මිං සාධෙතබ්බෙ නිබ්බත්තත්තා, තංතංමග්ගවජ්ඣකිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනවසෙන පවත්තත්තාති අත්ථො. කිලෙසෙහි නිස්සටතා, අපගමො ච නිබ්බානස්ස තෙහි විවිත්තත්තා එවාති ආහ **"දූරෙ ඨිතත්තා"**ති.

16. **ධම්මධාතූ**ති ධම්මානං සභාවො, අත්ථතො චත්තාරි අරියසච්චානි. **සුප්පටිවිද්ධා**ති සුට්ඨු පටිවිද්ධා සවාසනානං සබ්බෙසං කිලෙසානං පජහනතො. එවඤ්හි සබ්බඤ්ඤුතා, දසබලඤාණාදයො චාති සබ්බෙ බුද්ධගුණා භගවතා අධිගතා අහෙසුං. අරහත්තං **ධම්මධාතූ**ති කෙචි. සබ්බඤ්ඤුතඤාණන්ති අපරෙ. **ද්වීහි පදෙහී**ති ද්වීහි වාක්‍යෙහි. **ආබද්ධන්ති** පටිබද්ධං තංමූලකත්තා උපරිදෙසනාය. **දෙවචාරිකකොලාහලන්ති** අත්තනො දෙවලොකෙ චාරිකායං සුද්ධාවාසදෙවානං කුතූහලප්පවත්තිං **දස්සෙන්තො සුත්තන්තපරියොසානෙ** (දී. නි. අට්ඨ. 2.91) **විචාරෙස්සති,** අත්ථතො විභාවෙස්සතීති යොජනා. **අයං දෙසනා**ති "ඉතො සො භික්ඛවෙ"තිආදිනා (දී. නි. 2.4) විත්ථාරතො පවත්තිතදෙසනමාහ. **නිදානකණ්ඩෙ**තිආදිතො දෙසිතං උද්දෙසදෙසනමාහ. සා හි ඉමිස්සා දෙසනාය නිදානට්ඨානියත්තා තථා වුත්තා.

බොධිසත්තධම්මතාවණ්ණනා

17. "විපස්සීති තස්ස නාම"න්ති වත්වා තස්ස අන්වත්ථතං දස්සෙතුං **"තඤ්ච ඛො"**තිආදි වුත්තං. **විවිධෙ අත්ථෙ**ති තිරොහිතවිදූරදෙසගතාදිකෙ නීලාදිවසෙන නානාවිධෙ, තදඤ්ඤෙ ච ඉන්ද්‍රියගොචරභූතෙ තෙ ච යථූපගතෙ, වොහාරවිනිච්ඡයෙ චාති නානාවිධෙ අත්ථෙ. **පස්සනකුසලතාය**ාති දස්සනෙ නිපුණභාවෙන. යාථාවතො ඤෙය්‍යං බුජ්ඣතීති **බොධි,** සො එව සත්තයොගතො **බොධිසත්තොති** ආහ **"පණ්ඩිතසත්තො බුජ්ඣනකසත්තො"**ති. සුචින්තිතචින්තිතාදිනා පන පණ්ඩිතභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. යදා ච පනානෙන මහාභිනීහාරො කතො, තතො පට්ඨාය මහාබොධියං එකන්තනින්නත්තා බොධිම්හි සත්තො **බොධිසත්තොති** ආහ **"බොධිසඞ්ඛාතෙසූ"**තිආදි. මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්හි සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, සබ්බඤ්ඤුතඤාණපදට්ඨානඤ්ච මග්ගඤාණං "බොධී"ති වුච්චති. "සතො සම්පජානො"ති ඉමිනා චතුත්ථාය ගබ්භාවක්කන්තියා ඔක්කමීති දස්සෙති. චතස්සො හි ගබ්භාවක්කන්තියො ඉධෙකච්චො ගබ්භො මාතුකුච්ඡියං ඔක්කමනෙ, ඨානෙ, නික්ඛමනෙති තීසු ඨානෙසු අසම්පජානො හොති, එකච්චො පඨමෙ ඨානෙ සම්පජානො, න ඉතරෙසු, එකච්චො පඨමෙ, දුතියෙ ච ඨානෙ සම්පජානො, න තතියෙ, එකච්චො තීසුපි ඨානෙසු සම්පජානො හොති. තත්ථ පඨමා ගබ්භාවක්කන්ති ලොකියමහාජනස්ස වසෙන වුත්තා, දුතියා අසීතිමහාසාවකානං (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.21 වඞ්ගීසත්ථෙරගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරො) වසෙන, තතියා ද්වින්නං අග්ගසාවකානං, පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච වසෙන. තෙ කිර කම්මජවාතෙහි උද්ධංපාදා අධොසිරා අනෙකසතපොරිසෙ පපාතෙ විය යොනිමුඛෙ තිත්තා තාළච්ඡිග්ගළෙන හත්ථී විය සම්බාධෙන යොනිමුඛෙන නික්ඛමන්තා මහන්තං දුක්ඛං පාපුණන්ති, තෙන නෙසං "මයං නික්ඛමාමා"ති සම්පජඤ්ඤං න හොති. චතුත්ථා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං වසෙන. තෙ හි මාතුකුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හන්තාපි පජානන්ති, තත්ථ වසන්තාපි පජානන්ති, නික්ඛමනකාලෙපි පජානන්ති. න හි තෙ කම්මජවාතා උද්ධංපාදෙ අධොසිරෙ කත්වා ඛිපිතුං සක්කොන්ති, ද්වෙ හත්ථෙ පසාරිත්වා අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඨිතකාව නික්ඛමන්තීති. **ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා**ති පුබ්බභාගෙ පඤ්චමහාවිලොකනඤාණෙහි චෙව "ඉදානි චවාමී"ති චුතිපරිච්ඡින්දනඤාණෙන ච අපරභාගෙ "ඉධ මයා පටිසන්ධි ගහිතා"ති පටිසන්ධිපරිච්ඡින්දනඤාණෙන ච පරිච්ඡිජ්ජ ජානිත්වා.

පඤ්චන්නං මහාපරිච්චාගානං, ඤාතත්ථචරියාදීනඤ්ච සතිපි පාරමියා පරියාපන්නභාවෙ සම්භාරවිසෙසභාවදස්සනත්ථං විසුං ගහණං. තත්ථ අඞ්ගපරිච්චාගො, නයනපරිච්චාගො, අත්තපරිච්චාගො, රජ්ජපරිච්චාගො, පුත්තදාරපරිච්චාගොති ඉමෙ **පඤ්ච මහාපරිච්චාගා.** තත්ථාපි කාමං අඞ්ගපරිච්චාගාදයොපි දානපාරමියෙව, තථාපි පරිච්චාගවිසෙසභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව සුදුක්කරභාවදස්සනත්ථඤ්ච මහාපරිච්චාගානං විසුං ගහණං. තතො එව ච අඞ්ගපරිච්චාගතොපි විසුං නයනපරිච්චාගග්ගහණං, පරිච්චාගභාවසාමඤ්ඤෙපි රජ්ජපරිච්චාගපුත්තදාරපරිච්චාගග්ගහණඤ්ච කතං. ඤාතීනං අත්ථචරියා **ඤාතත්ථචරියා,** සා ච ඛො

කරුණායනවසෙන. තථා සත්තලොකස්ස දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථානං වසෙන හිතචරියා **ලොකත්ථචරියා.** කම්මස්සකතාඤාණවසෙන, අනවජ්ජකම්මායතනසිප්පායතනවිජ්ජාඨානවසෙන, ඛන්ධායතනාදිවසෙන, ලක්ඛණත්තයාදිතීරණවසෙන ච අත්තනො, පරෙසඤ්ච තත්ථ සතිපට්ඨානෙන ඤාණචාරො **බුද්ධචරියා,** සා පනත්ථතො පඤ්ඤාපාරමීයෙව, ඤාණසම්භාරවිසෙසතාදස්සනත්ථං පන විසුං ගහණං. **බුද්ධචරියානන්ති** බහුවචනනිද්දෙසෙන පුබ්බයොගපුබ්බචරියාධම්මක්ඛානාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තත්ථ ගතපච්චාගතවත්තසඞ්ඛාතාය පුබ්බභාගපටිපදාය සද්ධිං අභිඤ්ඤාසමාපත්තිනිප්ඵාදනං **පුබ්බයොගො.** දානාදීසුයෙව සාතිසයපටිපත්ති **පුබ්බචරියා.** ''යාව චරියාපිටකෙ සඞ්ගහිතා අභිනීහාරො **පුබ්බයොගො,** කායාදිවිවෙකවසෙන එකචරියා **පුබ්බචරියා''**ති කෙචි. දානාදීනඤ්චෙව අප්පිච්ඡතාදීනඤ්ච සංසාරනිබ්බානෙසු ආදීනවානිසංසානඤ්ච විභාවනවසෙන, සත්තානං බොධිත්තයෙ පතිට්ඨාපනපරිපාචනවසෙන ච පවත්තකථා **ධම්මක්ඛානං. කොටිං පත්වාති** පරං පරියන්තං පරමුක්කංසං පාපුණිත්වා. **සත්තමහාදානානීති** අට්ඨවස්සිකකාලෙ ''හදයමංසාදීනිපි යාචකානං දදෙය්‍ය''න්ති අජ්ඣාසයං උප්පාදෙත්වා දින්නදානං, මඞ්ගලහත්ථිදානං, ගමනකාලෙ දින්නං සත්තසත්තකමහාදානං, මග්ගං ගච්ඡන්තෙන දින්නං අස්සදානං, රථදානං, පුත්තදානං, භරියාදානන්ති ඉමානි සත්ත මහාදානානි (චරියා. 79) **දත්වා.**

''ඉදානෙව මෙ මරණං හොතූ''ති අධිමුච්චිත්වා කාලකරණං **අධිමුත්තිකාලකිරියා,** තං බොධිසත්තානංයෙව, න අඤ්ඤෙසං. බොධිසත්තා කිර දීඝායුකදෙවලොකෙ ඨිතා ''ඉධ ඨිතස්ස මෙ බොධිසම්භාරසම්භරණං න සම්භවතී''ති කත්වා තත්ථ වාසතො නිබ්බින්දමානසා හොන්ති, තදා විමානං පවිසිත්වා අක්ඛීනි නිමීලෙත්වා ''ඉතො උද්ධං මෙ ජීවිතං නප්පවත්තතූ''ති චිත්තං අධිට්ඨාය නිසීදන්ති, චිත්තාධිට්ඨානසමනන්තරමෙව මරණං හොති. පාරමීධම්මානඤ්හි උක්කංසප්පවත්තියා තස්මිං තස්මිං අත්තභාවෙ අභිඤ්ඤාසමාපත්තීහි සන්තානස්ස විසෙසිතත්තා අත්තසිනෙහස්ස තනුභාවෙන, සත්තෙසු ච මහාකරුණාය උළාරභාවෙන අධිට්ඨානස්ස තික්ඛවිසදභාවාපත්තියා බොධිසත්තානං අධිප්පායා සමිජ්ඣන්ති. චිත්තෙ, විය කම්මෙසු ච නෙසං වසීභාවො, තස්මා යත්ථ උපපන්නානං පාරමියො සම්මදෙව පරිබ්‍රූහන්ති. වුත්තනයෙන කාලං කත්වා තත්ථ උපපජ්ජන්ති. තථා හි අම්හාකං මහාසත්තො ඉමස්මිංයෙව කප්පෙ නානාජාතීසු අපරිහීනජ්ඣානො කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො, අප්පකමෙව කාලං තත්ථ ඨත්වා තතො චවිත්වා මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තො, පාරමීසම්භරණපසුතො අහොසි. තෙන වුත්තං ''බොධිසත්තානංයෙව, න අඤ්ඤෙස''න්ති. **''එකෙනඅත්තභාවෙන අන්තරෙන පාරමීනං සබ්බසො පූරිතත්තා''**ති ඉමිනා පයොජනාභාවතො තත්ථ ඨත්වා අධිමුත්තිකාලකිරියා නාම නාහොසීති දස්සෙති. අපි ච තත්ථ යාවතායුකට්ඨානං චරිමභවෙ අනෙකමහානිධිසමුට්ඨානපුබ්බිකාය දිබ්බසම්පත්තිසදිසාය මහාසම්පත්තියා නිබ්බත්ති විය, බුද්ධභූතස්ස අසදිසදානාදිවසෙන අනඤ්ඤසාධාරණලාභුප්පත්ති විය ච ''ඉතො පරං මහාපුරිසස්ස දිබ්බසම්පත්තිඅනුභවනං නාම නත්ථී''ති උස්සාහජාතස්ස පුඤ්ඤසම්භාරස්ස වසෙනාති දට්ඨබ්බං. අයඤ්හෙත්ථ ධම්මතා.

මනුස්සගණනාවසෙන, න දෙවගණනාවසෙන. **පුබ්බනිමිත්තානීති** චුතියා පුබ්බනිමිත්තානි. **අමිලායිත්වාති** එත්ථ අමිලාතග්ගහණෙනෙව තාසං මාලානං වණ්ණසම්පදායපි ගන්ධසම්පදායපි සොභාසම්පදායපි අවිනාසො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. බාහිරබ්භන්තරානං රජොජල්ලානං ලෙපස්සපි අභාවතො දෙවානං සරීරගතානි වත්ථානි සබ්බකාලං පරිසුද්ධප්පභස්සරානෙව හුත්වා තිට්ඨන්තීති ආහ **''වත්ථෙසුපි එසෙව නයො''**ති. **නෙව සීතං න උණ්හන්ති** යස්ස සීතස්ස පටිකාරවසෙන අධිකං සෙවියමානං උණ්හං, සයමෙව වා ඛරතරං හුත්වා අභිභවන්තං සරීරෙ සෙදං උප්පාදෙය්‍ය, තාදිසං නෙව සීතං, න උණ්හං **හොති. තස්මිං කාලෙති** යථාවුත්තමරණාසන්නකාලෙ. **බින්දුබින්දුවසෙනාති** ඡින්නසුත්තාය ආමුත්තමුත්තාවලියා නිපතන්තා මුත්තගුළිකා විය බින්දූ බින්දූ හුත්වා. **සෙදාති** සෙදධාරා **මුච්චන්ති.** දන්තානං ඛණ්ඩිතභාවො **ඛණ්ඩිච්චං.** කෙසානං පලිතභාවො **පාලිච්චං.** ආදි-සද්දෙන වලිත්තචතං සඞ්ගණ්හාති. **කිලන්තරූපො අත්තභාවො හොති,** න පන ඛණ්ඩිච්චපාලිච්චාදීති අධිප්පායො. **උක්කණ්ඨිතාති** අනභිරති. සා නත්ථි උපරූපරි උළාරුළාරානමෙව භොගානං විසෙසතො දුවිජානනානං උපතිට්ඨහනතො. **නිස්සසන්තීති** උණ්හං නිස්සසන්ති. **විජම්භන්තීති** අනභිරතිවසෙන විජම්භනං කරොන්ති.

පණ්ඩිතා එවාති බුද්ධිසම්පන්නා එව දෙවතා. යථා දෙවතා සම්පතිජාතා ''කීදිසෙන පුඤ්ඤකම්මෙන ඉධ නිබ්බත්තා''ති චින්තෙත්වා ''ඉමිනා නාම පුඤ්ඤකම්මෙන ඉධ නිබ්බත්තා''ති ජානන්ති, එවං අතීතභවෙ අත්තනා කතං, අඤ්ඤදාපි වා එකච්චං පුඤ්ඤකම්මං ජානන්තියෙව මහාපුඤ්ඤාති ආහ **''යෙ මහාපුඤ්ඤා''**තිආදි.

න පඤ්ඤායන්ති චිරතරකාලත්තා පරමායුනො. **අනියානිකන්ති** න නියානාවහං සත්තානං අභාජනභාවතො. සත්තා න පරමායුනො හොන්ති නාම පාපුස්සන්නතායාති ආහ **''තදා හි සත්තා උස්සන්නකිලෙසා හොන්ති''**ති. එත්ථාහ – කස්මා සම්මාසම්බුද්ධා මනුස්සලොකෙ එව උප්පජ්ජන්ති, න දෙවබ්‍රහ්මලොකෙසූති? දෙවලොකෙ තාව නුප්පජ්ජන්ති බ්‍රහ්මචරියවාසස්ස අනොකාසභාවතො, තථා අනච්ඡරියභාවතො . අච්ඡරියධම්මා හි බුද්ධා භගවන්තො, තෙසං සා අච්ඡරියධම්මතා දෙවත්තභාවෙ ඨිතානං න පාකටා හොති යථා මනුස්සභූතානං, දෙවභූතෙ හි සම්මාසම්බුද්ධෙ දිස්සමානං බුද්ධානුභාවං දෙවානුභාවතො ලොකො දහති, න බුද්ධානුභාවතො, තථා සති ''සම්මාසම්බුද්ධො''ති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති, ඉස්සරගුත්තග්ගාහං න විස්සජ්ජෙති, දෙවත්තභාවස්ස ච චිරකාලාධිට්ඨානතො එකච්චසස්සතවාදතො න පරිමුච්චති. **බ්‍රහ්මලොකෙ නුප්පජ්ජන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. සත්තානං තාදිසග්ගාහවිනිමොචනත්ථඤ්හි බුද්ධා භගවන්තො මනුස්සසුගතියංයෙව උප්පජ්ජන්ති, න දෙවසුගතියං. මනුස්සසුගතියං උප්පජ්ජන්තාපි ඔපපාතිකා න හොන්ති, සති ච ඔපපාතිකුපපත්තියං වුත්තදොසානතිවත්තනතො,

ධම්මවෙනෙය්‍යානං ධම්මතන්තියා ඨපනස්ස විය ධාතුවෙනෙය්‍යානං ධාතූනං ඨපනස්ස ඉච්ඡිතබ්බත්තා ච. න හි ඔපපාතිකානං පරිනිබ්බානතො උද්ධං සරීරධාතුයො තිට්ඨන්ති. මනුස්සලොකෙ උප්පජ්ජන්තාපි මහාබොධිසත්තා චරිමභවෙ මනුස්සභාවස්ස පාකටභාවකරණාය පන දාරපරිග්ගහම්පි කරොන්තා යාව පුත්තමුඛදස්සනා අගාරමජ්ඣෙ තිට්ඨන්ති, පරිපාකගතසීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාදිපාරමිකාපි න අභිනික්ඛමන්තීති. කිං වා එතාය කාරණචින්තාය ''සබ්බබුද්ධෙහි ආචිණ්ණසමාචිණ්ණා, යදිදං මනුස්සභූතානංයෙව අභිසම්බුජ්ඣනා, න දෙවභූතාන''න්ති. අයමෙත්ථ ධම්මතා. තථා හි තදත්ථො මහාභිනීහාරොපි මනුස්සභූතානංයෙව ඉජ්ඣති, න දෙවභූතානං.

කස්මා පන සම්මාසම්බුද්ධා ජම්බුදීපෙ එව උප්පජ්ජන්ති, න සෙසදීපෙසු? කෙචි තාව ආහු ''යස්මා පථවියා නාභිභූතා, බුද්ධානුභාවසහිතා අචලට්ඨානභූතා බොධිමණ්ඩභූමි ජම්බුදීපෙ එව, තස්මා ජම්බුදීපෙ එව උප්පජ්ජන්තී''ති, තථා ''ඉතරෙසම්පි අවිජහිතට්ඨානානං තත්ථෙව ලබ්භනතො''ති. අයං පනෙත්ථ අම්හාකං ඛන්ති – යස්මා පුරිමබුද්ධානං, මහාබොධිසත්තානං, පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච නිබ්බත්තියා සාවකබොධිසත්තානං සාවකබොධියා අභිනීහාරො, සාවකපාරමියා සම්භරණං, පරිපාචනඤ්ච බුද්ධඛෙත්තභූතෙ ඉමස්මිං චක්කවාළෙ ජම්බුදීපෙ එව ඉජ්ඣති, න අඤ්ඤත්ථ. වෙනෙය්‍යානං විනයනත්ථො ච බුද්ධුප්පාදොති අග්ගසාවකමහාසාවකාදි වෙනෙය්‍යවිසෙසාපෙක්ඛාය එතස්මිං ජම්බුදීපෙ එව බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති, න සෙසදීපෙසු. අයඤ්ච නයො සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණොති. තෙසං උත්තමපුරිසානං තත්ථෙව උප්පත්ති සම්පත්තිචක්කානං විය අඤ්ඤමඤ්ඤූපනිස්සයතො අපරාපරං වත්තතීති දට්ඨබ්බං, එතෙනෙව ඉමං චක්කවාළං මජ්ඣෙ කත්වා ඉමිනා සද්ධිං චක්කවාළානං දසසහස්සස්සෙව ඛෙත්තභාවො දීපිතො ඉතො අඤ්ඤස්ස බුද්ධානං උප්පත්තිට්ඨානස්ස තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අනුපලබ්භනතො. තෙනාහ **''තීසු දීපෙසු බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති, ජම්බුදීපෙයෙව නිබ්බත්තන්තීති දීපං පස්සී''**ති. ඉමිනා නයෙන දෙසනියාමෙපි කාරණං නීහරිත්වා වත්තබ්බං.

ඉදානි ච ඛත්තියකුලං ලොකසම්මතං බ්‍රාහ්මණානම්පි පූජනීයභාවතො. **''රාජා පිතා භවිස්සතී''ති කුලං පස්සි** පිතුවසෙන කුලස්ස නිද්දිසිතබ්බතො.

''දසන්නං මාසානං උපරි සත්ත දිවසානී''ති පස්සි, තෙන අත්තනො අන්තරායාභාවං අඤ්ඤාසි, තස්සා ච තුසිතභවෙ දිබ්බසම්පත්තිපච්චනුභවනං.

තා දෙවතාති දසසහස්සිචක්කවාළදෙවතා. කථං පන තා දෙවතා තදා බොධිසත්තස්ස පූරිතපාරමිභාවං, කථං චස්ස බුද්ධභාවං ජානන්තීති? මහෙසක්ඛානං දෙවතානං වසෙන, යෙභුය්‍යෙන ච තා දෙවතා අභිසමයභාගිනො. තථා හි භගවතො ධම්මදානසංවිභාගෙ අනෙකවාරං දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාසන්නිපාතො අහොසි.

''චවාමී''ති ජානාති චුතිආසන්නජවනෙහි ඤාණසහිතෙහි චුතියා උපට්ඨිතභාවස්ස පටිසංවිදිතත්තා. **චුතිචිත්තං න ජානාති** චුතිචිත්තක්ඛණස්ස ඉත්තරභාවතො. තථා හි තං චුතූපපාතඤාණස්සපි අවිසයොව. **පටිසන්ධිචිත්තෙපි** එසෙව නයො. **ආවජ්ජනපරියායොති** ආවජ්ජනක්කමො. යස්මා එකවාරං ආවජ්ජිතමත්තෙන ආරම්මණං නිච්ඡිනිතුං න සක්කා, තස්මා තං එවාරම්මණං දුතියං, තතියඤ්ච ආවජ්ජිත්වා නිච්ඡයති. ආවජ්ජනසීසෙන චෙත්ථ ජවනවාරො ගහිතො. තෙනාහ **''දුතියතතියචිත්තවාරෙ එව ජානිස්සති''**ති. චුතියා පුරෙතරං කතිපයචිත්තවාරතො පට්ඨාය ''මරණං මෙ ආසන්න''න්ති ජානනතො **''චුතික්ඛණෙපි චවාමීති ජානාති''**ති වුත්තං. පටිසන්ධියා පන අපුබ්බභාවතො **පටිසන්ධිචිත්තං න ජානාති.** නිකන්තියා උප්පත්තිතො පරතො **''අසුකස්මිං මෙ ඨානෙ පටිසන්ධි ගහිතා''ති ජානාති. තස්මිං කාලෙති** පටිසන්ධිග්ගහණකාලෙ. **දසසහස්සිලොකධාතු කම්පතීති** එත්ථ කම්පනකාරණං හෙට්ඨා **බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං** (දී. නි. ටී. 1.149) වුත්තමෙව. අත්ථතො පනෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පරතො **මහාපරිනිබ්බානවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.171) ආගමිස්සති. මහාකාරුණිකා බුද්ධා භගවන්තො සත්තානං හිතසුඛවිධානතප්පරතාය බහුලං සොමනස්සිකාව හොන්තීති තෙසං පඨමමහාවිපාකචිත්තෙන පටිසන්ධිග්ගහණං **අට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.17; ධ. ස. අට්ඨ. 498; ම. නි. අට්ඨ. 4.200) වුත්තං. **මහාසිවත්ථෙරො**පන යදිපි මහාකාරුණිකා බුද්ධා භගවන්තො සත්තානං හිතසුඛවිධානතප්පරාව, විවෙකජ්ඣාසයා පන විසඞ්ඛාරනින්නා සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අජ්ඣුපෙක්ඛනබහුලාති පඤ්චමමහාවිපාකචිත්තෙන පටිසන්ධිග්ගහණමාහ.

පුරෙ පුණ්ණමාය සත්තමදිවසතො පට්ඨායාති පුණ්ණමාය පුරෙ සත්තමදිවසතො පට්ඨාය, සුක්කපක්ඛෙ නවමිතො පට්ඨායාති අත්ථො. **සත්තමෙ දිවසෙති** නවමිතො සත්තමෙ දිවසෙ ආසාළ්හිපුණ්ණමායං. **ඉදං සුපිනන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරං. **මජ්ඣිමට්ඨකථායං** පන ''අනොතත්තදහං නෙත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. අථ නෙසං දෙවියො ආගන්ත්වා මනුස්සමලහරණත්ථං න්හාපෙත්වා''ති (ම. නි. අට්ඨ. 4.200) වුත්තං. තත්ථ **නෙසං දෙවියොති** මහාරාජූනං දෙවියො. **චරිත්වාති** ගොචරං චරිත්වා.

හරිතූපලිත්තායාති හරිතෙන ගොමයෙන කතපරිභණ්ඩාය. **''සො ච ඛො පුරිසගබ්භො, න ඉත්ථිගබ්භො, පුත්තො තෙ භවිස්සතී''**ති එත්තකමෙව තෙ බ්‍රාහ්මණා අත්තනො සුපිනසත්ථනයෙන කථෙසුං. **''සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසිස්සතී''**තිආදි පන දෙවතාවිග්ගහෙන තමත්ථං යථාවතො පවෙදෙසුං.

ධම්මතාති එත්ථ ධම්ම-සද්දො ''ජාතිධම්මානං භික්ඛවෙ සත්තාන''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.131; 3.373; පටි. ම. 1.33) විය පකතිපරියායො, ධම්මො එව **ධම්මතා** යථා දෙවො එව දෙවතාති ආහ **''අයං සභාවො''**ති, අයං පකතීති අත්ථො. ස්වායං සභාවො අත්ථතො තථා නියතභාවොති ආහ **''අයං නියාමොති වුත්තං හොතී''**ති. නියාමො පන බහුවිධොති තෙ සබ්බෙ අත්ථුද්ධාරනයෙන උද්ධරිත්වා ඉධාධිප්පෙතනියාමමෙව දස්සෙතුං **''නියාමො ච නාමා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ කම්මානං නියාමො **කම්මනියාමො.** එස නයො උතුනියාමාදීසු තීසු. ඉතරො පන ධම්මො එව නියාමො **ධම්මනියාමො,** ධම්මතා.

කුසලස්ස කම්මස්ස. **නිසෙන්තො** තිඛිණං කරොන්තො.

අරූපාදිභූමිභාගවිසෙසවසෙන උතුවිසෙසදස්සනතො උතුවිසෙසෙන සිජ්ඣමානානං රුක්ඛාදීනං පුප්ඵඵලාදිග්ගහණං **''තෙසු තෙසු ජනපදෙසූ''**ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. **තස්මිං තස්මිං කාලෙ**ති තස්මිං තස්මිං වසන්තාදිකාලෙ.

මධුරතො බීජතො **තිත්තතො** බීජතොති යොජනා.

18. වත්තමානසමීපෙ වත්තමානෙ විය වොහරිතබ්බන්ති ''ඔක්කමතී''ති වුත්තන්ති ආහ **''ඔක්කන්තො හොතීති අයමෙවත්ථො''**ති. **එවං හොතී**ති එවං වුත්තප්පකාරෙනස්ස සම්පජානනා හොති. **න ඔක්කමමානෙ** පටිසන්ධික්ඛණස්ස දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය. යථා ච වුත්තං ''පටිසන්ධිචිත්තං න ජානාතී''ති. දසසහස්සචක්කවාළපත්ථරණෙන වා **අප්පමාණො.** අතිවිය සමුජ්ජලනභාවෙන **උළාරො** . **දෙවානුභාව**න්ති දෙවානං පභානුභාවං. දෙවානඤ්හි පභං සො ඔභාසො අභිභවති, න තෙසං ආධිපච්චං. තෙනාහ **''නිවත්ථවත්ථස්සා''**තිආදි.

ලොකානං ලොකධාතූනං අන්තරො විවරො **ලොකන්තරො,** සො එව ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **''ලොකන්තරිකා''**ති වුත්තො. රුක්ඛගච්ඡාදිනා කෙනචි න හඤ්ඤන්තීති **අඝා,** අසම්බාධා. තෙනාහ **''නිච්චවිවටා''**ති. **අසංවුතා**ති හෙට්ඨා, උපරි ච කෙනචි න පිහිතා. තෙන වුත්තං **''හෙට්ඨාපි අප්පතිට්ඨා''**ති. තත්ථ **පි**-සද්දෙන යථා හෙට්ඨා උදකස්ස පිධායිකා පථවී නත්ථීති අසංවුතා ලොකන්තරිකා, එවං උපරිපි චක්කවාළෙසු විය දෙවවිමානානං අභාවතො අසංවුතා අප්පතිට්ඨාති දස්සෙති. අන්ධකාරො එත්ථ අත්ථීති **අන්ධකාරා. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න ජායති** ආලොකස්ස අභාවතො, න චක්ඛුනො. තථා හි ''තෙන ඔභාසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං සඤ්ජානන්ති''ති වුත්තං. ජම්බුදීපෙ ඨිතමජ්ඣන්හිකවෙලායං පුබ්බවිදෙහවාසීනං අත්ථඞ්ගමනවසෙන උපඩ්ඪං සූරියමණ්ඩලං පඤ්ඤායති, අපරගොයානවාසීනං උග්ගමනවසෙන, එවං සෙසදීපෙසු පීති ආහ **''එකප්පහාරෙනෙව තීසු දීපෙසු පඤ්ඤායන්තී''**ති. ඉතො අඤ්ඤථා පන ද්වීසු එව දීපෙසු එකප්පහාරෙන පඤ්ඤායන්තීති. එකෙකාය දිසාය නව නව යොජනසතසහස්සානි අන්ධකාරවිධමනම්පි ඉමිනාව නයෙන දට්ඨබ්බං. **පභාය නප්පහොන්තී**ති අත්තනො පභාය ඔභාසිතුං අනභිසම්භුනන්ති. යුගන්ධරපබ්බතප්පමාණෙ ආකාසෙ විචරණතො **''චක්කවාළපබ්බතස්ස වෙමජ්ඣෙන විචරන්තී''**ති වුත්තං.

වාවටාති බාදනත්ථං ගණ්හිතුං උපක්කමන්තා. **විපරිවත්තිත්වා**ති විවත්තිත්වා. **ඡිජ්ජිත්වා**ති මුච්ඡාපත්තියා ඨිතට්ඨානතො මුච්චිත්වා, අඞ්ගපච්චඞ්ගඡෙදනෙන වා ඡිජ්ජිත්වා. **අච්චන්තඛාරෙ**ති ආතපසන්තාපාභාවෙන අතිසීතභාවමෙව සන්ධාය අච්චන්තඛාරතා වුත්තා සියා. න හි තං කප්පසණ්ඨහනඋදකං සම්පත්තිකරමහාමෙඝවුට්ඨං පථවිසන්ධාරකං කප්පවිනාසකං උදකං විය ඛාරං භවිතුං අරහති. තථා හි සති පථවීපි විලීයෙය්‍ය, තෙසං වා පාපකම්මබලෙන පෙතානං උදකස්ස පුබ්බඛෙළභාවාපත්ති විය තස්ස උදකස්ස තදා ඛාරභාවාපත්ති හොතීති වුත්තං **''අච්චන්තඛාරෙ උදකෙ''**ති.

එකයාගුපානමත්තම්පීති පත්තාදිභාජනගතං යාගුං ගළොච්ඡාදිඋද්ධරණියා ගහෙත්වා පිවනමත්තම්පි කාලං. **සමන්තතො**ති සබ්බභාගතො ඡප්පකාරම්පි.

19. **චතුන්නං මහාරාජානං වසෙනා**ති වෙස්සවණාදිචතුමහාරාජභාවසාමඤ්ඤෙන.

යථාවිහාරන්ති යථාසකං විහාරං.

20. **පකතියා**ති අත්තනො පකතියා එව. තෙනාහ **''සභාවෙනෙවා''**ති. පරස්ස සන්තිකෙ ගහණෙන විනා අත්තනො සභාවෙනෙව සයමෙව අධිට්ඨහිත්වා **සීලසම්පන්නා. බොධිසත්තමාතාපී**ති අම්හාකං බොධිසත්තමාතාපි. **කාලදෙවිලස්සා**ති යථා කාලදෙවිලස්ස සන්තිකෙ අඤ්ඤදා ගණ්හාති, බොධිසත්තෙ පන…පෙ…. සයමෙව සීලං අග්ගහෙසි, තථා විපස්සීබොධිසත්තමාතාපීති අධිප්පායො.

21. **''මනුස්සෙසූ''**ති ඉදං පකතිචාරිත්තවසෙන වුත්තං, ''මනුස්සිත්ථියා නාම මනුස්සපුරිසෙසු පුරිසාධිප්පායචිත්තං උප්පජ්ජෙය්‍යා''ති. බොධිසත්තස්ස මාතුයා පන දෙවෙසුපි තාදිසං චිත්තං නුප්පජ්ජතෙව. යථා බොධිසත්තස්ස

ආනුභාවෙන බොධිසත්තමාතු පුරිසාධිප්පායචිත්තං නුප්පජ්ජති, එවං තස්ස ආනුභාවෙනෙව සා කෙනචි පුරිසෙන අනභිභවනීයාති ආහ **‘‘පාදා න වහන්ති දිබ්බසඞ්ඛලිකා විය බජ්ඣන්තී’’**ති.

22. පුබ්බෙ ‘‘කාමගුණූපසංහිතං චිත්තං නුප්පජ්ජතී’’ති වුත්තං, පුන ‘‘පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතා සමඞ්ගීභූතා පරිචාරෙතී’’ති ච වුත්තං. කථමිදං අඤ්ඤමඤ්ඤං න විරුජ්ඣතීති ආහ **‘‘පුබ්බෙ’’**තිආදි. **වත්ථුපටික්ඛෙපොති** අබ්‍රහ්මචරියවත්ථුපටිසෙධො. තෙනාහ **‘‘පුරිසාධිප්පායවසෙනා’’**ති. **ආරම්මණපටිලාභොති** රූපාදිපඤ්චකාමගුණාරම්මණස්සෙව පටිලාභො.

23. **කිලමථොති** ඛෙදො, කායස්ස ගරුභාවකඨිනභාවාදයොපි තස්සා තදා න හොන්ති එව. ‘‘තිරොකුච්ඡිගතං පස්සතී’’ති වුත්තං. කදා පට්ඨාය පස්සතීති ආහ **‘‘කලලාදිකාලං අතික්කමිත්වා’’**තිආදි. දස්සනෙ පයොජනං සයමෙව වදති. තස්ස අභාවතො කලලාදිකාලෙ න පස්සති. **පුත්තෙන** දහරෙන මන්දෙන උත්තානසෙය්‍යකෙන **සද්ධිං**. **‘‘යං තං මාතු’’**තිආදි පකතිචාරිත්තවසෙන වුත්තං. චක්කවත්තිගබ්භතොපි හි සවිසෙසං බොධිසත්තගබ්භො පරිහාරං ලභති පුඤ්ඤසම්භාරස්ස සාතිසයත්තා, තස්මා බොධිසත්තමාතා අතිවිය සප්පායාහාරාචාරා ච හුත්වා සක්කච්චං පරිහරති. **සුඛවාසත්ථන්ති** බොධිසත්තස්ස සුඛවාසත්ථං. **පුරත්ථාභිමුඛොති** මාතු පුරිමභාගාභිමුඛො. ඉදානි තිරොකුච්ඡිගතස්ස දිස්සමානතාය අබ්භන්තරං, බාහිරඤ්ච කාරණං දස්සෙතුං **‘‘පුබ්බෙ කතකම්ම’’**න්තිආදි වුත්තං. **අස්සාති** දෙවියා. **වත්ථුන්ති** කුච්ඡිං. ඵලිකඅබ්භපටලාදිනො විය බොධිසත්තමාතුකුච්ඡිතචස්ස පතනුභාවෙන ආලොකස්ස විබන්ධාභාවතො යථා බොධිසත්තමාතා කුච්ඡිගතං බොධිසත්තං පස්සති, කිං එවං බොධිසත්තොපි මාතරං, අඤ්ඤඤ්ච පුරතො ඨිතං රූපගතං පස්සති, නොති ආහ **‘‘බොධිසත්තො පනා’’**තිආදි. කස්මා පන සති චක්ඛුම්හි, ආලොකෙ ච න පස්සතීති ආහ **‘‘න හි අන්තොකුච්ඡියං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජතී’’**ති. අස්සාසපස්සාසා විය හි තත්ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණම්පි න උප්පජ්ජති තජ්ජස්ස සමන්නාහාරස්ස අභාවතො.

24. යථා අඤ්ඤා ඉත්ථියො විජාතප්පච්චයා තාදිසෙන රොගෙන අභිභූතාපි හුත්වා මරන්ති, බොධිසත්තමාතු පන බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ තස්ස විජායනනිමිත්තං, න කොචි රොගො උප්පජ්ජති, කෙවලං ආයුපරික්ඛයෙනෙව කාලං කරොති, ස්වායමත්ථො හෙට්ඨා වුත්තො එව. **‘‘බොධිසත්තෙන වසිතට්ඨානඤ්හී’’**තිආදි තස්ස කාරණවචනං. **අඤ්ඤෙසං අපරිභොගන්ති** අඤ්ඤෙහි න පරිභුඤ්ජිතබ්බං, න පරිභොගයොග්‍යන්ති අත්ථො. තථා සති බොධිසත්තපිතු අඤ්ඤාය අග්ගමහෙසියා භවිතබ්බං, තථාපි බොධිසත්තමාතරි ධරන්තියා අයුජ්ජමානකන්ති ආහ **‘‘න ච සක්කා’’**තිආදි. **අපනෙත්වාති** අග්ගමහෙසියානතො නීහරිත්වා. අත්තනි ඡන්දරාගවසෙනෙව බහිද්ධා ආරම්මණපරියෙසනාති විසයිනිසාරාගො සත්තානං විසයෙසු සාරාගස්ස බලවකාරණන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘සත්තානං අත්තභාවෙ ඡන්දරාගො බලවා හොතී’’**ති. **අනුරක්ඛිතුං න සක්කොතීති** සම්මා ගබ්භපරිහාරං නානුයුඤ්ජති. තෙන **ගබ්භො බහ්වාබාධො හොති. වත්ථු විසදං හොතීති** ගබ්භාසයො විසුද්ධො හොති. මාතු මජ්ඣිමවයස්ස තතියකොට්ඨාසෙ බොධිසත්තගබ්භොක්කමනම්පි තස්සා ආයුපරිමාණවිලොකනෙනෙව සඞ්ගහිතං වයොවසෙන උප්පජ්ජනකවිකාරස්ස පරිවජ්ජනතො. ඉත්ථිසභාවෙන උප්පජ්ජනකවිකාරො පන බොධිසත්තස්ස ආනුභාවෙනෙව වූපසමති.

25. **සත්තමාසජාතොති** පටිසන්ධිග්ගහණතො සත්තමෙ මාසෙ ජාතො. සො **සීතුණ්හක්ඛමො න හොති** අතිවිය සුඛුමාලතාය. **අට්ඨමාසජාතො** කාමං සත්තමාසජාතතො බුද්ධිවයවා, එකච්චෙ පන චම්මපදෙසා වුද්ධිං පාපුණන්තා සට්ටනං න සහන්ති, තෙන සො **න ජීවති**. ‘‘සත්තමාසජාතස්ස පන න තාව තෙ ජාතා’’ති වදන්ති.

27. **දෙවා පඨමං පටිග්ගණ්හන්තීති** ‘‘ලොකනාථං මහාපුරිසං සයමෙව පඨමං පටිග්ගණ්හාමා’’ති සඤ්ජාතගාරවබහුමානා අත්තනො පීතිං පවෙදෙන්තා **ඛීණාසවා සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානො ආදිතො පටිග්ගණ්හන්ති. සූතිවෙසන්ති** සූතිජග්ගනධාතිවෙසං. **එකෙති** අභයගිරිවාසිනො. **මච්ඡක්ඛිසදිසං** ඡවිවසෙන. **අට්ඨාසි** න නිසීදි, න නිපජ්ජි වා. තෙන වුත්තං ‘‘ඨිතාව බොධිසත්තං බොධිසත්තමාතා විජායතී’’ති. නිද්දුක්ඛතාය **ඨිතා** එව හුත්වා **විජායති. දුක්ඛස්ස** හි බලවභාවතො තං දුක්ඛං අසහමානා අඤ්ඤා ඉත්ථියො නිසින්නා වා නිපන්නා වා විජායන්ති.

28. **අජිනප්පවෙණියාති** අජිනචම්මෙහි සිබ්බිත්වා කතපවෙණියා. **මහාතෙජොති** මහානුභාවො. **මහායසොති** මහාපරිවාරො, විපුලකිත්තිඝොසො ච.

29. **හග්ගවිහග්ගාති** සම්බාධට්ඨානතො නික්ඛමනෙන විභාවිතත්තා හග්ගා, විහග්ගා විය ච හුත්වා, තෙන නෙසං අවිසදභාවමෙව දස්සෙති. **අලග්ගො හුත්වාති** ගබ්භාසයෙ, යොනිපදෙසෙ ච කත්ථචි අලග්ගො අසත්තො හුත්වා, යතො ‘‘ධමකරණතො උදකනික්ඛමනසදිස’’න්ති වුත්තං. **උදකෙනාති** ගබ්භාසයගතෙන උදකෙන. **අමක්ඛිතොව නික්ඛමති** සම්මක්ඛිතස්ස තාදිසස්ස උදකසෙම්හාදිකස්සෙව තත්ථ අභාවතො. බොධිසත්තස්ස හි පුඤ්ඤානුභාවතො පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය තං ඨානං පුබ්බෙපි විසුද්ධං විසෙසතො පරමසුගන්ධගන්ධකුටි විය චන්දනගන්ධං වායන්තං තිට්ඨති.

උදකවට්ටියොති උදකක්ඛන්ධා.

31. **මුහුත්තජාතොති** මුහුත්තෙන ජාතො හුත්වා මුහුත්තමත්තොව. **අනුධාරියමානෙති** අනුකූලවසෙන නීයමානෙ. **ආගතානෙවාති** තං ඨානං උපගතානි එව. **අනෙකසාඛන්ති** රතනමයානෙකසතපතිට්ඨානගීරකං. **සහස්සමණ්ඩලන්ති** තෙසං උපරිට්ඨිතං අනෙකසහස්සමණ්ඩලගීරකං. **මරූති** දෙවා. **න ඛො පන එවං දට්ඨබ්බං** පදවීතිහාරතො පගෙව දිසාවිලොකනස්ස කතත්තා. තෙනාහ **"මහාසත්තො හී"**තිආදි. **එකඞ්ගණානීති** විවටභාවෙන විහාරඞ්ගණපරිවෙණඞ්ගණානි විය එකඞ්ගණසදිසානි **අහෙසුං. සදිසොපි නත්ථීති** තුම්හාකං ඉදං විලොකනං විසිට්ඨෙ පස්සිතුං **"ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි, කුතො උත්තරිතරො"**ති ආහංසු. **අග්ගොති** පධානො, කෙන පනස්ස පධානතාති ආහ **"ගුණෙහී"**ති. **පඨම**-සද්දො චෙත්ථ පධානපරියායො. බොධිසත්තස්ස පන පධානතා අනඤ්ඤසාධාරණාති ආහ **"සබ්බපඨමො"**ති, සබ්බපධානොති අත්ථො. **එතස්සෙවාති** අග්ගසද්දස්සෙව. එත්ථ ච මහෙසක්ඛා තාව දෙවා තථා ච වදන්ති, ඉතරෙ පන කථන්ති? මහාසත්තස්ස ආනුභාවදස්සනාදිනා. මහෙසක්ඛානඤ්හි දෙවානං මහාසත්තස්ස ආනුභාවො විය තෙන සදිසානම්පි ආනුභාවො පච්චක්ඛො අහොසීති, ඉතරෙ පන තෙසං වචනං සුත්වා සද්දහන්තා අනුමිනන්තා තථා ආහංසු. පරිපාකගතපුබ්බහෙතුසංසිද්ධාය ධම්මතාය චොදියමානො **ඉමස්මිං… පෙ…. බ්‍යාකාසි.**

ජාතමත්තස්සෙව බොධිසත්තස්ස ඨානාදීනි යෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභූතානීති තෙ නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙන්තො **"එත්ථ චා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **පතිට්ඨානං චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං** ඉද්ධිපාදවසෙන ලොකුත්තරධම්මෙසු සුප්පතිට්ඨිතභාවසම්පජ්ඣනතො. **උත්තරාභිමුඛභාවො** ලොකස්ස උත්තරණවසෙන ගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. තෙන හි භගවා සදෙවකස්ස ලොකස්ස අභිභූතො, කෙනචි අනභිභූතො අහොසි. තෙනාහ **"මහාජනං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අභිභවිත්වා ගමනස්ස පුබ්බනිමිත්ත"**න්ති. තථා සත්තපදගමනං සත්තපදබොජ්ඣඞ්ගසම්පන්නඅරියමග්ගගමනස්ස. සුවිසුද්ධසෙතච්ඡත්තධාරණං සුවිසුද්ධවිමුත්තිඡත්තධාරණස්ස. පඤ්චරාජකකුධභණ්ඩසමායොගො පඤ්චවිධවිමුත්තිගුණසමායොගස්ස. අනාවටදිසානුවිලොකනං අනාවටඤාණතාය. ''අග්ගොහමස්මී''තිආදිනා අජම්භිතවාචාභාසනං කෙනචි අවිබන්ධනීයතාය අප්පවත්තියස්ස සද්ධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස. ''අයමන්තිමා ජාතී''ති ආයතිං ජාතියා අභාවකිත්තනා අනුපාදි…පෙ…. පුබ්බනිමිත්තන්ති වෙදිතබ්බං තස්ස තස්ස අනාගතෙ ලද්ධබ්බවිසෙසස්ස තං තං නිමිත්තං අබ්‍යභිචාරීති කත්වා. **න ආගතොති** ඉමස්මිං සුත්තෙ, අඤ්ඤත්ථ ච වක්ඛමානාය අනුපුබ්බියා න ආගතො. **ආහරිත්වාති** තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ, අට්ඨකථාසු ච ආගතනයෙන ආහරිත්වා **දීපෙතබ්බො.**

"දසසහස්සිලොකධාතු කම්පී"ති ඉදං සතිපි ඉධ පාළියං ආගතත්තෙ වක්ඛමානානං අච්ඡරියානං මූලභූතං දස්සෙතුං වුත්තං, එවං අඤ්ඤම්පි එවරූපං දට්ඨබ්බං. **තන්තිබද්ධා වීණා චම්මබද්ධා භෙරියොති** පඤ්චඞ්ගිකතූරියස්ස නිදස්සනමත්තං, ච-සද්දෙන වා ඉතරෙසම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. ''අන්දුබන්ධනාදීනි තඞ්ඛණෙ එව ඡිජ්ජිත්වා පුන පාකතිකානෙව හොන්ති, තථා ජච්චන්ධාදීනං චක්ඛුසොතාදීනි තථාරූපකම්මපච්චයා තස්මිංයෙව ඛණෙ උප්පජ්ජිත්වා තාවදෙව විගච්ඡන්ති''ති වදන්ති. **ඡිජ්ජිංසූති** ච පාදෙසු බන්ධට්ඨානෙසු ඡිජ්ජිංසු. **විගච්ඡිංසූති** වූපසමිංසු. **ආකාසට්ඨකරතනානි** නාම තංතංවිමානගතමණිරතනාදීනි. **සකතෙජොභාසිතානීති** අතිවිය සමුජ්ජලාය අත්තනො පභාය ඔභාසිතානි **අහෙසුං. නප්පවත්තීති** න සන්නිපාතො. **න වායීති** ඛරො වාතො න වායි. මුදුසුඛො පන සත්තානං සුඛාවහො වායි. **පථවිගතා අහෙසුං** උච්චට්ඨානෙ ඨාතුං අවිසහන්තා. **උතුසම්පන්නොති** අනුණ්හාසීතතාසඞ්ඛාතෙන උතුනා සම්පන්නො. **අප්ඵොටනං** වුච්චති භුජහත්ථසඞ්ඝට්ටනසද්දො, අත්ථතො පන වාමහත්ථං උරෙ ඨපෙත්වා දක්ඛිණෙන පුටුපාණිනා හත්ථතාළනෙන සද්දකරණං. මුඛෙන උස්සෙළනං සද්දස්ස මුඤ්චනං **සෙළනං. එකද්ධජමාලා අහොසි** නිරන්තරං ධජමාලාසමොධානගතාය. න කෙවලඤ්ච එතානි එව, අථ ඛො අඤ්ඤානිපි ''විචිත්තපුප්ඵසුගන්ධපුප්ඵවස්සදෙවොපවස්සි සූරියෙ දිස්සමානෙ එව තාරකා ඔභාසිංසු, අච්ඡං විප්පසන්නං උදකං පථවිතො උබ්භිජ්ජි, බිලාසයා ච තිරච්ඡානා ආසයතො නික්ඛමිංසු, රාගදොසමොහාපි තනු භවිංසු, පථවියං රජො වූපසමි, අනිට්ඨගන්ධො විගච්ඡි, දිබ්බගන්ධො වායි, රූපිනො දෙවා සරූපෙනෙව මනුස්සානං ආපාථං අගමංසු, සත්තානං චුතූපපාතා නාහෙසු''න්ති එවමාදීනි යානි මහාභිනීහාරසමයෙ උප්පන්නානි ද්වත්තිංසපුබ්බනිමිත්තානි, තානි අනවසෙසතො තදා අහෙසුන්ති.

තත්‍රාපීති තෙසුපි පථවිකම්පාදීසු එවං පුබ්බනිමිත්තභාවො වෙදිතබ්බො. න කෙවලං සම්පතිජාතස්ස ඨානාදීසු එවාති අධිප්පායො. **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං** සබ්බස්ස ඤෙය්‍යස්ස, තිත්ථකරමතස්ස ච චාලනතො. කෙනචි අනුස්සාහිතානංයෙව ඉමස්මිංයෙව **එකචක්කවාළෙ සන්නිපාතො** කෙනචි අනුස්සාහිතානංයෙව **එකප්පහාරෙනෙව සන්නිපතිත්වා ධම්මපටිග්ගණ්හනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. පඨමං දෙවතානං පටිග්ගහණං** දිබ්බවිහාරපටිලාභස්ස, **පච්ඡා මනුස්සානං පටිග්ගහණං** තත්ථෙව ඨානස්ස නිච්චලසභාවතො ආනෙඤ්ජවිහාරපටිලාභස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. වීණානං සයං වජ්ජනං** පරූපදෙසෙන විනා සයමෙව **අනුපුබ්බවිහාරපටිලාභස්ස** පුබ්බනිමිත්තං. **භෙරීනං වජ්ජනං** චක්කවාළපරියන්තාය පරිසාය පවෙදනසමත්ථස්ස **ධම්මභෙරියා අනුසාවනස්ස** අමතදුන්දුභිසොසනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. අන්දුබන්ධනාදීනං ඡෙදො** මානවිනිබන්ධභෙදනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. මහාජනස්ස රොගවිගමො** තස්සෙව සකලවට්ටදුක්ඛරොගවිගමභූතස්ස **සච්චපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං.** ''මහාජනස්සා''ති පදං ''මහාජනස්ස දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස, මහාජනස්ස දිබ්බසොතධාතුපටිලාභස්සා''තිආදිනා තත්ථ තත්ථ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. ඉද්ධිපාදභාවනාවසෙන සාතිසයඤාණජවසම්පත්තිසිද්ධීති ආහ **"පීඨසප්පීනං ජවසම්පදා චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්ත"**න්ති.

සුපට්ඨානසම්පාපුණනං චතුපටිසම්භිදාධිගමස්ස පුබ්බනිමිත්තං. අත්ථාදිඅනුරූපං අත්ථාදීසු සම්පටිපත්තිභාවතො. **රතනානං සකතෙජොභාසිතත්තං යං ලොකස්ස ධම්මොභාසං දස්සෙස්සති,** තෙන **තස්ස** සකතෙජොභාසිතත්තස්ස **පුබ්බනිමිත්තං.**

චතුබ්‍රහ්මවිහාරපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං තස්ස සබ්බසො වෙරවූපසමනතො. **එකාදසඅග්ගිනිබ්බාපනස්ස පුබ්බනිමිත්තං** දුන්නිබ්බාපනනිබ්බානභාවතො. **ඤාණාලොකාදස්සනස්ස පුබ්බනිමිත්තං** අනාලොකෙ ආලොකදස්සනභාවතො. **නිබ්බානරසෙනාති** කිලෙසානං නිබ්බායනරසෙන. **එකරසභාවස්සාති** සාසනස්ස සබ්බත්ථ එකරසභාවස්ස, තඤ්ච ඛො අමධුරස්ස ලොකස්ස සබ්බසො මධුරභාවාපාදනෙන. **ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතභින්දනස්ස පුබ්බනිමිත්තං** සබ්බසො දිට්ඨිගතවාතාපනයනවසෙන. ආකාසාදිඅප්පතිට්ඨවිසමවඤ්චලට්ඨානං පහාය **සකුණානං පථවිගමනං** තාදිසං මිච්ඡාගාහං පහාය සත්තානං **පාණෙහි** රතනත්තයසරණගමනස්ස **පුබ්බනිත්තං. බහුජනකන්තතායාති** චන්දස්ස විය බහුජනස්ස කන්තතාය. **සූරියස්ස උණ්හසීතවිවජ්ජිතඋතුසුඛතා** පරිළාහවිවජ්ජිත**කායිකචෙතසිකසුඛුප්පත්තියා පුබ්බනිමිත්තං. දෙවතානං අප්ඵොටනාදීහි කීළනං** පමොදුප්පත්ති භවන්තගමනෙන, ධම්මසභාවබොධනෙන ච උදානවසෙන පමොදවිභාවනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. ධම්මවෙගවස්සනස්සාති** දෙසනාඤාණවෙගෙන ධම්මාමතස්ස වස්සනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං.** කායගතාසතිවසෙන ලද්ධං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පාදිතමග්ගඵලසුඛානුභවො **කායගතාසතිඅමතපටිලාභො,** තස්ස පන කායස්සාපි අතප්පකසුඛාවහත්තා ඛුදාපිපාසාපීළනාභාවො පුබ්බනිමිත්තං වුත්තො . **අට්ඨකථායං**පන ඛුදං, පිපාසඤ්ච භින්දිත්වා වුත්තං. තත්ථ පුබ්බනිමිත්තානං භෙදො විසෙසසාමඤ්ඤවිභාගෙන, ගොබලීබද්දඤායෙන ච ගහෙතබ්බො. ‘‘සයමෙවා’’ති පදං ‘‘අට්ඨඞ්ගිකමග්ගද්වාරවිවරණස්සා’’ති එත්ථාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **හරිතභාවස්සාති** පරිපුණ්ණභාවස්ස. **‘‘අරියද්ධජමාලාමාලිතායාති** කාසායද්ධජමාලාවන්තතායා’’ති කෙචි, සදෙවකස්ස ලොකස්ස පන අරියමග්ගබොජ්ඣඞ්ගද්ධජමාලාහි මාලිභාවස්ස **පුබ්බනිමිත්තං.** යං පනෙත්ථ අනුද්ධටං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එත්ථාති ‘‘සම්පතිජාතො’’තිආදිනා ආගතෙ ඉමස්මිං වාරෙ. **විස්සජ්ජිතොව,** තස්මා අම්හෙහි ඉධ අපුබ්බං වත්තබ්බං නත්ථීති අධිප්පායො. තදා පථවියං ගච්ඡන්තොපි මහාසත්තො ආකාසෙන ගච්ඡන්තො විය මහාජනස්ස තථා උපට්ඨාසීති අයමෙත්ථ නියති ධම්මනියාමො බොධිසත්තානං ධම්මතා ති ඉදං නියතිවාදවසෙන කථනං. පුබ්බෙ පුරිමජාතීසු තාදිසස්ස පුඤ්ඤසම්භාරකම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා මහාජනස්ස තථා උපට්ඨාසීති ඉදං පුබ්බෙකතකම්මවාදවසෙන කථනං. ඉමෙසං සත්තානං උපරි ඊසනසීලතාය යථාසකං කම්මමෙව ඉස්සරො නාම, තස්ස නිම්මානං අත්තනො ඵලස්ස නිබ්බත්තනං මහාපුරිසොපි සදෙවකං ලොකං අභිභවිතුං සමත්ථෙන උළාරෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිබ්බත්තිතො, තෙන ඉස්සරෙන නිම්මිතො නාම, තස්ස වායං නිම්මානවිසෙසො, යදිදං මහානුභාවතා, යාය මහාජනස්ස තථා උපට්ඨාසීති ඉදං ඉස්සරනිම්මානවසෙන කථනං. එවං තං තං බහුලං වත්වා කිං ඉමාය පරියායකථායාති අවසානෙ උජුකමෙව බ්‍යාකරි. සම්පතිජාතො පථවියං කථං පදසා ගච්ඡති, එවං මහානුභාවො ආකාසෙන මඤ්ඤෙ ගච්ඡතීති පරිකප්පනවසෙන ආකාසෙන ගච්ඡන්තො විය අහොසි. සීඝතරං පන සත්තපදවීතිහාරෙන ගතත්තා දිස්සමානරූපොපි මහාජනස්ස අදිස්සමානො විය අහොසි. අචෙලකභාවො, ඛුද්දකසරීරතා ච තාදිසස්ස ඉරියාපථස්ස න අනුච්ඡවිකාති කම්මානුභාවසඤ්ජනිතපාටිහාරියවසෙන අලඞ්කතපටියත්තො විය, සොළසවස්සුද්දෙසිකො විය ච මහාජනස්ස උපට්ඨාසීති වෙදිතබ්බං. මහාසත්තස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන තදා තථා උපට්ඨානමත්තමෙවෙතන්ති. **පච්ඡා බාලදාරකොව අහොසි, න තාදිසොති.** ඛුද්ධභාවානුච්ඡවිකස්ස බොධිසත්තානුභාවස්ස යාථාවතො පවෙදිතත්තා **පරිසා චස්ස** බ්‍යාකරණෙන **බුද්ධෙන විය... පෙ.... අත්තමනා අහොසි.**

සබ්බධම්මතාති සබ්බා සොළසවිධාපි යථාවුත්තා ධම්මතා **සබ්බබොධිසත්තානං හොන්තීති වෙදිතබ්බා** පුඤ්ඤඤාණසම්භාරදස්සනෙන නෙසං එකසදිසත්තා.

ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවණ්ණනා

33. දුකූලචුම්බටකෙති දහරස්ස නිපජ්ජනයොග්‍යතාවසෙන පටිසංහටදුකූලසුඛුමෙ. ‘‘ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො’’ති එවමාදි **ජාති.** ‘‘කොණ්ඩඤ්ඤො ගොතමො’’ති එවමාදි **ගොත්තං.** ‘‘පොණිකා චික්ඛල්ලිකා සාකියා කොළියා’’ති එවමාදි **කුලපදෙසො. ආදි**-සද්දෙන රූපිස්සරියපරිවාරාදිසබ්බසම්පත්තියො සඞ්ගණ්හාති. **මහන්තස්සාති** විපුලස්ස, උළාරස්සාති අත්ථො. **නිප්ඵත්තියොති** සිද්ධියො. **ගන්තබ්බගතියාති** ගති-සද්දස්ස කම්මසාධනතමාහ. උපපජ්ජනවසෙන හි සුචරිතදුච්චරිතෙහි ගන්තබ්බාති **ගතියො,** උපපත්තිභවවිසෙසො. ගච්ඡති යථාරුචි පවත්තතීති **ගති,** අජ්ඣාසයො. **පටිසරණෙති** පරායණෙ අවස්සයෙ. සබ්බසඞ්ඛතවිසංයුත්තස්ස හි අරහතො නිබ්බානමෙව තංපටිසරණං. **ත්‍යාහන්ති** තෙ අහං.

දසවිධෙ කුසලධම්මෙ, අගරහිතෙ ච රාජධම්මෙ (ජා. 2 මහාහංසජාතකෙ විත්ථාරො) නියුත්තොති **ධම්මිකො.** තෙන ච ධම්මෙන සකලං ලොකං රඤ්ජෙතීති **ධම්මරාජා.** යස්මා චක්කවත්තී ධම්මෙන ඤායෙන රජ්ජං අධිගච්ඡති, න අධම්මෙන, තස්මා වුත්තං **‘‘ධම්මෙන ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා’’**ති. චතූසු දිසාසු සමුද්දපරියොසානතාය **චතුරන්තා** නාම තත්ථ තත්ථ දීපෙ මහාපථවීති ආහ **‘‘පුරත්ථිම...පෙ.... ඉස්සරො’’**ති. **විජිතාවීති** විජෙතබ්බස්ස විජිතවා,

කාමකොධාදිකස්ස අබ්භන්තරස්ස, පටිරාජභූතස්ස බාහිරස්ස ච අරිගණස්ස විජයී, විජෙත්වා ඨිතොති අත්ථො. කාමං චක්කවත්තිනො කෙනචි යුද්ධං නාම නත්ථි, යුද්ධෙන පන සාධෙතබ්බස්ස විජයස්ස සිද්ධියා **“විජිතසඞ්ගාමො”**ති වුත්තං. ජනපදොව චතුබ්බිධඅච්ඡරියධම්මාදිසමන්නාගතෙ අස්මිං රාජිනි ථාවරියං කෙනචි අසංහාරියං දළ්හං භත්තභාවං පත්තො, ජනපදෙ වා අත්තනො ධම්මිකාය පටිපත්තියා ථාවරියං ථිරභාවං පත්තොති **ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො.** මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතධනහරණාදිනා පරසාහසකාරිතාය **සාහසිකා.**

රතිජනනට්ඨෙනාති අතප්පකපීතිසොමනස්සුප්පාදනෙන. සද්දත්ථතො පන රමෙතීති **රතනං.** ‘‘අහො මනොහර’’න්ති චිත්තෙ කත්තබ්බතාය **චිත්තීකතං** . ‘‘ස්වායං චිත්තීකාරො තස්ස පූජනීයතාය’’ති චිත්තීකතන්ති පූජනීයන්ති අත්ථං වදන්ති. මහන්තං විපුලං අපරිමිතං මූලං අග්ඝතීති **මහග්ඝං.** නත්ථි එතස්ස තුලා උපමාති **අතුලං,** අසදිසං. කදාචි එව උප්පජ්ජනතො දුක්ඛෙන ලද්ධබ්බත්තා **දුල්ලභදස්සනං.** අනොමෙහි උළාරගුණෙහෙව සත්තෙහි පරිභුඤ්ජිතබ්බතො **අනොමසත්තපරිභොගං.** ඉදානි නෙසං චිත්තීකතාදිඅත්ථානං සවිසෙසං චක්කරතනෙ ලබ්භමානතං දස්සෙත්වා ඉතරෙසුපි තෙ අතිදිසිතුං **“චක්කරතනස්ස වා”**තිආදි ආරද්ධං. **අඤ්ඤං දෙවට්ඨානං නාම න හොති** රඤ්ඤො අනඤ්ඤසාධාරණිස්සරියාදිසම්පත්තිපටිලාභහෙතුතො, සත්තානඤ්ච යථිච්ඡිතත්ථපටිලාභහෙතුතො. **අග්ඝො නත්ථි** අතිවිය උළාරසමුජ්ජලසත්තරතනමයත්තා, අච්ඡරියබ්භුතමහානුභාවතාය ච. යදග්ඝෙන මහග්ඝං, තදග්ඝෙන **අතුලං.** සත්තානං පාපජිගුච්ඡනෙන විගතකාළකො පුඤ්ඤපසුතතාය මණ්ඩභූතො යාදිසො කාලො බුද්ධුප්පාදාරහො, තාදිසෙ එව චක්කවත්තීනම්පි සම්භවොති ආහ **“යස්මා ච පනා”**තිආදි. උපමාවසෙන චෙතං වුත්තං, උපමොපමෙය්‍යානඤ්ච න අච්චන්තමෙව සදිසතා. තස්මා යථා බුද්ධා කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති, න තථා චක්කවත්තිනො, එවං සන්තෙපි චක්කවත්තිවත්තපරිපූරණස්සාපි දුක්කරභාවතොපි දුල්ලභුප්පාදායෙවාති , ඉමිනා දුල්ලභුප්පාදතාසාමඤ්ඤෙන තෙසං දුල්ලභදස්සනතා වුත්තාති වෙදිතබ්බං. කාමං චක්කරතනානුභාවෙන සිජ්ඣමානො ගුණො චක්කවත්තිපරිවාරසාධාරණො, තථාපි ‘‘චක්කවත්තී එව නං සාමිභාවෙන විසවිතාය පරිභුඤ්ජතී’’ති වත්තබ්බතං අරහති තදත්ථං උප්පජ්ජනතොති දස්සෙන්තො **“තදෙත”**න්තිආදිමාහ. යථාවුත්තානං පඤ්චන්නං, ඡන්නම්පි වා අත්ථානං ඉතරරතනෙසුපි ලබ්භනතො **“එවං සෙසානිපී”**ති වුත්තං. හත්ථිඅස්ස-පරිණායකරතනෙහි අජිතවිජයතො, චක්කරතනෙන ච පරිවාරභාවෙන, සෙසෙහි පරිභොගූපකරණභාවෙන සමන්නාගතො. හත්ථිඅස්සමණිඉත්ථිරතනෙහි පරිභොගූපකරණභාවෙන සෙසෙහි පරිවාරභාවෙනාති යොජනා.

චතුන්නං මහාදීපානං සිරිවිභවන්ති තත්ථ ලද්ධං සිරිසම්පත්තිඤ්චෙව භොගසම්පත්තිඤ්ච. **තාදිසමෙවාති** ‘‘පුරෙභත්තමෙවා’’තිආදිනා වුත්තානුභාවමෙව. යොජනප්පමාණං පදෙසං බ්‍යාපනෙන **යොජනප්පමාණං අන්ධකාරං.** අතිදීඝතාදි**ඡබ්බිධදොසපරිවජ්ජිතං.**

සූරාති සත්තිවන්තො, නිබ්භයාති අත්ථොති ආහ **“අභීරුකා”**ති. **අඞ්ගන්ති** කාරණං. යෙන කාරණෙන ‘‘වීරා’’ති වුච්චෙය්‍යුං, තං **වීරඞ්ගං.** තෙනාහ **“වීරියස්සෙතං නාම”**න්ති. යාව චක්කවාළපබ්බතා චක්කස්ස වත්තනතො **“චක්කවාළපබ්බතං සීමං කත්වා ඨිතසමුද්දපරියන්ත”**න්ති වුත්තං. **“අදණ්ඩෙනා”**ති ඉමිනාව ධනදණ්ඩස්ස, සරීරදණ්ඩස්ස ච අකරණං වුත්තං. **“අසත්ථෙනා”**ති ඉමිනා පන සෙනාය යුජ්ඣනස්සාති තදුභයං දස්සෙතුං **“යෙ කතාපරාධෙ”**තිආදි වුත්තං. **වුත්තප්පකාර**න්ති සාගරපරියන්තං.

‘‘රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො,** තණ්හායනට්ඨෙන **තණ්හා”**ති පවත්තිආකාරභෙදෙන ලොභො එව ද්විධා වුත්තො . තථා හිස්ස ද්විධාපි ඡදනට්ඨො එකන්තිකො. යථාහ ‘‘අන්ධතමං තදා හොති, යං රාගො සහතෙ නර’’න්ති, (නෙත්ති. 11, 27) ‘‘තණ්හාඡදනඡාදිතා’’ති (උදා. 64) ච. ඉමිනා නයෙන දොසාදීනම්පි ඡදනට්ඨො වත්තබ්බො. **කිලෙසග්ගහණෙන** විචිකිච්ඡාදයො සෙසකිලෙසා වුත්තා. යස්මා තෙ සබ්බෙ පාපධම්මා උප්පජ්ජමානා සත්තසන්තානං ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨන්ති කුසලප්පවත්තිං නිවාරෙන්ති, තස්මා තෙ ‘‘ඡදනා, ඡදා’’ති ච වුත්තා. **විවට්ටච්ඡදාති** ච ඔ-කාරස්ස ආ-කාරං කත්වා නිද්දෙසො.

35. තාසන්ති ද්වින්නම්පි නිප්ඵත්තීනං. **නිමිත්තභූතානීති** ඤාපකකාරණභූතානි. තථා හි ලක්ඛීයති මහාපුරිසභාවො එතෙහීති **ලක්ඛණානි.** ඨානගමනාදීසු භූමියං සුට්ඨු සමං පතිට්ඨිතා පාදා එතස්සාති **සුප්පතිට්ඨිතපාදො.** තං පනස්ස සුප්පතිට්ඨිතපාදතං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං **“යථා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අග්ගතල**න්ති අග්ගපාදතලං. **පණ්හීති** පණ්හිතලං. **පස්ස**න්ති පාදතලස්ස ද්වීසු පස්සෙසු එකෙකං, උභයමෙව වා පරියන්තං පස්සං. **“අස්ස පනා”**තිආදි අන්වයතො අත්ථවිභාවනං. **සුවණ්ණපාදුකතලමිව** උජුකං නික්ඛිපියමානං. **එකප්පහාරෙනෙවාති** එකක්ඛණෙයෙව. **සකලං පාදතලං භූමිං ඵුසති** නික්ඛිපනෙ. එකප්පහාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිතො උට්ඨහතීති යොජනා. **තස්මා අයං සුප්පතිට්ඨිතපාදොති** නිගමනං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං අනුපුබ්බනින්නාදිඅච්ඡරියබ්භුතං නිස්සන්දඵලං, තං පරතො **ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 3.201) ආවිභවිස්සතීති.

නාභි දිස්සතීති ලක්ඛණචක්කස්ස නාභි පරිමණ්ඩලසණ්ඨානා සුපරිබ්‍යත්තා හුත්වා දිස්සති, ලබ්භතීති අධිප්පායො. **නාභිපරිච්ඡින්නාති** තස්සං නාභියං පරිච්ඡින්නා පරිච්ඡෙදවසෙන ඨිතා. **නාභිමුඛපරික්ඛෙපපට්ටොති** පකතිචක්කස්ස අක්ඛබ්භාහතපරිහරණත්ථං නාභිමුඛෙ ඨපෙතබ්බං පරික්ඛෙපපට්ටො, තප්පටිච්ඡන්නො ඉධ අධිප්පෙතො. **නෙමිමණිකාති** නෙමියං ආවලිභාවෙන ඨිතමණිකාලෙඛා. **සම්බහුලවාරොති** බහුවිධලෙඛඞ්ගවිභාවනවාරො. **සත්තීති**

ආවුධසත්ති. **සිරිවච්ඡොති** සිරිඅඞ්ගා. **නන්දීති** දක්ඛිණාවත්තං. **සොවත්තිකොති** සොවත්තිඅඞ්ගො. **වටංසකොති** ආවෙළං. **වඩ්ඪමානකන්ති** පුරිමහාදීසු දීපඞ්කං. **මොරහත්ථකොති** මොරපිඤ්ඡකලාපො, මොරපිඤ්ඡපටිසිබ්බිතො වා බීජනීවිසෙසො. **වාළබීජනීති** චාමරිවාලං. සිද්ධත්ථාදි **පුණ්ණඝටපුණ්ණපාතියො.** ''චක්කවාළො''ති වත්වා තස්ස පධානාවයවෙ දස්සෙතුං **''හිමවා සිනෙරු...පෙ.... සහස්සානී''**ති වුත්තං. **''චක්කවත්තිරඤ්ඤො පරිසං උපාදායා''**ති ඉදං හත්ථිරතනාදීනම්පි තත්ථ ලබ්භමානභාවදස්සනං. **සබ්බොතිසත්ති**ආදිකො යථාවුත්තො අඞ්ගවිසෙසො **චක්කලක්ඛණස්සෙව පරිවාරොති** වෙදිතබ්බො.

''ආයතපණ්හී''ති ඉදං අඤ්ඤෙසං පණ්හිතො දීඝතං සන්ධාය වුත්තං, න පන අතිදීඝතන්ති ආහ **''පරිපුණ්ණපණ්හී''**ති. යථා පන පණ්හිලක්ඛණං පරිපුණ්ණං නාම හොති, තං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං **''යථා හී''**තිආදි වුත්තං. **ආරග්ගෙනාති** මණ්ඩලාය සිඛාය. **වට්ටෙත්වාති** යථා සුවට්ටං හොති, එවං වට්ටෙත්වා. **රත්තකම්බලගෙණ්ඩුකසදිසාති** රත්තකම්බලමයගෙණ්ඩුකසදිසා.

''මක්කටස්සෙවා''ති දීඝභාවං, සමතඤ්ච සන්ධායෙතං වුත්තං. **නියාසතෙලෙනාති** ඡත්තිරිතනියාසාදිනියාසසම්මිස්සෙන තෙලෙන, යං ''සුරභිනියාස''න්තිපි වදන්ති. **නියාසතෙලග්ගහණඤ්චෙත්ථ** හරිතාලවට්ටියා සනසිනිද්ධභාවදස්සනත්ථං.

යථා සතක්ඛත්තුං විහතං කප්පාසපටලං සප්පිමණ්ඩෙ ඔසාරිතං අතිවිය මුදු හොති, එවං මහාපුරිසස්ස හත්ථපාදාති දස්සෙන්තො **''සප්පිමණ්ඩෙ''**තිආදිමාහ. **තලුනාති** සුඛුමාලා.

චම්මෙනාති අඞ්ගුලන්තරවෙඨිතචම්මෙන. **පටිබද්ධඅඞ්ගුලන්තරොති** එකතො සම්බද්ධඅඞ්ගුලන්තරො න හොති. **එකප්පමාණාති** දීඝතො සමානප්පමාණා. **යවලක්ඛණන්ති** අබ්භන්තරතො අඞ්ගුලිපබ්බෙ ඨිතං යවලක්ඛණං. **පටිවිජ්ඣිත්වාති** තංතංපබ්බානං සමානදෙසතාය අඞ්ගුලීනං පසාරිතකාලෙපි අඤ්ඤමඤ්ඤං විජ්ඣිතානි විය වුසිත්වා තිට්ඨන්ති.

සඞ්ඛා වුච්චන්ති ගොප්ඵකා, උද්ධං සඞ්ඛා එතෙසන්ති **උස්සඞ්ඛා,** පාදා. **පිට්ඨිපාදෙති** පිට්ඨිපාදසමීපෙ. **තෙනාති** පිට්ඨිපාදෙ ඨිතගොප්ඵකභාවෙන බද්ධා හොන්තීති යොජනා. තයිදං ''තෙනා''ති පදං උපරිපදද්වයෙපි යොජෙතබ්බං ''තෙන බද්ධභාවෙන න යථාසුඛං පරිවට්ටන්ති, තෙන යථාසුඛං නපරිවට්ටනෙන ගච්ඡන්තානං පාදතලානිපි න දිස්සන්තී''ති. **උපරීති** පිට්ඨිපාදතො ද්විතිඅඞ්ගුලිමත්තං උද්ධං, ''චතුරඞ්ගුලමත්ත''න්ති ච වදන්ති. නිගූළ්හානි ච හොන්ති, න අඤ්ඤෙසං විය පඤ්ඤායමානානි. **තෙනාති** ගොප්ඵකානං උපරි පතිට්ඨිතභාවෙන. **අස්සාති** මහාපුරිසස්ස. සතිපි දෙසන්තරප්පවත්තියං නිච්චලොති දස්සනත්ථං **නාභිග්ගහණං.** **''අධොකායොව ඉඤ්ජති''**ති ඉදං පුරිමපදස්ස කාරණවචනං. යස්මා අධොකායොව ඉඤ්ජති, තස්මා නාභිතො...පෙ.... නිච්චලො හොති. **''සුඛෙන පාදා පරිවට්ටන්ති''**ති ඉදං පන පුරිමස්ස, පච්ඡිමස්ස ච කාරණවචනං. යස්මා සුඛෙන පාදා පරිවට්ටන්ති, තස්මා අධොකායොව ඉඤ්ජති, යස්මා සුඛෙන පාදා පරිවට්ටන්ති, තස්මා පුරතොපි...පෙ.... පච්ඡතොයෙවාති.

යස්මා එණිමිගස්ස සමන්තතො එකසදිසමංසා අනුක්කමෙන උද්ධං ථූලා ජඞ්ඝා හොන්ති, තථා මහාපුරිසස්සාපි, තස්මා වුත්තං **''එණිමිගසදිසජඞ්ඝො''**ති. **පරිපුණ්ණජඞ්ඝොති** සමන්තතො මංසූපචයෙන පරිපුණ්ණජඞ්ඝො. තෙනාහ **''න එකතො''**තිආදි.

එතෙනාති ''අනොනමන්තො''තිආදිවචනෙන, ජාණුඵාසුභාවදීපනෙනාති අත්ථො. **අවසෙසජනාති** ඉමිනා ලක්ඛණෙන රහිතජනා. **ඛුජ්ජා වා හොන්ති** හෙට්ඨිමකායතො උපරිමකායස්ස රස්සතාය, **වාමනා වා** උපරිමකායතො හෙට්ඨිමකායස්ස රස්සතාය, එතෙන ඨපෙත්වා සම්මාසම්බුද්ධං, චක්කවත්තිනඤ්ච ඉතරෙ සත්තා ඛුජ්ජපක්ඛිකා, වාමනපක්ඛිකා චාති දස්සෙති.

කාමං සබ්බාපි පදුමකණ්ණිකා සුවණ්ණවණ්ණාව, කඤ්චනපදුමකණ්ණිකා පන පභස්සරභාවෙන තතො සාතිසයාති ආහ **''සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකසදිසෙහී''**ති. **ඔහිතන්ති** සමොහිතං අන්තොගධං. තථාභූතං පන තං තෙන ඡන්නං හොතීති ආහ **''පටිච්ඡන්න''**න්ති.

සුවණ්ණවණ්ණොති සුවණ්ණවණ්ණවණ්ණොති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''ජාතිහිඞ්ගුලකෙනා''**තිආදි, ස්වායමත්ථො ආවුත්තිඤායෙන ච වෙදිතබ්බො. සරීරපරියායො ඉධ වණ්ණ-සද්දොති අධිප්පායො. පඨමවිකප්පං වත්වා තථාරූපාය පන රුළ්හියා අභාවං මනසි කත්වා වණ්ණධාතුපරියායමෙව වණ්ණ-සද්දං ගහෙත්වා දුතියවිකප්පො වුත්තො. තස්මා පදද්වයෙනාපි සුනිද්ධන්තසුවණ්ණසදිසඡවිවණ්ණොති වුත්තං හොති.

රජොති සුඛුමරජො. **ජල්ලන්ති** මලිනභාවාවහො රෙණුසඤ්චයො. තෙනාහ **''මලං වා''**ති. යදි විවත්තති, කථං න්හානාදීනීති ආහ **''හත්ථධොවනාදීනී''**තිආදි.

ආවට්ටපරියොසානෙති පදක්ඛිණාවට්ටනවසෙන පවත්තස්ස ආවට්ටස්ස අන්තෙ.

බ්‍රහ්මුනො සරීරං පුරතො වා පච්ඡතො වා අනොනමිත්වා උජුකමෙව උග්ගතන්ති ආහ **"බ්‍රහ්මා විය උජුගත්තො"**ති. සා පනායං උජුගත්තතා අවයවෙසු බුද්ධිප්පත්තෙසු දට්ඨබ්බා, න දහරකාලෙති වුත්තං **"උග්ගතදීඝසරීරො භවිස්සතී"**ති. **ඉතරෙසූති** ''ඛන්ධජාණුසු''ති ඉමෙසු **ද්වීසු ඨානෙසු** නමන්තා පුරතො නමන්තීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **පස්සවඞ්කාති** දක්ඛිණපස්සෙන වා වාමපස්සෙන වා වඞ්කා. **සූලසදිසාති** පොත්ථකරූපකරණෙ ඨපිතසූලපාදසදිසා.

හත්ථපිට්ඨිආදිවසෙන සත්ත සරීරාවයවා උස්සදා උපචිතමංසා එතස්සාති **සත්තුස්සදො.** අට්ඨිකොටියො පඤ්ඤායන්තීති යොජනා. **නිගූළ්හසිරාජාලෙහීති** ලක්ඛණවචනමෙතන්ති තෙන නිගූළ්හඅට්ඨිකොටීහිපි වුත්තමෙව හොතීති. **හත්ථපිට්ඨාදීහීති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන අංසකූටබන්ධකූටානං සඞ්ගහෙ සිද්ධෙ තං එකදෙසෙන දස්සෙන්තො **"වට්ටෙත්වා…පෙ…. බන්ධෙනා"**ති ආහ. **"සිලාරූපකං විය"**තිආදිනා වා නිගූළ්හඅංසකූටතාපි විභාවිතා යෙවාති දට්ඨබ්බං.

සීහස්ස පුබ්බද්ධං සීහපුබ්බද්ධං, පරිපුණ්ණාවයවතාය සීහපුබ්බද්ධං විය සකලො කායො අස්සාති සීහපුබ්බද්ධකායො. තෙනාහ **"සීහස්ස පුබ්බද්ධකායො විය සබ්බො කායො පරිපුණ්ණො"**ති. **සීහස්සෙවාති** සීහස්ස විය. **දුස්සණ්ඨිතවිසණ්ඨිතො න හොතීති** දුට්ඨු සණ්ඨිතො, විරූපසණ්ඨිතො ච න හොති, තෙසං තෙසං අවයවානං අයුත්තභාවෙන, විරූපභාවෙන ච සණ්ඨිති උපගතො න හොතීති අත්ථො. **සණ්ඨහන්තීති** සණ්ඨහන්ති. **දීඝෙහීති** අඞ්ගුලිනාසාදීහි. **රස්සෙහීති** ගීවාදීහි. **ථූලෙහීති** ඌරුබාහුආදීහි . **කිසෙහීති** කෙසලොමමජ්ඣාදීහි. **පුථුලෙහීති** අක්ඛිහත්ථතලාදීහි. **වට්ටෙහීති** ජඞ්ඝහත්ථාදීහි.

සතපුඤ්ඤලක්ඛණතාය **නානාචිත්තෙන පුඤ්ඤචිත්තෙන චිත්තිතො** සඤ්ජාතචිත්තභාවො ''ඊදිසො එව බුද්ධානං ධම්මකායස්ස අධිට්ඨානං භවිතුං යුත්තො''ති දසපාරමීහි **සජ්ජිතො** අභිසඞ්ඛතො, ''දානචිත්තෙන පුඤ්ඤචිත්තෙනා''ති වා පාඨො, දානවසෙන, සීලාදිවසෙන ච පවත්තපුඤ්ඤචිත්තෙනාති අත්ථො.

ද්වින්නං කොට්ටානං අන්තරන්ති ද්වින්නං පිට්ඨිබාහානං වෙමජ්ඣං පිට්ඨිමජ්ඣස්ස උපරිභාගො. **චිතං පරිපුණ්ණන්ති** අනින්නභාවෙන චිතං, ද්වීහි කොට්ටෙහි සමතලතාය පරිපුණ්ණං. **උග්ගම්මාති** උග්ගන්ත්වා, අනින්නං සමතලං හුත්වාති අධිප්පායො. තෙනාහ **"සුවණ්ණඵලකං විය"**ති.

නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලොති පරිමණ්ඩලනිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො, ''නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලපරිමණ්ඩලො''ති වත්තබ්බෙ එකස්ස පරිමණ්ඩල-සද්දස්ස ලොපං කත්වා **"නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො"**ති වුත්තො. තෙනාහ **"සමක්ඛන්ධසාඛො නිග්‍රොධො"**තිආදි. න හි සබ්බො නිග්‍රොධො පරිමණ්ඩලොති, පරිමණ්ඩලසද්දසන්නිධානෙන වා පරිමණ්ඩලොව නිග්‍රොධො ගය්හතීති එකස්ස පරිමණ්ඩලසද්දස්ස ලොපෙන විනාපි අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ **"නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො"**ති. **යාවතකො අස්සාති යාවතක්වස්ස** ඔ-කාරස්ස ව-කාරාදෙසං කත්වා.

සමවට්ටිතක්ඛන්ධොති සමං සුවට්ටිතක්ඛන්ධො. කොඤ්චා විය දීඝගලා, බකා විය වඞ්කගලා , වරාහා විය පුථුලගලාති යොජනා. **සුවණ්ණාළිඞ්ගසදිසොති** සුවණ්ණමයඛුද්දකමුදිඞ්ගසදිසො.

රසග්ගසග්ගීති මධුරාදිභෙදං රසං ගසන්ති අන්තො පවෙසන්තීති රසග්ගසා රසග්ගසානං අග්ගා රසග්ගසග්ගා, තා එතස්ස සන්තීති **රසග්ගසග්ගී. තෙනාති** ඔජාය අඵරණෙන හීනධාතුකත්තා **තෙ බහ්වාබාධා හොන්ති.**

හනූති සන්නිස්සයදන්තාධාරස්ස සමඤ්ඤා, තං භගවතො සීහස්ස හනු විය, තස්මා භගවා **සීහහනු.** තත්ථ යස්මා බුද්ධානං රූපකායස්ස, ධම්මකායස්ස ච උපමා නාම හීනූපමාව, නත්ථි සමානූපමා, කුතො අධිකූපමා, තස්මා අයම්පි හීනූපමාති දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. යස්මා මහාපුරිසස්ස හෙට්ඨිමානුරූපවසෙනෙව උපරිමම්පි සණ්ඨිතං, තස්මා වුත්තං **"ද්වෙපි පරිපුණ්ණානී"**ති, තඤ්ච ඛො න සබ්බසො පරිමණ්ඩලතාය, අථ ඛො තිභාගාවසෙසමණ්ඩලතායාති ආහ **"ද්වාදසියා පක්ඛස්ස චන්දසදිසානී"**ති. **සල්ලක්ඛෙත්වාති** අත්තනො ලක්ඛණසත්ථානුසාරෙන උපධාරෙත්වා. දන්තානං උච්චනීචතා අබ්භන්තරබාහිරපස්සවසෙනපි වෙදිතබ්බා, න අග්ගවසෙනෙව. තෙනාහ **"අයපට්ටකෙන ඡින්නසඞ්ඛපටලං විය"**ති. **අයපට්ටකන්ති** කකචං අධිප්පෙතං. **සමා භවිස්සන්ති,** න විසමා, සමසණ්ඨානාති අත්ථො.

සාතිසයං මුදුදීඝපුථුලතාදිප්පකාරගුණා හුත්වා භූතා ජාතාති පභූතා, භ-කාරස්ස හ-කාරං කත්වා පහූතා ජිව්හා එතස්සාති **පහූතජිව්හො.**

විච්ඡින්දිත්වා විච්ඡින්දිත්වා පවත්තසරතාය **ඡින්නස්සරාපි.** අනෙකාකාරතාය **භින්නස්සරාපි.** කාකස්ස විය අමනුඤ්ඤසරතාය **කාකස්සරාපි. අපලිබුද්ධත්තාති** අනුපද්දුතවත්ථුකත්තා, වත්ථූති ච අක්ඛරුප්පත්තිට්ඨානං

වෙදිතබ්බං. **අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතොති** එත්ථ අඞ්ගානි පරතො ආගමිස්සන්ති. **මඤ්ජුස්සරොති** මධුරස්සරො.

අභිනීලනෙත්තොති අධිකනීලනෙත්තො, අධිකතා ච සාතිසයං නීලභාවෙන වෙදිතබ්බා, න නෙත්තනීලභාවස්සෙව අධිකභාවතොති ආහ **"න සකලනීලනෙත්තො"**තිආදි. පීතලොහිතවණ්ණා සෙතමණ්ඩලගතරාජිවසෙන. නීලසෙතකාළවණ්ණා පන තංතංමණ්ඩලවසෙනෙව වෙදිතබ්බා.

"චක්ඛුභණ්ඩන්ති අක්ඛිදල"න්ති කෙචි. "අක්ඛිදලවටුම"න්ති අඤ්ඤෙ. අක්ඛිදලෙහි පන සද්ධිං අක්ඛිබිම්බන්ති වෙදිතබ්බං. එවඤ්හි විනිග්ගතගම්භීරජොතනාපි යුත්තා හොති. **"අධිප්පෙත"**න්ති ඉමිනා අයමෙත්ථ අධිප්පායො එකදෙසෙන සමුදායුපලක්ඛණඤායෙනාති දස්සෙති. යස්මා පඛුම-සද්දො ලොකෙ අක්ඛිදලලොමෙසු නිරුළ්හො, තෙනෙවාහ **"මුදුසිනිද්ධනීලසුඛුමපඛුමාචිතානි අක්ඛීනී"**ති.

කිඤ්චාපි උණ්ණා-සද්දො ලොකෙ අවිසෙසතො ලොමපරියායො, ඉධ පන ලොමවිසෙසවාචකොති ආහ **"උණ්ණා ලොම"**න්ති. **නලාටවෙමජ්ඣෙ ජාතාති** නලාටමජ්ඣගතා ජාතා. **ඔදාතතාය උපමා,** න මුදුතාය . උණ්ණා හි තතොපි සාතිසයං මුදුතරා. තෙනාහ**"සප්පි මණ්ඩෙ"**තිආදි. **රජතපුබ්බුළකන්ති** රජතමයතාරකමාහ.

ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච වුත්තන්ති යස්මා බුද්ධා, චක්කවත්තිනො ච පරිපුණ්ණනලාටතාය, පරිපුණ්ණසීසබිම්බතාය ච "උණ්හීසසීසා"ති වුච්චන්ති, තස්මා තෙ ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච **"උණ්හීසසීසො"ති ඉදං වුත්තං.** ඉදානි තං අත්ථද්වයං මහාපුරිසෙ සුප්පතිට්ඨිතන්ති **"මහාපුරිසස්ස හී"**තිආදි වුත්තං. සණ්හතමතාය, සුවණ්ණවණ්ණතාය, පභස්සරතාය, පරිපුණ්ණතාය ච **රඤ්ඤො බන්ධඋණ්හීසපට්ටො විය විරොචති. කපිසීසාති** ද්විධාභූතසීසා. **එලසීසාති** එලිතසීසා. **අට්ඨිසීසාති** මංසස්ස අභාවතො අතිවිය අට්ඨිතාය, පතනුභාවතො වා තචොනද්ධඅට්ඨිමත්තසීසා. **තුම්බසීසාති** ලාබුසදිසසීසා. **පබ්භාරසීසාති** පිට්ඨිභාගෙන ඔලම්බමානසීසා. **පුරිමනයෙනාති** පරිපුණ්ණනලාටතාපක්ඛෙන. **උණ්හීසවෙඨිතසීසො වියාති** උණ්හීසපට්ටෙන වෙඨිතසීසපදෙසො විය. **උණ්හීසං වියාති** ඡෙකෙන සිප්පිනා විරචිතඋණ්හීසමණ්ඩලං විය.

විපස්සීසමඤ්ඤාවණ්ණනා

37. තස්ස විත්ථාරොති තස්ස ලක්ඛණපරිග්ගණ්හනෙ නෙමිත්තකානං සන්තප්පනස්ස විත්ථාරො විත්ථාරකථා. **ගබ්භොක්කන්තියං** නිමිත්තභූත සුපිනපටිග්ගාහකසන්තප්පනෙ **වුත්තොයෙව. නිද්දොසෙනාති** ඛාරිකලොණිකාදිදොසරහිතෙන. **ධාතියොති** ථඤ්ඤපායිකා ධාතියො. තා හි ධාපෙන්ති ථඤ්ඤං පායෙන්තීති **ධාතියො. "තථා"**ති ඉමිනා "සට්ඨී"න්ති පදං උපසංහරති **, සෙසාපීති** න්හාපිකා, ධාරිකා, පරිහාරිකාති ඉමා තිවිධා. තාපි දහන්ති විදහන්ති න්හානං දහන්ති ධාරෙන්තීති "ධාතියො" ත්වෙව වුච්චන්ති. තත්ථ **ධාරණං** උරසා, ඌරුනා, හත්ථෙහි වා සුචිරං වෙලං සන්ධාරණං. **පරිහරණං** අඤ්ඤස්ස අඞ්කතො අත්තනො අඞ්කං, අඤ්ඤස්ස බාහුතො අත්තනො බාහුං උපසංහරන්තෙහි **හරණං** සම්පාපනං.

38. මඤ්ජුස්සරොති සණ්හස්සරො. යො හි සණ්හො, සො ඛරො න හොතීති ආහ **"අඛරස්සරො"**ති. **වග්ගුස්සරොති** මනොරමස්සරො, මනොරමතා චස්ස චාතුරියනෙ පුඤ්ඤයොගතොති ආහ **"ඡෙකනිපුණස්සරො"**ති. **මධුරස්සරොති** සොතසුඛස්සරො, සොතසුඛතා චස්ස අතිවිය ඉට්ඨභාවෙනාති ආහ **"සාතස්සරො"**ති. **පෙමනීයස්සරොති** පියායිතබ්බස්සරො, පියායිතබ්බතා චස්ස සුණන්තානං අත්තනි භත්තිසමුප්පාදනෙනාති ආහ **"පෙමජනකස්සරො"**ති. **කරවීකස්සරොති.** කරවීකසද්දො යෙසං සත්තානං සොතපථං උපගච්ඡති, තෙ අත්තනො සරසම්පත්තියා පකතිං ජහාපෙත්වා අවසෙ කරොන්තො අත්තනො වසෙ වත්තෙති, එවං මධුරොති දස්සෙන්තො **"තත්රිද"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **"කරවීකසකුණෙ"**තිආදි තස්ස සභාවකථනං. **ලළිතන්ති** පීතිවෙගසමුට්ඨිතං ලීළං. **ඡඩ්ඩෙත්වාති** "සඞ්ඛරණම්පි මධුරසද්දසවනන්තරායකර"න්ති **තිණානි** අපනෙත්වා. **අනික්ඛිපිත්වාති** භූමියං අනික්ඛිපිත්වා ආකාසගතමෙව කත්වා. **අනුබද්ධමිගා** වාළමිගෙහි. තතො **මරණභයං** හිත්වා. **පක්ඛෙ පසාරෙත්වාති** පක්ඛෙ යථාපසාරිතෙ කත්වා අපතන්තා **තිට්ඨන්ති.**

සුවණ්ණපඤ්ජරං විස්සජ්ජෙසි යොජනප්පමාණෙ ආකාසෙ අත්තනො ආණාය පවත්තනතො. තෙනාහ **"සො රාජාණාය"**තිආදි. **ලළිංසූති** ලළිතං කාතුං ආරභිංසු. **තං පීතින්ති** තං බුද්ධගුණාරම්මණං පීතිං තෙනෙව නීහාරෙන පුනප්පුනං පවත්තං පීතිං **අවිජහිත්වා** වික්ඛම්භිතකිලෙසා ථෙරානං සන්තිකෙ ලද්ධධම්මස්සවනසප්පායා උපනිස්සයසම්පත්තියා පරිපක්කඤාණතාය **සත්තහි...පෙ.... පතිට්ඨාසි.** සත්තසතමත්තෙන ඔරොධජනෙන සද්ධිං පදසාව ථෙරානං සන්තිකං උපගතත්තා **"සත්තහි ජඞ්ඝසතෙහි සද්ධි"**න්ති වුත්තං. **තතොති** කරවීකසද්දතො. **සතභාගෙන...පෙ.... වෙදිතබ්බො** අනෙකකප්පකොටිසතසම්භූතපුඤ්ඤසම්භාරසමුදාගතවත්ථුසම්පත්තිභාවතො.

39. කම්මවිපාකජන්ති සාතිසයසුචරිතකම්මනිබ්බත්තං පිත්තසෙම්හරුහිරාදීහි අපලිබුද්ධං දූරෙපි ආරම්මණං සම්පටිච්ඡනසමත්ථං කම්මවිපාකෙන සහජාතං, කම්මස්ස වා විපාකභාවෙන ජාතං පසාදචක්ඛු. දුවිධඤ්හි දිබ්බචක්ඛුං කම්මමයං, භාවනාමයන්ති. තත්රිදං කම්මමයන්ති ආහ **"න භාවනාමය"**න්ති. භාවනාමයං පන බොධිමූලෙ

උප්පජ්ජිස්සති. අයං ''සො''ති සල්ලක්ඛණං කාමං මනොවිඤ්ඤාණෙන හොති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පන තස්ස තථා විභාවිතත්තා මනොවිඤ්ඤාණස්ස තත්ථ තථාපවත්තීති ආහ **''යෙන නිමිත්තං…පෙ…. සක්කොතී''**ති.

40. වචනත්ථොති සද්දත්ථො. **නිමීලනන්ති** නිමීලනදස්සනං නවිසුද්ධං, තථා ච අක්ඛීනි අවිවටානි නිමීලදස්සනස්ස න විසුද්ධිභාවතො. තබ්බිපරියායතො පන දස්සනං විසුද්ධං, විවටඤ්චාති ආහ **''අන්තරන්තරා''**තිආදි.

41. නී-ඉති – ජානනත්ථං ධාතුං ගහෙත්වා ආහ **''පනයති ජානාතී''**ති. යතො වුත්තං ''අනිමිත්තා න නායරෙ''ති (විසුද්ධි. 1.174; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.20), ''විදූහි නෙය්‍යං නරවරස්සා''ති (නෙත්ති. සඞ්ගහවාර) ච. නී-ඉති පන පවත්තනත්ථං ධාතුං ගහෙත්වා **''නයති** පවත්තෙතී''ති. **අප්පමත්තො අහොසි** තෙසු තෙසු කිච්චකරණීයෙසු.

42. වස්සාවාසො **වස්සං** උත්තරපදලොපෙන, තස්මා වස්සං, වස්සෙ වා, සන්නිවාසඵාසුතාය අරහතීති **වස්සිකො,** පාසාදො. මාසා පන වස්සෙ උතුම්හි භවාති වස්සිකා. **ඉතරෙසූති** හෙමන්තිකං ගිම්හිකන්ති ඉමෙසු. **එසෙව නයොති** උත්තරපදලොපෙන නිද්දෙසං අතිදිසති.

නාතිඋච්චො හොති නාතිනීචොති ගිම්හිකො විය උච්චො, හෙමන්තිකො විය නීචො න හොති, අථ ඛො තදුභයවෙමජ්ඣලක්ඛණතාය නාතිඋච්චො හොති, නාතිනීචො. **අස්සාති** පාසාදස්ස. **නාතිබහූනීති** ගිම්හිකස්ස විය න අතිබහූනි. **නාතිතනූනීති** හෙමන්තිකස්ස විය න ඛුද්දකානි, තනුතරජාලානි ච. **මිස්සකානෙවාති** හෙමන්තිකෙ විය න උණ්හනියානෙව, ගිම්හිකෙ විය ච න සීතනියානෙව, අථ ඛො උභයමිස්සකානෙව. **තනුකානීති** න පුථුලානි. **උණ්හප්පවෙසනත්ථායාති** සූරියසන්තාපානුප්පවෙසාය. **භිත්තිනියූහානීති** දක්ඛිණපස්සෙ භිත්තීසු නියූහානි. **සිනිද්ධන්ති** සිනෙහවන්තං, සිනිද්ධග්ගහණෙනෙව වස්ස ගරුකතාපි වුත්තා එව. **කටුකසන්නිස්සිතන්ති** තිකටුකාදිකටුකදබ්බූපසඤ්හිතං. **උදකයන්තානීති** උදකධාරාවිස්සන්දයන්තානි. යථා ජලයන්තානි, එවං හිමයන්තානිපි තත්ථ කරොන්ති එව. තස්මා හෙමන්තෙ විය හිමානි පතන්තානියෙව හොන්තීති ච වෙදිතබ්බං.

සබ්බට්ඨානානිපීති සබ්බානි පටිකිරියාන්හානභොජනකීළාසඤ්චරණාදිට්ඨානානිපි, න නිවාසට්ඨානානියෙව. තෙනාහ **''දොවාරිකාපී''**තිආදි. තත්ථ කාරණමාහ **''රාජා කිරා''**තිආදි.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජිණ්ණපුරිසවණ්ණනා

44. **ගොපානසිවඞ්කන්ති** වඞ්කගොපානසී විය. වඞ්කානඤ්හි වඞ්කභාවස්ස නිදස්සනත්ථං අවඞ්කගොපානසීපි ගය්හති. **ආභොග්ගවඞ්කන්ති** ආදිතො පට්ඨාය අබ්භුග්ගතාය කුටිලසරීරතාය වඞ්කං. තෙනාහ **''ඛන්ධෙ''**තිආදි. දණ්ඩපරං දණ්ඩග්ගහණපරං අයනං ගමනං එතස්සාති **දණ්ඩපරායනං,** දණ්ඩො වා පරං ආයනං ගමනකාරණං එතස්සාති **දණ්ඩපරායනං.** ඨානාදීසු දණ්ඩො ගති අවස්සයො එතස්ස තෙන විනා අප්පවත්තනතොති **දණ්ඩගතිකං,** ගච්ඡති එතෙනාති වා **ගති,** දණ්ඩො ගති ගමනකාරණං එතස්සාති **දණ්ඩගතිකං. දණ්ඩපටිසරණන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ජරාතුරන්ති** ජරාය කිලන්තං අස්සවසං. **යදා රථො පුරතො හොතීති** ද්වෙධාපථෙ සම්පත්තෙ පුරතො ගච්ඡන්තෙ බලකායෙ තත්ථ එකං සණ්ඨානං ආරුළ්හො මජ්ඣෙ ගච්ඡන්තො බොධිසත්තෙන ආරුළ්හො රථො ඉතරං සණ්ඨානං ගච්ඡන්තො යදා පුරතො හොති. **පච්ඡා බලකායොති** තදා පච්ඡා හොති සබ්බො බලකායො. **තාදිසෙ ඔකාසෙති** තාදිසෙ වුත්තප්පකාරෙ මග්ගප්පදෙසෙ. **තං පුරිසන්ති** තං ජිණ්ණපුරිසං. **සුද්ධාවාසාති** සිද්ධත්ථාදීනං තිණ්ණං සම්මාසම්බුද්ධානං සාසනෙ බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා සුද්ධාවාසභූමියං නිබ්බත්තබ්‍රහ්මානො. තෙ හි තදා තත්ථ තිට්ඨන්ති. ''කිං පනෙසො ජිණ්ණො නාමා''ති එසො තයා වුච්චමානො කිං අත්ථතො, තං මෙ නිද්ධාරෙත්වා කථෙහීති දස්සෙති. අනිද්ධාරිතසරූපත්තා හි තස්ස අත්තනො බොධිසත්තො ලිඞ්ගසබ්බනාමෙන තං වදන්තො ''කි''න්ති ආහ. ''යථා කිං තෙ ජාත''න්ති ද්වයමෙව හි ලොකෙ යෙභුය්‍යතො ජායති ඉත්ථී වා පුරිසො වා, තථාපි තං ලිඞ්ගසබ්බනාමෙන වුච්චති, එවං සම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. **''කිං වුත්තං හොතී''**තිආදි තස්ස අනිද්ධාරිතසරූපතංයෙව විභාවෙති.

''තෙන හී''තිආදි ''අයඤ්ච ජිණ්ණභාවො සබ්බසාධාරණත්තා මය්හම්පි උපරි ආපත්තිතො එවා''ති මහාසත්තස්ස සංවිජ්ජනාකාරවිභාවනං. රථං සාරෙතීති **සාරථී.** කීළාවිහාරත්ථං උය්‍යුත්තා යන්ති උපගච්ඡන්ති එතන්ති **උය්‍යානං. අලන්ති** පටික්ඛෙපවචනං. **නාමාති** ගරහණෙ නිපාතො ''කථඤ්හිනාමා''තිආදීසු (පාරා. 39, 42, 87, 88, 90, 166, 170; පාචි. 1, 13, 36) විය. ජාතියා ආදීනවදස්සනත්ථං තංමූලස්ස උම්මූලනං විය හොතීති, තස්ස ච අවස්සිතභාවතො **''ජාතියා මූලං ඛණන්තො නිසීදී''**ති ආහ. සිද්ධෙ හි කාරණෙ ඵලං සිද්ධමෙව හොතීති. පීළං ජනෙත්වා අන්තොතුදනවසෙන සබ්බපඨමං හදයං අනුපවිස්ස ඨිතත්තා **පඨමෙන සල්ලෙන හදයෙ විද්ධො විය නිසීදීති** යොජනා.

බ්‍යාධිපුරිසවණ්ණනා

47. **පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙවාති** ''සුද්ධාවාසා කිරා''තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තෙනෙව නයෙන. **ආබාධිකන්ති** ආබාධවන්තං. **දුක්ඛිතන්ති** සඤ්ජාතදුක්ඛං. **අජාතන්ති** අජාතභාවො, නිබ්බානං වා.

කාලකතපුරිසවණ්ණනා

50. හත්ථනෙත්තකුප්පලාදි විවිධං කත්වා ලාතබ්බතො **විලාතො,** වය්හං, සිවිකා වාති ආහ **''විලාතන්ති සිවික''**න්ති. සිවිකාය දිට්ඨපුබ්බත්තා මහාසත්තො චිතකපඤ්ජරං ''සිවික''න්ති ආහ. **ඉතො පටිගතන්ති** ඉතො භවතො අපගතං . **කතකාලන්ති** පරියොසාපිතජීවනකාලං. තෙනාහ **''යත්තක''**න්තිආදි.

පබ්බජිතවණ්ණනා

53. ධම්මං චරතීති **ධම්මචරණො,** තස්ස භාවො **ධම්මචරණභාවොති** ධම්මචරියමෙව වදති. **එවං එකෙකස්ස පදස්සාති** යථා ''සාධුධම්මචරියාති පබ්බජිතො''ති යොජනා, එවං ''සාධුසමචරියාති පබ්බජිතො''තිආදිනා එකෙකස්ස පදස්ස **යොජනා වෙදිතබ්බා. සබ්බානීති** ''සාධුධම්මචරියා''තිආදීසු ආගතානි සබ්බානි ධම්මසමකුසලපුඤ්ඤපදානි. **දසකුසලකම්මපථවෙවචනානීති** දානාදීනි දසකුසලධම්මපරියායපදානි.

බොධිසත්තපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

54. පබ්බජිතස්ස ධම්මිං කථං සුත්වාති සම්බන්ධො. **අඤ්ඤඤ්ච** සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හං තෙන තදා වුත්තං ධම්මිං කථන්ති යොජනා. **''වංසොවා''**ති පදත්තයෙන ධම්මතා එසාති දස්සෙති. **චිරස්සං චිරස්සං පස්සන්ති** දීඝායුකභාවතො. තථා හි වුත්තං ''බහූනං වස්සානං…පෙ…. අච්චයෙනා''ති. **තෙනෙවාති** න චිරස්සං දිට්ඨභාවෙනෙව. අචිරකාලන්තරිකමෙව පුබ්බකාලකිරියං දස්සෙන්තො **''ජිණ්ණඤ්ච දිස්වා…පෙ…. පබ්බජිතඤ්ච දිස්වා, තස්මා අහං පබ්බජිතොම්හි රාජා''**ති ආහ යථා ''න්හත්වා වත්ථං පරිදහිත්වා ගන්ධං විලිම්පිත්වා මාලං පිළන්ධිත්වා භුත්තො''ති.

මහාජනකායඅනුපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

55. **''කස්මා පනෙත්ථා''**තිආදිනා තෙසං චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං මහාසත්තෙ සංභත්තතං, සංවෙගබහුලතඤ්ච දස්සෙති, යතො සුතට්ඨානෙයෙව ඨත්වා ඤාතිමිත්තාදීසු කිඤ්චි අනාමන්තෙත්වා මත්තවරවාරණො විය අයොමයබන්ධනං ඝනබන්ධනං ඡින්දිත්වා පබ්බජ්ජං උපගච්ඡිංසු.

චත්තාරො මාසෙ චාරිකං චරි න තාව ඤාණස්ස පරිපාකං ගතත්තා.

යදා පන ඤාණං පරිපාකං ගතං, තං දස්සෙන්තො **''අයං පනා''**තිආදිමාහ. **සබ්බෙව ඉමෙ** පබ්බජිතා මම ගමනං **ජානිස්සන්ති,** ජානන්තා ච මං අනුබන්ධිස්සන්තීති අධිප්පායො. **සන්නිසීවෙසූති** සන්නිසින්නෙසු. **සණතෙවාති** සණති විය සද්දං කරොති විය.

අවිවෙකාරාමානන්ති අනභිරතිවිවෙකානං. **අයං කාලොති** අයං තෙසං පබ්බජිතානං මම ගමනස්ස අජානනකාලො. **නික්ඛමිත්වාති** පණ්ණසාලාය නිග්ගන්ත්වා, මහාභිනික්ඛමනං පන පගෙව නික්ඛන්තො. පාරමිතානුභාවෙන උට්ඨිතං උපරි දෙවතාහි දිබ්බපච්චත්ථරණෙහි සුපඤ්ඤත්තම්පි මහාසත්තස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන සිද්ධත්තා තෙන පඤ්ඤත්තං විය හොතීති වුත්තං **''පල්ලඞ්කං පඤ්ඤපෙත්වා''**ති. ''කාමං තචො ච න්හාරු ච, අට්ඨී ච අවසිස්සතු''තිආදි (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22, 237; අ. නි. 2.5; 8.13; මහානි. 17, 196) නයප්පවත්තං **චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨහිත්වා. වූපකාසන්ති** විවෙකවාසං.

අඤ්ඤෙනෙවාති යත්ථ මහාපුරිසො තදා විහරති, තතො අඤ්ඤෙනෙව දිසාභාගෙන. කාමං බොධිමණ්ඩො ජම්බුදීපස්ස මජ්ඣෙ නාභිට්ඨානියො, තදා පන බ්‍රහාරඤ්ඤෙ විවිත්තෙ යොගීනං පටිසල්ලානසාරුප්පො හුත්වා තිට්ඨති, තදඤ්ඤො පන ජම්බුදීපප්පදෙසො යෙභුය්‍යෙන බහුජනො ආකිණ්ණමනුස්සො ඉද්ධො ඵීතො අහොසි. තෙන තෙ තං තං ජනපදදෙසං උද්දිස්ස ගතා **''අන්තො ජම්බුදීපාභිමුඛා චාරිකං පක්කන්තා''**ති වුත්තා **අන්තො ජම්බුදීපාභිමුඛා,** න හිමවන්තාදිපබ්බතාභිමුඛාති අත්ථො.

බොධිසත්තඅභිනිවෙසවණ්ණනා

57. කාමං භගවා බුද්ධො හුත්වා සත්තසත්තාහානි තත්ථෙව වසි, සබ්බපඨමං පන විසාඛපුණ්ණමං සන්ධාය **''එකරත්තිවාසං උපගතස්සා''**ති වුත්තං. **රහොගතස්සාති** රහො ජනවිවිත්තං ඨානං උපගතස්ස, තෙන ගණසඞ්ගණිකාභාවෙන මහාසත්තස්ස කායවිවෙකමාහ. **පටිසල්ලීනස්සාති** නානාරම්මණචාරතො චිත්තස්ස නිවත්තියා පති සම්මදෙව නිලීනස්ස තත්ථ අවිසටචිත්තස්ස, තෙන චිත්තසඞ්ගණිකාභාවෙනස්ස පුබ්බභාගියං චිත්තවිවෙකමාහ.

දුක්ඛන්ති ජාතිආදිමූලකං දුක්ඛං. කාමං චුතූපපාතාපි ජාතිමරණානි එව, මරණජාතියොව ‘‘ජායති මීයතී’’ති පන වත්වා ‘‘චවති උපපජ්ජතී’’ති වචනං න එකභවපරියාපන්නානං තෙසං ගහණං, අථ ඛො නානාභවපරියාපන්නානං එකජ්ඣං ගහණන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ඉදං ද්වයං…පෙ…. වුත්ත’’**න්ති. කස්මා පන ලොකස්ස කිච්ඡාපත්තිපරිවිතක්කනෙ ‘‘ජරාමරණස්සා’’ති ජරාමරණවසෙන නියමනං කතන්ති ආහ **‘‘යස්මා’’**තිආදි. **ජරාමරණමෙව උපට්ඨාති** ආදිතොති අධිප්පායො. **අභිනිවිට්ඨස්සාති** ආරද්ධස්ස. පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන විපස්සනාරම්භෙ තස්ස ජරාමරණතො පට්ඨාය අභිනිවෙසො අග්ගතො යාව මූලං ඔතරණං වියාති ආහ **‘‘භවග්ගතො ඔතරන්තස්ස වියා’’**ති.

උපායමනසිකාරාති උපායෙන මනසිකරණතො මනසිකාරස්ස පවත්තනතො. ඉදානි තං උපායමනසිකාරපරියායං යොනිසොමනසිකාරං සරූපතො, පවත්තිආකාරතො ච දස්සෙතුං **‘‘අනිච්චාදීනි හී’’**තිආදි වුත්තං. **යොනිසොමනසිකාරො නාම හොතීති** යාථාවතො මනසිකාරභාවතො. **අනිච්චාදීනීති ආදි**-සද්දෙන දුක්ඛානත්තඅසුභාදීනං ගහණං. **අයන්ති** ‘‘එතදහොසී’’ති එවං වුත්තො ‘‘කිම්හි නු ඛො සතී’’තිආදිනයප්පවත්තො මනසිකාරො. **තෙසං අඤ්ඤතරොති** තෙසු අනිච්චාදිමනසිකාරෙසු අඤ්ඤතරො එකො. කො පන සොති? අනිච්චමනසිකාරොව, තත්ථ කාරණමාහ **‘‘උදයබ්බයානුපස්සනාවසෙන පවත්තත්තා’’**ති. යඤ්හි උප්පජ්ජති චෙව චවති ච, තං අනිච්චං උදයවයපරිච්ඡින්නත්තා අද්ධුවන්ති කත්වා. තස්ස පන තබ්භාවදස්සනං යාථාවමනසිකාරතාය යොනිසොමනසිකාරො . **ඉතො යොනිසොමනසිකාරාති** හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනන්ති තස්ස ඉමිනා **‘‘උපායමනසිකාරෙනා’’**ති හෙතුම්හි කරණවචනෙන අත්ථමාහ. **සමාගමො අහොසීති** යාථාවතො පටිවිජ්ඣනවසෙන සඞ්ගමො අහොසි. **කිං පන තන්ති** කිං පන තං ජරාමරණකාරණන්ති ආහ **‘‘ජාතී’’**ති. ‘‘ජාතියා ඛො’’තිආදීසු අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – කිම්හි නු ඛො සති ජරාමරණං හොති, කිං පච්චයා ජරාමරණ’’න්ති ජරාමරණකාරණං පරිග්ගණ්හන්තස්ස බොධිසත්තස්ස ‘‘යස්මිං සති යං හොති, අසති ච න හොති, තං තස්ස කාරණ’’න්ති එවං අබ්‍යභිචාරිකාරණපරිග්ගණ්හනෙ ‘‘ජාතියා ඛො සති ජරාමරණං හොති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණ’’න්ති යා ජරාමරණස්ස කාරණපරිග්ගාහිකා පඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තාය උප්පජ්ජන්තියා සමාගමො අහොසීති. **සබ්බපදානීති** ‘‘කිම්හි නු ඛො සති ජාති හොතී’’තිආදිනා ආගතානි ජාතිආදීනි විඤ්ඤාණපරියොසානානි නව පදානි.

ද්වාදසපදිකෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඉධ යානි ද්වෙ පදානි අග්ගහිතානි, තෙසං අග්ගහණෙ කාරණං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතුකාමො තෙසං ගහෙතබ්බාකාරං තාව දස්සෙන්තො **‘‘එත්ථ පනා’’**තිආදිමාහ. පච්චක්ඛභූතං පච්චුප්පන්නභවං පඨමං ගහෙත්වා තදනන්තරං අනාගතං ‘‘දුතිය’’න්ති ගහණෙ අතීතො තතියො හොතීති ආහ **‘‘අවිජ්ජා සඞ්ඛාරා හි අතීතො භවො’’**ති. නනු චෙත්ථ අනාගතස්සාපි භවස්ස ගහණං න සම්භවති පච්චුප්පන්නවසෙන අභිනිවෙසස්ස ජොතිතත්තාති? සච්චමෙතං, කාරණෙ පන ගහිතෙ ඵලං ගහිතමෙව හොතීති තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අපි චෙත්ථ අනාගතොපි අද්ධා අත්ථතො සඞ්ගහිතො එව, යතො පරතො ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතන’’න්තිආදිනා අනාගතද්ධසඞ්ගහිකා දෙසනා පවත්තා. **තෙහීති** අවිජ්ජාසඞ්ඛාරෙහි ආරම්මණභූතෙහි. **න ඝටියති** න සම්බජ්ඣති. **මහාපුරිසො හි පච්චුප්පන්නවසෙන අභිනිවිට්ඨොති** අඝටනෙ කාරණමාහ. **අදිට්ඨෙහීති** අනවබුද්ධෙහි, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චෙතං කරණවචනං. සති අනුබොධෙ පටිවෙධෙන භවිතබ්බන්ති ආහ **‘‘න සක්කා බුද්ධෙන භවිතු’’**න්ති. **ඉමිනාති** මහාසත්තෙන. **තෙති** අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා. **භවඋපාදානතණ්හාවසෙනෙවාති** භවඋපාදානතණ්හාදස්සනවසෙනෙව. **දිට්ඨා** තංසභාවතංසභගතෙහි තෙහි සමානයොගක්ඛමත්තා. **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.570) **කථිතාව,** තස්මා න ඉධ කථෙතබ්බාති අධිප්පායො.

58. පච්චයතොති හෙතුතො, සඞ්ඛාරතොති අත්ථො. ‘‘කිම්හි නු ඛො සති ජරාමරණං හොතී’’තිආදිනා හි හෙතුපරම්පරාවසෙන ඵලපරම්පරාය වුච්චමානාය ‘‘කිම්හි නු ඛො සති විඤ්ඤාණං හොතී’’ති විචාරණාය ‘‘සඞ්ඛාරෙ ඛො සති විඤ්ඤාණං හොතී’’ති විඤ්ඤාණස්ස විසෙසකාරණභූතෙ සඞ්ඛාරෙ අග්ගහිතෙ තතො විඤ්ඤාණං පටිනිවත්තති නාම, න සබ්බපච්චයතො. තෙනෙවාහ ‘‘නාමරූපෙ ඛො සති විඤ්ඤාණං හොතී’’ති (දී. නි. 2.58), නාමම්පි චෙත්ථ සහජාතාදිවසෙනෙව පච්චයභූතං අධිප්පෙතං, න කම්මූපනිස්සයවසෙන පච්චුප්පන්නවසෙන අභිනිවිසස්ස ජොතිතත්තා. **ආරම්මණතොති** අවිජ්ජාසඞ්ඛාරසඞ්ඛාතආරම්මණතො, අතීතභවසඞ්ඛාතආරම්මණතො වා. අතීතද්ධපරියාපන්නා හි අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා. යතො පටිනිවත්තමානං විඤ්ඤාණං අතීතභවතොපි පටිනිවත්තති නාම. **උභයම්පීති** පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණම්පි විපස්සනාවිඤ්ඤාණම්පි. **නාමරූපං නාතික්කමතීති** පච්චයභූතං, ආරම්මණභූතඤ්ච නාමරූපං නාතික්කමති තෙන විනා අවත්තනතො. තෙනාහ **‘‘නාමරූපතො පරං න ගච්ඡතී’’**ති.

විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ හොන්තෙති විඤ්ඤාණෙ නාමස්ස, රූපස්ස, නාමරූපස්ස ච පච්චයෙ හොන්තෙ. **නාමරූපෙ ච විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොන්තෙති** තථා නාමෙ, රූපෙ, නාමරූපෙ ච විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොන්තෙති චතුවොකාරඑකවොකාරපඤ්චවොකාරභවවසෙන යථාරහං යොජනා වෙදිතබ්බා, **ද්වීසුපි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙසු හොන්තෙසූති** පන පඤ්චවොකාරභවවසෙනෙව. **එත්තකෙනාති** එවං විඤ්ඤාණනාමරූපානං අඤ්ඤමඤ්ඤං උපත්ථම්භනවසෙන පවත්තියා. **ජායෙථ වා…පෙ…. උපපජ්ජෙථ වාති** ‘‘සත්තො ජායති…පෙ…. උපපජ්ජති වා’’ති සමඤ්ඤා හොති විඤ්ඤාණනාමරූපවිනිමුත්තස්ස සත්තපඤ්ඤත්තියා උපාදානභූතස්ස ධම්මස්ස අභාවතො. තෙනාහ **‘‘ඉතො හී’’**තිආදි. **එතදෙවාති** විඤ්ඤාණං, නාමරූපන්ති එතං ද්වයමෙව.

පඤ්ච පදානීති ‘‘ජායෙථ වා’’තිආදීනි පඤ්ච පදානි. නනු තත්ථ පඨමතතියෙහි චතුත්ථපඤ්චමානි අත්ථතො අභින්නානීති ආහ **‘‘සද්ධිං අපරාපරං චුතිපටිසන්ධීහී’’**ති. **පුන තං එත්තාවතාති වුත්තමත්ථන්ති** යො ‘‘එත්තාවතා’’ති පදෙන පුබ්බෙ වුත්තො, තමෙව යථාවුත්තමත්ථං ‘‘යදිද’’න්තිආදිනා **නියාතෙන්තො** නිදස්සෙන්තො පුන **වත්වා. අනුලොමපච්චයාකාරවසෙනාති** පච්චයධම්මදස්සනපුබ්බකං පච්චයුප්පන්නධම්මදස්සනවසෙන. පච්චයධම්මානඤ්හි අත්තනො පච්චයුප්පන්නස්ස පච්චයභාවො ඉදප්පච්චයතා පච්චයාකාරො, සො ච ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’තිආදිනා වුත්තො. සංසාරප්පවත්තියා අනුලොමනතො **අනුලොමපච්චයාකාරො. ජාතිආදිකං** සබ්බං වට්ටදුක්ඛං චිත්තෙන සම්පිණ්ඩෙන කතං සමූහවසෙන ගහෙත්වා පාළියං ‘‘දුක්ඛක්ඛන්ධස්සා’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘ජාති…පෙ…. දුක්ඛරාසිස්සා’’**ති.

59. දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අනෙකවාරං සමුදයදස්සනවසෙන විඤ්ඤාණස්ස පවත්තත්තා **‘‘සමුදයො සමුදයො’’**ති ආමෙඩිතවචනං අවොච. අථ වා ‘‘එවං සමුදයො හොතී’’ති ඉදං න කෙවලං නිබ්බත්තිනිදස්සනපදං, අථ ඛො පටිච්චසමුප්පාද-සද්දො විය සමුප්පාදමුඛෙන ඉධ සමුදය-සද්දො නිබ්බත්තිමුඛෙන පච්චයත්තං වදති. විඤ්ඤාණාදයො හවන්තා ඉධ පච්චයධම්මා නිද්දිට්ඨා, තෙ සාමඤ්ඤරූපෙන බ්‍යාපනිච්ඡාවසෙන ගණ්හන්තො ‘‘සමුදයො සමුදයො’’ති ආහ, එවඤ්ච කත්වා යං වක්ඛති ‘‘ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති පච්චයසඤ්ජානනමත්තං කථිත’’න්ති, (දී. නි. අට්ඨ. 2.59) තං සමත්ථිතං හොති. යදි එවං ‘‘උදයදස්සනපඤ්ඤා වෙසා’’ති ඉදං කථන්ති? නායං දොසො පච්චයතො උදයදස්සනමුඛෙන නිබ්බත්තිලක්ඛණදස්සනස්ස සම්භවතො. **දස්සනට්ඨෙන චක්ඛූති** සමුදයස්ස පච්චක්ඛතො දස්සනභාවෙන චක්ඛු වියාති **චක්ඛු. ඤාතකරණට්ඨෙනාති** යථා සමුදයො සම්මදෙව ඤාතො හොති අවබුද්ධො, එවං කරණට්ඨෙන. **පජානනට්ඨෙනාති** ‘‘විඤ්ඤාණාදිතංතංපච්චයුප්පත්තියා එතස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති පකාරතො ජානනට්ඨෙන. **නිබ්බිජ්ඣිත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා උප්පන්නට්ඨෙනාති** අනිබ්බිජ්ඣිත්වා පුබ්බෙ උදයදස්සනපඤ්ඤාය පටිපක්ඛධම්මෙ නිබ්බිජ්ඣිත්වා ‘‘අයං සමුදයො’’ති පච්චයතො, ඛණතො ච, සරූපතො පටිවිජ්ඣිත්වා උප්පන්නභාවෙන, නිබ්බිජ්ඣනට්ඨෙන පටිවිජ්ඣනට්ඨෙන විජ්ජාති වුත්තං හොති. **ඔභාසට්ඨෙනාති** සමුදයසභාවපටිච්ඡාදනකස්ස මොහන්ධකාරස්ස ච කිලෙසන්ධකාරස්ස ච විධමනවසෙන අවභාසකභාවෙන.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං පටිපාටියා විභාවෙතුං **‘‘යථාහා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **චක්ඛුං උදපාදීති** පාළියං පදුද්ධාරො. කථං උදපාදීති චෙති ආහ **‘‘දස්සනට්ඨෙනා’’**ති. ‘‘සමුදයස්ස පච්චක්ඛතො දස්සනභාවෙනාති වුත්තො වායමත්ථො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **චක්ඛුධම්මොති** චක්ඛූති පාළිධම්මො. **දස්සනට්ඨො අත්ථොති** දස්සනසභාවො තෙන පකාසෙතබ්බො අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **එත්තකෙහි පදෙහීති** ඉමෙහි පඤ්චහි පදෙහි. **‘‘කිං කථිත’’**න්ති පිණ්ඩත්ථං පුච්ඡති. **පච්චයසඤ්ජානනමත්තන්ති** විඤ්ඤාණාදීනං පච්චයධම්මානං නාමරූපාදිපච්චයුප්පන්නස්ස පච්චයසභාවසඤ්ජානනමත්තං කථිතං අවිසෙසතො පච්චයසභාවසල්ලක්ඛණස්ස ජොතිතත්තා. සඞ්ඛාරානං සම්මදෙව උදයදස්සනස්ස ජොතිතත්තා **‘‘වීථිපටිපන්නා තරුණවිපස්සනා කථිතා’’**ති ච වුත්තං.

61. අත්තනා අධිගතත්තා ආසන්නපච්චක්ඛතාය **‘‘අය’’**න්ති වුත්තං, අරියමග්ගාදීනං මග්ගනට්ඨෙන **මග්ගොති**. පුබ්බභාගවිපස්සනා හෙසා. තෙනාහ **‘‘බොධායා’’**ති. බොධපදස්ස භාවසාධනතං සන්ධායාහ **‘‘චතුසච්චබුජ්ඣනත්ථායා’’**ති. පරිඤ්ඤාපහානභාවනාභිසමයා යාවදෙව සච්ඡිකිරියාභිසමයත්ථා නිබ්බානාධිගමත්ථත්තා බ්‍රහ්මචරියවාසස්සාති වුත්තං **‘‘නිබ්බානබුජ්ඣනත්ථාය එව වා’’**ති. ‘‘නිබ්බානං පරමං සුඛ’’න්ති (ම. නි. 2.215, 217; ධ. ප. 204) හි වුත්තං. **බුජ්ඣතීති** චත්තාරි අරියසච්චානි එකපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති, තෙන බොධ-සද්දස්ස කත්තුසාධනත්තමාහ. **පච්චත්තපදෙහීති** පඨමාවිභත්තිදීපකෙහි පදෙහි. **නිබ්බානමෙව කථිතං** විඤ්ඤාණාදි නිරුජ්ඣති එත්ථාති කත්වා. **අනිබ්බත්තිනිරොධන්ති** සබ්බසො පච්චයනිරොධෙන අනුප්පාදනිරොධං අච්චන්තනිරොධං.

62. **සබ්බෙහෙව එතෙහි පදෙහීති** ‘‘චක්ඛු’’තිආදීහි පඤ්චහි පදෙහි. **නිරොධසඤ්ජානනමත්තමෙවාති** ‘‘නිරොධො නිරොධොති ඛො’’තිආදිනා නිරොධස්ස සඤ්ජානනමත්තමෙව **කථිතං** පුබ්බාරම්භභාවතො, න තස්ස පටිවිජ්ඣනවසෙන පච්චක්ඛතො දස්සනං අරියමග්ගස්ස අනධිගතත්තා. සඞ්ඛාරානං සම්මදෙව නිරොධදස්සනං නාම සිඛාප්පත්තාය විපස්සනාය වසෙන ඉච්ඡිතබ්බන්ති **‘‘වුට්ඨානගාමිනී බලවවිපස්සනා කථිතා’’**ති ච වුත්තං.

63. **විදිත්වාති** පුබ්බභාගියෙන ඤාණෙන ජානිත්වා. **තතො අපරභාගෙති** වුත්තනයෙන පච්චයනිරොධජානනතො පච්ඡාභාගෙ. **උපාදානස්ස පච්චයභූතෙසූති** චතුබ්බිධස්සපි උපාදානස්ස ආරම්මණපච්චයාදිනා පච්චයභූතෙසු, උපාදානියෙසූති අත්ථො . **චහන්තොති** පවත්තෙන්තො. **ඉදන්ති** ‘‘අපරෙන සමයෙනා’’තිආදි වචනං. **කස්මා වුත්තන්ති** ‘‘යාය පටිපත්තියා සබ්බෙපි මහාබොධිසත්තා චරිමභවෙ බොධාය පටිපජ්ජන්ති, විපස්සනාය මහාබොධිසත්තෙන තථෙව පටිපන්න’’න්ති කථෙතුකම්‍යතාවසෙන පුච්ඡාවචනං. තෙනාහ **‘‘සබ්බෙයෙව හී’’**තිආදි. තත්ථ පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහාභිනික්ඛමනං, පධානානුයොගො ච ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බො, ඉතරං ඉතිකත්තබ්බතාවසෙන. තත්ථාපි චිරකාලපරිභාවනාය ලද්ධාසෙවනාය මහාකරුණාය සඤ්චොදිතමානසත්තා ‘‘කිච්ඡං වතායං ලොකො ආපන්නො’’තිආදිනා (දී. නි. 2.57; සං. නි. 2.4, 10) සංසාරදුක්ඛතො මොචෙතුං ඉච්ඡිතස්ස සත්තලොකස්ස කිච්ඡාපත්තිදස්සනමුඛෙන ජරාමරණතො පට්ඨාය පච්චයාකාරසම්මසනම්පි ධම්මතාව. තථා අත්තාධීනතාය, කෙනචි

අනුපබන්ධතත්තා, අසෙවනකසුඛවිහාරතාය, චතුත්ථජ්ඣානිකතාය ච ආනාපානකම්මට්ඨානානුයොගො. **පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වාති** විඤ්ඤාණනාමරූපාදිපරියායෙන ගහිතෙසු පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු විපස්සනාභිනිවෙසවසෙන අභිනිවිසිත්වා පටිපත්තිං ආරභිත්වා. **අනුක්කමන්ති** අනු අනු ගාමිතබ්බතො පටිපජ්ජිතබ්බතො ''අනුක්කම''න්ති ලද්ධනාමං අනුපුබ්බපටිපත්තිං. **කත්වාති** පටිපජ්ජිත්වා.

ඉති රූපන්ති එත්ථ දුතියො **ඉති**-සද්දො නිදස්සනත්ථො, තෙන පඨමො **ඉති**-සද්දො සරූපස්ස, පරිමාණස්ස ච බොධකො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං,ආවුත්තිආදිවසෙන වායමත්ථො වෙදිතබ්බො. අන්තොගධාවධාරණඤ්ච වාක්‍යං දස්සෙන්තො **''ඉදං රූපං, එත්තකං රූපං, ඉතො උද්ධං රූපං නත්ථී''**තිආදිමාහ . තත්ථ **''රුප්පනසභාව''**න්ති ඉමිනා සාමඤ්ඤතො රූපස්ස සභාවො දස්සිතො, **''භූතුපාදායභෙද''**න්තිආදිනා විසෙසතො, තදුභයෙනපි ''ඉදං රූප''න්ති පදස්ස අත්ථො නිද්දිට්ඨො. තත්ථ **ලක්ඛණං** නාම තස්ස තස්ස රූපවිසෙසස්ස අනඤ්ඤසාධාරණො සභාවො. **රසො** තස්සෙව අත්තනො ඵලං පති පච්චයභාවො. **පච්චුපට්ඨානං** තස්ස පරමත්ථතො විජ්ජමානත්තා යාථාවතො ඤාණස්ස ගොචරභාවො. **පදට්ඨානං** ආසන්නකාරණං, තෙනස්ස පච්චයායත්තවුත්තිතා දස්සිතා. **''අනවසෙසරූපපරිග්ගහො''**ති ඉමිනා පන ''එත්තකං රූපං, ඉතො උද්ධං'' රූපං නත්ථීති පදද්වයස්සාපි අත්ථො නිද්දිට්ඨො රූපස්ස සබ්බසො පරියාදානවසෙන නියාමනතො. ''ඉති රූපස්ස සමුදයො''ති එත්ථ පන **ඉති**-සද්දො ''ඉති ඛො භික්ඛවෙ සප්පටිභයො බාලො''තිආදීසු (ම. නි. 3.124; අ. නි. 3.1) විය පකාරත්ථොති ආහ **''ඉතීති එව''**න්ති.

අවිජ්ජාසමුදයාති අවිජ්ජාය උප්පාදා, අත්ථිභාවාති අත්ථො. නිරොධනිරොධී හි උප්පාදො අත්ථිභාවවාචකොපි හොති, තස්මා පුරිමභවසිද්ධාය අවිජ්ජාය සති ඉමස්මිං භවෙ රූපසමුදයො, රූපස්ස උප්පාදො හොතීති අත්ථො. **''තණ්හාසමුදයා''**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **ආහාරසමුදයාති** එත්ථ පන පවත්තිපච්චයෙසු කබළීකාරාහාරස්ස බලවතාය සො එව ගහිතො. තස්මිං පන ගහිතෙ පවත්තිපච්චයතාසාමඤ්ඤෙන උතුචිත්තානි ගහිතානෙව හොන්තීති චතුසමුට්ඨානිකරූපස්ස පච්චයතො උදයදස්සනං විභාවිතමෙවාති දට්ඨබ්බං. **''නිබ්බත්තිලක්ඛණ''**න්තිආදිනා කාලවසෙන උදයදස්සනමාහ. තත්ථ **නිබ්බත්තිලක්ඛණන්ති** රූපස්ස උප්පාදසඞ්ඛාතං සඞ්ඛතලක්ඛණං. **පස්සන්තොපීති** න කෙවලං පච්චයසමුදයමෙව, අථ ඛො ඛණතො උදයං පස්සන්තොපි. අද්ධාවසෙන හි පඨමං උදයං පස්සිත්වා ඨිතො පුන සන්තතිවසෙන දිස්වා අනුක්කමෙන ඛණවසෙන පස්සති. **අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධොති** අග්ගමග්ගෙන අවිජ්ජාය අනුප්පාදනිරොධතො අනාගතස්ස රූපස්ස අනුප්පාදනිරොධො හොති පච්චයාභාවෙ අභාවතො. **තණ්හානිරොධා කම්මනිරොධොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ආහාරනිරොධාති** පවත්තිපච්චයස්ස කබළීකාරාහාරස්ස අභාවෙන. **රූපනිරොධොති** තංසමුට්ඨානරූපස්ස අභාවො හොති. සෙසං වුත්තනයමෙව. **''විපරිණාමලක්ඛණ''**න්ති භඞ්ගකාලවසෙන හෙතං වයදස්සනං, තස්මා තං අද්ධාවසෙන පඨමං පස්සිත්වා පුන සන්තතිවසෙන දිස්වා අනුක්කමෙන ඛණවසෙන පස්සති. අයඤ්ච නයො පාකතිකවිපස්සකවසෙන වුත්තො, බොධිසත්තානං පනෙතං නත්ථි. එස නයො උදයදස්සනෙපි.

''ඉති වෙදනා''තිආදීසුපි හෙට්ඨා රූපෙ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙනාහ **''අයං වෙදනා, එත්තකා වෙදනා''**තිආදි. තත්ථ **වෙදයිත…පෙ…. සභාවන්ති** එත්ථ ''වෙදයිතසභාවං…පෙ…. විජානනසභාව''න්ති පච්චෙකං **සභාව**- සද්දො යොජෙතබ්බො. **වෙදයිතසභාවන්ති** අනුභවනසභාවං. **සඤ්ජානනසභාවන්ති** ''නීලං පීත''න්තිආදිනා ආරම්මණස්ස සල්ලක්ඛණසභාවං. **අභිසඞ්ඛරණසභාවන්ති** ආයූහනසභාවං. **විජානනසභාවන්ති** ආරම්මණස්ස උපලද්ධිසභාවං. **සුඛාදීති** ආදි-සද්දෙන දුක්ඛසොමනස්සදොමනස්සුපෙක්ඛාවෙදනානං සඞ්ගහො **රූපසඤ්ඤාදීති ආදි**-සද්දෙන සද්දසඤ්ඤාදීනං, **ඵස්සාදීති ආදි**-සද්දෙන චෙතනා විතක්කාදීනං **චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන සබ්බෙසං ලොකියවිඤ්ඤාණානං සඞ්ගහො. යථා ච විඤ්ඤාණෙ, එස නයො වෙදනාදීසුපි. **තෙසන්ති** ''සමුදයො''ති වුත්තධම්මානං. **තීසු ඛන්ධෙසූති** වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙසු. ''ඵුට්ඨො වෙදෙති, ඵුට්ඨො සඤ්ජානාති, ඵුට්ඨො චෙතෙතී''ති (සං. නි. 4.93) වචනතො **''ඵස්සසමුදයා''ති වත්තබ්බං**. ''නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණ''න්ති (විභ. 246; දී. නි. 2.97) වචනතො **විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ ''නාමරූපසමුදයා''**ති වත්තබ්බං. **තෙසං යෙවාති** තීසු ඛන්ධෙසු ''ඵස්සස්ස විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ නාමරූපස්සා''ති ඵස්සනාමරූපානංයෙව **වසෙන අත්ථඞ්ගමපදම්පි යොජෙතබ්බං,** අවිජ්ජාදයො පන රූපෙ වුත්තසදිසා එවාති අධිප්පායො.

සමපඤ්ඤාසලක්ඛණවසෙනාති පච්චයතො වීසති ඛණතො පඤ්චාති පඤ්චවීසතියා උදයලක්ඛණානං, පච්චයතො වීසති ඛණතො පඤ්චාති පඤ්චවීසතියා එව වයලක්ඛණානං චාති සමපඤ්ඤාසාය උදයවයලක්ඛණානං වසෙන. තත්ථ පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයො ලක්ඛීයති එතෙහීති **ලක්ඛණානීති** වුච්චන්ති අවිජ්ජාදිසමුදයොති, තථා තෙසං අනුප්පාදනිරොධො ලක්ඛීයති එතෙහීති **ලක්ඛණානීති** වුච්චන්ති අවිජ්ජාදීනං අච්චන්තනිරොධො. නිබ්බත්තිවිපරිණාමලක්ඛණානි පන සඞ්ඛතලක්ඛණමෙවාති. එවං එතානි සමපඤ්ඤාසලක්ඛණානි සරූපතො වෙදිතබ්බානි. **යථානුක්කමෙන වඩ්ඪිතෙති** යථාවුත්තඋදයබ්බයඤාණෙ තික්ඛෙ සූරෙ පසන්නෙ හුත්වා වහන්තෙ තතො පරං වත්තබ්බානං භඞ්ගඤාණාදීනං උප්පත්තිපටිපාටියා බුද්ධිප්පත්තෙ පරමුක්කංසගතෙ **විපස්සනාඤාණෙ.** පගෙව හි ඡත්තිංසකොටිසතසහස්සමුඛෙන පවත්තෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණානුච්ඡවිකෙන මහාවජිරඤාණසඞ්ඛාතෙන සම්මසනඤාණෙන සම්භතානුභාවං ගබ්භං ගණ්හන්තං පරිපාකං ගච්ඡන්තං පටිපදාවිසුද්ධිඤාණං අපරිමිතකාලෙ සම්භතාය පඤ්ඤාපාරමියා ආනුභාවෙන උක්කංසපාරමිප්පත්තං අනුක්කමෙන වුට්ඨානගාමිනිභාවං උපගන්ත්වා යදා අරියමග්ගෙන ඝටෙති, තදා අරියමග්ගචිත්තං සබ්බකිලෙසෙහි මග්ගපටිපාටියා විමුච්චති , විමුච්චන්තඤ්ච තථා

විමුච්චති, යථා සබ්බඤෙය්‍යාවරණප්පහානං හොති. යං කිලෙසානං ''සවාසනප්පහාන''න්ති වුච්චති, තයිදං පහානං අත්ථතො අනුප්පත්තිනිරොධොති ආහ **''අනුප්පාදනිරොධෙනා''**ති. **ආසවසඞ්ඛාතෙහි කිලෙසෙහීති** භවතො ආභවග්ගං, ධම්මතො ආගොත්‍රභුං සවනතො පවත්තනතො ආසවසඞ්ඛිතෙහි රාගො, දිට්ඨි, මොහොති ඉමෙහි කිලෙසෙහි. ලක්ඛණවචනඤ්චෙතං, පාළියං යදිදං ''ආසවෙහී''ති, තදෙකට්ඨතාය පන සබ්බෙහිපි කිලෙසෙහි සබ්බෙහිපි පාපධම්මෙහි චිත්තං විමුච්චති. **අග්ගහෙත්වාති** තෙසං කිලෙසානං ලෙසමත්තම්පි අග්ගහෙත්වා.

මග්ගක්ඛණෙ විමුච්චති නාම තංතංමග්ගවජ්ඣකිලෙසෙහි **ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං නාම. මග්ගක්ඛණෙ වා විමුත්තඤ්චෙව විමුච්චති චාති** උපරිමග්ගක්ඛණෙ හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣෙහි විමුත්තඤ්චෙව යථාසකං පහාතබ්බෙහි විමුච්චති ච. **ඵලක්ඛණෙ විමුත්තමෙවාති** සබ්බස්මිම්පි ඵලක්ඛණෙ විමුත්තමෙව, න විමුච්චති නාම.

සබ්බබන්ධනාති ඔරම්භාගියුද්ධම්භාගියසඞ්ගහිතා සබ්බස්මාපි භවසඤ්ඤොජනා, **විප්පමුත්තො** විසෙසතො පකාරෙහි මුත්තො. **සුවිකසිතචිත්තසන්තානොති** සාතිසයං ඤාණරස්මිසම්ඵස්සෙන සුට්ඨු සම්මදෙව සම්ඵුල්ලචිත්තසන්තානො. **''චත්තාරි මග්ගඤාණානී''**තිආදි යෙහි ඤාණෙහි සුවිකසිතචිත්තසන්තානො, තෙසං ඵකදෙසෙන දස්සනං. නිප්පදෙසතො දස්සනං පන පරතො ආගමිස්සති, තස්මා තත්ථෙව තානි විභජිස්සාම. **සකලෙ ච බුද්ධගුණෙති** අතීතංසෙ අප්පටිහතඤාණාදිකෙ සබ්බෙපි බුද්ධගුණෙ. යදා හි ලොකනාථො අග්ගමග්ගං අධිගච්ඡති, තදා සබ්බෙ ගුණෙ හත්ථගතෙ කරොති නාම. තතො පරං ''හත්ථගතෙ කත්වා ඨිතො''ති වුච්චති.

''පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො''ති වත්වා පරිපුණ්ණසඞ්කප්පතාපරිදීපනං උදානං දස්සෙතුං ''අනෙකජාතිසංසාර''න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආදිතො ද්වින්නං ගාථානමත්ථො හෙට්ඨා **බ්‍රහ්මජාලනිදානවණ්ණනායං** (දී. නි. ටී. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා) වුත්තො එව. පරතො පන **අයොඝනහතස්සාති** අයො හඤ්ඤති එතෙනාති **අයොඝනං,** කම්මාරානං අයොකූටං, අයොමුට්ඨි ච, තෙන අයොඝනෙන හතස්ස පහතස්ස. **එව-**සද්දො චෙත්ථ නිපාතමත්තං. **ජලතො ජාතවෙදසොති** ජලයමානස්ස අග්ගිස්ස, අනාදරෙ වා එතං සාමිවචනං. **අනුපුබ්බූපසන්තස්සාති** අනුක්කමෙන උපසන්තස්ස වික්ඛම්භන්තස්ස නිරුද්ධස්ස. **යථා න ඤායතෙ ගතීති** යථා තස්ස ගති න ඤායති. ඉදං වුත්තං හොති – අයොමුට්ඨිකූටාදිනා පහතත්තා අයොඝනෙන හතස්ස පහතස්ස අයොගතස්ස, කංසභාජනාදිගතස්ස වා ජලමානස්ස අග්ගිස්ස අනුක්කමෙන උපසන්තස්ස දසසු දිසාසු න කත්ථචි ගති පඤ්ඤායති පච්චයනිරොධෙන අප්පටිසන්ධිකනිරුද්ධත්තාති. **එවං සම්මාවිමුත්තානන්ති** සම්මා හෙතුනා ඤායෙන තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තිපුබ්බඞ්ගමාය සමුච්ඡෙදවිමුත්තියා අරියමග්ගෙන චතූහිපි උපාදානෙහි, ආසවෙහි ච මුත්තත්තා සම්මා විමුත්තානං, තතො එව කාමබන්ධනසඞ්ඛාතං කාමොඝභවොඝාදිභෙදං අවසිට්ඨඔඝඤ්ච තරිත්වා ඨිතත්තා **කාමබන්ධොඝතාරීනං** සුට්ඨු පටිපස්සම්භිතසබ්බකිලෙසවිප්ඵන්දිතත්තා කිලෙසාභිසඞ්ඛාරවාතෙහි අකම්පනීයතාය **අචලං** නිබ්බානසඞ්ඛාතං සඞ්ඛාරූපසමං **සුඛං පත්තානං** අධිගතානං ඛීණාසවානං **ගති** දෙවමනුස්සාදිභෙදාසු ගතීසු ''අයං නාමා''ති පඤ්ඤාපෙතබ්බතාය අභාවතො **පඤ්ඤාපෙතුං නත්ථි** න උපලබ්භති, යථාවුත්තජාතවෙදො විය අපඤ්ඤත්තිකභාවමෙව තෙ ගච්ඡන්තීති අත්ථො. **එවං මනසි කරොන්තොති** ''එවං අනෙකජාතිසංසාර''න්තිආදිනා (ධ. ප. 153) අත්තනො කතකිච්චත්තං මනසි කරොන්තො බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නොව විරොචිත්ථාති යොජනා.

දුතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මයාචනකථාවණ්ණනා

64. **යන්නූනාති** පරිවිතක්කනත්ථෙ නිපාතො, අහන්ති භගවා අත්තානං නිද්දිසතීති ආහ **''යදි පනාහ''**න්ති. **''අට්ඨමෙ සත්තාහෙ''**තිආදි යථා අම්හාකං භගවා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදනාදිවසෙන සත්තසු සත්තාහෙසු පටිපජ්ජි, තතො පරඤ්ච ධම්මගම්භීරතාපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන, එවමෙව සබ්බෙපි සම්මාසම්බුද්ධා අභිසම්බුද්ධකාලෙ පටිපජ්ජිංසු, තෙ ච සත්තාහාදයො තථෙව වවත්ථපීයන්තීති අයං සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං ධම්මතා. තස්මා විපස්සී භගවා අභිසම්බුද්ධකාලෙ තථා පටිපජ්ජීති දස්සෙතුං ආරද්ධං. තත්ථ **''අට්ඨමෙ සත්තාහෙ''**ති ඉදං සත්තමසත්තාහතො පරං, සත්තාහතො ඔරිමෙ ච පවත්තාය පටිපත්තියා වසෙන වුත්තං, න පල්ලඞ්කසත්තාහස්ස විය අට්ඨමස්ස නාම සත්තාහස්ස වවත්ථිතස්ස ලබ්භමානත්තා. **අනන්තරොති** ''අධිගතො ඛො මයායං ධම්මො''තිආදිකො විතක්කො (දී. නි. 2.67; ම. නි. 1.281; 2.337; සං. නි. 1.172; මහාව. 7, 8).

පටිවිද්ධොති සයම්භුඤාණෙන ''ඉදං දුක්ඛ''න්තිආදිනා පටිමුඛං පටිවිජ්ඣනවසෙන පවත්තො, යථාභූතං අවබුද්ධොති අත්ථො. **ධම්මොති** චතුසච්චධම්මො තබ්බිනිමුත්තස්ස පටිවිජ්ඣිතබ්බධම්මස්ස අභාවතො. **ගම්භීරොති** මහාසමුද්දො විය මකසතුණ්ඩසූචියා අඤ්ඤත්‍ර සමුපචිතපරිපක්කඤාණසම්භාරෙහි අඤ්ඤෙසං ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍යප්පතිට්ඨො. තෙනාහ **''උත්තානභාවපටික්ඛෙපවචනමෙත''**න්ති. අලබ්භනෙය්‍යප්පතිට්ඨො ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය සරූපතො විසෙසතො ච පස්සිතුං න සක්කාති ආහ **''ගම්භීරත්තාව දුද්දසො''**ති. **දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බොති** කිච්ඡෙන කෙනචි කදාචිදෙව දට්ඨබ්බො. යං පන දට්ඨුමෙව න සක්කා, තස්ස ඔගාහෙත්වා අනු අනු බුජ්ඣනෙ කථා එව නත්ථීති ආහ **''දුද්දසත්තාව දුරනුබොධො''**ති. **දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බො** අවබොධස්ස දුක්කරභාවතො. ඉමස්මිං ඨානෙ ''තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ දුක්කරතරං වා දුරභිසම්භවතරං වා''ති (සං. නි. 5.1115)

සුත්තපදං වත්තබ්බං. සන්තාරම්මණතාය වා **සන්තො.** නිබ්බුතසබ්බපරිළාහතාය **නිබ්බුතො.** පධානභාවං නීතොති වා **පණීතො.** අතිත්තිකරට්ඨෙන **අතප්පකො** සාදුරසභොජනං විය. එත්ථ ච නිරොධසච්චං සන්තං ආරම්මණන්ති **සන්තාරම්මණං,** මග්ගසච්චං සන්තං, සන්තාරම්මණඤ්චාති **සන්තාරම්මණං** අනුපසන්තසභාවානං කිලෙසානං, සඞ්ඛාරානඤ්ච අභාවතො **සන්තො නිබ්බුතසබ්බපරිළාහත්තා නිබ්බුතො,** සන්තපණීතභාවෙනෙව තදත්ථාය අසෙචනකතාය **අතප්පකතා** දට්ඨබ්බා. තෙනාහ **"ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්ත"**න්ති. උත්තමඤාණස්ස විසයත්තා න තක්කෙන අවචරිතබ්බො, තතො එව නිපුණඤාණගොචරතාය, සණ්හසුඛුමසභාවත්තා ච **නිපුණො.** බාලානං අවිසයත්තා පණ්ඩිතෙහි එව වෙදිතබ්බොති **පණ්ඩිතවෙදනීයො.** ආලීයන්ති අභිරමිතබ්බට්ඨෙන සෙවීයන්තීති **ආලයා,** පඤ්ච කාමගුණා. ආලයන්ති අභිරමණවසෙන සෙවන්තීති **ආලයා,** තණ්හාවිචරිතානි. **ආලයරතාති** ආලයනිරතා. **සුට්ඨු මුදිතා** අතිවිය මුදිතා අනුක්කණ්ඨනතො. **රමතීති** රතිං වින්දති කීළති ලළති. ඉමෙ සත්තා යථා කාමගුණෙ, එවං රාගම්පි අස්සාදෙන්ති අභිනන්දන්ති යෙවාති වුත්තං **"දුවිධම්පී"**තිආදි.

ඨානං සන්ධායාති ඨාන-සද්දං සන්ධාය. අත්ථතො පන **"ඨාන"**න්ති ච පටිච්චසමුප්පාදො එව අධිප්පෙතො. තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතායාති **ඨානං,** සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයභූතා අවිජ්ජාදයො. **ඉමෙසං** සඞ්ඛාරාදීනං **පච්චයාති ඉදප්පච්චයා,** අවිජ්ජාදයොව. **ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා** යථා දෙවො එව දෙවතා , ඉදප්පච්චයානං වා අවිජ්ජාදීනං අත්තනො ඵලං පටිච්ච පච්චයභාවො උප්පාදනසමත්ථතා **ඉදප්පච්චයතා,** තෙන පරමත්ථපච්චයලක්ඛණො පටිච්චසමුප්පාදො දස්සිතො හොති. පටිච්ච සමුප්පජ්ජති ඵලං එතස්මාති **පටිච්චසමුප්පාදො.** පදද්වයෙනාපි ධම්මානං පච්චයට්ඨො එව විභාවිතො. තෙනාහ **"සඞ්ඛාරාදිපච්චයානං අවිජ්ජාදීනමෙතං අධිවචන"**න්ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාසු** (විසුද්ධි. 2.570) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදි සබ්බන්ති සබ්බසඞ්ඛාරසමථාදිපදාභිධෙය්‍යං සබ්බං, අත්ථතො **නිබ්බානමෙව.** ඉදානි තස්ස නිබ්බානභාවං දස්සෙතුං **"යස්මා හී"**තිආදි වුත්තං. **තන්ති** නිබ්බානං. **ආගම්මාති** පටිච්ච අරියමග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයහෙතු. **සම්මන්තීති** අප්පටිසන්ධිකූපසමවසෙන සම්මන්ති. තථා සන්තා ච සවිසෙසං උපසන්තා නාම හොන්තීති ආහ **"වූපසම්මන්තී"**ති, එතෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා සම්මන්ති එත්ථාති **සබ්බසඞ්ඛාරසමථො,** නිබ්බානන්ති දස්සෙති. සබ්බසඞ්ඛාරවිසංයුත්තෙ හි නිබ්බානෙ සබ්බසඞ්ඛාරවූපසමපරියායො ඤායාගතො යෙවාති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. උපධීයති එත්ථ දුක්ඛන්ති **උපධි,** ඛන්ධාදයො. **පටිනිස්සට්ඨාති** සමුච්ඡෙදවසෙන පරිච්චත්තා **හොන්ති. සබ්බා තණ්හාති** අට්ඨසතප්පභෙදා සබ්බාපි තණ්හා. **සබ්බෙ කිලෙසරාගාති** කාමරාගරූපරාගාදිභෙදා සබ්බෙපි කිලෙසභූතා රාගා, සබ්බෙපි වා කිලෙසා ඉධ කිලෙසරාගාති වෙදිතබ්බා, න ලොභවිසෙසා එව චිත්තස්ස විපරීතභාවාපාදනතො. යථාහ ''රත්තම්පි චිත්තං විපරිණතං, දුට්ඨම්පි චිත්තං විපරිණතං, මූළ්හම්පි චිත්තං විපරිණත''න්ති (පාරා. 271) **විරජ්ජන්තීති** අත්තනො සභාවං විජහන්ති. **සබ්බං දුක්ඛන්ති** ජරාමරණාදිභෙදං සබ්බං වට්ටදුක්ඛං. **භවෙන භවන්ති** තෙන තෙන භවෙන භවන්තරං. භවනිකන්තිභාවෙන **සංසිබ්බති, ඵලෙන වා සද්ධිං කම්මං** සතණ්හස්සෙව ආයතිං පුනබ්භවභාවතො. **තතො වානතො නික්ඛන්තං** තත්ථ තස්ස සබ්බසො අභාවතො. චිරනිසජ්ජාචිරභාසනෙහි පිට්ඨිආගිලායනතාලුගලසොසාදිවසෙන **කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා ච** වෙදිතබ්බා. සා ච ඛො දෙසනාය අත්ථං අජානන්තානං, අප්පටිපජ්ජන්තානඤ්ච වසෙන, ජානන්තානං, පන පටිපජ්ජන්තානඤ්ච දෙසනාය කායපරිස්සමොපි සත්ථු අපරිස්සමොව. තෙනාහ භගවා ''න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසී''ති (උදා. 10). තථා හි වුත්තං **"යා අජානන්තානං දෙසනා නාම, සො මම කිලමථො අස්සා"**ති. උභයන්ති චිත්තකිලමථො, චිත්තවිහෙසා චාති **උභයං පෙතං බුද්ධානං නත්ථි,** බොධිමූලෙයෙව සමුච්ඡින්නත්තා.

65. අනුබ්රූහනං සම්පිණ්ඩනං. **සොති** ''අපිස්සූ''ති නිපාතො. **විපස්සින්ති** පටි-සද්දයොගෙන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ ''විපස්සිස්සා''ති. වුද්ධිප්පත්තා අච්ඡරියා වා **අනච්ඡරියා.** වුද්ධිඅත්ථොපි හි අකාරො හොති යථා''අසෙක්ඛා ධම්මා''ති (ධ. ස. තිකමාතිකාය 11). කප්පානං චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි සතසහස්සඤ්ච සදෙවකස්ස ලොකස්ස ධම්මසංවිභාගකරණත්ථමෙව පාරමියො පූරෙත්වා ඉදානි සමධිගතධම්මරාජස්ස තත්ථ අප්පොස්සුක්කතාපත්තිදීපනතා, ගාථාත්ථස්ස අච්ඡරියතා, තස්ස වුද්ධිප්පත්ති චාති වෙදිතබ්බා. අත්ථද්වාරෙන හි ගාථානං අනච්ඡරියතා. **ගොචරා අහෙසුන්ති** උපට්ඨහිංසු. උපට්ඨානඤ්ච විතක්කෙතබ්බතාවාති ආහ **"පරිවිතක්කයිතබ්බතං පාපුණිංසූ"**ති.

යදි සුඛාපටිපදාව කථං කිච්ඡතාති ආහ **"පාරමීපූරණකාලෙ"**තිආදි. **එවමාදීනි** දුප්පරිච්චජානි **දෙන්තස්ස. හ-**ඉති වා බ්‍යත්තන්ති එතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො, ''එකංසත්ථෙ''ති කෙචි. **හ** බ්‍යත්තං, එකංසෙන වා **අලං** නිප්පයොජනං එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස ධම්මස්ස දෙසෙතුන්ති යොජනා. **හලන්ති** ''අල''න්ති ඉමිනා සමානත්ථං පදං ''හලන්ති වදාමී''තිආදීසු (සං. නි. ටී. 1.172) විය. **රාගදොසපරෙතෙහීති** ඵුට්ඨවිසෙන විය සප්පෙන රාගෙන, දොසෙන ච සම්ඵුට්ඨෙහි අභිභූතෙහි. **රාගදොසානුගතෙහීති** රාගදොසෙහි අනුබන්ධෙහි.

නිච්චාදීනන්ති නිච්චග්ගාහාදීනං. **එවං ගතන්ති** එවං පවත්තං අනිච්චාදිආකාරෙන පවත්තං. **"චතුසච්චධම්ම"**න්ති ඉදං අනිච්චාදීසු, සච්චෙසු ච යථාලාභවසෙන ගහෙතබ්බං. එවං ගතන්ති වා එවං ''අනිච්ච''න්තිආදිනා අභිනිවිසිත්වා මයා, අඤ්ඤෙහි ච සම්මාසම්බුද්ධෙහි ගතං, ඤාතං පටිවිද්ධන්ති අත්ථො. **කාමරාගෙන, භවරාගෙන ච රත්තා** නීවරණෙහි නිවුතචිත්තතාය, **දිට්ඨිරාගෙන රත්තා** විපරීතාභිනිවෙසෙන **න දක්ඛන්ති** යාථාවතො ඉමං ධම්මං

නප්පටිවිජ්ඣිස්සන්ති. **එවං ගාහාපෙතුන්ති** ''අනිච්ච''න්තිආදිනා සභාවෙන යාථාවතො ධම්මෙ ජානාපෙතුං. රාගදොසපරෙතතාපි නෙසං සම්මූළ්හභාවෙනෙවාති ආහ **''තමොඛන්ධෙන ආවුටා''**ති.

ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කතාපත්තියා කාරණං විභාවෙතුං **''කස්මා පනා''**තිආදිනා සයමෙව චොදනං සමුට්ඨාපෙති. තත්ථ යථායං ඉදානි ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කතාපත්ති සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණධම්මතාවසෙන, සබ්බබොධිසත්තානං ආදිතො ''කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙනා''තිආදිනා (බු. වං. 2.99) මහාභිනීහාරෙ අත්තනො චිත්තස්ස සමුස්සාහනං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණධම්මතා වාති ආහ **''කිං මෙ''**තිආදි. තත්ථ **අඤ්ඤාතවෙසෙනාති** සදෙවකං ලොකං උන්නාදෙන්තො බුද්ධො අහුත්වා කෙවලං බුද්ධානං සාවකභාවූපගමනවසෙන අඤ්ඤාතරූපෙන. තිවිධං කාරණං අප්පොස්සුක්කතාපත්තියා පටිපක්ඛස්ස බලවභාවො, ධම්මස්ස පරමගම්භීරතා, තත්ථ ච භගවතො සාතිසයං ගාරවන්ති තං දස්සෙතුං **''තස්ස හී''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **පටිපක්ඛා** නාම රාගාදයො කිලෙසා සම්මාපටිපත්තියා අන්තරායකරත්තා. තෙසං බලවභාවතො චිරපරිභාවනාය සත්තසන්තානතො දුබ්බිසොධියතාය තෙ සත්තෙ මත්තහත්ථිනො විය දුබ්බලං පුරිසං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්තා අනෙකසතයොජනායාමවිත්ථාරං සුනිචිතං ඝනසන්නිවෙසං කණ්ටකදුග්ගම්පි අධිසෙන්ති. දූරප්පභෙද දුච්ඡෙජ්ජතාභි දුබ්බිසොධියතං පන දස්සෙතුං **''අථස්සා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ච අන්තො ආමට්ඨතාය **කඤ්ජිකපුණ්ණලාබු** චිරපරිවාසිකතාය **තක්කභරිතචාටි** ස්නෙහතින්තදුබ්බලභාවෙන **වසාතෙලපීතපිලොතිකා;** තෙලමිස්සිතතාය **අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථා** දුබ්බිසොධනීයා වුත්තා. හීනූපමා චෙතා රූපප්පබන්ධභාවතො, අචිරකාලිකත්තා ච මලීනතාය, කිලෙසසංකිලෙසො එව පන දුබ්බිසොධනීයතරො අනාදිකාලිකත්තා, අනුසයිතත්තා ච. තෙනාහ **''අතිසංකිලිට්ඨා''**ති. යථා ච දුබ්බිසොධනීයතාය එවං ගම්භීරදුද්දසදුරනුබොධානම්පි වුත්තඋපමා හීනූපමාව.

ගම්භීරොපි ධම්මො පටිපක්ඛවිධමනෙන සුපාකටො භවෙය්‍ය, පටිපක්ඛවිධමනං පන සම්මාපටිපත්තිපටිබද්ධං, සා සද්ධම්මසවනාධීනා, තං සත්ථරි, ධම්මෙ ච පසාදායත්තං. සො විසෙසතො ලොකෙ සම්භාවනීයස්ස ගරුකාතබ්බස්ස අභිපත්ථනාහෙතුකොති පනාළිකාය සත්තානං ධම්මසම්පටිපත්තියා බ්‍රහ්මයාචනාදිනිමිත්තන්ති තං දස්සෙන්තො **''අපිචා''**තිආදිමාහ.

66. ''අඤ්ඤතරො''ති අප්පඤ්ඤාතො විය කිඤ්චාපි වුත්තං, අථ ඛො පාකටො පඤ්ඤාතොති දස්සෙතුං **''ඉමස්මිං චක්කවාළෙ ජෙට්ඨකමහාබ්‍රහ්මා''**ති වුත්තං. මහාබ්‍රහ්මභවනෙ **ජෙට්ඨකමහාබ්‍රහ්මා.** සො හි සක්කො විය කාමදෙවලොකෙ, බ්‍රහ්මලොකෙ ච පාකටො පඤ්ඤාතො. උපක්කිලෙසභූතං අප්පං රාගාදිරජං එතස්සාති **අප්පරජං,** අප්පරජං අක්ඛි පඤ්ඤාචක්ඛු යෙසං තෙ තංසභාවාති කත්වා **අප්පරජක්ඛජාතිකාති** ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **''පඤ්ඤාමයෙ''**තිආදිමාහ. අප්පං රාගාදිරජං යෙසං තෙ තංසභාවා **අප්පරජක්ඛජාතිකාති** එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අස්සවනතාති** ''සයං අභිඤ්ඤා''තිආදීසු (දී. නි. 1.28, 405; ම. නි. 1.154, 444) විය කරණෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''අස්සවනතායා''**ති. **දසපුඤ්ඤකිරියවත්ථුවසෙනාති** දානාදිදසවිධවිමුත්තිපරිපාචනීයපුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං වසෙන. තෙනාහ **''කතාධිකාරා''**තිආදි. **පපඤ්චසූදනියං** පන ''ද්වාදසපුඤ්ඤකිරියවසෙනා''ති (ම. නි. අට්ඨ. 2.282) වුත්තං, තං දානාදීසු සරණගමනපරහිතපරිණාමනද්වය පක්ඛිපනවසෙන වුත්තං.

69. ගරුට්ඨානියෙසු ගාරවවසෙන ගරුකරපත්ථනා **අජ්ඣෙසනා,** සාපි අත්ථතො පත්ථනා එවාති වුත්තං **''යාචන''**න්ති. පදෙසවිසයඤාණදස්සනං හුත්වා බුද්ධානංයෙව ආවෙණිකභාවතො ඉදං ඤාණද්වයං ''බුද්ධචක්ඛූ''ති වුච්චතීති ආහ **''ඉමෙසඤ්හි ද්වින්නං ඤාණානං බුද්ධචක්ඛූති නාම''**න්ති. **තිණ්ණං මග්ගඤාණානන්ති** හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං මග්ගඤාණානං **''ධම්මචක්ඛූ''**ති නාමං, චතුසච්චධම්මදස්සනන්ති කත්වා දස්සනමත්තභාවතො. යතො තානි ඤාණානි විජ්ජූපමාභාවෙන වුත්තානි, අග්ගමග්ගඤාණං පන ඤාණකිච්චස්ස සිඛාප්පත්තියා දස්සනමත්තං න හොතීති ''ධම්මචක්ඛූ''ති න වුච්චතීති. යතො තං වජිරූපමාභාවෙන වුත්තං. **වුත්තනයෙනෙවාති** ''අප්පරජක්ඛජාතිකා''ති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව. යස්මා මන්දකිලෙසා **''අප්පරජක්ඛා''**ති වුත්තා, තස්මා බහලකිලෙසා **''මහාරජක්ඛා''**ති වෙදිතබ්බා. පටිපක්ඛවිධමනසමත්ථතාය **තික්ඛානි** සූරානි විසදානි, වුත්තවිපරියායෙන **මුදූනි. සද්ධාදයො ආකාරාති** සද්දහනාදිප්පකාරෙ වදති. **සුන්දරාති** කල්‍යාණා. **සම්මොහවිනොදනියං** පන ''යෙසං ආසයාදයො කොට්ඨාසා සුන්දරා, තෙ ස්වාකාරා''ති (විභ. අට්ඨ. 814) වුත්තං, තං ඉමාය අත්ථවණ්ණනාය අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙතීති දට්ඨබ්බං. යතො සද්ධාසම්පදාදිවසෙන අජ්ඣාසයස්ස සුන්දරතාති, තබ්බිපරියායතො අසුන්දරතාති. **කාරණං** නාම පච්චයාකාරො, සච්චානි වා. **පරලොකන්ති** සම්පරායං. තං දුක්ඛාවහං වජ්ජං විය භයතො පස්සිතබ්බන්ති වුත්තං **''පරලොකඤ්චෙව වජ්ජඤ්ච භයතො පස්සන්තී''**ති. සම්පත්තිභවතො වා අඤ්ඤත්තා විපත්තිභවො ''පරලොකො''ති වුත්තං **''පර...පෙ. ... පස්සන්තී''**ති.

අයං පනෙත්ථ පාළීති එත්ථ ''අප්පරජක්ඛා''දිපදානං අත්ථවිභාවනෙ අයං තස්ස තථාභාවසාධකපාළි. සද්ධාදීනඤ්හි විමුත්තිපරිපාචකධම්මානං බලවභාවො තප්පටිපක්ඛානං පාපධම්මානං දුබ්බලභාවෙනෙව හොති, තෙසඤ්ච බලවභාවො සද්ධාදීනං දුබ්බලභාවෙනාති විමුත්තිපරිපාචකධම්මානං සවිසෙසං අත්ථිතානත්ථිතාවසෙන ''අප්පරජක්ඛා මහාරජක්ඛා''ති ආදයො පාළියං (පටි. ම. 1.111) විභජිත්වා දස්සිතා. ඉති සද්ධාදීනං වසෙන පඤ්ච අප්පරජක්ඛා, අසද්ධියාදීනං වසෙන පඤ්ච මහාරජක්ඛා. එවං තික්ඛින්ද්‍රියමුදින්ද්‍රියාදයොති විභාවිතා පඤ්ඤාස පුග්ගලා. සද්ධාදීනං පන අන්තරභෙදෙන අනෙකභෙදා වෙදිතබ්බා. ඛන්ධාදයො එව ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන **ලොකො,**

සම්පත්තිභවභූතො ලොකො **සම්පත්තිභවලොකො,** සුගතිසඞ්ඛාතො උපපත්තිභවො, සම්පත්ති සම්භවති එතෙනාති **සම්පත්තිසම්භවලොකො** සුගතිසංවත්තනියො කම්මභවො. දුග්ගතිසඞ්ඛාතඋපපත්තිභවදුග්ගතිසංවත්තනියකම්මභවා **විපත්තිභවලොකවිපත්තිසම්භවලොකා.**

පුන එකකදුකාදිවසෙන ලොකං විභජිත්වා දස්සෙතුං **''එකො ලොකො''**තිආදි වුත්තං. ආහාරාදයො හි ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන **ලොකො**ති. තත්ථ **''එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා''**ති (දී. නි. 3.303; අ. නි. 10.27, 28; පටි. ම. 1.2, 112, 208) යායං පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බසඞ්ඛාරානං පච්චයායත්තවුත්තිතා වුත්තා, තාය සබ්බො සඞ්ඛාරලොකො එකො එකවිධො පකාරන්තරස්සාභාවතො. **''ද්වෙ ලොකා''**තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. නාමග්ගහණෙන චෙත්ථ නිබ්බානස්ස අග්ගහණං තස්ස අලොකසභාවත්තා. නනු ච ''ආහාරට්ඨිතිකා''ති එත්ථ පච්චයායත්තවුත්තිතාය මග්ගඵලානම්පි ලොකතා ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති පරිඤ්ඤෙය්‍යානං දුක්ඛසච්චධම්මානං ''ඉධ ලොකො''ති අධිප්පෙතත්තා. අථ වා න ලුජ්ජති න පලුජ්ජතීති යො ගහිතො, තථා න හොති, සො ලොකොති තංගහණරහිතානං ලොකුත්තරානං නත්ථි ලොකතා. උපාදානානං ආරම්මණභූතා ඛන්ධා **උපාදානක්ඛන්ධා.** අනුරොධාදිවත්ථුභූතා ලාභාදයො **අට්ඨ ලොකධම්මා. දසායතනානී**ති දස රූපායතනානි විවට්ටජ්ඣාසයස්ස අධිප්පෙතත්තා. තස්ස ච සබ්බං තෙභූමකකම්මං ගරහිතබ්බං, වජ්ජිතබ්බඤ්ච හුත්වා උපට්ඨාතීති වුත්තං **''සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා''**න්ති. යෙසං පුග්ගලානං සද්ධාදයො මන්දා, තෙ ඉධ ''අස්සද්ධා''තිආදිනා වුත්තා. න පන සබ්බෙන සබ්බං සද්ධාදීනං අභාවතොති අප්පරජක්ඛදුකාදීසු පඤ්චසු දුකෙසු එකෙකස්මිං දස දස කත්වා **''පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාතී''**ති වුත්තං. අථ වා අන්වයතො, බ්‍යතිරෙකතො ච සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පරොපරියත්තං ජානාතීති කත්වා තථා වුත්තං. එත්ථ ච අප්පරජක්ඛාදිවසෙන ආවජ්ජන්තස්ස භගවතො තෙ සත්තා පුඤ්ජපුඤ්ජාව හුත්වා උපට්ඨහන්ති, න එකෙකා.

උප්පලානි එත්ථ සන්තීති **උප්පලිනී,** ගච්ඡොපි ජලාසයොපි, ඉධ පන ජලාසයො අධිප්පෙතොති ආහ **''උප්පලවනෙ''**ති. යානි උදකස්ස අන්තො නිමුග්ගානෙව හුත්වා පුසන්ති වඩ්ඪන්ති, තානි **අන්තොනිමුග්ගපොසීනි. දීපිතානී**ති අට්ඨකථායං පකාසිතානි, ඉධෙව වා ''අඤ්ඤානිපී''තිආදිනා දීපිතානි. **උග්ඝටිතඤ්ඤූ**ති උග්ඝටනං නාම ඤාණුග්ඝටනං, ඤාණෙ උග්ඝටිතමත්තෙ එව ජානාතීති අත්ථො. විපඤ්චිතං විත්ථාරමෙවමත්ථං ජානාතීති **විපඤ්චිතඤ්ඤූ.** උද්දෙසාදීහි නෙතබ්බොති **නෙය්‍යො. සහ උදාහටවෙලායා**ති උදාහාරෙ ධම්මස්ස උද්දෙසෙ උදාහටමත්තෙ එව. **ධම්මාභිසමයො**ති චතුසච්චධම්මස්ස ඤාණෙන සද්ධිං අභිසමයො. **අයං වුච්චතී**ති අයං ''චත්තාරො සතිපට්ඨානා''තිආදිනා නයෙන සඞ්ඛිත්තෙන මාතිකාය දීපියමානාය දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිතුං සමත්ථො **''පුග්ගලො උග්ඝටිතඤ්ඤූ''**ති වුච්චති. **අයං වුච්චතී**ති අයං සඞ්ඛිත්තෙන මාතිකං ඨපෙත්වා විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ අරහත්තං පාපුණිතුං සමත්ථො **''පුග්ගලො විපඤ්චිතඤ්ඤූ''**ති වුච්චති. **උද්දෙසතො**ති උද්දෙසහෙතු, උද්දිසන්තස්ස, උද්දිසාපෙන්තස්ස වාති අත්ථො. **පරිපුච්ඡතො**ති අත්ථං පරිපුච්ඡන්තස්ස. **අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොතී**ති අනුක්කමෙන අරහත්තප්පත්තො හොති. **න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොතී**ති තෙන අත්තභාවෙන මග්ගං වා ඵලං වා අන්තමසො ඣානං වා විපස්සනං වා නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති. **අයං වුච්චති පුග්ගලො පදපරමො**ති අයං පුග්ගලො බ්‍යඤ්ජනපදමෙව පරමං අස්සාති ''පදපරමො''ති වුච්චති.

යෙති යෙ දුවිධෙ පුග්ගලෙ සන්ධාය වුත්තං විභඞ්ගෙ **කම්මාවරණෙනා**ති පඤ්චවිධෙන ආනන්තරියකම්මෙන. **විපාකාවරණෙනා**ති අහෙතුකපටිසන්ධියා. යස්මා දුහෙතුකානම්පි අරියමග්ගපටිවෙධො නත්ථි, තස්මා දුහෙතුකපටිසන්ධිපි ''විපාකාවරණමෙවා''ති වෙදිතබ්බා. **කිලෙසාවරණෙනා**ති නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා. **අස්සද්ධා**ති බුද්ධාදීසු සද්ධා රහිතා. **අච්ඡන්දිකා**ති කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දරහිතා, උත්තරකුරුකා මනුස්සා අච්ඡන්දිකට්ඨානං පවිට්ඨා. **දුප්පඤ්ඤා**ති භවඞ්ගපඤ්ඤාය පරිහීනා, භවඞ්ගපඤ්ඤාය පන පරිපුණ්ණායපි යස්ස භවඞ්ගං ලොකුත්තරස්ස පච්චයො න හොති, සොපි දුප්පඤ්ඤො එව නාම. **අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්**ති කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තනියාමසඞ්ඛාතං අරියමග්ගං ඔක්කමිතුං අධිගන්තුං අභබ්බා. **''න කම්මාවරණෙනා''**තිආදීනි වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බානි.

''රාගචරිතා''තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරමත්ථදීපනියං [පරමත්ථමඤ්ජූසායං විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායන්ති භවිතබ්බං –

> ''සා එසා පරමත්ථානං, තත්ථ තත්ථ යථාරහං;
> නිධානතො පරමත්ථ-මඤ්ජූසා නාම නාමතො''ති. (විසුද්ධිමග්ගමහාටීකාය නිගමනෙ සයමෙව වුත්තත්තා)]
> විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං;

70. **ආරබ්භා**ති අත්තනො අධිප්පෙතස්ස අත්ථස්ස භගවතො ජානාපනං උද්දිස්සාති අත්ථො. සෙලො පබ්බතො උච්චො හොති ථිරො ච, න පංසුපබ්බතො, මිස්සකපබ්බතො වාති ආහ **''සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනී''**ති. **ධම්මමයං පාසාදන්**ති ලොකුත්තරධම්මමාහ. සො හි පබ්බතසදිසො ච හොති සබ්බධම්මෙ අතික්කම්ම අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදසදිසො ච, පඤ්ඤාපරියායො වා ඉධ ධම්ම-සද්දො . සා හි අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදොති අභිධම්මෙ (ධ. ස. අට්ඨ. 16) නිද්දිට්ඨා. තථා චාහ –

''පඤ්ඤාපාසාදමාරුය්හ, අසොකො සොකිනිං පජං;
පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨෙ, ධීරො බාලෙ අවෙක්ඛතී''ති. (ධ. ප. 28);

''යථා හී''තිආදීසු යථා පබ්බතෙ ඨත්වා රත්තන්ධකාරෙ හෙට්ඨා ඔලොකෙන්තස්ස පුරිසස්ස ඛෙත්තෙ කෙදාරපාළිකුටියො, තත්ථ සයිතමනුස්සා ච න පඤ්ඤායන්ති අනුජ්ජලභාවතො. කුටිකාසු පන අග්ගිජාලා පඤ්ඤායති උජ්ජලභාවතො එවං ධම්මපාසාදමාරුය්හ සත්තලොකං ඔලොකයතො භගවතො ඤාණස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති අකතකල්‍යාණා සත්තා ඤාණග්ගිනා අනුජ්ජලභාවතො, අනුළාරභාවතො ච රත්තිං ඛිත්තා සරා විය හොන්ති. කතකල්‍යාණා පන භබ්බපුග්ගලා දූරෙ ඨිතාපි භගවතො ඤාණස්ස ආපාථං ආගච්ඡන්ති පරිපක්කඤාණග්ගිතාය සමුජ්ජලභාවතො, උළාරසන්තානතාය හිමවන්තපබ්බතො විය චාති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

උට්ඨෙහීති ත්වං ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කතාසඞ්ඛාතසඞ්කොචාපත්තිතො කිලාසුභාවතො උට්ඨහ. **වීරියවන්තතායාති** සාතිසය චතුබ්බිධසම්මප්පධානවීරියවන්තතාය. වීරස්ස හි භාවො, කම්මං වා **වීරියං.** කිලෙසමාරස්ස විය මච්චුමාරස්සපි ආයතිං අසම්භවතො **''මච්චුකිලෙසමාරාන''**න්ති වුත්තං. අභිසඞ්ඛාරමාරවිජයස්ස අග්ගහණං කිලෙසමාරවිජයෙනෙව තබ්බිජයස්ස ජොතිතභාවතො. **වාහනසමත්ථතායාති** සංසාරමහාකන්තාරතො නිබ්බානසඞ්ඛාතං ඛෙමප්පදෙසං සම්පාපනසමත්ථතාය.

71. ''අපාරුතං තෙසං අමතස්ස ද්වාර''න්ති කෙචි පඨන්ති. නිබ්බානස්ස ද්වාරං පවිසනමග්ගො විවරිත්වා ඨපිතො මහාකරුණූපනිස්සයෙන සයම්භුඤාණෙන අධිගතත්තා. **සද්ධං පමුඤ්චන්තූති** සද්ධං පවෙදෙන්තු, අත්තනො සද්දහනාකාරං උපට්ඨාපෙන්තූති අත්ථො. සුඛෙන අකිච්ඡෙන පවත්තනීයතාය **සුප්පවත්තිතං. න භාසිං** න භාසිස්සාමීති චින්තෙසි.

අග්ගසාවකයුගවණ්ණනා

73. **සල්ලපිත්වාති** ''විප්පසන්නානි ඛො තෙ ආවුසො ඉන්ද්‍රියානී''තිආදිනා (මහාව. 60) ආලාපසල්ලාපං කත්වා. තඤ්හිස්ස අපරභාගෙ සත්ථු සන්තිකං උපසඞ්කමනස්ස පච්චයො අහොසි.

75-6. **අනුපුබ්බිං කථන්ති** අනුපුබ්බියා අනුපුබ්බං කථෙතබ්බං කථං. කා පන සාති? දානාදිකථා. තත්ථ **දානකථා** තාව පචුරජනෙසු පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා, සුකරත්තා, සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො කථිතා. පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහවත්ථූසු නිස්සඞ්ගභාවතො සුඛෙනෙව සීලානි සමාදියති, තත්ථ ච සුප්පතිට්ඨිතො හොති. සීලෙන දායකපටිග්ගාහකවිසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතො, කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො, භොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච **දානකථානන්තරං සීලකථා** කථිතා, තඤ්චෙ දානසීලං වට්ටනිස්සිතං, අයං භවසම්පත්ති තස්ස ඵලන්ති දස්සනත්ථං, ඉමෙහි ච දානසීලමයෙහි පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නෙහි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූහි එතා චාතුමහාරාජිකාදීසු පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නා අපරිමෙය්‍යා දිබ්බභොගභවසම්පත්තියො හොන්තීති දස්සනත්ථං **තදනන්තරං සග්ගකථං.** වත්වා අයං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො, සබ්බදා අනුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං **සග්ගානන්තරං මග්ගකථා** කථෙතබ්බා. මග්ගඤ්ච කථෙන්තෙන තදධිගමුපායදස්සනත්ථං සග්ගපරියාපන්නාපි, පගෙව ඉතරෙ සබ්බෙපි කාමා නාම බහ්වාදීනවා, අනිච්චා අධුවා, විපරිණාමධම්මාති **කාමානං ආදීනවො,** හීනා, ගම්මා, පොථුජ්ජනිකා, අනරියා, අනත්ථසඤ්හිතාති තෙසං **ඔකාරො** ලාමකභාවො, සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතාති **තත්ථ සංකිලෙසො,** සබ්බසො කිලෙසවිප්පමුත්තං නිබ්බානන්ති **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො** ච කථෙතබ්බොති අයමත්ථො **මග්ගන්තීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දෙන ආදිඅත්ථජොතකෙන බොධිතොති වෙදිතබ්බං.

සුඛානං නිදානන්ති දිට්ඨධම්මිකානං, සම්පරායිකානං, නිබ්බානපටිසංයුත්තානඤ්චාති සබ්බෙසම්පි සුඛානං කාරණං. යඤ්හි කිඤ්චි ලොකෙ භොගසුඛං නාම, තං සබ්බං දානනිදානන්ති පාකටො යමත්ථො. යං පන තං ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානපටිසංයුත්තං සුඛං, තස්සාපි දානං උපනිස්සයපච්චයො හොතියෙව. **සම්පත්තීනං මූලන්ති** යා ඉමා ලොකෙ පදෙසරජ්ජං සිරිස්සරියං සත්තරතනසමුජ්ජලචක්කවත්තිසම්පදාති එවංපභෙදා මානුසිකා සම්පත්තියො, යා ච චාතුමහාරාජිකචාතුමහාරාජාදිභෙදා දිබ්බසම්පත්තියො, යා වා පනඤ්ඤාපි සම්පත්තියො, තාසං සබ්බාසං ඉදං දානං නාම මූලං කාරණං. **භොගානන්ති** භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන **''භොගො''**ති ලද්ධනාමානං මනාපියරූපාදීනං, තන්නිස්සයානඤ්ච උපභොගසුඛානං. අවස්සයට්ඨෙන **පතිට්ඨා. විසමගතස්සාති** බ්‍යසනප්පත්තස්ස. **තාණන්ති** රක්ඛා තතො පරිපාලනතො. **ලෙණන්ති** බ්‍යසනෙහි පරිපාචියමානස්ස ඔලීයනපදෙසො. **ගතීති** ගන්තබ්බට්ඨානං. **පරායණන්ති** පටිසරණං. **අවස්සයොති** විනිපතිතුං අදෙන්තො නිස්සයො. **ආරම්මණන්ති** ඔලුබ්භාරම්මණං.

රතනමයසීහාසනසදිසන්ති සබ්බරතනමයසත්තඞ්ගමහාසීහාසනසදිසං මහග්ඝං හුත්වා සබ්බසො විනිපතිතුං අප්පදානතො. **මහාපථවිසදිසං** ගතගතට්ඨානෙ පතිට්ඨාය ලභාපනතො. **ආලම්බනරජ්ජුසදිසන්ති** යථා දුබ්බලස්ස පුරිසස්ස ආලම්බනරජ්ජු උත්තිට්ඨතො, තිට්ඨතො ච උපත්ථම්භො, එවං දානං සත්තානං සම්පත්තිභවෙ උප්පත්තියා, ඨිතියා ච පච්චයභාවතො. **දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙනාති** දුග්ගතිදුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන. **සමස්සාසනට්ඨෙනාති**

ලොභමච්ඡරියාදිපටිසත්තුපද්දවතො සම්මදෙව අස්සාසනට්ඨෙන. **භයපරිත්තාණට්ඨෙනාති** දාලිද්දියභයතො පරිපාලනට්ඨෙන. **මච්ඡෙරමලාදීහීති** මච්ඡෙරලොභදොසඉස්සාවිචිකිච්ඡාදිට්ඨී ආදිචිත්තමලෙහි. **අනුපලිත්තට්ඨෙනාති** අනුපක්කිලිට්ඨතාය. **තෙසන්ති** මච්ඡෙරමලාදිකචවරානං. එතෙහි එව **දූරාසදට්ඨෙන. අසන්තාසනට්ඨෙනාති** අනභිභවනීයතාය සන්තාසාභාවෙන. යො හි දායකො දානපති, සො සම්පතිපි කුතොචි න භායති, පගෙව ආයතිං. ධම්මසීසෙන පුග්ගලො වුත්තො. **බලවන්තට්ඨෙනාති** මහාබලවතාය. දායකො හි දානපති සම්පති පක්ඛබලෙන බලවා හොති, ආයතිං පන කායබලාදීහිපි. **අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙනාති** ''වඩ්ඪිකාරණ''න්ති අභිසම්මතභාවෙන. විපත්තිභවතො සම්පත්තිභවූපනයනං **ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනං,** භවසඞ්ගාමතො යොගක්ඛෙමසම්පාපනඤ්ච **ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨො.**

ඉදානි දානං වට්ටගතා උක්කංසප්පත්තා සම්පත්තියො විය විවට්ටගතාපි තා සම්පාදෙතීති බොධිචරියභාවෙනපි දානගුණෙ දස්සෙතුං **''දානඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සක්කමාරබ්‍රහ්මසම්පත්තියො අත්තහිතාය එව, චක්කවත්තිසම්පත්ති පන අත්තහිතාය, පරහිතාය චාති දස්සෙතුං සා තාසං පරතො වුත්තා, එතා ලොකියා, ඉමා පන ලොකුත්තරාති දස්සෙතුං තතො පරං **''සාවකපාරමීඤාණ''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථාපි උක්කට්ඨුක්කට්ඨතරුක්කට්ඨතමාති දස්සෙතුං කමෙන ඤාණත්තයං වුත්තං. තෙසං පන දානස්ස පච්චයභාවො හෙට්ඨා වුත්තො එව. එතෙනෙවස්ස බ්‍රහ්මසම්පත්තියාපි පච්චයභාවො දීපිතොති වෙදිතබ්බො.

දානඤ්ච නාම දක්ඛිණෙය්‍යෙසු හිතජ්ඣාසයෙන වා පූජනජ්ඣාසයෙන වා අත්තනො සන්තකස්ස පරෙසං පරිච්චජනං, තස්මා දායකො සත්තෙසු එකන්තහිතජ්ඣාසයො පුරිසපුග්ගලො, සො ''පරෙසං හිංසති, පරෙසං වා සන්තකං හරතී''ති අට්ඨානමෙතන්ති ආහ **''දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොතී''**ති. **සීලසදිසො අලඞ්කාරො නත්ථීති** අකිත්තිමං හුත්වා සබ්බකාලං සොභාවිසෙසාවහත්තා. **සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථීති** එත්ථ ''චන්දනං තගරං වාපී''තිආදිකා (ධ. ප. 55) ගාථා, ''ගන්ධො ඉසීනං චිරදික්ඛිතානං, කායා චුතො ගච්ඡති මාලුතෙනා''තිආදිකා (ජා. 2.17.55) ච වත්තබ්බා . සීලඤ්හි සත්තානං ආභරණඤ්චෙව අලඞ්කාරො ච ගන්ධවිලෙපනඤ්ච පරස්ස දස්සනීයභාවාවහඤ්ච. තෙනාහ **''සීලාලඞ්කාරෙන හී''**තිආදි.

''අයං සග්ගො ලබ්භතී''ති ඉදං මජ්ඣිමෙහි ඡන්දාදීහි ආරද්ධං සීලං සන්ධායාහ. තෙනාහ සක්කො දෙවරාජා –

> ''හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
> මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣතී''ති. (ජා. 2.22.429);

ඉට්ඨොති සුඛො, **කන්තොති** කමනීයො, **මනාපොති** මනවඩ්ඪනකො, තං පනස්ස ඉට්ඨාදිභාවං දස්සෙතුං **''නිච්චමෙත්ථ කීළා''**තිආදි වුත්තං. **නිච්චන්ති** සබ්බකාලං **කීළාති** කාමූපසංහිතා සුඛවිහාරා. **සම්පත්තියොති** භොගසම්පත්තියො. **දිබ්බන්ති** දිබ්බභවං දෙවලොකපරියාපන්නං. **සුඛන්ති** කායිකං, චෙතසිකඤ්ච සුඛං. **දිබ්බසම්පත්තින්ති** දිබ්බභවං ආයුසම්පත්තිං, වණ්ණයසඉස්සරියසම්පත්තිං, රූපාදිසම්පත්තිඤ්ච. **එවමාදීති ආදි-**සද්දෙන යාමාදීහි අනුභවිතබ්බං දිබ්බසම්පත්තිං වදති.

අප්පස්සාදාති නිරස්සාදා පණ්ඩිතෙහි යථාභූතං පස්සන්තෙහි තත්ථ අස්සාදෙතබ්බතාභාවතො. **බහුදුක්ඛාති** මහාදුක්ඛා සම්පති, ආයතිඤ්ච විපුලදුක්ඛානුබන්ධත්තා. **බහුපායාසාති** අනෙකවිධපරිස්සයා. **එත්ථාති** කාමෙසු. **භිය්‍යොති** බහුං. **දොසොති** අනිච්චතාදිනා, අප්පස්සාදතාදිනා ච දූසිතභාවො, යතො තෙ විඤ්ඤූනං චිත්තං නාරාධෙන්ති. අථ වා ආදීනං වාති පවත්තතීති **ආදීනවො,** පරමකපණතා, තථා ච කාමා යථාභූතං පච්චවෙක්ඛන්තානං පච්චුපතිට්ඨන්ති. **ලාමකභාවොති** නිහීනභාවො අසෙට්ඨෙහි සෙවිතබ්බත්තා, සෙට්ඨෙහි න සෙවිතබ්බත්තා ච. **සංකිලිස්සනන්ති** විබාධෙතබ්බතා උපතාපෙතබ්බතා. **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසන්ති** එත්ථ යත්තකා කාමෙසු ආදීනවා, තප්පටිපක්ඛතො තත්තකා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසා. අපි ච ''නෙක්ඛම්මං නාමෙතං අසම්බාධං අසංකිලිට්ඨං, නික්ඛන්තං කාමෙහි, නික්ඛන්තං කාමසඤ්ඤාය, නික්ඛන්තං කාමවිතක්කෙහි, නික්ඛන්තං කාමපරිළාහෙහි, නික්ඛන්තං බ්‍යාපාදතො''තිආදිනා (සාරත්ථ. ටී. 3.26 මහාවග්ගෙ) නයෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසෙ පකාසෙසි, පබ්බජ්ජාය, ඣානාදීසු ච ගුණෙ විභාවෙසි වණ්ණෙසි.

වුත්තනයන්ති එත්ථ යං අවුත්තනයං ''කල්ලචිත්තෙ''තිආදි, තත්ථ **කල්ලචිත්තෙති** කම්මනියචිත්තෙ, හෙට්ඨා පවත්තිතදෙසනාය අස්සද්ධියාදීනං චිත්තදොසානං විගතත්තා උපරිදෙසනාය භාජනභාවූපගමනෙන කම්මක්ඛමචිත්තෙති අත්ථො. අස්සද්ධියාදයො හි යස්මා චිත්තස්ස රොගභූතා තදා තෙ විගතා, තස්මා අරොගචිත්තෙති අත්ථො. දිට්ඨිමානාදිකිලෙසවිගමනෙන **මුදුචිත්තෙ.** කාමච්ඡන්දාදිවිගමෙන **විනීවරණචිත්තෙ.** සම්මාපටිපත්තියං උළාරපීතිපාමොජ්ජයොගෙන **උදග්ගචිත්තෙ.** තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා **පසන්නචිත්තෙ.** යදා ච භගවා අඤ්ඤාසීති සම්බන්ධො. අථ වා **කල්ලචිත්තෙති** කාමච්ඡන්දවිගමෙන අරොගචිත්තෙ. **මුදුචිත්තෙති** බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන අකථිනචිත්තෙ. **විනීවරණචිත්තෙති** උද්ධච්චකුක්කුච්චවිගමෙන වික්ඛෙපස්ස විගතත්තා තෙන අපිහිතචිත්තෙ. **උදග්ගචිත්තෙති** ථිනමිද්ධවිගමෙන සම්පග්ගහිතවසෙන අලීනචිත්තෙ. **පසන්නචිත්තෙති** විචිකිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියං අධිමුත්තචිත්තෙ, එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

‘‘සෙය්‍යථාපී’’තිආදිනා උපමාවසෙන නෙසං සංකිලෙසප්පහානං, අරියමග්ගුප්පාදඤ්ච දස්සෙති. **අපගතකාළකන්ති** විගතකාළකං. **සම්මදෙවාති** සුට්ඨු එව. **රජනන්ති** නීලපීතාදිරඞ්ගජාතං. **පටිග්ගණ්හෙය්‍යාති** ගණ්හෙය්‍ය පභස්සරං භවෙය්‍ය. **තස්මිංයෙව ආසනෙති** තිස්සමෙව නිසජ්ජායං, එතෙන නෙසං ලහුවිපස්සකතා, තික්ඛපඤ්ඤතා, සුඛපටිපදාඛිප්පාභිඤ්ඤතා ච දස්සිතා හොති. **විරජන්ති** අපායගමනීයරාගරජාදීනං විගමෙන විරජං. අනවසෙසදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාමලාපගමනෙන **වීතමලං.** පඨමමග්ගවජ්ඣකිලෙසරජාභාවෙන වා **විරජං.** පඤ්චවිධදුස්සීල්‍යමලාපගමනෙන **වීතමලං. ධම්මචක්ඛුන්ති** බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ (ම. නි. 2.383) හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා වුත්තා, චූළරාහුලොවාදෙ (ම. නි. 3.416) ආසවක්ඛයො, ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. **‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’**න්ති තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනන්ති. නනු ච මග්ගඤාණං අසඞ්ඛතධම්මාරම්මණං, න සඞ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති? සච්චමෙතං. යස්මා තං නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන සබ්බසඞ්ඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති, තස්මා තථා වුත්තං.

‘‘සුද්ධං වත්ථ’’න්ති නිදස්සිතඋපමායං ඉදං උපමාසංසන්දනං වත්ථං විය චිත්තං, වත්ථස්ස ආගන්තුකමලෙහි කිලිට්ඨභාවො විය චිත්තස්ස රාගාදිමලෙහි සංකිලිට්ඨභාවො , ධොවනසිලා විය අනුපුබ්බිකථා, උදකං විය සද්ධා, උදකෙ තෙමෙත්වා ඌසගොමයඡාරිකාභරෙහි කාළකපදෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා වත්ථස්ස ධොවනපයොගො විය සද්ධාසිනෙහෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා සතිසමාධිපඤ්ඤාහි දොසෙ සිථිලී කත්වා සුතාදිවිධිනා චිත්තස්ස සොධනෙ වීරියාරම්භො, තෙන පයොගෙන වත්ථෙ නානාකාළකාපගමො විය වීරියාරම්භෙන කිලෙසවික්ඛම්භනං, රඞ්ගජාතං විය අරියමග්ගො, තෙන සුද්ධස්ස වත්ථස්ස පභස්සරභාවො විය වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස චිත්තස්ස මග්ගෙන පරියොදපනන්ති. ‘‘දිට්ඨධම්මො’’ති වත්වා දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථීති තං නිවත්තනත්ථං **‘‘පත්තධම්මො’’**ති වුත්තං. පත්ති ච ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤම්පි විජ්ජතීති තතො විසෙසදස්සනත්ථං **‘‘විදිතධම්මො’’**ති වුත්තං. සා පන විදිතධම්මතා ධම්මෙසු එකදෙසෙනාපි හොතීති නිප්පදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං **‘‘පරියොගාළ්හධම්මො’’**ති වුත්තං, තෙන නෙසං සච්චාභිසම්බොධිංයෙව විභාවෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තං නිප්පදෙසතොව චතුසච්චධම්මං සමන්තතො ඔගාහන්තං පටිවිජ්ඣතීති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

77. චීවරදානාදීනීති චීවරාදිපරික්ඛාරදානං සන්ධායාහ. යො හි චීවරාදිකෙ අට්ඨ පරික්ඛාරෙ, පත්තචීවරමෙව වා සොතාපන්නාදිඅරියස්ස, පුථුජ්ජනස්සෙව වා සීලසම්පන්නස්ස දත්වා ‘‘ඉදං පරික්ඛාරදානං අනාගතෙ එහිභික්ඛුභාවාය පච්චයො හොතූ’’ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි, තස්ස ච සති අධිකාරසම්පත්තියං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඉද්ධිමයපරික්ඛාරලාභාය සංවත්තතීති වෙදිතබ්බං. **වස්සසතිකත්ථෙරා විය** ආකප්පසම්පන්නාති අධිප්පායො.

සන්දස්සෙසීති සුට්ඨු පච්චක්ඛං කත්වා දස්සෙසි. **ඉධලොකත්ථන්ති** ඉධලොකභූතං ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතමත්ථං. **පරලොකත්ථන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **දස්සෙසීති** සාමඤ්ඤලක්ඛණතො, සලක්ඛණතො ච දස්සෙසි. තෙනාහ **‘‘අනිච්ච’’**න්තිආදි. තත්ථ හුත්වා අභාවතො **අනිච්චන්ති දස්සෙසි.** උදයබ්බයපටිපීළනතො **දුක්ඛන්ති දස්සෙසි.** අවසවත්තනතො **අනත්තාති දස්සෙසි.** ඉමෙ රූප්පනාදිලක්ඛණා පඤ්චක්ඛන්ධාති රාසට්ඨෙන **ඛන්ධෙ දස්සෙසි.** ඉමෙ චක්ඛාදිසභාවා නිස්සත්තනිජ්ජීවට්ඨෙන අට්ඨාරස ධාතුයොති **දස්සෙසි.** ඉමානි චක්ඛාදිසභාවානෙව ද්වාරාරම්මණභූතානි ද්වාදස ආයතනානීති **දස්සෙසි.** ඉමෙ අවිජ්ජාදයො ජරාමරණපරියොසානා ද්වාදස පච්චයධම්මා පටිච්චසමුප්පාදොති **දස්සෙසි.** රූපක්ඛන්ධස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙන පච්චයතො චත්තාරි, ඛණතො එකන්ති ඉමානි **පඤ්ච ලක්ඛණානි දස්සෙසි. තථාති** ඉමිනා ‘‘පඤ්ච ලක්ඛණානී’’ති පදං ආකඩ්ඪති. **දස්සෙන්තොති ඉති**-සද්දො නිදස්සනත්ථො, එවන්ති අත්ථො. **නිරයන්ති** අට්ඨමහානිරයසොළසඋස්සදනිරයප්පභෙදං සබ්බසො නිරයං **දස්සෙසි. තිරච්ඡානයොනින්ති** අපදද්විපදචතුප්පදබහුප්පදාදිභෙදං මිගපසුපක්ඛිසරීසපාදිවිභාගං නානාවිධං තිරච්ඡානලොකං. **පෙත්තිවිසයන්ති** ඛුප්පිපාසිකවන්තාසිකපරදත්තූපජීවිනිජ්ඣාමතණ්හිකාදිභෙදභින්නං නානාවිධං පෙතසත්තලොකං. **අසුරකායන්ති** කාලකඤ්චිකාසුරනිකායං. එවං තාව දුග්ගතිභූතං පරලොකත්ථං වත්වා ඉදානි සුගතිභූතං වත්තුං **‘‘තිණ්ණං කුසලානං විපාක’’**න්තිආදි වුත්තං. වෙහප්ඵලෙ සුභකිණ්ණෙයෙව සඞ්ගහෙත්වා අසඤ්ඤීසු, අරූපීසු ච සම්පත්තියා දස්සෙතබ්බාය අභාවතො දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය **‘‘නවන්නං බ්‍රහ්මලොකාන’’**න්ත්වෙව වුත්තං.

ගණ්හාපෙසීති තෙ ධම්මෙ සමාදින්නෙ කාරාපෙසි.

සමුත්තෙජනං නාම සමාදින්නධම්මානං යථා අනුපකාරකා ධම්මා පරිහායන්ති, පහීයන්ති ච, උපකාරකා ධම්මා පරිවඩ්ඪන්ති, විසුජ්ඣන්ති ච, තථා නෙසං උස්සාහුප්පාදනන්ති ආහ **‘‘අබ්භුස්සාහෙසී’’**ති. යථා පන තං උස්සාහුප්පාදනං හොති, තං දස්සෙතුං **‘‘ඉධලොකත්ථඤ්චෙවා’’**තිආදි වුත්තං. **තාසෙත්වා තාසෙත්වාති** පරිබ්‍යත්තභාවාපාදනෙන තෙජෙත්වා තෙජෙත්වා. **අධිගතං විය කත්වාති** යෙසං කථෙති, තෙහි තමත්ථං පච්චක්ඛතො අනුභුය්‍යමානං විය කත්වා. වෙනෙය්‍යානඤ්හි බුද්ධෙහි පකාසියමානො අත්ථො පච්චක්ඛතොපි පාකටතරො හුත්වා උපට්ඨාති. තථා හි භගවා එවං ථොමීයති –

‘‘ආදිත්තොපි අයං ලොකො, එකාදසහි අග්ගිභි;
න තථා යාති සංවෙගං, සම්මොහපලිගුණ්ඨිතො.

සුත්වාදීනවසඞ්ඛුත්තං, යථා වාචං මහෙසිනො;
පච්චක්ඛතොපි බුද්ධානං, වචනං සුට්ඨු පාකට''න්ති.

තෙනාහ **''ද්වත්තිංසකම්මකාරණපඤ්චවීසතිමහාභයප්පභෙදඤ්හී''**තිආදි. ද්වත්තිංසකම්මකාරණානි ''හත්ථම්පි ඡින්දන්ති''තිආදිනා (ම. නි. 1.178) **දුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තෙ** ආගතනයෙන වෙදිතබ්බානි. **පඤ්චවීසතිමහාභයානි** ''ජාතිභයං ජරාභයං බ්‍යාධිභයං මරණභය''න්තිආදිනා (චූළනි. 123) තත්ථ තත්ථ සුත්තෙ ආගතනයෙන වෙදිතබ්බානි. **ආඝාතනභණ්ඩිකා** අධිකුට්ටනකළිඞ්ගරං, යං ''අච්චාධාන''න්තිපි වුච්චති.

පටිලද්ධගුණෙන චොදෙසීති ''තංතංගුණාධිගමෙන අයම්පි තුම්හෙහි පටිලද්ධො, ආනිසංසො අයම්පී''ති පච්චක්ඛතො දස්සෙන්තො ''කිං ඉතො පුබ්බෙ එවරූපං අත්ථී''ති චොදෙන්තො විය අහොසි. තෙනාහ **''මහානිසංසං කත්වා කථෙසී''**ති.

තප්පච්චයඤ්ච කිලමථන්ති සඞ්ඛාරපවත්තිහෙතුකං තස්මිං තස්මිං සත්තසන්තානෙ උප්පජ්ජනකපරිස්සමං සංඝාතං විහෙසං. **ඉධාති** හෙට්ඨා පඨමමග්ගාධිගමත්ථාය කථාය. සබ්බසඞ්ඛාරූපසමභාවතො **සන්තං.** අතිත්තිකරපරමසුඛතාය **පණීතං.** සකලසංසාරබ්‍යසනතො තායනත්ථෙන **තාණං.** තතො නිබ්බින්දහදයානං නිලීයනට්ඨානතාය **ලෙණං. ආදි**-සද්දෙන ගතිපටිසරණං පරමස්සාසොති එවමාදීනං සඞ්ගහො.

මහාජනකායපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

80. සඞ්ඝසප්පහොනකානං භික්ඛූනං අභාවා **''සඞ්ඝස්ස අපරිපුණ්ණත්තා''**ති වුත්තං. ද්වෙ අග්ගසාවකා එව හි තදා අහෙසුං.

චාරිකාඅනුජානනවණ්ණනා

86. ''කදා උදපාදී''ති පුච්ඡං ''සම්බොධිතො''තිආදිනා සඞ්ඛෙපතො විස්සජ්ජෙත්වා පුන තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''භගවා කිරා''**තිආදි වුත්තං. පිතු සඞ්ගහං කරොන්තො විහාසි සම්බොධිතො ''සත්ත සංවච්ඡරානි සත්ත මාසෙ සත්ත දිවසෙ''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො, තඤ්ච බො වෙනෙය්‍යානං තදා අභාවතො. **කිලඤ්ජෙහි** බහි **ඡාදාපෙත්වා, වත්ථෙහි** අන්තො **පටිච්ඡාදාපෙත්වා, උපරි ච** වත්ථෙහි **ඡාදාපෙත්වා,** තස්ස හෙට්ඨා **සුවණ්ණ...පෙ.... විතානං කාරාපෙත්වා. මාලාවච්ඡකෙති** පුප්ඵමාලාහි වච්ඡාකාරෙන වෙඨිතෙ. **ගන්ධන්තරෙති** වාටිහරිතගන්ධස්ස අන්තරෙ. **පුප්ඵානීති** වාටිආදිහරිතානි ජලජපුප්ඵානි චෙව චඞ්කොතකාදිහරිතානි ථලජපුප්ඵානි ච.

කාමඤ්චායං රාජා බුද්ධපිතා, තථාපි බුද්ධා නාම ලොකගරුනො, න තෙ කෙනචි වසෙ වත්තෙතබ්බා, අථ ඛො තෙ එව පරෙ අත්තනො වසෙ වත්තෙන්ති, තස්මා රාජා **''නාහං භික්ඛුසඞ්ඝං දෙමී''**ති ආහ.

දානමුඛන්ති දානකරණූපායං, දානවත්තන්ති අත්ථො. **න දානි මෙ අනුඤ්ඤාතාති** ඉදානි මෙ දානං න අනුඤ්ඤාතා, නො න අනුජානන්තීති අත්ථො.

පරිතස්සනජීවිතන්ති දුක්ඛජීවිකා දාලිද්දියන්ති අත්ථො.

සබ්බෙසං භික්ඛූනං පහොසීති භගවතො අට්ඨසට්ඨියා ච භික්ඛුසතසහස්සානං භාගතො දාතුං පහොසි, න සබ්බෙසං පරියත්තභාවෙන. තෙනාහ **''සෙනාපතිපි අත්තනො දෙය්‍යධම්මං අදාසී''**ති. **ජෙට්ඨිකට්ඨානෙති** ජෙට්ඨිකදෙවට්ඨානෙ.

තථෙව කත්වාති වරපුරිසෙ ඨපෙත්වා. **සුචින්ති** සුද්ධං. **පණීතන්ති** උළාරං, භාවනපුංසකඤ්චෙතං ''එකමන්ත''න්තිආදීසු (පාරා. 2) විය. **හඤ්ජිත්වාති** මද්දිත්වා, පීළෙත්වාති අත්ථො. **ජාතිසප්පිඛීරාදීහියෙවාති** අන්තොජාතසප්පිඛීරාදීහියෙව, අම්හාකමෙව ගාවිආදිතො ගහිතසප්පිආදීහියෙවාති අත්ථො.

90. පරාපවාදං, පරාපකාරං, සීතුණ්හාදිභෙදඤ්ච ගුණාපරාධං ඛමති සහති අධිවාසෙතීති **ඛන්ති.** සා පන යස්මා සීලාදීනං පටිපක්ඛධම්මෙ සවිසෙසං තපති සන්තපති විධමතීති **පරමං** උත්තමං **තපො.** තෙනාහ **''අධිවාසනඛන්ති නාම පරමං තපො''**ති. ''අධිවාසනඛන්තී''ති ඉමිනා ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිතො විසෙසෙති. තිතික්ඛනං ඛමනං **තිතික්ඛා.**අක්ඛරචින්තකා හි ඛමායං තිතික්ඛා-සද්දං වණ්ණෙන්ති. තෙනෙවාහ **''ඛන්තියා එව වෙවචන''**න්තිආදි. **සබ්බාකාරෙනාති** සන්තපණීතනිපුණසිවඛෙමාදිනා සබ්බප්පකාරෙන. **සො පබ්බජිතො නාම න හොති** පබ්බාජිතබ්බධම්මස්ස අපබ්බාජනතො. **තස්සෙව** තතියපදස්ස **වෙවචනං** අනත්ථන්තරත්තා.

''න හී''තිආදිනා තං එවත්ථං විවරති. **උත්තමත්ථෙන පරමන්ති වුච්චති** පර-සද්දස්ස සෙට්ඨවාචකත්තා, ''පුග්ගලපරොපරඤ්ඤූ''තිආදීසු (අ. නි. 7.68; නෙත්ති. 118) විය. **පරන්ති** අඤ්ඤං. ඉදානි පර-සද්දං අඤ්ඤපරියායමෙව

ගහෙත්වා අත්ථං දස්සෙතුං **"අථ වා"**තිආදි වුත්තං. **මලස්සාති** පාපමලස්ස. **අපබ්බාජිතත්තාති** අනීහටත්තා අනිරාකතත්තා . **සමිතත්තාති** නිරොධිතත්තා තෙසං පාපධම්මානං. **"සමිතත්තා හි පාපානං සමණොති පවුච්චතී"**ති හි වුත්තං.

අපිච භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛං උද්දිසන්තො පාතිමොක්ඛකථාය ච සීලපධානත්තා සීලස්ස ච විසෙසතො දොසො පටිපක්ඛොති තස්ස නිග්ගණ්හනවිධිං දස්සෙතුං ආදිතො **"ඛන්තී පරමං තපො"**ති ආහ, තෙන අනිට්ඨස්ස පටිහනනූපායො වුත්තො, තිතික්ඛාගහණෙන පන ඉට්ඨස්ස, තදුභයෙනපි උප්පන්නං රතිං අභිභුය්‍ය විහරතීති අයමත්ථො දස්සිතොති. තණ්හාවානස්ස වූපසමනතො **නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා.** තත්ථ ඛන්තිග්ගහණෙන පයොගවිපත්තියා අභාවො දස්සිතො, තිතික්ඛාගහණෙන ආසයවිපත්තියා අභාවො. තථා ඛන්තිග්ගහණෙන පරාපරාධසහතා, තිතික්ඛාගහණෙන පරෙසු අනපරජ්ඣනා දස්සිතා. එවං කාරණමුඛෙන අන්වයතො පාතිමොක්ඛං දස්සෙත්වා ඉදානි බ්‍යතිරෙකතො තං දස්සෙතුං **"න හී"**තිආදි වුත්තං, තෙන යථා සත්තානං ජීවිතා වොරොපනං, පාණිලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි විබාධනඤ්ච ''පරූපඝාතො, පරවිහෙඨන''න්ති වුච්චති, එවං තෙසං මූලසාපතෙය්‍යාවහරණං, දාරපරාමසනං, විසංවාදනං, අඤ්ඤමඤ්ඤභෙදනං, ඵරුසවචනෙන මම්මඝට්ටනං, නිරත්ථකවිප්පලාපො , පරසන්තකගිජ්ඣනං, උච්ඡෙදචින්තනං, මිච්ඡාභිනිවෙසනඤ්චඋපඝාතො, විහෙඨනඤ්ච හොතීති යස්ස කස්සචි අකුසලස්ස කම්මපථස්ස, කම්මස්ස ච කරණෙන පබ්බජිතො, සමණො ච න හොතීති දස්සෙති.

සබ්බාකුසලස්සාති සබ්බස්සාපි ද්වාදසාකුසලචිත්තුප්පාදසඞ්ගහිතස්ස සාවජ්ජධම්මස්ස. කරණං නාම තස්ස අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදනන්ති තප්පටික්ඛෙපතො අකරණං **"අනුප්පාදන"**න්ති වුත්තං. **"කුසලස්සා"**ති ඉදං ''එතං බුද්ධාන සාසන''න්ති වක්ඛමානත්තා අරියමග්ගධම්මෙ, තෙසඤ්ච සම්භාරභූතෙ තෙභූමකකුසලධම්මෙ සම්බොධෙතීති ආහ **"චතුභූමකකුසලස්සා"**ති. **උපසම්පදාති** උපසම්පාදනං, තං පන තස්ස සමධිගමොති ආහ **"පටිලාභො"**ති. **චිත්තපොතනන්ති** චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණං සබ්බසො පරිසොධනං. යස්මා අග්ගමග්ගසමඞ්ගිනො චිත්තං සබ්බසො පරියොදපීයති නාම, අග්ගඵලක්ඛණෙ පන පරියොදපිතං හොති පුන පරියොදපෙතබ්බතාය අභාවතො, ඉති පරිනිට්ඨිතපරියොදපනතං සන්ධායාහ **"තං පන අරහත්තෙන හොතී"**ති. **සබ්බපාපං පහාය** තදඞ්ගාදිවසෙනෙවාති අධිප්පායො. **"සීලසංවරෙනා"**ති හි ඉමිනා තෙභූමකස්සාපි සඞ්ගහෙ ඉතරප්පහානානම්පි සඞ්ගහො හොතීති, එවඤ්ච කත්වා සබ්බග්ගහණං සමත්ථිතං හොති . **සමථවිපස්සනාහීති** ලොකියලොකුත්තරාහි සමථවිපස්සනාහි. **සම්පාදෙත්වාති** නිප්ඵාදෙත්වා. සම්පාදනඤ්චෙත්ථ හෙතුභූතාහි ඵලභූතස්ස සහජාතාහිපි, පගෙව පුරිමසිද්ධාහීති දට්ඨබ්බං.

කස්සචීති හීනාදීසු කස්සචි සත්තස්ස කස්සචි උපවාදස්ස, තෙන දවකම්‍යතායපි උපවදනං පටික්ඛිපති. **උපඝාතස්ස අකරණන්ති** එත්ථාපි ''කස්සචී''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **කායෙනාති** ච නිදස්සනමත්තමෙතං මනසාපි පරෙසං අනත්ථචින්තනාදිවසෙන උපඝාතකරණස්ස වජ්ජෙතබ්බත්තා. **කායෙනාති** වා එත්ථ අරූපකායස්සාපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො, න චොපනකායකරජකායානමෙව. **ප අතිමොක්ඛන්ති** පකාරතො අතිවිය සීලෙසු මුඛ්‍යභූතං. **"අතිපමොක්ඛ"**න්ති තමෙව පදං උපසග්ගබ්‍යත්තයෙන වදති. එවං භෙදතො පදවණ්ණනං කත්වා තත්වතො වදති **"උත්තමසීල"**න්ති. **"පාති වා"**තිආදිනා පාලනතො රක්ඛණතො අතිවිය මොක්ඛනතො අතිවිය මොචනතො **පාතිමොක්ඛන්ති** දස්සෙති. ''පාපා අති මොක්ඛෙතීති අතිමොක්ඛො''ති නිමිත්තස්ස කත්තුභාවෙන උපචරිතබ්බතො. **යො වා නන්ති** යො වා පුග්ගලො නං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං **පාති** සමාදියිත්වා අවිකොපෙන්තො **රක්ඛති, තං** ''පාතී''ති ලද්ධනාමං පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතං **මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛන්ති** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන පාතිමොක්ඛපදස්ස අත්ථො **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** (විසුද්ධි. ටී. 1.14) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

මත්තඤ්ඤුතාති භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, සා පන විසෙසතො පච්චයසන්නිස්සිතසීලවසෙන ගහෙතබ්බාති ආහ **"පටිග්ගහණපරිභොගවසෙන පමාණඤ්ඤුතා"**ති. ආජීවපාරිසුද්ධිසීලවසෙනාපි ගය්හමානෙ ''පරියෙසනවිස්සජ්ජනවසෙනා''තිපි වත්තබ්බං. **සඞ්ඝට්ටනවිරහිතන්ති** ජනසඞ්ඝට්ටනවිරහිතං, නිරජනසම්බාධං විවිත්තන්ති අත්ථො. **චතුපච්චයසන්තොසො දීපිතො** පච්චයසන්තොසතාසාමඤ්ඤෙන ඉතරද්වයස්සාපි ලක්ඛණහාරනයෙන ජොතිතභාවතො. **"අට්ඨසමාපත්තිවසීභාවායා"**ති ඉමිනා පයොජනදස්සනවසෙන යදත්ථං විවිත්තසෙනාසනසෙවනං ඉච්ඡිතං, සො අධිචිත්තානුයොගො වුත්තො. අට්ඨ සමාපත්තියො චෙත්ථ විපස්සනාය පාදකභූතා අධිප්පෙතා, න යා කාචීති සකලස්සාපි අධිචිත්තානුයොගස්ස ජොතිතභාවො වෙදිතබ්බො.

දෙවතාරොචනවණ්ණනා

91. **එත්තාවතාති** එත්තකෙන සුත්තපදෙසෙන. තත්ථාපි ච ඉමිනා…පෙ…. කථනෙන සුප්පටිවිද්ධභාවං පකාසෙත්වාති යොජනා. **ච**-සද්දො බ්‍යතිරෙකත්ථො, තෙන ඉදානි වුච්චමානත්ථං උල්ලඞ්ගෙති. **එකමිදාහන්ති** එකං අහං. **ඉදං**-සද්දො නිපාතමත්තං. **ආදි**-සද්දෙන ''භික්ඛවෙ සමය''න්ති එවමාදි පාඨො සඞ්ගහිතො. අහං භික්ඛවෙ එකං සමයන්ති එවං පෙත්ථ පදයොජනා.

සුභගවනෙති සුභගත්තා **සුභගං,** සුන්දරසිරිකත්තා , සුන්දරකාමත්තා වාති අත්ථො. සුභගඤ්හි තං සිරිසම්පත්තියා, සුන්දරෙ චෙත්ථ කාමෙ මනුස්සා පත්ථෙන්ති. බහුජනකන්තතායපි තං **සුභගං. වනයතීති වනං,** අත්තසම්පත්තියා අත්තනි සිනෙහං උප්පාදෙතීති අත්ථො. වනුතෙ ඉති වා **වනං,** අත්තසම්පත්තියා එව ''මං පරිභුඤ්ජථා''ති සත්තෙ යාචති වියාති අත්ථො. සුභගඤ්ච තං වනඤ්චාති සුභගවනං, තස්මිං **සුභගවනෙ. අට්ඨකථායං**පන කිං ඉමිනා පපඤ්චෙනාති **''එවං නාමකෙ වනෙ''**ති වුත්තං. කාමං සාලරුක්ඛොපි ''සාලො''ති වුච්චති, යො කොචි රුක්ඛොපි වනප්පති ජෙට්ඨකරුක්ඛොපි. ඉධ පන පච්ඡිමො එව අධිප්පෙතොති ආහ **''වනප්පතිජෙට්ඨකස්ස මූලෙ''**ති. **මූලසමුග්ඝාතවසෙනාති** අනුසයසමුච්ඡින්දනවසෙන.

න විහායන්තීති අකුප්පධම්මතාය න විජහන්ති. **''න කඤ්චි සත්තං තපන්තීති අතප්පා''**ති ඉදං තෙසු තස්සා සමඤ්ඤාය නිරුළ්හතාය වුත්තං, අඤ්ඤථා සබ්බෙපි සුද්ධාවාසා න කඤ්චි සත්තං තපන්තීති අතප්පා නාම සියුං. **''න විහායන්තී''**තිආදිනිබ්බචනෙසුපි එසෙව නයො. **සුන්දරදස්සනාති** දස්සනීයාති අයමත්ථොති ආහ **''අභිරූපා''**තිආදි. **සුන්දරමෙතෙසං දස්සනන්ති** සොභනමෙතෙසං චක්ඛුනා දස්සනං, ඤාණෙන දස්සනං පීති අත්ථො. **සබ්බෙ හෙව... පෙ.... ජෙට්ඨා** පඤ්චවොකාරභවෙ තතො විසිට්ඨානං අභාවතො.

සත්තන්නං බුද්ධානං වසෙනාති සත්තන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං අපදානවසෙන. අවිහෙහි අජ්ඣිට්ඨෙන එකෙන අවිහාබ්‍රහ්මුනා කථිතා තෙහි සබ්බෙහි කථිතා නාම හොන්තීති වුත්තං **''තථා අවිහෙහී''**ති. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. තෙනාහ භගවා ''දෙවතා මං එතදවොචු''න්ති. යං පන පාළියං ''අනෙකානි දෙවතාසතානී''ති වුත්තං, තං සබ්බං පච්ඡා අත්තනො සාසනෙ විසෙසං අධිගන්ත්වා තත්ථ උප්පන්නානං වසෙන වුත්තං. **අනුසන්ධිද්වයම්පීති** ධම්මධාතුපදානුසන්ධි, දෙවතාරොචනපදානුසන්ධීති දුවිධං අනුසන්ධිං. **නියාතෙන්තොති** නිගමෙන්තො. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

මහාපදානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

2. මහානිදානසුත්තවණ්ණනා

නිදානවණ්ණනා

95. **ජනපදිනොති** ජනපදවන්තො, ජනපදස්ස වා ඉස්සරසාමිනො **රාජකුමාරා** ගොත්තවසෙන **කුරූ නාම.** තෙසං නිවාසො යදි එකො ජනපදො, කථං බහුවචනන්ති ආහ **“රුළ්හීසද්දෙනා”**ති. අක්ඛරචින්තකා හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු යුත්තෙ විය ඊදිසලිඞ්ගවචනානි ඉච්ඡන්ති. අයමෙත්ථ රුළ්හී යථා අඤ්ඤත්ථාපි ‘‘අඞ්ගෙසු විහරති, මල්ලෙසු විහරතී’’ති ච. තබ්බිසෙසනෙපි ජනපදසද්දෙ ජාතිසද්දෙ එකවචනමෙව. **අට්ඨකථාචරියා පනාති පන**-සද්දො විසෙසත්ථජොතනො, තෙන ‘‘පුථුඅත්ථවිසයතාය එවෙතං පුථුවචන’’න්ති ‘‘බහුකෙ පනා’’තිආදිනා වක්ඛමානං විසෙසං ජොතෙති. **සුත්වාති** මන්ධාතුමහාරාජස්ස ආනුභාවදස්සනානුසාරෙන පරම්පරානුගතං කථං සුත්වා. **අනුසංයායන්තෙනාති** අනුවිචරන්තෙන. **එතෙසං ඨානන්ති** චන්දිමසූරියමුඛෙන චාතුමහාරාජිකභවනමාහ. තෙනාහ **“තත්ථ අගමාසී”**තිආදි. **සොති** මන්ධාතුමහාරාජා. **තන්ති** චාතුමහාරාජිකරජ්ජං. **ගහෙත්වාති** සම්පටිච්ඡිත්වා. **පුන පුච්ඡී** පරිණායකරතනං.

දොවාරිකභූමියං තිට්ඨන්ති සුධම්මාය දෙවසභාය, දෙවපුරස්ස ච චතූසු ද්වාරෙසු ආරක්ඛාය අධිගතත්තා. **“දිබ්බරුක්ඛසහස්සපටිමණ්ඩිත”**න්ති ඉදං ‘‘චිත්තලතාවන’’න්තිආදීසුපි යොජෙතබ්බං.

පථවියං පතිට්ඨාසීති හස්සිත්වා පථවියා ආසන්නට්ඨානෙ අට්ඨාසි. න හි චක්කරතනං භූමියං පතති, තථාඨීතඤ්ච නචිරස්සෙව අන්තරධායි තෙනත්තභාවෙන චක්කවත්තිඉස්සරියස්ස අභාවතො. ‘‘චිරතරං කාලං ඨත්වා’’ති අපරෙ. **රාජා එකකොව අගමාසි** අත්තනො ආනුභාවෙන. **මනුස්සභාවොති** මනුස්සගන්ධසරීරනිස්සන්දාදිමනුස්සභාවො. **පාතුරහොසී**ති දෙවලොකෙ පවත්තිවිපාකදායිනො අපරාපරියාය වෙදනීයස්ස කම්මස්ස කතොකාසත්තා සබ්බදා සොළසවස්සුද්දෙසිකතා මාලාමිලායනාදි **දිබ්බභාවො** පාතුරහොසි. තදා මනුස්සානං අසඞ්ඛෙය්‍යායුකතාය **සක්කරජ්ජං කාරෙත්වා.** ‘‘කිං මෙ ඉමිනා උපඩ්ඪරජ්ජෙනා’’ති අත්‍රිච්ඡතාය **අතිත්තොව.** මනුස්සලොකෙ උතුනො කක්ඛළතාය **වාතාතපෙන ඵුට්ඨගත්තො කාලමකාසි.**

අවයවෙසු සිද්ධො විසෙසො සමුදායස්ස විසෙසකො හොතීති එකම්පි රට්ඨං **බහුවචනෙන වොහරියති.**

ද-කාරෙන අත්ථං වණ්ණයන්ති නිරුත්තිනයෙන. **කම්මාසොති කම්මාසපාදො වුච්චති** උත්තරපදලොපෙන යථා ‘‘රූපභවො රූප’’න්ති. කථං පන සො ‘‘කම්මාසපාදො’’ති වුච්චතීති ආහ **“තස්ස කිරා”**තිආදි. දමිතොති එත්ථ කීදිසං දමනං අධිප්පෙතන්ති ආහ **“පොරිසාදභාවතො පටිසෙධිතො”**ති. **“ඉමෙ පන ථෙරා**ති මජ්ඣිමභාණකා’’ති කෙචි. අපරෙ පන ‘‘අට්ඨකථාචරියා’’ති, ‘‘දීඝභාණකා’’ති වදන්ති. උභයථාපි චූළකම්මාසදම්මං සන්ධාය තථා වදන්ති. යක්ඛිනිපුත්තො හි කම්මාසපාදො අලීනසත්තුකුමාරකාලෙ (චරියා. 2.75) බොධිසත්තෙන තත්ථ දමිතො. සුතසොමකාලෙ (ජා. 2.21.371) පන බාරාණසිරාජා පොරිසාදභාවපටිසෙධනෙන යත්ථ දමිතො, තං මහාකම්මාසදම්මං නාම. **“පුත්තො”**ති වත්වා **“අත්‍රජො”**ති වචනං ඔරසපුත්තභාවදස්සනත්ථං.

යෙහි ආවසිතප්පදෙසො ‘‘කුරුරට්ඨ’’න්ති නාමං ලභි, තෙ උත්තරකුරුතො ආගතමනුස්සා තත්ථ රක්ඛිතනියාමෙනෙව පඤ්ච සීලානි රක්ඛිංසු. තෙසං දිට්ඨානුගතියා පච්ඡිමජනතාති සො දෙසධම්මවසෙන අවිච්ඡෙදතො පවත්තමානො **කුරුවත්තධම්මොති** පඤ්ඤායිත්ථ. අයඤ්ච අත්ථො **කුරුධම්මජාතකෙන දීපෙතබ්බො.** සො අපරභාගෙ පඨමං යත්ථ සංකිලිට්ඨො ජාතො, තං දස්සෙතුං **“කුරුරට්ඨවාසීන”**න්තිආදි වුත්තං. යත්ථ භගවතො වසනොකාසභූතො කොචි විහාරො න හොති, තත්ථ කෙවලං ගොචරගාමකිත්තනං නිදානකථාය පකති යථා තං සක්කෙසු විහරති දෙවදහං නාම සක්‍යානං නිගමොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **“අවසනොකාසතො”**තිආදිමාහ.

‘‘ආයස්මා’’ති වා ‘‘දෙවානං පියා’’ති වා ‘‘තත්‍ර භව’’න්ති වා පියසමුදාහාරො එසොති ආහ **“ආයස්මාති පියවචනමෙත”**න්ති. තයිදං පියවචනං ගරුගාරවවසෙන වුච්චතීති ආහ **“ගාරවවචනමෙත”**න්ති.

අතිදූරඅච්චාසන්නවජ්ජනෙන නාතිදූරනාච්චාසන්නං නාම ගහිතං, තං පන අවකංසතො උභින්නං පසාරිතහත්ථානං සඞ්ඝට්ටනෙන වෙදිතබ්බං. **චක්ඛුනා චක්ඛුං ආහච්ච දට්ඨබ්බං හොති,** තෙනාපි අගාරවමෙව කතං හොති. **ගීවං පරිවත්තෙත්වාති** පරිවත්තනවසෙන ගීවං පසාරෙත්වා.

කුලසඞ්ගහත්ථායාති කුලානුද්දයතාවසෙන කුලානං අනුග්ගණ්හනත්ථාය **සහස්සභණ්ඩිකං නික්ඛිපන්තො විය** භික්ඛපටිග්ගණ්හනෙන තෙසං මහතො පුඤ්ඤාභිසන්දස්ස ජනනෙන. **පටිසම්මජ්ජිත්වාති** අන්තෙවාසිකෙහි සම්මජ්ජනට්ඨානං සක්කච්චකාරිතාය පුන සම්මජ්ජිත්වා. **තික්ඛත්තුන්ති** ‘‘ආදිතො පට්ඨාය අන්ත’’න්තිආදිනා වුත්තචතුරාකාරූපසඤ්හිතෙ තයො වාරෙ, තෙනස්ස ද්වාදසක්ඛත්තුං සම්මසිතභාවමාහ.

අම්හාකං භගවතො ගම්භීරභාවෙනෙව කථිතත්තා සෙසබුද්ධෙහිපි එවමෙව කථිතොති ධම්මන්වයෙ ඨත්වා වුත්තං **''සබ්බබුද්ධෙහි...පෙ.... කථිතො''**ති. **සාලින්දන්ති** සපරිභණ්ඩං. **''සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය''**ති ඉමිනා තාදිසාය දෙසනාය සුදුක්කරභාවමාහ. සුත්තමෙව **''සුත්තන්තකථ''**න්ති ආහ ධම්මක්ඛන්ධභාවතො. යථා විනයපණ්ණත්තිභූමන්තරසමයන්තරානං විජානනං අනඤ්ඤසාධාරණං සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්සෙව විසයො, එවං අන්තද්වයවිනිමුත්තස්ස කාරකවෙදකරහිතස්ස පච්චයාකාරස්ස විභජනං පීති දස්සෙතුං **''බුද්ධානඤ්හී''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ඨානානීති** කාරණානි. **ගජ්ජිතං මහන්තං හොතීති** තං දෙසෙතබ්බස්සෙව අනෙකවිධතාය, දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය ච නානානයෙහි පවත්තමානං දෙසනාගජ්ජිතං මහන්තං විපුලං, බහුභෙදඤ්ච හොති. **ඤාණං අනුපවිසතීති** තතො එව දෙසනාඤාණං දෙසෙතබ්බධම්මෙ විභාගසො කුරුමානං අනු අනු පවිසති, තෙන අනුපවිස්ස ඨිතං විය හොතීති අත්ථො. **බුද්ධඤාණස්ස මහන්තභාවො පඤ්ඤායතීති** එවංවිධස්ස නාම ධම්මස්ස දෙසකං, පටිවෙධකඤ්චාති බුද්ධානං දෙසනාඤාණස්ස, පටිවෙධඤාණස්ස ච උළාරභාවො පාකටො හොති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි ''සබ්බං වචීකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ත''න්ති (මහානි. 69, 169; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.5; නෙත්ති. 14) වචනතො සබ්බාපි භගවතො දෙසනා ඤාණරහිතා නත්ථි, සීහසමානවුත්තිතාය සබ්බත්ථ සමානප්පවත්ති. දෙසෙතබ්බවසෙන පන දෙසනා විසෙසතො ඤාණෙන අනුපවිට්ඨා, ගම්භීරතරා ච හොතීති දට්ඨබ්බං. කථං පන විනයපඤ්ඤත්තිං පත්වා දෙසනා තිලක්ඛණබ්භාහතා සුඤ්ඤතපටිසංයුත්තා හොතීති? තත්ථාපි සන්නිසින්නපරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තමානා දෙසනා සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාදිවිභාවනං, සබ්බධම්මානං අත්තත්තනියතාභාවප්පකාසනඤ්ච හොති. තෙනෙවාහ ''අනෙකපරියායෙන ධම්මිං කථං කත්වා''තිආදි.

ආපජ්ජාති පත්වා යථා ඤාණකොඤ්චනාදං විස්සජ්ජෙති, එවං පාපුණිත්වා.

පමාණාතික්කමෙති අපරිමාණත්ථෙ ''යාවඤ්චිදං තෙන භගවතා''තිආදීසු (දී. නි. 1.4) විය. අපරිමෙය්‍යභාවජොතනො හි අයං යාව-සද්දො. තෙනාහ **''අතිගම්භීරො අත්ථො''**ති. **අවභාසතීති** ඤායති උපට්ඨාති. ඤාණස්ස තථා උපට්ඨානඤ්හි සන්ධාය **''දිස්සතී''**ති වුත්තං. නනු එස පටිච්චසමුප්පාදො එකන්තගම්භීරොව, තත්ථ කස්මා ගම්භීරාවභාසතා ජොතිතාති? සච්චමෙතං, එකන්තගම්භීරතාදස්සනත්ථමෙව පනස්ස ගම්භීරාවභාසග්ගහණං. තස්මා අඤ්ඤත්ථ ලබ්භමානං චතුකොටිකං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන නිදස්සෙත්වා තං එවස්ස එකන්තගම්භීරතං විභාවෙතුං **''එකඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. **එතං නත්ථීති** අගම්භීරො, අගම්භීරාවභාසො චාති එතං ද්වයං නත්ථි, තෙන යථාදස්සිතෙ චතුකොටිකෙ පච්ඡිමා එක කොටි ලබ්භතීති දස්සෙති. තෙනාහ **''අයඤ්හී''**තිආදි.

යෙහි ගම්භීරභාවෙහි පටිච්චසමුප්පාදො ''ගම්භීරො''ති වුච්චති, තෙ චතූහි උපමාහි උල්ලිඞ්ගෙන්තො **''භවග්ගග්ගහණාය''**තිආදිමාහ. යථා භවග්ගං හත්ථං පසාරෙත්වා ගහෙතුං න සක්කා දූරභාවතො, එවං සඞ්ඛාරාදීනං අවිජ්ජාදිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො පාකතිකඤාණෙන ගහෙතුං න සක්කා. යථා සිනෙරුං භින්දිත්වා මිඤ්ජං පබ්බතරසං පාකතිකපුරිසෙන නීහරිතුං න සක්කා, එවං පටිච්චසමුප්පාදගතෙ ධම්මත්ථාදිකෙ පාකතිකඤාණෙන භින්දිත්වා විභජ්ජ පටිවිජ්ඣනවසෙන ජානිතුං න සක්කා. යථා මහාසමුද්දං පාකතිකපුරිසස්ස බාහුද්වයෙන පධාරිතුං න සක්කා, එවං වෙපුල්ලට්ඨෙන මහාසමුද්දසදිසං පටිච්චසමුප්පාදං පාකතිකඤාණෙන දෙසනාවසෙන පධාරිතුං න සක්කා. යථා මහාපථවිං පරිවත්තෙත්වා පාකතිකපුරිසස්ස පථවොජං ගහෙතුං න සක්කා, එවං ''ඉත්ථං අවිජ්ජාදයො සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයා හොන්තී''ති තෙසං පච්චයභාවො පාකතිකඤාණෙන නීහරිත්වා ගහෙතුං න සක්කාති. එවං චතුබ්බිධගම්භීරතාවසෙන චතස්සො උපමා යොජෙතබ්බා. පාකතිකඤාණවසෙන වායමත්ථයොජනා කතා දිට්ඨසච්චානං තත්ථ පටිවෙධසභාවතො, තථාපි යස්මා සාවකානං, පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච තත්ථ සප්පදෙසමෙව ඤාණං, බුද්ධානංයෙව නිප්පදෙසං, තස්මා වුත්තං **''බුද්ධවිසයං පඤ්හ''**න්තිආදි.

උස්සාදෙන්තොති පඤ්ඤාය උක්කංසෙන්තො, උග්ගණ්හන්තොති අත්ථො. **අපසාදෙන්තොති** නිබ්භච්ඡන්තො, නිග්ගණ්හන්තොති අත්ථො.

උස්සාදනාවණ්ණනා

තෙනාති මහාපඤ්ඤාභාවෙන. **තත්ථාති** ථෙරස්ස සතිපි උත්තානභාවෙ, පටිච්චසමුප්පාදස්සඅඤ්ඤෙසං ගම්භීරභාවෙ. **සුභොජනරසපුට්ඨස්සාති** සුන්දරෙන භොජනරසෙන පොසිතස්ස. **කතයොගස්සාති** නිබද්ධපයොගෙන කතපරිචයස්ස. **මල්ලපාසාණන්ති** මල්ලෙහි මහබ්බලෙහෙව උක්ඛිපිතබ්බපාසාණං. **කුහිං ඉමස්ස භාරියට්ඨානන්ති** කස්මිං පස්සෙ ඉමස්ස පාසාණස්ස ගරුතරප්පදෙසොති තස්ස සල්ලහුකභාවං දීපෙන්තො වදති.

තිමිරපිඞ්ගලෙනෙව දීපෙන්ති තස්ස මහාවිප්ඵාරභාවතො. තෙනාහ **''තස්ස කිරා''**තිආදි. **පක්කුථතීති** පක්කුථන්තං විය පරිවත්තති පරිතො විවත්තති. ලක්ඛණවචනඤ්හෙතං. පිට්ඨියං සකලිනපදකාපිට්ඨං. **කායූපපන්නස්සාති** මහතා කායෙන උපෙතස්ස, මහාකායස්සාති අත්ථො.

පිඤ්ඡවට්ටීති පිඤ්ඡකලාපො. **සුපණ්ණවාතන්ති** නාගග්ගහණාදීසු පක්ඛපප්ඵොටනවසෙන උප්පජ්ජනකවාතං.

පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තිකථාවණ්ණනා

‘‘පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තියා’’තිආදිනා උද්දිට්ඨකාරණානි විත්ථාරතො විවරිතුං **‘‘ඉතො කිර’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉතො**ති ඉතො කප්පතො . **සතසහස්සිමෙ**ති සතසහස්සමෙ. **හංසාවතී නාම නගරං අහොසි** ජාතනගරං. **ධුරපත්තානී**ති බාහිරපත්තානි, යානි දීඝතමානි.

කනිට්ඨභාතාති වෙමාතිකභාතා කනිට්ඨො යථා අම්හාකං භගවතො නන්දත්ථෙරො. බුද්ධානඤ්හි සහොදරා භාතරො නාම න හොන්ති. කථං ජෙට්ඨා තාව න උප්පජ්ජන්ති, කනිට්ඨානං පන අසම්භවො එව. **භොගන්**ති විභවං. **උපසන්තො**ති චොරජනිතසඞ්ඛොභවූපසමෙන උපසන්තො **ජනපදො.**

ද්වෙ සාටකෙ නිවාසෙත්වාති සාටකද්වයමෙව අත්තනො කායපරිහාරිකං කත්වා ඉතරං සබ්බසම්භාරං අත්තතො මොචෙත්වා.

පත්තග්ගහණත්ථන්ති අන්තොපක්ඛිත්තඋඤ්ඡභොජනත්තා අපරාපරං හත්ථෙ පරිවත්තෙන්තස්ස පත්තග්ගහණත්ථං. **උත්තරිසාටක**න්ති අත්තනො උත්තරිසාටකං. **එතානි පාකටට්ඨානානී**ති එතානි යථාවුත්තානි භගවතො දෙසනාය පාකටානි ථෙරස්ස පුඤ්ඤකරණට්ඨානානි.

පටිසන්ධිං ගහෙත්වාති අම්හාකං මහාබොධිසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ එව පටිසන්ධිං ගහෙත්වා.

තිත්ථවාසාදිවණ්ණනා

උග්ගහණං පාළියා උග්ගණ්හනං. **සවනං** අත්ථසවනං. **පරිපුච්ඡනං** ගණ්ඨිට්ඨානෙසු අත්ථපරිපුච්ඡනං. **ධාරණං** පාළියාපි පාළිඅත්ථස්සපි චිත්තෙ ඨපනං. සබ්බඤ්චෙතං ඉධ පටිච්චසමුප්පාදවසෙන වෙදිතබ්බං.

සොතාපන්නානඤ්ච…පෙ… උපට්ඨාතිතත්ථ සම්මොහවිද්ධංසනෙන ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති (දී. නි. 1.298; සං. නි. 5.1081; මහාව. 16; චූළනි. 4, 7, 8) අත්තපච්චක්ඛවසෙන උපට්ඨානතො. **නාමරූපපරිච්ඡෙදො**ති සහ පච්චයෙන නාමරූපස්ස පරිච්ඡිජ්ජ අවබොධො.

පටිච්චසමුප්පාදගම්භීරතාවණ්ණනා

‘‘අත්ථගම්භීරතායා’’තිආදිනා සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **‘‘තත්ථ’’**තිආදි ආරද්ධං. **ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො**ති ජාතිපච්චයතො සම්භූතං හුත්වා සහිතස්ස අත්තනො පච්චයානුරූපස්ස ජරාමරණස්ස උද්ධං උද්ධං ආගතභාවො, අනුපවත්තත්ථොති අත්ථො. අථ වා සම්භූතට්ඨො ච සමුදාගතට්ඨො ච **සම්භූතසමුදාගතට්ඨො.** ‘‘න ජාතිතො ජරාමරණං න හොති,’’ න ච ජාතිං විනා ‘‘අඤ්ඤතො හොතී’’ති හි ජාතිපච්චයසම්භූතට්ඨො වුත්තො, ඉත්ථඤ්ච ජාතිතො සමුදාගච්ඡතීති ජාතිපච්චයසමුදාගතට්ඨො, යා යා ජාති යථා යථා පච්චයො හොති, තදනුරූපපාතුභාවොති අත්ථො. සො අනුපචිතකුසලසම්භාරානං ඤාණස්ස තත්ථ අප්පතිට්ඨතාය අගාධට්ඨෙන **ගම්භීරො.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨොති යෙනාකාරෙන යදවත්ථා අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොති. යෙන හි පවත්තිආකාරෙන, යාය ච අවත්ථාය අවත්ථිතා අවිජ්ජා තෙසං තෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොති, තදුභයස්සපි දුරවබොධනීයතො අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං නවහි ආකාරෙහි පච්චයට්ඨො අනුපචිතකුසලසම්භාරානං ඤාණස්ස තත්ථ අප්පතිට්ඨතාය අගාධට්ඨෙන **ගම්භීරො.** එස නයො සෙසපදෙසුපි.

කත්ථචි අනුලොමතො දෙසීයති, කත්ථචි පටිලොමතොති ඉධ පන පච්චයුප්පාදා පච්චයුප්පන්නුප්පාදසඞ්ඛාතො **අනුලොමො,** පච්චයනිරොධා පච්චයුප්පන්නනිරොධසඞ්ඛාතො ච **පටිලොමො** අධිප්පෙතො. ආදිතො පන පට්ඨාය අන්තගමනං **අනුලොමො,** අන්තතො ච ආදිගමනං **පටිලොමො**ති අධිප්පෙතො. ආදිතො පට්ඨාය අනුලොමදෙසනාය, අන්තතො පට්ඨාය පටිලොමදෙසනාය ච **තිසන්ධි චතුසඞ්ඛෙපො.** ‘‘ඉමෙ භික්ඛවෙ චත්තාරො ආහාරා කිං නිදානා’’තිආදිකාය (සං. නි. 2.11) ච වෙමජ්ඣතො පට්ඨාය පටිලොමදෙසනාය, ‘‘චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’තිආදිකාය (සං. නි. 2.43, 45) අනුලොමදෙසනාය ච **ද්විසන්ධි තිසඞ්ඛෙපො.** ‘‘සංයොජනියෙසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සිනො විහරතො තණ්හා පවඩ්ඪති, තණ්හාපච්චයා උපාදාන’’න්තිආදීසු (සං. නි. 2.53, 57) **එකසන්ධි ද්විසඞ්ඛෙපො.** එකඞ්ගො හි පටිච්චසමුප්පාදො දෙසිතො. ලබ්භතෙව හි සො ‘‘තත්‍ර භික්ඛවෙ සුතවා අරියසාවකො පටිච්චසමුප්පාදංයෙව සාධුකං යොනිසො මනසි කරොති ‘ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හොති…පෙ…. නිරුජ්ඣතී’ති. සුඛවෙදනියං භික්ඛවෙ ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛවෙදනා’’ති (සං. නි. 2.62) ඉමස්ස සුත්තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බො. ඉති තෙන තෙන කාරණෙන තථා තථා පවත්තෙතබ්බත්තා පටිච්චසමුප්පාදො දෙසනාය ගම්භීරො. තෙනාහ **‘‘අයං දෙසනාගම්භීරතා’’**ති. න හි තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤාණතො අඤ්ඤං ඤාණං පතිට්ඨං ලභති.

“**අවිජ්ජාය පනා**”තිආදීසු ජානනලක්ඛණස්ස ඤාණස්ස පටිපක්ඛභූතො අවිජ්ජාය **අඤ්ඤාණට්ඨො.** ආරම්මණස්ස පච්චක්ඛකරණෙන දස්සනභූතස්ස පටිපක්ඛභූතො **අදස්සනට්ඨො.** යෙනෙසා අත්තනො සභාවෙන දුක්ඛාදීනං යාථාවසරසං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨති, සො තස්සා සච්චාසම්පටිවෙධට්ඨො. **අභිසඞ්ඛරණං** සංවිධානං, පකප්පනන්ති අත්ථො. **ආයූහනං** සම්පිණ්ඩනං, සම්පයුත්තධම්මානං අත්තනො කිච්චානුරූපතාය රාසීකරණන්ති අත්ථො. අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙකදෙසො **සරාගො.** අඤ්ඤො **විරාගො.** රාගස්ස වා අප්පටිපක්ඛභාවතො රාගප්පවඩ්ඪකො, රාගුප්පත්තිපච්චයො ච සබ්බොපි අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො **සරාගො.** ඉතරො තබ්බිදූරභාවතො **විරාගො.** “දීඝරත්තං හෙතං භික්ඛවෙ අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස අජ්ඣොසිතං මමායිතං පරාමට්ඨං ‘එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා’ති” (සං. නි. 2.61) අත්තපරාමාසස්ස විඤ්ඤාණං විසෙසතො වත්ථු වුත්තන්ති විඤ්ඤාණස්ස **සුඤ්ඤතට්ඨො** ගම්භීරො. අත්තා විජානාති සංසරතීති සබ්‍යාපාරතාසඞ්කන්තිඅභිනිවෙසබලවතාය **අබ්‍යාපාරඅසඞ්කන්තිපටිසන්ධිපාතුභාවට්ඨා** ච ගම්භීරා. නාමරූපස්ස පටිසන්ධික්ඛණෙ එකතොව උප්පාදො **එකුප්පාදො,** පවත්තියං විසුං විසුං යථාරහං **එකුප්පාදො.** නාමස්ස රූපෙන, රූපස්ස ච නාමෙන අසම්පයොගතො **විනිබ්භොගො** නාමස්ස නාමෙන , රූපස්ස ච රූපෙන එකච්චස්ස එකච්චෙන **අවිනිබ්භොගො** (නාමස්ස නාමෙන අවිනිබ්භොගො විභ. මූලටී. 242) යොජෙතබ්බො. එකුප්පාදෙකනිරොධෙහි අවිනිබ්භොගෙ අධිප්පෙතෙ සො රූපස්ස ච එකකලාපපවත්තිනො රූපෙන ලබ්භතීති. අථ වා එකචතුවොකාරභවෙසු නාමරූපානං අසහවත්තනතො අඤ්ඤමඤ්ඤං **විනිබ්භොගො,** පඤ්චවොකාරභවෙ සහවත්තනතො **අවිනිබ්භොගො** ච වෙදිතබ්බො.

නාමස්ස ආරම්මණාභිමුඛං නමනං **නමනට්ඨො.** රූපස්ස විරොධිපච්චයසමවායෙ විසදිසුප්පත්ති **රුප්පනට්ඨො.** ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවො **අධිපතියට්ඨො.** “ලොකොපෙසො, ද්වාරාපෙසා, ඛෙත්තං පෙත”න්ති වුත්තලොකාදිඅත්ථො චක්ඛාදීසු පඤ්චසු යොජෙතබ්බො. මනායතනස්ස පන ලුජ්ජනතො, මනොසම්ඵස්සාදීනං ද්වාරඛෙත්තභාවතො ච එතෙ අත්ථා වෙදිතබ්බා. ආපාථගතානං රූපාදීනං පකාසනයොග්‍යතාලක්ඛණං ඔභාසනං චක්ඛාදීනං **විසයිභාවො,** මනායතනස්ස විජානනං. **සඞ්ඝට්ටනට්ඨො** විසෙසතො චක්ඛුසම්ඵස්සාදීනං පඤ්චන්නං, ඉතරෙ ඡන්නම්පි යොජෙතබ්බා. ඵුසනඤ්ච ඵස්සස්ස සභාවො. සඞ්ඝට්ටනං රසො, ඉතරෙ උපට්ඨානාකාරා. **ආරම්මණරසානුභවනට්ඨො** රසවසෙන වුත්තො, **වෙදයිතට්ඨො** ලක්ඛණවසෙන. **සුඛදුක්ඛම අජ්ඣත්තභාවො** යථාක්කමං තිස්සන්නං වෙදනානං සභාවවසෙන වුත්තො. “අත්තා වෙදයතී”ති අභිනිවෙසස්ස බලවභාවතො **නිජ්ජීවට්ඨො** වෙදනාය ගම්භීරො. නිජ්ජීවාය වා වෙදනාය වෙදයිතං **නිජ්ජීවවෙදයිතං,** සො එව අත්ථොති **නිජ්ජීවවෙදයිතට්ඨො.**

සප්පීතිකතණ්හාය **අභිනන්දිතට්ඨො.** බලවතරතණ්හාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපනං **අජ්ඣොසානට්ඨො.** ඉතරෙ පන ජෙට්ඨභාවඔසාරණසමුද්දදුරතික්කමඅපාරිපූරිවසෙන වෙදිතබ්බා. **ආදානග්ගහණාභිනිවෙසට්ඨා** චතුන්නම්පි උපාදානානං සමානා, **පරාමාසට්ඨො** දිට්ඨුපාදානාදීනමෙව, තථා **දුරතික්කමට්ඨො.** “දිට්ඨිකන්තාරො”ති (ධ. ස. 392) හි වචනතො දිට්ඨීනං දුරතික්කමතා. දළ්හග්ගහණත්තා වා චතුන්නම්පි **දුරතික්කමට්ඨො** යොජෙතබ්බො. **යොනිගතිඨිතිනිවාසෙසුඛිපනන්ති** සමාසෙ භුම්මවචනස්ස අලොපො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි තෙන ආයූහනාභිසඞ්ඛරණපදානං සමාසො හොති. යථා තථා ජායනං **ජාතිඅත්ථො.** තස්සා පන සන්නිපාතතො ජායනං **සඤ්ජාතිඅත්ථො.** මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමිත්වා විය ජායනං **ඔක්කන්තිඅත්ථො.** සො ජාතිතො නිබ්බත්තනං **නිබ්බත්තිඅත්ථො.** කෙවලං පාතුභවනං **පාතුභාවට්ඨො.**

ජරාමරණඞ්ගං මරණප්පධානන්ති තස්ස මරණට්ඨා එව **ඛයාදයො** ගම්භීරාති දස්සිතා. උප්පන්නඋප්පන්නානඤ්හි නවනවානං ඛයෙන කමෙන ඛණ්ඩිච්චාදිපරිපක්කපවත්තියං ලොකෙ ජරාවොහාරොති . **ඛයට්ඨො** වා ජරාය වුත්තොති දට්ඨබ්බො. නවභාවාපගමො හි “ඛයො”ති වත්තුං යුත්තොති **විපරිණාමට්ඨො** ද්වින්නම්පි වසෙන යොජෙතබ්බො, සන්තතිවසෙන වා ජරාය ඛයවයභාවා, සම්මුතිඛණිකවසෙන මරණස්ස **භෙදවිපරිණාමට්ඨා** යොජෙතබ්බා. **අවිජ්ජාදීනං සභාවො** පටිවිජ්ඣීයතීති පටිවෙධො. වුත්තඤ්හෙතං **නිදානකථායං** “තෙසං තෙසං වා තත්ථ තත්ථ වුත්තධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලක්ඛණසඞ්ඛාතො අවිපරීතසභාවො පටිවෙධො”ති. (දී. නි. අට්ඨ. පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා; අභි. අට්ඨ. නිදානකථා) **සො හි** අවිජ්ජාදීනං සභාවො මග්ගඤාණෙනෙව අසම්මොහපටිවෙධවසෙන පටිවිජ්ඣිතබ්බතො අඤ්ඤාණස්ස අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨතාය අගාධට්ඨෙන **ගම්භීරො. සා සබ්බාපීති** සා යථාවුත්තා සඞ්ඛෙපතො චතුබ්බිධා විත්ථාරතො අනෙකප්පභෙදා සබ්බාපි පටිච්චසමුප්පාදස්ස ගම්භීරතා **ථෙරස්ස උත්තානකා විය උපට්ඨාසි** චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතත්තා. **උදාහු අඤ්ඤෙසම්පීති** “මය්හං තාව එස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාති, කිං නු ඛො අඤ්ඤෙසම්පි එවං උත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාතී”ති **මා එවං අවච** මයාව දින්නනයෙ චතුසච්චකම්මට්ඨානවිධිම්හි ඨත්වා.

අපසාදනාවණ්ණනා

ඔළාරිකන්ති වත්ථුවීතික්කමසමත්ථතාවසෙන ථූලං. කාමං කාමරාගපටිඝායෙව අත්ථතො කාමරාගපටිඝසංයොජනානි, කාමරාගපටිඝානුසයා ච, තථාපි අඤ්ඤොයෙව සංයොජනට්ඨො බන්ධනභාවතො, අඤ්ඤො අනුසයනට්ඨො අප්පහීනභාවෙන සන්තානෙ ථාමගමනන්ති කත්වා, ඉති කිච්චවිසෙසවිසිට්ඨභෙදෙ ගහෙත්වා “**චත්තාරො කිලෙසෙ**”ති ච වුත්තං. එසෙව නයො ඉතරෙසුපි. **අණුසහගතෙති** අණුසභාවං උපගතෙ. තබ්භාවත්ථො හි

අයං සහගත-සද්දො ‘‘නන්දිරාගසහගතා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.400; ම. නි. 1.91, 133, 460; 3.374; සං. නි. 5.1081; මහාව. 14; විභ. 203; පටි. ම. 1.34; 2.30) විය.

යථා උපරිමග්ගාධිගමනවසෙන සච්චසම්පටිවෙධො පච්චයාකාරපටිවෙධවසෙන, එවං සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිඅධිගමනවසෙනපි සච්චසම්පටිවෙධො පච්චයාකාරපටිවෙධවසෙනෙවාති දස්සෙතුං **‘‘කස්මා වා’’**තිආදි වුත්තං. **සබ්බථාවාති** සබ්බප්පකාරෙනෙව කිඤ්චිපි පකාරං අසෙසෙත්වාති අත්ථො. යෙ කතාභිනීහාරානං මහාබොධිසත්තානං වීරියස්ස උක්කට්ඨමජ්ඣිමමුදුතාවසෙන බොධිසම්භාරසම්භරණෙ කාලභෙදා ඉච්ඡිතා, තෙ දස්සෙන්තො **‘‘චත්තාරි, අට්ඨ, සොළස වා අසඞ්ඛෙය්‍යානී’’**ති ආහ, ස්වායමත්ථො **චරියාපිටකවණ්ණනාය** ගහෙතබ්බො. **සාවකො පදෙසඤාණෙ ඨිතොති** සාවකො හුත්වා සෙක්ඛභාවතො තත්ථාපි පදෙසඤාණෙ ඨිතො. **බුද්ධානං කථාය** ‘‘තං තථාගතො අභිසමෙතී’’තිආදිකාය **පච්චනීකං හොති.** අනඤ්ඤසාධාරණස්ස හි වසෙන බුද්ධානං සීහනාදො, න අඤ්ඤසාධාරණස්ස.

‘‘වායමන්තස්සෙවා’’ති ඉමිනා විසෙසතො ඤාණසම්භාරසම්භරණං පඤ්ඤාපාරමිතාපූරණං වදති. තස්ස ච සබ්බම්පි පුඤ්ඤං උපනිස්සයො.

‘‘එස දෙවමනුස්සානං, සබ්බකාමදදො නිධි;
යං යදෙවාභිපත්ථෙන්ති, සබ්බමෙතෙන ලබ්භතී’’ති. (ඛු. පා. 8.10) –

හි වුත්තං. තස්මා මහාබොධිසත්තානං සබ්බෙසම්පි පුඤ්ඤසම්භාරො යාවදෙව ඤාණසම්භාරත්ථො සම්මාසම්බොධිසමධිගමසමත්ථත්තාති ආහ **‘‘පච්චයාකාරං ...පෙ.... නත්ථී’’**ති. ඉදානි පච්චයාකාරපටිවෙධස්සෙව වා මහානුභාවතාදස්සනමුඛෙන පටිච්චසමුප්පාදස්සෙව පරමගම්භීරතං දස්සෙතුං **‘‘අවිජ්ජා’’**තිආදි වුත්තං. **නවහි ආකාරෙහීති** උප්පාදාදීහි නවහි ආකාරෙහි. අවිජ්ජා හි සඞ්ඛාරානං උප්පාදො හුත්වා පච්චයො හොති, පවත්තං හුත්වා නිමිත්තං, ආයූහනං, සංයොගො, පලිබොධො, සමුදයො, හෙතු, පච්චයො හුත්වා පච්චයො හොති. එවං සඞ්ඛාරාදයො විඤ්ඤාණාදීනං. වුත්තඤ්හෙතං **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** ‘‘කථං පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං? අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහනට්ඨිති ච සඤ්ඤොගට්ඨිති ච පලිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා’’තිආදි (පටි. ම. 1.45).

තත්ථ **නවහාකාරෙහීති** නවහි පච්චයභාවූපගමනාකාරෙහි. උප්පජ්ජති එතස්මා ඵලන්ති **උප්පාදො,** ඵලුප්පත්තියා කාරණභාවො. සති ච අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරා උප්පජ්ජන්ති, නාසති, තස්මා අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදො හුත්වා පච්චයො හොති. තථා අවිජ්ජාය සති සඞ්ඛාරා පවත්තන්ති, නීයන්ති ච. යථා ච භවාදීසු ඛිපන්ති, එවං තෙසං අවිජ්ජා පච්චයො හොති. තථා ආයූහන්ති ඵලුප්පත්තියා ඝටෙන්ති, සංයුජ්ජන්ති අත්තනො ඵලෙන. යස්මිං සන්තානෙ සයං උප්පන්නා, තං පලිබුන්ධන්ති. පච්චයන්තරසමවායෙ උදයන්ති උප්පජ්ජන්ති. හිනොති ච සඞ්ඛාරානං කාරණභාවං ගච්ඡති. පටිච්ච අවිජ්ජං සඞ්ඛාරා අයන්ති පවත්තන්තීති එවං අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං කාරණභාවූපගමනවිසෙසා උප්පාදාදයො වෙදිතබ්බා. තත්ථ තථා සඞ්ඛාරාදීනං විඤ්ඤාණාදීසු උප්පාදට්ඨිතිආදීසුපි. තිට්ඨති එතෙනාති **ඨිති,** කාරණං. උප්පාදො එව ඨිති **උප්පාදට්ඨිති** . එසෙව නයො සෙසෙසුපි. **‘‘පච්චයො හොති’’**ති ඉදං ඉධ ලොකනාථෙන තදා පච්චයපරිග්ගහස්ස ආරද්ධභාවදස්සනං. සො ච ආරම්භො ඤායාරුළ්හො ‘‘යථා ච පුරිමෙහි මහාබොධිසත්තෙහි බොධිමූලෙ පවත්තිතො, තථෙව ච පවත්තිතො’’ති. අච්ඡරියවෙගාභිහතා දසසහස්සිලොකධාතු සඞ්කම්පි සම්පකම්පීති දස්සෙන්තො **‘‘දිට්ඨමත්තෙවා’’**තිආදිමාහ.

එතස්ස ධම්මස්සාති එතස්ස පටිච්චසමුප්පාදසඤ්ඤිතස්ස ධම්මස්ස. සො පන යස්මා අත්ථතො හෙතුපභවානං හෙතු. තෙනාහ **‘‘එතස්ස පච්චයධම්මස්සා’’**ති, ජාතිආදීනං ජරාමරණාදිපච්චයතායාති අත්ථො. නාමරූපපරිච්ඡෙදො, තස්ස ච පච්චයපරිග්ගහො න පඨමාභිනිවෙසමත්තෙන හොති , අථ ඛො තත්ථ අපරාපරං ඤාණුප්පත්තිසඤ්ඤිතෙන අනු අනු බුජ්ඣනෙන, තදුභයාභාවං පන දස්සෙන්තො **‘‘ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අනනුබුජ්ඣනා’’**ති ආහ. නිච්චසඤ්ඤාදීනං පජහනවසෙන වත්තමානා විපස්සනා ධම්මෙ ච පටිවිජ්ඣන්තී එව නාම හොති පටිපක්ඛවික්ඛම්භනෙන තික්ඛවිසදභාවාපත්තිතො, තදධිට්ඨානභූතා ච තීරණපරිඤ්ඤා, අරියමග්ගො ච පරිඤ්ඤාපහානාභිසමයවසෙන පවත්තියා තීරණපහානපරිඤ්ඤාසඞ්ගහො වාති තදුභයපටිවෙධාභාවං දස්සෙන්තො **‘‘තීරණ...පෙ.... අප්පටිවිජ්ඣනා’’**ති ආහ. **තන්තං** වුච්චති වත්ථවිනනත්ථං තන්තවායෙහි දණ්ඩකෙ ආසඤ්ජිත්වා පසාරිතසුත්තපට්ටී තනීයතීති කත්වා. තං පන සුත්තසන්තානාකුලතාය නිදස්සනභාවෙන ආකුලමෙව ගහිතන්ති ආහ **‘‘තන්තං විය ආකුලකජාතා’’**ති. සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **‘‘යථා නාමා’’**තිආදි වුත්තං. **සමානෙතුන්ති** පුබ්බෙන පරං සමං කත්වා ආනෙතුං, අවිසමං උජුං කාතුන්ති අත්ථො. තන්තමෙව වා ආකුලං **තන්තාකුලං,** තන්තාකුලං විය ජාතා භූතාති **තන්තාකුලජාතා.** මජ්ඣිමං පටිපදං අනුපගන්ත්වා අන්තද්වයපතනෙන **පච්චයාකාරෙ ඛලිතා ආකුලා බ්‍යාකුලා හොන්ති.** තෙනෙව අන්තද්වයපතනෙන තංතංදිට්ඨිගාහවසෙන පරිබ්භමන්තා උජුකං ධම්මට්ඨිති කථං පටිපජ්ජිතුං න ජානන්ති. තෙනාහ **‘‘න සක්කොන්ති තං පච්චයාකාරං උජුං කාතු’’**න්ති. **ද්වෙ බොධිසත්තෙති** පච්චෙකබොධිසත්තමහාබොධිසත්තෙ. **අත්තනො ධම්මතායාති** අත්තනො සභාවෙන, පරොපදෙසෙන විනාති අත්ථො. **තත්ථ තත්ථ ගුළකජාතන්ති** තස්මිං තස්මිං ඨානෙ ජාතගුළකම්පි **ගණ්ඨිති** සුත්තගණ්ඨි. තතො එව

ගණ්ඨිබද්ධං බද්ධගණ්ඨිකං. **පච්චයෙසු පක්ඛලිත්වාති** අනිච්චදුක්ඛානත්තාදිසභාවෙසු පච්චයධම්මෙසු නිච්චාදිග්ගාහවසෙන පක්ඛලිත්වා. **පච්චයෙ උජුං කාතුං අසක්කොන්තාති** තස්සෙව නිච්චාදිග්ගාහස්ස අවිස්සජ්ජනතො පච්චයධම්මනිමිත්තං අත්තනො දස්සනං උජුං කාතුං අසක්කොන්තා ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථවසෙන ගණ්ඨිකජාතා හොන්තීති ආහ **''ද්වාසට්ඨි...පෙ.... ගණ්ඨිබද්ධා''**ති. **යෙ හි කෙචි** සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා සස්සතදිට්ඨිආදිදිට්ඨියො **නිස්සිතා** අල්ලීනා.

විනනතො ''කුලා''ති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ලද්ධනාමස්ස තන්තවායස්ස ගණ්ඨිකං නාම ආකුලභාවෙන අග්ගතො වා මූලතො වා දුවිඤ්ඤෙය්‍යායෙව බලිතතන්තසුත්තන්ති ආහ **''කුලාගණ්ඨිකං වුච්චති පෙසකාරකඤ්ජියසුත්ත''**න්ති. **සකුණිකාති** කුලාවකසකුණිකා. සා හි රුක්ඛසාඛාසු ඔලම්බනකුලාවකා හොති. තඤ්හි සා කුලාවකං තතො තතො තිණහීරාදිකෙ ආනෙත්වා තථා විනන්ධති, යථා තෙසං පෙසකාරකඤ්ජියසුත්තං විය අග්ගෙන වා අග්ගං මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං විවෙචෙතුං වා න සක්කා. තෙනාහ **''යථා හී''**තිආදි. **තදුභයම්පීති** ''කුලාගණ්ඨික''න්ති වුත්තං කඤ්ජියසුත්තං, කුලාවකඤ්ච. **පුරිමනයෙනෙවාති** ''එවමෙව සත්තා''තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව.

කාමං මුඤ්ජපබ්බජතිණානි යථාජාතානිපි දීඝභාවෙන පතිත්වා අරඤ්ඤට්ඨානෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං විනන්ධිත්වා ආකුලබ්‍යාකුලානි හුත්වා තිට්ඨන්ති, තානි පන න තථා දුබ්බිවෙචියානි, යථා රජ්ජුභූතානීති දස්සෙතුං **''යථා තානී''**තිආදි වුත්තං. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

අපායාති අවඩ්ඪිතා, සුඛෙන, සුඛහෙතුනා වා විරහිතාති අත්ථො. **දුක්ඛස්ස ගතිභාවතොති** ආපායිකස්ස දුක්ඛස්ස පවත්තිට්ඨානභාවතො. **සුඛසමුස්සයතොති** අබ්භුදයතො. **විනිපතිතත්තාති** විරූපං නිපතිතත්තා යථා තෙනත්තභාවෙන සුඛසමුස්සයො න හොති, එවං නිපතිතත්තා. **ඉතරොති** සංසාරො. නනු ''අපාය''න්තිආදිනා වුත්තොපි සංසාරො එවාති? සච්චමෙතං, නිරයාදීනං පන අධිමත්තදුක්ඛභාවදස්සනත්ථං අපායාදිග්ගහණං. ගොබලීබද්දඤායෙනායමත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටීති** පඤ්චන්නං ඛන්ධානං හෙතුඵලභාවෙන අපරාපරං පවත්ති. **අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානාති** අවිච්ඡෙදෙන පවත්තමානා. **තං සබ්බම්පීති** තං ''අපාය''න්තිආදිනා වුත්තං සබ්බං අපායදුක්ඛඤ්චෙව වට්ටදුක්ඛඤ්ච. **''මහාසමුද්දෙ වාතුක්ඛිත්තනාවා විය''**ති ඉදං පරිබ්භමට්ඨානස්ස මහන්තදස්සනත්ථඤ්චෙව පරිබ්භමනස්ස අනවට්ඨිතතාදස්සනත්ථඤ්ච **''උපමාය. යන්තෙසු යුත්තගොණො විය''**ති ඉදං පන අවසභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව දුප්පමොක්ඛභාවදස්සනත්ථඤ්චාති වෙදිතබ්බං.

පටිච්චසමුප්පාදවණ්ණනා

ඉමිනා තාවාති එත්ථ **තාව**-සද්දො කමත්ථො, තෙන ''තන්තාකුලකජාතා''ති පදස්ස අනුසන්ධි පරතො ආවිභවිස්සතීති දීපෙති. **අත්ථි ඉදප්පච්චයාති** එත්ථ අයං පච්චයොති ඉදප්පච්චයො, තස්මා **ඉදප්පච්චයා,** ඉමස්මා පච්චයාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ''ඉමස්මා නාම පච්චයා ජරාමරණ''න්ති එවං වත්තබ්බො අත්ථි නු ඛො ජරාමරණස්ස පච්චයොති. තෙනාහ **''අත්ථි නු ඛො...පෙ.... භවෙය්‍යා''**ති. එත්ථ හි ''කිං පච්චයා ජරාමරණං? ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති උපරි ජාතිසද්දපච්චයසද්දසමානාධිකරණෙන කිං-සද්දෙන ඉදං-සද්දස්ස සමානාධිකරණතාදස්සනතො කම්මධාරයසමාසතා ඉදප්පච්චයසද්දස්ස යුජ්ජති. න හෙත්ථ ''ඉමස්ස පච්චයා ඉදප්පච්චයා''ති ජරාමරණස්ස, අඤ්ඤස්ස වා පච්චයතො ජරාමරණසම්භවපුච්ඡා සම්භවති විඤ්ඤාතභාවතො, අසම්භවතො ච, ජරාමරණස්ස පන පච්චයපුච්ඡා සම්භවති. පච්චයසද්දසමානාධිකරණතායඤ්ච ඉදං-සද්දස්ස ''ඉමස්මා පච්චයා''ති පච්චයපුච්ඡා යුජ්ජති.

සා පන සමානාධිකරණතා යදිපි අඤ්ඤපදත්ථසමාසෙපි ලබ්භති, අඤ්ඤපදත්ථවචනිච්ඡාභාවතො පනෙත්ථ කම්මධාරයසමාසො වෙදිතබ්බො. සාමිවචනසමාසපක්ඛෙ පන නත්ථෙව සමානාධිකරණතාසම්භවොති. නනු ච ''ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාදො''ති එත්ථ ඉදප්පච්චය-සද්දො සාමිවචනසමාසො ඉච්ඡිතොති? සච්චං ඉච්ඡිතො උජුකමෙව තත්ථ පටිච්චසමුප්පාදවචනිච්ඡාති කත්වා, ඉධ පන කෙවලං ජරාමරණස්ස පච්චයපරිපුච්ඡා අධිප්පෙතා, තස්මා යථා තත්ථ ඉදං-සද්දස්ස පටිච්චසමුප්පාදවිසෙසනතා, ඉධ ච ''පුච්ඡිතබ්බපච්චයත්ථතා සම්භවති, තථා තත්ථ, ඉධ ච සමාසකප්පනා වෙදිතබ්බා. කස්මා පන තත්ථ කම්මධාරයසමාසො න ඉච්ඡිතොති? හෙතුප්පභවානං හෙතු පටිච්චසමුප්පාදොති ඉමස්ස අත්ථස්ස කම්මධාරයසමාසෙ අසම්භවතොති ඉමස්ස, අත්තනො පච්චයානුරූපස්ස අනුරූපො පච්චයො ඉදප්පච්චයොති එතස්ස ච අත්ථස්ස ඉච්ඡිතත්තා. යො පනෙත්ථ ඉදං-සද්දෙන ගහිතො අත්ථො, සො ''අත්ථි ඉදප්පච්චයා ජරාමරණ''න්ති ජරාමරණග්ගහණෙනෙව ගහිතොති ඉදං-සද්දො පටිච්චසමුප්පාදතො පරිච්චජනතො අඤ්ඤස්ස අසම්භවතො පච්චයෙ අවතිට්ඨති, තෙනෙත්ථ කම්මධාරයසමාසො. තත්ථ පන ඉදං-සද්දස්ස තතො පරිච්චජනකාරණං නත්ථීති සාමිවචනසමාසො එව ඉච්ඡිතො. **අට්ඨකථායං**පන යස්මා ජරාමරණාදීනං පච්චයපුච්ඡාමුඛෙනායං පටිච්චසමුප්පාදදෙසනා ආරද්ධා, පටිච්චසමුප්පාදො ච නාම අත්ථතො හෙතුප්පභවානං හෙතූති වුත්තො වායමත්ථො, තස්මා ''ඉමස්ස ජරාමරණස්ස පච්චයො''ති එවමත්ථවණ්ණනා කතා.

පණ්ඩිතෙනාති එකංසබ්‍යාකරණීයාදිපඤ්හාවිසෙසජානනසමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතෙන. තමෙව හිස්ස පණ්ඩිච්චං දස්සෙතුං **''යථා''**තිආදි වුත්තං . යාදිසස්ස ජීවස්ස දිට්ඨිගතිකො සරීරතො අනඤ්ඤත්තං පුච්ඡති **''තං ජීවං තං සරීර''**න්ති, සො එවං පරමත්ථතො නුපලබ්භති, කථං තස්ස වඤ්ඣාතනයස්ස විය දීඝරස්සතා සරීරතො අඤ්ඤතා

වා අනඤ්ඤථා වා බ්‍යාකාතබ්බා සියා, තස්මාස්ස පඤ්හස්ස ඨපනීයතා වෙදිතබ්බා. **තුණ්හීභාවො** නාමෙස පුච්ඡතො අනාදරො විහෙසා විය හොතීති **“අබ්‍යාකතමෙත”**න්ති පකාරන්තරමාහ. එවං අබ්‍යාකරණකාරණං ඤාතුකාමස්ස කථෙතබ්බං හොති, කථිතෙ ච ජානන්තස්ස පමාදොපි එවං සියා, කථනවිධි පන ‘‘යාදිසස්සා’’තිආදිනා දස්සිතො එව. **එවං අප්පටිපජ්ජිත්වාති** එවං ඨපනීයපඤ්හෙ විය තුණ්හීභාවාදිං අනාපජ්ජිත්වා එව. ‘‘අප්පටිපජ්ජිත්වා’’ති වචනං නිදස්සනමත්තමෙතං. ‘‘කිං සබ්බං අනිච්ච’’න්ති වුත්තෙ ‘‘කිං සඞ්ඛතං සන්ධාය පුච්ඡසි, උදාහු අසඞ්ඛත’’න්ති පටිපුච්ඡිත්වා බ්‍යාකාතබ්බං හොති ‘‘කිං ඛන්ධපඤ්චකං පරිඤ්ඤෙය්‍ය’’න්ති පුට්ඨෙ ‘‘අත්ථි තත්ථ පරිඤ්ඤෙය්‍යං, අත්ථි න පරිඤ්ඤෙය්‍ය’’න්ති විභජ්ජ බ්‍යාකාතබ්බං හොති, එවං අප්පටිපජ්ජිත්වාති ච අයමෙත්ථ අත්ථො ඉච්ඡිතොති. පුබ්බෙ යස්ස පච්චයස්ස අත්ථිතාමත්තං චොදිතන්ති අත්ථිතාමත්තං විස්සජ්ජිතං. පුච්ඡාසභාගෙන හි විස්සජ්ජනන්ති. ඉදානි තස්සෙව සරූපපුච්ඡා කරීයතීති **“පුන කි”**න්ති වුත්තං. ඉධාපි ‘‘යථා’’තිආදි සබ්බං ආනෙත්වා වත්තබ්බං.

‘‘එස නයො සබ්බපදෙසූ’’ති අතිදෙසවසෙන උස්සුක්කං කත්වා **“නාමරූපපච්චයා”**තිආදිනා තත්ථ අපවාදො ආරද්ධො. යස්මා දස්සෙතුකාමො, තස්මා ඉදං වුත්තන්ති යොජනා. **ඡන්නං විපාකසම්ඵස්සානංයෙව ගහණං හොති** විඤ්ඤාණාදි වෙදනාපරියොසානා විපාකවිධීති කත්වා අනෙකෙසු සුත්තපදෙසු, (ම. නි. 3.126; උදා. 1) අභිධම්මෙ (විභ. 225) ච යෙභුය්‍යෙන තෙසංයෙව ගහණස්ස නිරූළ්හත්තා. **ඉධාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ. **ච-**සද්දො බ්‍යතිරෙකත්ථො, තෙනෙත්ථ ‘‘ගහිතම්පී’’තිආදිනා වුච්චමානංයෙව විසෙසං ජොතෙති. පච්චයභාවො නාම පච්චයුප්පන්නාපෙක්ඛො තෙන විනා තස්ස අසම්භවතො. තස්මා **සළායතනප්පච්චයාති** ‘‘සළායතනපච්චයා ඵස්සො’’ති ඉමිනා පදෙනාති යොජනා. අවයවෙන වා සමුදායොපලක්ඛණමෙතං ‘‘සළායතනපච්චයා’’ති, තස්මා ‘‘සළායතනපච්චයා ඵස්සො’’ති ඉමිනා පදෙනාති වුත්තං හොති. **ගහිතම්පීති** ඡබ්බිධං විපාකඵස්සම්පි. **අග්ගහිතම්පීති** අවිපාකඵස්සම්පි කුසලාකුසලකිරියාඵස්සම්පි. පච්චයුප්පන්නවිසෙසං දස්සෙතුකාමොති යොජනා. න චෙත්ථ පච්චයුප්පන්නොව උපාදින්නො ඉච්ඡිතො, අථ ඛො පච්චයොපි උපාදින්නො ඉච්ඡිතොති අජ්ඣත්තිකායතනස්සෙව සළායතනග්ගහණෙන ගහණන්ති කත්වා වුත්තං **“සළායතනතො…පෙ…. දස්සෙතුකාමො”**ති. න හි ඵස්සස්ස චක්ඛාදිසළායතනමෙව පච්චයො, අථ ඛො ‘‘චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො’’තිආදි (ම. නි. 3.421, 425, 426; සං. නි. 2.44, 45; 2.4.60; කථා. 465, 467) වචනතො රූපායතනාදිරූපඤ්ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිනාමඤ්ච පච්චයො, තස්මා ඉමං චක්ඛාදිසළායතනතො අතිරිත්තං ආවජ්ජනාදි විය සාධාරණං අහුත්වා, තස්ස තස්ස ඵස්සස්ස සාධාරණතාය අඤ්ඤං විසෙසපච්චයං පි-සද්දෙන අවිසිට්ඨං සාධාරණපච්චයං පිදස්සෙතුකාමො භගවා, ‘‘නාමරූපපච්චයා ඵස්සො’’ති ඉදං වුත්තන්ති යොජනා. **අභිධම්මභාජනීයෙපි** ඉමමෙව පච්චයං සන්ධාය ‘‘නාමරූපපච්චයා ඵස්සො’’ති වුත්තන්ති **තදට්ඨකථායං** (විභ. අට්ඨ. 243) ‘‘පච්චයවිසෙසදස්සනත්ථඤ්චෙව **මහානිදානදෙසනාසඞ්ගහත්ථඤ්චා**’’ති **අත්ථවණ්ණනා** කතා. **පච්චයානන්ති** ජාතිආදීනං පච්චයධම්මානං. **නිදානං කථිතන්ති** ජරාමරණාදිකස්ස නිදානත්තං කථිතං එකංසිකො පච්චයභාවො කථිතො. තඤ්හි තෙසං පච්චයභාවෙ අබ්‍යභිචාරීති දස්සෙතුං ‘‘ඉති ඛො පනෙත’’න්තිආදිනා උපරි දෙසනා පවත්තා. **නිජ්ජටෙති** නිජ්ජාලකෙ. **නිග්ගුම්බෙති** නික්ඛෙපෙ. පදද්වයෙනාපි ආකුලාභාවමෙව දස්සෙති, තස්මා අනාකුලං අබ්‍යාකුලං මහන්තං පච්චයනිදානමෙත්ථ කථිතන්ති **මහානිදානං** සුත්තං අඤ්ඤථාභාවස්ස අභාවතො.

98. **තෙසං තෙසං පච්චයානන්ති** තෙසං තෙසං ජාතිආදීනං පච්චයානං. යස්මා පච්චයභාවො නාම තෙහි තෙහි පච්චයෙහි අනූනාධිකෙහෙව තස්ස තස්ස ඵලස්ස සම්භවතො **තථො** තච්ඡො, තප්පකාරො වා සාමග්ගිඋපගතෙසු පච්චයෙසු මුහුත්තම්පි **තථො** නිබ්බත්තනධම්මානං අසම්භවාභාවතො. **අවිතථො** අවිසංවාදනකො විසංවාදනාකාරවිරහිතො අඤ්ඤධම්මපච්චයෙහි අඤ්ඤධම්මානුප්පත්තිතො. **“අනඤ්ඤථා”**ති වුච්චති අඤ්ඤථාභාවස්ස අභාවතො. තස්මා **“තථං අවිතථං අනඤ්ඤථං පච්චයභාවං දස්සෙතු”**න්ති වුත්තං. පරියායති අත්තනො ඵලං පරිග්ගහෙත්වා වත්තතීති **පරියායො,** හෙතූති ආහ **“පරියායෙනාති කාරණෙනා”**ති. **සබ්බෙන සබ්බන්ති** දෙවත්තාදිනා සබ්බභාවෙන සබ්බා ජාති. **සබ්බථා සබ්බන්ති** තත්ථාපි චාතුමහාරාජිකාදිසබ්බාකාරෙන සබ්බා, **නිපාතද්වයමෙතං,** නිපාතඤ්ච අබ්‍යයං, තඤ්ච සබ්බලිඞ්ගවිභත්තිවචනෙසු එකාකාරමෙව හොතීති පාළියං ‘‘සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බ’’න්ති වුත්තං. අත්ථවචනෙ පන තස්ස තස්ස ජාතිසද්දාපෙක්ඛාය ඉත්ථිඅත්ථවුත්තිතං දස්සෙතුං **“සබ්බාකාරෙන සබ්බා”**තිආදි වුත්තං. **ඉමිනාව නයෙනාති** ඉමිනා ජාතිවාරෙ වුත්තෙනෙව නයෙන. **දෙවාදීසූති ආදි-**සද්දෙන ගන්ධබ්බයක්ඛාදිකෙ පාළියං (දී. නි. 2.98) ආගතෙ, තදන්තරභෙදෙ ච සඞ්ගණ්හාති.

ඉධ නික්ඛිත්තඅත්ථවිභජනත්ථෙති ඉමස්මිං ‘‘කස්සචි කිම්හිචී’’ති අනියමතො උද්දෙසවසෙන වුත්තත්ථස්ස නිද්දිසනත්ථෙ ජොතෙතබ්බෙ **නිපාතො,** තදත්ථජොතනං නිපාතපදන්ති අත්ථො. **තස්සාති** තස්ස පදස්ස. **තෙති** ධම්මදෙසනාය සම්පදානභූතං ථෙරං වදති. **සෙය්‍යථීදන්ති** වා තෙ කතමෙති චෙති අත්ථො. යෙ හි ‘‘කස්සචී’’ති, ‘‘කිම්හිචී’’ති ච අනියමතො වුත්තො අත්ථො, තෙ කතමෙති. කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා හෙසා. **දෙවභාවායාති** දෙවභාවත්ථං. **ඛන්ධජාතීති** ඛන්ධපාතුභාවො, යථා ඛන්ධෙසු උප්පන්නෙසු ‘‘දෙවා’’ති සමඤ්ඤා හොති, තථා තෙසං උප්පාදොති අත්ථො. තෙනාහ **“යාය්‍යා”**ති ආහ. **සබ්බපදෙසූති** ‘‘ගන්ධබ්බානං ගන්ධබ්බත්ථාය්‍යා’’තිආදීසු සබ්බෙසු ජාතිනිද්දෙසපදෙසු , භවාදිපදෙසු ච. යෙන හි නයෙන සචෙ හි ජාතීති අයමත්ථයොජනා කතා, ජාතිනිද්දෙසපදෙසොව ‘‘භවො’’තිආදිනා භවාදිපදෙසුපි සො කාතබ්බොති. **දෙවාති උපපත්තිදෙවා** චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය යාව භවග්ගා දිබ්බන්ති කාමගුණාදීහි කීළන්ති ලළන්ති විහරන්ති ජොතන්තීති කත්වා. ගන්ධං අබ්බන්ති පරිභුඤ්ජන්තීති **ගන්ධබ්බා,** ධතරට්ඨස්ස මහාරාජස්ස පරිවාරභූතා. යජන්ති වෙස්සවණසක්කාදිකෙ පූජෙන්තීති **යක්ඛා,** තෙන තෙන වා පණිධිකම්මාදිනා යජිතබ්බා පූජෙතබ්බාති **යක්ඛා,** වෙස්සවණස්ස මහාරාජස්ස පරිවාරභූතා. **අට්ඨකථායං** පන

''අමනුස්සා''ති අවිසෙසෙන වුත්තං. **භූතාති** කුම්භණ්ඩා, විරූළ්හකස්ස මහාරාජස්ස පරිවාරභූතා. **අට්ඨකථායං** පන ''යෙ කෙචි නිබ්බත්තසත්තා''ති අවිසෙසෙන වුත්තං. **අට්ඨිපක්ඛා** භමරතුප්පළාදයො. **චම්මපක්ඛා** ජතුසිඞ්ගාලාදයො. **ලොමපක්ඛා** හංසමොරාදයො. **සරීසපා** අහිවිච්ඡිකසතපදිආදයො.

''තෙසං තෙස''න්ති ඉදං න යෙවාපනකනිද්දෙසො විය අවුත්තසඞ්ගහත්ථං වචනං, අථ ඛො අයෙවාපනකනිද්දෙසො විය වුත්තසඞ්ගහත්ථන්ති. **ආදි-**සද්දෙනෙව ච ආමෙඩිතත්ථො සඞ්ගය්හතීති ආහ **''තෙසං තෙසං දෙවගන්ධබ්බාදීන''**න්ති. **තදත්තායාති** තංභාවාය, යථාරූපෙසු ඛන්ධෙසු පවත්තමානෙසු ''දෙවා ගන්ධබ්බා''ති ලොකසමඤ්ඤා හොති, තථාරූපතායාති අත්ථො. තෙනාහ **''දෙවගන්ධබ්බාදිභාවායා''**ති. ''නිරොධො, විගමො''ති ච පටිලද්ධත්තාලාභස්ස භාවො වුච්චති, ඉධ පන අච්චන්තාභාවො අධිප්පෙතො ''සබ්බසො ජාතියා අසතී''ති අවත්වා ''ජාතිනිරොධා''ති වුත්තත්තාති ආහ **''අභාවාති අත්ථො''**ති.

ඵලත්ථාය හිනොතීති යථා ඵලං තතො නිබ්බත්තති, එවං හිනොති පවත්තති, තස්ස හෙතුභාවං උපගච්ඡතීති අත්ථො. **ඉදං ගණ්හථ නන්ති** ''ඉදං මෙ ඵලං, ගණ්හථ න''න්ති එවං **අප්පෙති විය** නියාතෙතී විය. ''එස නයො''ති අවිසෙසං අතිදිසිත්වා විසෙසමත්තස්ස අත්ථං දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං. නනු වායං ජාති පරිනිප්ඵන්නා, සඞ්ඛතභාවා ච න හොති විකාරභාවතො, තථා ජරාමරණං, තස්ස කථං සා හෙතු හොතීති චොදනං සන්ධායාහ **''ජරාමරණස්ස හී''**තිආදි. තබ්භාවෙ භාවො, තදභාවෙ ච අභාවො ජරාමරණස්ස ජාතියා උපනිස්සයතා.

99. **ඔකාසපරිග්ගහොති** පවත්තිට්ඨානපරිග්ගහො. **උපපත්තිභවෙ යුජ්ජති** උපපත්තික්ඛන්ධානං යථාවුත්තට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ අනුප්පජ්ජනතො. **ඉධ පනාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ ''කාමභවො''තිආදිනා ආගතෙ ඉමස්මිං ඨානෙ. **කම්මභවෙ යුජ්ජති** කාමභවාදිජොතනා විසෙසතො තස්ස ජාතියා පච්චයභාවතොති. තෙනාහ **''සො හි ජාතියා උපනිස්සයකොටියාව පච්චයො''**ති. නනු ච උපපත්තිභවොපි ජාතියා උපනිස්සයවසෙන පච්චයො හොතීති? සච්චං හොති, සො පන න තථා පධානභූතො, කම්මභවො පන පධානභූතො පච්චයො ජනකභාවතොති. ''සො හි ජාතියා''තිආදි වුත්තං කාමභවූපගං කම්මං කාමභවො. එස නයො රූපාරූපභවෙසුපි. **ඔකාසපරිග්ගහොව කතො**''කිම්භිවී''ති ඉමිනා සත්තපරිග්ගහස්ස කතත්තා.

100. **තිණ්ණම්පි කම්මභවානන්ති** කාමකම්මභවාදීනං තිණ්ණම්පි කම්මභවානං. **තිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානන්ති** කාමුපපත්තිභවාදීනං තිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානං. **තථා සෙසානිපීති** දිට්ඨුපාදානාදීනි සෙසුපාදානානිපි තිණ්ණම්පි කම්මභවානං, තිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානං පච්චයොති අත්ථො. **ඉතීති** එවං වුත්තනයෙන. ද්වාදස කම්මභවා ද්වාදස උපපත්තිභවාති **චතුවීසතිභවා වෙදිතබ්බා.** යස්මා කම්මභවස්ස පච්චයභාවමුඛෙනෙව උපාදානං උපපත්තිභවස්ස පච්චයො නාම හොති, න අඤ්ඤථා, තස්මා උපාදානං කම්මභවස්ස උජුකමෙව පච්චයභාවොති ආහ **''නිප්පරියායෙනෙත්ථ ද්වාදස කම්මභවා ලබ්භන්තී''**ති. **තෙසන්ති** කම්මභවානං. **සහජාතකොටියාති** අකුසලස්ස කම්මභවස්ස සහජාතං උපාදානං සහජාතකොටියා, ඉතරං අනන්තරූපනිස්සයාදිවසෙන උපනිස්සයකොටියා, කුසලස්ස කම්මභවස්ස පන උපනිස්සයකොටියාව පච්චයො. එත්ථ ච යථා අඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතාදිපච්චයානං සහජාතපච්චයෙන එකසඞ්ගහතං දස්සෙතුං ''සහජාතකොටියා''ති වුත්තං, එවං ආරම්මණූපනිස්සයඅනන්තරූපනිස්සයපකතූපනිස්සයානං එකජ්ඣං ගහණවසෙන **''උපනිස්සයකොටියා''**ති වුත්තන්ති **දට්ඨබ්බං.**

101. **උපාදානස්සාති** එත්ථ කාමුපාදානස්ස **තණ්හා** උපනිස්සයකොටියාව පච්චයො, සෙසුපාදානානං **සහජාතකොටියාපි උපනිස්සයකොටියාපි** විඤ්ඤාණාදි ච වෙදනාපරියොසානා විපාකවිධීති කත්වා.

102. **යදිදං** වෙදනාති **එත්ථ විපාකවෙදනාති** තමෙව තාව **උපනිස්සයකොටියා පච්චයො** ඉතරකොටියා අසම්භවතො. **අඤ්ඤාති** කුසලාකුසලකිරියවෙදනා. **අඤ්ඤථාපීති** සහජාතකොටියාපි.

103. **එත්තාවතාති** ජරාමරණාදීනං පච්චයපරම්පරාදස්සනවසෙන පවත්තාය එත්තකාය දෙසනාය. **පුරිමතණ්හන්ති** පුරිමභවසිද්ධං තණ්හං. ''එස පච්චයො තණ්හාය, යදිදං වෙදනා''ති වත්වා තදනන්තරං ''ඵස්සපච්චයා වෙදනාති ඉති ඛො පනෙතං වුත්ත''න්තිආදිනා වෙදනාය පච්චයභූතස්ස ඵස්සස්ස උද්ධරණං අඤ්ඤෙසු සුත්තෙසු ආගතනයෙන පටිච්චසමුප්පාදස්ස දෙසනාමග්ගො , තං පන අනොතරිත්වා සමුදාචාරතණ්හාදස්සනමුඛෙනෙව තණ්හාමූලකධම්මෙ දෙසෙන්තො ආචිණ්ණදෙසනාමග්ගතො ඔක්කමන්තො විය, තඤ්ච දෙසනං පස්සතො අප්පවත්තන්ති පසය්හ බලක්කාරෙන දෙසෙන්තො විය ච හොතීති ආහ **''ඉදානී''**තිආදි. **ද්වෙ තණ්හාති** ඉධාධිප්පෙතතණ්හා එව ද්විධා භින්දන්තො ආහ. **එසනතණ්හාති** භොගානං පරියෙසනවසෙන පවත්තතණ්හා. **එසිතතණ්හාති** පරියිට්ඨෙසු භොගෙසු උප්පජ්ජමානතණ්හා. **සමුදාචාරතණ්හායාති** පරියුට්ඨානවසෙන පවත්තතණ්හාය. **දුවිධාපෙසා වෙදනං පටිච්ච තණ්හා නාම වෙදනාපච්චයා ච** අප්පටිලද්ධානං භොගානං පටිලාභාය පරියෙසනා, ලද්ධෙසු ච තෙසුපාතබ්‍යාපත්තිආදි හොතීති.

පරිතස්සනවසෙන පරියෙසති එතායාති **පරියෙසනා.** ආසයතො, පයොගතො ච පරියෙසනා තථාපවත්තො චිත්තුප්පාදො. තෙනාහ **“තණ්හාය සති හොති”**ති. **රූපාදිආරම්මණපටිලාභොති** සවත්ථුකානං රූපාදිආරම්මණානං ගවෙසනවසෙන, පවත්තියං පන අපරියිට්ඨංයෙව ලබ්භති, තම්පි අත්ථතො පරියෙසනාය ලද්ධමෙව නාම තථාරූපස්ස කම්මස්ස පුබ්බෙකතත්තා එව ලබ්භනතො. තෙනාහ **“සො හි පරියෙසනාය සති හොති”**ති. **සුඛවිනිච්ඡයන්ති** සුඛං විසෙසතො නිච්ඡිනොතීති සුඛවිනිච්ඡයො, සුඛං සභාවතො, සමුදයතො, අත්ථඞ්ගමනතො, නිස්සරණතො ච යාථාවතො ජානිත්වා පවත්තඤාණං, තං සුඛවිනිච්ඡයං. **ජඤ්ඤාති** ජානෙය්‍ය. “සුභසුඛ”න්තිආදිකං ආරම්මණෙ අභූතාකාරං විවිධං නින්නභාවෙන නිච්ඡිනොති ආරොපෙතීති **විනිච්ඡයො.** අස්සාදානුපස්සනතණ්හාදිට්ඨීයාපි එවමෙව විනිච්ඡයභාවො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ විතක්කොයෙව ආගතොති යොජනා. **ඉමස්මිං පන සුත්තෙති** සක්කපඤ්හසුත්තෙ. (දී. නි. 2.358) තත්ථ හි “ඡන්දො ඛො, දෙවානං ඉන්ද, විතක්කනිදානො”ති ආගතං. **ඉධාති** ඉමස්මිං **මහානිදානසුත්තෙ. “විතක්කෙනෙව විනිච්ඡිනාතී”**ති එතෙන “විනිච්ඡීයති එතෙනාති විනිච්ඡයො”ති විනිච්ඡය-සද්දස්ස කරණසාධනමාහ. **“එත්තක”**න්තිආදි විනිච්ඡයනාකාරදස්සනං.

ඡන්දනට්ඨෙන ඡන්දො, එවං රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො, ස්වායං අනාසෙවනතාය මන්දො හුත්වා පවත්තො ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **“දුබ්බලරාගස්සාධිවචන”**න්ති. **අජ්ඣොසානන්ති** තණ්හාදිට්ඨීවසෙන අභිනිවිසනං. “මය්හං ඉද”න්ති හි තණ්හාගාහො යෙභුය්‍යෙන අත්තග්ගාහසන්නිස්සයොව හොති. තෙනාහ “අහං මම”න්ති, **“බලවසන්නිට්ඨාන”**න්ති ච තෙසං ගාහානං ථිරභාවප්පත්තිමාහ. **තණ්හාදිට්ඨීවසෙන පරිග්ගහකරණන්ති** “අහං මම”න්ති බලවසන්නිට්ඨානවසෙන අභිනිවිට්ඨස්ස අත්තත්තනියග්ගාහවත්ථුනො අඤ්ඤාසාධාරණං විය කත්වා පරිග්ගහෙත්වා ඨානං, තථාපවත්තො ලොභසහගතචිත්තුප්පාදො. අත්තනා පරිග්ගහිතස්ස වත්ථුනො යස්ස වසෙන පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහමානො හොති පුග්ගලො, සො ධම්මො **අසහනතා. එවං වචනත්ථං වදන්ති** නිරුත්තිනයෙන. සද්දලක්ඛණෙ පන යස්ස ධම්මස්ස වසෙන මච්ඡරියයොගතො පුග්ගලො මච්ඡරො, තස්ස භාවො, කම්මං වා **මච්ඡරියං,** මච්ඡෙරො ධම්මො. මච්ඡරියස්ස බලවභාවතො ආදරෙන රක්ඛණං ආරක්ඛොති ආහ **“ද්වාර... පෙ.... සුට්ඨු රක්ඛණ”**න්ති. අත්තනො ඵලං කරොතීති **කරණං,** යං කිඤ්චි කාරණං, අධිකං කරණන්ති **අධිකරණං,** විසෙසකාරණං. විසෙසකාරණඤ්ච භොගානං ආරක්ඛදණ්ඩාදානාදිඅනත්ථසම්භවස්සාති වුත්තං **“ආරක්ඛාධිකරණ”**න්තිආදි. **පරනිසෙධනත්ථන්ති** මාරණාදිනා පරෙසං විබාධනත්ථං. ආදීයති එතෙනාති **ආදානං,** දණ්ඩස්ස ආදානං **දණ්ඩාදානං,** අභිභවිත්වා පරවිහෙඨනචිත්තුප්පාදො. **සත්ථාදානෙපි** එසෙව නයො. හත්ථපරාමාසාදිවසෙන කායෙන කාතබ්බකලහො **කායකලහො.** මම්මසට්ටනාදිවසෙන වාචාය කාතබ්බකලහො **වාචාකලහො.** විරුජ්ඣනවසෙන විරූපං ගණ්හාති එතෙනාති **විග්ගහො.** විරුද්ධං වදති එතෙනාති **විවාදො. තුවංතුවන්ති** අගාරවවචනසහචරණතො තුවං තුවං, සබ්බෙතෙ තථාපවත්තා දොසසහගතචිත්තුප්පාදා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ භගවා “අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සම්භවන්තී”ති (දී. නි. 2.104).

112. **දෙසනං නිවත්තෙසීති** “තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා”තිආදිනා අනුලොමනයෙන පවත්තිතං දෙසනං පටිලොමනයෙන පුන “ආරක්ඛාධිකරණ”න්ති ආරභන්තො නිවත්තෙසි. **පඤ්චකාමගුණිකරාගවසෙනාති** ආරම්මණභූතා පඤ්ච කාමගුණා එතස්ස අත්ථීති පඤ්චකාමගුණිකො, තත්ථ රඤ්ජනවසෙන අභිරමණවසෙන පවත්තරාගො, තස්ස වසෙන **උප්පන්නා** රඤ්ජනවසෙන තණ්හායනවසෙන පවත්තා **රූපාදිතණ්හාව** කාමෙසු තණ්හාති **කාමතණ්හා.** භවති අත්ථි සබ්බකාලං තිට්ඨතීති පවත්තා භවදිට්ඨී උත්තරපදලොපෙන **භවො,** තංසහගතා තණ්හා **භවතණ්හා.** විභවති විනස්සති උච්ඡිජ්ජතීති පවත්තා විභවදිට්ඨී **විභවො** උත්තරපදලොපෙන, තංසහගතා තණ්හා **විභවතණ්හාති** ආහ **“සස්සතදිට්ඨී”**තිආදි. **ඉමෙ ද්වෙ ධම්මාති** “එස පච්චයො උපාදානස්ස, යදිදං තණ්හා”ති (දී. නි. 2.101) එවං වුත්තා වට්ටමූලතණ්හා ච “තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා”ති (දී. නි. 2.103) එවං වුත්තා සමුදාචාරතණ්හා චාති ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා. **වට්ටමූලසමුදාචාරවසෙනාති** වට්ටමූලවසෙන චෙව සමුදාචාරවසෙන ච. **ද්වීහි කොට්ඨාසෙහීති** ද්වීහි භාගෙහි. ද්වීහි අවයවෙහි සමොසරන්ති නිබ්බත්තනවසෙන සමං වත්තන්ති ඉතොති **සමොසරණං,** පච්චයො, එකං සමොසරණං එතාසන්ති **එකසමොසරණා.** කෙන පන එකසමොසරණාති ආහ **“වෙදනාය”**ති. ද්වෙපි හි තණ්හා වෙදනාපච්චයා එවාති. තෙනාහ **“වෙදනාපච්චයෙන එකපච්චයා”**ති. තතො තතො ඔසරිත්වා ආගන්ත්වා සමවසනට්ඨානං **ඔසරණ සමොසරණං.** වෙදනාය සමං සහ එකස්මිං ආරම්මණෙ ඔසරණකපවත්තනකා වෙදනා සමොසරණාති ආහ **“ඉදං සහජාතසමොසරණං නාමා”**ති.

113. **සබ්බෙති** උප්පත්තිද්වාරවසෙන භින්දිත්වා වුත්තා **සවිපාකඵස්සා** එව විඤ්ඤාණාදි වෙදනාපරියොසානා විපාකවිථීති කත්වා. පටිච්චසමුප්පාදකථා නාම වට්ටකථාති ආහ **“ඨපෙත්වා චත්තාරො ලොකුත්තරවිපාකඵස්සෙ”**ති. **බහුධාති** බහුප්පකාරෙන. අයඤ්හි පඤ්චද්වාරෙ චක්ඛුපසාදාදිවත්ථුකානං පඤ්චන්නං වෙදනානං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකො ඵස්සො සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකආහාරසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන අට්ඨධා පච්චයො හොති. සෙසානං පන එකෙකස්මිං ද්වාරෙ සම්පටිච්ඡනසන්තීරණතදාරම්මණවසෙන පවත්තානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකො ඵස්සො උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයො හොති. මනොද්වාරෙපි තදාරම්මණවසෙන පවත්තානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං සහජාතමනොසම්ඵස්සො තථෙව අට්ඨධා පච්චයො හොති, තථා පටිසන්ධිභවඞ්ගචුතිවසෙන පවත්තානං තෙභූමකවිපාකවෙදනානං. යා පන තා මනොද්වාරෙ තදාරම්මණවසෙන පවත්තා කාමාවචරවෙදනා, තාසං මනොද්වාරාවජ්ජනසම්පයුත්තො මනොසම්ඵස්සො උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයො හොතීති එවං ඵස්සො බහුධා වෙදනාය පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බං.

114. **වෙදනාදීනන්ති** වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං. **අසදිසභාවාති** අනුභවනසඤ්ජානනාභිසඞ්ඛරණවිජානනභාවා. තෙ හි අඤ්ඤමඤ්ඤවිධුරෙන වෙදයිතාදිරූපෙන ආකිරියන්ති පඤ්ඤායන්තීති **ආකාරාති වුච්චන්ති. තෙයෙවාති** වෙදනාදීනං තෙ එව වෙදයිතාදිආකාරා. **සාධුකං දස්සියමානාති** සක්කච්චං පච්චක්ඛතො විය පකාසියමානා. **තං තං ලීනමත්ථං ගමෙන්තීති** ''අරූපට්ඨො ආරම්මණාභිමුඛනමනට්ඨො''ති එවමාදිකං තං තං ලීනං අපාකටමත්ථං ගමෙන්ති ඤාපෙන්තීති **ලිඞ්ගානි. තස්ස තස්ස සඤ්ජානනහෙතුතොති** තස්ස තස්ස අරූපට්ඨාදිකස්ස සල්ලක්ඛණස්ස කාරණත්තා. නිමීයන්ති අනුමීයන්ති එතෙහීති **නිමිත්තානි. තථා තථා** අරූපභාවාදිප්පකාරෙන, වෙදයිතාදිප්පකාරෙන ච **උද්දිසිතබ්බතො** කථෙතබ්බතො **උද්දෙසා. තස්මාති** ''අසදිසභාවා''තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. යස්මා වෙදනාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤඅසදිසභාවා යථාවුත්තෙනත්ථෙන ආකාරාදයො, තස්මා **අයං** ඉදානි වුච්චමානො එත්ථ පාළිපදෙ **අත්ථො.**

නාමසමූහස්සාති ආරම්මණාභිමුඛං නමනට්ඨෙන ''නාම''න්ති ලද්ධසමඤ්ඤස්ස වෙදනාදිචතුක්ඛන්ධසඞ්ඛාතස්ස අරූපධම්මපුඤ්ජස්ස. **පඤ්ඤත්තීති** ''නාමකායො අරූපකලාපො අරූපිනො ඛන්ධා''තිආදිකා පඤ්ඤාපනා හොති. චෙතනාපධානත්තා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මානං **''සඞ්ඛාරානං චෙතනාකාරෙ''**තිආදි වුත්තං. තථා හි **සුත්තන්තභාජනීයෙ** සඞ්ඛාරක්ඛන්ධවිභජනෙ ''යා චෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්ත''න්ති (විභ. 249 අභිධම්මභාජනීයෙ) චෙතනාව නිද්දිට්ඨා. **අසතීති** අසන්තෙසු. වචනවිපල්ලාසෙන හි එවං වුත්තං. **චත්තාරො ඛන්ධෙ වත්ථුං කත්වාති** වෙදනා සඤ්ඤා චිත්තං චෙතනාදයොති ඉමෙ චතුක්ඛන්ධසඤ්ඤිතෙ නිස්සයපච්චයභූතෙ ධම්මෙ වත්ථුං කත්වා. අයඤ්ච නයො පඤ්චද්වාරෙපි සම්භවතීති **''මනොද්වාරෙ''**ති විසෙසිතං. **අධිවචනසම්ඵස්සවෙවචනොති** අධිවචනමුඛෙන පඤ්ඤත්තිමුඛෙන ගහෙතබ්බත්තා ''අධිවචනසම්ඵස්සො''ති ලද්ධනාමො. **සොති** මනොසම්ඵස්සො. පඤ්චවොකාරෙ ච හදයවත්ථුං නිස්සාය ලබ්භනතො **රූපකායෙ පඤ්ඤායතෙව,** අයං පන නයො ඉධ න ඉච්ඡිතො වෙදනාදිපටික්ඛෙපවසෙන අසම්භවපරියායස්ස ජොතිතත්තාති **''පඤ්චපසාදෙ වත්ථුං කත්වා උප්පජ්ජෙය්‍යා''**ති අත්ථො වුත්තො. න හි වෙදනාසන්නිස්සයෙන විනා පඤ්චපසාදෙ වත්ථුං කත්වා මනොසම්ඵස්සස්ස සම්භවො අත්ථි. උප්පත්තිට්ඨානෙ අසති අනුප්පත්තිට්ඨානතො එලස්ස උප්පත්ති නාම කදාචිපි නත්ථීති ඉමමත්ථං යථාධිගතස්ස අත්ථස්ස නිදස්සනවසෙන දස්සෙන්තො **''අම්බරුක්ඛෙ''**තිආදිමාහ . **රූපකායතොති** කෙවලං රූපකායතො. **තස්සාති** මනොසම්ඵස්සස්ස.

විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විභූතතරා විසදිසුප්පත්ති, තස්මිං වා සති අත්තනො සන්තානෙ විජ්ජමානස්සෙව විසදිසුප්පත්තිහෙතුභාවො **රුප්පනාකාරො.** සො එව රුප්පනාකාරො වත්ථුසප්පටිඝාදිකං තං තං ලීනමත්ථං ගමෙතීති **ලිඞ්ගං.** තස්ස තස්ස සඤ්ජානනහෙතුතො **නිමිත්තං.** තථා තථා උද්දිසිතබ්බතො **උද්දෙසොති** එවමෙත්ථ ආකාරාදයො අත්ථතො වෙදිතබ්බා. වත්ථාරම්මණානං අඤ්ඤමඤ්ඤපටිහනනං **පටිඝො,** තතො පටිඝතො ජාතො **පටිඝසම්ඵස්සො.** තෙනාහ **''සප්පටිඝ''**න්තිආදි. **නාමකායතොති** කෙවලං නාමකායතො. **තස්සාති** පටිඝසම්ඵස්සස්ස. සෙසං පඨමපඤ්හෙ වුත්තනයමෙව.

උභයවසෙනාති නාමකායො රූපකායොති උභයසන්නිස්සයස්ස අධිවචනසම්ඵස්සො පටිඝසම්ඵස්සොති උභයසම්ඵස්සස්ස වසෙන.

විසුං විසුං පච්චයං දස්සෙත්වාති බ්‍යතිරෙකමුඛෙන පච්චෙකං නාමකායරූපකායසඤ්ඤිතං පච්චයං දස්සෙත්වා. **තෙසන්ති** ඵස්සානං. **අවිසෙසතොති** විසෙසං අකත්වා සාමඤ්ඤතො. **දස්සෙතුන්ති** බ්‍යතිරෙකමුඛෙනෙව දස්සෙතුං. **ඵසෙව හෙතූති** ඵස ඡසුපි ද්වාරෙසු පවත්තො නාමරූපසඞ්ඛාතො හෙතු යථාරහං ද්වින්නම්පි ඵස්සානං. ඉදානි තං යථාරහං පවත්තිං විභජිත්වා දස්සෙතුං **''චක්ඛුද්වාරාදීසු හී''**තිආදි වුත්තං.

සම්පයුත්තකා ඛන්ධාති ඵස්සෙන සම්පයුත්තා වෙදනාදයො ඛන්ධා. ආවජ්ජනස්සාපි සම්පයුත්තක්ඛන්ධග්ගහණෙනෙවෙත්ථ ගහණං දට්ඨබ්බං තදවිනාභාවතො. පරතො **මනොසම්ඵස්සෙපි** එසෙව නයො. **පඤ්චවිධොපීති** චක්ඛුසම්ඵස්සාදිවසෙන පඤ්චවිධොපි. **සො ඵස්සොති** පටිඝසම්ඵස්සො. **බහුධාති** බහුප්පකාරෙන. තථා හි විපාකනාමං විපාකස්ස අනෙකභෙදස්ස මනොසම්ඵස්සස්ස සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන සත්තධා පච්චයො හොති. යං පනෙත්ථ ආහාරකිච්චං, තං ආහාරපච්චයවසෙන. යං ඉන්ද්‍රියකිච්චං, තං ඉන්ද්‍රියපච්චයවසෙන පච්චයො හොති. අවිපාකං පන නාමං අවිපාකස්ස මනොසම්ඵස්සස්ස ඨපෙත්වා විපාකපච්චයං ඉතරෙසං වසෙන පච්චයො හොති. රූපං පන චක්ඛායතනාදිභෙදං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකස්ස පඤ්චවිධස්ස ඵස්සස්ස නිස්සයපුරෙජාතඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන ඡධා පච්චයො හොති. රූපායතනාදිභෙදං තස්ස පඤ්චවිධස්ස ආරම්මණපුරෙජාතඅත්ථිඅවිගතවසෙන චතුධා පච්චයො හොති. මනොසම්ඵස්සස්ස පන තානි රූපායතනාදීනි, ධම්මාරම්මණඤ්ච තථා ච ආරම්මණපච්චයමත්තෙනෙව පච්චයො හොති. වත්ථුරූපං පන මනොසම්ඵස්සස්ස නිස්සයපුරෙජාතවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන පඤ්චධා පච්චයො හොති. එවං **නාමරූපං අස්ස** ඵස්සස්ස බහුධා **පච්චයො හොතීති** වෙදිතබ්බං.

115. පඨමුප්පත්තියං විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස විසෙසපච්චයොති ඉමමත්ථං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං පාළියං ''මාතුකුච්ඡිම්හි න ඔක්කමිස්සථා''තිආදි වුත්තං. ගබ්භසෙය්‍යකපටිසන්ධි හි බාහිරතො මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තස්ස විය

හොන්තීපි අත්ථතො යථාපච්චයං ඛන්ධානං තත්ථ පඨමුප්පත්තියෙව. තෙනාහ **“පවිසිත්වා…පෙ…. න වත්තිස්සථා”**ති. **සුද්ධන්ති** කෙවලං විඤ්ඤාණෙන අමිස්සිතං විරහිතං. ‘‘අවසෙස’’න්ති ඉදං නාමාපෙක්ඛං, තස්මා **අවසෙසං නාමරූපන්ති** ඉමං විඤ්ඤාණං ඨපෙත්වා අවසෙසං නාමරූපං වාති අත්ථො. **පටිසන්ධිවසෙන ඔක්කන්තන්ති** පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන, මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තස්ස වා පඨමාවයවභාවෙන ඔතිණ්ණං. **වොක්කමිස්සථාති** සන්තතිවිච්ඡෙදං විනාසං උපගමිස්සථ, තං පන මරණං නාම හොතීති ආහ **“චුතිවසෙනා”**ති. **අස්සාති** විඤ්ඤාණස්ස, තඤ්ච ඛො විඤ්ඤාණසාමඤ්ඤවසෙන වුත්තං. තෙනාහ **“තස්සෙව චිත්තස්ස නිරොධෙනා”**ති, පටිසන්ධිචිත්තස්සෙව නිරොධෙනාති අත්ථො. **තතොති** පටිසන්ධිචිත්තතො. පටිසන්ධිචිත්තස්ස, තතො දුතියතතියචිත්තානං වා නිරොධෙන චුති න හොතීති වුත්තමත්ථං යුත්තිතො විභාවෙතුං **“පටිසන්ධිචිත්තෙන හී”**තිආදි වුත්තං. **එතස්මිං අන්තරෙති** එතස්මිං සොළසචිත්තක්ඛණෙ කාලෙ. **අන්තරායො නත්ථීති** එත්ථ දාරකස්ස තාව මරණන්තරායො මා හොතු තදා චුතිචිත්තස්ස අසම්භවතො, මාතු පන කථං තදා මරණන්තරායාභාවොති? තං තං කාලං අනතික්කමිත්වා තදන්තරෙයෙව චවනධම්මාය ගබ්භග්ගහණස්සෙව අසම්භවතො. තෙනාහ **“අයඤ්හි අනොකාසො නාමා”**ති, චුතියාති අධිප්පායො.

පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානීති ඔක්කන්තික්ඛණෙ උප්පන්නකම්මජරූපානි වදති. තානි හි නිප්පරියායතො පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානි නාම, න උතුසමුට්ඨානානි පටිසන්ධිචිත්තස්ස උප්පාදතො පච්ඡා සමුට්ඨිතත්තා. චිත්තජාහාරජානං පන තදා අසම්භවො එව. යානි පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානි, තානි තිවිධානි තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි, ඨිතික්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි, භඞ්ගක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානීති. තෙසු උප්පාදක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි සත්තරසමස්ස භවඞ්ගස්ස උප්පාදක්ඛණෙ නිරුජ්ඣන්ති, ඨිතික්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි ඨිතික්ඛණෙ නිරුජ්ඣන්ති, භඞ්ගක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි භඞ්ගක්ඛණෙ නිරුජ්ඣන්ති. තත්ථ ‘‘භඤ්ජමානො ධම්මො භඤ්ජමානස්ස ධම්මස්ස පච්චයො හොතී’’ති න සක්කා වත්තුං, උප්පාදෙ, පන ඨිතියඤ්ච න න සක්කාති ‘‘සත්තරසමස්ස භවඞ්ගස්ස උප්පාදක්ඛණෙ, ඨිතික්ඛණෙ ච ධරන්තානං වසෙන තස්ස පච්චයම්පි දාතුං න සක්කොන්තී’’ති වුත්තං. රූපකායූපත්ථම්භිතස්සෙව හි නාමකායස්ස පඤ්චවොකාරෙ පවත්තීති. තෙහි රූපධම්මෙහි තස්ස චිත්තස්ස බලවතරං සන්ධායාහ **“සත්තරසමස්ස…පෙ…. පවත්ති පවත්තතී”**ති. **පවෙණී ඝටියතීති** අට්ඨචත්තාලීසකම්මජස්ස රූපපවෙණී සම්බන්ධා හුත්වා පවත්තති. පඨමඤ්හි පටිසන්ධිචිත්තං, තතො යාව සොළසමං භවඞ්ගචිත්තං, තෙසු එකෙකස්ස උප්පාදඨිතිභඞ්ගවසෙන තයො තයො ඛණා. තත්ථ එකෙකස්ස චිත්තස්ස තීසු තීසු ඛණෙසු සමතිංස සමතිංස කම්මජරූපානි උප්පජ්ජන්ති. ඉති සොළසතිකා අට්ඨචත්තාලීසං හොන්ති. එස නයො තතො පරෙසුපි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘අට්ඨචත්තාලීසකම්මජස්ස රූපපවෙණී සම්බන්ධා හුත්වා පවත්තතී’’ති. **සචෙ පන න සක්කොන්තීති** පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානි සත්තරසමස්ස භවඞ්ගස්ස පච්චයං දාතුං සචෙ න සක්කොන්ති. යදි හි පටිසන්ධිචිත්තතො සත්තරසමං චුතිචිත්තං සියා, පටිසන්ධිචිත්තස්ස ඨිතිභඞ්ගක්ඛණෙසුපි කම්මජරූපං න උප්පජ්ජෙය්‍ය, පගෙව භවඞ්ගචිත්තක්ඛණෙසු. තථා සති නත්ථෙව තස්ස චිත්තස්ස පච්චයලාභොති පවත්ති නප්පවත්තති, පවෙණී න ඝටියතෙව, අඤ්ඤදත්ථු විච්ඡිජ්ජති. තෙනාහ **“වොක්කමති නාම හොතී”**තිආදි.

ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථංපකාරතාය. යාදිසො ගබ්භසෙය්‍යකස්ස අත්තභාවො, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. තස්ස ච පඤ්චක්ඛන්ධා අනූනා එව හොන්තීති ආහ **“එවං පරිපුණ්ණපඤ්චක්ඛන්ධභාවාය”**ති. **උපච්ඡිජ්ජිස්සථාති** සන්තානවිච්ඡෙදෙන විච්ඡින්දෙය්‍ය. **සුද්ධං නාමරූපමෙවාති** විඤ්ඤාණවිරහිතං කෙවලං නාමරූපමෙව. අවයවානං පාරිපූරි **වුඩ්ඪී.** ථිරභාවප්පත්ති **විරුළ්හී.** මහල්ලකභාවප්පත්ති **වෙපුල්ලං.** තානි ච යථාක්කමං පඨමාදිවයවසෙන හොන්තීති වුත්තං **“පඨමවයවසෙනා”**තිආදි. වා-සද්දො අනියමත්ථො, තෙන වස්සසහස්සද්වයාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

විඤ්ඤාණමෙවාති නියමවචනං, ඉතො බාහිරකප්පිතස්ස අත්තනො, ඉස්සරාදීනඤ්ච පටික්ඛෙපපදං, න අවිජ්ජාදිඵස්සාදිපටික්ඛෙපපදං පටියොගීනිවත්තනපදත්තා අවධාරණස්ස. තෙනාහ **“එසෙව හෙතූ”**තිආදි. අයඤ්ච නයො හෙට්ඨාපි සබ්බපදෙසු යථාරහං වත්තබ්බො. ඉදානි විඤ්ඤාණමෙව නාමරූපස්ස පධානකාරණන්ති ඉමමත්ථං ඔපම්මවසෙන විභාවෙතුං **“යථා හී”**තිආදි වුත්තං. පච්චෙකං විය සමුදිතස්සාපි නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණෙන විනා අත්තකිච්චාසමත්ථතං දස්සෙතුං **“ත්වං නාමරූපං නාමා”**ති එකජ්ඣං ගහණං. **පුරෙචාරිකොති** පුබ්බඞ්ගමෙව. විඤ්ඤාණඤ්හි සහජාතධම්මානං පුබ්බඞ්ගමං. තෙනාහ භගවා ‘‘මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා’’ති. (ධ. ප. 1; නෙත්ති. 90, 92; පෙටකො. 13, 83) **බහුධාති** අනෙකප්පකාරෙන **පච්චයො හොති.**

කථං? විපාකනාමස්ස හි පටිසන්ධියං අඤ්ඤං වා විඤ්ඤාණං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකආහාරඉන්ද්‍රියසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි නවධා පච්චයො හොති. වත්ථුරූපස්ස පටිසන්ධියං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකආහාරඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි නවධා පච්චයො හොති. ඨපෙත්වා පන වත්ථුරූපං සෙසරූපස්ස ඉමෙසු නවසු අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයං අපනෙත්වා සෙසෙහි අට්ඨහි පච්චයෙහි පච්චයො හොති. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං පන අසඤ්ඤසත්තරූපස්ස, පඤ්චවොකාරෙ වා කම්මජස්ස සුත්තන්තිකපරියායතො උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයො හොති. අවසෙසඤ්හි පඨමභවඞ්ගතො පභුති සබ්බම්පි විඤ්ඤාණං තස්ස නාමරූපස්ස යථාරහං පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන පච්චයනයෙ දස්සියමානෙ සබ්බාපි මහාපකරණකථා ආනෙතබ්බා හොතීති න විත්ථාරිතා. කථං පනෙතං පච්චෙතබ්බං ‘‘පටිසන්ධිනාමරූපං විඤ්ඤාණපච්චයා හොතී’’ති? සුත්තතො, යුත්තිතො ච. පාළියඤ්හි ‘‘චිත්තානුපරිවත්තිනො ධම්මා’’තිආදිනා (ධ. ස. මාතිකා 62) නයෙන බහුධා වෙදනාදීනං විඤ්ඤාණපච්චයතා ආගතා. යුත්තිතො පන ඉධ

චිත්තජෙන රූපෙන දිට්ඨෙන අදිට්ඨස්සාපි රූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයො හොතීති විඤ්ඤායති. චිත්තෙහි පසන්නෙ, අප්පසන්නෙ වා තදනුරූපානි රූපානි උප්පජ්ජමානානි දිට්ඨානි, දිට්ඨෙන ච අදිට්ඨස්ස අනුමානං හොතීති. ඉමිනා ඉධ ‘‘දිට්ඨෙන චිත්තජරූපෙන අදිට්ඨස්සාපි පටිසන්ධිරූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයො හොතී’’ති පච්චෙතබ්බමෙතං . කම්මසමුට්ඨානස්සාපි හි රූපස්ස චිත්තසමුට්ඨානස්ස විය විඤ්ඤාණපච්චයතා පට්ඨානෙ ආගතාති.

116. ඉධ **සමුදය**-සද්දො සමුදාය-සද්දො විය සමූහපරියායොති ආහ **‘‘දුක්ඛරාසිසම්භවො’’**ති. **එකකොති** අසහායො රාජපරිසාරහිතො. **පස්සෙය්‍යාම තෙ රාජභාවං** අම්හෙහි විනාති අධිප්පායො. යථාරහං පරිසං රඤ්ජෙතීති හි **රාජා. අත්ථතොති** අත්ථසිද්ධිතො අවදන්තම්පි **වදති විය. ‘‘හදයවත්ථු’’**න්ති ඉමිනාව තන්නිස්සයොපි ගහිතො වාති දට්ඨබ්බං. ආනන්තරියභාවතො නිස්සයනිස්සයොපි ‘‘නිස්සයො’’ ත්වෙව වුච්චතීති. **පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං නාම භවෙය්‍යාසි,** නෙතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘පස්සෙය්‍යාමා’’**තිආදි. **බහුධාති** අනෙකධා **පච්චයො හොති.** කථං? නාමං තාව පටිසන්ධියං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි සත්තධා විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො හොතිති. කිඤ්චි පනෙත්ථ හෙතුපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයෙනාති එවං අඤ්ඤථාපි පච්චයො හොති. අවිපාකං පන නාමං යථාවුත්තෙසු පච්චයෙසු ඨපෙත්වා විපාකපච්චයං ඉතරෙහි ඡහි පච්චයෙහි පච්චයො හොති. කිඤ්චි පනෙත්ථ හෙතුපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයෙනාති අඤ්ඤථාපි පච්චයො හොති, තඤ්ච ඛො පවත්තියංයෙව, න පටිසන්ධියං. රූපතො පන හදයවත්ථු පටිසන්ධියං විඤ්ඤාණස්ස සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිප්පයුත්තඅත්ථි අවිගතපච්චයෙහි ඡධාව පච්චයො හොති. පවත්තියං පන සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයවජ්ජිතෙහි පඤ්චහි පුරෙජාතපච්චයෙන සහ තෙහෙව පච්චයෙහි පච්චයො හොති. චක්ඛායතනාදිභෙදං පන පඤ්චවිධම්පි රූපං යථාක්කමං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිභෙදස්ස විඤ්ඤාණස්ස නිස්සයපුරෙජාතඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි පච්චයො හොතීති එවං නාමරූපං විඤ්ඤාණස්ස බහුධා පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බං.

ය්වායමනුක්කමෙන විඤ්ඤාණස්ස නාමරූපං, පටිසන්ධිනාමරූපස්ස , ච විඤ්ඤාණං පති පච්චයභාවො, සො කදාචි විඤ්ඤාණස්ස සාතිසයො, කදාචි නාමරූපස්ස, කදාචි උභින්නං සදිසොති තිවිධොපි සො **‘‘එත්තාවතා’’**ති පදෙන එකජ්ඣං ගහිතොති දස්සෙන්තො **‘‘විඤ්ඤාණෙ…පෙ…. පවත්තෙසු’’**ති වත්වා පුන යම්දම්පි විඤ්ඤාණං නාමරූපසඤ්ඤිතානං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයෙන පවත්තානං එත්තකෙන සබ්බා සංසාරවට්ටප්පවත්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘එත්තකෙන…පෙ…. පටිසන්ධියො’’**ති ආහ. තත්ථ **එත්තකෙනාති** එත්තකෙනෙව, න ඉතො අඤ්ඤෙන කෙනචි කාරකවෙදකසභාවෙන අත්තනා, ඉස්සරාදිනා වාති අත්ථො. අන්තොගධාවධාරණඤ්හෙතං පදං.

වචනමත්තමෙව අධිකිච්චාති දාසාදීසු සිරිවඩ්ඪකාදි-සද්දා විය අතථත්තා වචනමත්තමෙව අධිකාරං කත්වා **පවත්තස්ස.** තෙනාහ **‘‘අත්ථං අදිස්වා’’**ති. **වොහාරස්සාති** වොහරණමත්තස්ස. **පථොති** පවත්තිමග්ගො පවත්තියා විසයො. යස්මා සරණකිරියාවසෙන පුග්ගලො **‘‘සතො’’**ති වුච්චති, සම්පජානනකිරියාවසෙන **‘‘සම්පජානො’’**ති, තස්මා වුත්තං **‘‘කාරණාපදෙසවසෙනා’’**ති. කාරණං නිද්ධාරෙත්වා උත්ති නිරුත්තීති. එකමෙව අත්ථං ‘‘පණ්ඩිතො’’තිආදිනා පකාරතො ඤාපනතො **‘‘පඤ්ඤත්තී’’**ති වදන්ති. සො එව හි ‘‘පණ්ඩිතො’’ති ච ‘‘බ්‍යත්තො’’ති ච ‘‘මෙධාවී’’ති ච පඤ්ඤාපියතීති. පණ්ඩිච්චප්පකාරතො පන **පණ්ඩිතො,** වෙය්‍යත්තියප්පකාරතො **බ්‍යත්තොති** පඤ්ඤාපියතීති එවං පකාරතො පඤ්ඤාපනතො පඤ්ඤත්ති. යස්මා ඉධ අධිවචනනිරුත්තිපඤ්ඤත්තිපදානි සමානත්ථානි. සබ්බඤ්ච වචනං අධිවචනාදිභාවං භජති, තස්මා කෙසුචි වචනවිසෙසෙසු විසෙසෙන පවත්තෙහි අධිවචනාදිසද්දෙහි සබ්බානි වචනානි පඤ්ඤත්තිඅත්ථප්පකාසනසාමඤ්ඤෙන වුත්තානීති ඉමිනා අධිප්පායෙන අයමත්ථයොජනා කතාති වෙදිතබ්බා.

අථ වා **අධි**-සද්දො උපරිභාවෙ, උපරි වචනං **අධිවචනං.** කස්ස උපරි? පකාසෙතබ්බස්ස අත්ථස්සාති පාකටො යමත්ථො. අධීනං වා වචනං **අධිවචනං.** කෙන අධීනං? අත්ථෙන. තථා තංතංඅත්ථප්පකාසෙන නිච්ඡිතං, නියතං වා වචනං **නිරුත්ති.** පථවීධාතුපුරිසාදිතංතංපකාරෙන ඤාපනතො **පඤ්ඤත්තීති** එවං අධිවචනාදිපදානං සබ්බවචනෙසු පවත්ති වෙදිතබ්බා, අඤ්ඤථා සිරිවඩ්ඪකධනවඩ්ඪකප්පකාරානමෙව නිරුත්තිතා, ‘‘පණ්ඩිතො වියත්තො’’ති එවං පකාරානමෙව එකමෙව අත්ථං තෙන තෙන පකාරෙන ඤාපෙන්තානං පඤ්ඤත්තිතා ච ආපජ්ජෙය්‍යාති. එවං තීහිපි නාමෙහි වුත්තස්ස වොහාරස්ස පවත්තිමග්ගොපි සහ විඤ්ඤාණෙන නාමරූපන්ති එත්තාවතාව ඉච්ඡිතබ්බො. තෙනාහ **‘‘ඉතී’’**තිආදි. **පඤ්ඤාය අවචරිතබ්බන්ති** පඤ්ඤාය පවත්තිතබ්බං, ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘ජානිතබ්බ’’**න්ති. **වට්ටන්ති** කිලෙසවට්ටං, කම්මවට්ටං, විපාකවට්ටන්ති තිවිධම්පි වට්ටං. **වත්තතීති** පවත්තති. තයිදං ‘‘ජායෙථා’’තිආදිනා පඤ්චහි පදෙහි වුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනවසෙන වුත්තං. **ආදි**-සද්දෙන ඉත්ථීතිපුරිසාතිආදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **නාමපඤ්ඤත්තත්ථායාති** ඛන්ධාදිඵස්සාදිසත්තාදිඉත්ථාදිනාමස්ස පඤ්ඤාපනත්ථාය. වත්ථුපි එත්තාවතාව. තෙනාහ **‘‘ඛන්ධපඤ්චකම්පි එත්තාවතාව පඤ්ඤායතී’’**ති. **එත්තාවතා** එත්තකෙන, සහ විඤ්ඤාණෙන නාමරූපප්පවත්තියාති අත්ථො.

අත්තපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

117. අනුසන්ධියති එතෙනාති **අනුසන්ධි,** හෙට්ඨා ආගතදෙසනාය අනුසන්ධානවසෙන පවත්තා උපරිදෙසනා, සා පඨමපදස්ස දස්සිතා, ඉදානි දුතියපදස්ස දස්සෙතබ්බාති තමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘ඉති භගවා’’**තිආදිමාහ. **රූපින්ති**

රූපවන්තං. **පරිත්තන්ති** න විපුලං, අප්පකන්ති අත්ථො. යස්මා අත්තා නාම කොචි පරමත්ථතො නත්ථි. කෙවලං පන දිට්ඨිගතිකානං පරිකප්පිතමත්තං , තස්මා යත්ථ නෙසං අත්තසඤ්ඤා, යථා චස්ස රූපිභාවාදිපරිකප්පනා හොති, තං දස්සෙන්තො **"යො"**තිආදිමාහ. **රූපිං පරිත්තන්ති** අත්තනො උපට්ඨිතකසිණරූපවසෙන රූපිං, තස්ස අවඩ්ඪිතභාවෙන පරිත්තං. **පඤ්ඤපෙති** නීලකසිණාදිවසෙන නානාකසිණලාභී. **තන්ති** අත්තානං . **අනන්තන්ති** කසිණනිමිත්තස්ස අප්පමාණතාය පරිච්ඡෙදස්ස අනුපට්ඨානතො අන්තරහිතං. **උග්ඝාටෙත්වාති** භාවනාය අපනෙත්වා. **නිමිත්තඵුට්ඨොකාසන්ති** තෙන කසිණනිමිත්තෙන ඵුට්ඨප්පදෙසං. **තෙසූති** චතූසු අරූපක්ඛන්ධෙසු. **විඤ්ඤාණමත්තමෙවාති** ''විඤ්ඤාණමයො අත්තා''ති එවංවාදී.

118. **"එතරහී"**ති සාවධාරණමිදං පදන්ති තදත්ථං දස්සෙන්තො ''ඉදානෙවා''ති වත්වා අවධාරණෙන නිවත්තිතමත්ථං ආහ **"න ඉතො පර"**න්ති. තත්ථ තත්ථෙව සත්තා උච්ඡිජ්ජන්තීති උච්ඡෙදවාදී, තෙනාහ **"උච්ඡෙදවසෙනෙතං වුත්ත"**න්ති. **භාවින්ති** සබ්බං සදා භාවිං අවිනස්සනකං. තෙනාහ **"සස්සතවසෙනෙතං වුත්ත"**න්ති. **අතථාසභාවන්ති** යථා පරවාදී වදන්ති, න තථා සභාවං. **තථභාවායාති** උච්ඡෙදභාවාය වා සස්සතභාවාය වා. අනියමවචනඤ්හෙතං වුත්තං සාමඤ්ඤජොතනාවසෙන. **සම්පාදෙස්සාමීති** තථභාවං අස්ස සම්පන්නං කත්වා දස්සයිස්සාමි, පතිට්ඨාපෙස්සාමීති අත්ථො. තථා හි වක්ඛති ''සස්සතවාදඤ්ච ජානාපෙත්වා''තිආදි. (දී. නි. අට්ඨ. 2.118) **ඉමිනාති** ''අතථං වා පනා''තිආදි වචනෙන, අනුච්ඡෙදසභාවම්පි සමානං සස්සතවාදිනො මතිවසෙනාති අධිප්පායො. **උපකප්පෙස්සාමීති** උපෙච්ච සමත්ථයිස්සාමි.

එවං සමානන්ති එවං භූතං සමානං. රූපකසිණජ්ඣානං **රූපං** උත්තරපදලොපෙන, අධිගමනවසෙන තං එතස්ස අත්ථීති **රූපීති** ආහ **"රූපින්ති රූපකසිණලාභි"**න්ති. **පරිත්තත්තානුදිට්ඨීති** එත්ථ රූපී-සද්දොපිආවුත්තිආදිනයෙන ආනෙත්වා වත්තබ්බො, රූපීභාවම්පි හි සො දිට්ඨිගතිකො පරිත්තභාවං විය අත්තනො අභිනිවිස්ස ඨිතොති. **අරූපින්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. ''පත්තපලාසබහුලගච්ඡසඞ්ඛෙපෙන ඝනගහනජටාවිතානා නාතිදීඝසන්තානා **වල්ලි,** තබ්බිපරීතා **ලතා**''ති වදන්ති. **අප්පහීනට්ඨෙනාති** මග්ගෙන අසමුච්ඡින්නභාවෙන. කාරණලාභෙ සති උප්පජ්ජනාරහතා අනුසයනට්ඨො.

අරූපකසිණං නාම කසිණුග්ඝාටිං ආකාසං, න පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං. ''උභයම්පි අරූපකසිණමෙවා''ති කෙචි. **අරූපක්ඛන්ධගොචරං වාති** වෙදනාදයො අරූපක්ඛන්ධා ''අත්තා''ති අභිනිවෙසස්ස ගොචරො එතස්සාති අරූපක්ඛන්ධගොචරො, දිට්ඨිගතිකො, තං අරූපක්ඛන්ධගොචරං. **වා**-සද්දො වුත්තවිකප්පත්ථො. සද්දයොජනා පන අරූපං අරූපක්ඛන්ධා ගොචරභූතා එතස්ස අත්ථීති අරූපී, තං අරූපිං. **ලාභිනො චත්තාරොති** රූපකසිණාදිලාභවසෙන තං තං දිට්ඨිවාදං සයමෙව පරිකප්පෙත්වා තං ආදාය පග්ගය්හ පඤ්ඤාපනකා චත්තාරො දිට්ඨිගතිකා. **තෙසං අන්තෙවාසිකාති** තෙසං ලාභීනං වාදං පච්චක්ඛතො, පරම්පරාය ච උග්ගහෙත්වා තථෙව නං ඛමිත්වා රොචෙත්වා පඤ්ඤාපනකා චත්තාරො. **තක්කිකා චත්තාරොති** කසිණජ්ඣානස්ස අලාභිනො කෙවලං තක්කනවසෙනෙව යථාවුත්තෙ චත්තාරො දිට්ඨිවාදෙ සයමෙව අභිනිවිස්ස පග්ගය්හ ඨිතා චත්තාරො. **තෙසං අන්තෙවාසිකා** පුබ්බෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා.

නඅත්තපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

119. **ආරද්ධවිපස්සකොපීති** සම්පරායිකවිපස්සකොපි, තෙන බලවවිපස්සනාය ඨිතං පුග්ගලං දස්සෙති. **න පඤ්ඤපෙති එව** අබහුස්සුතො පීති අධිප්පායො. තාදිසො හි විපස්සනාය ආනුභාවො. සාසනිකොපි ඣානාභිඤ්ඤාලාභී ''න පඤ්ඤපෙතී''ති න වත්තබ්බොති සො ඉධ න උද්ධටො. ඉදානි නෙසං අපඤ්ඤාපනෙ කාරණං දස්සෙති **"එතෙසඤ්හී"**තිආදිනා. **ඉච්චෙව ඤාණං හොති,** න විපරීතග්ගාහො තස්ස කාරණස්ස දූරසමුස්සාරිතත්තා. අරූපක්ඛන්ධා ඉච්චෙව ඤාණං හොතීති යොජනා.

අත්තසමනුපස්සනාවණ්ණනා

121. **දිට්ඨිවසෙන සමනුපස්සිත්වා,** න ඤාණවසෙන. **සා ච සමනුපස්සනා** අත්ථතො දිට්ඨිදස්සනවසෙන.

''වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සතී''ති එවං ආගතා **වෙදනාක්ඛන්ධවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි.** ඉට්ඨාදිභෙදං ආරම්මණං න පටිසංවෙදෙතීති **අප්පටිසංවෙදනොති** වෙදකභාවපටික්ඛෙපමුඛෙන සඤ්ජානනාදිභාවොපි පටික්ඛිත්තො හොති තදවිනාභාවතොති ආහ **"ඉමිනා රූපක්ඛන්ධවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි කථිතා"**ති. **"අත්තා මෙ වෙදියතී"**ති ඉමිනා අප්පටිසංවෙදනත්තං පටික්ඛිපති. තෙනාහ ''නොපි අප්පටිසංවෙදනො''ති. **"වෙදනාධම්මො"**ති පන ඉමිනා ''වෙදනා මෙ අත්තා''ති ඉමං වාදං පටික්ඛිපති. වෙදනාසඞ්ඛාතො ධම්මො එතස්ස අත්ථීති හි වෙදනාධම්මොති වෙදනාය සමන්නාගතභාවං තස්ස පටිජානාති. තෙනාහ ''එතස්ස ච වෙදනාධම්මො **අවිප්පයුත්තසභාවො"**ති. සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි කථිතාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **"වෙදනාසම්පයුත්තත්තා වෙදියතී"**ති තංසම්පයොගතො තංකිච්චකතමාහ යථා චෙතනායොගතො චෙතනො පුරිසොති. සබ්බෙසම්පි තං සාරම්මණධම්මානං ආරම්මණානුභවනං ලබ්භතෙව, තඤ්ච ඛො එකදෙසතො ඵුට්ඨතාමත්තතො , වෙදනාය පන

විස්සවිතාය සාමිභාවෙන ආරම්මණරසානුභවනන්ති. තස්සා වසෙන සඤ්ඤාදයොපි තංසම්පයුත්තත්තා ‘‘වෙදියතී’’ති වුච්චන්ති. තථා හි වුත්තං **අට්ඨසාලිනියං** ‘‘ආරම්මණරසානුභවනට්ඨානං පත්වා සෙසසම්පයුත්තධම්මා එකදෙසමත්තකමෙව අනුභවන්තී’’ති, (ධ. ස. අට්ඨ. 1 ධම්මුද්දෙසකථා) රාජසූදනිදස්සනෙන වායමත්ථො තත්ථ විභාවිතො එව. **එතස්සාති** සඤ්ඤාදික්ඛන්ධත්තයස්ස. **‘‘අවිප්පයුත්තසභාවො’’**ති ඉමිනා අවිසංයොගජනිතං කඤ්චි විසෙසං ඨානං දීපෙති.

122. **තත්ථාති** තෙසු වාරෙසු. **තීසු දිට්ඨිගතිකෙසූති** ‘‘වෙදනා මෙ අත්තා’’ති, ‘‘අප්පටිසංවෙදනො මෙ අත්තා’’ති, ‘‘වෙදනාධම්මො මෙ අත්තා’’ති ච එවංවාදෙසු තීසු දිට්ඨිගතිකෙසු. තිස්සන්නං වෙදනානං භින්නසභාවත්තා සුඛං වෙදනං ‘‘අත්තා’’ති සමනුපස්සතො දුක්ඛං, අදුක්ඛමසුඛං වා වෙදනං ‘‘අත්තා’’ති සමනුපස්සනා න යුත්තා. එවං සෙසද්වයෙ පීති ආහ **‘‘යො යො යං යං වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සතී’’**ති.

123. **‘‘හුත්වා අභාවතො’’**ති ඉමිනා උදයබ්බයවන්තතාය අනිච්චාති දස්සෙති, **‘‘තෙහි තෙහී’’**තිආදිනා අනෙකකාරණසඞ්ඛතත්තා සඞ්ඛතාති. **තං තං පච්චයන්ති** ‘‘ඉන්ද්‍රියං, ආරම්මණං, විඤ්ඤාණං, සුඛ, වෙදනීයො ඵස්සො’’ති එවං ආදිකං තං තං අත්තනො කාරණං **පටිච්ච** නිස්සාය **සම්මා** සස්සතාදිභාවස්ස, උච්ඡෙදාදිභාවස්ස ච අභාවෙන ඤායෙන **සමකාරණෙන** සදිසකාරණෙන අනුරූපකාරණෙන **උප්පන්නා. ඛයසභාවාති ඛයධම්මා,** වයසභාවාති **වයධම්මා** විරජ්ජනසභාවාති **විරාගධම්මා,** නිරුජ්ඣනසභාවාති **නිරොධධම්මා,** චතූහිපි පදෙහි වෙදනාය භඞ්ගභාවමෙව දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘ඛයොති…පෙ…. ඛයධම්මාතිආදි වුත්ත’’**න්ති.

විගතොති සභාවවිගමෙන විගතො. **එකස්සෙවාති** එකස්සෙව දිට්ඨිගතිකස්ස. **තීසුපි කාලෙසූති** තිස්සන්නං වෙදනානං පවත්තිකාලෙසු. **එසො මෙ අත්තාති** ‘‘එසො සුඛවෙදනාසභාවො, දුක්ඛඅදුක්ඛමසුඛවෙදනාසභාවො මෙ අත්තා’’ති **කිං පන හොති,** එකස්සෙව භින්නසභාවතං අනුම්මත්තකො කථං පච්චෙතීති අධිප්පායෙන පුච්ඡති. ඉතරො එවම්පි තස්ස න හොති යෙවාති දස්සෙන්තො **‘‘කිං පන න භවිස්සතී’’**තිආදිමාහ. **විසෙසෙනාති** සුඛාදිවිභාගෙන. **සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්චාති** එත්ථ ච-සද්දෙන අදුක්ඛමසුඛං සඞ්ගණ්හාති, සුඛසඞ්ගහමෙව වා තෙන කතං සන්තසුඛුමභාවතො. **අවිසෙසෙනාති** අවිභාගෙන වෙදනාසාමඤ්ඤෙන. **වොකිණ්ණන්ති** සුඛාදිභෙදෙන වොමිස්සකං. **තං** තිවිධම්පි වෙදනං **එස** දිට්ඨිගතිකො එකජ්ඣං ගහෙත්වා **අත්තාති සමනුපස්සති. එකක්ඛණෙ ච බහූනං වෙදනානං උප්පාදො ආපජ්ජති** අවිසෙසෙන වෙදනාසභාවත්තා. අත්තනො හි තස්මිං සති සදා සබ්බවෙදනාපවත්තිප්පසඞ්ගතො දිට්ඨිගතිකො අගතියා එකක්ඛණෙපි බහූනම්පි වෙදනානං උප්පත්තිං පටිජානෙය්‍යාති තස්ස අවසරං අදෙන්තො **‘‘න එකක්ඛණෙ බහූනං වෙදනානං උප්පත්ති අත්ථී’’**ති ආහ, පච්චක්ඛවිරුද්ධමෙතන්ති අධිප්පායො. **එතෙන පෙතං නක්ඛමතීති** එතෙන විරුද්ධත්තසාධනෙනපි සබ්බෙන සබ්බං අත්තනො අභාවෙනපි පණ්ඩිතානං න රුච්චති, එතං දස්සනං ධීරා නක්ඛමන්තීති අත්ථො.

124. ඉන්ද්‍රියබද්ධෙපි රූපප්පබන්ධෙ වායොධාතුවිප්ඵාරවසෙන කාචි කිරියා නාම ලබ්භතීති සුද්ධරූපක්ඛන්ධෙපි යත්ථ කදාචි වායොධාතුවිප්ඵාරො ලබ්භති, තමෙව නිදස්සනභාවෙන ගණ්හන්තො **‘‘තාලවණ්ටෙ වා වාතපානෙ වා’’**ති ආහ. **වෙදනාධම්මෙසූති** වෙදනාධම්මවන්තෙසු. **‘‘අහමස්මී’’**ති ඉමිනා තයොපි ඛන්ධෙ එකජ්ඣං ගහෙත්වා අහංකාරස්ස උප්පජ්ජනාකාරො වුත්තොති. **‘‘අයමහමස්මී’’**ති පන ඉමිනා තත්ථ එකං එකං ගහෙත්වා අහංකාරස්ස උප්පජ්ජනාකාරො වුත්තො. තෙනාහ **‘‘එකධම්මොපි’’**තිආදි . **තන්ති** ‘‘අහමස්මී’’ති අහංකාරුප්පත්තිං. සා හි චතුක්ඛන්ධනිරොධෙන අනුපලබ්භමානසන්නිස්සයා සසවිසාණතිඛිණතා විය න භවෙය්‍යාවාති.

එත්තාවතාති ‘‘කිත්තාවතා ච ආනන්දා’’තිආදිනා ‘‘තන්තාකුලකජාතා’’ති පදස්ස අනුසන්ධිදස්සනවසෙන පවත්තෙන එත්තකෙන දෙසනාධම්මෙන. කාමං හෙට්ඨාපි වට්ටකථාව කථිතා, ඉධ පන දිට්ඨිගතිකස්ස වට්ටතො සීසුක්ඛිපනාසමත්ථතාවිභාවනවසෙන මිච්ඡාදිට්ඨියා මහාසාවජ්ජභාවදීපනියකථා පකාසිතාති තං දස්සෙන්තො **‘‘වට්ටකථා කථිතා’’**ති ආහ. නනු වට්ටමූලං අවිජ්ජා තණ්හා, තා අනාමසිත්වා තතො අඤ්ඤථා කස්මා ඉධ වට්ටකථා කථිතාති ආහ **‘‘භගවා හී’’**තිආදි. **අවිජ්ජාසීසෙනාති** අවිජ්ජං උත්තමඞ්ගං කත්වා, අවිජ්ජාමුඛෙනාති අත්ථො. **කොටි න පඤ්ඤායතීති** ‘‘අසුකස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස, චක්කවත්තිනො වා කාලෙ අවිජ්ජා උප්පන්නා, න තතො පුබ්බෙ අත්ථී’’ති අවිජ්ජාය ආදි මරියාදා අප්පටිහතස්ස මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සාපි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජමානත්තා එවාති අත්ථො. අයං පච්චයො ඉදප්පච්චයො, තස්මා **ඉදප්පච්චයා,** ඉමස්මා ආසවාදිකාරණාති අත්ථො. **භවතණ්හායාති** භවසංයොජනභූතාය තණ්හාය. **භවදිට්ඨියාති** සස්සතදිට්ඨියා. **‘‘තත්ථ තත්ථ උපපජ්ජන්තො’’**ති ඉමිනා ‘‘ඉතො එත්ථ එත්තො ඉධා’’ති එවං අපරියන්තං අපරාපරුප්පත්තිං දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘මහාසමුද්දෙ’’**තිආදි.

126. **පච්චයාකාරමූළ්හස්සාති** භූතකථනමෙතං, න විසෙසනං. සබ්බොපි හි දිට්ඨිගතිකො පච්චයාකාරමූළ්හො එවාති. **විවට්ටං කථෙන්තොති** වට්ටතො විනිමුත්තත්තා විවට්ටං, විමොක්ඛො, තං කථෙන්තො . **කාරකස්සාති** සත්ථුඔවාදකාරකස්ස, සම්මාපටිපජ්ජන්තස්සාති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘සතිපට්ඨානවිහාරිනො’’**ති. සො හි වෙදනානුපස්සනාය, ධම්මානුපස්සනාය ච සම්මාපටිපත්තියා ‘‘නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සතී’’තිආදිනා වත්තබ්බතං අරහති. තෙනාහ **‘‘එවරූපො හී’’**තිආදි. **සබ්බධම්මෙසූති** සබ්බෙසු තෙභූමකධම්මෙසු. තෙ හි සම්මසනීයා. **න අඤ්ඤන්ති** වෙදනාය අඤ්ඤං සඤ්ඤාදිධම්මං අත්තානං න සමනුපස්සතීති. **‘‘ඛන්ධලොකාදයො’’**ති රූපාදිධම්මා

එව වුච්චන්ති, තෙසං සමූහොති දස්සෙතුං **‘‘රූපාදීසු ධම්මෙසූ’’**ති වුත්තං. **න උපාදියති** දිට්ඨිතණ්හාගාහවසෙන. ‘‘සෙය්‍යොහමස්මී’’තිආදිනා (සං. නි. 4.108; මහානි. 21, 178; ධ. ස. 1121; විභ. 832, 866) පවත්තමානමඤ්ඤනාපි තණ්හාදිට්ඨිමඤ්ඤනා විය පරිතස්සනරූපා එවාති ආහ **‘‘තණ්හාදිට්ඨිමානපරිතස්සනායපී’’**ති.

සා එවං දිට්ඨීති සා අරහතො එවංපකාරා දිට්ඨීති යො වදෙය්‍ය , තදකල්ලං, තං න යුත්තන්ති අත්ථො. **එවමස්ස දිට්ඨීති** එත්ථාපි එවංපකාරා අස්ස අරහතො දිට්ඨීතිආදිනා යොජෙතබ්බං. **එවඤ්හි සතීති** යො වදෙය්‍ය ‘‘හොති තථාගතො පරං මරණා ඉතිස්ස දිට්ඨී’’ති, තස්ස වෙ වචනං තථෙවාති අත්ථො. **‘‘අරහා න කිඤ්චි ජානාතී’’ති වුත්තං භවෙය්‍ය** ජානතො තථා දිට්ඨියා අභාවතො. **තෙනෙවාති** තථා වත්තුමයුත්තත්තා එව. **චතුන්නම්පි නයානන්ති** ‘‘හොති තථාගතො’’තිආදිනා ආගතානං චතුන්නං වාරානං. ආදිතො තීසු වාරෙසු සඞ්ඛිපිත්වා පරියොසානවාරෙ විත්ථාරිතත්තා **‘‘අවසානෙ ‘තං කිස්ස හෙතු’තිආදිමාහා’’**ති වුත්තං. ‘‘ආදිතො තීසු වාරෙසු තථෙව දෙසනා පවත්තා, යථා පරියොසානවාරෙ, පාළි පන සඞ්ඛිත්තා’’ති කෙචි.

වොහාරොති ‘‘සත්තො ඉත්ථී පුරිසො’’තිආදිනා, ‘‘ඛන්ධාආයතනානී’’තිආදිනා, ‘‘ඵස්සො වෙදනා’’තිආදිනා ච වොහරිතබ්බවොහාරො. තස්ස පන වොහාරස්ස පවත්තිට්ඨානං නාම සඞ්ඛෙපතො ඉමෙ එවාති ආහ **‘‘ඛන්ධා ආයතනානි ධාතුයො’’**ති. යස්මා නිබ්බානං පුබ්බභාගෙ සඞ්ඛාරානං නිරොධභාවෙනෙව පඤ්ඤාපියති ච, තස්මා තස්සාපි ඛන්ධමුඛෙන අවචරිතබ්බතා ලබ්භතීති **‘‘පඤ්ඤාය අවචරිතබ්බං ඛන්ධපඤ්චක’’**න්ති වුත්තං. තෙනාහ භගවා ‘‘ඉමස්මිංයෙව බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙ ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙමි ලොකසමුදයඤ්ච ලොකනිරොධඤ්ච ලොකනිරොධගාමිනිඤ්ච පටිපද’’න්ති. (සං. නි. 1.107; අ. නි. 4.45) **පඤ්ඤාවචරන්ති** වා තෙභූමකධම්මානමෙතං ගහණන්ති **‘‘ඛන්ධපඤ්චක’’**න්ත්වෙව වුත්තං, තස්මා ‘‘යාවතා පඤ්ඤා’’ති එත්ථාපි ලොකියපඤ්ඤාය එව ගහණං දට්ඨබ්බං. වට්ටකථා හෙසාති. තථා හි ‘‘යාවතා වට්ටං වට්ටති’’ ඉච්චෙව වුත්තං. තෙනෙවාහ ‘‘තන්තාකුලකපදස්සෙව අනුසන්ධි දස්සිතො’’ති. යස්මා භගවා දිට්ඨිසීසෙනෙත්ථ වට්ටකථං කථෙත්වා යථානුසන්ධිනාපි වට්ටකථං කථෙසි, තස්මා **‘‘තන්තාකුලකපදස්සෙව අනුසන්ධි දස්සිතො’’**ති සාවධාරණං කත්වා වුත්තං. පටිච්චසමුප්පාදකථා පනෙත්ථ යාවදෙව තස්ස ගම්භීරභාවවිභාවනත්ථාය විත්ථාරිතා, විවට්ටකථාපි සමානා ඉධ පච්චාමට්ඨාති දට්ඨබ්බං.

සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතිවණ්ණනා

127. **ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තොති** සමථපටිපත්තියං සුප්පතිට්ඨිතො හුත්වා විපස්සනාගමනෙන, මග්ගගමනෙන ච ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො. උභොහි භාගෙහි මුච්චනතො **උභතොභාගවිමුත්තො නාම හොති. සො** ‘‘එවං අසමනුපස්සන්තො’’ති වුත්තො විපස්සනායානිකොති කත්වා **‘‘යො ච න සමනුපස්සතීති වුත්තො සො යස්මා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොතී’’**ති වුත්තං. **හෙට්ඨා වුත්තානන්ති** ‘‘කිත්තාවතා ච, ආනන්ද, අත්තානං න පඤ්ඤපෙන්තො න පඤ්ඤාපෙතී’’තිආදිනා (දී. නි. 2.119), ‘‘යතො ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සතී’’තිආදිනා (දී. නි. 2.125 ආදයො) ච හෙට්ඨා පාළියං ආගතානං **ද්වින්නං** පුථුජ්ජන**භික්ඛූනං. නිගමනන්ති** නිස්සරණං. **නාමන්ති** පඤ්ඤාවිමුත්තාදිනාමං.

පටිසන්ධිවසෙන වුත්තාති නානත්තකායනානත්තසඤ්ඤිතාවිසෙසවිසිට්ඨපටිසන්ධිවසෙන වුත්තා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. තංතංසත්තනිකායං පති නිස්සයතො හි නානත්තකායාදිතා තංපරියාපන්නපටිසන්ධිසමුදාගතාති දට්ඨබ්බා තදභිනිබ්බත්තකකම්මභවස්ස තථා ආයූහිතත්තා. **චතස්සො ආගමිස්සන්තීති** රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ආගමිස්සන්ති ‘‘රූපුපායං වා ආවුසො විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨතී’’තිආදිනා (දී. නි. 3.311). **විඤ්ඤාණපතිට්ඨානස්සාති** පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස එතරහි පතිට්ඨානකාරණස්ස. අත්ථතො වුත්තවිසෙසවිසිට්ඨා පඤ්චවොකාරෙ රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධා, චතුවොකාරෙ වෙදනාදයො තයො ඛන්ධා වෙදිතබ්බා. සත්තාවාසභාවං උපාදාය **‘‘ද්වෙ ච ආයතනානීති ද්වෙ නිවාසට්ඨානානී’’**ති වුත්තං. නිවාසට්ඨානපරියායොපි ආයතනසද්දො හොති යථා ‘‘දෙවායතනද්වය’’න්ති. **සබ්බන්ති** විඤ්ඤාණට්ඨිති ආයතනද්වයන්ති සකලං. **තස්මා ගහිතං** තත්ථ එකමෙව අග්ගහෙත්වාති අධිප්පායො. **පරියාදානං** අනවසෙසග්ගහණං **න ගච්ඡති** වට්ටං විඤ්ඤාණට්ඨිතිආයතනද්වයානං අඤ්ඤමඤ්ඤඅන්තොගධත්තා.

නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො, තස්මා **සෙය්‍යථාපි මනුස්සාති** යථා මනුස්සාති වුත්තං හොති. **විසෙසො හොතියෙව** සතිපි බාහිරස්ස කාරකස්ස අභෙදෙ අජ්ඣත්තිකස්ස භින්නත්තා. නානත්තං කායෙ එතෙසං, නානත්තො වා කායො එතෙසන්ති **නානත්තකායා,** ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **නෙසන්ති** මනුස්සානං. නානත්තා සඤ්ඤා එතෙසං අත්ථීති **නානත්තසඤ්ඤිනො.** සුඛසමුස්සයතො විනිපාතො එතෙසං අත්ථීති **විනිපාතිකා** සතිපි දෙවභාවෙ දිබ්බසම්පත්තියා අභාවතො, අපායෙසු වා ගතො නත්ථි නිපාතො එතෙසන්ති **විනිපාතිකා.** තෙනාහ **‘‘චතුඅපායවිනිමුත්තා’’**ති. **ධම්මපදන්ති** සතිපට්ඨානාදිධම්මකොට්ඨාසං. **විජානියාති** සුතමයෙන තාව ඤාණෙන විජානිත්වා. තදනුසාරෙන යොනිසොමනසිකාරං පරිබ්‍රූහන්තො සීලවිසුද්ධිආදිකං සම්මාපටිපත්තිං **අපි පටිපජ්ජෙම.** සා ච පටිපත්ති **හිතාය** දිට්ඨධම්මිකාදිසකලහිතාය අම්හාකං **සියා.** ඉදානි තත්ථ සීලපටිපත්තිං තාව විභාගෙන දස්සෙන්තො **‘‘පාණෙසු චා’’**ති ගාථමාහ.

බ්‍රහ්මකායෙ පඨමජ්ඣානනිබ්බත්තෙ බ්‍රහ්මසමූහෙ, බ්‍රහ්මනිකායෙ වා භවාති **බ්‍රහ්මකායිකා.** මහාබ්‍රහ්මුනො පරිසාය භවාති **බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා** තස්ස පරිචාරකට්ඨානෙ ඨිතත්තා. මහාබ්‍රහ්මුනො පුරොහිතට්ඨානෙ ඨිතාති **බ්‍රහ්මපුරොහිතා** . ආයුවණ්ණාදීහි මහන්තො බ්‍රහ්මානොති **මහාබ්‍රහ්මුනො.** සතිපි තෙසං තිවිධානම්පි පඨමෙන ඣානෙන අභිනිබ්බත්තභාවෙ ඣානස්ස පන පවත්තිභෙදෙන අයං විසෙසොති දස්සෙතුං **''බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා පනා''**තිආදි වුත්තං. **පරිත්තෙනාති** හීනෙන, සා චස්ස හීනතා ඡන්දාදීනං හීනතාය වෙදිතබ්බා, පටිලද්ධමත්තං වා **හීනං. කප්පස්සාති** අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පස්ස. හීනපණීතානං මජ්ඣෙ භවත්තා **මජ්ඣිමෙන,** සා චස්ස මජ්ඣිමතා ඡන්දාදීනං මජ්ඣිමතාය වෙදිතබ්බා, පටිලභිත්වා නාතිසුභාවිතං වා **මජ්ඣිමං. උපඩ්ඪකප්පොති** අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පස්ස උපඩ්ඪකප්පො. **විප්ඵාරිකතරොති** බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජෙහි පමාණතො විපුලතරො, සභාවතො උළාරතරො ච හොති. සභාවෙනපි හි උළාරතරොව, තං පනෙත්ථ අප්පමාණං. තථා හි පරිත්තාභාදීනං, පරිත්තසුභාදීනඤ්ච කායෙ සතිපි සභාවවෙමත්තෙ එකත්තවසෙනෙව වවත්ථාපියතීති ''එකත්තකායා'' ත්වෙව වුච්චන්ති. **පණීතෙනාති** උක්කට්ඨෙන, සා චස්ස උක්කට්ඨතා ඡන්දාදීනං උක්කට්ඨතාය වෙදිතබ්බා, සුභාවිතං වා සම්මදෙව වසිභාවං පාපිතං **පණීතං** පධානභාවං නීතන්ති කත්වා, ඉධාපි කප්පො අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පවසෙනෙව වෙදිතබ්බො පරිපුණ්ණස්ස මහාකප්පස්ස අසම්භවතො. **ඉතීති** එවං වුත්තප්පකාරෙන. **තෙති** ''බ්‍රහ්මකායිකා''ති වුත්තා තිවිධාපි බ්‍රහ්මානො. **සඤ්ඤාය එකත්තාති** තිහෙතුකභාවෙන සඤ්ඤාය එකත්තසභාවත්තා . න හි තස්සා සම්පයුත්තධම්මවසෙන අඤ්ඤොපි කොචි භෙදො අත්ථි.

එවන්ති ඉමිනා නානත්තකායඑකත්තසඤ්ඤිනොති දස්සෙති.

දණ්ඩඋක්කායාති දණ්ඩදීපිකාය. **සරතීති** ධාවති විය. **විස්සරතීති** විප්පකිණ්ණා විය ධාවති . **ද්වෙ කප්පාති** ද්වෙ මහාකප්පා. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. **ඉධාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ. **උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන** ආභස්සරග්ගහණෙනෙව **සබ්බෙපි තෙ** පරිත්තාභා, අප්පමාණාභාපි **ගහිතා.**

සොභනා පභා සුභා, සුභාය කිණ්ණා සුභාකිණ්ණාති වත්තබ්බෙ ආ-කාරස්ස රස්සත්තං, අන්තිම-ණ-කාරස්ස හ-කාරඤ්ච කත්වා **''සුභකිණ්හා''**ති වුත්තා, **අට්ඨකථායං**පන නිච්චලාය එකග්ගතාය පභාය සුභොති පරියායවචනන්ති **''සුභෙන ඔකිණ්ණා විකිණ්ණා''**ති අත්ථො වුත්තො, එත්ථාපි අන්තිම-ණ-කාරස්ස හ-කාරකරණං ඉච්ඡිතබ්බමෙව. **න ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පභා ගච්ඡති** එකග්ගතත්තා. **චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිමෙව භජන්ති** කායස්ස, සඤ්ඤාය ච එකරූපත්තා. විපුලසන්තසුඛායුවණ්ණාදිඵලත්තා **වෙහප්ඵලා. එත්ථාති** විඤ්ඤාණට්ඨිතියං.

විවට්ටපක්ඛෙ ඨිතා නපුනරාවත්තනතො. ''න සබ්බකාලිකා''ති වත්වා තමෙව අසබ්බකාලිකත්තං විභාවෙතුං **''කප්පසතසහස්සම්පි''**තිආදි වුත්තං. සොළසකප්පසහස්සච්චයෙන උප්පන්නානං සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානං පරිනිබ්බායනතො, අඤ්ඤෙසඤ්ච තත්ථ අනුප්පජ්ජනතො **බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ සුඤ්ඤං** තං ඨානං හොති, තස්මා සුද්ධාවාසා න සබ්බකාලිකා, **ඛන්ධාවාරට්ඨානසදිසා හොන්ති** සුද්ධාවාසභූමියො. **ඉමිනා සුත්තෙන** සුද්ධාවාසානං සත්තාවාසභාවදීපනෙනෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිභාවො දීපිතො, තස්මා **සුද්ධාවාසාපි** සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු **චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං** නවසු සත්තාවාසෙසු **චතුත්ථසත්තාවාසංයෙව භජන්ති.**

සුඛුමත්තාති සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තත්තා. පරිබ්‍යත්තවිඤ්ඤාණකිච්චාභාවතො **නෙව විඤ්ඤාණං,** සබ්බසො අවිඤ්ඤාණං න හොතීති **නාවිඤ්ඤාණං, තස්මා** පරිප්ඵුටවිඤ්ඤාණකිච්චවන්තීසු **විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු අවත්වා.**

128. තඤ්ච විඤ්ඤාණට්ඨිතින්ති පඨමං විඤ්ඤාණට්ඨිතිං. හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සරූපතො, මනුස්සාදිවිභාගතො, සඞ්ඛෙපතො, ''නාමඤ්ච රූපඤ්චා''ති භෙදතො ච **පජානාති. තස්සා සමුදයඤ්චාති** තස්සා පඨමාය විඤ්ඤාණට්ඨිතියා පඤ්චවීසතිවිධං සමුදයඤ්ච **පජානාති. අත්ථඞ්ගමෙපි** එසෙව නයො. අස්සාදෙතබ්බතො, අස්සාදතො ච **අස්සාදං. අයං** අනිච්චාදිභාවො **ආදීනවො.** ඡන්දරාගො විනීයති එතෙන, එත්ථ වාති **ඡන්දරාගවිනයො,** සහ මග්ගෙන නිබ්බානං. **ඡන්දරාගප්පහානන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. මානදිට්ඨීනං වසෙනාහන්ති වා, තණ්හාවසෙන මමන්ති වා අභිනන්දනාපි මානස්ස පරිතස්සනා විය දට්ඨබ්බා. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු සෙසෙසු අට්ඨසුපි වාරෙසු . **තත්ථාති** උපරි තීසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු දුතියායතනෙසු. තත්ථ හි රූපං නත්ථි. පුන **තත්ථාති** පඨමායතනෙ. තත්ථ හි එකො රූපක්ඛන්ධොව. **එත්ථාති** ච තමෙව සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ හි රූපස්ස කම්මසමුට්ඨානත්තා ආහාරවසෙන යොජනා න සම්භවති.

යතො ඛොති එත්ථ තො-සද්දො දා-සද්දො විය කාලවචනො ''යතො ඛො, සාරිපුත්ත, භික්ඛුසඞ්ඝො''තිආදීසු (පාරා. 21) වියාති වුත්තං **''යදා ඛො''**ති. **අග්ගහෙත්වාති** කඤ්චිපි සඞ්ඛාරං ''එතං මමා''තිආදිනා අග්ගහෙත්වා. **පඤ්ඤාවිමුත්තොති** අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අනධිගතත්තා සාතිසයස්ස සමාධිබලස්ස අභාවතො පඤ්ඤාබලෙනෙව විමුත්තො. තෙනාහ **''අට්ඨ විමොක්ඛෙ අසච්ඡිකත්වා පඤ්ඤාබලෙනෙවා''**තිආදි. **අප්පවත්තින්ති** ආයතිං අප්පවත්තිං **කත්වා.** පජානන්තො විමුත්තොති වා පඤ්ඤාවිමුත්තො, පඨමජ්ඣානඵස්සෙන විනා පරිජානනාදිප්පකාරෙහි චත්තාරි සච්චානි ජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො තෙසං කිච්චානං මත්ථකප්පත්තියා නිට්ඨිතකිච්චතාය විසෙසෙන මුත්තොති **විමුත්තො. සො** පඤ්ඤාවිමුත්තො. **සුක්ඛවිපස්සකොති** සමථභාවනාසිනෙහාභාවෙන සුක්ඛා ලූඛා, අසිනිද්ධා වා විපස්සනා එතස්සාති **සුක්ඛවිපස්සකො. ඨත්වාති** පාදකකරණවසෙන ඨත්වා. **අඤ්ඤතරස්මින්ති** ච අඤ්ඤතරඅඤ්ඤතරස්මිං, එකෙකස්මින්ති අත්ථො. එවඤ්හිස්ස පඤ්චවිධතා සියා. ''න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ

කායෙන ඵුසිත්වා විහරතී''ති ඉමිනා සාතිසයස්ස සමාධිබලස්ස අභාවො දීපිතො. ''පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා''තිආදිනා සාතිසයස්ස පඤ්ඤාබලස්ස භාවො. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තීති** න ආසවා පඤ්ඤාය පස්සන්ති, දස්සනකාරණා පන පරික්ඛීණා ''දිස්වා පරික්ඛීණා''ති වුත්තා. දස්සනායත්තපරික්ඛයත්තා එව හි දස්සනං ආසවානං ඛයස්ස පුරිමකිරියා හොති.

අට්ඨවිමොක්ඛවණ්ණනා

129. එකස්ස භික්ඛුනොති සත්තසු අරියපුග්ගලෙසු එකස්ස භික්ඛුනො. විඤ්ඤාණට්ඨිතිආදිනා පරිජානනාදිවසප්පවත්තනිග්ගමනඤ්ච පඤ්ඤාවිමුත්තනාමඤ්ච. **ඉතරස්සාති** උභතොභාගවිමුත්තස්ස. ඉමෙ සන්ධාය හි පුබ්බෙ ''ද්වින්නං භික්ඛූන''න්ති වුත්තං. **කෙනට්ඨෙනාති** කෙන සභාවෙන. සභාවො හි ඤාණෙන යාථාවතො අරණීයතො ඤාතබ්බතො ''අත්ථො''ති වුච්චති, සො එව ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා ''අට්ඨො''ති වුත්තො. **අධිමුච්චනට්ඨෙනාති** අධිකං සවිසෙසං මුච්චනට්ඨෙන, එතෙන සතිපි සබ්බස්සාපි රූපාවචරජ්ඣානස්ස වික්ඛම්භනවසෙන පටිපක්ඛතො විමුත්තභාවෙ යෙන භාවනාවිසෙසෙන තං ඣානං සාතිසයං පටිපක්ඛතො විමුච්චිත්වා පවත්තති, සො භාවනාවිසෙසො දීපිතො. භවති හි සමානජාතියුත්තොපි භාවනාවිසෙසෙන පවත්තිආකාරවිසෙසො, යථා තං සද්ධාවිමුත්තතො දිට්ඨිප්පත්තස්ස. තථා පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු විමුත්තතාය , එවං අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසඞ්කතාය අභිරතිවසෙන සුට්ඨු අධිමුච්චනට්ඨෙනපි විමොක්ඛො. තෙනාහ **''ආරම්මණෙ වා''**තිආදි. **අයං පනත්ථොති** අයං අධිමුච්චනට්ඨො **පච්ඡිමෙ විමොක්ඛෙ** නිරොධෙ **නත්ථි,** කෙවලො විමුත්තට්ඨො එව තත්ථ ලබ්භති, තං සයමෙව පරතො වක්ඛති.

රූපීති යෙනායං සසන්තතිපරියාපන්නෙන රූපෙන සමන්නාගතො, තං යස්ස ඣානස්ස හෙතුභාවෙන විසිට්ඨං රූපං හොති, යෙන විසිට්ඨෙන රූපෙන ''රූපී''ති වුච්චෙය්‍ය **රූපී**-සද්දස්ස අතිසයත්ථදීපනතො, තදෙව සසන්තතිපරියාපන්නරූපවසෙන පටිලද්ධං ඣානං ඉධ පරමත්ථතො රූපීභාවසාධකන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **''අජ්ඣත්ත''**න්තිආදි. **රූපජ්ඣානං රූපං** උත්තරපදලොපෙන. **රූපානීති** පනෙත්ථ පුරිමපදලොපො දට්ඨබ්බො. තෙන වුත්තං **''නීලකසිණාදිරූපානී''**ති. රූපෙ කසිණරූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, සා එතස්ස අත්ථීති රූපසඤ්ඤී, සඤ්ඤාසීසෙන ඣානං වදති. තප්පටික්ඛෙපෙන අරූපසඤ්ඤී. තෙනාහ **''අජ්ඣත්තං න රූපසඤ්ඤී''**තිආදි.

''අන්තො අප්පනායං සුභන්ති ආභොගො නත්ථී''ති ඉමිනා පුබ්බාභොගවසෙන තථා අධිමුත්ති සියාති දස්සෙති. එවඤ්හෙත්ථ තථාවත්තබ්බතාපත්තිචොදනා සමත්ථිතා හොති. යස්මා සුවිසුද්ධෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු තත්ථ කතාධිකාරානං අභිරතිවසෙන සුට්ඨු අධිමුච්චනට්ඨො සම්භවති , තස්මා අට්ඨකථායං තථා තතියො විමොක්ඛො සංවණ්ණිතො, යස්මා පන මෙත්තාවසෙන පවත්තමානා භාවනා සත්තෙ අප්පටිකූලතො දහන්ති තෙසු තතො අධිමුච්චිත්වාව පවත්තති, තස්මා **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** (පටි. ම. 212) ''බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා සුභවිමොක්ඛො''ති වුත්තා, තයිදං උභයම්පි තෙන තෙන පරියායෙන වුත්තත්තා න විරුජ්ඣතීති දට්ඨබ්බං.

සබ්බසොති අනවසෙසතො. න හි චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං එකදෙසොපි තත්ථ අවස්සිස්සති. **විසුද්ධත්තාති** යථාපරිච්ඡින්නකාලෙ නිරොධිතත්තා. **උත්තමො විමොක්ඛො නාම** අරියෙහෙව සමාපජ්ජිතබ්බතො, අරියඵලපරියොසානත්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානප්පත්තිභාවතො ච.

130. ආදිතො පට්ඨායාති පඨමසමාපත්තිතො පට්ඨාය. **යාව පරියොසානා සමාපත්ති,** තාව. **අට්ඨත්වාති** කත්ථචි සමාපත්තියං අට්ඨිතො එව, නිරන්තරමෙව පටිපාටියා, උප්පටිපාටියා ච සමාපජ්ජතෙවාති අත්ථො. තෙනාහ **''ඉතො චිතො ච සඤ්චරණවසෙන වුත්ත''**න්ති. **ඉච්ඡති** සමාපජ්ජිතුං. තත්ථ **''සමාපජ්ජති පවිසතී''**ති සමාපත්තිසමඞ්ගීපුග්ගලො තං තං පවිට්ඨො විය හොතීති කත්වා වුත්තං.

ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තොති අරූපජ්ඣානෙන වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙනාති ද්වීහි විමුච්චනභාගෙහි, අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො, මග්ගෙන නාමකායතොති ද්වීහි විමුච්චිතබ්බභාගෙහි ච විමුත්තො. තෙනාහ **''අරූපසමාපත්තියා''**තිආදි . **විමුත්තොති** හි කිලෙසෙහි විමුත්තො, විමුච්චන්තො ච කිලෙසානං වික්ඛම්භනසමුච්ඡින්දනෙහි කායද්වයතො විමුත්තොති අයමෙත්ථ අත්ථො. ගාථාය ච ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභිනො උපසිවබ්‍රාහ්මණස්ස භගවතා ''නාමකායා විමුත්තො''ති උභතොභාගවිමුත්තො මුනි අක්ඛාතො. තත්ථ **අත්ථං පලෙතීති** අත්ථං ගච්ඡති. **න උපෙති සඞ්ඛන්ති** ''අසුකං නාම දිසං ගතො''ති වොහාරං න ගච්ඡති. **එවං මුනි නාමකායා විමුත්තොති** එවං අරූපං උපපන්නො සෙක්ඛමුනි පකතියා පුබ්බෙව රූපකායා විමුත්තො, තත්ථ ච චතුත්ථමග්ගං නිබ්බත්තෙත්වා නාමකායස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා පුන නාමකායාපි විමුත්තො. උභතොභාගවිමුත්තො ඛීණාසවො හුත්වා අනුපාදාය පරිනිබ්බානසඞ්ඛාතං **අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං,** ''ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො''ති එවං ආදිකං සමඤ්ඤං න ගච්ඡතීති අත්ථො.

''අඤ්ඤතරතො වුට්ඨායා''ති ඉදං කිං ආකාසානඤ්චායතනාදීසු අඤ්ඤතරලාභීවසෙන වුත්තං, උදාහු සබ්බාරුප්පලාභීවසෙනාති යථිච්ඡසි, තථා හොතු, යදි සබ්බාරුප්පලාභීවසෙන වුත්තං, න කොචි විරොධො. අථ තත්ථ අඤ්ඤතරලාභීවසෙන වුත්තං, ''යතො ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු ඉමෙ අට්ඨ විමොක්ඛෙ අනුලොමම්පි සමාපජ්ජති''තිආදිවචනෙන විරුජ්ඣෙය්‍යාති? යස්මා අරූපාවචරජ්ඣානෙසු එකස්සාපි ලාභී ''අට්ඨවිමොක්ඛලාභී''

ත්වෙව වුච්චති අට්ඨවිමොක්ඛෙ එකදෙසස්සාපි තංනාමදානසමත්ථතාසම්භවතො. අයඤ්හි අට්ඨවිමොක්ඛසමඤ්ඤා සමුදායෙ විය තදෙකදෙසෙපි නිරුළ්හාපත්තිසමඤ්ඤා වියාති. තෙන වුත්තං ''ආකාසානඤ්චායතනාදීසු අඤ්ඤතරතො වුට්ඨායා''ති. ''පඤ්චවිධො හොතී''ති වත්වා ඡබ්බිධතංපිස්ස කෙචි පරිකප්පෙන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං, නිච්ඡිතොවායං පඤ්හො පුබ්බාචරියෙහීති දස්සෙතුං **''කෙචි පනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කෙචී**ති උත්තරවිහාරවාසිනො, සාරසමාසාචරියා ච. තෙ හි ''උභතොභාගවිමුත්තොති උභයභාගවිමුත්තො සමාධිවිපස්සනාතො''ති වත්වා රූපාවචරසමාධිනාපි සමාධිපරිපන්ථතො විමුත්තිං මඤ්ඤන්ති. එවං රූපජ්ඣානභාගෙන, අරූපජ්ඣානභාගෙන ච උභතො විමුත්තොති පායසමානො. **''තාදිසමෙවා''**ති ඉමිනා යාදිසං අරූපාවචරජ්ඣානං කිලෙසවික්ඛම්භනෙ, තාදිසං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං පීති ඉමමත්ථං උල්ලඞ්ගෙති. තෙනාහ **''තස්මා''**තිආදි.

උභතොභාගවිමුත්තපඤ්හොති උභතොභාගවිමුත්තස්ස ඡබ්බිධතං නිස්සාය උප්පන්නපඤ්හො. **වණ්ණනං නිස්සායා**ති තස්ස පදස්ස අත්ථවචනං නිස්සාය. **චිරෙනා**ති ථෙරස්ස අපරභාගෙ චිරෙන කාලෙන. **විනිච්ඡයන්**ති සංසයඡෙදකං සන්නිට්ඨානං **පත්තො. තං පඤ්හන්**ති තමත්ථං. ඤාතුං ඉච්ඡිතො හි අත්ථො පඤ්හො. **න කෙනචි සුතපුබ්බන්**ති කෙනචි කිඤ්චි න සුතපුබ්බං, ඉදං අත්ථජාතන්ති අධිප්පායො. කිඤ්චාපි උපෙක්ඛාසහගතං, කිඤ්චාපි කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙතීති පච්චෙකං කිඤ්චාපි-සද්දො යොජෙතබ්බො. **සමුදාචරතී**ති පවත්තති. තත්ථ කාරණමාහ **''ඉමෙ හී''**තිආදිනා, තෙන රූපාවචරභාවනතො ආරුප්පභාවනා සවිසෙසං කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙති රූපවිරාගභාවනාභාවතො , උපරිභාවනාභාවතො චාති දස්සෙතීති. එවඤ්ච කත්වා **අට්ඨකථායං** ආරුප්පභාවනානිද්දෙසෙ යං වුත්තං ''තස්සෙවං තස්මිං නිමිත්තෙ පුනප්පුනං **චිත්තං** චාරෙන්තස්ස නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති සති සන්තිට්ඨතී''තිආදි, (විසුද්ධි. 1.281) තං සමත්ථතං හොතීති. **ඉදං සුත්තන්**ති පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපාඨමාහ (පු. ප. නිද්දෙස 27). සබ්බඤ්හි බුද්ධවචනං අත්ථසූචනාදිඅත්ථෙන සුත්තන්ති වුත්තො වායමත්ථො. යං පන තත්ථ වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අනුලොමාදිතො සමාපජ්ජනෙන සාතිසයං සන්තානස්ස අභිසඞ්ඛතත්තා, අට්ඨමඤ්ච උත්තමං විමොක්ඛං පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන උභතොභාගවිමුච්චනතො ච ඉමාය උභතොභාගවිමුත්තියා සබ්බසෙට්ඨතා වෙදිතාති දට්ඨබ්බා.

මහානිදානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

3. මහාපරිනිබ්බානසුත්තවණ්ණනා

131. පූජනීයභාවතො , බුද්ධසම්පදඤ්ච පහාය පවත්තතා මහන්තඤ්ච තං පරිනිබ්බානඤ්චාති **මහාපරිනිබ්බානං;** සවාසනප්පහානතො මහන්තං කිලෙසක්ඛයං නිස්සාය පවත්තං පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං;** මහතා කාලෙන මහතා වා ගුණරාසිනා සාධිතං පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං;** මහන්තභාවාය, ධාතූනං බහුභාවාය පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං;** මහතො ලොකතො නිස්සටං පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං;** සබ්බලොකාසාධාරණත්තා බුද්ධානං සීලාදිගුණෙහි මහතො බුද්ධස්ස භගවතො පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං;** මහති සාසනෙ පතිට්ඨිතෙ පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානන්ති** බුද්ධස්ස භගවතො පරිනිබ්බානං වුච්චති, තප්පටිසංයුත්තං සුත්තං **මහාපරිනිබ්බානසුත්තං. ගිජ්ඣා** එත්ථ වසන්තීති **ගිජ්ඣං,** ගිජ්ඣං කූටං එතස්සාති **ගිජ්ඣකූටො,** ගිජ්ඣං විය වා **ගිජ්ඣං,** කූටං, තං එතස්සාති **ගිජ්ඣකූටො,** පබ්බතො, තස්මිං **ගිජ්ඣකූටෙ.** තෙනාහ **''ගිජ්ඣා''**තිආදි. **අභියාතුකාමොති** එත්ථ අභි-සද්දො අභිභවනත්ථො, ''අභිවිජානාතූ''තිආදීසු (දී. නි. 2.244; 3.85; ම. නි. 3.256) විය. ආහ **''අභිභවනත්ථාය යාතුකාමො''**ති. **වජ්ජිරාජානොති** ''වජ්ජෙතබ්බා ඉමෙ''තිආදිතො පවත්තං වචනං උපාදාය ''වජ්ජී''ති ලද්ධනාමා රාජානො, වජ්ජිරට්ඨස්ස වා රාජානො **වජ්ජිරාජානො.** වජ්ජිරට්ඨස්ස පන වජ්ජිසමඤ්ඤා තන්නිවාසිරාජකුමාරවසෙන වෙදිතබ්බා. **රාජිද්ධියාති** රාජභාවානුගතෙන සභාවෙන. සො පන සභාවො නෙසං ගණරාජූනං මිථො සාමග්ගියා ලොකෙ පාකටො, චිරට්ඨායී ච අහොසීති **''සමග්ගභාවං කථෙසී''**ති වුත්තං. අනු අනු තංසමඞ්ගිනො භාවෙති වඩ්ඪෙතීති අනුභාවො, අනුභාවො එව **ආනුභාවො,** පතාපො, සො පන නෙසං පතාපො හත්ථිඅස්සාදිවාහනසම්පත්තියා, තත්ථ ච සුසික්ඛිතභාවෙන ලොකෙ පාකටො ජාතොති **''එතෙන…පෙ…. කථෙසී''**ති වුත්තං. **තාළච්ඡිග්ගලෙනාති** කුඤ්චිකාඡිද්දෙන. **අසනන්ති** සරං. **අතිපාතයිස්සන්තීති** අතික්කාමෙන්ති. **පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛන්ති** පොඞ්ඛස්ස අනුපොඞ්ඛං, පුරිමසරස්ස පොඞ්ඛපදානුගතපොඞ්ඛං ඉතරං සරං කත්වාති අත්ථො. **අවිරාධිතන්ති** අවිරජ්ඣිතං. **උච්ඡින්දිස්සාමීති** උම්මූලනවසෙන කුලසන්තතිං ඡින්දිස්සාමි. අයනං වඩ්ඪනං **අයො,** තප්පටික්ඛෙපෙන **අනයොති** ආහ **''අවඩ්ඪියා එතං නාම''**න්ති. **වික්ඛිපතීති** විදූරතො ඛිපති, අපනෙතීති අත්ථො.

ගඞ්ගායන්ති ගඞ්ගාසමීපෙ. **පට්ටනගාමන්ති** සකටපට්ටනගාමං. **ආණාති** ආණා වත්තති. **අඩ්ඪයොජනන්ති** ච තස්මිං පට්ටනෙ අඩ්ඪයොජනට්ඨානවාසිනො සන්ධාය වුත්තං. **තත්‍රාති** තස්මිං පට්ටනෙ. **බලවාසාතජාතොති** උප්පන්නබලවකොධො.

මෙති මය්හං. **ගතෙනාති** ගමනෙන.

රාජඅපරිහානියධම්මවණ්ණනා

134. **සීතං වා උණ්හං වා නත්ථි,** තායං වෙලායං පුඤ්ඤානුභාවෙන බුද්ධානං සබ්බකාලං සමසීතුණ්හාව උතු හොති, තං සන්ධාය තථා වුත්තං. **අභිණ්හං සන්නිපාතාති** නිච්චසන්නිපාතා, තං පන නිච්චසන්නිපාතතං දස්සෙතුං **''දිවසස්සා''**තිආදි වුත්තං. **සන්නිපාතබහුලාති** පචුරසන්නිපාතා. **වොසානන්ති** සඞ්කොචං. **''යාවකීව''**න්ති එකමෙවෙතං පදං අනියමතො පරිමාණවාචී, කාලො චෙත්ථ අධිප්පෙතොති ආහ **''යත්තකං කාල''**න්ති. ''වුද්ධියෙවා''තිආදිනා වුත්තමත්ථං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං **''අභිණ්හං අසන්නිපතන්තා හී''**තිආදි වුත්තං. **ආකුලාති** ඛුභිතා, න පසන්නා. **භිජ්ජිත්වාති** වග්ගබන්ධතො විභජ්ජ විසුං විසුං හුත්වා.

සන්නිපාතභෙරියාති සන්නිපාතාරොචනභෙරියා. **අඩ්ඪභුත්තා වාති** සාමිභුත්තා ච. **ඔසීදමානෙති** හායමානෙ.

පුබ්බෙ අකතන්ති පුබ්බෙ අනිබ්බත්තං. **සුඞ්කන්ති** භණ්ඩං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙහි පබ්බතඛණ්ඩ නදීතිත්ථගාමද්වාරාදීසු රාජපුරිසානං දාතබ්බභාගං. **බලින්ති** නිප්ඵන්නසස්සාදිතො ඡභාගං, සත්තභාගන්තිආදිනා ලද්ධකරං. **දණ්ඩන්ති** දසවීසතිකහාපණාදිකං අපරාධානුරූපං ගහෙතබ්බධනදණ්ඩං. **වජ්ජිධම්මන්ති** වජ්ජිරාජධම්මං. ඉදානි අපඤ්ඤත්තපඤ්ඤාපනාදීසු තප්පටික්ඛෙප ආදීනවානිසංසෙ විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''තෙසං අපඤ්ඤත්ත''**න්තිආදි වුත්තං. **පාරිචරියක්ඛමාති** උපට්ඨානක්ඛමා.

කුලභොගඉස්සරියාදිවසෙන මහතී මත්තා පමාණං එතෙසන්ති **මහාමත්තා,** නීතිසත්ථවිහිතෙ විනිච්ඡයෙ ඨපිතා මහාමත්තා **විනිච්ඡයමහාමත්තා,** තෙසං. **දෙන්තීති** නියාතෙන්ති. **සචෙ චොරොති** එවංසඤ්ඤිනො සචෙ හොන්ති. පාපභීරුතාය **අත්තනා කිඤ්චි අවත්වා.** දණ්ඩනීතිසඤ්ඤිතෙ වොහාරෙ නියුත්තාති **වොහාරිකා,** යෙ ''ධම්මට්ඨා''ති වුච්චන්ති. **සුත්තධරා නීතිසුත්තධරා** , ඊදිසෙ වොහාරවිනිච්ඡයෙ නියමෙත්වා ඨපිතා. පරම්පරාභතෙසු අට්ඨසු කුලෙසු ජාතා අගතිගමනවිරතා අට්ඨමහල්ලකපුරිසා **අට්ඨකුලිකා.**

සක්කාරන්ති උපකාරං. **ගරුභාවං පච්චුපට්ඨපෙත්වාති** ''ඉමෙ අම්හාකං ගරුනො''ති තත්ථ ගරුභාවං පති පති උපට්ඨපෙත්වා. **මානෙන්තීති** සම්මානෙන්ති, තං පන සම්මානනං තෙසු නෙසං අත්තමනතාපුබ්බකන්ති ආහ **''මනෙන**

පියායන්තී''ති. **නිපච්චකාරන්ති** පණිපාතං. **දස්සෙන්තීති** ''ඉමෙ අම්හාකං පිතාමහා , මාතාමහා''තිආදිනා නීචචිත්තා හුත්වා ගරුචිත්තාකාරං දස්සෙන්ති. **සන්ධාරෙතුන්ති** සම්බන්ධං අවිච්ඡින්නං කත්වා ඝටෙතුං.

පසය්හාකාරස්සාති බලක්කාරස්ස. කාමං වුද්ධියා පූජනීයතාය ''වුද්ධිහානියො''ති වුත්තං, අත්ථො පන වුත්තානුක්කමෙනෙව යොජෙතබ්බො, පාළියං වා යස්මා ''වුද්ධියෙව පාටිකඞ්ඛා, නො පරිහානී''ති වුත්තං, තස්මා තදනුක්කමෙන **''වුද්ධිහානියො''**ති වුත්තං.

විපච්චිතුං අලද්ධොකාසෙ පාපකම්මෙ, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙ වා අනවසරොව දෙවතොපසග්ගො, තස්මිං පන ලද්ධොකාසෙ සියා දෙවතොපසග්ගස්ස අවසරොති ආහ **''අනුප්පන්නං...පෙ.... වඩ්ඪෙන්තී''**ති. එතෙනෙව **අනුප්පන්නං සුඛන්ති** එත්ථාපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. ''බලකායස්ස දිගුණතිගුණතාදස්සනං, පටිභයභාවදස්සන''න්ති එවං ආදිනා දෙවතානං සඞ්ගාමසීසෙ සහායතා වෙදිතබ්බා.

අනිච්ඡිතන්ති අනිට්ඨං. **ආවරණතොති** නිසෙධනතො. යස්ස ධම්මතො අනපෙතා ධම්මියාති ඉධ **''ධම්මිකා''**ති වුත්තා. මිගසූකරාදිඝාතාය සුනඛාදීනං කඩ්ඪිත්වා වනවරණං **වාජො,** මිගවා, තත්ථ නියුත්තා, තෙ වා වාජෙන්ති නෙන්තීති **වාජිකා,** මිගවධචාරිනො. **චිත්තප්පවත්තිං පුච්ඡති.** කායිකවාචසිකපයොගෙන හි සා ලොකෙ පාකටා පකාසභූතාති.

135. දෙවායතනභාවෙන චිතත්තා, ලොකස්ස චිත්තීකාරට්ඨානත්තා ච **චෙතියං අහොසි.**

කාමංකාරවසෙන කිඤ්චිපි න කරණීයාති **අකරණීයා.** කාමංකාරො පන හත්ථගතකරණවසෙනාති ආහ **''අග්ගහෙතබ්බාති අත්ථො''**ති. **අභිමුඛයුද්ධෙනාති** අභිමුඛං උජුකමෙව සඞ්ගාමකරණෙන. උපලාපනං සාමං දානඤ්චාති දස්සෙතුං **''අල''**න්තිආදි වුත්තං. භෙදොපි ඉධ උපායො එවාති වුත්තං **''අඤ්ඤත්‍ර මිථුභෙදායා''**ති. යුද්ධස්ස පන අනුපායතා පගෙව පකාසිතා. **ඉදන්ති** ''අඤ්ඤත්‍ර උපලාපනාය, අඤ්ඤත්‍ර මිථුභෙදා''ති ච ඉදං වචනං. **කථාය නයං ලභිත්වාති** ''යාවකීවඤ්ච...පෙ.... නො පරිහානී''ති ඉමාය භගවතො කථාය නයං උපායං ලභිත්වා.

අනුකම්පායාති වජ්ජිරාජෙසු අනුග්ගහෙන. **අස්සාති** භගවතො.

කථන්ති වජ්ජීහි සද්ධිං කාතබ්බයුද්ධකථං. **උජුං කරිස්සාමීති** පටිරාජානො ආනෙත්වා පාකාරපරිඛානං අඤ්ඤථාභාවාපාදනෙන උජුභාවං කරිස්සාමි.

පතිට්ඨිතගුණොති පතිට්ඨිතාචරියගුණො. **ඉස්සරා සන්නිපතන්තු,** මයං අනිස්සරා, තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමාති **ලිච්ඡවිනො න සන්නිපතිංසූති** යොජනා. **සූරා සන්නිපතන්තූති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

බලභෙරින්ති යුද්ධාය බලකායස්ස උට්ඨානභෙරිං.

භික්ඛුඅපරිහානියධම්මවණ්ණනා

136. අපරිහානාය හිතාති **අපරිහානියා,** න පරිහායන්ති එතෙහීති වා **අපරිහානියා,** තෙ පන යස්මා අපරිහානියා කාරකා නාම හොන්ති, තස්මා වුත්තං **''අපරිහානිකරෙ''**ති. යස්මා පන තෙ පරිහානිකරානං උජුපටිපක්ඛභූතා, තස්මා ආහ **''වුද්ධිහෙතුභූතෙ''**ති. යස්මා භගවතො දෙසනා උපරූපරි ඤාණාලොකං පසාදෙන්තී සත්තානං හදයන්ධකාරං විධමති, පකාසෙතබ්බෙ ච අත්ථෙ හත්ථතලෙ ආමලකං විය සුට්ඨුතරං පාකටෙ කත්වා දස්සෙති, තස්මා වුත්තං **''චන්දසහස්සං...පෙ.... කථයිස්සාමී''**ති.

යස්මා භගවා ''තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සම්මුඛා වජ්ජීනං අභිණ්හසන්නිපාතාදිපටිපත්තිං කථෙන්තොයෙව අයං අපරිහානියකථා අනිය්‍යානිකා වට්ටනිස්සිතා, මය්හං පන සාසනෙ තථාරූපී කථා කථෙතබ්බා, සා හොති නිය්‍යානිකා විවට්ටනිස්සිතා, යාය සාසනං මය්හං පරිනිබ්බානතො පරම්පි අද්ධනියං අස්ස චිරට්ඨිතික''න්ති චින්තෙසි, තස්මා භික්ඛූ සන්නිපාතාපෙත්වා තෙසං අපරිහානියෙ ධම්මෙ දෙසෙන්තො තෙනෙව නියාමෙන දෙසෙසි. තෙන වුත්තං **''ඉදං වජ්ජිසත්තකෙ වුත්තසදිසමෙවා''**ති. එවං සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **''ඉධාපි වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **''තතො''**තිආදි දිසාසු ආගතසාසනෙ වුත්තං තං කථනං. විහාරසීමා ආකුලා යස්මා, තස්මා **උපොසථපවාරණා ඨිතා.**

ඔලීයමානකොති පාළිතො, අත්ථතො ච විනස්සමානො. **උක්ඛිපාපෙන්තාති** පගුණභාවකරණෙන, අත්ථසංවණ්ණනෙන ච පග්ගණ්හන්තා.

සාවත්ථියං භික්ඛූ විය පාචිත්තියං දෙසාපෙතබ්බොති (පාරා. 565 විත්ථාරවත්ථු). **වජ්ජිපුත්තකා විය** දසවත්ථුදීපනෙන (චූළව. 446 විත්ථාරවත්ථු). **"ගිහිගතානී**ති ගිහිපටිසංයුත්තානී"ති වදන්ති. ගිහීසු ගතානි, තෙහි ඤාතානි **ගිහිගතානි.** ධූමකාලො එතස්සාති **ධූමකාලිකං** චිතකධූමවූපසමතො පරං අප්පවත්තනතො.

චිරපබ්බජිතාති? සාසනෙ චිරභාවං අනිවත්තිතභාවං උපගතා. **ථෙරකාරකෙහී**ති ථෙරභාවසාධකෙහි සීලාදිගුණෙහි අසෙක්ඛධම්මෙහි. **බහූ රත්තියොති** පබ්බජිතා හුත්වා බහූ රත්තියො **ජානන්ති.** සීලාදිගුණෙසු පතිට්ඨාපනමෙව සාසනෙ පරිණායකතාති ආහ **"තීසු සික්ඛාසු පවත්තෙන්තී"**ති.

ඔවාදං න දෙන්ති අභාජනභාවතො. **පවෙණිකථ**න්ති ආචරියපරම්පරාභතං සම්මාපටිපත්තිදීපනං ධම්මකථං. **සාරභූතං ධම්මපරියායන්ති** සමථවිපස්සනාමග්ගඵලසම්පාපනෙන සාරභූතං බොජ්ඣඞ්ගකොසල්ලඅනුත්තරසීතිභාවඅධිචිත්තසුත්තාදිධම්මතන්තිං.

පුනබ්භවදානං පුනබ්භවො උත්තරපදලොපෙන. **ඉතරෙති** යෙ න පච්චයවසිකා න ආමිසචක්ඛුකා, තෙ න **ගච්ඡන්ති** තණ්හාය වසං.

ආරඤ්ඤකෙසූති අරඤ්ඤභාගෙසු අරඤ්ඤපරියාපන්නෙසු. නනු යත්ථ කත්ථචිපි තණ්හා සාවජ්ජා එවාති චොදනං සන්ධායාහ **"ගාමන්තසෙනාසනෙසු හී"**තිආදි, තෙන "අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපයතො"ති එත්ථ වුත්තසිනෙහාදයො විය ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු සාලයතා සෙවිතබ්බපක්ඛියා එවාති දස්සෙති.

අත්තනාවාති සයමෙව, තෙන පරෙහි අනුස්සාහිතානං සරසෙනෙව අනාගතානං පෙසලානං භික්ඛූනං ආගමනං, ආගතානඤ්ච ඵාසුවිහාරං පච්චාසීසන්තීති දස්සෙති. **ඉමිනා නීහාරෙනාති** ඉමාය පටිපත්තියා. **අග්ගහිතධම්මග්ගහණන්ති** අග්ගහිතස්ස පරියත්තිධම්මස්ස උග්ගහණං. **ගහිතසජ්ඣායකරණන්ති** උග්ගහිතස්ස සුට්ඨු අත්ථචින්තනං. චින්තනත්ථො හි **සජ්ඣායසද්දො.**

එන්තීති උපගච්ඡන්ති. **නිසීදන්ති** ආසනපඤ්ඤාපනාදිනා.

137. ආරමිතබ්බට්ඨෙන **කම්මං ආරාමො. කම්මෙ රතා,** න ගන්ථධුරෙ, වාසධුරෙ වාති **කම්මරතා, අනුයුත්තාති** තප්පරභාවෙන පුනප්පුනං පසුතා. **ඉති කාතබ්බකම්ම**න්ති තං තං භික්ඛූනං කාතබ්බං උච්චාවචකම්මං චීවරවිචාරණාදි. තෙනාහ **"සෙය්‍යථිද"**න්තිආදි. **උපත්ථම්භනන්ති** දුපට්ටතිපට්ටාදිකරණං. තඤ්හි පඨමපටලාදීනං උපත්ථම්භනකාරණත්තා තථා වුත්තං. යදි එවං කථං අයං කම්මරාමතා පටික්ඛිත්තාති ආහ **"එකච්චො හී"**තිආදි.

කරොන්තො යෙවාති යථාවුත්තතිරච්ඡානකථං කථෙන්තොයෙව. අතිරච්ඡානකථාභාවෙපි තස්ස තත්ථ තප්පරභාවදස්සනත්ථං අවධාරණවචනං. **පරියන්තකාරීති** සපරියන්තං කත්වා වත්තා. "පරියන්තවතිං වාචං භාසිතා"ති (දී. නි. 1.9, 194) හි වුත්තං. **අප්පභස්සො වාති** පරිමිතකථොයෙව එකන්තෙන කථෙතබ්බස්සෙව කථනතො. සමාපත්තිසමාපජ්ජනං **අරියො තුණ්හීභාවො.**

නිද්දායතියෙවාති නිද්දොක්කමනෙ අනාදීනවදස්සී නිද්දායතියෙව. ඉරියාපථපරිවත්තනාදිනා න නං විනොදෙති.

එවං සංසට්ඨො වාති වුත්තනයෙන ගණසඞ්ගණිකාය සංසට්ඨො එව **විහරති.**

දුස්සීලා පාපිච්ඡා නාමාති සයං නිස්සීලා අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය සමන්නාගතත්තා පාපා ලාමකා ඉච්ඡා එතෙසන්ති පාපිච්ඡා.

පාපපුග්ගලෙහි මෙත්තිකරණතො **පාපමිත්තා.** තෙහි සදා සහ පවත්තනෙන **පාපසහායා.** තත්ථ නින්නතාදිනා තදධිමුත්තතාය **පාපසම්පවඞ්කා.**

138. සද්ධා එතෙසං අත්ථීති **සද්ධාති** ආහ **"සද්ධාසම්පන්නා"**ති. ආගමනීයපටිපදාය ආගතසද්ධා **ආගමනීයසද්ධා,** සා සාතිසයා මහාබොධිසත්තානං පරොපදෙසෙන විනා සද්ධෙය්‍යවත්ථුං අවිපරීතතො ඔගාහෙත්වා අධිමුච්චනතොති ආහ **"සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං හොතී"**ති. සච්චපටිවෙධතො ආගතසද්ධා **අධිගමසද්ධා** සුරබන්ධාදීනං (දී. නි. අට්ඨ. 3.118; ධ. ප. අට්ඨ. 1.සුප්පබුද්ධකුට්ඨිවත්ථු; උදා. අට්ඨ. 43) විය. "සම්මාසම්බුද්ධො භගවා"තිආදිනා බුද්ධාදීසු උප්පජ්ජනකපසාදො **පසාදසද්ධා** මහාකප්පිනරාජාදීනං (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.231; ධ. ප. අට්ඨ. 1.මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු; ථෙරගා. අට්ඨ. 2.මහාකප්පිනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා, විත්ථාරො) විය. "එවමෙත"න්ති ඔක්කන්තිත්වා පක්ඛන්දිත්වා සද්දහනවසෙන කප්පනං **ඔකප්පනං. දුවිධාපීති** පසාදසද්ධාපි ඔකප්පනසද්ධාපි. තත්ථ පසාදසද්ධා අපරනෙය්‍යරූපා හොති සවනමත්තෙන පසීදනතො. ඔකප්පනසද්ධා සද්ධෙය්‍යවත්ථුං ඔගාහෙත්වා අනුපවිසිත්වා "එවමෙත"න්ති පච්චක්ඛං කරොන්තී විය පවත්තති. තෙනාහ **"සද්ධාධිමුත්තො වක්කලිත්ථෙරසදිසො හොතී"**ති. **තස්ස හීති**

ඔකප්පනසද්ධාය සමන්නාගතස්ස. හිරී එතස්ස අත්ථීති **හිරි,** හිරි මනො එතෙසන්ති **හිරිමනාති** ආහ **"පාප...පෙ.... චිත්තා"**ති. පාපතො ඔත්තප්පෙන්ති උබ්බිජ්ජන්ති භායන්තීති **ඔත්තප්පී.**

බහු සුතං සුත්තගෙය්‍යාදි එතෙනාති **බහුස්සුතො,** සුතග්ගහණං චෙත්ථ නිදස්සනමත්තං ධාරණපරිචයපරිපුච්ඡානුපෙක්ඛනදිට්ඨිනිජ්ඣානානං පෙත්ථ ඉච්ඡිතබ්බත්තා. සවනමූලකත්තා වා තෙසම්පි තග්ගහණෙනෙව ගහණං දට්ඨබ්බං. අත්ථකාමෙන පරියාපුණිතබ්බතො, දිට්ඨධම්මිකාදිපුරිසත්ථසිද්ධියා පරියත්තභාවතො ච **පරියත්ති,** තීණි පිටකානි. **සච්චප්පටිවෙධො** සච්චානං පටිවිජ්ඣනං. තදපි බාහුසච්චං යථාවුත්තබාහුසච්චකිච්චනිප්ඵත්තිතො. **පරියත්ති අධිප්පෙතා** සච්චපටිවෙධාවහෙන බාහුසච්චෙන බහුස්සුතභාවස්ස ඉධ ඉච්ඡිතත්තා. **සොති** පරියත්තිබහුස්සුතො. **චතුබ්බිධො හොති** පඤ්චමස්ස පකාරස්ස අභාවතො. **සබ්බත්ථකබහුස්සුතොති** නිස්සයමුච්චනකබහුස්සුතාදයො විය පදෙසිකො අහුත්වා පිටකත්තයෙ සබ්බත්ථකමෙව බාහුසච්චසබ්භාවතො සබ්බස්ස අත්ථස්ස කායනතො කථනතො සබ්බත්ථකබහුස්සුතො. **තෙ ඉධ අධිප්පෙතා** පටිපත්තිපටිවෙධසද්ධම්මානං මූලභූතෙ පරියත්තිසද්ධම්මෙ සුප්පතිට්ඨිතභාවතො.

ආරද්ධන්ති පග්ගහිතං. තං පන දුවිධම්පි වීරියාරම්භවිභාගෙන දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එකකාති** එකාකිනො, වූපකට්ඨවිහාරිනොති අත්ථො.

පුච්ඡිත්වාති පරතො පුච්ඡිත්වා. **සම්පටිච්ඡාපෙතුන්ති** "ත්වං අසුකනාමො"ති වත්වා තෙහි "ආමා"ති පටිජානාපෙතුන්ති අත්ථො. එවං විරකතාදිඅනුස්සරණසමත්ථසතිනෙපක්කානං අප්පකසිරෙනෙව සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගභාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡතීති දස්සනත්ථං **"එවරූපෙ භික්ඛූ සන්ධායා"**ති වුත්තං. තෙනෙවාහ "අපිචා"තිආදි.

139. බුජ්ඣති එතායාති "බොධී"ති ලද්ධනාමාය සම්මාදිට්ඨිආදිධම්මසාමග්ගියා අඞ්ගොති **බොජ්ඣඞ්ගො,** පසත්ථො, සුන්දරො වා බොජ්ඣඞ්ගො **සම්බොජ්ඣඞ්ගො. උපට්ඨානලක්ඛණොති** කායවෙදනාචිත්තධම්මානං අසුභදුක්ඛානිච්චානත්තභාවසල්ලක්ඛණසඞ්ඛාතං ආරම්මණෙ උපට්ඨානං ලක්ඛණං එතස්සාති උපට්ඨානලක්ඛණො. චතුන්නං අරියසච්චානං පීළනාදිප්පකාරතො විචයො උපපරික්ඛා ලක්ඛණං එතස්සාති **පවිචයලක්ඛණො.** අනුප්පන්නා කුසලානුප්පාදනාදිවසෙන චිත්තස්ස පග්ගහො පග්ගණ්හනං ලක්ඛණං එතස්සාති **පග්ගහලක්ඛණො.** ඵරණං විප්ඵාරිකතා ලක්ඛණං එතස්සාති **ඵරණලක්ඛණො.** උපසමො කායචිත්තපරිළාහානං වූපසමනං ලක්ඛණං එතස්සාති **උපසමලක්ඛණො.** අවික්ඛෙපො වික්ඛෙපවිද්ධංසනං ලක්ඛණං එතස්සාති **අවික්ඛෙපලක්ඛණො.** ලීනුද්ධච්චරහිතෙ අධිචිත්තෙ පවත්තමානෙ පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාවටත්තා අජ්ඣුපෙක්ඛනං පටිසඞ්ඛානං ලක්ඛණං එතස්සාති **පටිසඞ්ඛානලක්ඛණො.**

චතූහි කාරණෙහීති සතිසම්පජඤ්ඤං, මුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනා, උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි. **ඡහි කාරණෙහීති** පරිපුච්ඡකතා, වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා, පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි ඡහි කාරණෙහි. **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං** පන "සත්තහි කාරණෙහී" (දී. නි. අට්ඨ. 2.385; ම. නි. අට්ඨ. 1.118) වක්ඛති, තං ගම්භීරඤාණචරියාපච්චවෙක්ඛණාති ඉමං කාරණං පක්ඛිපිත්වා වෙදිතබ්බං. **නවහි කාරණෙහීති** අපායභයපච්චවෙක්ඛණා, ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණා, පිණ්ඩපාතස්ස අපචායනතා, දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණා, සත්ථුමහත්තපච්චවෙක්ඛණා, සබ්‍රහ්මචාරීමහත්තපච්චවෙක්ඛණා, කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනා, ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි නවහි කාරණෙහි. **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.385; ම. නි. අට්ඨ. 1.118) පන ආනිසංසදස්සාවිතා, ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණාති ඉමෙහි සද්ධිං "එකාදසා"ති වක්ඛති. **දසහි කාරණෙහීති** බුද්ධානුස්සති, ධම්මානුස්සති, සඞ්ඝසීලචාගදෙවතාඋපසමානුස්සති, ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනා, සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි දසහි. **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.385; ම. නි. අට්ඨ. 1.118) පන පසාදනියසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණාය සද්ධිං "එකාදසා"ති වක්ඛති. **සත්තහි කාරණෙහීති** පණීතභොජනසෙවනතා , උතුසුඛසෙවනතා, ඉරියාපථසුඛසෙවනතා, මජ්ඣත්තපයොගතා, සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා , පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි සත්තහි. **දසහි කාරණෙහීති** වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, නිමිත්තකුසලතා, සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගහණං, සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගහණං, සමයෙ චිත්තස්ස සම්පහංසනං, සමයෙ චිත්තස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනං, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනං, සමාහිතපුග්ගලසෙවනං, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි දසහි කාරණෙහි. **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.385; ම. නි. අට්ඨ. 1.118) පන "ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණා"ති ඉමිනා සද්ධිං "එකාදසහී"ති වක්ඛති. **පඤ්චහි කාරණෙහීති** සත්තමජ්ඣත්තතා, සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා, සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනා, සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.385; ම. නි. අට්ඨ. 1.118) ආගමිස්සති. කාමං බොධිපක්ඛියධම්මා නාම නිප්පරියායතො අරියමග්ගසම්පයුත්තා එව නිය්‍යානිකභාවතො. සුත්තන්තදෙසනා නාම පරියායකථාති **"ඉමිනා විපස්සනා...පෙ.... කථෙසී"**ති වුත්තං.

140. තෙභූමකෙ සඞ්ඛාරෙ ‘‘අනිච්චා’’ති අනුපස්සති එතායාති **අනිච්චානුපස්සනා,** තථා පවත්තා විපස්සනා, සා පන යස්මා අත්තනා සහගතසඤ්ඤාය භාවිතාය විභාවිතා එව හොතීති වුත්තං **‘‘අනිච්චානුපස්සනාය සද්ධිං උප්පන්නසඤ්ඤා’’**ති. සඤ්ඤාසීසෙන වායං විපස්සනාය එව නිද්දෙසො. **අනත්තසඤ්ඤාදීසුපි** එසෙව නයො. **ලොකියවිපස්සනාපි හොන්ති,** යස්මා ‘‘අනිච්ච’’න්තිආදිනා තා පවත්තන්තීති. **ලොකියවිපස්සනාපීති පි**-සද්දෙන මිස්සකාපෙත්ථ සන්තීති අත්ථතො ආපන්නන්ති අත්ථාපත්තිසිද්ධමත්ථං නිද්ධාරෙත්වා සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘විරාගො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ආගතවසෙනාති** තථා ආගතපාළිවසෙන ‘‘විරාගො නිරොධො’’ති හි තත්ථ නිබ්බානං වුත්තන්ති ඉධ ‘‘විරාගසඤ්ඤා, නිරොධසඤ්ඤා’’ති වුත්තසඤ්ඤා නිබ්බානාරම්මණාපි සියුං. තෙන වුත්තං **‘‘ද්වෙ ලොකුත්තරාපි හොන්තී’’**ති.

141. මෙත්තා එතස්ස අත්ථීති **මෙත්තං,** චිත්තං. තංසමුට්ඨානං කායකම්මං **මෙත්තං කායකම්මං.** එස නයො සෙසද්වයෙපි. ඉමානිපි මෙත්තාකායකම්මාදීනි භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි තෙසං සෙට්ඨපරිසභාවතො. යථා පන භික්ඛූසුපි ලබ්භන්ති, එවං ගිහීසුපි ලබ්භන්ති චතුපරිසසාධාරණත්තාති තං දස්සෙන්තො **‘‘භික්ඛූනඤ්හී’’**තිආදිමාහ. කාමං ආදිබ්‍රහ්මචරියකධම්මස්සවනෙනපි මෙත්තාකායකම්මානි ලබ්භන්ති, නිප්පරියායතො පන චාරිත්තධම්මස්සවනෙන අයමත්ථො ඉච්ඡිතොති දස්සෙන්තො **‘‘ආභිසමාචාරිකධම්මපූරණ’’**න්ති ආහ. **තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං** පරිපුච්ඡනඅත්ථකථනවසෙන පවත්තියමානං හිතජ්ඣාසයෙන පවත්තිතබ්බතො.

ආවීති පකාසං, පකාසභාවො චෙත්ථ යං උද්දිස්ස තං කායකම්මං කරීයති, තස්ස සම්මුඛභාවතොති ආහ **‘‘සම්මුඛා’’**ති. **රහොති** අප්පකාසං, අප්පකාසතා ච යං උද්දිස්ස තං කායකම්මං කරීයති, තස්ස පච්චක්ඛාභාවතොති ආහ **‘‘පරම්මුඛා’’**ති. **සහායභාවගමනං** තෙසං පුරතො. **උභයෙහීති** නවකෙහි, ථෙරෙහි ච.

පග්ගය්හාති පග්ගණ්හිත්වා උච්චං කත්වා.

කාමං මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානං නයනානං උම්මීලනා, පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනඤ්ච මෙත්තං කායකම්මමෙව, යස්ස පන චිත්තස්ස වසෙන නයනානං මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධතා, මුඛස්ස ච පසන්නතා, තං සන්ධාය වුත්තං **‘‘මෙත්තං මනොකම්මං නාමා’’**ති.

ලාභසද්දො කම්මසාධනො ‘‘ලාභාවත, ලාභො ලද්ධො’’තිආදීසු විය, සො චෙත්ථ ‘‘ධම්මලද්ධා’’ති වචනතො අතීතකාලිකොති ආහ **‘‘චීවරාදයො ලද්ධපච්චයා’’**ති. ධම්මතො ආගතාති **ධම්මිකා.** තෙනාහ ‘‘ධම්මලද්ධා’’ති. ඉමමෙව හි අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘කුහනාදී’’**තිආදි වුත්තං. චිත්තෙන විභජනපුබ්බකං කායෙන විභජනන්ති මූලමෙව දස්සෙතුං **‘‘එවං චිත්තෙන විභජන’’**න්ති වුත්තං, තෙන චිත්තුප්පාදමත්තෙනපි පටිවිභාගො න කාතබ්බොති දස්සෙති. **අප්පටිවිභත්තන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, අප්පටිවිභත්තං වා ලාභං භුඤ්ජතීති කම්මනිද්දෙසො එව.

තං තං නෙව ගිහීනං දෙති අත්තනො ආජීවසොධනත්ථං. **න අත්තනා භුඤ්ජතීති** අත්තනාව න පරිභුඤ්ජති ‘‘මය්හං අසාධාරණභොගිතා මා හොතූ’’ති. **‘‘පටිග්ගණ්හන්තො ච...පෙ.... පස්සතී’’**ති ඉමිනා තස්ස ලාභස්ස තීසුපි කාලෙසු සාධාරණතො ඨපනං දස්සිතං. **‘‘පටිග්ගණ්හන්තො ච සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූ’’**ති ඉමිනා පටිග්ගහණකාලො දස්සිතො, **‘‘ගහෙත්වා...පෙ.... පස්සතී’’**ති ඉමිනා පටිග්ගහිතකාලො, තදුභයං පන තාදිසෙන පුබ්බාභොගෙන විනා න හොතීති අත්ථසිද්ධො පුරිමකාලො. තයිදං පටිග්ගහණතො පුබ්බෙ චස්ස හොති ‘‘සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගහෙස්සාමී’’ති. පටිග්ගණ්හන්තස්ස හොති ‘‘සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගණ්හාමී’’ති. පටිග්ගහෙත්වා හොති ‘‘සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගහිතං මයා’’ති එවං තිලක්ඛණසම්පන්නං කත්වා ලද්ධලාභං ඔසානලක්ඛණං අවිකොපෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තො සාධාරණභොගී, අප්පටිවිභත්තභොගී ච හොති.

ඉමං පන සාරණීයධම්මන්ති ඉමං චතුත්ථං සරිතබ්බයුත්තධම්මං. **න හි...පෙ.... ගණ්හන්ති,** තස්මා සාධාරණභොගිතා එව දුස්සීලස්ස නත්ථීති ආරම්භොපි තාව න සම්භවති, කුතො පූරණන්ති අධිප්පායො. **‘‘පරිසුද්ධසීලො’’**ති ඉමිනා ලාභස්ස ධම්මිකභාවං දස්සෙති. **‘‘වත්තං අඛණ්ඩෙන්තො’’**ති ඉමිනා අප්පටිවිභත්තභොගිතං, සාධාරණභොගිතඤ්ච දස්සෙති. සති පන තදුභයෙ සාරණීයධම්මො පූරිතො එව හොතීති ආහ **‘‘පූරෙතී’’**ති. **‘‘ඔදිස්සකං කත්වා’’**ති එතෙන අනොදිස්සකං කත්වා පිතුනො, ආචරියුපජ්ඣායාදීනං වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය දෙන්තස්ස සාරණීයධම්මොයෙව හොතීති. **සාරණීයධම්මො පනස්ස න හොතීති** පටිජග්ගනට්ඨානෙ ඔදිස්සකං කත්වා දින්නත්තා. තෙනාහ **‘‘පලිබොධජග්ගනං නාම හොතී’’**තිආදි. යදි එවං සබ්බෙන සබ්බං සාරණීයධම්මපූරකස්ස ඔදිස්සකදානං න වට්ටතීති? නො න වට්ටති යුත්තට්ඨානෙති දස්සෙන්තො **‘‘තෙන පනා’’**තිආදිමාහ. ගිලානාදීනං ඔදිස්සකං කත්වා දානං අප්පටිවිභාගපක්ඛිකං ‘‘අසුකස්ස න දස්සාමී’’ති පටික්ඛෙපස්ස අභාවතො. බ්‍යතිරෙකප්පධානො හි පටිවිභාගො. තෙනාහ **‘‘අවසෙස’’**න්තිආදි. **අදාතුම්පීති පි**-සද්දෙන දාතුම්පි වට්ටතීති දස්සෙති, තඤ්ච ඛො කරුණායනවසෙන, න වත්තපූරණවසෙන.

සුසික්ඛිතායාති සාරණීයධම්මපූරණවිධිම්හි සුට්ඨු සික්ඛිතාය, සුකුසලායාති අත්ථො. ඉදානි තස්සා කොසල්ලං දස්සෙතුං **‘‘සුසික්ඛිතාය හී’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘ද්වාදසහි වස්සෙහි පූරති, න තතො ඔර’’**න්ති ඉමිනා තස්ස දුප්පූරණං

දස්සෙති. තථා හි සො මහප්ඵලො මහානිසංසො, දිට්ඨධම්මිකෙහිපි තාව ගරුතරෙහි ඵලානිසංසෙහි ච අනුගතො. තංසමඞ්ගී ච පුග්ගලො විසෙසලාභී අරියපුග්ගලො විය ලොකෙ අච්ඡරියබ්භුතධම්මසමන්නාගතො හොති. තථා හි සො දුප්පජහං දානමයස්ස, සීලමයස්ස ච පුඤ්ඤස්ස පටිපක්ඛධම්මං සුදූරෙ වික්ඛම්භිතං කත්වා සුවිසුද්ධෙන චෙතසා ලොකෙ පාකටො පඤ්ඤාතො හුත්වා විහරති, තස්සිමමත්ථං බ්‍යතිරෙකතො, අන්වයතො ච විභාවෙතුං **"සචෙ හී"**තිආදි වුත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉදානි යෙ සම්පරායිකෙ, දිට්ඨධම්මිකෙ ච ආනිසංසෙ දස්සෙතුං **"එව"**න්තිආදි වුත්තං. **නෙව ඉස්සා, න මච්ඡරියං හොති** චිරකාලභාවනාය විධුතභාවතො. **මනුස්සානං පියො හොති** පරිච්චාගසීලතාය විසුද්ධත්තා. තෙනාහ ''දදං පියො හොති භජන්ති නං බහූ''තිආදි (අ. නි. 5.34). **සුලභපච්චයො හොති** දානවසෙන උළාරජ්ඣාසයානං පච්චයලාභස්ස ඉධානිසංසභාවතො දානස්ස. **පත්තගතං අස්ස දියමානං න ඛීයති** පත්තගතවසෙන ද්වාදසවස්සිකස්ස මහාපත්තස්ස අවිච්ඡෙදෙන පූරිතත්තා. **අග්ගභණ්ඩං ලභති** දෙවසිකං දක්ඛිණෙය්‍යානං අග්ගතො පට්ඨාය දානස්ස දින්නත්තා. **භයෙවා...පෙ.... ආපජ්ජන්ති** දෙය්‍යපටිග්ගාහකවිකප්පං අකත්වා අත්තනි නිරපෙක්ඛචිත්තෙන චිරකාලං දානපූරතාය පසාදිතචිත්තත්තා.

තත්‍රාති තෙසු ආනිසංසෙසු විභාවෙතබ්බෙසු. **ඉමානි** තං දීපනානි **වත්ථූනි** කාරණානි. **අලභන්තාපීති** අමහාපුඤ්ඤතාය න ලාභිනො සමානාපි. **භික්ඛාචාරමග්ගසභාගන්ති** සභාගං තබ්භාගියං භික්ඛාචාරමග්ගං **ජානන්ති.**

අනුත්තරිමනුස්සධම්මත්තා, ථෙරානං සංසයවිනොදනත්ථඤ්ච **"සාරණීයධම්මො මෙ භන්තෙ පූරිතො"**ති ආහ. තථා හි දුතියවත්ථුස්මිම්පි ථෙරෙන අත්තා පකාසිතො. මනුස්සානං පියතාය, සුලභපච්චයතායපි ඉදං වත්ථුමෙව. පත්තගතාඛීයනස්ස පන විසෙසං විභාවනතො **"ඉදං තාව...පෙ.... එත්ථ වත්ථූ"**න්ති වුත්තං.

ගිරිභණ්ඩමහාපූජායාති චෙතියගිරිම්හි සකලලඞ්කාදීපෙ, යොජනප්පමාණෙ සමුද්දෙ ච නාවාසඞ්ඝාටාදිකෙ ඨපෙත්වා දීපපුප්ඵගන්ධාදීහි කරියමානමහාපූජාය. **පරියායෙනපීති** ලෙසෙනපි. **අනුච්ඡවිකන්ති** සාරණීයධම්මපූරණතොපි **ඉදං** යථාභූතප්පවෙදනං **තුම්හාකං අනුච්ඡවිකන්ති** අත්ථො.

අනාරොචෙත්වාව පලායිංසු චොරභයෙන. ''අත්තනො දුජ්ජීවිකාය''ති ච වදන්ති.

වට්ටිස්සතීති කප්පිස්සති. **ථෙරී සාරණීයධම්මපූරිකා අහොසි,** ථෙරස්ස පන සීලතෙජෙනෙව දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජි.

නත්ථි එතෙසං ඛණ්ඩන්ති **අඛණ්ඩානි.** තං පන නෙසං ඛණ්ඩං දස්සෙතුං **"යස්සා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ උපසම්පන්නසීලානං උද්දෙසක්කමෙන ආදි අන්තා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ **"සත්තසූ"**තිආදි. අනුපසම්පන්නසීලානං පන සමාදානක්කමෙනපි ආදි අන්තා ලබ්භන්ති. **පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො වියාති** වත්ථන්තෙ, දසන්තෙ වා ඡින්නවත්ථං විය, විසදිසූදාහරණං චෙතං ''අඛණ්ඩානී''ති ඉමස්ස අධිගතත්තා. එවං සෙසානිපි උදාහරණානි. ඛණ්ඩිතභින්නතා ඛණ්ඩං, තං එතස්ස අත්ථීති **ඛණ්ඩං,** සීලං. **"ඡිද්ද"**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. **වෙමජ්ඣෙ භින්නං** විනිවිජ්ඣනවසෙන විසභාගවණ්ණෙන ගාවී වියාති සම්බන්ධො. සබලරහිතානි **අසබලානි.** තථා **අකම්මාසානි.** සීලස්ස **තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචනං** විවට්ටූපනිස්සයභාවාපාදනං. යස්මා ච තංසමඞ්ගීපුග්ගලො සෙරී සයංවසී භුජිස්සො නාම හොති, තස්මාපි භුජිස්සානි. තෙනෙවාහ **"භුජිස්සභාවකාරණතො භුජිස්සානී"**ති. සුපරිසුද්ධභාවෙන පාසංසත්තා **විඤ්ඤූපසත්ථානි.** ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො වා භවෙය්‍යං, දෙවඤ්ඤතරො වා, තත්ථ ''නිච්චො ධුවො සස්සතො''ති, ''සීලෙන සුද්ධී''ති ච එවං ආදිනා **තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨත්තා.** ''අයං තෙ සීලෙසු දොසො''ති චතූසුපි විපත්තීසු යාය කායචි විපත්තියා දස්සනෙන **පරාමට්ඨුං** අනුද්ධංසෙතුං. සමාධිසංවත්තනප්පයොජනානි **සමාධිසංවත්තනිකානි.**

සමානභාවූපගතසීලාති සීලසම්පත්තියා සමානභාවං උපගතසීලා සභාගවුත්තිකා. කාමං පුථුජ්ජනානඤ්ච චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ නානත්තං න සියා, තං පන න එකන්තිකං, ඉදං එකන්තිකං නියතභාවතොති ආහ **"නත්ථි මග්ගසීලෙ නානත්ත"**න්ති. **තං සන්ධායෙතං වුත්තන්ති** මග්ගසීලං සන්ධාය එතං ''යානි තානි සීලානී''තිආදි වුත්තං.

යායන්ති යා අයං මය්හඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච පච්චක්ඛභූතා . **දිට්ඨීති** මග්ගසම්මාදිට්ඨි. **නිද්දොසාති** නිධුතදොසා, සමුච්ඡින්නරාගාදිපාපධම්මාති අත්ථො. **නිය්‍යාතීති** වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරති නිගච්ඡති. සයං නිය්‍යන්තස්සෙව හි ''තංසමඞ්ගීපුග්ගලං වට්ටදුක්ඛතො නිය්‍යාපෙති''ති වුච්චති. යා සත්ථු අනුසිට්ඨි, තං කරොතීති **තක්කරො,** තස්ස, යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනකස්සාති අත්ථො. **සමානදිට්ඨිභාවන්ති** සදිසදිට්ඨිභාවං සච්චසම්පටිවෙධෙන අභින්නදිට්ඨිභාවං. **වුද්ධියෙවාති** අරියවිනයෙ ගුණෙහි වුඩ්ඪියෙව, නො පරිහානීති අයං අපරිහානියධම්මදෙසනා අත්තනොපි සාසනස්ස අද්ධනියතං ආකඞ්ඛන්තෙන භගවතා ඉධ දෙසිතා.

142. **ආසන්නපරිනිබ්බානත්තාති** කතිපයමාසාධිකෙන සංවච්ඡරමත්තෙන පරිනිබ්බානං භවිස්සතීති කත්වා වුත්තං. **එතංයෙවාති** ''ඉති සීල''න්තිආදිකංයෙව **ඉති සීලන්ති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථො, පරිමාණත්ථො ච

එකජ්ඣං කත්වා ගහිතොති ආහ **“එවං සීලං එත්තකං සීල”**න්ති. **එවං සීලන්ති** එවං පභෙදං සීලං. **එත්තකන්ති** එතං පරමං, න ඉතො භියෙයා. **චතුපාරිසුද්ධිසීලන්ති** මග්ගස්ස සම්භාරභූතං ලොකියචතුපාරිසුද්ධිසීලං. **චිත්තෙකග්ගතා සමාධීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **යස්මිං සීලෙ ඨත්වාති** යස්මිං ලොකුත්තරකුසලස්ස පදට්ඨානභූතෙ ‘‘පුබ්බෙව ඛො පනස්ස කායකම්මං වචීකම්මං ආජීවො සුපරිසුද්ධො හොතී’’ති (ම. නි. 3.431; කථා. 874) එවං වුත්තසීලෙ පතිට්ඨාය. **එසොති** මග්ගඵලසමාධි. **පරිභාවිතොති** තෙන සීලෙන සබ්බසො භාවිතො සම්භාවිතො. **මහප්ඵලො හොති මහානිසංසොති** මග්ගසමාධි තාව සාමඤ්ඤඵලෙහි මහප්ඵලො, වට්ටදුක්ඛවූපසමෙන මහානිසංසො. ඉතරො පටිප්පස්සද්ධිප්පහානෙන මහප්ඵලො, නිබ්බුතිසුඛුප්පත්තියා මහානිසංසො. **යම්හි සමාධිම්හි ඨත්වාති** යස්මිං ලොකුත්තරකුසලස්ස පදට්ඨානභූතෙ පාදකජ්ඣානසමාධිම්හි චෙව වුට්ඨානගාමිනිසමාධිම්හි ච ඨත්වා. **සාති** මග්ගඵලපඤ්ඤා. **තෙන පරිභාවිතාති** තෙන යථාවුත්තසමාධිනා සබ්බසො භාවිතා පරිභාවිතා. මහප්ඵලමහානිසංසතා සමාධිම්හි වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. අපි ච තෙ බොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගඣානඞ්ගප්පභෙදහෙතුතාය **මහප්ඵලා** සත්තදක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලවිභාගහෙතුතාය **මහානිසංසාති** වෙදිතබ්බා. **යාය පඤ්ඤාය ඨත්වාති** යායං විපස්සනාපඤ්ඤායං, සමාධිවිපස්සනාපඤ්ඤායං වා ඨත්වා. සමථයානිකස්ස හි සමාධිසහගතාපි පඤ්ඤා මග්ගාධිගමාය විසෙසපච්චයො හොතියෙව. **සම්මදෙවාති** සුට්ඨුයෙව යථා ආසවානං ලෙසොපි නාවසිස්සති, එවං සබ්බසො **ආසවෙහි විමුච්චති**. අග්ගමග්ගක්ඛණඤ්හි සන්ධායෙතං වුත්තං.

143. ලොකියත්ථසද්දානං විය අභිරන්ත-සද්දස්ස සිද්ධි දට්ඨබ්බා. අභිරන්තං අභිරතං අභිරතීති හි අත්ථතො එකං. අභිරන්ත-සද්දො චායං අභිරුචිපරියායො, න අස්සාදපරියායො. අස්සාදවසෙන හි කත්ථචි වසන්තස්ස අස්සාදවත්ථුවිගමෙන සියා තස්ස තත්ථ අනභිරති, යදිදං ඛීණාසවානං නත්ථී, පගෙව බුද්ධානන්ති ආහ **“බුද්ධානං… පෙ…. නත්ථී”**ති. අභිරතිවසෙන කත්ථචි වසිත්වා තදභාවතො අඤ්ඤත්ථ ගමනං නාම බුද්ධානං නත්ථි. වෙනෙය්‍යවිනයනත්ථං පන කත්ථචි වසිත්වා තස්මිං සිද්ධෙ වෙනෙය්‍යවිනයනත්ථමෙව තතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති, අයමෙත්ථ යථාරුචි. **ආයාමාති** එත්ථ ආ-සද්දො ‘‘ආගච්ඡා’’ති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ **“එහි යාමා”**ති. **අයාමාති** පන පාඨෙ අ-කාරො නිපාතමත්තං. **සන්තිකාවචරත්තා ථෙරං ආලපති,** න පන තදා සත්ථු සන්තිකෙ වසන්තානං භික්ඛූනං අභාවතො. අපරිච්ඡින්නගණනො හි තදා භගවතො සන්තිකෙ භික්ඛුසඞ්ඝො . තෙනාහ ‘‘මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධි’’න්ති. **අම්බලට්ඨිකාගමනන්ති** අම්බලට්ඨිකාගමනපටිසංයුත්තපාඨමාහ. **පාටලිගමනෙති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **උත්තානමෙව** අනන්තරං, හෙට්ඨා ච සංවණ්ණිතරූපත්තා.

සාරිපුත්තසීහනාදවණ්ණනා

145. **“ආයස්මා සාරිපුත්තො”**තිආදි පාඨජාතං. **සම්පසාදනීයෙති** සම්පසාදනීයසුත්තෙ (දී. නි. 3.141) **විත්ථාරිතං** පොරාණට්ඨකථායං, තස්මා මයම්පි තත්ථෙව නං අත්ථතො විත්ථාරයිස්සාමාති අධිප්පායො.

දුස්සීලආදීනවවණ්ණනා

148. ආගන්ත්වා වසන්ති එත්ථ ආගන්තුකාති **ආවසථො,** තදෙව අගාරන්ති ආහ **“ආවසථාගාරන්ති ආගන්තුකානං ආවසථගෙහ”**න්ති. **ද්වින්නං රාජූනන්ති** ලිච්ඡවිරාජමගධරාජූනං. **සහායකාති** සෙවකා. **කුලානීති** කුටුම්බිකෙ. සන්ථතන්ති **සන්ථරි,** සබ්බං සන්ථරි සබ්බසන්ථරි, තං **සබ්බසන්ථරිං.** භාවනපුංසකනිද්දෙසො චායං. තෙනාහ **“යථා සබ්බං සන්ථතං හොති, එව”**න්ති.

149. **දුස්සීලොති** එත්ථ දු-සද්දො අභාවත්ථො ‘‘දුප්පඤ්ඤො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.449; අ. නි. 5.10) විය, න ගරහත්ථොති ආහ **“අසීලො නිස්සීලො”**ති. **භින්නසංවරොති** එත්ථ යො සමාදින්නසීලො කෙනචි කාරණෙන සීලභෙදං පත්තො, සො තාව භින්නසංවරො හොති. යො පන සබ්බෙන සබ්බං අසමාදින්නසීලො ආචාරහීනො, සො කථං භින්නසංවරො නාම හොතීති? සොපි සාධුසමාචාරස්ස පරිහානියස්ස භෙදිතත්තා භින්නසංවරො එව නාම. විස්සට්ඨසංවරො සංවරරහිතොති හි වුත්තං හොති.

තං තං සිප්පට්ඨානං. **මාසාතකාලෙති** ‘‘මා සාතෙථ පාණිනො’’ති එවං මාසාතාති සොසනං සොසිතදිවසෙ.

අබ්භුග්ගච්ඡති පාපකො කිත්තිසද්දො.

අජ්ඣාසයෙන මඞ්කු හොතියෙව විප්පටිසාරිභාවතො.

තස්සාති දුස්සීලස්ස. **සමාදාය පවත්තිට්ඨානන්ති** උට්ඨාය සමුට්ඨාය කතකාරණං. **ආපාථං ආගච්ඡතීති** තං මනසො උපට්ඨාති. **උම්මීලෙත්වා ඉධලොකන්ති** උම්මීලනකාලෙ අත්තනො පුත්තදාරාදිදස්සනවසෙන ඉධ ලොකං **පස්සති. නිමීලෙත්වා පරලොකන්ති** නිමීලනකාලෙ ගතිනිමිත්තුපට්ඨානවසෙන පරලොකං **පස්සති.** තෙනාහ **“චත්තාරො අපායා”**තිආදි. **පඤ්චමපදන්ති** ‘‘කායස්ස භෙදා’’තිආදිනා වුත්තො පඤ්චමො ආදීනවකොට්ඨාසො.

සීලවන්තආනිසංසවණ්ණනා

150. **වුත්තවිපරියායෙනාති** වුත්තාය ආදීනවකථාය විපරියායෙන. ''අප්පමත්තො තං තං කසිවාණිජ්ජාදිං යථාකාලං සම්පාදෙතුං සක්කොති''තිආදිනා ''පාසංසං සීලමස්ස අත්ථීති **සීලවා. සීලසම්පන්නොති** සීලෙන සමන්නාගතො. සම්පන්නසීලො''ති එවමාදිකං පන අත්ථවචනං සුකරන්ති අනාමට්ඨං.

151. **පාළිමුත්තකායාති** සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හාය **ධම්මිකථාය. තත්ථෙවාති** ආවසථාගාරෙ එව.

පාටලිපුත්තනගරමාපනවණ්ණනා

152. **ඉස්සරියමත්තායාති** ඉස්සරියප්පමාණෙන, ඉස්සරියෙන චෙව වීත්තූපකරණෙන වාති එවං වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. උපභොගූපකරණානිපි හි ලොකෙ ''මත්තා''ති වුච්චන්ති. **පාටලිගාමං නගරං කත්වාති** පුබ්බෙ ''පාටලිගාමො''ති ලද්ධනාමං ඨානං ඉදානි නගරං කත්වා. **මාපෙන්තීති** පතිට්ඨාපෙන්ති. **ආයමුඛපච්ඡින්දනත්ථන්ති** ආයද්වාරානං උපච්ඡෙදනාය. **''සහස්සසෙවා''**ති වා පාඨො, සහස්සසො එව. තෙනාහ **''එකෙකවග්ගවසෙන සහස්සං සහස්සං හුත්වා''**ති. **සරවත්ථූනීති** සරපතිට්ඨාපනට්ඨානානි. **චිත්තානි නමන්තීති** තංතංදෙවතානුභාවෙන තත්ථ තත්ථෙව චිත්තානි නමන්ති වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං, යත්ථ යත්ථ තාහි වත්ථූනි පරිග්ගහිතානි. **සිප්පානුභාවෙනාති** සිප්පානුගතවිජ්ජානුභාවෙන. **නාගග්ගාහොති** නාගානං නිවාසප්පරිග්ගහො. සෙසද්වයෙසුපි එසෙව නයො. **පාසාණොති** අප්පලක්ඛණපාසාණො. **ඛාණුකොති** යො කොචි ඛාණුකො . **සිප්පං ජප්පිත්වා** තාදිසං සාරම්භට්ඨානං පරිහරිත්වා අනාරම්භෙ ඨානෙ තාහි වත්ථුපරිග්ගාහිකාහි **දෙවතාහි සද්ධිං මන්තයමානා විය** තංතංගෙහානි **මාපෙන්ති** උපදෙසදානවසෙන. **තෙසන්ති** වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං, සබ්බාසං දෙවතානං. **මඞ්ගලං වඩ්ඪාපෙස්සන්තීති** මඞ්ගලං බ්‍රූහෙස්සන්ති. පණ්ඩිතදස්සනාදීනි හි උත්තමමඞ්ගලානි. තෙනාහ **''අථ මය''**න්තිආදි.

සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති අවයවධම්මෙන සමුදායස්ස අපදිසිතබ්බතො යථා ''අලඞ්කතො දෙවදත්තො''ති.

අරියකමනුස්සානන්ති අරියදෙසවාසිමනුස්සානං. **රාසිවසෙනෙවාති** ''සහස්සං සතසහස්ස''න්තිආදිනා රාසිවසෙනෙව, අප්පකස්ස පන භණ්ඩස්ස කයවික්කයො අඤ්ඤත්ථාපි ලබ්භතෙවාති ''රාසිවසෙනෙවා''ති වුත්තං. වාණිජාය පථො පවත්තිට්ඨානන්ති **වණිප්පථොති** පුරිමවිකප්පෙ අත්ථො දුතියවිකප්පෙ පන වාණිජානං පථො පවත්තිට්ඨානන්ති, **වණිප්පථොති** ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''වාණිජානං වසනට්ඨාන''**න්ති ආහ. භණ්ඩපුටෙ භින්දන්ති මොචෙන්ති එත්ථාති **පුටභෙදනන්ති** අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''භණ්ඩපුටෙ...පෙ.... වුත්තං හොති''**ති.

ච-කාරත්ථො සමුච්චයත්ථො **වා-සද්දො.**

153. **කාළකණ්ණී සත්තාති** අත්තනා කණ්හධම්මබහුලතාය පරෙසඤ්ච කණ්හවිපාකානත්ථනිබ්බත්තිනිමිත්තතාය ''කාළකණ්ණී''ති ලද්ධනාමා පරූපද්දවකරා අප්පෙසක්ඛසත්තා. **තන්ති** භගවන්තං. **පුබ්බණ්හසමයන්ති** පුබ්බණ්හෙ එකං සමයං. **ගාමප්පවිසනනීහාරෙනාති** ගාමප්පවෙසන නිවසනාකාරෙන. **කායපටිබද්ධං කත්වාති** චීවරං පාරුපිත්වා, පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වාති අත්ථො.

එත්ථාති එතස්මිං වා සකප්පිතප්පදෙසෙ. **සඤ්ඤතෙති** සම්මදෙව සඤ්ඤතෙ සුසංවුතකායවාචාචිත්තෙ.

පත්තිං දදෙය්‍යාති අත්තනා පසුතං පුඤ්ඤං තාසං දෙවතානං අනුප්පදජ්ජෙය්‍ය. **''පූජිතා''**තිආදීසු තදෙව පත්තිදානං **පූජා,** අනාගතෙ එව උපද්දවෙ ආරක්ඛසංවිධානං **පටිපූජා.** ''යෙහුයොන ඤාතිමනුස්සා ඤාතිපෙතානං පත්තිදානාදිනා පූජනමානනාදීනි කරොන්ති ඉමෙ පන අඤ්ඤාතකාපි සමානා තථා කරොන්ති, තස්මා නෙසං සක්කච්චං ආරක්ඛා සංවිධාතබ්බා''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්පවාරෙත්වා දෙවතා තත්ථ උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තීති දස්සෙන්තො **''ඉමෙ''**තිආදිමාහ. බලිකම්මකරණං **මානනං,** සම්පති උප්පන්නපරිස්සයහරණං **පටිමානන්ති** දස්සෙතුං **''එතෙ''**තිආදි වුත්තං.

සුන්දරානි පස්සතීති සුන්දරානි ඉට්ඨානි එව පස්සති, න අනිට්ඨානි.

154. **ආණියො කොට්ටෙත්වාති** ලහුකෙ දාරුදණ්ඩෙ ගහෙත්වා කවාටඵලකෙ විය අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධෙ කාතුං ආණියො කොට්ටෙත්වා. නාවාසඞ්ඛෙපෙන කතං **උළුම්පං,** වෙළුනළාදිකෙ සඞ්ඝරිත්වා වල්ලිආදීහි කලාපවසෙන බන්ධිත්වා කත්තබ්බං **කුල්ලං.**

උදකට්ඨානස්සෙතං අධිවචනන්ති යථාවුත්තස්ස යස්ස කස්සචි උදකට්ඨානස්ස එතං ''අණ්ණව''න්ති අධිවචනං, සමුද්දස්සෙවාති අධිප්පායො. **සරන්ති ඉධ නදී අධිප්පෙතා** සරති සන්දතීති කත්වා. **ගම්භීරවිත්ථතන්ති** අගාධට්ඨෙන ගම්භීරං, සකලලොකත්තයබ්‍යාපිතාය විත්ථතං. **විසජ්ජාති** අනාසජ්ජ අප්පත්වා. **පල්ලලානි** තෙසං අතරණතො.

විනායෙව කුල්ලෙනාති ඊදිසං උදකං කුල්ලෙන ඊදිසෙන විනා එව **තිණ්ණා මෙධාවිනො ජනා,** තණ්හාසරං පන අරියමග්ගසඞ්ඛාතං සෙතුං කත්වා නිත්තිණ්ණාති යොජනා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අරියසච්චකථාවණ්ණනා

155. **මහාපනාදස්ස** රඤ්ඤො. **පාසාදකොටියං කතගාමොති** පාසාදස්ස පතිතථූපිකාය පතිට්ඨිතට්ඨානෙ නිවිට්ඨගාමො. **අරියභාවකරානන්ති** යෙ පටිවිජ්ඣන්ති, තෙසං අරියභාවකරානං නිමිත්තස්ස කත්තුභාවූපචාරවසෙනෙව වුත්තං. තච්ඡාවිපල්ලාසභූතභාවෙන **සච්චානං.** අනුබොධො පුබ්බභාගියං ඤාණං, පටිවෙධො මග්ගඤාණෙන අභිසමයො, තත්ථ යස්මා අනුබොධපුබ්බකො පටිවෙධො අනුබොධෙන විනා න හොති, අනුබොධොපි එකච්චො පටිවෙධෙන සම්බන්ධො, තදුභයාභාවහෙතුකඤ්ච වට්ටෙව සංසරණං, තස්මා වුත්තං පාළියං ''අනනුබොධා…පෙ…. තුම්හාකඤ්චා''ති. පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන භවතො භවන්තරූපගමනං **සන්ධාවනං,** අපරාපරං චවනුපපජ්ජනවසෙන සඤ්චරණං **සංසරණන්ති** ආහ **''භවතො''**තිආදි. සන්ධාවිතසංසරිතපදානං කම්මසාධනතං සන්ධායාහ **''මයා ච තුම්හෙහි චා''**ති පඨමවිකප්පෙ. දුතියවිකප්පෙ පන භාවසාධනතං හදයෙ කත්වා **''මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්චා''**ති යථාරුතවසෙනෙව වුත්තං. **නයනසමත්ථාති** පාපනසමත්ථා, දීඝරජ්ජුනා බද්ධසකුණං විය රජ්ජුහත්ථො පුරිසො දෙසන්තරං තණ්හාරජ්ජුනා බද්ධං සත්තසන්තානං අභිසඞ්ඛාරො භවන්තරං නෙති එතායාති **භවනෙත්ති,** තණ්හා, සා අරියමග්ගසත්ථෙන සුට්ඨු හතා ඡින්නාති **භවනෙත්තිසමූහතා.**

අනාවත්තිධම්මසම්බොධිපරායණවණ්ණනා

156. **ද්වෙ ගාමා** ''නාතිකා''ති එවං ලද්ධනාමො, ඤ-කාරස්ස වායං න-කාරාදෙසෙන නිද්දෙසො ''අනිමිත්තා න නායරෙ''තිආදීසු (විසුද්ධි. 1.174; ජා. අට්ඨ. 2.2.34) විය. තෙනාහ **''ඤාතිගාමකෙ''**ති . **ගිඤ්ජකා** වුච්චන්ති ඉට්ඨකා, ගිඤ්ජකාහි එව කතො ආවසථොති **ගිඤ්ජකාවසථො** . සො කිර ආවාසො යථා සුධාපරිකම්මෙන සම්පයොජනං නත්ථි, එවං ඉට්ඨකාහි එව විනිත්වා ඡාදෙත්වා කතො. තෙන වුත්තං **''ඉට්ඨකාමයෙ ආවසථෙ''**ති. තුලාදණ්ඩකවාටඵලකානි පන දාරුමයානෙව.

157. **ඔරං** වුච්චති කාමධාතු, පච්චයභාවෙන තං ඔරං භජන්තීති **ඔරම්භාගියානි,** ඔරම්භාගස්ස වා හිතානි **ඔරම්භාගියානි.** තෙනාහ **''හෙට්ඨාභාගියාන''**න්තිආදි. **තීහි මග්ගෙහීති** හෙට්ඨිමෙහි තීහි මග්ගෙහි. තෙහි පහාතබ්බතාය හි නෙසං සංයොජනානං ඔරම්භාගියතා. ඔරම්භජ්ජියානි වා **ඔරම්භාගියානි** වුත්තානි නිරුත්තිනයෙන. ඉදානි බ්‍යතිරෙකමුඛෙන නෙසං ඔරම්භාගියභාවං විභාවෙතුං **''තත්ථා''**තිආදි වුත්තං. වික්ඛම්භිතානි සමත්ථතාවිඝාතෙන පුථුජ්ජනානං, සමුච්ඡින්නානි සබ්බසො අභාවෙන අරියානං රූපාරූපභවූපපත්තියා විබන්ධාය න හොන්තීති වුත්තං **''අවික්ඛම්භිතානි අසමුච්ඡින්නානී''**ති. **නිබ්බත්තවසෙනාති** පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන. **ගන්තුං න දෙන්ති** මහග්ගතගාමිකම්මායූහනස්ස විනිබන්ධනතො. **සක්කායදිට්ඨිආදීනි තීණි** සංයොජනානි කාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදා විය මහග්ගතූපපත්තියා අවිනිබන්ධභූතානිපි කාමභවූපපත්තියා විසෙසපච්චයත්තා **තත්ථ** මහග්ගතභවෙ **නිබ්බත්තම්පි** තන්නිබ්බත්තිහෙතුකම්මපරික්ඛයෙ කාමභවූපපත්තිපච්චයතාය මහග්ගතභවතො **ආනෙත්වා පුන ඉධෙව** කාමභවෙ එව **නිබ්බත්තාපෙන්ති,** තස්මා **සබ්බානිපි** පඤ්චපි සංයොජනානි **ඔරම්භාගියානි එව. පටිසන්ධිවසෙන අනාගමනසභාවාති** පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන තස්මා ලොකා ඉධ න ආගමනසභාවා. බුද්ධදස්සනථෙරදස්සනධම්මස්සවනානං පනත්ථායස්ස ආගමනං අනිවාරිතං.

කදාචි කරහචි උප්පත්තියා සවිරළාකාරතා **පරියුට්ඨානමන්දතාය** අබහලතාති **ද්වෙධාපි තනුභාවො. අභිණ්හන්ති** බහුසො. **බහලබහලාති** තිබ්බතිබ්බා. යත්ථ උප්පජ්ජන්ති, තං සන්තානං මද්දන්තා, ඵරන්තා, සාධෙන්තා, අන්ධකාරං කරොන්තා උප්පජ්ජන්ති, ද්වීහි පන මග්ගෙහි පහීනත්තා **තනුකතනුකා** මන්දමන්දා **උප්පජ්ජන්ති. ''පුත්තධීතරො හොන්තී''**ති ඉදං අකාරණං. තථා හි අඞ්ගපච්චඞ්ගපරාමසනමත්තෙනපි තෙ හොන්ති. **ඉදන්ති** ''රාගදොසමොහානං තනුත්තා''ති ඉදං වචනං. **භවතනුකවසෙනාති** අප්පකභවවසෙන. **තන්ති** මහාසිවත්ථෙරස්ස වචනං පටික්ඛිත්තන්ති සම්බන්ධො. යෙ භවා අරියානං ලබ්භන්ති, තෙ පරිපුණ්ණලක්ඛණභවා එව. යෙ න ලබ්භන්ති, තත්ථ කීදිසං තං භවතනුකං, තස්මා උභයථාපි භවතනුකස්ස අසම්භවො එවාති දස්සෙතුං **''සොතාපන්නස්සා''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨමෙ භවෙ භවතනුකං නත්ථී** අට්ඨමස්සෙව භවස්ස සබ්බස්සෙව අභාවතො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

කාමාවචරලොකං සන්ධාය වුත්තං ඉතරස්ස ලොකස්ස වසෙන තථා වත්තුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. යො හි සකදාගාමී දෙවමනුස්සලොකෙසු වොමිස්සකවසෙන නිබ්බත්තති, සොපි කාමභවවසෙනෙව පරිච්ඡින්දිතබ්බො. භගවතා ච කාමලොකෙ ඨත්වා ''සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා''ති වුත්තං, ''ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා''ති ච ඉමිනා පඤ්චසු සකදාගාමීසු චත්තාරො වජ්ජෙත්වා එකොව ගහිතො. එකච්චො හි ඉධ සකදාගාමිඵලං පත්වා ඉධෙව පරිනිබ්බායති, එකච්චො ඉධ පත්වා දෙවලොකෙ පරිනිබ්බායති, එකච්චො දෙවලොකෙ පත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බායති, එකච්චො දෙවලොකෙ පත්වා ඉධූපපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායති, ඉමෙ චත්තාරො ඉධ න ලබ්භන්ති. යො පන ඉධ පත්වා

දෙවලොකෙ යාවතායුකං වසිත්වා පුන ඉධූපපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායති, අයං ඉධ අධිප්පෙතො. අට්ඨකථායං පන ඉමං ලොකන්ති කාමභවො අධිප්පෙතොති ඉමමත්ථං විභාවෙතුං **"සචෙ හී"**තිආදිනා අඤ්ඤංයෙව චතුක්කං දස්සිතං.

චතුසු ...පෙ.... සභාවොති අත්ථො අපායගමනීයානං පාපධම්මානං සබ්බසො පහීනත්තා. **ධම්මනියාමෙනාති** මග්ගධම්මනියාමෙන. **නියතො** උපරිමග්ගාධිගමස්ස අවස්සංභාවිභාවතො. තෙනාහ **"සම්බොධිපරායණො"**ති.

ධම්මාදාසධම්මපරියායවණ්ණනා

158. **තෙසං තෙසං ඤාණගතින්ති** තෙසං තෙසං සත්තානං ''අසුකො සොතාපන්නො, අසුකො සකදාගාමී''තිආදිනා තංතංඤාණාධිගමනං. **ඤාණූපපත්තිං ඤාණාභිසම්පරායන්ති** තතො පරම්පි ''නියතො සම්බොධිපරායණො, සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතී''තිආදිනා ච ඤාණසහිතං උප්පත්තිපච්චයභාවං. **ඔලොකෙන්තස්ස** ඤාණචක්ඛුනා පෙක්ඛන්තස්ස **කායකිලමථොව,** න තෙන කාචි වෙනෙය්‍යානං අත්ථසිද්ධීති අධිප්පායො. **චිත්තවිහෙසාති** චිත්තඛෙදො, සා කිලෙසූපසංහිතත්තා **බුද්ධානං නත්ථි. ආදීයති** ආලොකීයති අත්තා එතෙනාති **ආදාසං,** ධම්මභූතං ආදාසං **ධම්මාදාසං,** අරියමග්ගඤාණස්සෙතං අධිවචනං, තෙන අරියසාවකා චතූසු අරියසච්චෙසු විද්ධස්තසම්මොහත්තා අත්තානම්පි යථාවතො ඤත්වා යථාවතො බ්‍යාකරෙය්‍ය, තප්පකාසනතො පන ධම්මපරියායස්ස සුත්තස්ස ධම්මාදාසතා වෙදිතබ්බා. **යෙන ධම්මාදාසෙනාති** ඉධ පන මග්ගධම්මමෙව වදති.

අවෙච්ච යාථාවතො ජානිත්වා තන්නිමිත්තඋප්පන්නපසාදො **අවෙච්චපසාදො,** මග්ගාධිගමෙන උප්පන්නපසාදො , සො පන යස්මා පාසාණපබ්බතො විය නිච්චලො, න ච කෙනචි කාරණෙන විගච්ඡති, තස්මා වුත්තං **"අචලෙන අච්චුතෙනා"**ති.

"පඤ්චසීලානී"ති ගහට්ඨවසෙනෙතං වුත්තං තෙහි එකන්තපරිහරණීයතො. අරියානං පන සබ්බානි සීලානි කන්තානෙව. තෙනාහ **"සබ්බොපි පනෙත්ථ සංවරො ලබ්භතියෙවා"**ති.

සබ්බෙසන්ති සබ්බෙසං අරියානං. **සික්ඛාපදාවිරොධෙනාති** යථා භූතරොචනාපත්ති න හොති, එවං. **යුත්තට්ඨානෙති** කාතුං යුත්තට්ඨානෙ.

අම්බපාලීගණිකාවත්ථුවණ්ණනා

161. තදා කිර වෙසාලී ඉද්ධා ඵීතා සබ්බඞ්ගසම්පන්නා අහොසි වෙපුල්ලප්පත්තා, තං සන්ධායාහ **"ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙන වෙසාලියා සම්පන්නභාවො වෙදිතබ්බො"**ති. තස්මිං කිර භික්ඛුසඞ්ඝෙ පඤ්චසතමත්තා භික්ඛූ නවා අචිරපබ්බජිතා අහෙසුං ඔසන්නවීරියා ච. තථා හි වක්ඛති ''තත්ථ කිර එකච්චෙ භික්ඛූ ඔසන්නවීරියා''තිආදි (දී. නි. අට්ඨ. 2.165). **සතිපච්චුපට්ඨානත්ථන්ති** තෙසං සතිපච්චුපට්ඨාපනත්ථං. **සරතීති** කායාදිකෙ යථාසභාවතො ඤාණසම්පයුත්තාය සතියා අනුස්සරති උපධාරෙති. **සම්පජානාතීති** සමං පකාරෙහි ජානාති අවබුජ්ඣති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන පරතො **සතිපට්ඨානවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම. නි. අට්ඨ. 1.106) ආගමිස්සති.

සබ්බසඞ්ගාහකන්ති සරීරගතස්ස චෙව වත්ථාලඞ්කාරගතස්ස චාති සබ්බස්ස නීලභාවස්ස සඞ්ගාහකං වචනං. **තස්සෙවාති** නීලාති සබ්බසඞ්ගාහකවසෙන වුත්තඅත්ථස්සෙව. **විභාගදස්සනන්ති** පභෙදදස්සනං. යථා තෙ ලිච්ඡවිරාජානො අපීතාදිවණ්ණා එව කෙචි විලෙපනවසෙන පීතාදිවණ්ණා ඛායිංසු, එවං අනීලාදිවණ්ණා එව කෙචි විලෙපනවසෙන නීලාදිවණ්ණා ඛායිංසූති වුත්තං **"න තෙසං පකතිවණ්ණො නීලො"**තිආදි. නීලො මණි එතෙසූති **නීලමණි,** ඉන්දනීලමහානීලාදිනීලරතනවිනද්ධා අලඞ්කාරා. තෙ කිර සුවණ්ණවිරචිතෙ හි මණිඔභාසෙහි එකනීලා විය ඛායන්ති. **නීලමණිඛචිතාති** නීලරතනපරික්ඛිත්තා. **නීලවත්ථපරික්ඛිත්තාති** නීලවත්ථනීලකම්පලපරික්ඛෙපා. **නීලවම්මිකෙහීති** නීලකසටපරික්ඛිත්තෙහි. **සබ්බපදෙසූති** ''පීතා හොන්ති''තිආදිසබ්බපදෙසු. **පරිවට්ටෙසීති** පටිසට්ටෙසි. ආහරන්ති ඉමස්මා රාජපුරිසා බලින්ති **ආහාරො,** තප්පත්තජනපදොති ආහ **"සාහාරන්ති සජනපද"**න්ති. අඞ්ගුලිඵොටොපි අඞ්ගුලියා චාලනවසෙනෙව හොතීති වුත්තං **"අඞ්ගුලිං චාලෙසු"**න්ති. **අම්බකායාති** මාතුගාමෙන. උපචාරවචනං හෙතං ඉත්ථීසු, යදිදං ''අම්බකා මාතුගාමො ජනනිකා''ති.

අවලොකෙථාති අපවත්තිත්වා ඔලොකනං ඔලොකෙථ. තං පන අපවත්තිත්වා ඔලොකනං අනු අනු දස්සනං හොතීති ආහ **"පුනප්පුනං පස්සථා"**ති. **උපනෙථාති** ''යථායං ලිච්ඡවිරාජපරිසා සොභාතිසයෙන යුත්තා, එවං තාවතිංසපරිසා''ති උපනයං කරොථ. තෙනාහ **"තාවතිංසෙහි සමකෙ කත්වා පස්සථා"**ති.

''උපසංහරථ භික්ඛවෙ ලිච්ඡවිපරිසං තාවතිංසසදිස''න්ති නයිදං නිමිත්තග්ගාහෙ නියොජනං, කෙවලං පන දිබ්බසම්පත්තිසදිසා එතෙසං රාජූනං ඉස්සරියසම්පත්තීති අනුපුබ්බිකථාය සග්ගසම්පත්තිකථනං විය දට්ඨබ්බං. තෙසු පන භික්ඛූසු එකච්චානං තත්ථ නිමිත්තග්ගාහොපි සියා, තං සන්ධාය වුත්තං **"නිමිත්තග්ගාහෙ උය්‍යොජෙතී"**ති.

හිතකාමතාය තෙසං භික්ඛූනං යථා ආයස්මතො නන්දස්ස හිතකාමතාය සග්ගසම්පත්තිදස්සනං. තෙනාහ **"තත්‍ර කිරා"**තිආදි. **ඔසන්නවීරියාති** සම්මාපටිපත්තියං අවසන්නවීරියා, ඔස්සට්ඨවීරියා වාති අත්ථො. **අනිච්චලක්ඛණවිභාවනත්ථන්ති** තෙසං රාජූනං වසෙන භික්ඛූනං අනිච්චලක්ඛණවිභූතභාවත්ථං.

වෙළුවගාමවස්සූපගමනවණ්ණනා

163. **සමීපෙ වෙළුවගාමොති** පුබ්බණ්හං වා සායන්හං වා ගන්ත්වා නිවත්තනයොග්ගො ආසන්නට්ඨානෙ නිවිට්ඨො පරිවාරගාමො. **සඞ්ගම්මාති** සම්මා ගන්ත්වා. **අස්සාති** භගවතො.

164. **ඵරුසොති** කක්ඛළො, ගරුතරොති අත්ථො. **විසභාගරොගොති** ධාතුවිසභාගතාය සමුට්ඨිතො බහලතරරොගො, න ආබාධමත්තං. **ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වාති** වෙදනානං ඛණිකතං, දුක්ඛතං, අත්තසුඤ්ඤතඤ්ච යාථාවතො ඤාණෙන පරිච්ඡිජ්ජ පරිතුලෙත්වා. **අධිවාසෙසීති** තා අභිභවන්තො යථාපරිමද්දිතාකාරසල්ලක්ඛණෙන අත්තනි ආරොපෙත්වා වාසෙසි, න තාහි අභිභුය්‍යමානො. තෙනාහ **"අවිහඤ්ඤමානො"**තිආදි. **අදුක්ඛියමානොති** චෙතොදුක්ඛවසෙන අදුක්ඛියමානො , කායදුක්ඛං පන ''නත්ථී''ති න සක්කා වත්තුං. අසති හි තස්මිං අධිවාසනාය එව අසම්භවොති. **අනාමන්තෙත්වාති** අනාලපිත්වා. **අනපලොකෙත්වාති** අවිස්සජ්ජිත්වා. තෙනාහ **"ඔවාදානුසාසනිං අදත්වාති වුත්තං හොතී"**ති. **පුබ්බභාගවීරියෙනාති** ඵලසමාපත්තියා පරිකම්මවීරියෙන. **ඵලසමාපත්තිවීරියෙනාති** ඵලසමාපත්තිසම්පයුත්තවීරියෙන. **වික්ඛම්භෙත්වාති** විනොදෙත්වා. යථා නාම පුප්ඵනසමයෙ චම්පකාදිරුක්ඛෙ වෙඛෙ දින්නෙ යාව සො වෙඛො නාපනීයති, තාවස්ස පුප්ඵනසමත්ථතා වික්ඛම්භිතා විනොදිතා හොති, එවමෙව යථාවුත්තවීරියවෙඛදානෙන තා වෙදනා සත්ථු සරීරෙ යථාපරිච්ඡින්නං කාලං වික්ඛම්භිතා විනොදිතා අහෙසුං. තෙන වුත්තං ''වික්ඛම්භෙත්වාති විනොදෙත්වා''ති. **ජීවිතම්පි ජීවිතසඞ්ඛාරො** කම්මුනා සඞ්ඛරීයතීති කත්වා. **ජීජ්ජමානං** විරොධිපච්චයසමායොගෙන පයොගසම්පත්තියා **සටෙත්වා ඨපියති. අධිට්ඨායාති** අධිට්ඨානං කත්වා. තෙනාහ ''දසමාසෙ මා උප්පජ්ජිත්ථාති සමාපත්තිං සමාපජ්ජී''ති. තං පන ''අධිට්ඨානං, පවත්තන''න්ති ච වත්තබ්බතං අරහතීති වුත්තං **"අධිට්ඨහිත්වා පවත්තෙත්වා"**ති.

ඛණිකසමාපත්තීති තාදිසං පුබ්බාභිසඞ්ඛාරං අකත්වා යානසො සමාපජ්ජිතබ්බසමාපත්ති. **පුන සරීරං වෙදනා අජ්ඣොත්ථරති** සවිසෙසපුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස අකතත්තා. රූපසත්තකඅරූපසත්තකානි **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාසු** (විසුද්ධි. ටී. 2.706, 717) විත්ථාරිතනයෙන වෙදිතබ්බානි. **සුට්ඨු වික්ඛම්භෙති** පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස සාතිසයත්තා. ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙතුං **"යථා නාමා"**තිආදි වුත්තං. **අපබ්‍යූළ්හොති** අපනීතො. **චුද්දසහාකාරෙහි සන්නෙත්වාති** තෙසංයෙව රූපසත්තකඅරූපසත්තකානං වසෙන චුද්දසහි පකාරෙහි විපස්සනාචිත්තං, සකලමෙව වා අත්තභාවං විසභාගරොගසඤ්ජනිතලූඛභාවනිරොගකරණාය සිනෙහෙත්වා **න උප්පජ්ජියෙව** සම්මාසම්බුද්ධෙන සාතිසයසමාපත්තිවෙගෙන සුවික්ඛම්භිතත්තා.

ගිලානො හුත්වා පුන වුට්ඨිතොති පුබ්බෙ ගිලානො හුත්වා පුන තතො ගිලානභාවතො වුට්ඨිතො. මධුරකභාවො නාම සරීරස්ස ථම්භිතත්තං, තං පන ගරුභාවපුබ්බකන්ති ආහ **"සඤ්ජාතගරුභාවො සඤ්ජාතථද්ධභාවො"**ති. **"නානාකාරතො න උපට්ඨහන්ති"**ති ඉමිනා දිසාසම්මොහොපි මෙ අහොසි සොකබලෙනාති දස්සෙති. **සතිපට්ඨානාදිධම්මාති** කායානුපස්සනාදයො අනුපස්සනාධම්මා පුබ්බෙ විභූතා හුත්වා උපට්ඨහන්තාපි ඉදානි **මය්හං පාකටා න හොන්ති.**

165. **අබ්භන්තරං කරොති නාම** අත්තනියෙව ඨපනතො. **පුග්ගලං අබ්භන්තරං කරොති නාම** සමානත්තතාවසෙන ධම්මෙන පුබ්බෙ තස්ස සඞ්ගණ්හතො. **දහරකාලෙති** අත්තනො දහරකාලෙ. **කස්සචි අකථෙත්වාති** කස්සචි අත්තනො අන්තෙවාසිකස්ස උපනිගුහභූතං ගන්ථං අකථෙත්වා. **මුට්ඨිං කත්වාති** මුට්ඨිගතං විය රහසිභූතං කත්වා. යස්මිං වා නට්ඨෙ සබ්බො තංමූලකො ධම්මො විනස්සති, සො ආදිතො මූලභූතො ධම්මො, මුස්සති විනස්සති ධම්මො එතෙන නට්ඨෙනාති **මුට්ඨි,** තං තථාරූපං මුට්ඨිං කත්වා පරිහරිත්වා **ඨපිතං කිඤ්චි නත්ථීති දස්සෙති.**

අහමෙවාති අවධාරණං භික්ඛුසඞ්ඝපරිහරණස්ස අඤ්ඤසාධාරණිච්ඡාදස්සනත්ථං, අවධාරණෙන පන විනා **"අහං භික්ඛුසඞ්ඝ"**න්තිආදි භික්ඛුසඞ්ඝපරිහරණෙ අහංකාරමමංකාරාභාවදස්සනන්ති දට්ඨබ්බං. **උද්දිසිතබ්බට්ඨෙනාති** ''සත්ථා''ති උද්දිසිතබ්බට්ඨෙන. **මා වා අහෙසුං භික්ඛූති** අධිප්පායො. ''මා වා අහොසී''ති වා පාඨො. **එවං න හොතීති** ''අහං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිහරිස්සාමී''තිආදි ආකාරෙන චිත්තප්පවත්ති න හොති. **"පච්ඡිමවයඅනුප්පත්තභාවදීපනත්ථං වුත්ත"**න්ති ඉමිනා වයො විය බුද්ධකිච්චම්පි පරියොසිතකම්මන්ති දීපෙති. සකටස්ස බාහප්පදෙසෙ දළ්හීභාවාය වෙඨදානං **බාහබන්ධො.** චක්කනෙමිසන්ධීනං දළ්හීභාවාය වෙඨදානං **චක්කබන්ධො.**

තමත්ථන්ති වෙඨමිස්සකෙන මඤ්ඤෙති වුත්තමත්ථං. රූපාදයො එව ධම්මා සවිග්ගහො විය උපට්ඨානතො රූපනිමිත්තාදයො, තෙසං **රූපනිමිත්තාදීනං. ලොකියානං වෙදනානන්ති** යාසං නිරොධනෙන ඵලසමාපත්ති සමාපජ්ජිතබ්බා, තාසං නිරොධා ඵාසු හොති, තථා බාළ්හවෙදනාභිතුන්නසරීරස්සාපි. **තදත්ථායාති** ඵලසමාපත්තිවිහාරත්ථාය. ද්වීහි භාගෙහි ආපො ගතො එත්ථාති **දීපො,** ඔඝෙන පරිගතො හුත්වා අනජ්ඣොත්ථටො

භූමිභාගො, ඉධ පන චතූහිපි ඔඝෙහි, සංසාරමහොඝෙනෙව වා අනජ්ඣොත්ථටො අත්තා ‘‘දීපො’’ති අධිප්පෙතො. තෙනාහ **‘‘මහාසමුද්දගතා’’**තිආදි. **අත්තසරණාති** අත්තප්පටිසරණා. **අත්තගතිකා වාති** අත්තපරායණාව . **මා අඤ්ඤගතිකාති** අඤ්ඤං කිඤ්චි ගතිං පටිසරණං පරායණං මා චින්තයිත්ථ. කස්මා? අත්තා නාමෙත්ථ පරමත්ථතො ධම්මො අබ්භන්තරට්ඨෙන, සො එවං සම්පාදිතො තුම්හාකං දීපං තාණං ගති පරායණන්ති. තෙන වුත්තං **‘‘ධම්මදීපා’’**තිආදි. තථා චාහ ‘‘අත්තා හි අත්තනො නාථො, කො හි නාථො පරො සියා’’ති (ධ. ප. 160, 380) උපදෙසමත්තමෙව හි පරස්මිං පටිබද්ධං, අඤ්ඤා සබ්බා සම්පත්ති පුරිසස්ස අත්තාධීනා එව. තෙනාහ භගවා ‘‘තුම්හෙහි කිච්චං ආතප්පං, අක්ඛාතාරො තථාගතා’’ති (ධ. ප. 276). **තමග්ගෙති** තමයොගස්ස අග්ගෙ තස්ස අතික්කන්තාභාවතො. තෙනෙවාහ **‘‘ඉමෙ අග්ගතමා’’**තිආදි. **මමාති** මම සාසනෙ. **සබ්බෙපි තෙ චතුසතිපට්ඨානගොචරා වාති** චතුබ්බිධං සතිපට්ඨානං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා තදෙව ගොචරං අත්තනො පවත්තිට්ඨානං කත්වා ඨිතා එව **භික්ඛූ අග්ගෙ භවිස්සන්ති.**

දුතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිමිත්තොභාසකථාවණ්ණනා

166. අනෙකවාරං භගවා වෙසාලියං විහරති, තස්මා ඉමං වෙසාලිප්පවෙසනං නියමෙත්වා දස්සෙතුං ‘‘කදා පාවිසී’’ති පුච්ඡිත්වා ආගමනතො පට්ඨාය තං දස්සෙන්තො **‘‘භගවා කිරා’’**තිආදිමාහ. **ආගතමග්ගෙනෙවාති** පුබ්බෙ යාව වෙළුවගාමකා ආගතමග්ගෙනෙව පටිනිවත්තෙන්තො. **යථාපරිච්ඡෙදෙනාති** යථාපරිච්ඡින්නකාලෙන. **තතොති** ඵලසමාපත්තිතො. **අයන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරො. **දිවාට්ඨානොලොකනාදි** පරිනිබ්බානස්ස එකන්තිකභාවදස්සනං. **ඔස්සට්ඨොති** විස්සට්ඨො **ආයුසඞ්ඛාරො** ‘‘සත්තාහමෙව මයා ජීවිතබ්බ’’න්ති.

ජෙට්ඨකනිට්ඨභාතිකානන්ති සබ්බෙව සබ්‍රහ්මචාරිනො සන්ධාය වදති.

පටිපාදෙස්සාමීති මග්ගපටිපත්තියා නියොජෙස්සාමි. **මණිඵලකෙති** මණිඛචිතෙ පමුඛෙ අත්ථතඵලකෙ. **තං පඨමං දස්සනන්ති** යං වෙළුවනෙ පරිබ්බාජකරූපෙන ආගතස්ස සිද්ධං දස්සනං, තං පඨමදස්සනං. යං වා අනොමදස්සිස්ස භගවතො වචනං සද්දහන්තෙන තදා අභිනීහාරකාලෙ පච්චක්ඛතො විය තුම්හාකං දස්සනං සිද්ධං, තං පඨමදස්සනං. **පච්ඡාගමනචාරිකන්ති** පච්ඡාගමනත්ථං චාරිකං.

සත්තාහන්ති අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. ථෙරස්ස ජාතොවරකගෙහං කිර ඉතරගෙහතො විවෙකට්ඨං, විවටඞ්ගණඤ්ච, තස්මා දෙවබ්‍රහ්මානං උපසඞ්කමනයොග්‍යන්ති **‘‘ජාතොවරකං පටිජග්ගථා’’**ති වුත්තං. **සොති** උපරෙවතො. **තං පවත්තින්ති** තත්ථ වසිතුකාමතාය වුත්තං තං.

‘‘ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්තී’’ති (පාරා. 16, 165) ඉමිනා නීහාරෙන ථෙරො **‘‘කෙ තුම්හෙ’’**ති පුච්ඡි. ‘‘ත්වං චතූහි මහාරාජෙහි මහන්තතරො’’ති පුට්ඨො අත්තනො මහත්තං සත්ථු උපරි පක්ඛිපන්තො **‘‘ආරාමිකසදිසා එතෙ උපාසිකෙ අම්හාකං සත්ථුනො’’**ති ආහ. සාවකසම්පත්තිකිත්තනම්පි හි අත්ථතො සත්ථු සම්පත්තිංයෙව විභාවෙති.

සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨායාති ථෙරස්ස දෙසනානුභාවෙන, අත්තනො ච උපනිස්සයසම්පත්තියා ඤාණස්ස පරිපක්කත්තා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිත්වා.

අයන්ති යථාවුත්තා. **එත්ථාති** ‘‘වෙසාලිං පිණ්ඩාය පාවිසී’’ති එතස්මිං වෙසාලිපවෙසෙ. **අනුපුබ්බීකථාති** අනුපුබ්බදීපනී කථා.

167. **උදෙනයක්ඛස්ස චෙතියට්ඨානෙති** උදෙනස්ස නාම යක්ඛස්ස ආයතනභාවෙන ඉට්ඨකාහි චිතෙ මහාජනස්ස චිත්තීකතට්ඨානෙ. **කතවිහාරොති** භගවන්තං උද්දිස්ස කතවිහාරො. **වුච්චතීති** පුරිමවොහාරෙන ‘‘උදෙනචෙතිය’’න්ති වුච්චති. **ගොතමකාදීසුපීති** ‘‘ගොතමකචෙතිය’’න්ති එවං ආදීසුපි. **එසෙව නයොති** චෙතියට්ඨානෙ කතවිහාරභාවං අතිදිසති. **වඩ්ඪිතාති** භාවනාපාරිපූරිවසෙන පරිබ්‍රූහිතා. **පුනප්පුනං කතාති** භාවනාය බහුලීකරණෙන අපරාපරං පවත්තිතා. **යුත්තයානං විය කතාති** යථා යුත්තං ආජඤ්ඤයානං ඡෙකෙන සාරථිනා අධිට්ඨිතං යථාරුචි පවත්තති, එවං යථාරුචිපවත්තිරහතං ගමිතා. **පතිට්ඨානට්ඨෙනාති** අධිට්ඨානට්ඨෙන. **වත්ථු විය කතාති** සබ්බසො උපක්කිලෙසවිසොධනෙන ඉද්ධිවිසයතාය පවත්තිට්ඨානභාවතො සුවිසොධිතපරිස්සයවත්ථු විය කතා. **අධිට්ඨිතාති** පටිපක්ඛදූරීභාවතො සුභාවිතභාවෙන තංතංඅධිට්ඨානයොග්‍යතාය ඨපිතා . **සමන්තතො චිතාති** සබ්බභාගෙන භාවනුපචයං ගමිතා. තෙනාහ **‘‘සුවඩ්ඪිතා’’**ති. **සුට්ඨු සමාරද්ධාති** ඉද්ධිභාවනාය සිඛාප්පත්තියා සම්මදෙව සංසෙවිතා.

අනියමෙනාති ‘‘යස්ස කස්සචී’’ති අනියමවචනෙන. **නියමෙත්වාති** ‘‘තථාගතස්සා’’ති සරූපදස්සනෙන නියමෙත්වා. **ආයුප්පමාණන්ති** පරමායුප්පමාණං වදති, තස්සෙව ගහණෙ කාරණං **බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.40; දී. නි. ටී. 1.40) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. මහාසිවත්ථෙරො පන ‘‘මහාබොධිසත්තානං චරිමභවෙ

පටිසන්ධිදායිනො කම්මස්ස අසඞ්ඛෙය්‍යායුකතාසංවත්තනසමත්ථතං හදයෙ ඨපෙත්වා බුද්ධානං ආයුසඞ්ඛාරස්ස පරිස්සයවික්ඛම්භනසමත්ථතා පාළියං ආගතා එවාති ඉමං භද්දකප්පමෙව තිට්ඨෙය්‍යා''ති අවොච. **''ඛණ්ඩිච්චාදීහි අභිභූයයාතී''**ති එතෙන යථා ඉද්ධිබලෙන ජරාය න පටිඝාතො, එවං තෙන මරණස්සපි න පටිඝාතොති අත්ථතො ආපන්නමෙවාති. ''ක්ව සරො ඛිත්තො, ක්ව ච නිපතිතො''ති අඤ්ඤථා වුට්ඨිතෙනාපි ථෙරවාදෙන අට්ඨකථාවචනමෙව සමත්ථිතන්ති දට්ඨබ්බං . තෙනාහ **''සො න රුච්චති…පෙ…. නියමිත''**න්ති.

පරියුට්ඨිතචිත්තොති යථා කිඤ්චි අත්ථානත්ථං සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කා, එවං අභිභූතචිත්තො. සො පන අභිභවො මහතා උදකොඝෙන අප්පකස්ස උදකස්ස අජ්ඣොත්ථරණං විය අහොසීති වුත්තං **''අජ්ඣොත්ථටචිත්තො''**ති. **අඤ්ඤොපීති** ථෙරතො, අරියෙහි වා අඤ්ඤොපි යො කොචි **පුථුජ්ජනො.** පුථුජ්ජනග්ගහණඤ්චෙත්ථ යථා සබ්බෙන සබ්බං අප්පහීනවිපල්ලාසො මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තො කිඤ්චි අත්ථං සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කොති, එවං ථෙරො භගවතා කතං නිමිත්තොභාසං සබ්බසො න සල්ලක්ඛෙසීති දස්සනත්ථං. තෙනාහ **''මාරො හී''**තිආදි. **චත්තාරො විපල්ලාසාති** අසුභෙ ''සුභ''න්ති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො, චිත්තවිපල්ලාසො, දුක්ඛෙ ''සුඛ''න්ති සඤ්ඤාවිපල්ලාසො, චිත්තවිපල්ලාසොති ඉමෙ චත්තාරො විපල්ලාසා. **තෙනාති** යදිපි ඉතරෙ අට්ඨ විපල්ලාසා පහීනා, තථාපි යථාවුත්තානං චතුන්නං විපල්ලාසානං අප්පහීනභාවෙන. **අස්සාති** ථෙරස්ස. **මද්දතීති** ඵුසනමත්තෙන මද්දන්තො විය හොති, අඤ්ඤථා තෙන මද්දිතෙ සත්තානං මරණමෙව සියා. **කිං සක්ඛිස්සති,** න සක්ඛිස්සතීති අධිප්පායො. කස්මා න සක්ඛිස්සති, නනු එස අග්ගසාවකස්ස කුච්ඡිං පවිට්ඨොති? සච්චං පවිට්ඨො, තඤ්ච ඛො අත්තනො ආනුභාවදස්සනත්ථං, න විබාධනාධිප්පායෙන. විබාධනාධිප්පායෙන පන ඉධ ''කිං සක්ඛිස්සතී''ති වුත්තං හදයමද්දනස්ස අධිගතත්තා. **නිමිත්තොභාසන්ති** එත්ථ ''තිට්ඨතු භගවා කප්ප''න්ති සකලකප්පං අවට්ඨානයාචනාය ''යස්ස කස්සචි ආනන්ද චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා''තිආදිනා අඤ්ඤාපදෙසෙන අත්තනො චතුරිද්ධිපාදභාවනානුභාවෙන කප්පං අවට්ඨානසමත්ථතාවසෙන සඤ්ඤුප්පාදනං **නිමිත්තං,** තථා පන පරියායං මුඤ්චිත්වා උජුකංයෙව අත්තනො අධිප්පායවිභාවනං **ඔභාසො. ජානන්තොයෙව** වාති මාරෙන පරියුට්ඨිතභාවං ජානන්තො එව. අත්තනො අපරාධහෙතුතො සත්තානං සොකො තනුකො හොති, න බලවාති ආහ **''දොසාරොපනෙන සොකතනුකරණත්ථ''**න්ති. කිං පන ථෙරො මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තකාලෙ පවත්තිං පච්ඡා ජානාතීති? න ජානාති සභාවෙන, බුද්ධානුභාවෙන පන අනුජානාති.

මාරයාචනකථාවණ්ණනා

168. **අනත්ථෙ නියොජෙන්තො** ගුණමාරණෙන මාරෙති, විරාගවිබන්ධනෙන වා ජාතිනිමිත්තතාය තත්ථ තත්ථ ජාතං ජාතං මාරෙන්තො විය හොතීති **''මාරෙතීති මාරො''**ති වුත්තං. අතිවිය පාපතාය **පාපිමා.** කණ්හධම්මෙහි සමන්නාගතො **කණ්හො.** විරාගාදිගුණානං අන්තකරණතො **අන්තකො.** සත්තානං අනත්ථාවහපටිපත්තිං න මුච්චතීති **නමුචි.** අත්තනො මාරපාසෙන පමත්තෙ බන්ධති, පමත්තා වා බන්ධූ එතස්සාති **පමත්තබන්ධු.** සත්තමසත්තාහතො පරං සත්ත අහානි සන්ධායාහ **''අට්ඨමෙ සත්තාහෙ''**ති න පන පල්ලඞ්කසත්තාහාදි විය නියතකිච්චස්ස අට්ඨමසත්තාහස්ස නාම ලබ්භනතො. සත්තමසත්තාහස්ස හි පරතො අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ මහාබ්‍රහ්මුනො, සක්කස්ස ච දෙවරඤ්ඤො පටිඤ්ඤාතධම්මදෙසනං භගවන්තං ඤත්වා ''ඉදානි සත්තෙ ධම්මදෙසනාය මම විසයං අතික්කමාපෙස්සතී''ති සඤ්ජාතදොමනස්සො හුත්වා ඨිතො චින්තෙසි ''හන්ද දානාහං නං උපායෙන පරිනිබ්බාපෙස්සාමි, එවමස්ස මනොරථො අඤ්ඤථත්තං ගමිස්සති, මම ච මනොරථො ඉජ්ඣිස්සතී''ති . එවං පන චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එකං අන්තං ඨිතො ''පරිනිබ්බාතු දානි භන්තෙ භගවා''තිආදිනා පරිනිබ්බානං යාචි, තං සන්ධාය වුත්තං **''අට්ඨමෙ සත්තාහෙ''**තිආදි. තත්ථ **අජ්ජාති** ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනදිවසං සන්ධායාහ. භගවා චස්ස අභිසන්ධිං ජානන්තොපි තං අනාවිකත්වා පරිනිබ්බානස්ස අකාලභාවමෙව පකාසෙන්තො යාචනං පටික්ඛිපි. තෙනාහ **''න තාවාහ''**න්තිආදි.

මග්ගවසෙන වියත්තාති සච්චසම්පටිවෙධවෙය්‍යත්තියෙන බ්‍යත්තා. **තථෙව විනීතාති** මග්ගවසෙන කිලෙසානං සමුච්ඡෙදවිනයනෙන විනීතා. **තථා විසාරදාති** අරියමග්ගාධිගමෙනෙව සත්ථුසාසනෙ වෙසාරජ්ජප්පත්තියා විසාරදා , සාරජ්ජකරානං දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදිපාපධම්මානං විගමෙන විසාරදභාවං පත්තාති අත්ථො. යස්ස සුතස්ස වසෙන වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරණං සම්භවති, තං ඉධ උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන ''සුත''න්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **''තෙපිටකවසෙනා''**ති. **තිණ්ණං** පිටකානං සමූහො **තෙපිටකං,** තීණි වා පිටකානි තිපිටකං, තිපිටකමෙව **තෙපිටකං,** තස්ස වසෙන. **තමෙවාති** යං තං තෙපිටකං සොතබ්බභාවෙන ''සුත''න්ති වුත්තං, තමෙව. **ධම්මන්ති** පරියත්තිධම්මං. **ධාරෙන්තීති** සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහවසං විය අවිනස්සන්තං කත්වා සුප්පගුණසුප්පවත්තිභාවෙන ධාරෙන්ති හදයෙ ඨපෙන්ති. ඉති පරියත්තිධම්මවසෙන බහුස්සුතධම්මධරභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි පටිවෙධධම්මවසෙනපි තං දස්සෙතුං **''අථ වා''**තිආදි වුත්තං. **අරියධම්මස්සාති** මග්ගඵලධම්මස්ස, නවවිධස්සාපි වා ලොකුත්තරධම්මස්ස. **අනුධම්මභූතන්ති** අධිගමාය අනුරූපධම්මභූතං. **අනුච්ඡවිකපටිපදන්ති** ච තමෙව විපස්සනාධම්මමාහ, ඡබ්බිධා විසුද්ධියො වා. **අනුධම්මන්ති** තස්සා යථාවුත්තපටිපදාය අනුරූපං අභිසල්ලෙඛිතං අප්පිච්ඡතාදිධම්මං. **චරණසීලාති** සමාදාය පවත්තනසීලා. අනු මග්ගඵලධම්මො එතිස්සාති වා **අනුධම්මා,** වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා, තස්සා චරණසීලා. **අත්තනො ආචරියවාදන්ති** අත්තනො ආචරියස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස වාදං. සදෙවකස්ස ලොකස්ස ආචාරසික්ඛාපනෙන ආචරියො, භගවා. තස්ස වාදො, චතුසච්චදෙසනා.

ආවික්ඛිස්සන්තීති ආදිතො කථෙස්සන්ති, අත්තනා උග්ගහිතනියාමෙන පරෙ උග්ගණ්හාපෙස්සන්තීති අත්ථො. **දෙසෙස්සන්තීති** වාචෙස්සන්ති, පාළිං සම්මා පබොධෙස්සන්තීති අත්ථො. **පඤ්ඤාපෙස්සන්තීති** පජානාපෙස්සන්ති, සඞ්කාපෙස්සන්තීති අත්ථො. **පට්ඨපෙස්සන්තීති** පකාරෙහි ඨපෙස්සන්ති, පකාසෙස්සන්තීති අත්ථො. **විවරිස්සන්තීති** විවටං කරිස්සන්ති. **විභජිස්සන්තීති** විභත්තං කරිස්සන්ති. **උත්තානිං කරිස්සන්තීති** අනුත්තානං ගම්භීරං උත්තානං පාකටං කරිස්සන්ති. **සහ ධම්මෙනාති** එත්ථ **ධම්ම**-සද්දො කාරණපරියායො ''හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''තිආදීසු (විභ. 270) විය. තෙනාහ **''සහෙතුකෙන සකාරණෙන වචනෙනා''**ති. **සප්පාටිහාරියන්ති** සනිස්සරණං , යථා පරවාදං භඤ්ජිත්වා සකවාදො පතිට්ඨහති, එවං හෙතුදාහරණෙහි යථාධිගතමත්ථං සම්පාදෙත්වා ධම්මං කථෙස්සන්ති. තෙනාහ **''නිය්‍යානිකං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සන්තී''**ති, නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං පබොධෙස්සන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච ''පඤ්ඤාපෙස්සන්තී''තිආදීහි ඡහි පදෙහි ඡ අත්ථපදානි දස්සිතානි, ආදිතො පන ද්වීහි පදෙහි ඡ බ්‍යඤ්ජනපදානි. එත්තාවතා තෙපිටකං බුද්ධවචනං සංවණ්ණනානයෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සිතං හොති. වුත්තඤ්හෙතං **නෙත්තියං** ''ද්වාදසපදානි සුත්තං, තං සබ්බං බ්‍යඤ්ජනඤ්ච අත්ථො චා''ති (නෙත්ති. සඞ්ගාරෙ).

සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතන්ති අධිසීලසික්ඛාදිසික්ඛත්තයසඞ්ගහණං. **සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියන්ති** අනවසෙසං සත්ථුසාසනභූතං සෙට්ඨචරියං. **සමිද්ධන්ති** සම්මදෙව වඩ්ඪිතං. **ඣානස්සාදවසෙනාති** තෙහි තෙහි භික්ඛූහි සමධිගතඣානසුඛවසෙන. **වුද්ධිප්පත්තන්ති** උළාරපණීතභාවගමනෙන සබ්බසො පරිවුද්ධිං උපගතං. **සබ්බපාලිඵුල්ලං විය අභිඤ්ඤාසම්පත්තිවසෙන** අභිඤ්ඤාසම්පදාහි සාසනාභිවුද්ධියා මත්ථකප්පත්තිතො. **පතිට්ඨිතවසෙනාති** පතිට්ඨානවසෙන, පතිට්ඨප්පත්තියාති අත්ථො. පටිවෙධවසෙන බහුනො ජනස්ස හිතන්ති **බාහුජඤ්ඤං.** තෙනාහ **''බහුජනාභිසමයවසෙනා''**ති. පුථු පුථුලං භූතං ජාතං, පුථු වා පුථුත්තං භූතං පත්තන්ති **පුථුභූතං.** තෙනාහ **''සබ්බාකාර... පෙ.... පත්ත''**න්ති. **සුට්ඨු පකාසිතන්ති** සුට්ඨු සම්මදෙව ආදිකල්‍යාණාදිභාවෙන පවෙදිතං.

ආයුසඞ්ඛාරඔස්සජ්ජනවණ්ණනා

169. සතිං සූපට්ඨිතං කත්වාති අයං කායාදිවිභාගො අත්තභාවසඤ්ඤිතො දුක්ඛභාරො මයා එත්තකං කාලං වහිතො, ඉදානි පන න වහිතබ්බො, එතස්ස අවහනත්ථං චිරතරං කාලං අරියමග්ගසම්භාරො සම්භතො, ස්වායං අරියමග්ගො පටිවිද්ධො, යතො ඉමෙ කායාදයො අසුභාදිතො සම්මදෙව පරිඤ්ඤාතා, චතුබ්බිධම්පි සම්මාසතිං යථාතථං විසයෙ සුට්ඨු උපට්ඨිතං කත්වා. **ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වාති** යස්මා ඉමස්ස අත්තභාවසඤ්ඤිතස්ස දුක්ඛභාරස්ස වහනෙ පයොජනභූතං අත්තහිතං තාව මහාබොධිමූලෙ එව පරිසමාපිතං, පරහිතං පන බුද්ධවෙනෙය්‍යවිනයනං පරිසමාපිතබ්බං, තං ඉදානි මාසත්තයෙනෙව පරිසමාපනං පාපුණිස්සති, තස්මා අහාසි ''විසාඛපුණ්ණමායං පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති, එවං බුද්ධඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා සබ්බභාගෙන නිච්ඡයං කත්වා. **ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජීති** ආයුනො ජීවිතස්ස අභිසඞ්ඛාරකං ඵලසමාපත්තිධම්මං ''න සමාපජ්ජිස්සාමී''ති විස්සජ්ජි තංවිස්සජ්ජනෙනෙව තෙන අභිසඞ්ඛරියමානං ජීවිතසඞ්ඛාරං ''නප්පවත්තෙස්සාමී''ති විස්සජ්ජි. තෙනාහ **''තත්ථා''**තිආදි. ඨානමහන්තතායපි පවත්තිආකාරමහන්තතායපි **මහන්තො පථවීකම්පො.** තත්ථ ඨානමහන්තතාය භූමිචාලස්ස මහත්තං දස්සෙතුං **''තදා කිර...පෙ.... කම්පිත්ථා''**ති වුත්තං. සා පන ජාතික්ඛෙත්තභූතා දසසහස්සී ලොකධාතු එව, න යා කාචි, යා මහාභිනීහාරමහාජාතිආදීසුපි කම්පිත්ථ. තදාපි තත්තිකාය එව කම්පනෙ කිං කාරණං ? ජාතික්ඛෙත්තභාවෙන තස්සෙව ආදිතො පරිග්ගහස්ස කතත්තා. පරිග්ගහකරණං චස්ස ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බං. තථා හි පුරිමබුද්ධානම්පි තාවතකමෙව ජාතික්ඛෙත්තං අහොසි. තථා හි වුත්තං ''දසසහස්සී ලොකධාතු, නිස්සද්දා හොන්ති නිරාකුලා...පෙ.... මහාසමුද්දො ආභුජති, දසසහස්සී පකම්පතී''ති ච ආදි (බු. වං. 84-91). උදකපරියන්තං කත්වා ඡප්පකාරපවෙධනෙන අවීතරාගෙ හිංසෙතීති හිංසනො, සො එව **හිංසනකොති** ආහ **''භයජනකො''**ති. **දෙවදුන්දුභියොති** දෙවදුන්දුභිසද්දස්ස පරියායවචනමත්තං. න චෙත්ථ කාචි භෙරී ''දෙවදුන්දුභී''ති අධිප්පෙතා, අථ ඛො උප්පාතභාවෙන ලබ්භමානො ආකාසගතො නිග්ඝොසසද්දො. තෙනාහ **''දෙවො''**තිආදි. **දෙවොති** මෙඝො. තස්ස හි අච්ඡභාවෙන ආකාසස්ස වස්සාභාවෙන සුක්ඛගජ්ජිතසඤ්ඤිතෙ සද්දෙ නිච්ඡරන්තෙ දෙවදුන්දුභිසමඤ්ඤා. තෙනාහ **''දෙවො සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජී''**ති.

පීතිවෙගවිස්සට්ඨන්ති ''එවං චිරතරං කාලං වහිතො අයං අත්තභාවසඤ්ඤිතො දුක්ඛභාරො, ඉදානි න චිරස්සෙව නික්ඛිපිස්සතී''ති සඤ්ජාතසොමනස්සො භගවා සභාවෙනෙව පීතිවෙගවිස්සට්ඨං **උදානං උදානෙසි.** එවං පන උදානෙන්තෙන අයම්පි අත්ථො සාධිතො හොතීති දස්සනත්ථං අට්ඨකථායං **''කස්මා''**තිආදි වුත්තං.

තුලීයතීති **තුලන්ති** තුල-සද්දො කම්මසාධනොති දස්සෙතුං **''තුලිත''**න්ති වුත්තං. අප්පානුභාවතාය **පරිච්ඡින්නං.** තථා හි තං පරිතො ඛණ්ඩිතභාවෙන ''පරිත්ත''න්ති වුච්චති. පටිපක්ඛවික්ඛම්භනතො දීඝසන්තානතාය, විපුලඵලතාය ච **න තුලං** න පරිච්ඡින්නං. යෙහි කාරණෙහි පුබ්බෙ අවිසෙසතො මහග්ගතං ''අතුල''න්ති වුත්තං, තානි කාරණානි රූපාවචරතො ආරුප්පස්ස සාතිසයානි විජ්ජන්තීති **''අරූපාවචරං අතුල''**න්ති වුත්තං, ඉතරඤ්ච **''තුල''**න්ති, **අප්පවිපාකං** තීසුපි කම්මෙසු යං තනුවිපාකං හීනං, තං **තුලං. බහුවිපාකන්ති** යං මහාවිපාකං පණීතං, තං **අතුලං.** යං පනෙත්ථ මජ්ඣිමං, තං හීනං, උක්කට්ඨන්ති ද්විධා භින්දිත්වා ද්වීසු භාගෙසු පක්ඛිපිතබ්බං. **හීනත්තිකවණ්ණනායං** වුත්තනයෙනෙව අප්පබහුවිපාකතං නිද්ධාරෙත්වා තස්ස වසෙන තුලාතුලභාවො වෙදිතබ්බො. සම්භවති එතස්මාති **සම්භවොති** ආහ **''සම්භවස්ස හෙතුභූත''**න්ති. **නියකජ්ඣත්තරතොති** සසන්තානධම්මෙසු විපස්සනාවසෙන,

ගොචරාසෙවනාය ච නිරතො. සවිපාකං සමානං පවත්තිවිපාකමත්තදායිකම්මං සවිපාකට්ඨෙන **සම්භවං.** න ච තං කාමාදිභවාභිසඞ්ඛාරකන්ති තතො විසෙසනත්ථං ''සම්භව''න්ති වත්වා **''භවසඞ්ඛාර''**න්ති වුත්තං. **ඔස්සජ්ජීති** අරියමග්ගෙන අවස්සජ්ජි . **කවචං විය** අත්තභාවං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං අත්තනි සම්භූතත්තා **අත්තසම්භවං කිලෙසඤ්ච අභින්දීති** කිලෙසභෙදසහභාවිකම්මොස්සජ්ජනං දස්සෙන්තො තදුභයස්ස කාරණං අවොච **''අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො''**ති.

තීරෙන්තොති ''උප්පාදො භයං, අනුප්පාදො ඛෙම''න්තිආදිනා වීමංසන්තො. ''තුලෙන්තො තීරෙන්තො''තිආදිනා සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **''පඤ්චක්ඛන්ධා''**ති ආදිං වත්වා භවසඞ්ඛාරස්ස අවස්සජ්ජනාකාරං සරූපතො දස්සෙසි. **''එව''**න්තිආදිනා පන **උදානවණ්ණනායං** ආදිතො වුත්තමත්ථං නිගමනවසෙන දස්සෙසි.

මහාභූමිචාලවණ්ණනා

171. යන්ති කරණෙ වා අධිකරණෙ වා පච්චත්තවචනන්ති අධිප්පායෙන ආහ **''යෙන සමයෙන, යස්මිං වා සමයෙ''**ති. **උක්ඛෙපකවාතාති** උදකසන්ධාරකවාතං උපච්ඡින්දිත්වා ඨිතට්ඨානතො ඛෙපකවාතා. **''සට්ඨි…පෙ…. බහල''**න්ති ඉදං තස්ස වාතස්ස උබ්බෙධප්පමාණමෙව ගහෙත්වා වුත්තං, ආයාමවිත්ථාරතො පන දසසහස්සචක්කවාළප්පමාණම්පි උදකසන්ධාරකවාතං උපච්ඡින්දතියෙව. **ආකාසෙති** පුබ්බෙ වාතෙන පතිට්ඨිතොකාසෙ. **පුන වාතොති** උක්ඛෙපකවාතෙ තථාකත්වා විගතෙ උදකසන්ධාරකවාතො පුන **ආබන්ධිත්වා ගණ්හාති** යථා තං උදකං න භස්සති, එවං උත්ථම්භෙන්තං ආබන්ධනවිතානවසෙන බන්ධිත්වා ගණ්හාති. **තතො උදකං උග්ගච්ඡතීති** තතො ආබන්ධිත්වා ගහණතො තෙන වාතෙන උත්ථම්භිතං උදකං උග්ගච්ඡති උපරි ගච්ඡති. **හොතියෙවාති** අන්තරන්තරා හොතියෙව. **බහලභාවෙනාති** මහාපථවියා මහන්තභාවෙන. සකලා හි මහාපථවී තදා ඔග්ගච්ඡති, උග්ගච්ඡති ච, තස්මා කම්පනං **න පඤ්ඤායති.**

ඉජ්ඣනස්සාති ඉච්ඡිතත්ථසිජ්ඣනස්ස. **අනුභවිතබ්බස්ස**ඉස්සරියසම්පත්තිආදිකස්ස. **පරිත්තාති** පටිලද්ධමත්තා නාතිසුභාවිතා. තථා ච භාවනා බලවතී න හොතීති ආහ **''දුබ්බලා''**ති. සඤ්ඤාසීසෙන හි භාවනා වුත්තා. **අප්පමාණාති** පගුණා සුභාවිතා. සා හි ථිරා දළ්හතරා හොතීති ආහ **''බලවා''**ති. ''පරිත්තා පථවීසඤ්ඤා, අප්පමාණා ආපොසඤ්ඤා''ති දෙසනාමත්තමෙව, ආපොසඤ්ඤාය පන සුභාවිතාය පථවීකම්පො සුඛෙනෙව ඉජ්ඣතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. **සංවෙජෙන්තො** දිබ්බසම්පත්තියා පමත්තං සක්කං දෙවරාජානං. **වීමංසන්තො වා** තාවදෙව සමධිගතං අත්තනො ඉද්ධිබලං. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස පාසාදකම්පනං පාකටන්ති තං අනාමසිත්වා සඞ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරස්ස පාසාදකම්පනං දස්සෙතුං **''සො කිරායස්මා''**තිආදි වුත්තං. පූතිමිස්සො ගන්ධො එතස්සාති **පූතිගන්ධො,** තෙන **පූතිගන්ධෙනෙව** අධිගතමාතුකුච්ඡිසම්භවං විය ගන්ධෙනෙව **සීසෙන,** අතිවිය දාරකො එවාති අත්ථො.

ආචරියන්ති ආචරියූපදෙසං. ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරො නාම ඉද්ධිවිධප්පටිපක්ඛාදීභාවෙන ඉච්ඡිතබ්බො, සො ච උපායෙ කොසල්ලස්ස අත්තනා න සම්මා උග්ගහිතත්තා න තාව සික්ඛිතොති ආහ **''අසික්ඛිත්වාව යුද්ධං පවිට්ඨොසී''**ති. **''පිලවන්ත''**න්ති ඉමිනා සකලමෙව පාසාදවත්ථුං උදකං කත්වා අධිට්ඨාතබ්බපාසාදොව තත්ථ පිලවතීති දස්සෙති. අධිට්ඨානක්කමං පන උපමාය දස්සෙන්තො **''තාත…පෙ…. ජානාහී''**ති ආහ. තත්ථ **කපල්ලකපූවන්ති** ආසිත්තකපූවං, තං **පචන්තා** කපාලෙ පඨමං කිඤ්චි පිට්ඨං ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන වඩ්ඪෙත්වා අන්තන්තෙන **පරිච්ඡින්දන්ති** පූවං සමන්තතො පරිච්ඡින්නං කත්වා ඨපෙන්ති, එවං ''ආපොකසිණවසෙන 'පාසාදෙන පතිට්ඨිතට්ඨානං උදකං හොතූ'ති අධිට්ඨහන්තො සමන්තතො පාසාදස්ස යාව පරියන්තා යථා උදකං හොති, තථා අධිට්ඨාතබ්බ''න්ති උපමාය උපදිසති.

මහාපදානෙ වුත්තමෙවාති ''ධම්මතා එසා, භික්ඛවෙ, යදා බොධිසත්තො තුසිතා කායා චවිත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමති''ති (දී. නි. 2.18) වත්වා ''අයඤ්ච දසසහස්සී ලොකධාතු සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධතී''ති (දී. නි. 2.18), තථා ''ධම්මතා එසා, භික්ඛවෙ, යදා බොධිසත්තො මාතුකුච්ඡිම්හා නික්ඛමති''ති (දී. නි. 2.30) වත්වා ''අයඤ්ච දසසහස්සී ලොකධාතු සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධති''ති (දී. නි. 2.32) ච මහාබොධිසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තියං, අභිජාතියඤ්ච ධම්මතාවසෙන **මහාපදානෙ**පථවීකම්පස්ස වුත්තත්තා ඉතරෙසුපි චතූසු ඨානෙසු පථවීකම්පො ධම්මතාවසෙනෙවාති **මහාපදානෙ**අත්ථතො වුත්තං එවාති අධිප්පායො.

ඉදානි තෙසං පථවීකම්පනං කාරණතො, පවත්තිආකාරතො ච විභාගං දස්සෙතුං **''ඉති ඉමෙසූ''**තිආදි වුත්තං. **ධාතුකොපෙනාති** උක්ඛෙපකධාතුසඞ්ඛාතාය වායොධාතුයා පකොපෙන. **ඉද්ධානුභාවෙනාති** ඤාණිද්ධියා වා කම්මවිපාකජිද්ධියා වා පභාවෙන, තෙජෙනාති අත්ථො. **පුඤ්ඤතෙජෙනාති** පුඤ්ඤානුභාවෙන, මහාබොධිසත්තස්ස පුඤ්ඤබලෙනාති අත්ථො. **ඤාණතෙජෙනාති** පටිවෙධඤාණානුභාවෙන. **සාධුකාරදානවසෙනාති** යථා අනඤ්ඤසාධාරණෙන පටිවෙධඤාණානුභාවෙන අභිහතා මහාපථවී අභිසම්බොධියං අකම්පිත්ථ, එවං අනඤ්ඤසාධාරණෙන දෙසනාඤාණානුභාවෙන අභිහතා මහාපථවී අකම්පිත්ථ, තං පනස්සා සාධුකාරදානං විය හොතීති ''සාධුකාරදානවසෙනා''ති වුත්තං.

යෙන පන භගවා අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණ- (දී. නි. 2.33; 3.198; ම. නි. 2.385) විචිත්‍රරූපකායො සබ්බාකාරපරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධාදිගුණරතනසමිද්ධිධම්මකායො පුඤ්ඤමහත්තථාමමහත්තයසමහඉද්ධිමහත්තපඤ්ඤාමහත්තානං පරමුක්කංසගතො අසමො අසමසමො අප්පටිපුග්ගලො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අත්තනො අත්තභාවසඞ්ඛාතං ඛන්ධපඤ්චකං කප්පං වා කප්පාවසෙසං වා ඨපෙතුං සමත්ථොපි සඞ්ඛතධම්මං පටිජිගුච්ඡනාකාරප්පවත්තෙන ඤාණවිසෙසෙන තිණායපි අමඤ්ඤමානො ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනවිධිනා නිරපෙක්ඛො ඔස්සජ්ජි. තදනුභාවාභිහතා මහාපථවී ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනෙ අකම්පිත්ථ, තං පනස්සා කාරුඤ්ඤසභාවසණ්ඨිතා විය හොතීති වුත්තං **''කාරුඤ්ඤසභාවෙනා''**ති . යස්මා භගවා පරිනිබ්බානසමයෙ චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා සමාපත්තියො සමාපජ්ජි අන්තරන්තරා ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනෙන, තස්ස පුබ්බභාගෙ සාතිසයං තික්ඛං සූරං විපස්සනාඤාණඤ්ච පවත්තෙසි, ''යදත්ථඤ්ච මයා එවං සුචිරකාලං අනඤ්ඤසාධාරණො පරමුක්කංසගතො ඤාණසම්භාරො සම්භතො, අනුත්තරො ච විමොක්ඛො සමධිගතො, තස්ස වත මෙ සිඛාප්පත්තඵලභූතා අච්චන්තනිට්ඨා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු අජ්ජ සමිජ්ඣතී''ති හියොයා අතිවිය සොමනස්සප්පත්තස්ස භගවතො පීතිවිප්ඵාරාදිගුණවිපුලතරානුභාවො පරෙහි අසාධාරණඤාණාතිසයො උදපාදි, යස්ස සමාපත්තිබලසමුපබ්‍රූහිතස්ස ඤාණාතිසයස්ස ආනුභාවං සන්ධාය ඉදං වුත්තං ''ද්වෙමෙ පිණ්ඩපාතා සමසමඵලා සමසමවිපාකා''තිආදි (උදා. 75), තස්මා තස්ස ආනුභාවෙන සමභිහතා මහාපථවී අකම්පිත්ථ. තං පනස්සා තස්සං වෙලායං ආරොදනාකාරප්පත්ති විය හොතීති **''අට්ඨමො ආරොදනෙනා''**ති වුත්තං.

ඉදානි සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරන්තො **''මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තෙ''**තිආදිමාහ. **අයං පනත්ථොති** ''සාධුකාරදානවසෙනා''තිආදිනා වුත්තො අත්ථො. **පථවීදෙවතාය වසෙනාති** එත්ථ සමුද්දදෙවතා විය මහාපථවියා අධිදෙවතා කිර නාම අත්ථි. තාදිසෙ කාරණෙ සති තස්සා චිත්තවසෙන අයං මහාපථවී සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධති, යථා වාතවලාහකදෙවතානං චිත්තවසෙන වාතා වායන්ති, සීතුණ්හඅබ්භවස්සවලාහකදෙවතානං චිත්තවසෙන සීතාදයො භවන්ති. තථා හි විසාඛපුණ්ණමායං අභිසම්බොධිඅත්ථං බොධිරුක්ඛමූලෙ නිසින්නස්ස ලොකනාථස්ස අන්තරායකරණත්ථං උපට්ඨිතං මාරබලං විධමිතුං –

> ''අචෙතනායං පථවී, අවිඤ්ඤාය සුඛං දුඛං;
> සාපි දානබලා මය්හං, සත්තක්ඛත්තුං පකම්පථා''ති. (චරියා. 1.124) –

වචනසමනන්තරං මහාපථවී භිජ්ජිත්වා සපරිසං මාරං පරිවත්තෙසි. **එතන්ති** සාධුකාරදානාදි. යදිපි නත්ථි අචෙතනත්තා, ධම්මතාවසෙන පන වුත්තනයෙන සියාති සක්කා වත්තුං. ධම්මතා පන අත්ථතො ධම්මසභාවො, සො පුඤ්ඤධම්මස්ස වා ඤාණධම්මස්ස වා ආනුභාවසභාවොති. තයිදං සබ්බං විචාරිතමෙව, එවඤ්ච කත්වා –

> ''ඉමෙ ධම්මෙ සම්මසතො, සභාවසරසලක්ඛණෙ;
> ධම්මතෙජෙන වසුධා, දසසහස්සී පකම්පථා''ති. (බු. වං. 1.166);

ආදි වචනඤ්ච සමත්ථිතං හොති.

නිද්දිට්ඨනිදස්සනන්ති නිද්දිට්ඨස්ස අත්ථස්ස නියාතනං, නිගමනන්ති අත්ථො. **එත්තාවතාති** පථවීකම්පාදිඋප්පාදනෙන චෙව පථවීකම්පස්ස භගවතො හෙතුනිදස්සනෙන ච. **''අද්ධා අජ්ජ භගවතා ආයුසඞ්ඛාරො ඔස්සට්ඨො''ති සල්ලක්ඛෙසි** පාරිසෙසඤායෙන. එවඤ්හි තදා ථෙරො තමත්ථං වීමංසෙය්‍ය නායං භූමිකම්පො ධාතුප්පකොපහෙතුකො තස්ස අපඤ්ඤායමානරූපත්තා, බාහිරකොපි ඉසි එවං මහානුභාවො බුද්ධකාලෙ නත්ථි, සාසනිකොපි සත්ථු අනාරොචෙත්වා එවං කරොන්තො නාම නත්ථි, සෙසානං පඤ්චන්නං ඉදානි අසම්භවො, එවං භූමිකම්පො චායං මහාභිංසනකො සලොමහංසො අහොසි, තස්මා පාරිසෙසතො ආහ ''අජ්ජ භගවතා ආයුසඞ්ඛාරො ඔස්සට්ඨොති සල්ලක්ඛෙසී''ති.

අට්ඨපරිසවණ්ණනා

172. **ඔකාසං අදත්වාති** ''තිට්ඨතු භන්තෙ භගවා කප්ප''න්තිආදි (දී. නි. 2.178) නයප්පවත්තාය ථෙරස්ස ආයාචනාය අවසරං අදත්වා. **අඤ්ඤානිපි අට්ඨකානි සම්පිණ්ඩෙන්තො** හෙතුඅට්ඨකතො අඤ්ඤානි පරිසාභිභායතනවිමොක්ඛවසෙන තීණි අට්ඨකානි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙන්තො **''අට්ඨ ඛො ඉමා''**තිආදිමාහ. ''ආයස්මතො ආනන්දස්ස සොකුප්පත්තිං පරිහරන්තො වික්ඛෙපං කරොන්තො''ති කෙචි සහසා භණිතෙ බලවසොකො උප්පජ්ජෙය්‍යාති.

සමාගන්තබ්බතො, සමාගච්ඡන්තීති වා **සමාගමො,** පරිසා. බිම්බිසාරපමුඛො සමාගමො **බිම්බිසාරසමාගමො.** සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. බිම්බිසාර…පෙ.… සමාගමාදිසදිසං ඛත්තියපරිසන්ති යොජනා. **අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසුපි ලබ්භතෙයෙව** සත්ථු ඛත්තියපරිසාදිඋපසඞ්කමනං. ආදිතො තෙහි සද්ධිං සත්ථු භාසනං **ආලාපො.** කථනපටිකථනං **සල්ලාපො.** ධම්මූපසඤ්හිතා පුච්ඡා පටිපුච්ඡා **ධම්මසාකච්ඡා. සණ්ඨානං පටිච්ච කථනං** සණ්ඨානපරියායත්තා වණ්ණ-සද්දස්ස ''මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා''තිආදීසු (සං. නි. 1.138) විය.

‘‘තෙස’’න්ති පදං උභයපදාපෙක්ඛං ‘‘තෙසම්පි ලක්ඛණසණ්ඨානං විය සත්ථු සරීරසණ්ඨානං, තෙසං කෙවලං පඤ්ඤායති එවා’’ති. නාපි ආමුක්කමණිකුණ්ඩලො භගවා හොතීති යොජනා. **ඡින්නස්සරාති** ද්විධාභූතස්සරා. **ගග්ගරස්සරාති** ජජ්ජරිතස්සරා. **භාසන්තරන්ති** තෙසං සත්තානං භාසතො අඤ්ඤං භාසං. **වීමංසාති** චින්තනා. ‘‘කිමත්ථං...පෙ.... දෙසෙතී’’ති ඉදං නනු අත්තානං ජානාපෙත්වා ධම්මෙ කථිතෙ තෙසං සාතිසයො පසාදො හොතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන වුත්තං? යෙසං අත්තානං අජානාපෙත්වාව ධම්මෙ කථිතෙ පසාදො හොති, න ජානාපෙත්වා, තාදිසෙ සන්ධාය සත්ථා තථා කරොති. තත්ථ පයොජනමාහ **‘‘වාසනත්ථායා’’**ති. **එවං සුතොපීති** එවං අවිඤ්ඤාතදෙසකො අවිඤ්ඤාතාගමනොපි සුතො **ධම්මො** අත්තනො ධම්මසුධම්මතායෙව **අනාගතෙ පච්චයො හොති** සුණන්තස්ස.

‘‘ආනන්දා’’තිආදිකො සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හො පාළිධම්මො එව තථා දස්සිතො. එස නයො ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු.

අට්ඨඅභිභායතනවණ්ණනා

173. අභිභවතීති **අභිභු,** පරිකම්මං, ඤාණං වා. අභිභු ආයතනං එතස්සාති **අභිභායතනං,** ඣානං. අභිභවිතබ්බං වා ආරම්මණසඞ්ඛාතං ආයතනං එතස්සාති **අභිභායතනං.** ආරම්මණාභිභවනතො අභිභු ච තං ආයතනඤ්ච යොගිනො සුඛවිසෙසානං අධිට්ඨානභාවතො, මනායතනධම්මායතනභාවතො වාතිපි සසම්පයුත්තං ඣානං **අභිභායතනං.** තෙනාහ **‘‘අභිභවනකාරණානී’’**තිආදි. **තානි හීති** අභිභායතනසඤ්ඤිතානි ඣානානි. **‘‘පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතායා’’**ති ඉදං උභයත්ථාපි යොජෙතබ්බං. කථං? පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනීකධම්මෙ අභිභවන්ති පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතාය ආරම්මණානි අභිභවන්ති. ඤාණබලෙනෙව හි ආරම්මණාභිභවනං විය පටිපක්ඛාභිභවො පීති.

පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී, න අප්පනාවසෙන. න හි පටිභාගනිමිත්තාරම්මණා අප්පනා අජ්ඣත්තවිසයා සම්භවති, තං පන අජ්ඣත්තපරිකම්මවසෙන ලද්ධං කසිණනිමිත්තං **අවිසුද්ධමෙව හොති,** න බහිද්ධාපරිකම්මවසෙන ලද්ධං විය විසුද්ධං.

පරිත්තානීති යථාලද්ධානි සුප්පසරාවමත්තානි. තෙනාහ **‘‘අවඩ්ඪිතානී’’**ති. **පරිත්තවසෙනෙවාති** වණ්ණවසෙන ආභොගෙ විජ්ජමානෙපි පරිත්තවසෙනෙව **ඉදං අභිභායතනං වුත්තං.** පරිත්තතා හෙත්ථ අභිභවනස්ස කාරණං. වණ්ණාභොගෙ සතිපි අසතිපි අභිභායතනභාවනා නාම තික්ඛපඤ්ඤස්සෙව සම්භවති, න ඉතරස්සාති ආහ **‘‘ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො’’**ති. **අභිභවිත්වා සමාපජ්ජතීති** එත්ථ අභිභවනං, සමාපජ්ජනඤ්ච උපචාරජ්ඣානාධිගමසමනන්තරමෙව අප්පනාඣානුප්පාදනන්ති ආහ **‘‘සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතී’’**ති. **සහ නිමිත්තුප්පාදෙනාති** ච අප්පනාපරිවාසාභාවස්ස ලක්ඛණං වචනමෙතං. යො ‘‘ඛිප්පාභිඤ්ඤො’’ති වුච්චති, තතොපි ඤාණුත්තරස්සෙව අභිභායතනභාවනා. **එත්ථාති** එතස්මිං නිමිත්තෙ. **අප්පනං පාපෙතීති** භාවනං අප්පනං නෙති.

එත්ථ ච කෙචි ‘‘උප්පන්නෙ උපචාරජ්ඣානෙ තං ආරබ්භ යෙ හෙට්ඨිමන්තෙන ද්වෙ තයො ජවනවාරා පවත්තන්ති, තෙ උපචාරජ්ඣානපක්ඛිකා එව, තදනන්තරඤ්ච භවඞ්ගපරිවාසෙන, උපචාරාසෙවනාය ච විනා අප්පනා හොති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙව අප්පනං පාපෙතී’’ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. න හි පරිවාසිතපරිකම්මෙන අප්පනාවාරො ඉච්ඡිතො, නාපි මහග්ගතප්පමාණජ්ඣානෙසු විය උපචාරජ්ඣානෙ එකන්තතො පච්චවෙක්ඛණා ඉච්ඡිතබ්බා, තස්මා උපචාරජ්ඣානාධිගමනතො පරං කතිපයභවඞ්ගචිත්තාවසානෙ අප්පනං පාපුණන්තො ‘‘සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතී’’ති වුත්තො. **සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවාති** ච අධිප්පායිකමිදං වචනං, න නීතත්ථං, අධිප්පායො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, න අන්තොසමාපත්තියං තදා තථාරූපස්ස ආභොගස්ස අසම්භවතො. සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ආභොගො පුබ්බභාගභාවනායවසෙන ඣානක්ඛණෙ පවත්තං අභිභවනාකාරං ගහෙත්වා පවත්තොති දට්ඨබ්බං. **අභිධම්මට්ඨකථායං** පන ‘‘ඉමිනා තස්ස පුබ්බාභොගො කථිතො’’ති (ධ. ස. අට්ඨ. 204) වුත්තං. අන්තොසමාපත්තියං තථා ආභොගාභාවෙ කස්මා ‘‘ඣානසඤ්ඤායපී’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘අභිභවන... පෙ.... අත්ථී’’**ති.

වඩ්ඪිතප්පමාණානීති විපුලප්පමාණානීති අත්ථො, න එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලාදිවසෙන වඩ්ඪිං පාපිතානීති තථා වඩ්ඪනස්සෙවෙත්ථ අසම්භවතො. තෙනාහ **‘‘මහන්තානී’’**ති. **භත්තවඩ්ඪිතකන්ති** භුඤ්ජනභාජනං වඩ්ඪෙත්වා දින්නභත්තං, එකාසනෙ පුරිසෙන භුඤ්ජිතබ්බභත්තතො උපඩ්ඪභත්තන්ති අත්ථො.

රූපෙ සඤ්ඤා **රූපසඤ්ඤා,** සා අස්ස අත්ථීති **රූපසඤ්ඤී,** න රූපසඤ්ඤී **අරූපසඤ්ඤී,** සඤ්ඤාසීසෙන ඣානං වදති. රූපසඤ්ඤාය අනුප්පාදනං එවෙත්ථ අලාභිතා.

බහිද්ධාව උප්පන්නන්ති බහිද්ධා වත්ථුස්මිංයෙව උප්පන්නං. **අභිධම්මෙ** පන ‘‘අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි...පෙ.... අප්පමාණානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී’’ති (ධ. ස. 220) එවං චතුන්නං අභිභායතනානං ආගතත්තා **අභිධම්මට්ඨකථායං** (ධ. ස. අට්ඨ. 204) ‘‘කස්මා පන ‘යථා සුත්තන්තෙ

අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානීතිආදි වුත්තං, එවං අවත්වා ඉධ චතූසුපි අභිභායතනෙසු අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤිතාව වුත්තා'ති චොදනං කත්වා 'අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතො'ති කාරණං වත්වා, තත්ථ වා හි ඉධ වා බහිද්ධා රූපානෙව අභිභවිතබ්බානි, තස්මා තානි නියමතො වත්තබ්බානීති තත්‍රාපි ඉධාපි වුත්තානි. 'අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී'ති ඉදං පන සත්ථු දෙසනාවිලාසමත්තමෙවා''ති වුත්තං. එත්ථ ච වණ්ණාභොගරහිතානි, සහිතානි ච සබ්බානි පරිත්තානි ''පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී''ති වුත්තානි, තථා අප්පමාණානි ''අප්පමාණානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී''ති. අත්ථි හි සො පරියායො පරිත්තානි අභිභුය්‍යා තානි වෙ කදාචි වණ්ණවසෙන ආභුජිතානි හොන්ති, සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි අභිභුය්‍යාති. පරියායකථා හි සුත්තන්තදෙසනාති. **අභිධම්මෙ** (ධ. ස. 222) පන නිප්පරියායදෙසනත්තා වණ්ණාභොගරහිතානි විසුං වුත්තානි, තථා සහිතානි. අත්ථි හි උභයත්ථ අභිභවනවිසෙසොති. තථා ඉධ පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛානම්පි අභිභවනපරියායො අත්ථීති ''අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී''තිආදිනා පඨමදුතියඅභිභායතනෙසු පඨමවිමොක්ඛො, තතියචතුත්ථඅභිභායතනෙසු දුතියවිමොක්ඛො, වණ්ණාභිභායතනෙසු තතියවිමොක්ඛො ච අභිභවනප්පවත්තිතො සඞ්ගහිතො. **අභිධම්මෙ** පන නිප්පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛාභිභායතනානි අසඞ්කරතො දස්සෙතුං විමොක්ඛෙ වජ්ජෙත්වා අභිභායතනානි කථිතානි ; සබ්බානි ච විමොක්ඛකිච්චානි ඣානානි විමොක්ඛදෙසනායං වුත්තානි. තදෙතං ''අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී''ති ආගතස්ස අභිභායතනද්වයස්ස **අභිධම්මෙ** අභිභායතනෙසු අවචනතො ''රූපී රූපානි පස්සතී''තිආදීනඤ්ච සබ්බවිමොක්ඛකිච්චසාධාරණවචනභාවතො වවත්ථානං කතන්ති විඤ්ඤායති. ''අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතො''ති ඉදං කත්ථචිපි ''අජ්ඣත්තං රූපානි පස්සතී''ති අවත්වා සබ්බත්ථ යං වුත්තං ''බහිද්ධා රූපානි පස්සතී''ති, තස්ස කාරණවචනං, තෙන යං අඤ්ඤහෙතුකං, තං තෙන හෙතුනා වුත්තං. යං පන දෙසනාවිලාසහෙතුකං අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤිතාය එව අභිධම්මෙ (ධ. ස. 223) වචනං, න තස්ස අඤ්ඤං කාරණං මග්ගිතබ්බන්ති දස්සෙති. අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතා ච තෙසං බහිද්ධා රූපානං විය අභූතත්තා. දෙසනාවිලාසො ච යථාවුත්තවවත්ථානවසෙන වෙදිතබ්බො වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන විජ්ජමානපරියායකථාභාවතො. ''සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී''ති එතෙනෙව සිද්ධත්තා න නීලාදි අභිභායතනානි වත්තබ්බානීති චෙ? තං න, නීලාදීසු කතාධිකාරානං නීලාදිභාවස්සෙව අභිභවනකාරණත්තා. න හි තෙසං පරිසුද්ධාපරිසුද්ධවණ්ණානං පරිත්තතා, අප්පමාණතා වා අභිභවනකාරණං, අථ ඛො නීලාදිභාවො එවාති. එතෙසු ච පරිත්තාදිකසිණරූපෙසු යං යං චරිතස්ස ඉමානි අභිභායතනානි ඉජ්ඣන්ති, තං දස්සෙතුං **''ඉමෙසු පනා''**තිආදි වුත්තං.

සබ්බසඞ්ගාහකවසෙනාති සකලනීලවණ්ණනීලනිදස්සනනීලනිභාසානං සාධාරණවසෙන. **වණ්ණවසෙනාති** සභාවවණ්ණවසෙන. **නිදස්සනවසෙනාති** පස්සිතබ්බතාවසෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණවීථියා ගහෙතබ්බතාවසෙන. **ඔභාසවසෙනාති** සප්පභාසතාය අවභාසනවසෙන. **උමාපුප්ඵන්ති** අතසිපුප්ඵං. **නීලමෙව හොති** වණ්ණසඞ්කරාභාවතො. **බාරාණසිසම්භවන්ති** බාරාණසියං සමුට්ඨිතං.

එකච්චස්ස ඉතො බාහිරකස්ස අප්පමාණං අතිවිත්ථාරිතං කසිණනිමිත්තං ඔලොකෙන්තස්ස භයං උප්පජ්ජෙය්‍ය ''කිං නු ඛො ඉදං සකලං ලොකං අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගණ්හාතී''ති, තථාගතස්ස පන තාදිසං භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථීති **අභීතභාවදස්සනත්ථමෙව ආනීතානි.**

අට්ඨවිමොක්ඛවණ්ණනා

174. **උත්තානත්ථායෙව** හෙට්ඨා අත්ථතො විභත්තත්තා. එකච්චස්ස විමොක්ඛොති සොසොපි භයාවහො වට්ටාභිරතභාවතො, තථාගතස්ස පන විමොක්ඛෙ උපසම්පජ්ජ විහරතොපි තං නත්ථීති **අභීතභාවදස්සනත්ථමෙව ආනීතානි.**

ආනන්දයාචනකථාවණ්ණනා

178. **බොධීති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තඤ්හි **''චතුමග්ගඤාණපටිවෙධ''**න්ත්වෙව වුත්තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පටිවෙධස්ස තංමූලකත්තා. **එවං වුත්තභාවන්ති** ''ආකඞ්ඛමානො ආනන්ද තථාගතො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍යා''ති (දී. නි. 2.166) එවං වුත්තභාවං.

179. **තම්පි** ඔළාරිකනිමිත්තං කතං තස්ස මාරෙන පරියුට්ඨිතචෙතසො **න පටිවිද්ධං** න සල්ලක්ඛිතං.

183. **ආදිකෙහීති** එවමාදීහි මිත්තාමච්චසුහජ්ජාහි. පියායිතබ්බතො **පියෙහි.** මනවඩ්ඪනතො **මනාපෙහි. ජාතියාති** ජාතිඅනුරූපගමනෙන. **නානාභාවො** විසුංභාවො අසම්බද්ධභාවො. **මරණෙන විනාභාවොති** චුතියා තෙනත්තභාවෙන අපුනරාවත්තනතො විප්පයොගො. **භවෙන අඤ්ඤථාභාවොති** භවන්තරග්ගහණෙන පුරිමාකාරතො අඤ්ඤාකාරතා ''කාමාවචරසත්තො රූපාවචරො හොතී''තිආදිනා, තත්ථාපි ''මනුස්සො දෙවො හොතී''තිආදිනාපි යොජෙතබ්බො. **කුතෙත්ථ ලබ්භාති** කුතො කුහිං කිස්මිං නාම ඨානෙ **එත්ථ** එතස්මිං ඛන්ධප්පවත්තෙ ''යං තං ජාතං...පෙ.... මා පලුජ්ජී''ති ලද්ධුං සක්කා. න සක්කා එව තාදිසස්ස කාරණස්ස අභාවතොති ආහ **''නෙතං ඨානං විජ්ජතී''**ති. එවං අච්ඡරියබ්භුතධම්මං **තථාගතස්සාපි සරීරං,** කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤෙසන්ති අධිප්පායො. ''පච්චාවමිස්සතී''ති නෙතං ඨානං

විජ්ජති සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ආයුසඞ්ඛාරානං ඔස්සට්ඨත්තා, බුද්ධකිච්චස්ස ච පරියොසාපිතත්තා. න හෙත්ථ මාසත්තයතො පරං බුද්ධවෙනෙය්‍යා ලබ්භන්තීති.

184. සාසනස්ස චිරට්ඨිති නාම සසම්භාරෙහි අරියමග්ගධම්මෙහි කෙවලෙහීති ආහ **"සබ්බං ලොකියලොකුත්තරවසෙනෙව කථිත"**න්ති ලොකියාහි සීලසමාධිපඤ්ඤාහි විනා ලොකුත්තරධම්මසමධිගමස්ස අසම්භවතො.

තතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නාගාපලොකිතවණ්ණනා

186. **නාගාපලොකිත**න්ති නාගස්ස විය අපලොකිතං, හත්ථිනාගස්ස අපලොකනසදිසං අපලොකනන්ති අත්ථො. **ආහච්චා**ති ඵුසිත්වා. **අඞ්කුසකලග්ගානි විය**ාති අඞ්කුසකානි විය අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං ලග්ගානි ආසත්තානි හුත්වා ඨිතානි. **එකාබද්ධානී**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං එකතො ආබද්ධානි. **තස්මා**ති ගීවට්ඨීනං එකග්ඝනානං විය එකාබද්ධභාවෙන, න කෙවලං ගීවට්ඨීනංයෙව, අථ ඛො සබ්බානිපි තානි බුද්ධානං ඨපෙත්වා බාහුසන්ධිආදිකා ද්වාදස මහාසන්ධියො, අඞ්ගුලිසන්ධියො ච ඉතරසන්ධීසු එකාබද්ධානි හුත්වා ඨිතානි, යතො නෙසං පකතිහත්ථීනං කොටිසහස්සබලප්පමාණං කායබලං හොති. **වෙසාලිනගරාභිමුඛං අකාසි** කණ්ටකපරිවත්තනෙ විය කපිලනගරාභිමුඛං. යදි එවං කථං තං නාගාපලොකිතං නාම ජාතං? තදජ්ඣාසයං උපාදාය. භගවා හි නාගාපලොකිතවසෙනෙව අපලොකෙතුකාමො ජාතො, පුඤ්ඤානුභාවෙන පනස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානං පරිවත්ති, තෙන තං ''නාගාපලොකිතං'' ත්වෙව වුච්චති.

''ඉදං පච්ඡිමකං ආනන්ද තථාගතස්ස වෙසාලියා දස්සන''න්ති නයිදං වෙසාලියා අපලොකනස්ස කාරණවචනං අනෙකන්තිකත්තා, භූතකථනමත්තං පනෙතං. මග්ගසොධනවසෙන තං දස්සෙත්වා අඤ්ඤදෙවෙත්ථ අපලොකනකාරණං දස්සෙතුකාමො **"නනු චා"**තිආදිමාහ. **තං තං සබ්බං පච්ඡිමදස්සනමෙව** අනුක්කමෙන කුසිනාරං ගන්ත්වා පරිනිබ්බාතුකාමතාය තතො තතො නික්ඛන්තත්තා. **"අනච්ඡරියත්තා"**ති ඉමිනා යථාවුත්තං අනෙකන්තිකත්තං පරිහරති, තයිදං සොධනමත්තං. ඉදං පනෙත්ථ අවිපරීතං කාරණන්ති දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. න හි භගවා සාපෙක්ඛො වෙසාලිං අපලොකෙසි, ''ඉදං පන මෙ ගමනං අපුනරාගමන''න්ති දස්සනමුඛෙන බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අපලොකෙසි. තෙනාහ **"අපිච වෙසාලිරාජානො"**තිආදි.

අන්තකරොති සකලවට්ටදුක්ඛස්ස සකසන්තානෙ, පරසන්තානෙ ච විනාසකරො අභාවකරො. බුද්ධචක්ඛුධම්මචක්ඛුදිබ්බචක්ඛුමංසචක්ඛුසමන්තචක්ඛුසඞ්ඛාතෙහි **පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා.** සවාසනානං කිලෙසානං සමුච්ඡින්නත්තා සාතිසයං **කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො.**

චතුමහාපදෙසවණ්ණනා

187. **මහාඔකාසෙ**ති මහන්තෙ ඔකාසෙ. මහන්තානි ධම්මස්ස පතිට්ඨාපනට්ඨානානි. යෙසු පතිට්ඨාපිතො ධම්මො නිච්ඡීයති අසන්දෙහතො, කානි පන තානි? ආගමනවිසිට්ඨානි සුත්තොතරණාදීනි. දුතියවිකප්පෙ අපදිසන්තීති **අපදෙසා,** ''සම්මුඛා මෙතං ආවුසො භගවතො සුත''න්තිආදිනා කෙනචි ආහතස්ස ''ධම්මො''ති විනිච්ඡිනනෙ කාරණං. කිං පන තන්ති? තස්ස යථාහතස්ස සුත්තොතරණාදි එව. යදි එවං කථං චත්තාරොති? යස්මා ධම්මස්ස ද්වෙ සම්පරායා සත්ථා, සාවකා ච, තෙසු ච සාවකා සඞ්ඝගණපුග්ගලවසෙන තිවිධා , එවං ''තුම්හාකං මයා යං ධම්මො පටිග්ගහිතො''ති අපදිසිතබ්බානං භෙදෙන චත්තාරො. තෙනාහ ''සම්මුඛා මෙ තං ආවුසො භගවතො සුත''න්තිආදි. තථා ච වුත්තං **නෙත්තියං** ''චත්තාරො මහාපදෙසා බුද්ධාපදෙසො සඞ්ඝාපදෙසො සම්බහුලත්ථෙරාපදෙසො එකත්ථෙරාපදෙසො. ඉමෙ චත්තාරො මහාපදෙසා''ති (නෙත්ති. 18) බුද්ධො අපදෙසො එතස්සාති **බුද්ධාපදෙසො.** එස නයො සෙසෙසුපි. තෙනාහ **"බුද්ධාදයො...පෙ.... මහාකාරණානී"**ති.

188. **නෙව අභිනන්දිතබ්බ**න්ති න සම්පටිච්ඡිතබ්බං. ගන්ථස්ස සම්පටිච්ඡනං නාම සවනන්ති ආහ **"න සොතබ්බ"**න්ති. **පදබ්‍යඤ්ජනානී**ති පදානි ච බ්‍යඤ්ජනානි ච, අත්ථපදානි, බ්‍යඤ්ජනපදානි චාති අත්ථො. පජ්ජති අත්ථො එතෙහීති **පදානි,** අක්ඛරාදීනි බ්‍යඤ්ජනපදානි. පජ්ජිතබ්බතො **පදානි,** සඞ්කාසනාදීනි අත්ථපදානි. **අට්ඨකථායං**පන '''පදසඞ්ඛාතානි බ්‍යඤ්ජනානී'ති බ්‍යඤ්ජනපදානෙව වුත්තානී''ති කෙචි, තං න, අත්ථං බ්‍යඤ්ජෙන්තීති බ්‍යඤ්ජනානි, බ්‍යඤ්ජනපදානි, තෙහි බ්‍යඤ්ජිතබ්බතො බ්‍යඤ්ජනානි, අත්ථපදානීති උභයසඞ්ගහතො. **ඉමස්මිං ඨානෙ**ති තෙනාභතසුත්තස්ස ඉමස්මිං පදෙසෙ. **පාළි වුත්තා**ති කෙවලො පාළිධම්මො පවත්තො. **අත්ථො වුත්තො**ති පාළියා අත්ථො පවත්තො නිද්දිට්ඨො. **අනුසන්ධි කථිතො**ති යථාරද්ධදෙසනාය, උපරි දෙසනාය ච අනුසන්ධානං කථිතං සම්බන්ධො කථිතො . **පුබ්බාපරං කථිත**න්ති පුබ්බෙනාපරං අවිරුජ්ඣනඤ්චෙව විසෙසාධානඤ්ච කථිතං පකාසිතං. එවං පාළිධම්මාදීනි සම්මදෙව සල්ලක්ඛෙත්වා ගහණං සාධුකං උග්ගහණන්ති ආහ **"සුට්ඨු ගහෙත්වා"**ති. **සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානී**ති ඤාණෙන සුත්තෙ ඔගාහෙත්වා තාරෙතබ්බානි, තං පන ඔගාහෙත්වා තරණං

තත්ථ ඔතරණං අනුප්පවෙසනං හොතීති වුත්තං **"සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානී"**ති. සංසන්දෙත්වා දස්සනං **සන්දස්සනන්ති** ආහ **"විනයෙ සංසන්දෙතබ්බානී"**ති.

කිං පන තං සුත්තං, කො වා විනයොති විචාරණාය ආචරියානං මතිභෙදමුඛෙන තමත්ථං දස්සෙතුං **"එත්ථ වා"**තිආදි වුත්තං. **විනයොති** විභඞ්ගපාඨමාහ. සො හි මාතිකාසඞ්ඛාතස්ස සුත්තස්ස අත්ථසූචනතො "සුත්ත"න්ති වත්තබ්බතං අරහති. විවිධනයත්තා, විසිට්ඨනයත්තා ච **විනයො,** ඛන්ධකපාඨො. **එවන්ති** එවං සුත්තවිනයෙසු පරිග්ගය්හමානෙසු **විනයපිටකම්පි න පරියාදීයති** පරිවාරපාළියා අසඞ්ගහිතත්තා. **සුත්තන්තාභිධම්මපිටකානි වා සුත්තං** අත්ථසූචනාදිඅත්ථසම්භවතො. **එවම්පීති** "සුත්තන්තාභිධම්මපිටකානි සුත්තං, විනයපිටකං විනයො"ති එවං සුත්තවිනයවිභාගෙ වුච්චමානෙපි. **න තාව පරියාදීයන්තීති** න තාව අනවසෙසතො පරිග්ගය්හන්ති, කස්මාති ආහ **"අසුත්තනාමකඤ්හී"**තිආදි. යස්මා "සුත්ත"න්ති ඉමං නාමං අනාරොපෙත්වා සඞ්ගීතම්පි ජාතකාදිබුද්ධවචනං අත්ථි, තස්මා වුත්තනයෙන තීණි පිටකානි න පරියාදිණ්ණානීති. සුත්තනිපාතඋදානඉතිවුත්තකාදීනි දීඝනිකායාදයො විය සුත්තනාමං ආරොපෙත්වා අසඞ්ගීතානීති අධිප්පායෙ පනෙත්ථ ජාතකාදීහි සද්ධිං තානිපි ගහිතානි. බුද්ධවංසචරියාපිටකානං පනෙත්ථ අග්ගහණෙ කාරණං මග්ගිතබ්බං, කිං වා තෙන මග්ගනෙන? සබ්බොපායං වණ්ණනානයො ථෙරවාදං දස්සනමුඛෙන පටික්ඛිත්තො එවාති.

අත්ථීති කිං අත්ථි, අසුත්තනාමකං බුද්ධවචනං නත්ථි එවාති දස්සෙති. තථා හි නිදානවණ්ණනායං (දී. නි. ටී. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා; සාරත්ථ. ටී. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා) අම්හෙහි වුත්තං "සුත්තන්ති සාමඤ්ඤවිධි, විසෙසවිධයො පරෙ"ති. **තං සබ්බං පටික්ඛිපිත්වා** "සුත්තන්ති විනයො"තිආදිනා වුත්තං සංවණ්ණනානයං "නායමත්ථො ඉධාධිප්පෙතො"ති පටිසොධෙත්වා. විනෙති එතෙන කිලෙසෙති **විනයො,** කිලෙසවිනයනූපායො, සො එව ච නං කරොතීති **කාරණන්ති** ආහ **"විනයො පන කාරණ"**න්ති.

ධම්මෙති පරියත්තිධම්මෙ. **සරාගායාති** සරාගභාවාය කාමරාගභවරාගපරිබ්‍රූහනාය. **සඤ්ඤොගායාති** භවසංයොජනාය. **ආචයායාති** වට්ටස්ස වඩ්ඪනත්ථාය. **මහිච්ඡතායාති** මහිච්ඡභාවාය. **අසන්තුට්ඨියාති** අසන්තුට්ඨිභාවාය. **සඞ්ගණිකායාති** කිලෙසසඞ්ගණගණසඞ්ගණවිහාරාය. **කොසජ්ජායාති** කුසීතභාවාය. **දුබ්භරතායාති** දුප්පොසතාය. **විරාගායාති** සකලවට්ටතො විරජ්ජනත්ථාය. **විසඤ්ඤොගායාති** කාමභවාදීහි විසංයුජ්ජනත්ථාය. **අපචයායාති** සබ්බස්සාපි වට්ටස්ස අපචයනාය, නිබ්බානායාති අත්ථො. **අප්පිච්ඡතායාති** පච්චයප්පිච්ඡතාදිවසෙන සබ්බසො ඉච්ඡාපගමාය. **සන්තුට්ඨියාති** ද්වාදසවිධසන්තුට්ඨිභාවාය. **පවිවෙකායාති** පවිවිත්තභාවාය, කායවිවෙකාදිතදඞ්ගවිවෙකාදිවිවෙකසිද්ධියා. **වීරියාරම්භායාති** කායිකස්ස චෙව, චෙතසිකස්ස ච වීරියස්ස පග්ගහණත්ථාය. **සුභරතායාති** සුඛපොසනත්ථාය. එවං යො පරියත්තිධම්මො උග්ගහණධාරණපරිපුච්ඡාමනසිකාරවසෙන යොනිසො පටිපජ්ජන්තස්ස සරාගාදිභාවපරිවජ්ජනස්ස කාරණං හුත්වා විරාගාදිභාවාය සංවත්තති, එකංසතො **එසො ධම්මො. එසො විනයො,** සම්මදෙව අපායාදීසු අපතනවසෙන ධාරණතො, කිලෙසානං විනයනතො, සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඔවාදානුසිට්ඨිභාවතො **එතං සත්ථුසාසනන්ති ධාරෙය්‍යාසි** ජානෙය්‍යාසි, අවබුජ්ඣෙය්‍යාසීති අත්ථො. චතුසච්චස්ස සූචනං සුත්තන්ති ආහ **"සුත්තෙති තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ"**ති. තෙපිටකඤ්හි බුද්ධවචනං සච්චවිනිමුත්තං නත්ථි. රාගාදිවිනයනකාරණං තථාගතෙන සුත්තපදෙන පකාසිතන්ති ආහ **"විනයෙති එතස්මිං රාගාදිවිනයකාරණෙ"**ති.

සුත්තෙ ඔසරණඤ්චෙත්ථ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ පරියාපන්නතාවසෙනෙව වෙදිතබ්බං, න අඤ්ඤථාති ආහ **"සුත්තපටිපාටියා කත්ථචි අනාගන්ත්වා"**ති. **ඡල්ලිං උට්ඨපෙත්වාති** අරොගස්ස මහතො රුක්ඛස්ස තිට්ඨතො උපක්කමෙන ඡල්ලියා සකලිකාය, පපටිකාය වා උට්ඨපනං විය අරොගස්ස සාසනධම්මස්ස තිට්ඨතො බ්‍යඤ්ජනමත්තෙන තප්පරියාපන්නං විය හුත්වා ඡල්ලිසදිසං පුබ්බාපරවිරුද්ධතාදිදොසං උට්ඨපෙත්වා පරිදීපෙත්වා, තාදිසානි පන එකංසතො ගුළ්හවෙස්සන්තරාදිපරියාපන්නානි හොන්තීති ආහ **"ගුළ්හවෙස්සන්තර...පෙ.... පඤ්ඤායන්තීති අත්ථො"**ති . රාගාදිවිනයෙති රාගාදීනං විනයනත්ථෙ. තදාකාරතාය **න පඤ්ඤායමානානි** න දිස්සමානානි **ඡඩ්ඩෙතබ්බානි** වජ්ජිතබ්බානි න ගහෙතබ්බානි. **සබ්බත්ථාති** සබ්බවාරෙසු.

ඉමස්මිං පන ඨානෙති ඉමස්මිං මහාපදෙසනිද්දෙසට්ඨානෙ. **"සුත්තෙ චත්තාරො මහාපදෙසා"**තිආදිනා වුත්තම්පි අවුත්තෙන සද්ධිං ගහෙත්වා පකිණ්ණකකථාය මාතිකං උද්දිසති. ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථො **පඤ්හො,** තස්ස විස්සජ්ජනානි **පඤ්හාබ්‍යාකරණානි,** අත්ථසූචනාදිඅත්ථෙන **සුත්තං,** පාළි, තං සුත්තං අනුලොමෙති අනුකූලෙතීති **සුත්තානුලොමං,** මහාපදෙසො. ආචරියා වදන්ති සංවණ්ණෙන්ති පාළිං එතෙනාති **ආචරියවාදො** අට්ඨකථා. තස්ස තස්ස ථෙරස්ස අත්තනො එව මති අධිප්පායොති **අත්තනොමති. ධම්මවිනිච්ඡයෙ පත්තෙති** ධම්මෙ විනිච්ඡිනිතබ්බෙ උපට්ඨිතෙ. **ඉමෙති** අනන්තරං වුත්තා චත්තාරො මහාපදෙසා. පමීයති ධම්මො පරිච්ඡිජ්ජති විනිච්ඡීයති එතෙනාති **පමාණං.** තෙනාහ **"යං එත්ථ සමෙතී"**තිආදි. **ඉතරන්ති** මහාපදෙසෙසු අසමෙන්තං. පුන **ඉතරන්ති** අකප්පියං අනුලොමෙන්තං කප්පියං පටිබාහන්තං සන්ධායාහ.

එකංසෙනෙව බ්‍යාකාතබ්බො විස්සජ්ජෙතබ්බොති **එකංසබ්‍යාකරණීයො. විභජ්ජාති** පුච්ඡිතමත්ථං අවධාරණාදිභෙදෙන විභජිත්වා. **පටිපුච්ඡාති** පුච්ඡන්තං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා. **ඨපනීයොති** තිධාපි අවිස්සජ්ජනීයත්තා

ඨපනීයො බ්‍යාකරණං අකත්වා ඨපෙතබ්බො. ‘‘චක්ඛුං අනිච්ච’’න්ති පඤ්හෙ උත්තරපදාවධාරණං සන්ධාය **‘‘එකංසෙනෙව බ්‍යාකාතබ්බ’’**න්ති වුත්තං නිච්චතාය ලෙසස්සාපි තත්ථ අභාවතො. පුරිමපදාවධාරණෙ පන විභජ්ජබ්‍යාකරණීයතා චක්ඛුසොතෙසු විසෙසත්ථසාමඤ්ඤත්ථානං අසාධාරණභාවතො. ද්වින්නං තෙසං සදිසතාචොදනා පටිපුච්ඡනමුඛෙනෙව බ්‍යාකරණීයා පටික්ඛෙපවසෙන, අනුඤ්ඤාතවසෙන ච විස්සජ්ජිතබ්බතොති ආහ **‘‘යථා චක්ඛු, තථා සොතං...පෙ.... අයං පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො පඤ්හො’’**ති. **තං ජීවං තං සරීරන්ති** ජීවසරීරානං අනඤ්ඤතාපඤ්හො. යස්ස යෙන අනඤ්ඤතාචොදිතා, සො එව පරමත්ථතො නුපලබ්භතීති වඤ්ඣාතනයස්ස මත්තෙය්‍යතාකිත්තනසදිසොති අබ්‍යාකාතබ්බතාය ඨපනීයො වුත්තොති. **ඉමානි චත්තාරි පඤ්හබ්‍යාකරණානි පමාණං** තෙනෙව නයෙන තෙසං පඤ්හානං බ්‍යාකාතබ්බතො.

විනයමහාපදෙසො කප්පියානුලොමවිධානතො නිප්පරියායතො **අනුලොමකප්පියං** නාම, මහාපදෙසභාවෙන පන තංසදිසතාය සුත්තන්තමහාපදෙසෙසුපි **‘‘අනුලොමකප්පිය’’**න්ති අයං අට්ඨකථාවොහාරො. යදිපි තත්ථ තත්ථ භගවතා පවත්තිතපකිණ්ණකදෙසනාව අට්ඨකථා, සා පන ධම්මසඞ්ගාහකෙහි පඨමං තීණි පිටකානි සඞ්ගායිත්වා තස්ස අත්ථවණ්ණනානුරූපෙනෙව වාචනාමග්ගං ආරොපිතත්තා **‘‘ආචරියවාදො’’**ති වුච්චති ආචරියා වදන්ති සංවණ්ණෙන්ති පාළිං එතෙනාති. තෙනාහ **‘‘ආචරියවාදො නාම අට්ඨකථා’’**ති. තිස්සො සඞ්ගීතියො ආරුළ්හො එව ච බුද්ධවචනස්ස අත්ථසංවණ්ණනාභූතො කථාමග්ගො **මහින්දත්ථෙරෙන තම්බපණ්ණිදීපං** ආභතො පච්ඡා තම්බපණ්ණියෙහි මහාථෙරෙහි **සීහළභාසාය** ඨපිතො නිකායන්තරලද්ධිසඞ්කරපරිහරණත්ථං. **අත්තනොමති නාම** ථෙරවාදො. **නයග්ගාහෙනාති** සුත්තාදිතො ලබ්භමානනයග්ගහණෙන. **අනුබුද්ධියාති** සුත්තාදීනියෙව අනුගතබුද්ධියා. **අත්තනො පටිභානන්ති** අත්තනො එව තස්ස අත්ථස්ස වුත්තනයෙන උපට්ඨානං, යථාඋපට්ඨිතා අත්ථා එව තථා වුත්තා. **සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බන්ති** යථා සුත්තෙන සංසන්දති, එවං මහාපදෙසතො අත්ථා උද්ධරිතබ්බාති දස්සෙති. පමාදපාඨවසෙන ආචරියවාදස්ස කදාචි පාළියා අසංසන්දනාපි සියා, සො න ගහෙතබ්බොති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ආචරියවාදොපි සුත්තෙන සමෙන්තොයෙව ගහෙතබ්බො’’**ති. **සබ්බදුබ්බලා** පුග්ගලස්ස සයං පටිභානභාවතො. තථා ච **සාපි ගහෙතබ්බා, කීදිසී? සුත්තෙන සමෙන්තා යෙවාති** යොජනා. **තාසූති** තීසු සඞ්ගීතීසු. **‘‘ආගතමෙව පමාණ’’**න්ති ඉමිනා මහාකස්සපාදීහි සඞ්ගීතමෙව ‘‘සුත්ත’’න්ති ඉධාධිප්පෙතන්ති තදඤ්ඤස්ස සුත්තභාවමෙව පටික්ඛිපති. තදත්ථා එව හි තිස්සො සඞ්ගීතියො. **තත්ථාති** ගාරය්හසුත්තෙ. **න චෙව සුත්තෙ ඔසරන්ති, න ච විනයෙ සන්දිස්සන්තීති වෙදිතබ්බානි** තස්ස අසුත්තභාවතො තෙන ‘‘අනුලොමකප්පියං සුත්තෙන සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බ’’න්ති වුත්තං එවත්ථං නිගමනවසෙන නිදස්සෙති. සබ්බත්ථ ‘‘න ඉතර’’න්ති වචනං තත්ථ තත්ථ ගහිතාවධාරණඵලදස්සනං දට්ඨබ්බං.

කම්මාරපුත්තචුන්දවත්ථුවණ්ණනා

189. **සූකරමද්දවන්ති** වනවරාහස්ස මුදුමංසං. යස්මා චුන්දො අරියසාවකො සොතාපන්නො, අඤ්ඤෙ ච භගවතො, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච ආහාරං පටියාදෙන්තා අනවජ්ජමෙව පටියාදෙන්ති, තස්මා වුත්තං **‘‘පවත්තමංස’’**න්ති. **තං කිරාති** ‘‘නාතිතරුණස්සා’’තිආදිනා වුත්තවිසෙසං. තථා හි තං **‘‘මුදු චෙව සිනිද්ධඤ්චා’’**ති වුත්තං. මුදුමංසභාවතො හි අභිසඞ්ඛරණවිසෙසෙන ච ‘‘මද්දව’’න්ති වුත්තං. **ඔජං පක්ඛිපිංසු** ‘‘අයං භගවතො පච්ඡිමකො ආහාරො’’ති පුඤ්ඤවිසෙසාපෙක්ඛාය, තං පන තථාපක්ඛිත්තදිබ්බොජතාය ගරුතරං ජාතං.

අඤ්ඤෙ යං දුජ්ජීරං, තං අජානන්තා ‘‘කස්සචි අදත්වා විනාසිත’’න්ති උපවදෙය්‍යුන්ති **පරූපවාදමොචනත්ථං** භගවා ‘‘නාහං ත’’න්තිආදිනා සීහනාදං නදති.

190. කථං පනායං සීහනාදො නනු තං භගවතොපි සම්මාපරිණාමං න ගතන්ති? නයිදං එවං දට්ඨබ්බං, යස්මා ‘‘සම්මදෙව තං භගවතො පරිණාමං ගත’’න්ති වත්තුං අරහති තප්පච්චයා උප්පන්නස්ස විකාරස්ස අභාවතො, අඤ්ඤපච්චයස්ස ච විකාරස්ස මුදුභාවං ආපාදිතත්තා. තෙනාහ **‘‘න පන භුත්තප්පච්චයා’’**තිආදි. න හි භගවා, අඤ්ඤෙ වා පන ඛීණාසවා නවවෙදනුප්පාදනවසෙන ආහාරං පරිභුඤ්ජන්ති අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතමෙව කත්වා ආහාරස්ස උපභුඤ්ජනතො. යදි එවං කස්මා පාළියං ‘‘භත්තං භුත්තාවිස්ස ඛරො ආබාධො උප්පජ්ජී’’තිආදි වුත්තං? තං භොජනුත්තරකාලං උප්පන්නත්තා වුත්තං. ‘‘න පන භුත්තපච්චයා’’ති වුත්තො වායමත්ථො **අට්ඨකථායං.** කතුපචිතස්ස ලද්ධොකාසස්ස කම්මස්ස වසෙන බලවතිපි රොගෙ උප්පන්නෙ ගරුසිනිද්ධභොජනප්පච්චයා වෙදනානිග්ගහො ජාතො, තෙනාහ **‘‘යදි හී’’**තිආදි. **පත්ථිතට්ඨානෙති** ඉච්ඡිතට්ඨානෙ, ඉච්ඡා චස්ස තත්ථ ගන්ත්වා විනෙතබ්බවෙනෙය්‍යාපෙක්ඛා දට්ඨබ්බා. ගාථායම්පි **‘‘සුත’’**න්ති ඉමිනා සුතමත්තං, පරෙසං වචනමත්තමෙතං, න පන භොජනප්පච්චයා ආබාධං ඵුසි ධීරොති දස්සෙති.

පානීයාහරණවණ්ණනා

191. පසන්නභාවෙන උදකස්ස අච්ඡභාවො වෙදිතබ්බොති ආහ **‘‘අච්ඡොදකාති පසන්නොදකා’’**ති. සාදුරසත්තා සාතතාති ආහ **‘‘මධුරොදකා’’**ති. තනුකමෙව සලිලං විසෙසතො සීතලං, න බහලන්ති ආහ **‘‘තනුසීතලසලිලා’’**ති. **නික්කද්දමාති** සෙතභාවස්ස කාරණමාහ. පඞ්කචික්ඛල්ලාදිවසෙන හි උදකස්ස විවණ්ණතා, සභාවතො පන තං සෙතවණ්ණං එවාති.

පුක්කුසමල්ලපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

192. ධූරවාතෙති පටිමුඛවාතෙ. **දීඝපිඞ්ගලොති** දීඝො හුත්වා පිඞ්ගලචක්ඛුකො. පිඞ්ගලක්ඛිකො හි සො ''ආළාරො''ති පඤ්ඤායිත්ථ. **එවරූපන්ති** දක්ඛති කරිස්සති භවිස්සතීති ඊදිසං. **ඊදිසෙසූති** යත්‍ර යංවාති එවරූපනිපාතසද්දයුත්තට්ඨානෙසු.

193. විවරන්තියො මෙඝගබ්භතො නිච්ඡරන්තියො විය හොන්තීති වුත්තං **''නිච්ඡරන්තීසූති විවරන්තීසූ''**ති. **නවවිධායාති** නවප්පකාරාය. නවසු හි පකාරෙසු එකවිධාපි අසනි තප්පරියාපන්නතාය ''නවවිධා'' ත්වෙව වුච්චති. ඊදිසී හි එසා රුළ්හි අට්ඨවිමොක්ඛපත්තිපි සමඤ්ඤා විය. **අසඤ්ඤං කරොති,** යො තස්සා සද්දෙන , තෙජසා ච අජ්ඣොත්ථටො. **එකං චක්කන්ති** එකං මණ්ඩලං. සඞ්කාරං තීරෙන්තී පරිච්ඡිජ්ජන්තී විය දස්සෙතීති **සතෙරා. ගග්ගරායමානාති** ගග්ගරාතිසද්දං කරොන්තී, අනුරවදස්සනඤ්හෙතං. **කපිසීසාති** කපිසීසාකාරවතී. **මච්ඡවිලොලිකාති** උදකෙ පරිප්ඵන්දමානමච්ඡො විය විලුළිතාකාරා. **කුක්කුටසදිසාති** පසාරිතපක්ඛකුක්කුටාකාරා. නඞ්ගලස්ස කස්සනකාලෙ කස්සකානං හත්ථෙන ගහෙතබ්බට්ඨානෙ මණිකා හොති, තං උපාදාය නඞ්ගලං ''දණ්ඩමණිකා''ති වුච්චති, තස්මා දණ්ඩමණිකාකාරා **දණ්ඩමණිකා.** තෙනාහ **''නඞ්ගලසදිසා''**ති. දෙවෙ වස්සන්තෙපි සජොතිභූතතාය උදකෙන අතෙමෙතබ්බතො මහාසනි **''සුක්ඛාසනී''**ති වුත්තා. තෙනාහ **''පතිතට්ඨානං සමුග්ඝාටෙතී''**ති.

භුසාගාරකෙති භුසමයෙ අගාරකෙ. තත්ථ කිර මහන්තං පලාලපුඤ්ජං අබ්භන්තරතො පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා සාලාසදිසං පබ්බජිතානං වසනයොග්ගට්ඨානං කතං, තදා භගවා තත්ථ වසි, තං පන ඛලමණ්ඩලං සාලාසදිසන්ති ආහ **''ඛලසාලාය''**න්ති. **එත්ථාති** හෙතුම්හි භුම්මවචනන්ති ආහ **''එතස්මිං කාරණෙ''**ති, අසනිපාතෙන ජන්නං ජනානං හතකාරණෙති අත්ථො. **සො ත්වං භන්තෙති** අයමෙව වා පාඨො.

194. සිඞ්ගී නාම කිර උත්තමං අතිවිය පභස්සරං බුද්ධානං ඡවිවණ්ණොභාසං දෙවලොකතො ආගතසුවණ්ණං. තෙනෙවාහ **''සිඞ්ගීසුවණ්ණවණ්ණ''**න්ති. ''කිං පන ථෙරො තං ගණ්හී''ති සයමෙව පුච්ඡං සමුට්ඨාපෙත්වා තත්ථ කාරණං දස්සෙන්තො **''කිඤ්චාපී''**තිආදිමාහ. **තෙනෙව කාරණෙනාති** උපට්ඨාකට්ඨානස්ස මත්ථකප්පත්ති, පරෙසං වචනොකාසපච්ඡෙදනං, තෙන වත්ථෙන සත්ථු පූජනං, සත්ථු අජ්ඣාසයානුවත්තනන්ති ඉමිනා තෙනෙව යථාවුත්තෙන චතුබ්බිධෙන කාරණෙන.

195. ථෙරො ච තාවදෙව තං සිඞ්ගීවණ්ණං මට්ඨදුස්සං භගවතො උපනාමෙසි ''පටිග්ගණ්හතු මෙ භන්තෙ භගවා ඉමං මට්ඨදුස්සං, තං මමස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා''ති. පටිග්ගහෙසි භගවා, පටිග්ගහෙත්වාව නං පරිභුඤ්ජි . තෙන වුත්තං **''භගවාපි තතො එකං නිවාසෙසි, එකං පාරුපී''**ති. තාවදෙව කිර තං භික්ඛූ ඔවට්ටිකරණමත්තෙන තුන්නකම්මං නිට්ඨාපෙත්වා ථෙරස්ස උපනෙසුං, ථෙරො භගවතො උපනාමෙසි. **හතච්චිකං වියාති** පටිහතප්පභං, **විය**-සද්දො නිපාතමත්තං. භගවතො හි සරීරප්පභාහි අභිභූයමානා තස්ස වත්ථයුගස්ස පභස්සරතා නාහොසි. **අන්තන්තෙනෙවාති** අන්තො අන්තො එව, අබ්භන්තරතො එවාති අත්ථො. තෙනාහ **''බහිපනස්ස පභා නත්ථී''**ති.

''පසන්නරූපං සමුට්ඨාපෙතී''ති එතෙනෙතස්ස ආහාරස්ස භුත්තපච්චයා න සො රොගොති අයමත්ථො දීපිතො. **ද්වීසු කාලෙසු එවං හොති** ද්වින්නං නිබ්බානධාතූනං සමධිගමසමයභාවතො. **උපවත්තනෙ අන්තරෙන යමකසාලානන්ති** එත්ථ වත්තබ්බං පරතො ආගමිස්සති.

196. **සබ්බං සුවණ්ණවණ්ණමෙව අහොසි** අතිවිය පරිසුද්ධාය පභස්සරාය එකග්ඝනාය භගවතො සරීරප්පභාය නිරන්තරං අභිභූතත්තා.

ධම්මෙති පරියත්තිධම්මෙ. **පවත්තාති** පාවචනභාවෙන දෙසෙතා. **පුරතොව නිසීදි** ඔවාදප්පටිකරණභාවතො.

197. **දානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභාති** වණ්ණදානබලදානාදිභෙදා දානස්ස ආනිසංසසඤ්ඤිතා දිට්ඨධම්මිකා, සම්පරායිකා ච ලාභා ඉච්ඡිතබ්බා. **තෙ අලාභාති** තෙ සබ්බෙ තුය්හං අලාභා, ලාභා එව න හොන්ති. දිට්ඨෙව ධම්මෙ පච්චක්ඛභූතෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ භවා **දිට්ඨධම්මිකා.** සම්පරෙතබ්බතො පෙච්ච ගන්තබ්බතො ''සම්පරායො''ති ලද්ධනාමෙ පරලොකෙ භවා **සම්පරායිකා.** දිට්ඨධම්මිකා ච සම්පරායිකා ච **දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකා. දානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභාති** දානානිසංසභූතා ලාභා. සබ්බථා සමමෙව හුත්වා සමං ඵලං එතෙසං න එකදෙසෙනාති **සමසමඵලා. පිණ්ඩපාතාති** තබ්බිසයං දානමයං පුඤ්ඤමාහ.

යදි ඛෙත්තවසෙන නෙසං සමඵලතා අධිප්පෙතා, සතිපි එකසන්තානභාවෙ පුථුජ්ජනඅරහන්තභාවසිද්ධං නනු තෙසං ඛෙත්තං විසිට්ඨන්ති දස්සෙතුං **''නනු චා''**තිආදිමාහ. **පරිනිබ්බානසමතායාති** කිලෙසපරිනිබ්බානඛන්ධපරිනිබ්බානභාවෙන පරිනිබ්බානසමතාය. **''පරිභුඤ්ජිත්වා පරිනිබ්බුතො''**ති එතෙන යථා පණීතපිණ්ඩපාතපරිභොගූපත්ථම්භිතරූපකායසන්නිස්සයො ධම්මකායො සුඛෙනෙව කිලෙසෙ පරිච්චජි, භොජනසප්පායසංසිද්ධියා එවං සුඛෙනෙව ඛන්ධෙ පරිච්චජීති එවං කිලෙසපරිච්චාගස්ස, ඛන්ධපරිච්චාගස්ස ච

සුඛසිද්ධිනිමිත්තතාය උභින්නං පිණ්ඩපාතානං සමඵලතා ජොතිතා. ‘‘පිණ්ඩපාතසීසෙන ච පිණ්ඩපාතදානං ජොතිත’’න්ති වුත්තො වායමත්ථො. යථා හි සුජාතාය ‘‘ඉමං ආහාරං නිස්සාය මය්හං දෙවතාය වණ්ණසුඛබලාදිගුණා සම්මදෙව සම්පජ්ජෙය්‍යු’’න්ති උළාරො අජ්ඣාසයො තදා අහොසි, එවං චුන්දස්සපි කම්මාරපුත්තස්ස ‘‘ඉමං ආහාරං නිස්සාය භගවතො වණ්ණසුඛබලාදිගුණා සම්මදෙව සම්පජ්ජෙය්‍යු’’න්ති උළාරො අජ්ඣාසයොති එවම්පි නෙසං උභින්නං සමඵලතා වෙදිතබ්බා. සතිපි චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමාපත්තීනං දෙවසිකං වළඤ්ජනසමාපත්තිභාවෙ යථා පන අභිසම්බුජ්ඣනදිවසෙ අභිනවවිපස්සනං පට්ඨපෙන්තො රූපසත්තකාදි (විසුද්ධි. ටී. 2.707 විත්ථාරො) වසෙන චුද්දසහාකාරෙහි සන්නෙත්වා මහාවිපස්සනාමුඛෙන තා සමාපත්තියො සමාපජ්ජි, එවං පරිනිබ්බානදිවසෙපි සබ්බා තා සමාපජ්ජීති එවං සමාපත්තිසමතායපි තෙසං සමඵලතා. චුන්දස්ස තාව අනුස්සරණං උළාරතරං හොතු භගවතො දින්නභාවෙන අඤ්ඤථත්තාභාවතො, සුජාතාය පන කථං දෙවතාය දින්නන්ති? එවංසඤ්ඤිභාවතොති ආහ **‘‘සුජාතා වා’’**තිආදි. **අපරභාගෙති** අභිසම්බොධිතො අපරභාගෙ. පුන **අපරභාගෙති** පරිනිබ්බානතො පරතො. **ධම්මසීසන්ති** ධම්මානං මත්ථකභූතං නිබ්බානං. **මෙ ගහිතන්ති** මම වසෙන ගහිතං. තෙනාහ **‘‘මය්හං කිරා’’**තිආදි.

අධිපතිභාවො **ආධිපතෙය්‍යන්ති** ආහ **‘‘ජෙට්ඨභාවසංවත්තනියක’’**න්ති.

සංවරෙති සීලසංවරෙ. **වෙරන්ති** පාණාතිපාතාදිපඤ්චවිධං වෙරං. තඤ්හි වෙරිධම්මභාවතො, වෙරහෙතුතාය ච ‘‘වෙර’’න්ති වුච්චති. කොසල්ලං වුච්චති ඤාණං, තෙන යුත්තො **කුසලොති** ආහ **‘‘කුසලො පන ඤාණසම්පන්නො’’**ති. ඤාණසම්පදා නාම ඤාණපාරිපූරී, සා ච අග්ගමග්ගවසෙන වෙදිතබ්බා, අග්ගමග්ගො ච නිරවසෙසතො කිලෙසෙ පජහතීති ආහ **‘‘අරියමග්ගෙන…පෙ…. ජහාතී’’**ති. **ඉමං පාපකං ජහිත්වාති** දානෙන තාව ලොභමච්ඡරියාදිපාපකං, සීලෙන පාණාතිපාතාදිපාපකං ජහිත්වා තදඞ්ගවසෙන පහාය තතො සමථවිපස්සනාධම්මෙහි වික්ඛම්භනවසෙන, තතො මග්ගපටිපාටියා සමුච්ඡෙදවසෙන අනවසෙසං පාපකං පහාය. තථා පහීනත්තා එව **රාගාදීනං ඛයා කිලෙසනිබ්බානෙන** සබ්බසො කිලෙසවූපසමෙන **නිබ්බුතො** පරිනිබ්බුතොති සඋපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා දෙසනාය කූටං ගණ්හන්තො **‘‘ඉති චුන්දස්ස…පෙ…. සම්පස්සමානො උදානං උදානෙසී’’**ති.

චතුත්ථභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යමකසාලවණ්ණනා

198. **එවං තං කුසිනාරායං හොතීති** යථා අනුරාධපුරස්ස ථූපාරාමො දක්ඛිණපච්ඡිමදිසායං, එවං තං උය්‍යානං කුසිනාරාය දක්ඛිණපච්ඡිමදිසායං හොති. **තස්මාති** යස්මා නගරං පවිසිතුකාමා උය්‍යානතො උපෙච්ච වත්තන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති **‘‘උපවත්තන’’න්ති වුච්චති,** තං සාලපන්තිභාවෙන ඨිතං සාලවනං. **අන්තරෙනාති** වෙමජ්ඣෙ. **තස්ස කිර මඤ්චකස්සාති** තත්ථ පඤ්ඤපියමානස්ස තස්ස මඤ්චකස්ස. **තත්‍රාපි…පෙ…. එකො පාදභාගස්ස,** තස්මා ‘‘අන්තරෙන යමකසාලාන’’න්ති වුත්තං. **සංසිබ්බිත්වාති** අඤ්ඤමඤ්ඤආසත්තවිටපසාඛතාය සංසිබ්බිත්වා විය. **‘‘ඨිතසාඛා’’තිපි වුත්තං** අට්ඨකථායං. යං පන පාළියං ‘‘උත්තරසීසකං මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහී’’ති වුත්තං, තං පච්ඡිමදස්සනං දට්ඨුං ආගතානං දෙවතානං දට්ඨුං යොග්‍යතාවසෙන වුත්තං. කෙචි පන ‘‘උත්තරදිසාවිලොකනමුඛං පුබ්බදිසාසීසකං කත්වා මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහීති අත්ථො’’ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං.

එතෙ නාගානමුත්තමාති එතෙ ගොත්තතො ගොචරිආදිනාමකා හත්ථිනාගෙසු බලෙන සෙට්ඨතමා. **මජ්ඣිමට්ඨකථායං** (ම. නි. අට්ඨ. 1.148) පන කෙචි හත්ථිනො ඉතො අඤ්ඤථා ආගතා, සො පන නෙසං නාමමත්තකතො භෙදො දට්ඨබ්බො.

පරිභුත්තකාලතො පට්ඨාය…පෙ…. පරික්ඛයං ගතං, ‘‘න පන පරිභුත්තපච්චයා’’ති හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. **චඞ්ගවාරෙති** ඌමියං. කතොකාසස්ස කම්මස්ස වසෙන යථාසමුට්ඨිතො රොගො ආරොග්‍යං අභිමද්දතීති කත්වා එතමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘විය’’**ති වුත්තං. යස්මා භගවා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කප්පං, කප්පාවසෙසං වා ඨාතුං සමත්ථො එව, තත්තකං කාලං ඨානෙ පයොජනාභාවතො ආයුසඞ්ඛාරෙ ඔස්සජ්ජිත්වා තාදිසස්ස කම්මස්ස ඔකාසං අදාසි, තස්මා එතමත්ථං දස්සෙන්තො ‘‘විය’’තිපි වත්තුං යුජ්ජතියෙව.

කුසලං කාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති ‘‘එවං මහප්ඵලං, එවං මහානිසංසං, මහානුභාවඤ්ච තං කුසල’’න්ති.

එකස්සාපි සත්තස්ස වට්ටදුක්ඛවූපසමො බුද්ධානං ගරුතරො හුත්වා උපට්ඨාති අතිදුල්ලභභාවතො, තස්මා **‘‘අපරම්පි පස්සතී’’**තිආදි වුත්තං, ස්වායමත්ථො **මාගණ්ඩියසුත්තෙන** (සු. නි. 841) දීපෙතබ්බො.

තතියං පන කාරණං සත්තානං උප්පජ්ජනකඅනත්ථපරිහරණන්ති තං දස්සෙන්තො පුන **‘‘අපරම්පි පස්සතී’’**තිආදිමාහ.

සීහසෙය්‍යන්ති. එත්ථ සයනං **සෙය්‍යා,** සීහස්ස විය සෙය්‍යා සීහසෙය්‍යා, තං **සීහසෙය්‍යං.** අථ වා **සීහසෙය්‍යන්ති** සෙට්ඨසෙය්‍යං, යදිදං අත්ථද්වයං පරතො ආගමිස්සති.

‘‘වාමෙන පස්සෙන සෙන්ති’’ති එවං වුත්තා **කාමභොගිසෙය්‍යා, දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි** දක්ඛිණහත්ථස්ස සරීරග්ගහණාදියොගක්ඛමතො, පුරිසවසෙන චෙතං වුත්තං.

එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති දුක්ඛුප්පත්තිතො.

අයං සීහසෙය්‍යාති අයං එවං වුත්තා සීහසෙය්‍යා. **‘‘තෙජුස්සදත්තා’’**ති ඉමිනා සීහස්ස අභීරුභාවං දස්සෙති. භීරුකා හි සෙසමිගා අත්තනො ආසයං පවිසිත්වා සන්තාසපුබ්බකං යථා තථා සයන්ති, සීහො පන අභීරුභාවතො සතොකාරී භික්ඛු විය සතිං උපට්ඨාපෙත්වාව සයති. තෙනාහ **‘‘පුරිමපාදෙ’’**තිආදි. දක්ඛිණෙ පුරිමපාදෙ වාමස්ස පුරිමපාදස්ස ඨපනවසෙන **ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ** ඨපෙත්වා. **පච්ඡිමපාදෙ**ති ද්වෙ පච්ඡිමපාදෙ. වුත්තනයෙනෙව ඉධාපි එකස්මිං ඨානෙ පාදට්ඨපනං වෙදිතබ්බං, **ඨිතොකාසසල්ලක්ඛණං** අභීරුභාවෙනෙව. **‘‘සීසං පන උක්ඛිපිත්වා’’**තිආදිනා වුත්තා සීහකිරියා අනුත්‍රාසපබුජ්ඣනං විය අභීරුභාවසිද්ධා ධම්මතාවසෙනෙවාති වෙදිතබ්බා. **සීහවිජම්භිතවිජම්භනං** අතිවෙලං එකාකාරෙන ඨපිතානං සරීරාවයවානං ගමනාදිකිරියාසු යොග්‍යභාවාපාදනත්ථං. **තික්ඛත්තුං සීහනාදනදනං** අප්පෙසක්ඛමිගජාතපරිහරණත්ථං.

සෙති අබ්‍යාවටභාවෙන පවත්තති එත්ථාති **සෙය්‍යා,** චතුත්ථජ්ඣානමෙව සෙය්‍යා **චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා.** කිං පන තං චතුත්ථජ්ඣානන්ති? ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං, තතො හි වුට්ඨහිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා භගවා අනුක්කමෙන අග්ගමග්ගං අධිගන්ත්වා තථාගතො ජාතොති. ‘‘තයිදං පදට්ඨානං නාම, න සෙය්‍යා, තථාපි යස්මා ‘චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා සමනන්තරා භගවා පරිනිබ්බායී’ති (දී. නි. 2.219) වක්ඛති, තස්මා ලොකියචතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති එව තථාගතසෙය්‍යා’’ති කෙචි, එවං සති පරිනිබ්බානකාලිකාව තථාගතසෙය්‍යාති ආපජ්ජති, න ච භගවා ලොකියචතුත්ථජ්ඣානසමාපජ්ජනබහුලො විහාසි. අග්ගඵලවසෙන පවත්තං පනෙත්ථ චතුත්ථජ්ඣානං වෙදිතබ්බං. තත්ථ යථා සත්තානං නිද්දූපගමනලක්ඛණා සෙය්‍යා භවඞ්ගචිත්තවසෙන හොති, සා ච නෙසං පඨමජාතිසමන්වයා යෙභුය්‍යවුත්තිකා, එවං භගවතො අරියජාතිසමන්වයං යෙභුය්‍යවුත්තිකං අග්ගඵලභූතං චතුත්ථජ්ඣානං ‘‘තථාගතසෙය්‍යා’’ති වෙදිතබ්බං. සීහසෙය්‍යා නාම සෙට්ඨසෙය්‍යාති ආහ **‘‘උත්තමසෙය්‍යා’’**ති.

නත්ථි එතිස්සා උට්ඨානන්ති **අනුට්ඨානා,** සෙය්‍යා, තං **අනුට්ඨානසෙය්‍යං.** ‘‘ඉතො උට්ඨහිස්සාමී’’ති මනසිකාරස්ස අභාවතො **‘‘උට්ඨානසඤ්ඤං මනසි කරිත්වා’’ති න වුත්තං. එත්ථාති** එතස්මිං අනුට්ඨානසෙය්‍යුපගමනෙ. **කායවසෙන අනුට්ඨානං,** න චිත්තවසෙන, චිත්තවසෙන ච අනුට්ඨානං නාම නිද්දූපගමනන්ති තදභාවං දස්සෙතුං **‘‘නිද්දාවසෙනා’’**තිආදි වුත්තං. **භවඞ්ගස්සාති** නිද්දූපගමනලක්ඛණස්ස භවඞ්ගස්ස.

සබ්බපාලිඵුල්ලාති සබ්බත්ථකමෙව විකසනවසෙන ඵුල්ලා, න එකදෙසවිකසනවසෙන. තෙනාහ **‘‘සබ්බෙ සමන්තතො පුප්ඵිතා’’**ති. **එකච්ඡන්නාති** සම්ඵුල්ලපුප්ඵෙහි එකාකාරෙන සබ්බත්ථෙව ඡාදිතා. **උල්ලොකපදුමානීති** හෙට්ඨා ඔලොකෙන්තානි විය තිට්ඨනපදුමානි. **මොරපිඤ්ඡකලාපො විය** පඤ්චවණ්ණපුප්ඵසඤ්ඡාදිතත්තා.

නන්දපොක්ඛරණීසම්භවානීති නන්දපොක්ඛරණීතීරසම්භවානි. **මහාතුම්බමත්තන්ති** ආළ්හකමත්තං. **පවිට්ඨානීති** ඛිත්තානි. **සරීරමෙව ඔකිරන්තීති** සරීරමෙව අජ්ඣොකිරන්ති.

දෙවතානං උපකප්පනචන්දනචුණ්ණානීති සට්ඨිපි පඤ්ඤාසම්පි යොජනානි වායනකසෙතවණ්ණචන්දනචුණ්ණානි. **දිබ්බගන්ධජාලචුණ්ණානීති** දිබ්බගන්ධදිබ්බචුණ්ණානි. **හරිතාලඅඤ්ජනචුණ්ණාදීනිපි** දිබ්බානි පරමසුගන්ධානි එවාති වෙදිතබ්බානි. තෙනෙවාහ **‘‘සබ්බදිබ්බගන්ධවාසවිකතියො’’**ති.

එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිත්වා අන්තලික්ඛෙ වජ්ජන්ති මහාභිනික්ඛමනකාලෙ විය.

තාති දෙවතා. **ගන්ථමානා වාති** මාලං රචන්තියො එව. **අපරිනිට්ඨිතා වාති** යථාධිප්පායං පරියොසිතා එව. **හත්ථෙන හත්ථන්ති** අත්තනො හත්ථෙන පරස්ස හත්ථං. **ගීවාය ගීවන්ති** කණ්ඨග්ගාහවසෙන අත්තනො ගීවාය පරස්ස ගීවං. **ගහෙත්වාති** ආමසිත්වා. **මහායසො මහායසොති** ආමෙඩිතවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලාපවචනං.

199. මහන්තං උස්සාහන්ති තථාගතස්ස පූජාසක්කාරවසෙන පවත්තියමානං මහන්තං උස්සාහං **දිස්වා.**

සායෙව පන පටිපදාති පුබ්බභාගපටිපදා එව. **අනුච්ඡවිකත්තාති** අධිගන්තබ්බස්ස නවවිධලොකුත්තරධම්මස්ස අනුරූපත්තා.

සීලන්ති චාරිත්තසීලමාහ. **ආචාරපඤ්ඤත්තීති** චාරිත්තසීලං. **යාව ගොත්‍රභුතොති** යාව ගොත්‍රභුඤාණං, තාව පවත්තෙතබ්බා සමථවිපස්සනා **සම්මාපටිපදා.** ඉදානි තං සම්මාපටිපදං බ්‍යතිරෙකතො, අන්වයතො ච විභාවෙතුං **‘‘තස්මා’’**තිආදි වුත්තං. **ජිනකාළසුත්තන්ති** ජිනමහාවඩ්ඪකිනා ඨපිතං

වජ්ජෙතබ්බගහෙතබ්බධම්මසන්දස්සනකාළසුත්තං සික්ඛාපදමරියාදං, උපාසකොපාසිකාචාරෙසු **"ගන්ධපූජං මාලාපූජං කරොතී"**ති වචනං චාරිත්තසීලපක්ඛෙ ඨපෙත්වා කරණං සන්ධාය වුත්තං, තෙන භික්ඛුභික්ඛුනීනම්පි තථාකරණං අනුඤ්ඤාතමෙවාති දට්ඨබ්බං.

අයඤ්හීති ධම්මානුධම්මපටිපදං සන්ධාය වදති.

උපවාණත්ථෙරවණ්ණනා

200. **අපනෙසීති** ඨිතප්පදෙසතො යථා අපගච්ඡති, එවමකාසි, න පන නිබ්භච්ඡි. තෙනාහ **"ආනන්දො"**තිආදි. **වුත්තසදිසා වාති සමචිත්තපරියායදෙසනායං** (අ. නි. 2.37) වුත්තසදිසා එව. **ආවාරෙන්තොති** ඡාදෙන්තො.

යස්මා කස්සපස්සබුද්ධස්ස චෙතියෙ ආරක්ඛදෙවතා අහොසි, තස්මා ථෙරොව තෙජුස්සදො, න අඤ්ඤෙ අරහන්තොති ආනෙත්වා යොජනා.

ඉදානි ආගමනතො පට්ඨාය තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"විපස්සිම්හි කිර සම්මාසම්බුද්ධෙ"**තිආදි ආරද්ධං. **"චාතුමහාරාජිකා දෙවතා"**ති ඉදං ගොබලීබද්දඤායෙන ගහෙතබ්බං භුම්මදෙවතාදීනම්පි තප්පරියාපන්නත්තා. **තෙසං** මනුස්සානං.

තත්ථාති කස්සපස්ස භගවතො චෙතියෙ.

201. **අධිවාසෙන්තීති** රොචෙන්ති.

ඡින්නපාතො විය ඡින්නපාතො, තං **ඡින්නපාතං,** භාවනපුංසකනිද්දෙසො යං. **ආවට්ටන්තීති** අභිමුඛභාවෙන වට්ටන්ති. යත්ථ පතිතා, තතො කතිපයරතනට්ඨානං වට්ටනවසෙනෙව ගන්ත්වා පුන යථාපතිතමෙව ඨානං වට්ටනවසෙන ආගච්ඡන්ති. තෙනාහ **"ආවට්ටන්තියො පතිතට්ඨානමෙව ආගච්ඡන්තී"**ති. **විවට්ටන්තීති** යත්ථ පතිතා, තතො විනිවට්ටන්ති. තෙනාහ **"පතිතට්ඨානතො පරභාගං වට්ටමානා ගච්ඡන්තී"**ති. පුරතො වට්ටනං **ආවට්ටනං,** ඉතරං තිවිධම්පි **විවට්ටනන්ති** දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. **දෙවතා ධාරෙතුං න සක්කොති** උදකං විය ඔසීදනතො. තෙනාහ **"තත්ථා"**තිආදි. **තත්ථාති** පකතිපථවියං. **දෙවතා ඔසීදන්ති** ධාතූනං සණ්හසුඛුමාලභාවතො. **පථවියං පථවිං මාපෙසුන්ති** පකතිපථවියං අත්තනො සරීරං ධාරෙතුං සමත්ථං ඉද්ධානුභාවෙන පථවිං මාපෙසුං.

කාමං දොමනස්සෙ අසතිපි එකච්චො රාගො හොතියෙව, රාගෙ පන අසති දොමනස්සස්ස අසම්භවො එවාති තදෙකට්ඨභාවතොති ආහ **"වීතරාගාති පහීනදොමනස්සා"**ති. **සිලාථම්භසදිසා** ඉට්ඨානිට්ඨෙසු නිබ්බිකාරතාය.

චතුසංවෙජනීයට්ඨානවණ්ණනා

202. **අපාරගඞ්ගායාති** ගඞ්ගාය ඔරම්භාගෙ. **"සඞ්කාරඡඩ්ඩකසම්මජ්ජනියො ගහෙත්වා"**තිආදි අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානෙ වත්තකරණාකාරදස්සනං. **"එවං ද්වීසු කාලෙසූ"**තිආදි නිදස්සනත්ථං පච්චාමසනං, තං හෙට්ඨා අධිගතං.

කම්මසාධනො සම්භාවනත්ථො **භාවනීය**-සද්දොති ආහ **"මනසා භාවිතෙ සම්භාවිතෙ"**ති. දුතියවිකප්පෙ පන භාවනං, වඩ්ඪනඤ්ච පටිපක්ඛපහානතොති ආහ **"යෙ වා"**තිආදි.

බුද්ධාදීසු තීසු වත්ථූසු **පසන්නචිත්තස්ස,** න කම්මඵලසද්ධාමත්තෙන. සා චස්ස සද්ධාසම්පදා එවං වෙදිතබ්බාති ඵලෙන හෙතුං දස්සෙන්තො **"වත්තසම්පන්නස්සා"**ති ආහ. **සංවෙගො** නාම සහොත්තප්පඤාණං, අභිජාතිට්ඨානාදීනිපි තස්ස උප්පත්තිහෙතූනි භවන්තීති ආහ **"සංවෙගජනකානී"**ති.

චෙතියපූජනත්ථං චාරිකා **චෙතියචාරිකා. සග්ගෙ පතිට්ඨහිස්සන්තියෙව** බුද්ධගුණාරම්මණාය කුසලචෙතනාය සග්ගසංවත්තනියභාවතො.

ආනන්දපුච්ඡාකථාවණ්ණනා

203. **එත්ථාති** මාතුගාමෙ. **අයං උත්තමා පටිපත්ති, යදිදං අදස්සනං,** දස්සනමූලකත්තා තප්පච්චයානං සබ්බානත්ථානං. **ලොභොති** කාමරාගො. **චිත්තචලනා** පටිපත්තිඅන්තරායකරො චිත්තක්ඛොභො. **මුරුමුරාපෙත්වාති** සඅට්ඨිකං කත්වා ඛාදනෙ අනුරවදස්සනං. අපරිමිතං කාලං දුක්ඛානුභවනං **අපරිච්ඡින්නදුක්ඛානුභවනං. විස්සාසොති** විසඞ්ගො සට්ඨනාභාවො. **ඔතාරොති** තත්ථ චිත්තස්ස අනුප්පවෙසො. **අසිහත්ථෙන** වෙරීපුරිසෙන, **පිසාචෙනාපි**

බාධිතුකාමෙන. **ආසීදෙති** අක්කමනාදිවසෙන බාධෙය්‍යා. **අස්සාති** මාතුගාමස්ස. **පබ්බජිතෙහි කත්තබ්බකම්මන්ති** ආමිසපටිග්ගහණාදි පබ්බජිතෙහි කාතබ්බං කම්මං. **සතීති** වා කායගතාසති **උපට්ඨාපෙතබ්බා.**

204. **අතන්තිබද්ධාති** අභාරවහා. **පෙසිතචිත්තාති** නිබ්බානං පති පෙසිතචිත්තා.

205. **විහතෙනාති** කප්පාසවිහනනධනුනා පබ්බජටානං විජටනවසෙන හතෙන. තෙනාහ **"සුපොථිතෙනා"**ති, අසඞ්කරණවසෙන සුට්ඨු පොථිතෙනාති අත්ථො, දස්සනීයසංවෙජනීයට්ඨානකිත්තනෙන ච වසනට්ඨානං කථිතං.

ආනන්දඅච්ඡරියධම්මවණ්ණනා

207. **ථෙරං අදිස්වා ආමන්තෙසීති** තත්ථ අදිස්වා ආවජ්ජන්තො ථෙරස්ස ඨිතට්ඨානං, පවත්තිඤ්ච ඤත්වා ආමන්තෙසි.

කායකම්මස්ස හිතභාවො හිතජ්ඣාසයෙන පවත්තිතත්තාති ආහ **"හිතවුද්ධියා කතෙනා"**ති. සුඛභාවො කායිකදුක්ඛාභාවො, චෙතසිකසුඛභාවො චෙතසිකසුඛසමුට්ඨිතත්තා වාති වුත්තං **"සුඛසොමනස්සෙනෙව කතෙනා"**ති. ආවිරහොවිභාගතො අද්වයභාවතො **අද්වයෙනාති** ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. සත්ථු ඛෙත්තභාවසම්පත්තියා, ථෙරස්ස අජ්ඣාසයසම්පත්තියා ච ''එත්තකමිද''න්ති පමාණං ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය පමාණවිරහිතත්තා තස්ස කම්මස්සාති ආහ **"චක්කවාළම්පී"**තිආදි.

එවං පවත්තිතෙනාති එවං ඔදිස්සකමෙත්තාභාවනාය වසෙන පවත්තිතෙන. විවට්ටූපනිස්සයභූතං කතං උපචිතං පුඤ්ඤං එතෙනාති **කතපුඤ්ඤො,** අරහත්තාධිගමාය කතාධිකාරොති අත්ථො. තෙනාහ **"අභිනීහාරසම්පන්නොසීති දස්සෙතී"**ති.

208. කත්ථචි සඞ්කුචිතං හුත්වා ඨිතං මහාපථවිං පත්ථරන්තො විය, පටිසංහටං හුත්වා ඨිතං ආකාසං විත්ථාරෙන්තො විය, චතුසට්ඨාධිකයොජනසතසහස්සුබ්බෙධං චක්කවාළගිරිං අධො ඔසාරෙන්තො විය, අට්ඨසට්ඨාධිකසහස්සයොජනසතසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුං උක්ඛිපෙන්තො විය, සතයොජනායාමවිත්ථාරං මහාජම්බුං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො වියාති පඤ්ච හි උපමා හි ථෙරස්ස ගුණකථා මහන්තභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව අඤ්ඤෙසං දුක්කටභාවදස්සනත්ථඤ්ච ආගතාව. **එතෙනෙව චාති ච**-සද්දෙන ''අහං එතරහි අරහං සම්මාසම්බුද්ධො'' (දී. නි. 2.4), ''සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො''ති (ම. නි. 1.285; 2.341; මහාව. 11; කථා. 405; මි. ප. 5.11) ච එවං ආදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **බ්‍යත්තොති** ඛන්ධකොසල්ලාදිසඞ්ඛාතෙන වෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො. **මෙධාවීති** මෙධාසඞ්ඛාතාය සම්මාභාවිතාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො.

209. **පටිසන්ථාරධම්මන්ති** පකතිචාරිත්තවසෙන වුත්තං, උපගතානං පන භික්ඛූනං භික්ඛුනීනඤ්ච පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවසෙන චෙව චිත්තරුචිවසෙන ච යථාකාලං ධම්මං දෙසෙතියෙව, උපාසකොපාසිකානං පන උපනිසින්නකථාවසෙන.

මහාසුදස්සනසුත්තදෙසනාවණ්ණනා

210. **ඛුද්දක**-සද්දො පතිරූපවාචී, **ක**-සද්දො අප්පත්ථොති ආහ **"ඛුද්දකනගරකෙති නගරපතිරූපකෙ සම්බාධෙ ඛුද්දකනගරකෙ"**ති. ධූපරවිසාලසණ්ඨානතාය තං ''උජ්ජඞ්ගලනගරක''න්ති වුත්තන්ති ආහ **"විසමනගරකෙ"**ති. **අඤ්ඤෙසං මහානගරානං** එකදෙසප්පමාණතාය **සාඛාසදිසෙ.** එත්ථ ච ''ඛුද්දකනගරකෙ''ති ඉමිනා තස්ස නගරස්ස අප්පකභාවො වුත්තො, ''උජ්ජඞ්ගලනගරකෙ''ති ඉමිනා භූමිවිපත්තියා නිහීනභාවො, ''සාඛානගරකෙ''ති ඉමිනා අප්පධානභාවො. **සාරප්පත්තාති** විභවසාරාදිනා සාරමහත්තං පත්තා.

කහාපණසකටන්ති එත්ථ ''ද්විකුම්භං **සකටං. කුම්භො** පන දසම්බණො''ති වදන්ති. **ද්වෙ පවිසන්තීති** ද්වෙ කහාපණසකටානි ද්වෙ ආයවසෙන පවිසන්ති.

සුභික්ඛාති සුලභාහාරා, සුන්දරාහාරා ච. තෙනාහ **"ඛජ්ජභොජ්ජසම්පන්නා"**ති. **සද්දං කරොන්තෙති** රවසාරිනා තුට්ඨභාවෙන කොඤ්චනාදං කරොන්තෙ. **අවිවිත්තාති** අසුඤ්ඤා, කදාචි රථො පඨමං ගච්ඡති, තං අඤ්ඤො අනුබන්ධන්තො ගච්ඡති, කදාචි දුතියං වුත්තරථො පඨමං ගච්ඡති, ඉතරො තං අනුබන්ධති එවං **අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුබන්ධමානා. එත්ථාති** කුසාවතීනගරෙ. තස්ස මහන්තභාවතො චෙව ඉද්ධාදිභාවතො ච නිච්චං පයොජිතානෙව **භෙරිආදීනි තූරියානි,** සම්ම සම්මාති වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පියාලාපසද්දො **සම්ම**-සද්දො. කංසතාළාදිසබ්බතාළාවචරසද්දො **තාළ**-සද්දො, **කූටභෙරි**-සද්දො කුම්භථූණසද්දො.

එවරූපා සද්දා හොන්ති කචවරාකිණ්ණවීථිතාය, අරඤ්ඤෙ කන්දමූලපණ්ණාදිග්ගහණාය, තත්ථ දුක්ඛජීවිකතාය චාති යථාක්කමං යොජෙතබ්බං. **ඉධ න එවං අහොසි** දෙවලොකෙ විය සබ්බසො පරිපුණ්ණසම්පත්තිකතාය.

මහන්තං කොලාහලන්ති සද්ධාසම්පන්නානං දෙවතානං, උපාසකානඤ්ච වසෙන පුරතො පුරතො මහතී උග්ඝොසනා හොති. තත්ථ භගවන්තං උද්දිස්ස කතස්ස විහාරස්ස අභාවතො, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච මහන්තභාවතො **තෙ ආගන්ත්වා…පෙ…. පෙසෙසි.** පෙසෙන්තො ච ''කථඤ්හි නාම භගවා පච්ඡිමෙ කාලෙ අත්තනො පවත්තිං අම්හාකං නාරොචෙසි, නෙසං දොමනස්සං මා අහොසී''ති ''අජ්ජ ඛො වාසෙට්ඨා''තිආදිනා සාසනං පෙසෙසි.

මල්ලානං වන්දනාවණ්ණනා

211. අසං දුක්ඛං ආවෙන්ති පකාසෙන්තීති **අඝාවිනො,** පාකටීභූතදුක්ඛාති ආහ **''උප්පන්නදුක්ඛා''**ති. ඤාතිසාලොහිතභාවෙන කුලං පරිවත්තති එත්ථාති **කුලපරිවත්තං.** තං තංකුලීනභාගෙන ඨිතො සත්තනිකායො ''කුලපරිවත්තසො''ති වුත්තන්ති ආහ **''කුලපරිවත්ත''**න්ති. තෙ පන තංතංකුලපරිවත්තපරිච්ඡින්නා මල්ලරාජානො තස්මිං නගරෙ වීථිආදිසභාගෙන වසන්තීති වුත්තං **''වීථිසභාගෙන චෙව රච්ඡාසභාගෙන චා''**ති.

සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

212. කඞ්ඛා එව **කඞ්ඛාධම්මො. එකතො චාති** භූමිං අවිභජිත්වා සාධාරණතොව. බීජතො ච අග්ගං ගහෙත්වා ආහාරං සම්පාදෙත්වා දානං **බීජග්ගං. ගබ්භකාලෙති** ගබ්භධාරණතො පරං ඛීරග්ගහණකාලෙ. තෙනාහ **''ගබ්භං ඵාලෙත්වා ඛීරං නීහරිත්වා''**තිආදි. **පුථුකකාලෙති** සස්සානං නාතිපක්කෙ පුථුකයොග්‍යඵලකාලෙ. **ලායනග්ගන්ති** පක්කස්ස සස්සස්ස ලවනෙ ලවනාරම්භෙ දානං අදාසි. ලූනස්ස සස්සස්ස වෙණිවසෙන බන්ධිත්වා ඨපනං **වෙණිකරණං.** තස්ස ආරම්භෙ දානං **වෙණග්ගං.** වෙණියො පන එකතො කත්වා රාසිකරණං **කලාපො.** තත්ථ අග්ගදානං **කලාපග්ගං.** කලාපතො නීහරිත්වා මද්දනෙ අග්ගදානං **ඛලග්ගං.** මද්දිතං ඔපුණිත්වා ධඤ්ඤස්ස රාසිකරණෙ අග්ගදානං **ඛලභණ්ඩග්ගං.** ධඤ්ඤස්ස ඛලතො කොට්ඨෙ පක්ඛිපනෙ අග්ගදානං **කොට්ඨග්ගං. උද්ධරිත්වාති** කොට්ඨතො උද්ධරිත්වා.

''නව අග්ගදානානි අදාසී''ති ඉමිනා ''කථං නු ඛො අහං සත්ථු සන්තිකෙ අග්ගතොව මුච්චෙය්‍ය''න්ති අග්ගග්ගදානවසෙන විවට්ටූපනිස්සයස්ස කුසලස්ස කතූපචිතත්තා, ඤාණස්ස ච තථා පරිපාකං ගතත්තා අග්ගධම්මදෙසනාය තස්ස භාජනභාවං දස්සෙති. තෙනාහ **''ඉමං අග්ගධම්මං තස්ස දෙසෙස්සාමී''**තිආදි. **ඔහීයිත්වා** සඞ්කොචං ආපජ්ජිත්වා.

213. **අඤ්ඤාතුකාමොව** න සන්දිට්ඨිං පරාමාසී. **අබ්භඤ්ඤිංසූති** සන්දෙහජාතස්ස පුච්ඡාවචනන්ති කත්වා **ජානිංසූති** අත්ථමාහ. තෙනාහ පාළියං ''සබ්බෙව න අබ්භඤ්ඤිංසූ''ති. **නෙසන්ති** පූරණාදීනං. **සා පටිඤ්ඤාති** ''කරොතො ඛො මහාරාජ කාරයතො''තිආදිනා (දී. නි. 1.166) පටිඤ්ඤාතා, සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤා එව වා. **නිය්‍යානිකාති** සප්පාටිහාරියා, තෙසං වා සිද්ධන්තසඞ්ඛාතා පටිඤ්ඤා වට්ටතො නිස්සරණට්ඨෙන **නිය්‍යානිකාති.** සාසනස්ස සම්පත්තියා තෙසං සබ්බඤ්ඤුතං, තබ්බිපරියායතො ච අසබ්බඤ්ඤුතං ගච්ඡතීති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **''තස්මා''**තිආදි. **අත්ථාභාවතොති** සුභද්දස්ස සාධෙතබ්බඅත්ථාභාවතො. **ඔකාසාභාවතොති** තථා විත්ථාරිතං කත්වා ධම්මං දෙසෙතුං අවසරාභාවතො. ඉදානි තමෙව ඔකාසාභාවං දස්සෙතුං **''පඨමයාමස්මිං''**න්තිආදි වුත්තං.

214. යෙසං සමණභාවකරානං ධම්මානං සම්පාදනෙන සමණො, තෙ පන උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන අරියමග්ගධම්මාති චතුමග්ගසංසිද්ධියා පාළියං චත්තාරො සමණා වුත්තාති තෙ බාහිරසමයෙ සබ්බෙන සබ්බං නත්ථීති දස්සෙන්තො **''පඨමො සොතාපන්නසමණො''**තිආදිමාහ. **පුරිමදෙසනායාති** ''යස්මිඤ්ච ඛො, සුභද්ද, ධම්මවිනයෙ''තිආදිනා වුත්තාය දෙසනාය. බ්‍යතිරෙකතො, අන්වයතො ච අධිප්පෙතො අත්ථො විභාවීයතීති පඨමනයොපෙත්ථ ''පුරිමදෙසනායා''ති පදෙන සඞ්ගහිතො චාති දට්ඨබ්බො. අත්තනො සාසනං නියමෙන්තො ආහ ''ඉමස්මිං ඛො''ති යොජනා. **ආරද්ධවිපස්සකෙහීති** සමාධිකම්මිකවිපස්සකෙහි, සිඛාප්පත්තවිපස්සකෙ සන්ධාය වුත්තං, න පට්ඨපිතවිපස්සනෙ. අපරෙ පන ''බාහිරකසමයෙ විපස්සනාරම්භස්ස ගන්ධොපි නත්ථෙවාති අවිසෙසවචනමෙත''න්ති වදන්ති. **අධිගතට්ඨානන්ති** අධිගතස්ස කාරණං, තදත්ථං පුබ්බභාගපටිපදන්ති අත්ථො, යෙන සොතාපත්තිමග්ගො අධිගතො, න උපරිමග්ගො, සො සොතාපත්තිමග්ගෙ ඨිතො අකුප්පධම්මතාය තස්ස, තත්ථ වා සිද්ධිතො ඨිතපුබ්බො භූතපුබ්බගතියාති සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො සොතාපන්නො, න සෙසඅරියා භූමන්තරුප්පත්තිතො. සොතාපන්නො හි අත්තනා අධිගතට්ඨානං සොතාපත්තිමග්ගං අඤ්ඤස්ස කථෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගට්ඨං කරෙය්‍ය, න අට්ඨමකො අසම්භවතො. **එස නයො සෙසමග්ගට්ඨෙසූති** එත්ථාපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පගුණං කම්මට්ඨානන්ති** අත්තනො පගුණං විපස්සනාකම්මට්ඨානං, එතෙනෙව ''අවිසෙසවචන''න්ති වාදො පටික්ඛිත්තොති දට්ඨබ්බො.

සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අධිප්පෙතං. තඤ්හි සබ්බඤෙය්‍යධම්මාවබොධනෙ ''කුසලං ඡෙකං නිපුණ''න්ති වුච්චති තත්ථ අසඞ්ගඅප්පටිහතං පවත්තතීති කත්වා. **සමධිකානි** එකෙන වස්සෙන. ඤායන්ති එතෙන චතුසච්චධම්මං යාථාවතො පටිවිජ්ඣන්තීති **ඤායො,** ලොකුත්තරමග්ගොති ආහ **''අරියමග්ගධම්මස්සා''**ති. පදිස්සති එතෙන අරියමග්ගො පච්චක්ඛතො දිස්සතීති **පදෙසො,** විපස්සනාති වුත්තං **''පදෙසෙ විපස්සනාමග්ගෙ''**ති. **සමණොපීති** එත්ථ පි-සද්දො ''පදෙසවත්තී''ති එත්ථාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බොති ආහ **''පදෙසවත්ති…පෙ…. නත්ථීති වුත්තං හොතී''**ති.

215. **සොති** තථාවුත්තො අන්තෙවාසී. **තෙනාති** ආචරියෙන. **අත්තනො ඨානෙ ඨපිතො හොති** පරපබ්බාජනාදීසු නියුත්තත්තා.

සක්ඛිසාවකොති පච්චක්ඛසාවකො, සම්මුඛසාවකොති අත්ථො. **භගවති ධරමානෙති** ධරමානස්ස භගවතො සන්තිකෙ. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **සබ්බොපි සොති** සබ්බො සො තිවිධොපි. **අයං පන අරහත්තං පත්තො,** තස්මා පරිපුණ්ණගතාය මත්ථකප්පත්තො **පච්ඡිමො සක්ඛිසාවකොති.**

පඤ්චමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තථාගතපච්ඡිමවාචාවණ්ණනා

216. තන්ති භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඔවාදකඞ්ගං **දස්සෙතුං…පෙ…. වුත්තං** ධම්මසඞ්ගාහකෙහීති අධිප්පායො. සුත්තාභිධම්මසඞ්ගහිතස්ස ධම්මස්ස අතිසජ්ජනං සම්බොධනං **දෙසනා,** තස්සෙව පකාරතො ඤාපනං වෙනෙය්‍යසන්තානෙ ඨපනං **පඤ්ඤාපනන්ති ''ධම්මොපි දෙසිතො චෙව පඤ්ඤත්තො චා''**ති වුත්තං. තථා විනයතන්තිසඞ්ගහිතස්ස කායවාචානං විනයනතො ''විනයො''ති ලද්ධාධිවචනස්ස අත්ථස්ස අතිසජ්ජනං සම්බොධනං **දෙසනා,** තස්සෙව පකාරතො ඤාපනං අසඞ්කරතො ඨපනං **පඤ්ඤාපනන්ති ''විනයොපි දෙසිතො චෙව පඤ්ඤත්තො චා''**ති වුත්තං. අධිසීලසික්ඛානිද්දෙසභාවෙන සාසනස්ස මූලභූතත්තා විනයො පඨමං සික්ඛිතබ්බොති තං තාව අයමුද්දෙසං සරූපතො දස්සෙන්තො **''මයා හි වො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සත්තාපත්තික්ඛන්ධවසෙනාති** සත්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං අවීතික්කමනීයතාවසෙන . **සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති** ''ඉදං වො කත්තබ්බං, ඉදං වො න කත්තබ්බ''න්ති කත්තබ්බාකත්තබ්බස්ස විභාගෙන අනුසාසනතො.

තෙන තෙනාකාරෙනාති තෙන තෙන වෙනෙය්‍යානං අජ්ඣාසයානුරූපෙන පකාරෙන. **ඉමෙ ධම්මෙති** ඉමෙ සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මෙ. තප්පධානත්තා සුත්තන්තදෙසනාය **''සුත්තන්තපිටකං දෙසිත''**න්ති වුත්තං. **සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති** තංතංචරියානුරූපං සම්මාපටිපත්තියා අනුසාසනතො. කුසලාකුසලාබ්‍යාකතවසෙන **නව හෙතූ. ''සත්ත ඵස්සා''**තිආදි සත්තවිඤ්ඤාණධාතුසම්පයොගවසෙන වුත්තං. ධම්මානුලොමෙ තිකපට්ඨානාදයො ඡ, තථා ධම්මපච්චනීයෙ, ධම්මානුලොමපච්චනීයෙ, ධම්මපච්චනීයානුලොමෙති චතුවීසති සමන්තපට්ඨානානි එතස්සාති **චතුවීසතිසමන්තපට්ඨානං,** තං පන පච්චයානුලොමාදිවසෙන විභජියමානං අපරිමාණනයං එවාති ආහ **''අනන්තනයමහාපට්ඨානපටිමණ්ඩිත''**න්ති. **සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සතීති** ඛන්ධාදිවිභාගෙන ඤායමානං චතුසච්චසම්බොධාවහත්තා සත්ථාරා සම්මාසම්බුද්ධෙන කාතබ්බකිච්චං නිප්ඵාදෙස්සති.

ඔවදිස්සන්ති අනුසාසිස්සන්ති ඔවාදානුසාසනීකිච්චනිප්ඵාදනතො.

චාරිත්තන්ති සමුදාචාරා, නවෙසු පියාලාපං වුඩ්ඪෙසු ගාරවාලාපන්ති අත්ථො. තෙනාහ ''භන්තෙති වා ආයස්මාති වා''ති. ගාරවවචනං හෙතං යදිදං භන්තෙති වා ආයස්මාති වා, ලොකෙ පන ''තත්‍ර භව''න්ති, ''දෙවානං පියා''ති ච ගාරවවචනමෙව.

''ආකඞ්ඛමානො සමූහනතූ''ති වුත්තෙ ''න ආකඞ්ඛමානො න සමූහනතූ''තිපි වුත්තමෙව හොතීති ආහ **''විකප්පවචනෙනෙව ඨපෙසී''**ති. **බලන්ති** ඤාණබලං. යදි අසමූහනනං දිට්ඨං, තදෙව ච ඉච්ඡිතං, අථ කස්මා භගවා ''ආකඞ්ඛමානො සමූහනතූ''ති අවොචාති? තථාරූපපුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන. සන්ති හි කෙචි ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි සමාදාය සංවත්තිතුං අනිච්ඡන්තා, තෙසං තථා අවුච්චමානෙ භගවති විඝාතො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය, තථා පන වුත්තෙ තෙසං විඝාතො න උප්පජ්ජෙය්‍ය ''අම්හාකං එවායං දොසො, යතො අම්හෙසු එව කෙචි සමූහනනං න ඉච්ඡන්තී''ති. කෙචි ''සකලස්ස පන සාසනස්ස සඞ්ඝායත්තභාවකරණත්ථං තථා වුත්ත''න්ති වදන්ති. යඤ්ච කිඤ්චි සත්ථාරා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං සමණා සක්‍යපුත්තියා සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා ජීවිතං විය රක්ඛන්ති. තථා හි තෙ ''ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි ආකඞ්ඛමානො සඞ්ඝො සමූහනතූ''ති වුත්තෙපි න සමූහනිංසු, අඤ්ඤදත්ථු ''පුරතො විය තස්ස අච්චයෙපි රක්ඛිංසු එවා''ති සත්ථුසාසනස්ස , සඞ්ඝස්ස ච මහන්තභාවදස්සනත්ථම්පි තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තථා හි ආයස්මා ආනන්දො, අඤ්ඤෙපි වා භික්ඛූ ''කතමං පන භන්තෙ ඛුද්දකං, කතමං අනුඛුද්දක''න්ති න පුච්ඡිංසු සමූහනජ්ඣාසයස්සෙව අභාවතො.

න තං එවං ගහෙතබ්බන්ති ''නාගසෙනත්ථෙරො බුද්ධානුබුද්ධකං ජානාතී''තිආදිනා වුත්තං තං තෙසං වචනං ඉමිනා වුත්තාකාරෙන න ගහෙතබ්බං අධිප්පායස්ස අවිදිතත්තා. ඉදානි තං අධිප්පායං විභාවෙතුං **''නාගසෙනත්ථෙරො හී''**තිආදි වුත්තං. යස්මා නාගසෙනත්ථෙරො (මිලින්දපඤ්හෙ අභෙජ්ජවග්ගෙ විත්ථාරො) පරෙසං වාදපථොපච්ඡෙදනත්ථං සඞ්ගීතිකාලෙ ධම්මසඞ්ගාහකමහාථෙරෙහි ගහිතකොට්ඨාසෙසු ච අන්තිමකොට්ඨාසමෙව ගහෙත්වා මිලින්දරාජානං පඤ්ඤාපෙසි. මහාකස්සපත්ථෙරො පන එකසික්ඛාපදම්පි අසමූහනිතුකාමතාය තථා කම්මවාචං සාවෙති, තස්මා තං තෙසං වචනං තථා න ගහෙතබ්බං.

217. **ද්වෙළ්හකන්ති** ද්විධාගාහො, අනෙකංසග්ගාහොති අත්ථො. **විමතීති** සංසයාපත්ති. තෙනාහ **''විනිච්ඡිතුං අසමත්ථතා''**ති. **තං වො වදාමීති** තං සංසයවන්තං භික්ඛුං සන්ධාය වො තුම්හෙ වදාමි.

නික්කඞ්ඛභාවපච්චක්ඛකරණඤාණං යෙවාති බුද්ධාදීසු තෙසං භික්ඛූනං නික්කඞ්ඛභාවස්ස පච්චක්ඛකාරියාභාවතො තමත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව. **එත්ථ** එතස්මිං අත්ථෙ.

218. අප්පමජ්ජනං **අප්පමාදො,** සො පන අත්ථතො ඤාණූපසඤ්හිතා සති. යස්මා තත්ථ සතියා බ්‍යාපාරො සාතිසයො, තස්මා **''සතිඅවිප්පවාසෙනා''**ති වුත්තං. **අප්පමාදපදෙයෙව පක්ඛිපිත්වා අදාසි** තං අත්ථතො, තස්ස සකලස්ස බුද්ධවචනස්ස සඞ්ගණ්හනතො ච.

පරිනිබ්බුතකථාවණ්ණනා

219. ඣානාදීසු, චිත්තෙ ච පරමුක්කංසගතවසීභාවතාය ''එත්තකෙ කාලෙ එත්තකා සමාපත්තියො සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා සමාපත්ති සමාපජ්ජනං **''පරිනිබ්බානපරිකම්ම''**න්ති අධිප්පෙතං. **ථෙරොති** අනුරුද්ධත්ථෙරො.

අයම්පි චාති යථාවුත්තපඤ්චසට්ඨියා ඣානානං සමාපන්නභාවකථාපි **සඞ්ඛෙපකථා** එව, කස්මා ? යස්මා භගවා තදාපි දෙවසිකං වළඤ්ජනසමාපත්තියො සබ්බාපි අපරිහාපෙත්වා සමාපජ්ජි එවාති දස්සෙන්තො **''නිබ්බානපුරං පවිසන්තො''**තිආදිමාහ.

ඉමානි ද්වෙපි සමනන්තරානෙව පච්චවෙක්ඛණායපි යෙභුය්‍යෙනානන්තරියකතාය ඣානපක්ඛිකභාවතො, යස්මා භවඞ්ගචිත්තං සබ්බපච්ඡිමං, තතො භවතො චවනතො ''චුති''ති වුච්චති, තස්මා න කෙවලං අයමෙව භගවා, අථ ඛො සබ්බෙපි සත්තා භවඞ්ගචිත්තෙනෙව චවන්තීති දස්සෙතුං **''යෙ හි කෙචී''**තිආදි වුත්තං.

220. **පටිභාගපුග්ගලවිරහිතොති** සීලාදිගුණෙහි අසදිසතාය සදිසපුග්ගලරහිතො.

221. සඞ්ඛාරා වූපසමන්ති එත්ථාති **වූපසමොති** එවංසඞ්ඛාතං ඤාතං කථිතං **නිබ්බානං.**

222. **යන්ති** පච්චත්තෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **''යො කාලං අකරී''**ති.

සුවිකසිතෙනෙවාති පීතිසොමනස්සයොගතො සුට්ඨු විකසිතෙන මුදිතෙන. **වෙදනං අධිවාසෙසි** අභාවසමුදයො කතො සුට්ඨු පරිඤ්ඤාතත්තා. **අනාවරණවිමොක්ඛො** සබ්බසො නිබ්බුතභාවතො.

223. ආකරොන්ති අත්තනො ඵලානි සමානාකාරෙ කරොන්තීති **ආකාරා,** කාරණානි. **සබ්බාකාරවරූපෙතෙති** සබ්බෙහි ආකාරවරෙහි උත්තමකාරණෙහි සීලාදිගුණෙහි සමන්නාගතෙති අත්ථො.

225. **කථංභූතාති** කීදිසාභූතා.

චුල්ලකද්ධානන්ති පරිත්තං කාලං ද්වත්තිනාඩිකාමත්තං වෙලං.

බුද්ධසරීරපූජාවණ්ණනා

227. කංසතාළාදි තාළං අවචරති එත්ථාති **''තාළාවචර''**න්ති වුච්චති ආතතාදිතූරියභණ්ඩං. තෙනාහ **''සබ්බං තූරියභණ්ඩ''**න්ති.

දක්ඛිණදිසාභාගෙනෙවාති අඤ්ඤෙන දිසාභාගෙන අනාහරිත්වා යමකසාලානං ඨානතො දක්ඛිණදිසාභාගෙනෙව, තතොපි **දක්ඛිණදිසාභාගං** හරිත්වා නෙත්වා.

ජෙතවනසදිසෙති සාවත්ථියා ජෙතවනසදිසෙ ඨානෙ, ''ජෙතවනසදිසෙ ඨානෙ''තිපි පාඨො.

228. **පසාධනමඞ්ගලසාලායා**ති අභිසෙකකාලෙ අලඞ්කරණමඞ්ගලසාලාය.

229. **දෙවදානියො**ති තස්ස චොරස්ස නාමං.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථුවණ්ණනා

231. **පාවායා**ති පාවා නගරතො. ආවජ්ජනපටිබද්ධත්තා ජානනස්ස අනාවජ්ජිතත්තා සත්ථු පරිනිබ්බානං අජානන්තො **''දසබලං පස්සිස්සාමී''**ති ථෙරො චින්තෙසි, සත්ථු සරීරෙ වා සත්ථුසඤ්ඤං උප්පාදෙන්තො තථා චින්තෙසි. තෙනෙවාහ ''අථ භගවන්තං උක්ඛිපිත්වා''ති. **''ධුවං පරිනිබ්බුතො භවිස්සතී''ති චින්තෙසි** පාරිසෙසඤායෙන. ජානන්තොපි ථෙරො ආජීවකං පුච්ඡියෙව, පුච්ඡනෙ පන කාරණං සයමෙව පකාසෙතුං **''කිං පනා''**තිආදි ආරද්ධං.

අජ්ජ සත්තාහපරිනිබ්බුතොති අජ්ජ දිවසතො පටිලොමතො සත්තමෙ අහනි පරිනිබ්බුතො.

232. **නාළියා වාපකෙනා**ති නාළියා චෙව ථවිකාය ච.

මඤ්ජුකෙති මඤ්ජුභාණිනෙ මධුරස්සරෙ. **පටිභානෙය්‍යකෙ**ති පටිභානවන්තෙ. **භුඤ්ජිත්වා පාතබ්බයාගූ**ති පඨමං භුඤ්ජිත්වා පිවිතබ්බයාගු.

තස්සාති සුභද්දස්ස වුඩ්ඪපබ්බජිතස්ස.

ආරාධිතසාසනෙති සමාහිතසාසනෙ. **අල**න්ති සමත්ථො. **පාපො**ති පාපපුග්ගලො. **ඔසක්කාපෙතු**න්ති හාපෙතුං අන්තරධාපෙතුං.

පඤ්හවාරාති පඤ්හා විය විස්සජ්ජනානි ''යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොතී''තිආදිනා, (ධ. ස. 1.1) ''යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙතී''තිආදිනා (ධ. ස. 1.251) ච පවත්තානි **එකං ද්වෙ භූමන්තරානි. මූලෙ නට්ඨෙ පිසාචසදිසා භවිස්සාමා**ති යථා රුක්ඛෙ අධිවත්ථො පිසාචො තස්ස සාඛාපරිවාරෙ නට්ඨෙ ඛන්ධං නිස්සාය වසති, ඛන්ධෙ නට්ඨෙ මූලං නිස්සාය වසති, මූලෙ පන නට්ඨෙ අනිස්සයොව හොති, තථා භවිස්සාමාති අත්ථො. අථ වා **මූලෙ නට්ඨෙ**ති පිසාචෙන කිර රුක්ඛගච්ඡාදීනං කඤ්චිදෙව මූලං ඡින්දිත්වා අත්තනො පුත්තස්ස දින්නං, යාව තං තස්ස හත්ථතො න විගච්ඡති, තාව සො තං පදෙසං අදිස්සමානරූපො විචරති. යදා පන තස්මිං කෙනචි අච්ඡින්නභාවෙන වා සතිවිප්පවාසවසෙන වා නට්ඨෙ මනුස්සානම්පි දිස්සමානරූපො විචරති, තං සන්ධායාහ **''මූලෙ නට්ඨෙ පිසාචසදිසා භවිස්සාමා''**ති.

මං කායසක්ඛිං කත්වාති තං පටිපදං කායෙන සච්ඡිකතවන්තං තස්මා තස්සා දෙසනාය සක්ඛිභූතං මං කත්වා. **පටිච්ඡාපෙසි** තං පටිච්ඡාපනං කස්සපසුත්තෙන දීපෙතබ්බං.

233. චන්දනසටිකාබාහුල්ලතො **චන්දනචිතකා.**

තං සුත්වාති තං ආයස්මතා අනුරුද්ධත්ථෙරෙන වුත්තං දෙවතානං අධිප්පායං සුත්වා.

234. **දසිකතන්තං වා**ති පලිවෙඨිතඅහතකාසිකවත්ථානං දසඨානෙන තන්තුමත්තම්පි වා. **දාරුක්ඛන්ධං වා**ති චන්දනාදිචිතකදාරුක්ඛන්ධං වා.

235. සමුදායෙසු පවත්තවොහාරානං අවයවෙසු දිස්සනතො සරීරස්ස අවයවභූතානි අට්ඨීනි **''සරීරානී''**ති වුත්තානි.

න විප්පකිරිංසූති සරූපෙනෙව ඨිතාති අත්ථො. ''සෙසා විප්පකිරිංසූ''ති වත්වා යථා පන තා විප්පකිණ්ණා අහෙසුං, තං දස්සෙතුං **''තත්ථා''**තිආදි වුත්තං.

උදකධාරා නික්ඛමිත්වා නිබ්බාපෙසුන්ති දෙවතානුභාවෙන. එවං මහතියො බහූ උදකධාරා කිමත්ථායාති ආහ **''භගවතො චිතකො මහන්තො''**ති. මහා හි සො වීසරතනසතිකො. **අට්ඨිදන්තකෙහී**ති නඞ්ගලෙහි අට්ඨියෙව හි නෙසං දන්තසදිසානි පොත්ථානි හොන්ති, තස්මා ''අට්ඨිදන්තකානී''ති වුච්චති.

ධම්මකථාව පමාණන්ති අතිවිය අච්ඡරියබ්භුතභාවතො පස්සන්තානං, සුණන්තානඤ්ච සාතිසයං පසාදාවහභාවතො, සවිසෙසං බුද්ධානුභාවදීපනතො. පරිනිබ්බුතස්ස හි බුද්ධස්ස භගවතො එවරූපො ආනුභාවොති තං පවත්තිං කථෙන්තානං ධම්මකථිකානං අත්තනො ඤාණබලානුරූපං පවත්තියමානා ධම්මකථා එවෙත්ථ පමාණං වණ්ණෙතබ්බස්ස අත්ථස්ස මහාවිසයත්තා, තස්මා වණ්ණනාභූමි නාමෙසාති අධිප්පායො. **චතුජ්ජාතියගන්ධපරිභණ්ඩං කාරෙත්වාති** තගරකුඞ්කුමයවනපුප්ඵතමාලපත්තානි පිසිත්වා කතගන්ධෙන පරිභණ්ඩං කාරෙත්වා. **බචිත්වාති** තත්ථ තත්ථ ඔලම්බනවසෙන රචෙත්වා, ගන්ධවත්ථූනි ගහෙත්වා ගන්ථිතමාලා **ගන්ධදාමානි** රතනාවළියො **රතනදාමානි.** බහිකිලඤ්ජපරික්ඛෙපස්ස, අන්තොසාණිපරික්ඛෙපස්ස කරණෙන **සාණිකිලඤ්ජපරික්ඛෙපං කාරෙත්වා.** වාතග්ගාහිනියො පටාකා **වාතපටාකා.** සරභරූපපාදකො පල්ලඞ්කො සරභමයපල්ලඞ්කො, තස්මිං **සරභමයපල්ලඞ්කෙ.**

සත්තිහත්ථා පුරිසා **සත්තියො** තංසහචරණතො යථා ''කුන්තා පචරන්තී''ති, තෙහි සමන්තතො රක්ඛාපනං පඤ්ජරකරණන්ති ආහ **''සත්තිහත්ථෙහි පුරිසෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා''**ති. ධනූහීති එත්ථාපි එසෙව නයො. **සන්නාහගවච්ඡිකං විය කත්වා** නිරන්තරාවට්ඨිතආරක්ඛසන්නාහෙන ගවච්ඡිජාලං විය කත්වා.

සාධුකීළිතන්ති සපරහිතං සාධනට්ඨෙන සාධු, තෙසං කීළිතං උළාරපුඤ්ඤපසවනතො, සම්පරායිකත්ථාවිරොධිකං කීළාවිහාරන්ති අත්ථො.

සරීරධාතුවිභජනවණ්ණනා

236. **ඉමිනාව නියාමෙනාති** යෙන නීහාරෙන මහාතලෙ නිසින්නො කඤ්චි පරිහාරං අකත්වා කෙවලං ඉමිනා නියාමෙනෙව. **සුපිනකොති** දුස්සුපිනකො. **දුකූලදුපට්ටං නිවාසෙත්වාති** ද්වෙ දුකූලවත්ථානි එකජ්ඣං කත්වා නිවාසෙත්වා. එවඤ්හි තානි සොකසමප්පිතස්සාපි අභස්සිත්වා තිට්ඨන්ති.

අභිසෙකසිඤ්චකොති රජ්ජාභිසෙකෙ අභිසෙකමඞ්ගලසිඤ්චකො උත්තමමඞ්ගලභාවතො. **විසඤ්ඤී ජාතො** යථා තං භගවතො ගුණවිසෙසාමතරසඤ්ඤුතාය අවට්ඨිතපෙමො පොථුජ්ජනිකසද්ධාය පතිට්ඨිතපසාදො කතූපකාරතාය සඤ්ජනිතචිත්තමද්දවො.

සුවණ්ණබිම්බිසකවණ්ණන්ති සුවිරචිත අපස්සෙනසදිසං.

කස්මා පනෙත්ථ පාවෙය්‍යකා පාළියං සබ්බපච්ඡතො ගහිතා, කිං තෙ කුසිනාරාය ආසන්නතරාපි සබ්බපච්ඡතො උට්ඨිතා? ආම, සබ්බපච්ඡතො උට්ඨිතාති දස්සෙතුං **''තත්ථ පාවෙය්‍යකා''**තිආදි වුත්තං.

ධාතුපාසනත්ථන්ති සත්ථු ධාතූනං පයිරුපාසනාය. **නෙසං පක්ඛා අහෙසුං** ''ඤායෙන තෙසං සන්තකා ධාතුයො''ති.

237. **දොණගජ්ජිතං නාම අවොච** සත්ථු අවත්ථත්තයූපසංහිතං. එතදත්ථමෙව හි භගවා මග්ගං ගච්ඡන්තො ''පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො දොණො බ්‍රාහ්මණො යාව මෙ පදවළඤ්ජං පස්සති, තාව මා විගච්ඡතූ''ති අධිට්ඨාය අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. දොණොපි ඛො බ්‍රාහ්මණො ''ඉමානි සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස පදානී''ති සල්ලක්ඛෙන්තො පදානුසාරෙන සත්ථු සන්තිකං උපගච්ඡි, සත්ථාපිස්ස ධම්මං දෙසෙසි, තෙනපි සො භගවති නිවිට්ඨසද්ධො අහොසි. එතදවොච, කිං අවොචාති ආහ **''සුණන්තු...පෙ.... අවොචා''**ති.

කායෙන එකසන්නිපාතා වාචාය එකවචනා අභින්නවචනා එවං සමග්ගා හොථ. තස්ස පනිදං කාරණන්ති ආහ **''සම්මොදමානා''**ති. තෙනාහ **''චිත්තෙනාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්මොදමානා හොථා''**ති.

238. **තතො තතො සමාගතසඞ්ඝානන්ති** තතො තතො අත්තනො වසනට්ඨානතො සමාගන්ත්වා සන්නිපතිතභාවෙන සමාගතසඞ්ඝානං. තථා සමාපතිතසමූහභාවෙන **සමාගතගණානං.** වචනසම්පටිච්ඡනෙන **පටිස්සුණිත්වා.**

ධාතුථූපපූජාවණ්ණනා

239. **යක්ඛග්ගාහො** දෙවතාවෙසො. **ඛිපිතකං** ධාතුක්ඛොභං උප්පාදෙත්වා ඛිපිතකරොගො. **අරොචකො** ආහාරස්ස අරුච්චනරොගො.

සත්තමදිවසෙති සත්තවස්සසත්තමාසතො පරතො සත්තමෙ දිවසෙ. **බලානුරූපෙනාති** විභවබලානුරූපෙන.

පච්ඡා සඞ්ගීතිකාරකාති දුතියං තතියං සඞ්ගීතිකාරකා. **ධාතූනං අන්තරායං දිස්වාති** තත්ථ තත්ථ චෙතියෙ යථාපතිට්ඨාපිතභාවෙනෙව ඨිතානං ධාතූනං මිච්ඡාදිට්ඨිකානං වසෙන අන්තරායං දිස්වා, මහාධාතුනිධානෙන සම්මදෙව රක්ඛිතානං අනාගතෙ අසොකෙන ධම්මරඤ්ඤා තතො උද්ධරිත්වා විත්ථාරිතභාවෙ කතෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතසුඛාවහභාවඤ්ච දිස්වාති අධිප්පායො. **පරිචරණමත්තමෙවාති** ගහෙත්වා පරිචරිතබ්බධාතුමත්තමෙව. රාජූනං හත්ථෙ **ඨපෙත්වා,** න චෙතියෙසු. තථා හි පච්ඡා අසොකමහාරාජා චෙතියෙසු ධාතූනං න ලභති.

පුරිමං පුරිමං කතස්ස ගණ්හනයොග්‍යං පච්ඡිමං පච්ඡිමං කාරෙන්තො **අට්ඨ අට්ඨ හරිචන්දනාදිමයෙ කරණ්ඩෙ ච ථූපෙ ච කාරෙසි.** ලොහිතචන්දනමයාදීසුපි එසෙව නයො. **මණිකරණ්ඩෙසූති** ලොහිතඞ්කමසාරගල්ලඵලිකමයෙ ඨපෙත්වා අවසෙසමණිවිචිත්තකෙසු කරණ්ඩෙසු.

ථූපාරාමචෙතියප්පමාණන්ති දෙවානංපියතිස්සමහාරාජෙන කාරිතචෙතියප්පමාණං.

මාලා මා මිලායන්තූති ''යාව අසොකො ධම්මරාජා බහි චෙතියානි කාරෙතුං ඉතො ධාතුයො උද්ධරිස්සති, තාව මාලා මා මිලායන්තූ''ති **අධිට්ඨහිත්වා. ආවිඤ්ඡනරජ්ජුයන්ති** අග්ගළාවිඤ්ඡනරජ්ජුයං. **කුඤ්චිකමුද්දිකන්ති** ද්වාරවිවරණත්ථං කුඤ්චිකඤ්චෙව මුද්දිකඤ්ච.

වාළසඞ්ඝාතයන්තන්ති කුක්කුලං පටිභයදස්සනං අඤ්ඤමඤ්ඤපටිබද්ධගමනාදිතාය සඞ්ඝාටිතරූපකයන්තං යොජෙසි. තෙනාහ **''කට්ඨරූපකානී''**තිආදි. **ආණියා බන්ධිත්වාති** අනෙකකට්ඨරූපවිචිත්තයන්තං අත්තනො දෙවානුභාවෙන එකාය එව ආණියා බන්ධිත්වා විස්සකම්මො දෙවලොකමෙව ගතො. **''සමන්තතො''**තිආදි පන තස්මිං ධාතුනිදානෙ අජාතසත්තුනො කිච්චවිසෙසානුට්ඨානදස්සනං.

''අසුකට්ඨානෙ නාම ධාතුනිධාන''න්ති රඤ්ඤා පුච්ඡිතෙ ''තස්මිං සන්නිපාතෙ විසෙසලාභිනො නාහෙසු''න්ති කෙචි. ''අත්තානං නිගූහිත්වා තස්ස වුඩ්ඪතරස්ස වචනං නිස්සාය වීමංසන්තො ජානිස්සතීති න කථෙසු''න්ති අපරෙ. **යක්ඛදාසකෙති** උපහාරාදිවිධිනා දෙවතාවෙසනකෙ භූතාවිග්ගාහකෙ.

ඉමං පදන්ති ''එවමෙතං භූතපුබ්බ''න්ති දුතියසඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතං ඉමං පදං. මහාධාතුනිධානම්පි තස්ස අත්ථං කත්වා **තතියසඞ්ගීතිකාරාපි ඨපයිංසු.**

මහාපරිනිබ්බානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

4. මහාසුදස්සනසුත්තවණ්ණනා

කුසාවතීරාජධානීවණ්ණනා

242. **සොවණ්ණමයා**ති සුවණ්ණමයා. **අයං පාකාරො**ති සබ්බරතනමයො පාකාරො. **තයො තයො**ති අන්තො ච තයො, බහි ච තයොති තයො තයො.

එසිකත්ථම්භො ඉන්දඛීලො නගරසොභනො අලඞ්කාරත්ථම්භො. අඞ්ගීයති ඤායති පුථුලභාවො එතෙනාති **අඞ්ගං,** පරික්ඛෙපො. තිපොරිසං අඞ්ගං එතිස්සාති **තිපොරිසඞ්ගා.** තෙනාහ **"තෙනා"**තිආදි. **තෙන** පඤ්චහත්ථප්පමාණෙන තිපොරිසෙන. **පණ්ණඵලෙසුපී**ති සබ්බරතනමයානං තාලානං පණ්ණඵලෙසුපි. **එසෙව නයො**ති "පණ්ණෙසු එකං පත්තකං සොවණ්ණමයං, එකං රූපියමයං. ඵලෙසුපි එකො ලෙඛාභාවො සොවණ්ණමයො, එකො රූපියමයො"තිආදිකො අයමත්ථො අතිදිට්ඨො. **පාකාරන්තරෙ**ති ද්වින්නං ද්වින්නං පාකාරානං අන්තරෙ. **එකෙකා හුත්වා ඨිතා** තාලපන්ති.

ඡෙකොති පටු සුවිසදො, සො වස්ස පටුභාවො මනොසාරොති ආහ **"සුන්දරො"**ති. **රඤ්ජෙතු**න්ති රාගං උප්පාදෙතුං. **ඛමනෙයො**ති රොචනෙව. **න බීභච්ඡෙතී**ති න තජ්ජෙති, සොතසුඛභාවතො පියායිතබ්බො ච හොති. කුම්භථූණදද්දරිකාදි **එකතලං තූරියං.** උභයතලං පාකටමෙව. **සබ්බතො පරියොනද්ධං** චතුරස්සඅම්බණකං, පණවාදි ච. **වංසාදී**ති **ආදි**-සද්දෙන සඞ්ඛාදිකං සඞ්ගණ්හාති. **සුමුච්ඡිතස්සා**ති සුට්ඨු පරියත්තස්ස. **පමාණෙ**ති නාතිදළ්හනාතිසිථිලතාසඞ්ඛාතෙ මජ්ඣිමෙ මුච්ඡනප්පමාණෙ . **හත්ථං වා පාදං වා චාලෙත්වා**ති හත්ථලයපාදලයෙ සජ්ජෙත්වා. **නච්චන්තා**ති සාඛානච්චං නච්චන්තා.

චක්කරතනවණ්ණනා

243. **උපොසථං** වුච්චති අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං සබ්බදිවසෙසු ගහට්ඨෙහි රක්ඛිතබ්බසීලං, සමාදානවසෙන තං තස්ස අත්ථීති උපොසථිකො, තස්ස **උපොසථිකස්ස.** තෙනාහ **"සමාදින්නඋපොසථඞ්ගස්සා"**ති. **තදා**ති තස්මිං කාලෙ. කස්මිං පන කාලෙති? යස්මිං කාලෙ චක්කවත්තිභාවසංවත්තනියදානසීලාදිපුඤ්ඤසම්භාරසමුදාගමසම්පන්නො පූරිතචක්කවත්තිවත්තො කාලදීපදෙසවිසෙසපච්චාජාතියා චෙව කුලරූපභොගාධිපතෙය්‍යාදිගුණවිසෙසසම්පත්තියා ච තදනුරූපෙ අත්තභාවෙ ඨිතො හොති, තස්මිං කාලෙ. තාදිසෙ හි කාලෙ චක්කවත්තිභාවී පුරිසවිසෙසො යථාවුත්තගුණසමන්නාගතො රාජා ඛත්තියො මුද්ධාවසිත්තො විසුද්ධසීලො අනුපොසථං සතසහස්සවිස්සජ්ජනාදිනා සම්මාපටිපත්තිං පටිපජ්ජති, න යදා චක්කරතනං උප්පජ්ජති, තදා එව. ඉමෙ ච විසෙසා සබ්බචක්කවත්තීනං සාධාරණවසෙන වුත්තා. තෙනාහ **"පාතොව…පෙ…. ධම්මතා"**ති. බොධිසත්තානං පන චක්කවත්තිභාවාවහගුණාපි චක්කවත්තිගුණාපි සාතිසයාව හොන්ති.

වුත්තප්පකාරපුඤ්ඤකම්මපච්චයන්ති චක්කවත්තිභාවාවහදානදමසංයමාදිපුඤ්ඤකම්මහෙතුකං. **නීලමණිසඞ්ඝාතසදිස**න්ති ඉන්දනීලමණිසඤ්චයසමානං. **දිබ්බානුභාවයුත්තත්තා**ති දස්සනෙය්‍යතා, මනුඤ්ඤඝොසතා, ආකාසගාමිතා, ඔභාසවිස්සජ්ජනා, අප්පටිඝාතතා, රඤ්ඤො ඉච්ඡිතත්ථනිප්ඵත්තිකාරණතාති එවමාදීහි දිබ්බසදිසෙහි ආනුභාවෙහි සමන්නාගතත්තා, එතෙන දිබ්බං වියාති දිබ්බන්ති දස්සෙති. න හි තං දෙවලොකපරියාපන්නං. සහස්සං අරා එතස්සාති වා **සහස්සාරං. සබ්බෙහි ආකාරෙහී**ති සබ්බෙහි සුන්දරෙහි පරිපුණ්ණාවයවෙ ලක්ඛණසම්පන්නෙ චක්කෙ ඉච්ඡිතබ්බෙහි ආකාරෙහි. **පරිපූර**න්ති පරිපුණ්ණං, සා වස්සා පාරිපූරිං ඉදානෙව විත්ථාරෙස්සති.

පනාළීති ඡිද්දං. **සුද්ධසිනිද්ධදන්තපන්තියා** නිබ්බිවරායාති අධිප්පායො. තස්සා පන පනාළියා සමන්තතො පස්සස්ස රජතමයත්තා **සාරරජතමයා** වුත්තා. යස්මා වස්ස චක්කස්ස රථචක්කස්ස විය අන්තොභාවො නාම නත්ථි, තස්මා වුත්තං **"උභොසුපි බාහිරන්තෙසූ"**ති. කතපරික්ඛෙපා හොති පනාළීති යොජනා. **නාභිපනාළිපරික්ඛෙපපට්ටෙසූ**ති නාභිපරික්ඛෙපපට්ටෙ චෙව නාභියා පනාළිපරික්ඛෙපපට්ටෙ ච.

තෙසන්ති අරානං. **ඝටකා** නාම අලඞ්කාරභූතා ඛුද්දකපුණ්ණඝටා. තථා **මණිකා** නාම මුත්තාවළිකා. **පරිච්ඡෙදලෙඛා** තස්ස තස්ස පරිච්ඡෙදදස්සනවසෙන ඨිතා පරිච්ඡින්නලෙඛා. **ආදි**-සද්දෙන මාලාකම්මාදිං සඞ්ගණ්හාති. **සුවිභත්තානෙවා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංකිණ්ණත්තා සුට්ඨු විභත්තානි.

"සුරත්තා"තිආදීසු **සුරත්ත**ග්ගහණෙන මහානාමවණ්ණතං පටික්ඛිපති, **සුද්ධ**ග්ගහණෙන සංකිලිට්ඨතං, **සිනිද්ධ**ග්ගහණෙන ලූඛතං. කාමං තස්ස චක්කරතනස්ස නෙමිමණ්ඩලං අසන්ධිකමෙව නිබ්බත්තං, සබ්බත්ථකමෙව පන කෙවලං පවාළවණ්ණෙන ච සොභතීති පකතිචක්කස්ස සන්ධියුත්තට්ඨානෙ සුරත්තසුවණ්ණපට්ටාදිමයාහි වට්ටපරිච්ඡෙදලෙඛාහි පඤ්ඤායමානාහි සසන්ධිකා විය දිස්සන්තීති ආහ **"සන්ධීසු පනස්සා"**තිආදි.

නෙමිමණ්ඩලපිට්ඨියන්ති නෙමිමණ්ඩලස්ස පිට්ඨිපදෙසෙ. ආකාසචාරිභාවතො හිස්ස තත්ථ වාතග්ගාහී පවාළදණ්ඩො හොති. **දසන්නං දසන්නං අරානං අන්තරෙති** දසන්නං දසන්නං අරානං අන්තරෙ සමීපෙ පදෙසෙ. **ඡිද්දමණ්ඩලඛචිතොති** මණ්ඩලසණ්ඨානඡිද්දවිචිත්තො. **සුකුසලසමන්නාහතස්සාති** සුට්ඨු කුසලෙන සිප්පිනා පහතස්ස, වාදිතස්සාති අත්ථො. **වග්ගූති** මනොරමො. **රජනීයොති** සුණන්තානං රාගුප්පාදකො. **කමනීයොති** කන්තො. **සමොසරිතකුසුමදාමාති** ඔලම්බිතසුගන්ධකුසුමදාමා. **නෙමිපරික්ඛෙපස්සාති** නෙමිපරියන්තපරික්ඛෙපස්ස. නාභිපනාළියා ද්වින්නං පස්සානං වසෙන **"ද්වින්නම්පි නාභිපනාළීන"**න්ති වුත්තං. එකා එව හි සා පනාළි. **යෙහීති** යෙහි ද්වීහි මුඛෙහි. පුන **යෙහීති** යෙහි මුත්තකලාපෙහි.

ඔධාපයමානන්ති සොතුං අවහිතානි කුරුමානං.

චන්දො පුරතො චක්කරතනං පච්ඡාති එවං **පුබ්බාපරියෙන** පුබ්බාපරභාවෙන.

අන්තෙපුරස්සාති අනුරාධපුරෙ රඤ්ඤො අන්තෙපුරස්ස. **උත්තරසීහපඤ්ජරසදිසෙති** තදා රඤ්ඤො පාසාදෙ තාදිසස්ස උත්තරදිසාය සීහපඤ්ජරස්ස ලබ්භමානත්තා වුත්තං. **සුඛෙන සක්කාති** කිඤ්චි අනාරුහිත්වා, සරීරඤ්ච අනුල්ලඞ්ඝිත්වා යථාඨිතෙනෙව හත්ථෙන පුප්ඵමුට්ඨියො ඛිපිත්වා **සුඛෙන සක්කා හොති පූජෙතුං.**

නානාවිරාගරතනප්පභාසමුජ්ජලන්ති නානාවිධවිචිත්තවණ්ණරතනොභාසපභස්සරං. **ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පවත්තෙති** ආගන්ත්වා ඨිතට්ඨානතො උපරි ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පවත්තෙ.

244. **රාජායුත්තාති** රඤ්ඤො කිච්චෙ ආයුත්තකපුරිසා.

සිනෙරුං වාමපස්සෙන කත්වා තස්ස ධුරතරං ගච්ඡන්තො **"වාමපස්සෙන සිනෙරුං පහාය"**ති වුත්තං.

විනිබ්බෙධෙනාති තිරියං විනිවිජ්ඣනවසෙන. **සන්නිවෙසක්ඛමොති** ඛන්ධාවාරසන්නිවෙසයොග්ගො. **සුලභාහාරුපකරණොති** සුඛෙනෙව ලද්ධබ්බධඤ්ඤගොරසදාරුතිණාදිභොජනසාධනො.

පරචක්කන්ති පරස්ස රඤ්ඤො සෙනා, ආණා වා.

ආගමනනන්දනොති ආගමනෙන නන්දිජනනො. ගමනෙන සොචෙතීති **ගමනසොචනො. උපකප්පෙථාති** උපරූපරි කප්පෙථ, සංවිදහථ උපනෙථාති අත්ථො. **උපපරික්ඛිත්වාති** හෙතුතොපි සභාවතොපි ඵලතොපි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදිආදීනවතොපි වීමංසිත්වා. විභාවෙන්ති පඤ්ඤාය අත්ථං විභූතං කරොන්තීති **විභාවිනො,** පඤ්ඤවන්තො. **අනුයන්තාති** අනුවත්තකා, අනුවත්තකභාවෙනෙව, පන රඤ්ඤො ච මහානුභාවෙන තෙ ජිගුච්ඡනවසෙන පාපතො අනොරමන්තාපි එකච්චෙ ඔත්තප්පවසෙන ඔරමන්තීති වෙදිතබ්බං.

ඔගච්ඡමානන්ති ඔසීදන්තං. **යොජනමත්තන්ති** විත්ථාරතො යොජනමත්තං පදෙසං. ගම්භීරභාවෙන පන යථා භූමි දිස්සති, එවං ඔගච්ඡති. තෙනාහ **"මහාසමුද්දතල"**න්තිආදි. **අන්තෙ චක්කරතනං** උදකෙන සෙනාය අනජ්ඣොත්ථරණත්ථං. පුරත්ථිමො මහාසමුද්දො පරියන්තො එතස්සාති පුරත්ථිමමහාසමුද්දපරියන්තො, තං **පුරත්ථිමමහාසමුද්දපරියන්තං,** පුරත්ථිමමහාසමුද්දං පරියන්තං කත්වාති අත්ථො.

චාතුරන්තායාති චතුසමුද්දන්තාය, පුරත්ථිමදිසාදිචතුකොට්ඨාසන්තාය වා. **සොභයමානං වියාති විය**-සද්දො නිපාතමත්තං. අත්තනො අච්ඡරියගුණෙහි සොභන්තමෙව හි තං තිට්ඨති. පාළියම්පි හි ''උපසොභයමානං'' ත්වෙව වුත්තං.

හත්ථිරතනවණ්ණනා

246. **හරිචන්දනාදීහීති ආදි**-සද්දෙන චතුජ්ජාතියගන්ධාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ආගමනං චින්තෙථාති වදන්ති** චක්කවත්තිවත්තස්ස පූරිතතාය පරිචිතත්තා. කාළතිලකාදීනං අභාවෙන **විසුද්ධසෙතසරීරො. සත්තපතිට්ඨොති** භූමිඵුසනකෙහි වාලධි, වරඞ්ගං, හත්ථොති ඉමෙහි ච තීහි, චතූහි පාදෙහි චාති සත්තහි අවයවෙහි පතිට්ඨිතත්තා සත්තපතිට්ඨො. **සබ්බකනිට්ඨොති** සබ්බෙහි ඡද්දන්තකුලහත්ථීහි හීනො. **උපොසථකුලා සබ්බජෙට්ඨොති** උපොසථකුලතො ආගච්ඡන්තො තත්ථ සබ්බප්පධානො ආගච්ඡතීති යොජනා. **වුත්තනයෙනාති** ''මහාදානං දත්වා''තිආදිනා වුත්තෙන නයෙන. චක්කවත්තීනං, චක්කවත්තිපුත්තානඤ්ච චක්කවත්තිං උද්දිස්ස **චින්තයන්තානං ආගච්ඡති. අපනෙත්වාති** අත්තනො ආනුභාවෙන අපනෙත්වා. ගන්ධමෙව හි තස්ස ඉතරෙ හත්ථී න සහන්ති.

සරධෙනුවච්ඡකො වියාති සරෙ පරිචිතධෙනුයා තත්ථෙව ජාතසංවද්ධවච්ඡකො විය. **සකලපථවින්ති** සකලං ජම්බුදීපසඤ්ඤිතං පථවිං.

අස්සරතනවණ්ණනා

247. **සින්ධවකුලතොති** සින්ධවස්සාජානීයකුලතො.

මණිරතනවණ්ණනා

248. **සකටනාභිසමපරිණාහන්ති** පරිණාහතො මහාසකටස්ස නාභියා සමප්පමාණං. **උභොසු අන්තෙසූති** හෙට්ඨා, උපරි චාති ද්වීසු අන්තෙසු. **කණ්ණිකපරියන්තතොති** ද්වින්නං කඤ්චනපදුමානං කණ්ණිකාය පරියන්තතො. **මුත්තාජාලකෙ ඨපෙත්වාති** සුවිසුද්ධෙ මුත්තමයෙ ජාලකෙ පතිට්ඨාපෙත්වා. **අරුණුග්ගමනවෙලා වියාති** අරුණුග්ගමනසීසෙන සූරියුදයක්ඛණං උපලක්ඛෙති.

ඉත්ථිරතනවණ්ණනා

249. ''ඉත්ථිරතනං පාතුභවතී''ති වත්වා කුතස්සා පාතුභාවොති දස්සෙතුං **''මද්දරාජකුලතො''**තිආදි වුත්තං. මද්දරට්ඨං කිර ජම්බුදීපෙ අභිරූපානං ඉත්ථීනං උප්පත්තිට්ඨානං. තථා හි ''සිඤ්චයමහාරාජස්ස දෙවී, වෙස්සන්තරමහාරාජස්ස දෙවී, භද්දකාපිලානී''ති එවමාදි ඉත්ථිරතනං මද්දරට්ඨෙ එව උප්පන්නං. **පුඤ්ඤානුභාවෙනාති** චක්කවත්තිරඤ්ඤො පුඤ්ඤතෙජෙන.

සණ්ඨානපාරිපූරියාති හත්ථපාදාදිසරීරාවයවානං සුසණ්ඨිතාය. අවයවපාරිපූරියා හි සමුදායපාරිපූරිසිද්ධි . **රූපන්ති** සරීරං ''රූපං ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී''තිආදීසු (ම. නි. 1.306) විය. **දස්සනීයාති** සුරූපභාවෙන පස්සිතබ්බයුත්තා. තෙනාහ **''දිස්සමානාවා''**තිආදි. **සොමනස්සවසෙන චිත්තං පසාදෙති** යොනිසො චින්තෙන්තානං කම්මඵලසද්ධාය වසෙන. **පසාදාවහත්තාති** කාරණවචනෙන යථා පාසාදිකතාය වණ්ණපොක්ඛරතාසිද්ධි වුත්තා, එවං දස්සනීයතාය පාසාදිකතාසිද්ධි, අභිරූපතාය ච දස්සනීයතාසිද්ධි වත්තබ්බාති නයං දස්සෙති. පටිලොමතො වා වණ්ණපොක්ඛරතාය පාසාදිකතාසිද්ධි, පාසාදිකතාය දස්සනීයතාසිද්ධි, දස්සනීයතාය අභිරූපතාසිද්ධි යොජෙතබ්බා. එවං සරීරසම්පත්තිවසෙන අභිරූපතාදිකෙ දස්සෙත්වා ඉදානි සරීරෙ දොසාභාවවසෙනපි තෙ දස්සෙතුං **''අභිරූපා වා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථා පමාණයුත්තා, එවං ආරොහපරිණාහයොගතො ච පාසාදිකා නාතිදීඝතාදයො, එවං මනුස්සානං දිබ්බරූපතාසම්පත්තිපීති **''අප්පත්තා දිබ්බවණ්ණ''**න්ති වුත්තං.

ආරොහසම්පත්ති වුත්තා උබ්බෙධෙන පාසාදිකභාවතො. **පරිණාහසම්පත්ති** වුත්තා කිසථූලදොසාභාවතො. **වණ්ණසම්පත්ති වුත්තා** විවණ්ණතාභාවතො. **කායවිපත්තියාති** සරීරදොසස්ස. **සතවාරවිහතස්සාති** සත්තක්ඛත්තුං විහතස්ස, ''සතවාරවිහතස්සා''ති ච ඉදං කප්පාසපිචුවසෙන වුත්තං, තූලපිචුනො පන විහනනමෙව නත්ථි. කුඞ්කුමතගරතුරුක්ඛයවනපුප්ඵානි **චතුජ්ජාති.** ''තමාලතගරතුරුක්ඛයවනපුප්ඵානී''ති අපරෙ.

අග්ගිදඩ්ඪා වියාති ආසනගතෙන අග්ගිනා දඩ්ඪා විය. **පඨමමෙවාති** රාජානං දිස්වාපි කිච්චන්තරප්පසුතා අහුත්වා කිච්චන්තරතො පඨමමෙව, දස්සනසමකාලං එවාති අත්ථො. රඤ්ඤො නිසජ්ජාය පච්ඡා නිපාතනං නිසීදනං සීලං එතිස්සාති **පච්ඡානිපාතිනී.** තං තං අත්තනා රඤ්ඤො කාතබ්බකිච්චං ''කිං කරොමී''ති පුච්ඡිතබ්බතාය කිං කරණං පටිසාවෙතීති **කිංකාරපටිස්සාවිනී.**

මාතුගාමො නාම යෙභුය්යෙන සඨජාතිකො, ඉත්ථිරතනස්ස පන තං නත්ථීති දස්සෙතුං **''ජ්වාස්සා''**තිආදි වුත්තං.

ගුණාති රූපගුණා චෙව ආචාරගුණා ච. **පුරිමකම්මානුභාවෙනාති** කතස්ස පුරිමකම්මස්සානුභාවෙන ඉත්ථිරතනස්ස තබ්භාවසංවත්තනියස්ස පුරිමකම්මස්ස ආනුභාවෙන. චක්කවත්තිනොපි පරිවාරසම්පත්තිසංවත්තනියං පුඤ්ඤකම්මං තාදිසස්ස ඵලවිසෙසස්ස උපනිස්සයො හොතියෙව. තෙනාහ **''චක්කවත්තිනො පුඤ්ඤං උපනිස්සායා''**ති, එතෙන සෙසෙසුපි සවිඤ්ඤාණකරතනෙසු අත්තනො කම්මවසෙන නිබ්බත්තෙසුපි තෙසං තෙසං විසෙසානං තදුපනිස්සයතා විභාවිතා එවාති දට්ඨබ්බා. පුබ්බෙ එකදෙසවසෙන ලබ්භමානා පාරිපූරී රඤ්ඤො චක්කවත්තිභාවූපගමනතො පට්ඨාය සබ්බාකාරපරිපූරා ජාතා.

ගහපතිරතනවණ්ණනා

250. **පකතියා චාති** සභාවෙනෙව චක්කරතනපාතුභාවතො පුබ්බෙපි. යාදිසං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පුඤ්ඤබලං නිස්සාය යථාවුත්තා චක්කරතනානුභාවනිබ්බත්ති, තාදිසං එතස්ස පුඤ්ඤබලං නිස්සාය ගහපතිරතනස්ස කම්මවිපාකජං දිබ්බචක්ඛුං නිබ්බත්තෙතීති ආහ **''චක්කරතනානුභාවසහිත''**න්ති. කාරණස්ස හි එකසන්තතිපතිතතාය, ඵලස්ස ච සමානකාලිකතාය තථාවචනං.

පරිණායකරතනවණ්ණනා

251. ''අයං ධම්මො, අයං අධම්මො''තිආදිනා කම්මස්සකතාවබොධනසඞ්ඛාතස්ස පණ්ඩිතභාවස්ස අත්ථිතාය **පණ්ඩිතො.** බාහුසච්චබ්‍යත්තියා **බ්‍යත්තො.** සභාවසිද්ධාය මෙධාසඞ්ඛාතාය පකතිපඤ්ඤාය අත්ථිතාය **මෙධාවී.** අත්තනො යාථාවබුද්ධමත්ථං පරෙසං විභාවෙතුං පකාසෙතුං සමත්ථතාය **විභාවී. චවත්ථපෙතුන්ති** නිච්ඡිතුං.

චතුඉද්ධිසමන්නාගතවණ්ණනා

252. විපච්චනං විපාකො, විපාකො එව **වෙපාකො** යථා ''විකතමෙව වෙකත''න්ති. සමං නාතිසීතනාච්චුණ්හතාය අවිසමං භුත්තස්ස වෙපාකො එතිස්සා අත්ථීති සමවෙපාකිනී, තාය **සමවෙපාකිනියා.**

ධම්මපාසාදපොක්ඛරණිවණ්ණනා

253. **ජනරාසිං කාරෙත්වා** තෙන ජනරාසිනා ඛණිත්වා **න මාපෙසි.** කිඤ්චරහීති ආහ **''රඤ්ඤො පනා''**තිආදි. තත්ථ කාරණං පරතො ආගමිස්සති. **එකාය** වෙදිකාය **පරික්ඛිත්තා** පොක්ඛරණියො . **පරිවෙණපරිච්ඡෙදපරියන්තෙති** එත්ථ **පරිවෙණං** නාම සමන්තතො විවටඞ්ගණභූතං පොක්ඛරණියා තීරං, තස්ස පරිච්ඡෙදභූතෙ පරියන්තෙ **එකාය** වෙදිකාය පරික්ඛිත්තා පොක්ඛරණියො. **එතදහොසීති** එතං ''යංනූනාහං ඉමාසු පොක්ඛරණීසු''තිආදිකං අහොසීති. **සබ්බොතුකන්ති** සබ්බෙසු උතූසු පුප්ඵනකං. **නානාවණ්ණඋප්පලබීජාදීනීති** රත්තනීලාදිනානාවණ්ණපුප්ඵෙන පුප්ඵනකඋප්පලබීජාදීනි. **ජලජථලජමාලන්ති** ජලජථලජපුප්ඵමාලං.

254. **පරිවාරවසෙනාති** තඞ්ඛණිකපරිවාරවසෙන, ඉදඤ්ච පඨමං පට්ඨපිතනියාමෙනෙව වුත්තං, පච්ඡා පන යානසයනාදීනි විය ඉත්ථියොපි අත්ථිකානං පරිච්චත්තා එව. තෙනාහ ''ඉත්ථිම්පී''තිආදි. **පරිච්චාගවසෙනාති** නිරපෙක්ඛපරිච්චාගවසෙන. දීයතීති **දානං,** දෙය්‍යවත්ථු. තං අග්ගීයති නිස්සජ්ජීයති එත්ථාති **දානග්ගං,** පරිවෙසනට්ඨානං. **තාදිසානි අත්ථීති** යාදිසානි රඤ්ඤො දානග්ගෙ බොමසුඛුමාදීනි වත්ථානි, තාදිසානි **යෙසං** අත්තනො සන්තකානි සන්ති. **ඔහායාති** පහාය තත්ථෙව ඨපෙත්වා. අත්ථො අත්ථි යෙසං තෙති **අත්ථිකා.** එවං **අනත්ථිකාපි** දට්ඨබ්බා.

255. **කලහසද්දොපීති පි**-සද්දෙන දානාධිප්පායෙන ගෙහතො නීහතං පුන ගෙහං පවෙසෙතුං න යුත්තන්ති ඉමමත්ථං සමුච්චෙති. තෙනාහ **''න ඛො එතං අම්හාකං පතිරූප''**න්තිආදි (දී. නි. 2.255).

257. **උණ්හීසමත්ථකෙති** සිඛාපරියන්තමත්ථකෙ. **පරිච්ඡෙදමත්ථකෙති** පාසාදඞ්ගණපරිච්ඡෙදස්ස මත්ථකෙ.

258. **හරතීති** අතිවිය පභස්සරභාවෙන චක්ඛූනි පටිහරන්තං දුද්දික්ඛතාය දිට්ඨියො හරති අපනෙන්තං විය හොති. තං පන හරණං නෙසං පරිප්ඵන්දනෙනාති ආහ **''ඵන්දාපෙතී''**ති.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඣානසම්පත්තිවණ්ණනා

260. **මහතියා ඉද්ධියාති** මහන්තෙන ඉච්ඡිතත්ථසමිජ්ඣනෙන. **තෙසංයෙව** ඉච්ඡිතිච්ඡිතත්ථානං. **''අනුභවිතබ්බාන''**න්ති ඉමිනා ආනුභාව-සද්දස්ස කම්මසාධනතං දස්සෙති. පුබ්බෙ සම්පන්නං කත්වා දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගස්ස කතභාවං දස්සෙන්තො **''සම්පත්තිපරිච්චාගස්සා''**ති ආහ. අත්තානං දමෙති එතෙනාති **දමො.**

බොධිසත්තපුබ්බයොගවණ්ණනා

අස්සාති මහාසුදස්සනරඤ්ඤො. **එකො ථෙරොති** අප්පඤ්ඤාතො නාමගොත්තතො අඤ්ඤතරො පුථුජ්ජනො ථෙරො. **ථෙරං දිස්වාති** අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසින්නං දිස්වා. **කට්ඨත්ථරණන්ති** කට්ඨමයං අත්ථරණං, දාරුඵලකන්ති අත්ථො.

පරිභොගභාජනන්ති පානීයපරිභොජනීයාදිපරිභොගයොග්‍යං භාජනං. **ආරකණ්ටකන්ති** සූචිවිජ්ඣනකකණ්ටකං. **පිප්ඵලිකන්ති** ඛුද්දකසත්ථකං. **උදකතුම්බකන්ති** කුණ්ඩිකං.

කූටාගාරද්වාරෙයෙව නිවත්තෙසීති කූටාගාරං පවිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තෙසං මිච්ඡාවිතක්කානං පවත්තියා ඔකාසං නාදාසි.

261. **කසිණමෙව පඤ්ඤායතී** මහාපුරිසස්ස තත්ථ තත්ථ කතාධිකාරත්තා, තෙසඤ්ච පදෙසානං සුපරිකම්මකතකසිණසදිසත්තා.

262. **චත්තාරි ඣානානීති** චත්තාරි කසිණජ්ඣානානි. කසිණජ්ඣානප්පමඤ්ඤානංයෙව වචනං තාසං තදා ආදරගාරවවසෙන නිබ්බත්තිතත්තා. මහාබොධිසත්තානඤ්හි අරූපජ්ඣානෙසු ආදරො නත්ථි, අභිඤ්ඤාපදට්ඨානතං පන සන්ධාය තානිපි නිබ්බත්තෙන්ති, තස්මා මහාසත්තො තාපසපරිබ්බාජකකාලෙ යත්තකෙ ලොකියගුණෙ නිබ්බත්තෙති, තෙ සබ්බෙපි තදා නිබ්බත්තෙසියෙව. තෙනාහ **"මහාපුරිසො පනා"**තිආදි.

චතුරාසීතිනගරසහස්සාදිවණ්ණනා

263. **අභිහරිතබ්බභත්තන්ති** උපනෙතබ්බභත්තං.

264. **නිබද්ධවත්තන්ති** පුබ්බෙ උපනිබද්ධං පාකවත්තං.

සුභද්දාදෙවිඋපසඞ්කමනවණ්ණනා

265. **ආවට්ටෙත්වාති** අතිවිසිත්වා. යං යං රඤ්ඤො ඉච්ඡිතං දානූපකරණඤ්චෙව භොගූපකරණඤ්ච, තස්ස තස්ස තථෙව සමිද්ධභාවං චින්තෙති.

266. සචෙ පන රාජා ජීවිතෙ ඡන්දං ජනෙය්‍යා, ඉතො පරම්පි චිරං කාලං තිට්ඨෙය්‍යා මහිද්ධිකො මහානුභාවොති එවං මහජ්ඣාසයා දෙවී භොගෙසු, ජීවිතෙ ච රාජානං සාපෙක්ඛං කාතුං වායමි. තෙන වුත්තං ''මා හෙව බො රාජා''තිආදි. තෙනෙවාහ **"තස්ස කාලඞ්කිරියං අනිච්ඡමානා"**තිආදි. **ඡන්දං ජනෙහීති** එත්ථ **ඡන්ද**-සද්දො තණ්හාපරියායොති ආහ **"පෙමං උප්පාදෙහී"**ති. අපෙක්ඛති ආරම්මණං එතායාති අපෙක්ඛා, න විස්සජ්ජෙතීති **අපෙක්ඛා,** තණ්හා.

267. **ගරහිතාති** එත්ථ කෙහි ගරහිතා, කස්මා ච ගරහිතාති අන්තොලීනං චොදනං විස්සජ්ජෙන්තො **"බුද්ධෙහී"**තිආදිමාහ, තෙන විඤ්ඤුගරහිතත්තා, දුග්ගතිසංවත්තනියතො ච සාපෙක්ඛකාලකිරියා පරිවජ්ජෙතබ්බාති දස්සෙති.

268. **එකමන්තං ගන්ත්වාති** රඤ්ඤො චක්ඛුපථං විජහිත්වා.

බ්‍රහ්මලොකූපගමනවණ්ණනා

269. **සොණස්සාති** කොළිවීසස්ස සොණස්ස. **එකා භත්තපාතීති** එකං භත්තවඩ්ඪිතකං. **තාදිසං භත්තන්ති** තථාරූපං ගරුං මධුරං සිනිද්ධං භත්තං. **භුත්තානන්ති** භුත්තවන්තානං.

271. **දාසමනුස්සාති** දාසා චෙව ආයුත්තකමනුස්සා ච.

ඉදානි යථාවුත්තාය රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස භොගසම්පත්තියා කම්මසරික්ඛතං උද්ධරන්තො **"එතානි පනා"**තිආදිමාහ, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

272. **ආදිතො පට්ඨායාති** සමුදාගමනතො පට්ඨාය. යත්ථ තං පුඤ්ඤං ආයූහිතං, යතො සා සම්පත්ති නිබ්බත්තා, තතො තතියත්තභාවතො පභුති. මහාසුදස්සනස්ස ජාතකදෙසනා හි තදා සමුදාගමනතො පට්ඨාය භගවතා දෙසිතාති. **පංසාගාරකීළං වියාති** යථා නාම දාරකා පංසූහි වාපිගෙහභොජනාදීනි දස්සෙන්තා යථාරුචි කීළිත්වා ගමනකාලෙ සබ්බං තං විධංසෙන්තා ගච්ඡන්ති, එවමෙව භගවා මහාසුදස්සනකාලෙ අත්තනා අනුභූතං දිබ්බසම්පත්තිසදිසං අචින්තෙය්‍යානුභාවසම්පත්තිං විත්ථාරතො දස්සෙත්වා පුන අත්තනො දෙසනං ආදීනවනිස්සරණදස්සනවසෙන විවට්ටාභිමුඛං විපරිවත්තෙන්තො ''සබ්බා සා සම්පත්ති අනිච්චතාය විපරිණතා විධංසිතා''ති **දස්සෙන්තො "පස්සානන්දා"තිආදිමාහ. විපරිණතාති** විපරිණාමං සභාවවිගමං ගතා. තෙනාහ **"පකතිවිජහනෙනා"**තිආදි. **පකතීති** සභාවධම්මානං උදයවයපරිච්ඡින්නො කක්ඛළඵුසනාදිසභාවො, සො භඞ්ගක්ඛණතො පට්ඨාය ජහිතො, පරිච්චජන්තො සබ්බසො නත්ථෙව. තෙනාහ **"නිබ්බුතපදීපො විය අපඤ්ඤත්තිකභාවං ගතා"**ති.

එත්තාවතාති ආදිතො පට්ඨාය පවත්තෙන එත්තකෙන දෙසනාමග්ගෙන. අනෙකානි වස්සකොටිසතසහස්සානියෙව උබ්බෙධො එතිස්සාති **අනෙකවස්සකොටිසතසහස්සුබ්බෙධා. අනිච්චලක්ඛණං ආදායාති** තං සම්පත්තිගතං අනිච්චලක්ඛණං දෙසනාය ගහෙත්වා විභාවෙත්වා. යථා නිස්සෙණිමුච්චනෙ තාදිසං සතහත්ථුබ්බෙධං රුක්ඛං පකතිපුරිසෙන ආරොහිතුං න සක්කා, එවං අනිච්චතාවිභාවනෙන තස්සා සම්පත්තියා අපෙක්ඛානිස්සෙණිමුච්චනෙ කෙනචි ආරොහිතුං න සක්කාති ආහ **"අනිච්චලක්ඛණං ආදාය නිස්සෙණිං මුඤ්චන්තො වියා"**ති. **තෙනෙවාති** යථාවුත්තකාරණෙනෙව, ආදිතො සාතිසයං කාමෙසු අස්සාදං දස්සෙත්වාපි උපරි නෙසං ''පස්සානන්දා''තිආදිනා ආදීනවං, ඔකාරං, සංකිලෙසං, නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසඤ්ච විභාවෙත්වා දෙසනාය නිට්ඨාපිතත්තා. **පුබ්බෙති** අතීතකාලෙ. **වසභරාජාති** වසභනාමකො සීහළමහාරාජා.

උදකපුප්ඵුළාදයොති ආදි-සද්දෙන තිණග්ගෙ උස්සාවබින්දුආදිකෙ සඞ්ගණ්හාති.

මහාසුදස්සනස්ස පනාති පන-සද්දො විසෙසත්ථජොතනො, තෙන මහාසුදස්සනමහාරාජා ඣානාභිඤ්ඤාසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසි, තදග්ගෙන පරිසුද්ධෙ ච සමණභාවෙ පතිට්ඨිතො, යතො විධුය එව කාමවිතක්කාදිසමණභාවසංකිලෙසං සුඤ්ඤාගාරං පාවිසි, එවංභූතස්සාපි තස්ස කාලං කිරියතො සත්තමෙ දිවසෙ සබ්බා චක්කවත්තිසම්පත්ති අන්තරහිතා, න තතො පරං, අහො අච්ඡරියමනුස්සො අනඤ්ඤසාධාරණගුණවිසෙසොති ඉමං විසෙසං දස්සෙති.

අනාරුළ්හන්ති ‘‘රාජා කිර පුබ්බෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්තී’’තිආදිනා, (දී. නි. අට්ඨ. 2.260) ‘‘පුන ථෙරං ආමන්තෙසී’’තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 2.272) ච වුත්තමත්ථං සන්ධායාහ. සො හි ඉමස්මිං සුත්තෙ සඞ්ගීතිං අනාරුළ්හො, අඤ්ඤත්ථ පන ආගතො ඉමිස්සා දෙසනාය පිට්ඨිවත්තකභාවෙන. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං එවාති.

මහාසුදස්සනසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

5. ජනවසභසුත්තවණ්ණනා

නාතිකියාදිබ්‍යාකරණවණ්ණනා

273-275. **‘‘පරිතො’’**ති පදං යථා සමන්තත්ථවාචකො, එවං සමීපත්ථවාචකොපි හොතීති **සමන්තා සාමන්තාති** අත්ථො වුත්තො. ආමෙඩිතෙන පන සමන්තත්ථො ජොතිතො. යස්ස පන සාමන්තා ජනපදෙසු ‘‘නාතිකෙ විහරතී’’ති වුත්තත්තා නාතිකස්සාති විඤ්ඤාතො යමත්ථො. යස්ස පරිතො ජනපදෙසු බ්‍යාකරොති, තත්ථ පරිචාරකානං බ්‍යාකරණං අවුත්තසිද්ධං, නිදස්සනවසෙන වා තස්ස වක්ඛමානත්තා ‘‘පරිතො පරිතො ජනපදෙසු’’ ඉච්චෙව වුත්තං. **පරිචාරකෙති** උපාසකෙ. තෙනාහ **‘‘බුද්ධධම්මසඞ්ඝානං පරිචාරකෙ’’**ති. **උපපත්තීසූති** නිබ්බත්තීසු. **ඤාණගතිපුඤ්ඤානං උපපත්තීසූති** එත්ථ **ඤාණගතූපපත්ති** නාම තස්ස තස්ස මග්ගඤාණගමනස්ස නිබ්බත්ති. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං පරික්ඛයා’’තිආදි. **පුඤ්ඤූපපත්ති** නාම තංතංදෙවනිකායූපපත්ති. **සබ්බත්ථාති** ‘‘වජ්ජිමල්ලෙසූ’’තිආදිකෙ සබ්බත්ථ චතූසුපි පදෙසු. **පුරිමෙසූති** පාළියං වුත්තෙ සන්ධායාහ. **දසසුයෙවාති** තෙසු එව දසසු ජනපදෙසු. **පරිචාරකෙ බ්‍යාකරොති** බ්‍යාකාතබ්බානං බහූනං තත්ථ ලබ්භනතො. නාතිකෙ භවා **නාතිකියා.**

නිට්ඨඞ්ගතාති නිට්ඨං නිච්ඡයං උපගතා.

ආනන්දපරිකථාවණ්ණනා

276. යස්මා සඞ්ඝසුප්පටිපත්ති නාම ධම්මසුධම්මතාය, ධම්මසුධම්මතා ච බුද්ධසුබුද්ධතාය, තස්මා ‘‘අහො ධම්මො, අහො සඞ්ඝො’’ති ධම්මසඞ්ඝගුණකිත්තනාපි අත්ථතො බුද්ධගුණකිත්තනා එව හොතීති ‘‘භගවන්තං කිත්තයමානරූපා’’ති පදස්ස ‘‘අහො ධම්මො’’තිආදිනාපි අත්ථො වුත්තො.

278. **ඤාණගතීති** ‘‘පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා’’තිආදිනා ආගතං පහාතබ්බපහානවසෙන පවත්තං මග්ගඤාණගමනං. යස්මා තස්සා එව ඤාණගතියා වසෙන තස්ස තස්ස අරියපුග්ගලස්ස ඔපපාතිකතාදිවිසෙසො, තස්මා තං තාදිසං තස්ස අභිසම්පරායං සන්ධායාහ **‘‘ඤාණාභිසම්පරායමෙවා’’**ති.

279. උපසන්තං පති සම්මති ආලොකීයතීති **උපසන්තපතිසො. උපසන්තදස්සනො** උපසන්තඋස්සන්නො. **භාතිරිවාති** එත්ථ ර-කාරො පදසන්ධිකරො, **ඉව**-සද්දො භුසත්ථොති ආහ **‘‘අතිවිය භාතී’’**ති.

ජනවසභයක්ඛවණ්ණනා

280. ජෙට්ඨකභාවෙන ජනෙ වසභසදිසොති ජනවසභොති අස්ස දෙවපුත්තස්ස නාමං අහොසි.

ඉතො දෙවලොකා චවිත්වා සත්තක්ඛත්තුං මනුස්සලොකෙ රාජභූතස්ස. මනුස්සලොකා චවිත්වා සත්තක්ඛත්තුං දෙවභූතස්ස. **එත්ථෙවාති** එතස්මිංයෙව චාතුමහාරාජිකභවෙ, එත්ථාපි වෙස්සවණස්ස සහබ්‍යතාවසෙන.

281. ආසිසනං **ආසා,** පත්ථනා. ආසාසීසෙන චෙත්ථ කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දං වදති. තෙනෙවාහ **‘‘සකදාගාමිමග්ගත්ථායා’’**තිආදි. **යදග්ගෙති** එත්ථ **අග්ග**-සද්දො ආදිපරියායොති ආහ **‘‘තං දිවසං ආදිං කත්වා’’**ති. **‘‘පුරිමං…පෙ…. අවිනිපාතො’’**ති ඉදං යථා තත්තකං කාලං සුගතිතො සුගතූපපත්තියෙව අහොසි, තථා කතූපචිතකුසලකම්මත්තා. ඵුස්සස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස කාලතො පභූති හි සම්භතවිවට්ටූපනිස්සයකුසලසම්භාරො එස දෙවපුත්තො. **අනච්ඡරියන්ති** අනු අනු අච්ඡරියං. තෙනාහ **‘‘පුනප්පුනං අච්ඡරියමෙවා’’**ති. **සයංපරිසායාති** සකාය පරිසාය. **භගවතො දිට්ඨසදිසමෙවාති** ආවජ්ජනසමනන්තරං යථා තෙ භගවතො චතුවීසතිසතසහස්සමත්තා සත්තා ඤාණගතිතො දිට්ඨා, එවං තුම්හෙහි දිට්ඨසදිසමෙව. **වෙස්සවණස්ස සම්මුඛා සුතං** මයාති වදති.

දෙවසභාවණ්ණනා

282. **වස්සූපනායිකසඞ්ගහත්ථන්ති** වස්සූපනායිකාය ආරක්ඛාසංවිධානවසෙන භික්ඛූනං සඞ්ගහණත්ථං ‘‘වස්සූපගතා භික්ඛූ එවං සුඛෙන සමණධම්මං කරොන්තී’’ති, **පවාරණසඞ්ගහො** පනස්ස පවාරෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තානං භික්ඛූනං අන්තරාමග්ගෙ පරිස්සයපරිහරණත්ථං. ධම්මස්සවනත්ථං දූරට්ඨානං ගච්ඡන්තෙසුපි එසෙව නයො. අත්තනාපි ආගන්ත්වා ධම්මස්සවනත්ථං සන්නිපතියෙව. **එත්ථෙත්ථාති** එත්ථ එත්ථ අයානං වසනට්ඨානෙ.

තදාපීති ‘‘පුරිමානි භන්තෙ දිවසානී’’ති වුත්තකාලෙපි. **එතෙනෙව කාරණෙනාති** වස්සූපනායිකනිමිත්තමෙව. තෙනාහ පාළියං ‘‘තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ වස්සූපනායිකාය’’තිආදි. ආසනෙපි නිසජ්ජාය සුධම්මාය දෙවසභාය පඨමං දෙවෙසු තාවතිංසෙසු නිසින්නෙසු තස්සා චතූසු ද්වාරෙසු චත්තාරො මහාරාජානො නිසීදන්ති, ඉදං නෙසං ආසනෙ නිසජ්ජාය චාරිත්තං හොති.

යෙනත්ථෙනාති යෙන කිච්චෙන යෙන පයොජනෙන. **ආරක්ඛත්ථන්ති** ආරක්ඛභූතමත්ථං. වුත්තං වචනං එතෙසන්ති **වුත්තවචනා,** මහාරාජානො.

283. **අතික්කමිත්වාති** අභිභවිත්වා.

සනඞ්කුමාරකථාවණ්ණනා

284. අභිසම්භවිතුං අධිගන්තුං අසක්කුණෙය්‍යො **අනභිසම්භවනීයො.** තෙනාහ **‘‘අප්පත්තබ්බො’’**තිආදි. චක්ඛුයෙව පථො රූපදස්සනස්ස මග්ගො උපායොති චක්ඛුපථො, තස්මිං **චක්ඛුපථස්මින්ති** ආහ **‘‘චක්ඛුපසාදෙ’’**ති, චක්ඛුස්ස ගොචරයොග්ගො වා **චක්ඛුපථොති** ආහ **‘‘ආපාථෙ වා’’**ති. **නාභිභවතීති** න අභිභවති, ගොචරභාවං න ගච්ඡතීති අත්ථො. **හෙට්ඨා හෙට්ඨාති** තාවතිංසතො පට්ඨාය හෙට්ඨා හෙට්ඨා, න චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය, නාපි බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජතො පට්ඨාය. ‘‘චාතුමහාරාජිකා හි තාවතිංසානං යථා ජාතිරූපානි පස්සිතුං සක්කොන්ති, තථා බ්‍රහ්මානො හෙට්ඨිමා උපරිමාන’’න්ති කෙචි, තං න යුත්තං. න හි හෙට්ඨිමා බ්‍රහ්මානො උපරිමානං මූලපටිසන්ධිරූපං පස්සිතුං සක්කොන්ති, මාපිතමෙව පස්සිතුං සක්කොන්තීති දට්ඨබ්බං.

සුණන්තොව නිද්දං ඔක්කමීති ගතියො උපධාරෙන්තො බහි විසටවිතක්කවිච්ඡෙදෙන සඞ්කොචං ආපන්නචිත්තතාය. **මය්හං අය්‍යකස්සාති** භගවන්තං සන්ධාය වදති.

පඤ්ච සිඛා එතස්සාති පඤ්චසිඛො, පඤ්චසිඛො විය **පඤ්චසිඛොති** ආහ **‘‘පඤ්චසිඛගන්ධබ්බසදිසො’’**ති. **මමායන්තීති** පියායන්ති.

285. **සුමුත්තොති** සරදොසෙහි සුට්ඨු මුත්තො. යෙහි පිත්තසෙම්හාදීහි පලිබුද්ධත්තා සරො අවිස්සට්ඨො සියා, තදභාවතො විස්සට්ඨොති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘අපලිබුද්ධො’’**ති. විඤ්ඤාපෙතීති **විඤ්ඤෙය්‍යො,** අන්තොගධහෙතුඅත්ථො කත්තුසාධනො එස විඤ්ඤෙය්‍යසද්දොති ආහ **‘‘අත්ථවිඤ්ඤාපනො’’**ති. සරස්ස මධුරතා නාම මද්දවන්ති ආහ **‘‘මධුරො මුදූ’’**ති. සවනං අරහතීති **සවනීයො.** සවනාරහතාය ච ආපාථසුඛතායාති ආහ **‘‘කණ්ණසුඛො’’**ති. **බින්දූති** පිණ්ඩිතො. ආකොටිතභින්නකංසසද්දො විය අනෙකාවයවො අහුත්වා නිරවයවො, එකභාවොති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘එකග්ඝනො’’**ති, එතෙනෙවස්ස අවිසාරිතා සංවණ්ණිතා දට්ඨබ්බා. ගම්භීරුප්පත්තිට්ඨානතාය චස්ස ගම්භීරතාති ආහ **‘‘නාභිමූලතො’’**තිආදි. **එවං සමුට්ඨිතොති** ජීවිහාදිප්පහාරමත්තසමුට්ඨිතො. **අමධුරො ච හොති** උප්පත්තිට්ඨානානං පරිලහුභාවතො. **න ච දූරං සාවෙති** වීරභාවාභාවතො. **නින්නාදී** සුවිපුලභාවතො සවිසෙසං නින්නාදො, පාසංසනින්නාදො වා. තෙනාහ **‘‘මහාමෙඝ…පෙ. … යුත්තො’’**ති.

පච්ඡිමං පච්ඡිමන්ති දුතියං, චතුත්ථං, ඡට්ඨං, අට්ඨමඤ්ච පදං. **පුරිමස්ස පුරිමස්සාති** යථාක්කමං පඨමස්ස, තතියස්ස, පඤ්චමස්ස, සත්තමස්ස ච. **අත්ථොයෙවාති** අත්ථනිද්දෙසො එව. විස්සට්ඨතා හිස්ස විඤ්ඤෙය්‍යතාය වෙදිතබ්බා, මඤ්ජුභාවො සවනීයතාය, බින්දුභාවො අවිසාරිතාය, ගම්භීරභාවො නින්නාදිතායාති. **යථාපරිසන්ති** එත්ථ **යථා-**සද්දො පරිමාණවාචී, න පකාරාදිවාචීති ආහ **‘‘යත්තකා පරිසා’’**ති, තෙන පරිසප්පමාණං එවස්ස සරො නිච්ඡරති, අයමස්ස ධම්මතාති දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘තත්තකමෙවා’’**තිආදි.

‘‘යෙ හි කෙචී’’තිආදි ‘‘යාවඤ්ච සො භගවා’’තිආදිනා වුත්තස්ස අත්ථස්ස හෙතුකිත්තනවසෙන සමත්ථනං සරණෙසු නෙසං නිච්චසෙවනෙන, සීලෙසු ච පතිට්ඨාපනෙන ඡකාමසග්ගසම්පත්තිඅනුප්පාදනතො. තෙනාහ **‘‘යෙ හි කෙචි…පෙ…. වදතී’’**ති. **නිබ්බෙමතිකගහිතසරණෙති** මග්ගෙනාගතසරණගමනෙ. තෙ හි සබ්බසො සමුග්ඝාතිතවිචිකිච්ඡතාය රතනත්තයෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතායෙව, පොථුජ්ජනිකසද්ධාය වසෙන බුද්ධාදීනං ගුණෙ ඔගාහෙත්වා ජානන්ති, අපරනෙය්‍යබුද්ධිනො තෙ පරියායතො නිබ්බෙමතිකගහිතසරණා වෙදිතබ්බා. **ගන්ධබ්බදෙවගණන්ති** ගන්ධබ්බදෙවසමූහං. තුකා වුච්චති තීරිණී යා තුකාතිපි වුච්චති. තස්සා චුණ්ණං **තුකාපිට්ඨං.** තං කොට්ටෙත්වා පක්ඛිත්තං සනං නිරන්තරචිතං හුත්වා තිට්ඨති.

භාවිතඉද්ධිපාදවණ්ණනා

287. **සුපඤ්ඤත්තාති** සුට්ඨු පකාරෙහි ඤාපිතා බොධිතා, අසඞ්කරතො වා ඨපිතා, තං පන බොධනං, අසඞ්කරතො ඨපනඤ්ච අත්ථතො දෙසනා එවාති ආහ **‘‘සුකථිතා’’**ති. **ඉජ්ඣනට්ඨෙනාති** සමිජ්ඣනට්ඨෙන, නිප්පජ්ජනස්ස

කාරණභාවෙනාති අත්ථො. **පතිට්ඨානට්ඨෙනාති** අධිට්ඨානට්ඨෙන. ඉද්ධියා පාදොති **ඉද්ධිපාදො,** ඉද්ධියා අධිගමුපායොති අත්ථො. තෙන හි යස්මා උපරූපරි විසෙසසඞ්ඛාතං ඉද්ධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති, තස්මා ‘‘පාදො’’ති වුච්චති. ඉජ්ඣතීති **ඉද්ධි,** සමිජ්ඣති නිප්පජ්ජතීති අත්ථො. ඉද්ධි එව පාදො **ඉද්ධිපාදො,** ඉද්ධිකොට්ඨාසොති අත්ථො. එවං තාව ‘‘චත්තාරො ඉද්ධිපාදා’’ති එත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉද්ධිපහොනකතායාති** ඉද්ධියා නිප්ඵාදනෙ සමත්ථභාවාය. **ඉද්ධිවිසවිතායාති** ඉද්ධියා නිප්ඵාදනෙ යොග්‍යභාවාය. අනෙකත්ථත්තා හි ධාතූනං යොග්‍යත්ථො **වි**-පුබ්බො **සු**-සද්දො, විසවනං වා පජ්ජනං **විසවිතා,** තත්ථ කාමකාරිතා විසවිතා. තෙනාහ **‘‘පුනප්පුන’’**න්තිආදි. **ඉද්ධිවිකුබ්බනතායාති** විකුබ්බනිද්ධියා විවිධරූපකරණාය. තෙනාහ **‘‘නානප්පකාරතො කත්වා දස්සනත්ථායා’’**ති.

‘‘ඡන්දඤ්චෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං, අයං වුච්චති ඡන්දසමාධී’’ති (විභ. 432) ඉමාය පාළියා ඡන්දාධිපති සමාධි **ඡන්දසමාධීති** අධිපතිසද්දලොපං කත්වා සමාසො වුත්තොති විඤ්ඤායති, අධිපතිසද්දත්ථදස්සනවසෙන පන **‘‘ඡන්දහෙතුකො, ඡන්දාධිකො වා සමාධි ඡන්දසසමාධී’’**ති **අට්ඨකථායං**වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **‘‘පධානභූතාති** වීරියභූතා’’ති කෙචි වදන්ති. සඞ්ඛතසඞ්ඛාරාදිනිවත්තනත්ථඤ්හි පධානග්ගහණන්ති. අථ වා තං තං විසෙසං සඞ්ඛරොතීති **සඞ්ඛාරො,** සබ්බම්පි වීරියං. තත්ථ චතුකිච්චසාධකතො අඤ්ඤස්ස නිවත්තනත්ථං පධානග්ගහණන්ති **පධානභූතා** සෙට්ඨභූතාති අත්ථො. චතුබ්බිධස්ස පන වීරියස්ස අධිප්පෙතත්තා බහුවචනනිද්දෙසො කතො. විසුං සමාසයොජනවසෙන යො පුබ්බෙ ඉද්ධිපාදත්ථො පාදස්ස උපායත්ථතං, කොට්ඨාසත්ථතඤ්ච ගහෙත්වා යථායොගවසෙන ඉධ වුත්තො, සො වක්ඛමානානං පටිලාභපුබ්බභාගානං කත්තුකරණිද්ධිභාවං, උත්තරචූළභාජනීයෙ වා වුත්තෙහි ඡන්දාදීහි ඉද්ධිපාදෙහි සාධෙතබ්බාය ඉද්ධියා කත්තිද්ධිභාවං, ඡන්දාදීනඤ්ච කරණිද්ධිභාවං සන්ධාය වුත්තොති වෙදිතබ්බො, තස්මා ‘‘ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධී’’ති එත්ථ කත්තුඅත්ථො, කරණත්ථො ච එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තොති කත්තුඅත්ථං තාව දස්සෙතුං ‘‘නිප්ඵත්තිපරියායෙන ඉජ්ඣනට්ඨෙන වා’’ති වත්වා ඉතරං දස්සෙන්තො **‘‘ඉජ්ඣන්ති එතායා’’**තිආදිමාහ. **වුත්තන්ති** කත්ථ වුත්තං? ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගපාළියං. (විභ. 434) **තථාභූතස්සාති** තෙනාකාරෙන භූතස්ස, තෙ ඡන්දාදිධම්මෙ පටිලභිත්වා ඨිතස්සාති අත්ථො. **‘‘වෙදනාක්ඛන්ධො’’**තිආදීහි ඡන්දාදයො අන්තොකත්වා චත්තාරොපි ඛන්ධා කථිතා. **සෙසෙසූති** සෙසිද්ධිපාදෙසු.

වීරියිද්ධිපාදනිද්දෙසෙ ‘‘වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගත’’න්ති ද්වික්ඛත්තුං වීරියං ආගතං. තත්ථ පුරිමං සමාධිවිසෙසනං ‘‘වීරියාධිපති සමාධි වීරියසමාධී’’ති, දුතියං සමන්නාගමඞ්ගදස්සනං. ද්වෙයෙව හි සබ්බත්ථ සමන්නාගමඞ්ගානි, සමාධි, පධානසඞ්ඛාරො ච. ඡන්දාදයො හි සමාධිවිසෙසනානි, පධානසඞ්ඛාරො පන පධානවචනෙනෙව විසෙසිතො, න ඡන්දාදීහීති න ඉධ වීරියාධිපතිතා පධානසඞ්ඛාරස්ස වුත්තා හොති. වීරියඤ්ච සමාධිං විසෙසෙත්වා ඨිතමෙව, සමන්නාගමඞ්ගවසෙන පන පධානසඞ්ඛාරවචනෙන වුත්තන්ති නාපි ද්වීහි වීරියෙහි සමන්නාගමො වුත්තො හොති. යස්මා පන ඡන්දාදීහි විසිට්ඨො සමාධි, තථාවිසිට්ඨෙනෙව ච තෙන සම්පයුත්තො පධානසඞ්ඛාරො, සෙසධම්මා ච, තස්මා සමාධිවිසෙසනානං වසෙන චත්තාරො ඉද්ධිපාදා වුත්තා, විසෙසනභාවො ච ඡන්දාදීනං තංතංඅවස්සයදස්සනවසෙන හොතීති ‘‘ඡන්දසමාධි…පෙ…. ඉද්ධිපාද’’න්ති එත්ථ නිස්සයත්ථෙපි පාද-සද්දෙ උපායත්ථෙන ඡන්දාදීනං ඉද්ධිපාදතා වුත්තා හොති. තෙනෙව හි අභිධම්මෙ **උත්තරචූළභාජනීයෙ** (විභ. 456) ‘‘චත්තාරො ඉද්ධිපාදා ඡන්දිද්ධිපාදො’’තිආදිනා ඡන්දාදීනමෙව ඉද්ධිපාදතා වුත්තා. **පඤ්හපුච්ඡකෙ** (විභ. 457 ආදයො) ‘‘චත්තාරො ඉද්ධිපාදා ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධී’’තිආදිනා ච උද්දෙසං කත්වාපි පුන ඡන්දාදීනංයෙව කුසලාදිභාවො විභත්තො. උපායිද්ධිපාදදස්සනත්ථමෙව හි නිස්සයිද්ධිපාදදස්සනං කතං, අඤ්ඤථා චතුබ්බිධතා න සියාති. අයමෙත්ථ පාළිවසෙන අත්ථවිනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. ඉදානි පටිලාභපුබ්බභාගානං වසෙන ඉද්ධිපාදෙ විභජිත්වා දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. ඉධ ඉද්ධිපාදකථා සඞ්ඛෙපෙනෙව වුත්තාති ආහ **‘‘විත්ථාරෙන පන… පෙ…. වුත්තා’’**ති.

කෙචීති අභයගිරිවාසිනො. තෙසු හි එකච්චෙ ‘‘ඉද්ධි නාම අනිප්ඵන්නා’’ති වදන්ති, එකච්චෙ ‘‘ඉද්ධිපාදො පන අනිප්ඵන්නො’’ති වදන්ති, **අනිප්ඵන්නොති** ච පරමත්ථතො අසිද්ධො, නත්ථීති අත්ථො. **ආහතොති** අභිධම්මපාළිතො (විභ. 458) **දීඝනිකායට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.287) ආනීතො පුරිමනයතො අඤ්ඤෙනාකාරෙන දෙසනාය පවත්තත්තා. ඡන්දො එව ඉද්ධිපාදො **ඡන්දිද්ධිපාදො.** එසෙව නයො සෙසෙසුපි. **ඉමෙ පනාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ ආගතා ඉද්ධිපාදා . **රට්ඨපාලත්ථෙරො** (ම. නි. 2.293; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.210; අප. අට්ඨ. 2.රට්ඨපාලත්ථෙරඅපදානවණ්ණනාය විත්ථාරො) ‘‘ඡන්දෙ සති කථං නානුජානිස්සන්තී’’ති සත්තාහං භත්තානි අභුඤ්ජිත්වා මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිත්වා ඡන්දමෙව අවස්සාය ලොකුත්තරං ධම්මං නිබ්බත්තෙසීති ආහ **‘‘රට්ඨපාලත්ථෙරො…පෙ…. නිබ්බත්තෙසී’’**ති. **සොණත්ථෙරො** (මහාව. 243; අ. නි. 6.55; ථෙරගා. අට්ඨ. තෙරසනිපාත; අප. අට්ඨ. 2.සොණකොටිවීසත්ථෙරඅපදානවණ්ණනාය විත්ථාරො) භාවනමනුයුත්තො ආරද්ධවීරියො පරමසුඛුමාලො පාදෙසු ඵොටෙසු ජාතෙසුපි වීරියං නප්පටිපස්සම්භෙසීති ආහ **‘‘සොණත්ථෙරො වීරියං ධුරං කත්වා’’**ති. **සම්භූතත්ථෙරො** (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.සම්භූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරො) ‘‘චිත්තවතො කිං නාම න සිජ්ඣතී’’ති චිත්තං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා භාවනං ආරාධෙසීති ආහ **‘‘සම්භූතත්ථෙරො චිත්තං ධුරං කත්වා’’**ති. **මොඝත්ථෙරො** වීමංසං අවස්සයි, තස්මා තස්ස භගවා ‘‘සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූ’’ති (සු. නි. 1125; බු. වං. 54.353; මහා. නි. 186; චූළනි. මොඝරාජමාණවපුච්ඡා 144; මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙසෙ 88; නෙත්ති. 5; පෙටකො. 22, 31) සුඤ්ඤතාකථං කථෙසි, පඤ්ඤානිස්සිතමානනිග්ගහත්ථං, පඤ්ඤාය පරිග්ගහත්ථඤ්ච ද්වික්ඛත්තුං පුච්ඡිතො සමානො පඤ්හං කථෙසි. තෙනාහ **‘‘ආයස්මා මොඝරාජා වීමංසං ධුරං කත්වා’’**ති.

පුනප්පුනං ඡන්දුප්පාදනං පෙසනං විය හොතීති ඡන්දස්ස උපට්ඨානසදිසතා වුත්තා.

පරක්කමෙනාති පරක්කමසීසෙන සූරභාවං වදති. ථාමභාවතො ච වීරියස්ස සූරභාවසදිසතා දට්ඨබ්බා.

චින්තනප්පධානත්තා චිත්තස්ස මන්තසංවිධානසදිසතා වුත්තා.

ජාතිසම්පත්ති නාම විසිට්ඨජාතිතා. ''සබ්බධම්මෙසු ච පඤ්ඤා සෙට්ඨා''ති වීමංසාය ජාතිසම්පත්තිසදිසතා වුත්තා. **සම්මොහවිනොදනියං** (විභ. අට්ඨ. 433) පන චිත්තිද්ධිපාදස්ස ජාතිසම්පත්තිසදිසතා, වීමංසිද්ධිපාදස්ස මන්තබලසදිසතා ච යොජිතා.

අනෙකං විහිතං විධං එතස්සාති **අනෙකවිහිතන්ති** ආහ **''අනෙකවිධ''**න්ති. විධ-සද්දො කොට්ඨාසපරියායො ''එකවිධෙන ඤාණවත්ථූ''තිආදීසු (විභ. 751) වියාති ආහ **''ඉද්ධිවිධන්ති ඉද්ධිකොට්ඨාස''**න්ති.

තිවිධඔකාසාධිගමවණ්ණනා

288. **''සුඛස්සා''**ති ඉදං තිණ්ණම්පි සුඛානං සාධාරණවචනන්ති ආහ **''ඣානසුඛස්ස මග්ගසුඛස්ස ඵලසුඛස්සා''**ති. නානප්පනාපත්තතාය පන අප්පධානත්තා උපචාරජ්ඣානසුඛස්ස, විපස්සනාසුඛස්ස චෙත්ථ අග්ගහණං. පුරිමෙසු තාව ද්වීසු ඔකාසාධිගමෙසු තීණිපි සුඛානි ලබ්භන්ති, තතියෙ පන කථන්ති? තත්ථ කාමං තීණි න ලබ්භන්ති, ද්වෙ පන ලබ්භන්තියෙව. යථාලාභවසෙන හෙතං වුත්තං. ''සක්ඛරකථලම්පි මච්ඡගුම්බම්පි චරන්තම්පි තිට්ඨන්තම්පී''තිආදීසු (දී. නි. 1.249; ම. නි. 1.433; 2.259; අ. නි. 1.45, 46) විය. **සංසට්ඨොති** සංසග්ගං උපගතො සමඞ්ගීභූතො, සො පන තෙහි සමන්නාගතචිත්තොපි හොතීති වුත්තං **''සම්පයුත්තචිත්තො''**ති. **අරියධම්මන්ති** අරියභාවකරං ධම්මං. **උපායතොති** විධිතො. **පථතොති** මග්ගතො. **කාරණතොති** හෙතුතො. යෙන හි විධිනා ධම්මානුධම්මපටිපත්ති හොති, සො උපෙති එතෙනාති **උපායො,** සො තදධිගමස්ස මග්ගභාවතො **පථො,** තස්ස කරණතො **කාරණ**න්ති ච වුච්චති.

''අනිච්චන්තිආදිවසෙන මනසි කරොතී''ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **''යොනිසො මනසිකාරො නාමා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උපායමනසිකාරොති** කුසලධම්මප්පවත්තියා කාරණභූතො මනසිකාරො. **පථමනසිකාරොති** තස්ස එව මග්ගභූතො මනසිකාරො. **අනිච්චෙති** ආදිඅන්තවන්තතාය, අනච්චන්තිකතාය ච අනිච්චෙ තෙභූමකෙ සඞ්ඛාරෙ ''අනිච්ච''න්ති මනසිකාරොති යොජනා. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. අයං පන විසෙසො තස්මිංයෙව උදයබ්බයපටිපීළනතාය දුක්ඛනතො, දුක්ඛමතො ච **දුක්ඛෙ,** අවසවත්තනත්ථෙන, අනත්තසභාවතාය ච **අනත්තනි,** අසුචිසභාවතාය **අසුභෙ.** සබ්බම්පි හි තෙභූමකං සඞ්ඛතං කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතො ''අසුභ''න්ත්වෙව වත්තුං අරහති. **සච්චානුලොමිකෙන වාති** සච්චාභිසමයස්ස අනුලොමනවසෙන. **''චිත්තස්ස ආවට්ටනා''**තිආදිනා ආවජ්ජනාය පච්චයභූතා තතො පුරිමුප්පන්නා මනොද්වාරිකා කුසලජවනප්පවත්ති ඵලවොහාරෙනෙව තථා වුත්තා. තස්සා හි වසෙන සා කුසලුප්පත්තියා උපනිස්සයො හොතීති. ආවජ්ජනා හි භවඞ්ගචිත්තං ආවට්ටෙතීති **චිත්තස්ස ආවට්ටනා,** අනු අනු ආවට්ටෙතීති **අන්වාවට්ටනා.** භවඞ්ගාරම්මණතො අඤ්ඤං ආභුජතීති **ආභොගො.** සමන්නාහරතීති **සමන්නාහාරො.** තදෙවාරම්මණං අත්තානං අනුබන්ධිත්වා අනුබන්ධිත්වා උප්පජ්ජමානෙ මනසි කරොති ඨපෙතීති **මනසිකාරො. අයං වුච්චතීති** අයං උපායමනසිකාරලක්ඛණො **යොනිසොමනසිකාරො** නාම වුච්චති, යස්ස වසෙන පුග්ගලො දුක්ඛාදීනි සච්චානි ආවජ්ජිතුං සක්කොති.

අසංසට්ඨොති න සංසට්ඨො කාමාදීහි විවිත්තො විනාභූතො. කාමාදිවිසංසග්ගහෙතු උප්පජ්ජනකසුඛං නාම විවෙකජං පීතිසුඛන්ති ආහ **''පඨමජ්ඣානසුඛ''**න්ති. කාමං පඨමජ්ඣානසුඛම්පි සොමනස්සමෙව, සුත්තෙසු පන තං කායිකසුඛස්සාපි පච්චයභාවතො විසෙසතො ''සුඛ''න්ත්වෙව වුච්චතීති ඉධාපි ඣානභූතං සොමනස්සං සුඛන්ති, ඉතරං සොමනස්සං. තෙන වුත්තං **''සුඛා''**ති. හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **''ඣානසුඛපච්චයා''**ති. **අපරාපරං සොමනස්සන්ති** ඣානාධිගමහෙතු පච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන පුනප්පුනං උප්පජ්ජනකසොමනස්සං.

පමොදනං පමුදො, තරුණපීති, තතො **පමුදා.** ''පාමොජ්ජං පීතත්ථාය''තිආදීසු තරුණපීති ''පාමොජ්ජ''න්ති වුච්චති, ඉධ පන පකට්ඨො මුදො **පමුදො** පාමොජ්ජන්ති අධිප්පෙතං, තඤ්ච සොමනස්සරහිතං නත්ථීති අවිනාභාවිතාය **''බලවතරං පීතිසොමනස්ස''**න්ති වුත්තං. ඣානස්ස උජුවිපච්චනීකතං සන්ධාය **''පඤ්ච නීවරණානි වික්ඛම්භෙත්වා''**ති වුත්තං. ඣානං පන තදෙකට්ඨෙ සබ්බෙපි කිලෙසෙ, සබ්බෙපි අකුසලෙ ධම්මෙ වික්ඛම්භෙතියෙව, **අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති** පටිපක්ඛධම්මෙහි අනභිභවනීයතො. **තස්මාති** ඔකාසග්ගහණතො, ලද්ධොකාසතායාති අත්ථො. මග්ගඵලසුඛාධිගමාය ඔකාසභාවතො වා **ඔකාසො,** අස්ස අධිගමො **ඔකාසාධිගමො.** පුරිමපක්ඛෙ පන ඔකාසං අවසරං අධිගච්ඡති එතෙනාති **ඔකාසාධිගමො.**

රූපසභාවතාය , එකන්තරූපාධීනවුත්තිතාය, සවිප්ඵාරිකතාය ච ආනාපානවිතක්කවිචාරානං ථූලභාවං අනුජානන්තො **''කායවචීසඞ්ඛාරා තාව ඔළාරිකා හොන්තූ''**ති ආහ. තබ්බිධුරතාය පන එකච්චානං වෙදනාසඤ්ඤානං ථූලතං අනනුජානන්තො **''චිත්තසඞ්ඛාරා කථං ඔළාරිකා''**ති ආහ. ඉතරො ''අප්පහීනත්තා''ති කාරණං වත්වා

''කායසඞ්ඛාරා හී''තිආදිනා තමත්ථං විවරති. **තෙති** චිත්තසඞ්ඛාරා. අප්පහීනා සඞ්ඛාරා ලබ්භමානසඞ්ඛාරනිමිත්තතාය ''ඔළාරිකා''ති වත්තුං අරහන්ති, පහීනා පන තදභාවතො ''සුඛුමා''ති ආහ **''පහීනෙ උපාදාය අප්පහීනත්තා ඔළාරිකා නාම ජාතා''**ති. පාළියං ''කායසඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා''ති වුත්තත්තා **''සුඛන්ති චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිසුඛ''**න්ති වුත්තං. ''චිත්තසඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා''ති පන වුත්තත්තා **''නිරොධා වුට්ඨහන්තස්සා''**ති වුත්තං. වචීසඞ්ඛාරපටිප්පස්සද්ධි කායසඞ්ඛාරපටිප්පස්සද්ධියාව සිද්ධාති වෙදිතබ්බා. තෙනෙවාහ **''දුතිය...පෙ.... විසුං න වුත්තානී''**ති. පාළියං පන අත්ථතො සිද්ධාපි සුපාකටභාවෙන විභාවෙතුං සරූපතො ගණ්හාති. න හි අරියවිනයෙ අත්ථාපත්තිවිභාවනා අභිධම්මදෙසනාය පකතීති. යථා නීවරණවික්ඛම්භනඤ්ච පඨමස්ස ඣානස්ස අධිගමාය උපායො, එවං සුඛදුක්ඛවික්ඛම්භනං චතුත්ථස්ස ඣානස්ස අධිගමාය උපායොති **''චතුත්ථජ්ඣානං සුඛං දුක්ඛං වික්ඛම්භෙත්වා''**ති වුත්තං. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

අවිජ්ජාරාගාදීහි සහ වජ්ජෙහීති **සාවජ්ජං,** අකුසලං, තදභාවතො **අනවජ්ජං** කුසලං. අත්තනො හිතසුඛං ආකඞ්ඛන්තෙන සෙවනීයතො **සෙවිතබ්බං,** කුසලං, තබ්බිපරියායතො **න සෙවිතබ්බං,** අකුසලං. ලාමකභාවෙන **හීනං,** අකුසලං, සෙට්ඨභාවෙන **පණීතං,** කුසලන්ති **සාවජ්ජදුකාදයො** තයොපි දුකා යථාරහං **එතෙසං** කුසලාකුසලකම්මපථානං **වසෙනෙව වෙදිතබ්බා. සබ්බන්ති** යථාවුත්තං සබ්බං චතූහි දුකෙහි සඞ්ගහිතං ධම්මජාතං. යථාරහං කණ්හඤ්ච සුක්කඤ්ච පටිද්වන්දිභාවතො, සප්පටිභාගඤ්ච අප්පටිභාගඤ්ච අද්වයභාවතො. **වට්ටපටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා පහීයති** චතුන්නං අරියසච්චානං සම්මදෙව පටිවිජ්ඣනතො. තතො එව **අරහත්තමග්ගවිජ්ජා උප්පජ්ජති. සුඛ**න්ති එවං කම්මපථමුඛෙන තෙභූමකධම්මෙ සම්මසිත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්තෙ පතිට්ඨහන්තස්ස යං අරහත්තමග්ගසුඛඤ්චෙව අරහත්තඵලසුඛඤ්ච, තං ඉධ ''සුඛ''න්ති අධිප්පෙතං. **අන්තොගධා එව** නානන්තරියභාවතො.

අට්ඨතිංසාරම්මණවසෙනාති පාළියං ආගතානං අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානානං වසෙන. **විත්ථාරෙත්වා කථෙතබ්බා** පඨමජ්ඣානාදිවසෙන ආගතත්තාති අධිප්පායො. **''කථ''**න්තිආදිනා තමෙව විත්ථාරෙත්වා කථනං නයතො දස්සෙති. **''චතුවීසතියා ඨානෙසූ''**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං **මහාපරිනිබ්බානවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.219) වුත්තමෙව. **''නිරොධසමාපත්තිං පාපෙත්වා''**ති ඉමිනා අරූපජ්ඣානානිපි ගහිතානි හොන්ති තෙහි විනා නිරොධසමාපත්තිසමාපජ්ජනස්ස අසම්භවතො, චතුත්ථජ්ඣානසභාවත්තා ච තෙසං. **දස උපචාරජ්ඣානානී**ති ඨපෙත්වා කායගතාසතිං ආනාපානඤ්ච අට්ඨ අනුස්සතියො, සඤ්ඤාවවත්ථානඤ්චාති දස උපචාරජ්ඣානානි. අධිසීලං නාම සමාධිසංවත්තනියන්ති තස්ස හෙට්ඨිමන්තෙන පඨමජ්ඣානං පරියොසානන්ති වුත්තං **''අධිසීලසික්ඛා පඨමං ඔකාසාධිගමං භජතී''**ති. අධිචිත්තං නාම චතුත්ථජ්ඣානනිට්ඨං තදන්තොගධත්තා අරූපජ්ඣානානං, තප්පරියොසානත්තා ඵලජ්ඣානානන්ති වුත්තං **''අධිචිත්තසික්ඛා දුතිය''**න්ති. මත්ථකප්පත්තා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාම අග්ගමග්ගවිජ්ජාති ආහ **''අධිපඤ්ඤාසික්ඛා තතිය''**න්ති. සික්ඛත්තයවසෙන තයො ඔකාසාධිගමෙ නීහරන්තෙන යථාරහං තංතංසුත්තවසෙනපි නීහරිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො **''සාමඤ්ඤඵලෙපී''**තිආදිමාහ.

යදග්ගෙන ච තිස්සො සික්ඛා යථාක්කමං තයො ඔකාසාධිගමෙ භජන්ති, තදග්ගෙන තප්පධානත්තා යථාක්කමං තීණි පිටකානි තෙ භජන්තීති දස්සෙතුං **''තීසු පනා''**තිආදි වුත්තං. **තීණි පිටකානි විභජිත්වාති** තිණ්ණං ඔකාසාධිගමානං වසෙන යථානුපුබ්බං තීණි පිටකානි විත්ථාරෙත්වා **කථෙතුං ලභිස්සාමාති. සමොධානෙත්වාති** සමායොජෙත්වා තත්ථ වුත්තමත්ථං ඉමස්ස සුත්තස්ස අත්ථභාවෙන සමානෙත්වා. **දුක්කථිතන්ති** අසම්බන්ධකථනෙන, අතිපපඤ්චකථනෙන වා දුට්ඨු කථිතන්ති **න සක්කා වත්තුං** තථාකථනස්සෙව සුකථනභාවතොති ආහ **''තෙපිටකං...පෙ.... සුකථිතං හොතී''**ති.

චතුසතිපට්ඨානවණ්ණනා

289. න කෙවලං අභිධම්මපරියායෙනෙව කුසලට්ඨො ගහෙතබ්බො, අථ ඛො බාහිතිකපරියායෙන පීති ආහ **''ඵලකුසලස්ස වා''**ති. **ඛෙමට්ඨෙනාති** චතූහිපි යොගෙහි අනුපද්දවභාවෙන . **සම්මා සමාහිතොති** සමථවසෙන චෙව විපස්සනාවසෙන ච සුට්ඨු සමාහිතො. **එකග්ගචිත්තොති** වික්ඛෙපස්ස දූරසමුස්සාරිතත්තා එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පත්තචිත්තො. **අත්තනො කායතොති** අජ්ඣත්තං කායෙ කායානුපස්සනාවසෙන සම්මා සමාහිතචිත්තො සමානො ''සමාහිතො යථාභූතං පජානාති පස්සතී''ති (සං. නි. 3.5; 5.1071, 1072; නෙත්ති. 40; මි. ප. 1.14) වචනතො. තත්ථ ඤාණදස්සනං නිබ්බත්තෙන්තො තතො බහිද්ධා පරස්ස කායෙපි ඤාණදස්සනං නිබ්බත්තෙති. තෙනාහ **''පරස්ස කායාභිමුඛං ඤාණං පෙසෙතී''**ති. **සම්මා විප්පසීදතීති** සම්මා සමාධානපච්චයෙන අභිප්පසාදෙන ඤාණූපසඤ්හිතෙන අජ්ඣත්තං කායං ඔකප්පෙති. **සබ්බත්ථාති** සබ්බට්ඨානෙසු. සති කථිතාති යොජනා. **ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා** අනුපස්සනාඤාණදස්සනානං තදුභයසාධාරණභාවතො.

සත්තසමාධිපරික්ඛාරවණ්ණනා

290. **එත්ථාති** ඉමිස්සා කථාය. ඣානක්ඛස්ස වීරියචක්කස්ස අරියමග්ගරථස්ස සීලං විභූසනභාවෙන වුත්තන්ති ආහ **''අලඞ්කාරො පරික්ඛාරො නාමා''**ති. **සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහීති** නගරං පරිවාරෙත්වා රක්ඛණකෙහි

කතපරික්ඛෙපො, පරිඛා, උද්දාපො, පාකාරො, එසිකා, පලිඝා, පාකාරපක්ඛණ්ඩිලන්ති ඉමෙහි සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහි. සම්භරීයති එලං එතෙනාති **සම්භාරො,** කාරණං. භෙසජ්ජඤ්හි බ්‍යාධිවූපසමනෙන ජීවිතස්ස කාරණං. **පරිවාරපරික්ඛාරවසෙනාති** පරිවාරසඞ්ඛාතපරික්ඛාරවසෙන. පරික්ඛාරො හි සම්මාදිට්ඨිආදයො මග්ගධම්මා සම්මාසමාධිස්ස සහජාතාදිපච්චයභාවෙන පරිකරණතො අභිසඞ්ඛරණතො. උපෙච්ච නිස්සීයතීති **උපනිසා,** සහ උපනිසායාති **සඋපනිසොති** ආහ **"සඋපනිස්සයො"**ති, සහකාරීකාරණභූතො ධම්මසමූහො ඉධ "උපනිස්සයො"ති අධිප්පෙතො. සම්මා පසත්ථා සුන්දරා දිට්ඨි එතස්සාති සම්මාදිට්ඨි, පුග්ගලො, තස්ස **සම්මාදිට්ඨිස්ස.** සො පන යස්මා පතිට්ඨිතසම්මාදිට්ඨිකො, තස්මා වුත්තං **"සම්මාදිට්ඨියං ඨිතස්සා"**ති. **සම්මාසඞ්කප්පො පහොතීති** මග්ගසම්මාදිට්ඨියා දුක්ඛාදීසු පරිජානනාදිකිච්චං සාධෙන්තියා කාමවිතක්කාදිකෙ සමුග්ඝාටෙන්තො සම්මාසඞ්කප්පො යථා අත්තනො කිච්චසාධනෙ පහොති, තථා පවත්තිං පනස්ස දස්සෙන්තො ආහ **"සම්මාසඞ්කප්පො පවත්තතී"**ති. **එස නයො සබ්බපදෙසූති** "සම්මාසඞ්කප්පස්ස සම්මාවාචා පහොතී"තිආදීසු සෙසපදෙසු යථාවුත්තමත්ථං අතිදිසති.

එත්ථ ච යස්මා නිබ්බානාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහූපකාරා සම්මාදිට්ඨි. තථා හි සා "පඤ්ඤාපජ්ජොතො, පඤ්ඤාසත්ථ"න්ති ච වුත්තා. තාය හි සො අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා කිලෙසචොරෙ ඝාතෙන්තො ඛෙමෙන නිබ්බානං පාපුණාති, තස්මා අරියමග්ගකථායං සම්මාදිට්ඨි ආදිතො ගය්හති, ඉධ පන පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනාය "සම්මාදිට්ඨිස්සා"ති වුත්තං. යස්මා පන සම්මාදිට්ඨිපුග්ගලො නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදිවසෙන සම්මදෙව සඞ්කප්පෙති, න මිච්ඡාකාමසඞ්කප්පාදිවසෙන, තස්මා සම්මාදිට්ඨිස්ස සම්මාසඞ්කප්පො පහොති. යස්මා ච සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචාය උපකාරකො. යථාහ "පුබ්බෙ ඛො ගහපති විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දතී"ති, (සං. නි. 2.348) තස්මා සම්මාසඞ්කප්පස්ස සම්මාවාචා පහොති. යස්මා පන "ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමා"ති හි පඨමං වාචාය සංවිදහිත්වා යෙහුය්‍යෙන තෙ තෙ කම්මන්තා සම්මා පයොජීයන්ති, තස්මා වාචා කායකම්මස්ස උපකාරිකාති සම්මාවාචස්ස සම්මාකම්මන්තො පහොති. යස්මා පන චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං, තිවිධඤ්ච කායදුච්චරිතං පහාය උභයං සුචරිතං පූරෙන්තස්සෙව ආජීවට්ඨමකසීලං පූරති, න ඉතරස්ස , තස්මා සම්මාවාචස්ස සම්මාකම්මන්තස්ස ච සම්මාආජීවො පහොති. විසුද්ධිදිට්ඨිසමුදාගතසම්මාආජීවස්ස යොනිසො පධානස්ස සම්භවතො සම්මාආජීවස්ස සම්මාවායාමො පහොති. යොනිසො පදහන්තස්ස කායාදීසු චතූසු වත්ථූසු සති සූපට්ඨිතා හොතීති සම්මාවායාමස්ස සම්මාසති පහොති. යස්මා එවං සූපට්ඨිතා සති සමාධිස්ස උපකාරානුපකාරානං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසිත්වා පහොති එකත්තාරම්මණෙ චිත්තං සමාධාතුං, තස්මා සම්මාසතිස්ස සම්මාසමාධි පහොතීති. අයඤ්ච නයො පුබ්බභාගෙ නානාක්ඛණිකානං සම්මාදිට්ඨිආදීනං වසෙන වුත්තො, මග්ගක්ඛණෙ පන සම්මාදිට්ඨිආදීනං තස්ස තස්ස සහජාතාදිවසෙන වුත්තො "සම්මාදිට්ඨිස්ස සම්මාසඞ්කප්පො පහොතී"තිආදීනං පදානමත්ථො යුත්තො, අයමෙව ච ඉධාධිප්පෙතො. තෙනාහ **"අයං පනත්ථො"**තිආදි.

මග්ගඤාණෙති මග්ගපරියාපන්නඤාණෙ **ඨිතස්ස** තංසමඞ්ගිනො. මග්ගපඤ්ඤා හි චතුන්නං සච්චානං සම්මාදස්සනට්ඨෙන "මග්ගසම්මාදිට්ඨී"ති වුත්තා, සා එව නෙසං යාථාවතො ජානනතො පටිවිජ්ඣනතො ඉධ "මග්ගඤාණ"න්තිපි වුත්තා. **මග්ගවිමුත්තීති** මග්ගෙන කිලෙසානං විමුච්චනං සමුච්ඡෙදප්පහානමෙව. ඵලසම්මාදිට්ඨි එව "ඵලසම්මාඤාණ"න්ති පරියායෙන වුත්තං, පරියායවචනඤ්ච වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. **ඵලවිමුත්ති** පන පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං දට්ඨබ්බං.

අමතස්ස ද්වාරාති අරියමග්ගමාහ. සො පන විනා ච ආචරියමුට්ඨිනා අනන්තරං අබාහිරං කරිත්වා යාවදෙව මනුස්සෙහි සුප්පකාසිතත්තා **විවටො. ධම්මවිනීතාති** අරියධම්මෙ විනීතා. සො පනෙත්ථ කිලෙසානං සමුච්ඡෙදවිනයවසෙන වෙදිතබ්බොති ආහ **"සම්මානියානෙන නියාතා"**ති.

අත්ථීති පුථුත්ථවිසයං නිපාතපදං "අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා"තිආදීසු (දී. නි. 2.377; ම. නි. 1.110; 3.154; සං. නි. 4.127; අ. නි. 6.29; 10.60; විභ. 356; ඛු. පා. 2.1.ද්වත්තිංසආකාර; නෙත්ති. 47) වියාති ආහ **"අනාගාමිනො ච අත්ථී"**ති. තෙනෙවාහ "අත්ථි චෙවෙත්ථ සකදාගාමිනො"ති. බහිද්ධා සංයොජනපච්චයො නිබ්බත්තිහෙතුභූතො පුඤ්ඤභාගො එතිස්සා අත්ථීති පුඤ්ඤභාගා, අතිසයවිසිට්ඨො චෙත්ථ අත්ථිඅත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඔත්තප්පමානොති** උත්තසන්තො භායන්තො. **න පන නත්ථි,** අත්ථි එවාති දීපෙති.

291. **අස්සාති** වෙස්සවණස්ස. **ලද්ධි පන න අත්ථි** පටිවිද්ධසච්චත්තා. **"අභිසමයෙ විසෙසො නත්ථී"**ති එතෙන සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤුගුණා සබ්බබුද්ධානං සදිසා එවාති දස්සෙති.

292. කාරණස්ස එකරූපත්තා **ඉමානි පන පදානීති** න කෙවලං "තයිදං බ්‍රහ්මචරිය"න්තිආදීනි පදානි, අථ ඛො "ඉමමත්ථං ජනවසභො යක්ඛො"තිආදීනි පදානි පීති.

ජනවසභසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

6. මහාගොවින්දසුත්තවණ්ණනා

293. **පඤ්චකුණ්ඩලිකොති** විස්සට්ඨපඤ්චවෙණිකො. **චතුමග්ගට්ඨානෙසූති** චතුන්නං මග්ගානං විනිවිජ්ඣිත්වා ගතට්ඨානෙසු. තත්ථ හි කතා සාලාදයො චතූහි දිසාහි ආගතමනුස්සානං උපභොගක්ඛමා හොන්ති. **''එවරූපානී''**ති ඉමිනා රුක්ඛමූලසොධනාදීනි චෙව යථාසත්ති අන්නදානාදීනි ච පුඤ්ඤානි සඞ්ගණ්හාති. ''සුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසො අත්තභාවො ඉට්ඨො කන්තො මනාපො අහොසී''ති පාඨො. **සකටසහස්සමත්තන්**ති වාහසහස්සමත්තං, **වාහො** පන වීසති ඛාරී, **ඛාරී** සොළසදොණමත්තා, **දොණං** සොළස නාළියො වෙදිතබ්බා. **කුම්භං** දසම්බණානි. ''සහස්සනාළියො''ති කෙචි. **රත්තසුවණ්ණකණ්ණිකන්**ති රත්තසුවණ්ණමයං වටංසකං.

යස්මා මජ්ඣිමයාමෙ එව දෙවතා සත්ථාරං උපසඞ්කමිතුං අවසරං ලභන්ති, තස්මා **''එකකොට්ඨාසං අතීතායා''**ති වුත්තං. **අතික්කන්තවණ්ණොති** අතිවිය කමනීයරූපො, **කෙවලකප්පන්**ති වා මනං ඌනං අවසෙසං, ඊසකං අසමත්තන්ති අත්ථො හගවතො හි සමීපට්ඨානං මුඤ්චිත්වා සබ්බො ගිජ්ඣකූටවිහාරො තෙන ඔභාසිතො. තෙනාහ **''චන්දිමා වියා''**තිආදි.

දෙවසභාවණ්ණනා

294. **රතනමත්තකණ්ණිකරුක්ඛනිස්සන්දෙනාති** රතනප්පමාණරුක්ඛමයකූටදානපුඤ්ඤනිස්සන්දෙන, තස්ස වා පුඤ්ඤස්ස නිස්සන්දඵලභාවෙන. **නිබ්බත්තසභායන්**ති සමුට්ඨිතඋපට්ඨානසාලායං. **මණිමයාති** පදුමරාගාදිමණිමයා. **ආණියොති** ථම්භතුලාසඞ්ඝාටකාදීසු වාළරූපාදිසඞ්ඝාටනකආණියො.

ගන්ධබ්බරාජාති ගන්ධබ්බකායිකානං දෙවතානං රාජා. යෙ තාවතිංසානං ආසන්නවාසිනො චාතුමහාරාජිකා දෙවා, තෙ පුරතො කරොන්තො **''ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවතා පුරතො කත්වා නිසින්නො''**ති වුත්තො. සෙසෙසුපි තීසු ඨානෙසු එසෙව නයො.

නාගරාජාති නාගානං අධිපති, න පන සයං නාගජාතිකො.

ආසති නිසීදති එත්ථාති **ආසනං,** නිසජ්ජට්ඨානන්ති ආහ **''නිසීදිතුං ඔකාසො''**ති. **''එත්ථ''**ති පදං නිපාතමත්තං, **එත්ථාති** වා එතස්මිං පාඨෙ. අත්ථුද්ධාරනයෙන වත්තබ්බං **පුබ්බෙ වුත්තං චතුබ්බිධමෙව.** තාවතිංසා, එකච්චෙ ච චාතුමහාරාජිකා යථාලද්ධාය සම්පත්තියා ඨාවරභාවාය, ආයතිං සොධනාය ච පඤ්ච සීලානි රක්ඛන්ති, තෙ තස්ස විසොධනත්ථං පවාරණාසඞ්ගහං කරොන්ති. තෙන වුත්තං **''මහාපවාරණායා''**තිආදි.

වස්සසහස්සන්ති මනුස්සගණනාය වස්සසහස්සං.

පන්නපලාසොති පතිතපත්තො. **ඛාරකජාතොති** ජාතබුද්දකමකුළො. යෙ හි නීලපත්තකා අතිවිය බුද්දකා මකුළා, තෙ ''ඛාරකා''ති වුච්චන්ති. **ජාලකජාතොති** තෙහියෙව බුද්දකමකුළෙහි ජාතජාලකො සබ්බසො ජාලො විය ජාතො. කෙචි පන **''ජාලකජාතොති** එකජාලො විය ජාතො''ති අත්ථං වදන්ති. පාරිඡත්තකො කිර ඛාරකග්ගහණකාලෙ සබ්බත්ථකමෙව පල්ලවිකො හොති, තෙ වස්ස පල්ලවා පහස්සරපවාළවණ්ණසමුජ්ජලා හොන්ති, තෙන සො සබ්බසො සමුජ්ජලන්තො තිට්ඨති. **කුටුමලකජාතොති** සඤ්ජාතමහාමකුළො. **කොරකජාතොති** සඤ්ජාතසූචිභෙදො සම්පති විකසමානාවත්ථො. **සබ්බපාලිඵුල්ලොති** සබ්බසො ඵුල්ලිතවිකසිතො.

කන්තනකවාතොති දෙවානං පුඤ්ඤකම්මපච්චයා පුප්ඵානං ඡින්දනකවාතො. **කන්තතීති** ඡින්දති. **සම්පටිච්ඡනකවාතොති** ඡින්නානං ඡින්නානං පුප්ඵානං සම්පටිග්ගණ්හනකවාතො . **නච්චන්තොති** නානාවිධභත්තිං සන්නිවෙසවසෙන නච්චනං කරොන්තො. **අඤ්ඤතරදෙවතානන්**ති නාමගොත්තවසෙන අප්පඤ්ඤාතදෙවතානං.

රෙණුවට්ටීති රෙණුසඞ්ඝාතො. **කණ්ණිකං ආහච්චාති** සුධම්මාය කූටං ආහන්ත්වා.

අට්ඨ දිවසෙති පඤ්චමියා සද්ධිං පක්ඛෙ චත්තාරො දිවසෙ සන්ධාය වුත්තං. යථාවුත්තෙසු අට්ඨසු දිවසෙසු ධම්මස්සවනං නිබද්ධං තදා පවත්තතීති තතො අඤ්ඤදා කාරිතං සන්ධායාහ **''අකාලධම්මස්සවනං කාරිත''**න්ති. චෙතියෙ ඡත්තස්ස හෙට්ඨා කාතබ්බවෙදිකා **ඡත්තවෙදිකා.** චෙතියං පරික්ඛිපිත්වා පදක්ඛිණකරණට්ඨානං අන්තොකත්වා කාතබ්බවෙදිකා **පුටවෙදිකා.** චෙතියස්ස කුච්ඡිං පරික්ඛිපිත්වා තං සම්බන්ධමෙව කත්වා කාතබ්බවෙදිකා **කුච්ඡිවෙදිකා.** සීහරූපපාදකං ආසනං **සීහාසනං.** උභොසු පස්සෙසු සීහරූපයුත්තං සොපානං **සීහසොපානං.**

අත්තමනා හොන්ති අනියාමනකභාවතො. තෙනෙවාහ **“මහාපුඤ්ඤෙ පුරක්ඛත්වා”**තිආදි. **පවාරණාසඞ්ගහත්ථාය සන්නිපතිතාති වෙදිතබ්බා** ‘‘තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ පවාරණාය පුණ්ණාය පුණ්ණමාය රත්තියා’’ති (දී. නි. 2.294) වචනතො.

295. **නවහි කාරණෙහීති** ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහ’’න්තිආදිනා (දී. නි. 1.157, 255) වුත්තෙහි අරහත්තාදීහි නවහි බුද්ධානුභාවදීපනෙහි කාරණෙහි. **ධම්මස්ස චාති** එත්ථ ච-සද්දො අවුත්තසමුච්චයත්ථොති තෙන සම්පිණ්ඩිතමත්ථං දස්සෙන්තො **“උජුප්පටිපන්නතාදිභෙදං සඞ්ඝස්ස ච සුප්පටිපත්ති”**න්ති ආහ.

අට්ඨයථාභුච්චවණ්ණනා

296. යථා අනන්තමෙව ආනඤ්චං, භිසක්කමෙව භෙසජ්ජං , එවං යථාභූතා එව **යථාභුච්චාති** පාළියං වුත්තන්ති ආහ **“යථාභුච්චෙති යථාභූතෙ”**ති. වණ්ණෙතබ්බතො කිත්තෙතබ්බතො **වණ්ණා,** ගුණා. **කථං පටිපන්නොති** හෙතුඅවත්ථායං, ඵලඅවත්ථායං, සත්තානං උපකාරා වත්ථායන්ති තීසුපි අවත්ථාසු ලොකනාථස්ස බහුජනහිතාය පටිපත්තියා කථෙතුකම්යතාපුච්ඡා. තථා හි නං ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සඞ්ඛෙපෙනෙව දස්සෙන්තො **“දීපඞ්කරපාදමූලෙ”**තිආදිමාහ. තත්ථ **අභිනීහරමානොති** අභිනීහාරං කරොන්තො. යං පනෙත්ථ මහාභිනීහාරෙ, පාරමීසු ච වත්තබ්බං, තං **බ්‍රහ්මජාලටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.7) වුත්තං එවාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

“ඛන්තිවාදිතාපසකාලෙ”තිආදි (ජා. 1.ඛන්තිවාදීජාතක) හෙතුඅවත්ථායමෙව අනඤ්ඤසාධාරණාය සුදුක්කරාය බහුජනහිතාය පටිපත්තියා විභාවනං. යථාධිප්පෙතං හිතසුඛං යාය කිරියාය විනා න ඉජ්ඣති, සාපි තදත්ථා එවාති දස්සෙතුං **“තුසිතපුරෙ යාවතායුකං තිට්ඨන්තොපී”**තිආදි වුත්තං.

ධම්මචක්කප්පවත්තනාදි (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13; පටි. ම. 3.30) පන නිබ්බත්තිතා බහුජනහිතාය පටිපත්ති. **ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනම්පි** ‘‘එත්තකං කාලං තිට්ඨාමී’’ති පවත්තියා බහුජනහිතාය පටිපත්ති. අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බානවසෙන බහුජනහිතාය පටිපත්ති. තෙනාහ **“යාවස්සා”**තිආදි. **සෙසපදානීති** ‘‘බහුජනසුඛාය’’තිආදීනි පදානි. **පච්ඡිමන්ති** ‘‘අත්ථාය හිතාය සුඛාය’’ති පදත්තයං. **පුරිමස්සාති** තතො පුරිමස්ස පදත්තයස්ස. **අත්ථොති** අත්ථනිද්දෙසො.

යදිපි අතීතෙනඞ්ගෙන සමන්නාගතා සත්ථාරො අහෙසුං, තෙපි පන බුද්ධා එවාති අත්ථතො අම්හාකං සත්ථා අනඤ්ඤොති ආහ **“අතීතෙපි බුද්ධතො අඤ්ඤං න සමනුපස්සාමා”**ති. යථා ච අතීතෙ, එවං අනාගතෙ චාති අයමත්ථො නයතො ලබ්භතීති කත්වා වුත්තං **“අනාගතෙපි න සමනුපස්සාමා”**ති. සක්කො පන දෙවරාජා තමත්ථං අත්ථාපන්නමෙව කත්වා **“න පනෙතරහි”** ඉච්චෙවාහ. **කිං සක්කො කථෙතීති විචාරෙත්වාති** ‘‘නෙව අතීතංසෙ සමනුපස්සමා’ති වදන්තො සක්කො කිං කථෙතී’’ති විචාරණං සමුට්ඨපෙත්වා. යස්මා අතීතෙ බුද්ධා අහෙසුං, අනාගතෙ භවිස්සන්තීති නායමත්ථො සක්කෙන දෙවරාජෙන පරිඤ්ඤාතො, තෙ පන බුද්ධසාමඤ්ඤෙන අම්හාකං භගවතා සද්ධිං ගහෙත්වා එතරහි අඤ්ඤස්ස සබ්බෙන සබ්බං අභාවතො තථා වුත්තන්ති දස්සෙතුං **“එතරහී”**තිආදි වුත්තං. **ස්වාක්ඛාතාදීනීති** ස්වාක්ඛාතපදාදීනි. **කුසලාදීනීති** ‘‘ඉදං කුසල’’න්තිආදීනි පදානි.

ගඞ්ගායමුනානං අසමාගමට්ඨානෙ උදකං භින්නවණ්ණං හොන්තම්පි සමාගමට්ඨානෙ අභින්නවණ්ණං එවාති ආහ **“වණ්ණෙනපි සංසන්දති සමෙතී”**ති. තත්ථ කිර ගඞ්ගොදකසදිසමෙව යමුනොදකං. යථා නිබ්බානං කෙනචි කිලෙසෙන අනුපක්කිලිට්ඨතාය පරිසුද්ධං, එවං නිබ්බානගාමිනිපටිපදාපි කෙනචි කිලෙසෙන අනුපක්කිලිට්ඨතාය පරිසුද්ධාව ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ **“න හී”**තිආදි. යෙන පරිසුද්ධත්ථෙන නිබ්බානස්ස, නිබ්බානගාමිනියා පටිපදාය ච ආකාසූපමතා, සො කෙනචි අනුපලෙපො, අනුපක්කිලෙසො චාති ආහ **“ආකාසම්පි අලග්ගං පරිසුද්ධ”**න්ති. ඉදානි තමත්ථං නිදස්සනෙන විභූතං කත්වා දස්සෙතුං **“චන්දිමසූරියාන”**න්තිආදි වුත්තං. **සංසන්දති** යුජ්ජති පටිපජ්ජිතබ්බතාපටිපජ්ජනෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤානුච්ඡවිකතාය.

පටිපදාය යීතානන්ති පටිපදං මග්ගපටිපත්තිං පටිපජ්ජමානානං. **වුසිතවතන්ති** බ්‍රහ්මචරියවාසං වුසිතවන්තානං එතෙසං. **ලද්ධසහායොති** එතාසං පටිපදානං වසෙන ලද්ධසහායො. **තත්ථ තත්ථ** සාවකෙහි සත්ථු කාතබ්බකිච්චෙ. **ඉදං පන** ‘‘අදුතියො’’තිආදි සුත්තන්තරෙ ආගතවචනං අඤ්ඤෙහි **අසදිසට්ඨෙන වුත්තං,** න යථාවුත්තසහායාභාවතො. **අපනුජ්ජාති** අපනීය විවජ්ජෙත්වා. **“අපනුජ්ජා”**ති ච අන්තොගධාවධාරණං ඉදං වචනං එකන්තිකත්තා තස්ස අපනොදස්සාති වුත්තං **“අපනුජ්ජෙවා”**ති.

ලබ්භතීති **ලාභො,** සො පන උක්කංසගතිවිජානනෙන සාතිසයො, විපුලො එව ච ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **“මහාලාභො උප්පන්නො”**ති. **උස්සන්නපුඤ්ඤනිස්සන්දසමුප්පන්නොති** යථාවුත්තකාලං සම්භතසුවිපුලඋළාරතරපුඤ්ඤාභිසන්දතො නිබ්බත්තො.‘‘ඉමෙ නිබ්බත්තා, ඉතො පරං මය්හං ඔකාසො නත්ථී’’ති උස්සාහජාතො විය උපරූපරි වඩ්ඪමානො උදපාදි. සබ්බදිසාසු හි යමකමහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා මහාමෙඝං විය සබ්බපාරමියො ‘‘එකස්මිං අත්තභාවෙ විපාකං දස්සාමා’’ති සම්පිණ්ඩිතා විය භගවතො ඉදං ලාභසක්කාරසිලොකං

නිබ්බත්තයිංසු, තතො අන්නපානවත්ථයානමාලාගන්ධවිලෙපනාදිහත්ථා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො උපගන්ත්වා ‘‘කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො, කහං නරාසභො, කහං පුරිසසීහො’’ති භගවන්තං පරියෙසන්ති, සකටසතෙහිපි පච්චයෙ ආහරිත්වා ඔකාසං අලභමානා සමන්තා ගාවුතප්පමාණම්පි සකටධුරෙන සකටධුරං ආහච්ච තිට්ඨන්ති චෙව අනුබන්ධන්ති ච අන්ධකවින්දබ්‍රාහ්මණාදයො විය. සබ්බං ඛන්ධකෙ, තෙසු තෙසු ච සුත්තෙසු ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. තෙනාහ **‘‘ලාභසක්කාරො මහොසො විය’’**තිආදි.

පටිපාටිභත්තන්ති බහූසු ‘‘දානං දස්සාමා’’ති ආභටපටිපාටිකාය උට්ඨිතෙසු අනුපටිපාටියා දාතබ්බ භත්තං.

මත්ථකං පත්තො අනඤ්ඤසාධාරණත්තා තස්ස දානස්ස. **උපායං ආචික්ඛි** නාගරානං අසක්කුණෙය්‍යාරූපෙන දානං දාපෙතුං. සාලකල්‍යාණිරුක්ඛා රාජපරිග්ගහා අඤ්ඤෙහි අසාධාරණා, තස්මා තෙසං පදරෙහි මණ්ඩපො කාරිතො, හත්ථිනො ච රාජභණ්ඩභූතා නාගරෙහි න සක්කා ලද්ධුන්ති තෙහි ඡත්තං ධාරාපිතං, තථා ඛත්තියධීතාහි වෙය්‍යාවච්චං කාරිතං. **‘‘පඤ්ච ආසනසතානී’’**ති ඉදං සාලකල්‍යාණිමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තෙ සන්ධාය වුත්තං, තතො බහි පන බහූනි පඤ්ඤත්තානි අහෙසුං . **චතුජ්ජාතියගන්ධං පිසති** බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස පූජනත්ථඤ්චෙව පත්තස්ස උබ්බටනත්ථඤ්ච. **උදකන්**ති පත්තධොවනඋදකං. **අනග්ඝානි අහෙසුං** අනග්ඝරතනාභිසඞ්ඛතත්තා.

සත්තධා මුද්ධා ඵලිස්සති අනාදරකාරණාදිනා. **කාළං ඔලොකෙස්සාමී**ති කාළං එවං අනුපෙක්ඛිස්සාමි, තස්ස උප්පජ්ජනකං අනත්ථං පරිහරිස්සාමීති අත්ථො.

කදරියාති ථද්ධමච්ඡරිනො පුඤ්ඤකම්මවිමුඛා. **දෙවලොකං න වජන්ති** පුඤ්ඤස්ස අකතත්තා, මච්ඡරිභාවෙන ච පාපස්ස පසුතත්තා. **බාලා**ති දුච්චින්තිතචින්තනාදිනා බාලලක්ඛණයුත්තා. **නප්පසංසන්ති දානං** පසංසිතුම්පි න විසහන්ති. **ධීරො**ති ධිතිසම්පන්නො උළාරපඤ්ඤො පරෙහි කතං **දානං අනුමොදමානොපි, තෙනෙව** දානානුමොදනෙනෙව. **සුඛී පරත්ථා**ති පරලොකෙ කායිකචෙතසිකසුඛසමඞ්ගී හොති.

වරරොජො නාම තස්මිං කාලෙ එකො ඛත්තියො, තස්ස **වරරොජස්ස. අනවජ්ජ...පෙ.... එලෙය්‍යා** අභූතවාදිභාවතොති අධිප්පායො. **අතිරෙකපදසහස්සෙන** තිංසාධිකෙන අඩ්ඪතෙය්‍යගාථාසතෙන **වණ්ණමෙව කථෙසි** රූපප්පසන්නතාය ච.

යාව මඤ්ඤෙ ඛත්තියාති එත්ථ **යාවා**ති අවධිපරිච්ඡෙදවචනං, **අඤ්ඤෙ**ති නිපාතමත්තං, යාව ඛත්තියා ඛත්තියෙ අවධිං කත්වා සබ්බෙ දෙවමනුස්සාති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා’’**තිආදි. **මදපමත්තො**ති ලාභසක්කාරසිලොකමදෙන පමත්තො චෙව තදන්වයෙන පමාදෙන පමත්තො ච හුත්වා.

තදන්වයමෙවාති තදනුගතමෙව. **වාචා...පෙ.... සමෙතී**ති වචීකම්මකායකම්මානි අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිරුද්ධානි, අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දන්ති. අජා එව මිගාති අජාමිගා, තෙ **අජාමිගෙ.**

තිණ්ණවිචිකිච්ඡො සබ්බසො අතික්කන්තවිචිකිච්ඡාකන්තාරො . නනු ච සබ්බෙපි සොතාපන්නා තිණ්ණවිචිකිච්ඡා, විගතකථංකථා ච? සච්චමෙතං, ඉදං පන න තාදිසං තිණ්ණවිචිකිච්ඡතං සන්ධාය වුත්තං, අථ ඛො සබ්බස්මිං ඤෙය්‍යධම්මෙ සබ්බාකාරාවබොධසඞ්ඛාතසන්නිට්ඨානවසෙන සබ්බසො නිරාකතං සන්ධායාති දස්සෙන්තො **‘‘යථා හී’’**ති ආදිමාහ. **උස්සන්නුස්සන්නත්තා**ති පරොපරභාවතො, අයඤ්ච අත්ථො භගවතො අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණබලෙනපි ඉජ්ඣති. **සබ්බත්ථ විගතකථංකථො** සබ්බදස්සාවිභාවතො. සබ්බෙසං පරමත්ථධම්මානං සච්චාභිසමයවසෙන පටිවිද්ධත්තා වුත්තං **‘‘වොහාරවසෙනා’’**ති වා නාමගොත්තාදිවසෙනාති අත්ථො.

පරියොසිතසඞ්කප්පොති සබ්බසො නිට්ඨිතමනොරථො. නනු ච අරියමග්ගෙන පරියොසිතසඞ්කප්පතා නාම සොළසකිච්චසිද්ධියා කතකරණීයභාවෙන, න සබ්බඤෙය්‍යධම්මාවබොධෙනාති චොදනං සන්ධායාහ **‘‘පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසූ’’**තිආදි. සාවකානං සාවකපාරමීඤාණං විය, හි පච්චෙකබුද්ධානං පච්චෙකබොධිඤාණං විය ච සම්මාසම්බුද්ධානං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං චතුසච්චාභිසම්බොධපුබ්බකමෙවාති. **අනනුස්සුතෙසූ**ති න අනුස්සුතෙසු. **සාමන්**ති සයමෙව. පදද්වයෙනාපි පරතො සොසෙන විනාති දස්සෙති. **තත්ථා**ති නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං, සච්චාභිසම්බොධනිමිත්තන්ති අත්ථො. සච්චාභිසම්බොධො ච අග්ගමග්ගවසෙනාති දට්ඨබ්බං. **බලෙසු ච වසීභාවන්**ති දසන්නං බලඤාණානං යථාරුචි පවත්ති. ජාතත්තා ජාතාති සම්මාසම්බුද්ධෙ වදති.

297. තත්ථ තත්ථ රාජධානිආදිකෙ **නිබද්ධවාසං වසන්තො.** තීසු මණ්ඩලෙසු යථාකාලං **චාරිකං චරන්තො.**

298. **අස්සා**ති ඵලස්ස. **තන්**ති කාරණං. ද්වින්නම්පි එකතො උප්පත්තියා **කාරණං නත්ථි,** පගෙව තිණ්ණං, චතුන්නං වාති. **‘‘එත්ථ චා’’**තිආදි ‘‘එකිස්සා ලොකධාතුයා’’ති වුත්තලොකධාතුයා පමාණපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං ආරද්ධං.

යාවතාති යත්තකෙන ඨානෙන. **පරිහරන්තීති** සිනෙරුං පරික්ඛිපන්තා පරිවත්තන්ති. **දිසාති** දිසාසු, භුම්මත්ථෙ එතං පච්චත්තවචනං. **භන්ති** දිබ්බන්ති. **විරොචනාති** ඔභාසන්තා, **විරොචනා** වා සොභමානා **චන්දිමසූරියා භන්ති,** තතො එව **දිසා ච භන්ති. තාව සහස්සධාති** තත්තකො සහස්සලොකො.

එත්තකන්ති ඉමං චක්කවාළං මජ්ඣෙ කත්වා ඉමිනාව සද්ධිං චක්කවාළං දසසහස්සං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **මහාපදානවණ්ණනායං** වුත්තමෙව. **න පඤ්ඤායතීති** තීසු පිටකෙසු අනාගතත්තා.

සනඞ්කුමාරකථාවණ්ණනා

300. **වණ්ණෙනාති** රූපසම්පත්තියා. සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා තං අනාමසිත්වා යසසද්දස්සෙව අත්ථමාහ. **අලඞ්කාරපරිවාරෙනාති** අලඞ්කාරෙන ච පරිවාරෙන ච. **පුඤ්ඤසිරියාති** පුඤ්ඤිද්ධියා.

301. **සම්පසාදනෙති** සම්පසාදජනනෙ. සංපුබ්බො භා-සද්දො ජානනත්ථො ''සඞ්ඛායෙතං පටිසෙවතී''තිආදීසු (ම. නි. 2.168) වියාති ආහ **''ජානිත්වා මොදාමා''**ති.

ගොවින්දබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා

304. **යාව දීඝරත්තන්ති** යාව පරිමාණතො, අපරිමිතකාලපරිදීපනමෙතන්ති ආහ **''එත්තකන්ති…පෙ…. අතිචිරරත්ත''**න්ති. **මහාපඤ්ඤොව සො භගවාති** තෙන බ්‍රහ්මුනා අනුමතිපුච්ඡාවසෙන දෙවානං වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''මහාපඤ්ඤොව සො භගවා. නොති කථං තුම්හෙ මඤ්ඤථා''**ති ආහ. සයමෙවෙතං පඤ්හං බ්‍යාකාතුකාමො ''භූතපුබ්බං භො''ති ආදිං ආහාති සම්බන්ධො. එවං පන බ්‍යාකරොන්තෙන අත්ථතො අයම්පි අත්ථො වුත්තො නාම හොතීති දස්සෙන්තො **''අනච්ඡරියමෙත''**න්ති ආදිමාහ. **තිණ්ණං මාරානන්ති** කිලෙසාභිසඞ්ඛාරදෙවපුත්තමාරානං. ''අනච්ඡරියමෙත''න්ති වුත්තමෙවත්ථං නිගමනවසෙන **''කිමෙත්ථ අච්ඡරිය''**න්ති පුනපි වුත්තං.

රඤ්ඤො දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅත්ථානං පුරො ධානතො පුරෙ පුරෙ සංවිධානතො **පුරොහිතොති** ආහ **''සබ්බකිච්චානි අනුසාසනපුරොහිතො''**ති. **ගොවින්දියාභිසෙකෙනාති** ගොවින්දස්ස ඨානෙ ඨපනාභිසෙකෙන. තං කිර තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කුලපරම්පරාගතං ඨානන්තරං. **ජොතිතත්තාති** ආවුධානං ජොතිතත්තා. **පාලනසමත්ථතායාති** රඤ්ඤො, අපරිමිතස්ස ච සත්තකායස්ස අනත්ථතො පරිපාලනසමත්ථතාය.

සම්මා වොස්සජ්ජිත්වාති සුට්ඨු තස්සෙවාගාරවභාවෙන විස්සජ්ජිත්වා නියාතෙත්වා. තං තමත්ථං කිච්චං පස්සතීති **අත්ථදසො.**

305. භවනං වඩ්ඪනං **භවො,** භවති එතෙනාති වා **භවො,** වඩ්ඪිකාරණං සන්ධිවසෙන ම-කාරාගමො, ඔ-කාරස්ස ච අ-කාරාදෙසං කත්වා **''භවමත්ථු''**ති වුත්තං. **භවන්තං ජොතිපාලන්ති** පන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **''භොතො''**ති. **මා පච්චබ්‍යාහාසීති** මා පටික්ඛිපීති අත්ථො. සො පන පටික්ඛෙපො පටිවචනං හොතීති ආහ **''මා පටිබ්‍යාහාසී''**ති. **අභිසම්භොසීති** කම්මන්තානං සංවිධානෙ සමත්ථො හොතීති ආහ **''සංවිදහිත්වා''**ති. භවාභවං, පඤ්ඤඤ්ච වින්දි පටිලභීති **ගොවින්දො,** මහන්තො ගොවින්දො **මහාගොවින්දො. ''ගො''**ති හි පඤ්ඤායෙතං අධිවචනං ගච්ඡති අත්ථෙ බුජ්ඣතීති.

රජ්ජසංවිභජනවණ්ණනා

306. **එකපිතිකා** වෙමාතුකා **කනිට්ඨභාතරො. අයං අභිසිත්තොති** අයං රෙණු රාජකුමාරො පිතු අච්චයෙන රජ්ජෙ අභිසිත්තො. **රාජකාරකාති** රාජපුත්තං රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙතාරො.

307. මදෙන්තීති **මදනීයාති** කත්තුසාධනතං දස්සෙන්තො **''මදකරා''**ති ආහ. **මදකරණං** පන පමාදස්ස විසෙසකාරණන්ති වුත්තං **''පමාදකරා''**ති.

308. රෙණුස්ස රජ්ජසමීපෙ දසගාවුතමත්තවිත්ථතානි හුත්වා අපරභාගෙ තියොජනසතං විත්ථතත්තා **සබ්බානි ච රජ්ජානි සකටමුඛානි පට්ඨපෙසි. විතානසදිසං** චතුරස්සභාවතො.

310. **සහාති** ගාථාය පදපරිපූරණත්ථං වුත්තං. තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තො **''තෙනෙව සහා''**ති ආහ. **සහාති** වා අවිනාභාවත්ථෙ නිපාතො, සො සහ ආසුං සත්ත භාරධාති යොජෙතබ්බො, තෙන තෙ දෙසන්තරෙ වසන්තා විච්ඡින්නෙන සහභාවිනො අවිනාභාවිනොති දීපෙති. රජ්ජභාරං ධාරෙන්ති අත්තනි ආරොපෙන්ති වහන්තීති **භාරධා.**

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කිත්තිසද්දඅබ්භුග්ගමනවණ්ණනා

311. **අනුපුරොහිතෙ ඨපෙසීති** අනුපුරොහිතෙ කත්වා ඨපෙසි, අනුපුරොහිතෙ වා ඨානෙ ඨපෙසි. තිසවනං කරොන්තෙ සන්ධාය **"දිවසස්ස තික්ඛත්තු"**න්ති වුත්තං. ද්වීසු සන්ධීසු සවනං කරොන්තෙ සන්ධාය **"සායං, පාතො වා"**ති වුත්තං. **තතො පට්ඨායාති** වතචරියං මත්ථකං පාපෙත්වා න්හාතකාලතො පභුති.

312. **අභිඋග්ගච්ඡීති** උට්ඨහි උදපාදි. **අචින්තෙත්වාති** ''කථං බො අහං බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං මන්තෙය්‍ය''න්ති අචින්තෙත්වා එවං චිත්තම්පි අනුප්පාදෙත්වා. තෙන සමාගමනස්සෙව අභාවතො **අමන්තෙත්වා. තං දිස්වාති** තං කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරභාවනං බ්‍රහ්මදස්සනූපායං දිස්වා ඤාණචක්ඛුනා.

313. **එවන්ති** එවං රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා පටිසල්ලානං උපගතෙ. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු ඡන්නං ඛත්තියානං, සත්තන්නං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං , සත්තන්නං නාටකසතානං, චත්තාරීසාය ච භරියානං ආපුච්ඡනවාරෙසු.

316. **සාදිසියොති** ජාතියා සාදිසියොති ආහ **"සමවණ්ණා සමජාතිකා"**ති.

317. **සන්ථාගාරන්ති** ඣානමනසිකාරෙන බහි විසටවිතක්කවූපසමනෙන චිත්තස්ස සන්ථම්භනං අගාරං, ඣානසාලන්ති අත්ථො. **ගහිතාවාති** භාවනානුයොගෙන මහාසත්තෙන අත්තනො චිත්තසන්තානෙ උප්පාදනවසෙන ගහිතා එව. **නත්ථී** ඣානෙනෙව වික්ඛම්භිතත්තා. විසෙසතො හිස්ස කරුණාය භාවිතත්තා **අනභිරති උක්කණ්ඨනා** නත්ථි, මෙත්තාය භාවිතත්තා **භයපරිතස්සනා නත්ථි. උක්කණ්ඨනාති** පන බ්‍රහ්මදස්සනෙ උස්සුක්කං, **පරිතස්සනාති** තදභිපත්ථනාති ආහ **"බ්‍රහ්මුනො පනා"**තිආදි.

බ්‍රහ්මුනාසාකච්ඡාවණ්ණනා

318. **චිත්තුත්‍රාසොති** චිත්තස්ස උත්‍රාසනමත්තං. **කථන්ති** සත්තනිකායනිවාසට්ඨානනාමගොත්තාදීනං වසෙන කෙන පකාරෙන. තෙනාහ **"කි"**න්තිආදි.

සොති යෙ තෙ පනකනසනන්තබන්ධසතනසනඞ්කුමාරකාලනාමකා ලොකෙ පාකටා පඤ්ඤාතා බ්‍රහ්මානො, තෙසු **සනඞ්කුමාරො නාමාහන්ති දස්සෙති.**

අග්ඝන්ති ගරුට්ඨානියානං දාතබ්බංආහාරං. **මධුසාකන්ති** මධුරාහාරං, යං කිඤ්චි අතිථිනො දාතබ්බං ආහාරං උපචාරවසෙන එවං වදති. තෙනාහ **"මධුසාකං පනා"**තිආදි. **පුච්ඡාමාති** නිමන්තනවසෙන පුච්ඡාම.

319. මහාසත්තො චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා ඨිතොපි තෙසු ''බ්‍රහ්මසහබ්‍යතාය මග්ගො''ති අනිබ්බෙමතිකතාය **"කඞ්ඛී"**ති අවොච. කෙචි පන ''තපොකම්මෙන පරික්ඛීණසරීරතාය, බ්‍රහ්මසමාගමෙන භයාදිසමුප්පත්තියා ච පටිලද්ධමත්තෙහි බ්‍රහ්මවිහාරෙහි පරිහීනො අහොසි, තස්මා අවික්ඛම්භිතවිචිකිච්ඡතාය 'කඞ්ඛී'ති අවොචා''ති වදන්ති. පරස්ස වෙදියා විදිතා **පරවෙදියා,** තෙ පන තස්ස පාකටා විභූතාති ආහ **"පරස්ස පාකටෙසු පරවෙදියෙසූ"**ති. තත්ථ කාරණමාහ **"පරෙන සයං අභිසඞ්ඛතත්තා"**ති. මමාති කම්මං **මමංකාරො,** මමත්තන්ති ආහ **"ඉදං මම...පෙ.... තණ්හ"**න්ති. ''මම''න්ති කරොති එතෙනාති හි **මමංකාරො,** තථාපවත්තා තණ්හා. **මනුජෙසූති** නිද්ධාරණෙ භුම්මං, න විසයෙති ආහ **"මනුජෙසු යො කොචී"**ති. **"එකොදිභූතො"**ති පදස්ස භාවත්ථං තාව දස්සෙන්තො **"එකීභූතො"**ති වත්වා පුන තං විවරන්තො **"එකො තිට්ඨන්තො එකො නිසීදන්තො"**ති ආහ. **තාදිසොති** එකො හුත්වා පවත්තනකො. **භූතොති** ජාතො. ඣානෙ අධිමුත්ති නාම තස්මිං නිබ්බත්තිතෙ, අනිබ්බත්තිතෙ කුතො අධිමුත්තීති ආහ **"ඣානං නිබ්බත්තෙත්වාති අත්ථො"**ති. විස්සගන්ධො නාම කොධාදිකිලෙසපරිභාවනාති තෙසං වික්ඛම්භනෙන **විස්සගන්ධවිරහිතො. එතෙසු ධම්මෙසූති** පබ්බජ්ජානං විවෙකවාසකරුණාබ්‍රහ්මවිහාරාදිධම්මෙසු.

320. **අවිද්වාති** න විදිතවා. **ආවරිතාති** කුසලානං උත්තරිමනුස්සධම්මානං උප්පත්තිනිවාරණෙන ආවරිතා. **පූතිකාති** බ්‍යාපන්නචිත්තතාදිනා පූතිභූතා. කිලෙසවසෙන දුග්ගන්ධං විස්සගන්ධං **වායති.** නිරයාදිඅපායෙසු නිබ්බත්තනසීලතාය **ආපායිකාති** ආහ **"අපායූපගා"**ති. චොරාදීහි උපද්දුතස්ස පවිසිතුකාමස්ස පාකාරකවාටපරිඛාදීහි විය නගරං කොධාදීහි **නිවුතො පිහිතො බ්‍රහ්මලොකො අස්සාති නිවුතබ්‍රහ්මලොකො. පුච්ඡතී** ''කෙනාවටා''ති වදන්තො.

මුසාවාදොව **මොසවජ්ජං** යථා භිසක්කමෙව භෙසජ්ජං. **කුජ්ඣනං** දූසනං. දිට්ඨාදීසු අදිට්ඨාදිවාදිතාවසෙන පරෙසං විසංවාදනං **පරවිසංවාදනං.** සදිසං පතිරූපං දස්සෙත්වා **පලොභනං සදිසං දස්සෙත්වා වඤ්චනං.** මිත්තානං විභිංසනං මෙත්තිභෙදො **මිත්තදූබ්භනං.** දළ්හමච්ඡරිතා **ථද්ධමච්ඡරියං.** අත්තනි විජ්ජමානං නිහීනතං, සදිසතං වා **අතික්කමිත්වා මඤ්ඤනං.** පරෙසං සම්පත්තියා අසහනං **ඊසනං.** අත්තසම්පත්තියා නිගූහනවසෙන, පරෙහි සාධාරණභාවාසහනවසෙන ච විවිධා ඉච්ඡා රුචි එතස්සාති **විවිච්ඡා.** කදරියතාය මුදුකං **මච්ඡරියං. යත්ථ කත්ථචීති**

සකසන්තකෙ, පරසන්තකෙ, හීනාතිකෙ චාති යත්ථ කත්ථචි ආරම්මණෙ. **ලුබ්භනං** ආරම්මණස්ස ගහණං අභිගිජ්ඣනං. **මජ්ජනං** සෙය්‍යාදිවසෙන මදනං සම්පග්ගහො. **මුය්හනං** ආරම්මණස්ස අනවබොධො. **එතෙසූති** එතෙසු යථාවුත්තෙසු කොධාදීසු සත්තසන්තානස්ස කිලිස්සනතො විබාධනතො, උපතාපනතො ච කිලෙසසඞ්ඛාතෙසු පාපධම්මෙසු. **යුත්තා** පයුත්තා සම්පයුත්තා අවිරහිතා.

එත්ථ චායං බ්‍රහ්මා මහාසත්තෙන ආමගන්ධෙ සුපුට්ඨො අත්තනො යථාඋපට්ඨිතෙ පාපධම්මෙ චුද්දසහි පදෙහි විභජිත්වා කථෙසි, තෙ පන තාදිසං පවත්තිවිසෙසං උපාදාය වුත්තාපි කෙචි පුන වුත්තා, ආමගන්ධසුත්තෙ (සු. නි. 242) පන වුත්තාපි කෙචි ඉධ සබ්බසො න වුත්තා, එවං සන්තෙපි ලක්ඛණහාරනයෙන, තදෙකට්ඨතාය වා තෙසං පෙත්ථ සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ **"ඉදං පන සුත්ත"**න්තිආදි. **තත්ථ ආමගන්ධසුත්තෙන දීපෙත්වාති** ඉධ සරූපතො අවුත්තෙ ආමගන්ධෙපි වුත්තෙහි එකලක්ඛණතාදිනා ආමගන්ධසුත්තෙන පකාසෙත්වා **කථෙතබ්බං** තත්ථ තෙසං සරූපතො කථිතත්තා. **ආමගන්ධසුත්තම්පි ඉමිනා දීපෙතබ්බං** ඉධ වුත්තානම්පි කෙසඤ්චි ආමගන්ධානං තත්ථ අවුත්තභාවතො. යස්මා ආමගන්ධසුත්තෙ වුත්තාපි ආමගන්ධා අත්ථතො ඉධ සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡන්ති, තස්මා ඉධ වුත්තෙ පරිහරණවසෙන දස්සෙන්තෙන යස්මා චෙත්ථ කෙචි අභිධම්මනයෙන අකිලෙසසභාවාපි සත්තසන්තානස්ස විබාධනට්ඨෙන ''කිලෙසා''ති වත්තබ්බතං අරහන්ති, තස්මා ''චුද්දසසු කිලෙසෙසූ''ති වුත්තං.

නිම්මාදං මිලාපනං ඛෙපනන්ති ආහ **"නිම්මාදෙතබ්බා පහාතබ්බා"**ති. **බුද්ධතන්තීති** බුද්ධභාවීනං පවෙණී, බුද්ධභාවිනොපි ''බුද්ධා''ති වුච්චන්ති යථා ''අගමා රාජගහං බුද්ධො''ති. **මහාපුරිසස්ස දළ්හීකම්මං කත්වාති** මහාපුරිසස්ස ''පබ්බජිස්සාමහ''න්ති පවත්තචිත්තුප්පාදස්ස දළ්හීකම්මං කත්වා.

රෙණුරාජආමන්තනාවණ්ණනා

321. **මම මනං හරිත්වාති** මම චිත්තං අපනෙත්වා තස්ස වසෙන අවත්තිත්වා.

එකීභාවං උපගන්ත්වා වුත්ථස්සාති කායවිවෙකපරිබ්‍රූහනෙන එකීභාවං උපගන්ත්වා තපොකම්මවසෙන වුත්ථස්ස. **කුසපත්තෙහි පරිත්ථතොති** බරිහිසෙහි වෙදියා සමන්තතො සන්ථරිතො. **අකාචොති** වණො වණසදිසඛණ්ඩිච්චවිරහිතො. තෙනාහ **"අකක්කසො"**ති.

ඛත්තියආමන්තනාවණ්ණනා

322. **සික්ඛෙය්‍යාමාති** සික්ඛාපෙය්‍යාම, **සික්ඛාපනඤ්චෙත්ථ** අත්ථිභාවාපාදනන්ති ආහ **"උපලාපෙය්‍යාමා"**ති.

323. යස්ස වීරියාරම්භස්ස, ඛන්තිබලස්ස ච අභාවෙන පබ්බජිතානං සමණධම්මො පරිපුණ්ණො, පරිසුද්ධො ච න හොති, තෙසු වීරියාරම්භඛන්තිබලෙසු තෙ තෙ නියොජෙතුං **"ආරම්භථ්චො"**තිආදි වුත්තං.

කරුණාඣානමග්ගොති කරුණාඣානසඞ්ඛාතො මග්ගො. **උජුමග්ගොති** බ්‍රහ්මලොකගමනෙ උජුභූතො මග්ගො. **අනුත්තරොති** සෙට්ඨො බ්‍රහ්මවිහාරසභාවතො. තෙනාහ **"උත්තමමග්ගො නාමා"**ති. **සබ්භි රක්ඛිතො** සාධූහි යථා පරිහානි න හොති, එවං පටිපක්ඛදූරීකරණෙන රක්ඛිතො ගොපිතො. ''සද්ධම්මො සබ්භි වක්ඛිතො''ති කෙචි පඨන්ති, තෙසං සපරහිතසාධනෙන සාධූහි බුද්ධාදීහි කථිතො පවෙදිතොති අත්ථො.

තඞ්ඛණවිද්ධංසනධම්මන්ති යස්මිං ඛණෙ විරොධිධම්මසමායොගො, තස්මිංයෙව ඛණෙ විනස්සනසභාවං, යො වා සො ගමනස්සාදානං දෙවපුත්තානං හෙට්ඨුපරියෙන පටිමුඛං ධාවන්තානං සිරසි, පාදෙ ච බද්ධඛුරධාරාසමාගමනතොපි සීඝතරතාය අතිඉත්තරො පවත්තික්ඛණො, තෙනෙව විනස්සනසභාවං. **තස්ස** ජීවිතස්ස. **ගතින්ති** නිට්ඨං. **මන්තායන්ති** මන්තෙය්‍යාන්ති වුත්තං හොතීති ආහ **"මන්තෙතබ්බ"**න්ති. **කරණත්ථෙ වා භුම්මන්ති** ''මන්තාය''න්ති ඉදං භුම්මං කරණත්ථෙ දට්ඨබ්බං යථා ''ඤාතාය''න්ති. **සබ්බපලිබොධෙති** සබ්බෙපි කුසලකිරියාය විබන්ධෙ උපරොධෙ.

බ්‍රාහ්මණමහාසාලාදීනං ආමන්තනාවණ්ණනා

324. **අප්පෙසක්ඛාති** අප්පානුභාවාති ආහ **"පබ්බජිතකාලතො පට්ඨායා"**තිආදි.

චක්කවත්ති රාජා විය සම්භාවිතො.

මහාගොවින්දපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

328. සමාපත්තීනං ආජානනං නාම අත්තපච්චක්ඛතා, සච්ඡිකිරියාති ආහ **"න සක්ඛිංසු නිබ්බත්තෙතු"**න්ති.

329. **ඉමිනාති** ''සරාමහ''න්ති ඉමිනා **පදෙන.** ''සරාමහ''න්ති හි වදන්තෙන භගවතො මහාබ්‍රහ්මුනා කථිතං ''තථෙව ත''න්ති භගවතා පටිඤ්ඤාතමෙව ජාතන්ති. **න වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය** චතුසච්චකම්මට්ඨානකථාය අභාවතො. අසති පන වට්ටෙ නිබ්බිදාය විරාගානං අසම්භවො එවාති ආහ **''න විරාගායා''**තිආදි. **එකන්තමෙව වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය** අනෙකාකාරවොකාරවට්ටෙ ආදීනවවිභාවනතො.

''නිබ්බිදායා''ති ඉමිනා පදෙන **විපස්සනා** වුත්තා. එස නයො සෙසෙසුපි. **වවත්ථානකථාති** විපස්සනාමග්ගනිබ්බානානං තංතංපදෙහි වවත්ථපෙත්වා කථා. අයමෙත්ථ නිප්පරියායකථාති ආහ **''පරියායෙන පනා''**තිආදි.

330. **පරිපූරෙතුන්ති** භාවනාපාරිපූරිවසෙන පරිපුණ්ණෙ කාතුං, නිබ්බත්තෙතුන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියචිණ්ණකුලපුත්තානන්ති** චිණ්ණමග්ගබ්‍රහ්මචරියානං කුලපුත්තානන්ති උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන **අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.**

අභිනන්දනං නාම සම්පටිච්ඡනං ''අභිනන්දන්ති ආගත''න්තිආදීසු විය, තඤ්චෙත්ථ අත්ථතො චිත්තස්ස අත්තමනතාති ආහ **''චිත්තෙන සම්පටිච්ඡන්තො අභිනන්දිත්වා''**ති. ''සාධු සාධූ''ති වාචාය සම්පහංසනා **අනුමොදනාති** ආහ **''වාචාය සම්පහංසමානො අනුමොදිත්වා''**ති.

මහාගොවින්දසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

7. මහාසමයසුත්තවණ්ණනා

නිදානවණ්ණනා

331. උදානන්ති රඤ්ඤා ඔක්කාකෙන ජාතිසම්භෙදපරිහාරනිමිත්තං පවත්තිතං උදානං **පටිච්ච. එකොපි ජනපදො රුළ්හිසද්දෙන ‘‘සක්කා’’ති වුච්චතීති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං **මහානිදානවණ්ණනායං** වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **අරොපිතෙති** කෙනචි අරොපිතෙ.

ආවරණෙනාති සෙතුනා. **බන්ධාපෙත්වාති** පංසුපලාසපාසාණමත්තිකාඛණ්ඩාදීහි ආළිං ථිරං කාරාපෙත්වා.

‘‘ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසූ’’ති සඞ්ඛෙපෙන වුත්තමත්ථං පාකටතරං කාතුං **‘‘කොලියකම්මකරා වදන්ති’’**තිආදි වුත්තං.

තීණි ජාතකානීති ඵන්දනජාතකපථවීඋන්ද්‍රියජාතකලටුකිකජාතකානි **ද්වෙ ජාතකානීති** රුක්ඛධම්ම වට්ටකජාතකානි.

තෙනාති භගවතා. **කලහකාරණභාවොති** කලහකාරණස්ස අත්ථිභාවො.

අට්ඨානෙති අකාරණෙ. **වෙරං කත්වාති** විරොධං උප්පාදෙත්වා. ‘‘කුඨාරිහත්ථො පුරිසො’’තිආදිනා **ඵන්දනජාතකං කථෙසි.** ‘‘දුද්දුභායති භද්දන්තෙ’’තිආදිනා **පථවීඋන්ද්‍රියජාතකං කථෙසි.** ‘‘වන්දාමි තං කුඤ්ජරා’’තිආදිනා **ලටුකිකජාතකං කථෙසි.**

> ‘‘සාධූ සම්බහුලා ඤාතී; අපි රුක්ඛා අරඤ්ඤජා;
> වාතො වහති එකට්ඨං, බ්‍රහන්තම්පි වනප්පති’’න්ති. –

ආදිනා **රුක්ඛධම්මජාතකං කථෙසි.**

> ‘‘සම්මොදමානා ගච්ඡන්ති, ජාලං ආදාය පක්ඛිනො;
> යදා තෙ විවදිස්සන්ති, තදා එහින්ති මෙ වස’’න්ති. –

ආදිනා **වට්ටකජාතකං කථෙසි.**

> ‘‘අත්තදණ්ඩා භයං ජාතං, ජනං පස්සථ මෙධගං;
> සංවෙගං කිත්තයිස්සාමි, යථා සංවිජිතං මයා’’ති. (සු. නි. 1.941);

ආදිනා **අත්තදණ්ඩසුත්තං කථෙසි.**

තංතංපලොභනකිරියා කායවාචාහි පරක්කමන්තියො **‘‘උක්කණ්ඨන්තූ’’ති සාසනං පෙසෙන්ති.**

කුණාලදහෙති කුණාලදහතීරෙ **පතිට්ඨාය. පුච්ඡිතපුච්ඡිතං කථෙසි** (ජා. 2.කුණාලජාතක) ‘‘අනුක්කමෙන කුණාලසකුණරාජස්ස පුච්ඡනප්පසඞ්ගෙන **කුණාලජාතකං** කථෙස්සාමී’’ති. **අනභිරතිං විනොදෙසි** ඉත්ථීනං දොසදස්සනමුඛෙන කාමානං ආදීනවොකාරසංකිලෙසවිභාවනෙන.

කොසජ්ජං විධමිත්වා පුරිසථාමපරිබ්‍රූහනෙන **‘‘උත්තමපුරිසසදිසෙහි නො භවිතුං වට්ටතී’’**ති උප්පන්නචිත්තා.

අවිස්සට්ඨකම්මන්තාති අරතිවිනොදනතො පට්ඨාය අවිස්සට්ඨසමණකම්මන්තා, අපරිච්චත්තකම්මට්ඨානාති අත්ථො. **නිසීදිතුං වට්ටතීති** භගවා චින්තෙසීති යොජනා.

පදුමිනියන්ති පදුමසරෙ. **විකසිංසු** ගුණගණවිබොධෙන. **‘‘අයං ඉමස්ස…පෙ…. න කථෙසී’’**ති ඉමිනා සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ තාවදෙව පටිපාටියා ආගතත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ලජ්ජමානා අත්තනා පටිවිද්ධවිසෙසං භගවතො නාරොචෙසුන්ති දස්සෙති. **‘‘ඛීණාසවාන’’**න්තිආදිනා තත්ථ කාරණමාහ.

ඔසීදමත්තෙති භගවතො සන්තිකං උපගතමත්තෙ. **අරියමණ්ඩලෙති** අරියසමූහෙ. **පාචීනයුගන්ධරපරික්ඛෙපතොති** යුගන්ධරපබ්බතස්ස පාචීනපරික්ඛෙපතො, න බාහිරකෙහි උච්චමානඋදයපබ්බතතො.

රාමණෙය්‍යකදස්සනත්ථන්ති බුද්ධුප්පාදපටිමණ්ඩිතත්තා විසෙසතො රමණීයස්ස ලොකස්ස රමණීයභාවදස්සනත්ථං. **උල්ලඞ්ඝිත්වා**ති උට්ඨහිත්වා. **එවරූපෙ ඛණෙ ලයෙ මුහුත්තෙ**ති යථාවුත්තෙ චන්දමණ්ඩලස්ස උට්ඨිතක්ඛණෙ උට්ඨිතවෙලායං උට්ඨිතමුහුත්තෙති උපරූපරි කාලස්ස වඩ්ඪිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං.

තථා තෙසං භික්ඛූනං ජාතිආදිවසෙන භගවතො අනුරූපපරිවාරිතං දස්සෙන්තො **"තත්ථා"**ති ආදිමාහ.

සමාපන්නදෙවතාති ආසන්නට්ඨානෙ ඣානසමාපත්ති සමාපන්නදෙවතා. **චලිංසූ**ති උට්ඨහිංසු. කොසමත්තං ඨානං **සද්දන්තරං.** ජම්බුදීපෙ කිර ආදිතො තෙසට්ඨිමත්තානි නගරසහස්සානි උප්පන්නානි, තථා දුතියං, තථා තතියං, තං සන්ධායාහ **"තික්ඛත්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙසූ"**ති. තෙ පන සම්පිණ්ඩෙත්වා සතසහස්සතො පරං අසීතිසහස්සානි, නවසහස්සානි ච හොන්ති. **නවනවුතියා දොණමුඛසතසහස්සෙසූ**ති නවසතසහස්සාධිකෙසු නවුතිසතසහස්සෙසු දොණමුඛෙසු. **දොණමුඛ**න්ති ච මහානගරස්ස ආයුප්පත්තිට්ඨානභූතං පාදනගරං වුච්චති. **ඡන්නවුතියා පට්ටනකොටිසතසහස්සෙසූ**ති ඡකොටිඅධිකනවුතිකොටිසතසහස්සපට්ටනෙසු. තම්බපණ්ණිදීපාදීසු **ඡපණ්ණාසාය රතනාකරෙසු.** එවං පන නගරදොණිමුඛපට්ටනරතනාකරාදිවිභාගෙන කථනං තංතංඅධිවත්ථාය වසන්තීනං දෙවතානං බහුභාවදස්සනත්ථං. යදි දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා සන්නිපතිතා, අථ කස්මා පාළියං ''දසහි ච ලොකධාතූහී''ති වුත්තන්ති ආහ **"දසසහස්ස...පෙ.... අධිප්පෙතා"**ති, තෙන සහස්සිලොකධාතු ඉධ ''එකා ලොකධාතූ''ති වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

ලොහපාසාදෙති ආදිතො කතෙ ලොහපාසාදෙ. **බ්‍රහ්මලොකෙ**ති හෙට්ඨිමෙ බ්‍රහ්මලොකෙ. යදි තා දෙවතා එවං නිරන්තරා, පච්ඡා ආගතානං ඔකාසො එව න භවෙය්‍යාති චොදනං සන්ධායාහ **"යථා ඛො පනා"**තිආදි. සුද්ධාවාසකායං උපපන්නා **සුද්ධාවාසකායිකා,** තාසං පන යස්මා සුද්ධාවාසභූමි නිවාසට්ඨානං, තස්මා වුත්තං **"සුද්ධාවාසවාසීන"**න්ති. **ආවාසා**ති ආවාසනට්ඨානභූතා , දෙවතා පන ඔරම්භාගියානං, ඉතරෙසඤ්ච සංයොජනානං සමුච්ඡින්දනෙන සුද්ධො ආවාසො එතෙසන්ති **සුද්ධාවාසා.**

332. **පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි** අඤ්ඤත්ථ ඔකාසං අලභමානො. එවං සෙසාපි. බුද්ධානං අභිමුඛමග්ගො **බුද්ධවීථි.** යාව චක්කවාළා **ඔත්ථරිතුං** ඔවරිතුං **න සක්කා. පහටබුද්ධවීථියා**වාති බුද්ධානං සන්තිකං උපසඞ්කමන්තෙහි තෙහි දෙවබ්‍රහ්මෙහි වළඤ්ජිතවීථියාව. සමිති සඞ්ගති සන්නිපාතො **සමයො,** මහන්තො සමයො **මහාසමයො**ති ආහ **"මහාසමූහො"**ති . පවද්ධං වනං **පවන**න්ති ආහ **"වනසණ්ඩො"**ති. **දෙවසටා**ති දෙවසමූහා.

සමාදහංසූති සමාදහිතං ලොකුත්තරසමාධිනා සුට්ඨු අප්පිතං අකංසු, යථාසමාහිතං පන සමාධිනා යොජිතං නාම හොතීති වුත්තං **"සමාධිනා යොජෙසූ"**න්ති. සබ්බෙසං ගොමුත්තවඞ්කාදීනං දූරසමූහනිතත්තා **සබ්බෙ...පෙ.... අකරිංසු.** නයති අස්සෙ එතෙහීති **නෙත්තානි,** යොත්තානි. අවීථිපටිපන්නානං අස්සානං වීථිපටිපාදනං රස්මිග්ගහණෙන පහොතීති ''සබ්බයොත්තානි ගහෙත්වා අචොදෙන්තො''ති වත්වා තං පන අචොදනං අවාරණං එවාති ආහ **"අචොදෙන්තො අවාරෙන්තො"**ති.

යථා ඛීලං භිත්තියං වා භූමියං වා ආකොටිතං දුන්නීහරණං, යථා ච පලිඝං නගරප්පවෙසනිවාරණං, යථා ච ඉන්දඛීලං ගම්භීරනෙමි සුනිඛාතං දුන්නීහරණං, එවං රාගාදයො සත්තසන්තානතො දුන්නීහරණා, නිබ්බානනගරප්පවෙසනිවාරණා චාති තෙ ''ඛීලං, පලිඝං, ඉන්දඛීල''න්ති ච වුත්තා. **තණ්හාඑජාය අභාවෙන අනෙජා** පරමසන්තුට්ඨභාවෙන චාතුද්දිසත්තා **අප්පටිහතචාරිකං චරන්ති.**

ගතාසෙති ගතා එව, න පන ගමිස්සන්ති පරිනිට්ඨිතසරණගමනත්තාති . ලොකුත්තරසරණගමනං අධිප්පෙතන්ති ආහ **"නිබ්බෙමතිකසරණගමනෙන ගතා"**ති. **තෙ හි** නියමෙන **අපායභූමිං න ගමිස්සන්ති, දෙවකායඤ්ච පරිපූරෙස්සන්ති.** යෙ පන ලොකියෙන සරණගමනෙන **බුද්ධං සරණං ගතාසෙ, න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමිං,** සති ච පච්චයන්තරසමවායෙ **පහාය මානුසං දෙහං, දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තී**ති අයමෙත්ථ අත්ථො.

දෙවතාසන්නිපාතවණ්ණනා

333. **එතෙස**න්ති දෙවතාසන්නිපාතානං. **ඉදානී**ති ඉමස්මිං කාලෙ. **බුද්ධාන**න්ති අඤ්ඤෙසං බුද්ධානං **අභාවා. චිත්තකල්ලතා** චිත්තමද්දවං.

කිං පන භගවතාව මහන්තෙ දෙවතාසමාගමෙ තෙසං නාමගොත්තං කථෙතුං සක්කාති? ආම සක්කාති දස්සෙතුං **"බුද්ධා නාම මහන්තා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **දිට්ඨ**න්ති රූපායතනමාහ, **සුත**න්ති සද්දායතනං, **මුත**න්ති සම්පත්තගාහිඉන්ද්‍රියවිසයං ගන්ධරසඵොට්ඨබ්බායතනං, **විඤ්ඤාත**න්ති වුත්තාවසෙසං සබ්බං ඤෙය්‍යං, **පත්ත**න්ති පරියෙසිත්වා, අපරියෙසිත්වා වා සම්පත්තං, **පරියෙසිත**න්ති පත්තං, අප්පත්තං වා පරියිට්ඨං. **අනුවිචරිතං මනසා**ති කෙවලං මනසා ආලොචිතං. **කත්ථචි නීලාදිවසෙන විභත්තරූපාරම්මණෙ**ති අභිධම්මෙ (ධ. ස. 615) ''නීලං

පීතක''න්තිආදිනා විභත්තෙ යත්ථ කත්ථචි රූපාරම්මණෙ කිඤ්චි රූපාරම්මණං වා න අත්ථීති යොජනා. **භෙරිසද්දාදිවසෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **යන්ති** යං ආරම්මණං. **එතෙසන්ති** බුද්ධානං.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං පාළියා සමත්ථෙතුං **''යථාහා''**තිආදි වුත්තං. තදා ජානනකිරියාය අපරියොසිතභාවදස්සනත්ථං ''ජානාමී''ති වත්වා යස්මා යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම, සබ්බං තං භගවතා අඤ්ඤාතං නාම නත්ථි, තස්මා වුත්තං **''තමහං අබ්භඤ්ඤාසි''**න්ති.

න ඔලොකෙන්ති පයොජනාභාවතො. **විපරීතා** ''න කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා''තිආදිනා නයෙන වුත්තා. ''යස්ස මඞ්ගලා සමූහතා''ති (සු. නි. 362) ආරභිත්වා ''රාගං විනයෙථ මානුසෙසු දිබ්බෙසු කාමෙසු වා''තිආදිනා (සු. නි. 363) ච රාගනිග්ගහකථාබාහුල්ලතො **සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්තං** රාගචරිතානං සප්පායං, ''පියමප්පියභූතා කලහ විවාදා පරිදෙවසොකා සහමච්ඡරා චා''තිආදිනා (සු. නි. 869; මහානි. 98) කලහාදයො යතො දොසතො සමුට්ඨහන්ති, සො ච දොසො යතො පියභාවතො, සො ච පියභාවො යතො ඡන්දතො සමුට්ඨහන්ති, ඉති ඵලතො, කාරණපරම්පරතො ච දොසෙ ආදීනවවිභාවනබාහුල්ලතො **කලහවිවාදසුත්තං** (සු. නි. 869; මහානි. 98) දොසචරිතානං සප්පායං –

> ''අප්පඤ්හි එතං න අලං සමාය,
> දුවෙ විවාදස්ස ඵලානි බ්‍රූමි;
> එතම්පි දිස්වා න විවාදයෙථ,
> ඛෙමාභිපස්සං අවිවාදභූමි''න්ති. (සු. නි. 902; මහානි. 131) –

ආදිනා නයෙන සම්මොහවිධමනතො, පඤ්ඤාපරිබ්‍රූහනතො ච **මහාබ්‍යූහසුත්තං** මොහචරිතානං සප්පායං –

> ''පරස්ස චෙ ධම්මං අනානුජානං,
> බාලො, මගො හොති නිහීනපඤ්ඤො;
> සබ්බෙව බාලා සුනිහීනපඤ්ඤා,
> සබ්බෙවිමෙ දිට්ඨිපරිබ්බසානා''ති. (සු. නි. 886; මහානි. 115) –

ආදිනා නයෙන සන්දිට්ඨිපරාමාසිතාපනයනමුඛෙන සවිසයෙසු දිට්ඨිග්ගහණෙසු විසටවිතක්කවිච්ඡින්දනවසෙන පවත්තත්තා **චූළබ්‍යූහසුත්තං** විතක්කචරිතානං සප්පායං –

> ''මූලං පපඤ්චසඞ්ඛාය (ඉති භගවා),
> මන්තා අස්මීති සබ්බං උපරුන්ධෙ;
> යා කාචි තණ්හා අජ්ඣත්තං,
> තාසං විනයා සදා සතො සික්ඛෙ''ති. (සු. නි. 922; මහානි. 151) –

පපඤ්චසඞ්ඛාය මූලං අවිජ්ජාදිකිලෙසජාතං **අස්මීති** පවත්තමානඤ්චාති **සබ්බං මන්තා** පඤ්ඤාය උපරුන්ධෙය්‍ය. **යා කාචි අජ්ඣත්තං** රූපතණ්හාදිභෙදා **තණ්හා** උප්පජ්ජෙය්‍ය, **තාසං විනයා** වූපසමාය **සදා සතො** උපට්ඨිතස්සති හුත්වා සික්ඛෙය්‍යාති එවමාදි උපදෙසස්ස සද්ධොව භාජනං. තස්ස හි සො අත්ථාවහොති **තුවට්ටකසුත්තං** සද්ධාචරිතානං සප්පායං –

> ''වීතතණ්හො පුරා භෙදා (ඉති භගවා),
> පුබ්බමන්තමනිස්සිතො;
> වෙමජ්ඣෙ නුපසඞ්ඛෙය්‍යො,
> තස්ස නත්ථි පුරක්ඛත''න්ති. (සු. නි. 855; මහානි. 84) –

යො සරීරභෙදතො පුබ්බෙව පහීනතණ්හො, තතො එව අතීතද්ධසඤ්ඤිතං පුරිමකොට්ඨාසං තණ්හානිස්සයෙන අනිස්සිතො, වෙමජ්ඣෙ පච්චුප්පන්නෙපි අද්ධනි ''රත්තො''තිආදිනා උපසඞ්ඛාතබ්බො, තස්ස අරහතො තණ්හාදිට්ඨිපුරක්ඛාරානං අභාවා අනාගතෙ අද්ධනි කිඤ්චි පුරක්ඛතං නත්ථීති ආදිනා එවං ගම්භීරකථාබාහුල්ලතො **පුරාභෙදසුත්තං** (සු. නි. 855; මහානි. 84) බුද්ධිචරිතානං සප්පායන්ති කත්වා වුත්තං **''අථ නෙසං සප්පායං ...පෙ.... වවත්ථපෙත්වා''**ති. **මනසාකාසීති** එවං චරියාය වසෙන මනසි කත්වා පුන තං සදිසං අත්තනො දෙසනානික්ඛෙපයොග්‍යතාවසෙන මනසි අකාසි. **අත්තජ්ඣාසයෙන නු ඛො ජානෙය්‍යාති** පරජ්ඣාසයාදිං අනපෙක්ඛිත්වා මය්හංයෙව අජ්ඣාසයෙන ආරද්ධ දෙසනං ජානෙය්‍ය නු ඛො. **පරජ්ඣාසයෙනාති** සන්නිපතිතාය පරිසාය කස්සචි අජ්ඣාසයෙන. **අට්ඨුප්පත්තිකෙනාති** ඉධ සමුට්ඨිතඅට්ඨුප්පත්තියා. **පුච්ඡාවසෙනාති** කස්සචි පුච්ඡන්තස්ස පුච්ඡාවසෙන. **ආරද්ධදෙසනං ජානෙය්‍යාති. ''සචෙ පච්චෙකබුද්ධො භවෙය්‍යා''**ති ඉදං ඉමෙසං සුත්තානං දෙසනාය පුච්ඡා පච්චෙකබුද්ධානං භාරියා, අවිසයා චාති දස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනාහ **''සොපි න සක්කුණෙය්‍යා''**ති.

එත්ථ ච යස්මා න අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා වා යුත්තා, අථ ඛො දිට්ඨසංසන්දනපුච්ඡාසදිසී වා විමතිච්ඡෙදනපුච්ඡාසදිසී වා පුච්ඡා යුත්තා, තාව පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන පවත්තිතා නාම හොන්ති, න යථාධම්මවසෙන, තත්ථ යදි භගවා තථා සයමෙව පුච්ඡිත්වා සයමෙව විස්සජ්ජෙය්‍ය, සුණන්තීනං දෙවතානං සම්මොහො භවෙය්‍ය ''කිං නාමෙතං භගවා පඨමං එවමාහ, පුනපි එවමාහා''ති, අන්ධකාරං පවිට්ඨා විය හොන්ති, තස්මා වුත්තං **''එවං පෙතා දෙවතා න සක්ඛිස්සන්ති පටිවිජ්ඣිතු''**න්ති. යථාධම්මදෙසනායං පන කථෙතුකම්‍යතාවසෙන පුච්ඡනෙන සම්මොහො හොතීති. **සූරියො උග්ගතොති** ආහ දෙවසඞ්ඝො ආසන්නතරභාවෙන ඔභාසස්ස විපුලඋළාරභාවතො. **එකිස්සා ලොකධාතුයාති** සුත්තෙ (දී. නි. 3.161; ම. නි. 3.129; අ. නි. 1.277; විභ. 809; නෙත්ති. 57; මි. ප. 5.1.1) ආගතනයෙන සබ්බත්ථෙව පන අපුබ්බං අචරිමං ද්වෙ බුද්ධා න හොන්තෙව. තෙනෙවාහ – ''අනන්තාසු…පෙ…. අද්දසා''ති.

ගාථායං **පුච්ඡාමීති** නිම්මිතබුද්ධො භගවන්තං පුච්ඡිතුං ඔකාසං කාරාපෙසි. **මුනින්ති** බුද්ධමුනිං . **පහූතපඤ්ඤන්ති** මහාපඤ්ඤං. **තිණ්ණන්ති** චතුරොඝතිණ්ණං. **පාරඞ්ගතන්ති** නිබ්බානප්පත්තං, සබ්බස්ස වා ඤෙය්‍යස්ස පාරං පරියන්තං ගතං. **පරිනිබ්බුතං** සඋපාදිසෙසනිබ්බානවසෙන. **ඨිතත්තන්ති** අවට්ඨිතචිත්තං ලොකධම්මෙහි අකම්පනෙය්‍යතාය. **නික්ඛම්ම ඝරා පනුජ්ජ කාමෙති** වත්ථුකාමෙ පනුදිත්වා ඝරාවාසා නික්ඛම්ම. **කථං භික්ඛු සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යාති** සො භික්ඛු කථං සම්මා පරිබ්බජෙය්‍ය ගච්ඡෙය්‍ය විහරෙය්‍ය, අනුපලිත්තො හුත්වා ලොකං අතික්කමෙය්‍යාති අත්ථො.

334. **සිලොකං අනුකස්සාමීති** එත්ථ **සිලොකො** නාම පාදසමුදයො, ඉසීහි වුච්චමානා ගාථාතිපි වුච්චති. පාදොච නියතවණ්ණානුපුබ්බිකානං පදානං සමූහො, තං **සිලොකං අනුකස්සාමි** පවත්තයිස්සාමීති අත්ථොති ආහ **''අක්ඛර… පෙ…. පවත්තයිස්සාමී''**ති. **යත්ථාති** අධිකරණෙ භුම්මං. ආමෙඩිතලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ **''යෙසු යෙසු ඨානෙසූ''**ති. **භුම්මාති** භූමිපටිබද්ධනිවාසා. **තං තං නිස්සිතා** තං තං ඨානං නිස්සිතවන්තො නිස්සාය වසමානා, තෙහි සද්ධිං සිලොකං අනුකස්සාමීති අධිප්පායො. **''යෙ සිතා ගිරිගබ්භර''**න්ති ඉමිනා තෙසං විවෙකවාසං දස්සෙති, **''පහිතත්තා සමාහිතා''**ති ඉමිනා භාවනාභියොගං.

බහුජනා පඤ්චසතසඞ්ඛ්‍යත්තා. පටිපක්ඛාභිභවනතො, තෙජුස්සදතාය ච **සීහා විය** පවිවිත්තතාය **නිලීනා. එකත්තන්ති** එකීභාවං. **ඔදාතචිත්තා හුත්වා සුද්ධාති** අරහත්තමග්ගාධිගමෙන පරියොදාතචිත්තා හුත්වා සුද්ධා, න කෙවලං සරීරසුද්ධියාව. **විප්පසන්නාති** අරියමග්ගප්පසාදෙන විසෙසතො පසන්නා. චිත්තස්ස ආවිලභාවකරානං කිලෙසානං අභාවෙන **අනාවිලා.**

භික්ඛූ ජානිත්වාති භින්නකිලෙසෙ භික්ඛූ ''ඉමෙ දිබ්බචක්ඛුනා එතෙ දෙවකායෙ පස්සන්තී''ති ජානිත්වා. **සවනන්තෙ ජාතත්තාති** ධම්මස්සවනපරියොසානෙ අරියජාතියා ජාතත්තා. **ඉදං සබ්බන්ති** ඉදං ''භියො පඤ්චසතෙ''තිආදිකං සබ්බං.

තදත්ථාය වීරියං කරිංසූති දිබ්බචක්ඛුඤාණාභිනීහාරවසෙන වීරියං උස්සාහං අකංසු. තෙනාහ ''න තං තෙහී''තිආදි. **සත්තරින්ති** ත-කාරස්ස ර-කාරාදෙසං කත්වා වුත්තං, සත්තතින්ති අත්ථො. ''සහස්ස''න්ති පන අනුවත්තති, සත්තතියොගෙන බහුවචනං. තෙනාහ **''එකෙ සහස්සං. එකෙ සත්තතිසහස්සානී''**ති.

අනන්තන්ති අන්තරහිතං, තං පන අතිවිය මහන්තං නාම හොතීති ආහ **''විපුල''**න්ති.

අවෙක්ඛිත්වාති ඤාණචක්ඛුනා විසුං විසුං අවෙක්ඛිත්වා ''වවත්ථිත්වානා''තිපි පඨන්ති, සො එවත්ථො. තං අවෙක්ඛනං නිච්ඡයකරණං හොතීති ආහ **''වවත්ථපෙත්වා''**ති. පුබ්බෙ වුත්තගාථාසු තතියගාථාය පච්ඡිමද්ධං, චතුත්ථගාථාය පුරිමද්ධඤ්ච සන්ධායාහ **''පුබ්බෙ වුත්තගාථමෙවා''**ති.

විජානනම්පි දස්සනං එවාති ආහ **''පස්සථ ඔලොකෙථා''**ති. වාචායතපවත්තිතභාවතො ''අනුපටිපාටියාව කිත්තයිස්සාමී''ති වදති.

335. සත්ත සහස්සානි සඞ්ඛායාති **සත්ත සහස්සා. යක්ඛායෙවාති** යක්ඛජාතිකා එව. **ආනුභාවසම්පන්නාති** මහෙසක්ඛා. **ඉද්ධිමන්තොති** වා මහානුභාවා. **ජුතිමන්තොති** මහප්පභා. **වණ්ණවන්තොති** අතික්කන්තවණ්ණා. **යසස්සිනොති** මහාපරිවාරා චෙව පත්ථටකිත්තිසද්දා ච. **සමිති**-සද්දො සමීපත්ථොති අධිප්පායෙනාහ **''භික්ඛූනං සන්තික''**න්ති.

හෙමවතපබ්බතෙති හිමවතො සමීපෙ ඨිතපබ්බතෙ.

එතෙ සබ්බෙපීති එතෙ සත්තසහස්සා කාපිලවත්ථවා, ඡසහස්සා හෙමවතා, තිසහස්සා සාතාගිරාති යථාවුත්තා **සබ්බෙපි සොළසසහස්සා.**

රාජගහනගරෙති රාජගහනගරස්ස සමීපෙ. **තන්ති** කුම්භීරං.

336. කාමං පාචීනදිසං පසාසති, තථාපි **චතූසුපි දිසාසු** සපරිවාරදීපෙසු චතූසුපි මහාදීපෙසු **ගන්ධබ්බානං ජෙට්ඨකො,** කථං? **සබ්බෙ තෙ තස්ස වසෙ වත්තන්ති. කුම්භණ්ඩානං අධිපතීති**ආදීසුපි එසෙව නයො.

තස්සාපි විරුළ්හස්ස. **තාදිසායෙවාති** ධතරට්ඨස්ස පුත්තසදිසා එව පුථුත්ථතො, නාමතො, බලතො, ඉද්ධිආදිවිසෙසතො ච.

සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙනාති දසසහස්සිලොකධාතුයා පච්චෙකං චත්තාරො චත්තාරො මහාරාජානොති තෙසං සබ්බෙසං සඞ්ගණ්හනවසෙන. තෙනාහ **''අයඤ්චෙත්ථා''**තිආදි.

චතුරො දිසාති චතූසු දිසාසු. **චතුරො දිසා ජලමානා** සමුජ්ජලන්තා ඔභාසෙන්තා. යදි එවං මහතියා පරිසාය ආගතානං කථං කාපිලවත්ථවෙ වනෙ ඨිතාති ආහ **''තෙ පනා''**තිආදි.

337. තෙසං මහාරාජානං දාසාති යොජනා. මායාය යුත්තා, තස්මා **මායාවිනො.** වඤ්චනං එතෙසු අත්ථි, වඤ්චනෙ වා නියුත්තාති **වඤ්චනිකා. කෙරාටියසාඨෙය්‍යෙනාති** නිහීනසඨෙන කම්මෙන. මායා එතෙසං අත්ථීති මායා, තෙ ච පරෙසං වඤ්චනත්ථං යෙන මායාකරණෙන **''මායා''**ති වුත්තා, තං දස්සෙන්තො **''මායාකාරකා''**ති ආහ.

එත්තකා දාසාති එත්තකා කුටෙණ්ඩුආදිකා නිඝණ්ඩුපරියොසානා අට්ඨමහාරාජානං දාසා.

දෙවරාජානොති දෙවා හුත්වා තංතංදෙවකායස්ස රාජානො. චිත්තො ච සෙනො ච චිත්තසෙනො චාති තයො එතෙ දෙවපුත්තා පාළියං එකසෙසනයෙන වුත්තාති ආහ **''චිත්තො ච''**තිආදි.

භික්ඛුසඞ්ඝො සමිතො සන්නිපතිතො එත්ථාති **භික්ඛුසඞ්ඝසමිති,** ඉමං වනං.

338. **නාගසදහවාසිකාති** නාගසදහනිවාසිනො. තත්ථෙකො කිර නාගරාජා, චිරකාලං වසතො තස්ස පරිසා මහතී පරම්පරාගතා අත්ථි, තං සන්ධායාහ **''තච්ඡකනාගපරිසායා''**ති.

යමුනවාසිනොති යමුනායං වසනකනාගා. **නාගවොහාරෙනාති** හත්ථිනාගවොහාරෙන.

වුත්තපකාරෙති කම්බලස්සතරෙ ඨපෙත්වා ඉතරෙ වුත්තප්පකාරනාගා. **ලොභාභිභූතාති** ආහාරලොභෙන අභිභූතා. **දිබ්බානුභාවතාති** දිබ්බානුභාවතො, දිබ්බානුභාවහෙතු වා **දිබ්බා. ''චිත්‍රසුපණ්ණා''ති නාමං** විචිත්‍රසුන්දරපත්තවන්තතාය.

උපව්හයන්තාති උපෙච්ච කථෙන්තා. කාකොලූකඅහිනකුලාදයො විය අඤ්ඤමඤ්ඤං ජාතිසමුදාගතවෙරාපි සමානා **මිත්තා විය…පෙ…. හට්ඨතුට්ඨචිත්තා** අඤ්ඤමඤ්ඤස්මින්ති අධිප්පායො. **බුද්ධංයෙව තෙ සරණං ගතා** ''බුද්ධානුභාවෙනෙව මයං අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං මෙත්තිං පටිලභිම්හා''ති.

339. **භාතරොති** මෙථුනභාතරො. තෙනාහ **''සුජාය අසුරකඤ්ඤාය කාරණා''**ති.

තෙසූති අසුරෙසු. **කාලකඤ්චාති** එවං නාමා. **මහාභිස්මාති** භිංසනකමහාසරීරා. **අභබ්බාති** සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිතුං න භබ්බා අච්ඡන්දිකත්තා තාදිසස්ස ඡන්දස්සෙව අභාවතො.

බලිනො මහාඅසුරස්ස අබ්භතීතත්තා තස්ස පුත්තෙ එව කිත්තෙන්තො භගවා **''සතඤ්ච බලිපුත්තාන''**න්ති ආදිමාහ. සො කිර සුඛුමං අත්තභාවං මාපෙත්වා උපගච්ඡි.

340. **කම්මං කත්වාති** පරිකම්මං කත්වා. **නිබ්බත්තාති** උපචාරජ්ඣානෙන නිබ්බත්තා. අප්පනාඣානෙන පන නිබ්බත්තා බ්‍රහ්මානො හොන්ති, තෙ පරතො වක්ඛති ''සුබ්‍රහ්මා''තිආදිනා (දී. නි. 2.341), අයඤ්ච කාමාවචරදෙවතා වුච්චති. තෙනෙවාහ – **''මෙත්තාකරුණාකායිකාති මෙත්තාඣානෙ ච කරුණාඣානෙ ච පරිකම්මං කත්වා නිබ්බත්තදෙවා''**ති. **මෙත්තාඣානෙ කරුණාඣානෙති** මෙත්තාඣානනිමිත්තං කරුණාඣානනිමිත්තං, තදත්ථන්ති අත්ථො.

තෙ ආපොදෙවාදයො යථාසකං වග්ගවසෙන ඨිතත්තා **දසධා ඨිතා.** යාව කරුණාකායිකා දස **දෙවකායා. නානත්තවණ්ණාති** නානාසභාවවණ්ණවන්තො.

වෙණ්ඩුදෙවතාති වෙණ්ඩු නාම දෙවතා, එවං **සහලි දෙවතා.** අසමදෙවතා, යමකදෙවතාති ''ද්වෙ අයනියො''ති වදන්ති, තප්පමුඛා ද්වෙ දෙවනිකායාති. **චන්දස්සූපනිසා දෙවා** චන්දස්ස උපනිස්සයතො වත්තමානා තස්ස පුරතො ච පච්ඡතො ච පස්සතො ච ධාවනකදෙවා. තෙනාහ **''චන්දනිස්සිතකා දෙවා''**ති. **සූරියස්සූපනිසා, නක්ඛත්තනිස්සිතාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. කෙවලං වාතවායනහෙතවො දෙවතා **වාතවලාහකා.** තථා කෙවලං අබ්භපටලසඤ්චරණහෙතවො **අබ්භවලාහකා.** උණ්හප්පවත්තිහෙතවො **උණ්හවලාහකා.** වස්සවලාහකා පන පජ්ජුන්නසදිසාති. තෙ ඉධ න වුත්තා. වසුදෙවතා නාම එකො දෙවනිකායො, තෙසං පුබ්බඞ්ගමත්තා **වාසවො,** සක්කො.

දසෙතෙති එතෙ වෙණ්ඩුදෙවතාදයො වාසවපරියොසානා දස දෙවකායා.

ඉමානීති ''ජලමග්ගී''ති ච ''සිඛාරිවා''ති ච ඉමානි **තෙසං නාමානි.** කෙචි පන ම-කාරො පදසන්ධිකරො ''ජලා''ති ච ''අග්ගී''ති ච ''සිඛාරිවා''ති ච ඉමානි තෙසං නාමානීති වදන්ති. **එතෙති** තෙසු එව ''අරිට්ඨකා, රොජා''ති ච වුත්තදෙවෙසු එකච්චෙ,**උමාපුප්ඵනිභාසිනො** වණ්ණතො උමාපුප්ඵසදිසාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො, අඤ්ඤථා එකාදස දෙවකායා සියුං.

දසෙතෙති එතෙ දස සහභූදෙවාදයො වාසවනෙසිපරියොසානා දස දෙවකායා. තෙනෙව නිකායභෙදවසෙන දසධාව ආගතා.

''සමානා''තිආදි තෙසං දෙවානං නිකායසමුදායගතං නාමං. එවං සෙසානම්පි.

දසෙතෙති එතෙ සමානාදිකා මහාපාරගපරියොසානා දස දෙවකායා. තෙනෙව නිකායභෙදෙන දසධා ආගතා.

සුක්කාදයො තයො දෙවකායා. **පාමොක්ඛදෙවාති** පමුඛා පධානභූතා දෙවා.

දිසාති දිසාසු. **දෙවොති** මෙඝො. **දසෙතෙති** එතෙ සුක්කාදයො පජ්ජුන්නපරියොසානා දස දෙවකායා, තෙ දෙවනිකායභෙදෙන **දසධා ආගතා.**

දසෙතෙති එතෙ ඛෙමියාදයො පරනිම්මිතපරියොසානා දස දෙවකායා, තෙ දෙවනිකායභෙදෙන **දසධාව ආගතා.** තත්ථ ''ඛෙමියා, කට්ඨකාදයො ච පඤ්චාපි සදෙවකායා තාවතිංසකායිකා''ති වදන්ති. **නාමන්වයෙනාති** නාමානුගමෙන ''ආපොදෙවතා''තිආදිනාමසභාගෙන. තෙනෙවාහ **''නාමභාගෙන නාමකොට්ඨාසෙනා''**ති. **සබ්බා දෙවතාති** දසසහස්සිලොකධාතූසු සබ්බාපි දෙවතා. **නිද්දිසති** තංතංනාමසභාගෙන එකජ්ඣං කත්වා.

පවුත්ථාති පවාසං ගතා විය අපෙතාති ආහ **''විගතා''**ති. පවුත්ථා වා පකාරතො වුත්ථා වුසිතා, තෙන ජාති වුසිතබ්බා අස්සාති **පවුට්ඨජාති. කාළකභාවා** සංකිලෙසධම්මා, සබ්බසො තදභාවතො **කාළකභාවාතීතං දසබලං.** ලඤ්ඡනාභාවෙන වා **අසිතාතිගො** කාළකභාවාතීතාය සිරියා චන්දො, තාදිසං චන්දං විය **සිරියා විරොචමානං.**

341. **එකො බ්‍රහ්මාති** සගාථකවග්ගෙ (සං. නි. 1.98) ආගතො සුබ්‍රහ්මදෙවපුත්තො. බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා හෙට්ඨිමෙසු පතිට්ඨිතා **අරියබ්‍රහ්මානො,** න සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානො. **තිස්සමහාබ්‍රහ්මා** පුථුජ්ජනො, යො අපරභාගෙ මනුස්සෙසු නිබ්බත්තිත්වා මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරො ජාතො.

සහස්සං බ්‍රහ්මලොකානන්ති බ්‍රහ්මලොකො එතෙසන්ති බ්‍රහ්මලොකා, බ්‍රහ්මානො, තෙසං බ්‍රහ්මලොකානං සහස්සං සත්තලොකපරියායො චායං ලොකසද්දොති ආහ **''මහාබ්‍රහ්මානං සහස්සං ආගත''**න්ති. අනන්තරගාථායං ''ආගතා''ති වුත්තපදමෙව අත්ථවසෙන වදති. **යත්ථාති** යස්මිං බ්‍රහ්මසහස්සෙ. **අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මෙති** තදඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මානො. **අභිභවිත්වා තිට්ඨති** වණ්ණෙන, යසසා ආයුනා ච.

ඉස්සරාති තෙනෙව වසපවත්තනෙන සෙසබ්‍රහ්මානං අධිපතිනො.

342. කාළකධම්මසමන්නාගතො **කාළකස්ස** පාපිමස්ස **මාරස්ස බාලභාවං පස්සථ,** යො අත්තනො අවිසයෙ නිරත්ථකං පරක්කමිතුං වායමති.

වීතරාගභාවාවහස්ස ධම්මස්සවනස්ස අන්තරායකරණෙන අවීතරාගා රාගෙන බද්ධා එව නාම හොන්තීති වුත්තං **''රාගෙන බද්ධං හොතූ''**ති.

භයානකං සරඤ්ච කත්වාති භෙරවං මහන්තං සද්දං සමුට්ඨපෙත්වා.

ඉදානි තං සද්දං උපමාය දස්සෙන්තො **“යථා”**ති ආදිමාහ. **කඤ්චී**ති තස්මිං සමාගමෙ කඤ්චි දෙවතං, මානුසකං වා අත්තනො **වසෙ වත්තෙතුං අසක්කොන්තො අසයංවසෙ** සයඤ්ච න අත්තනො වසෙ ඨිතො. තෙනාහ **“අසයංවසී”**තිආදි.

343. **“වීතරාගෙහී”**ති දෙසනාසීසමෙතං. සබ්බායපි හි තත්ථ සමාගතපරිසාය මාරසෙනා අපක්කන්තාව. **නෙසං ලොමම්පි ඉඤ්ජයුං** තෙසං ලොමමත්තම්පි න චාලෙසුං, කුතො අන්තරායකරණං. ඉති යත්තකා තත්ථ විසෙසං අධිගච්ඡිංසු, තෙසං සබ්බෙසම්පි අන්තරායාකරණවසෙන අත්ථො විභාවෙතබ්බො, වීතරාගග්ගහණෙන වා සරාගවීතරාගවිභාවිනො ච තත්ථ සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බං. **මාරො ඉමං ගාථං අභාසි** අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො. කථඤ්හි නාම තාව ඝොරතරං මහතිං විහිංසකං මයි කරොන්තෙපි සබ්බෙ පිමෙ නිබ්බිකාරා සමාහිතා එව. කස්මා? විජිතාවිනො ඉමෙ උත්තමපුරිසාති. තෙනාහ **“සබ්බෙ”**තිආදි. යාදිසො අරියානං ධම්මනිස්සිතො පමොදො, න කදාචි තාදිසො අනරියානං හොතීති ‘‘සාසනෙ භූතෙහි අරියෙහි’’ ඉච්චෙතං වුත්තං. වි-සද්දෙන විනා කෙවලොපි සුත-සද්දො විඛ්‍යාතත්ථවචනො හොති ‘‘සුතධම්මස්සා’’තිආදීසු (මහාව. 5; උදා. 11) වියාති ආහ **“ජනෙ විස්සුතා”**ති.

දූරෙති දූරෙ පදෙසෙ. දහරස්ස අන්තරායං පරිහරන්ති **“න සක්කා භන්තෙ සකලං කායං දස්සෙතු”**න්ති අවොචාති.

මහාසමයසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

8. සක්කපඤ්හසුත්තවණ්ණනා

නිදානවණ්ණනා

344. අම්බසණ්ඩානං අදූරභවත්තා එකොපි සො බ්‍රාහ්මණගාමො **‘‘අම්බසණ්ඩා’’ත්වෙව** බහුවචනවසෙන **වුච්චති,** යථා ‘‘වරණා නගර’’න්ති. වෙදි එව වෙදිකො, වෙදිකො එව වෙදියො ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා, තස්මිං **වෙදියකෙ.** තෙනාහ **‘‘මණිවෙදිකාසදිසෙනා’’**තිආදි, ඉන්දනීලාදිමණිමයවෙදිකාසදිසෙනාති අත්ථො. **පුබ්බෙපීති** ලෙණකරණතො පුබ්බෙ, ගුහාරූපෙන ඨිතා, ද්වාරෙ ඉන්දසාලරුක්ඛවතී ච, තස්මා ‘‘ඉන්දසාලගුහා’’ති වුත්තා පුරිමවොහාරෙන.

උස්සුක්කං වුච්චති අභිරුචි, තං පන බුද්ධදස්සනකාමතාවසෙන, තථා උස්සාහනවසෙන ච පවත්තියා **‘‘ධම්මිකො උස්සාහො’’**ති වුත්තං. **සක්කෙන සදිසො…පෙ.… නත්ථීති.** යථාහ ‘‘අප්පමාදෙන මඝවා, දෙවානං සෙට්ඨතං ගතො’’ති (ධ. ප. 30). **පරිත්තකෙනාති** අපරාපරං බහුං පුඤ්ඤකම්මං අකත්වා අප්පමත්තකෙනෙව **පුඤ්ඤකම්මෙන.**

සක්කොපි කාමං මහාපුඤ්ඤකතභීරුත්තානො හොති, සාතිසයාය පන දිබ්බසම්පත්තියා වියොගහෙතුකෙන සොකෙන දිගුණිතෙන මරණභයෙන සංතජ්ජිතො ජාතො. තෙනාහ **‘‘සක්කො පන මරණභයාභිභූතො අහොසී’’**ති.

දිබ්බචක්ඛුනා දෙවතානං දස්සනං නාම පටිවිජ්ඣනසදිසන්ති ආහ **‘‘පටිවිජ්ඣී’’**ති. **පාටියෙක්කො වොහාරොති** ආවෙණිකො පියසමුදාහාරො. මරිසනියසම්පත්තිකාති **මාරිසා.** තෙසඤ්හි සම්පත්තියො මහානුභාවතාය සහන්ති උපට්ඨහන්ති, අඤ්ඤෙ අයොනිසොමනසිකාරතාය චෙව අප්පභුකාය ච න සහන්තියෙව, සා පන නෙසං මරිසනියසම්පත්තිකතා දුක්ඛවිරහිතායාති වුත්තං **‘‘නිද්දුක්ඛාතිපි වුත්තං හොතී’’**ති. **එකකො වාති** දෙවපරිසාය විනා ආගතත්තා වුත්තං, මාතලිආදයො පන තාදිසා සහායා තදාපි අහෙසුංයෙව. තථා හි වක්ඛති ‘‘අපි චායං ආයස්මතො චක්කනෙමිසද්දෙන තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතො’’ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.352). **ඔකාසං නාකාසි** සක්කස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො, අඤ්ඤෙසඤ්ච බහූනං දෙවානං ධම්මාභිසමයං උපපරික්ඛමානො. **සොති සක්කො.**

එවන්ති වචනසම්පටිච්ඡනෙ නිපාතොති ආහ **‘‘එවං හොතූ’’**තිආදි. **භද්දංතවාති** පන සක්කං උද්දිස්ස නෙසං ආසිවාදො.

345. වල්ලභො…පෙ.… **ධම්මං සුණාතීති** අයමත්ථො ගොවින්දසුත්තාදීහි (දී. නි. 2.294) දීපෙතබ්බො. **ඉමිනා කතොකාසෙති** ඉමිනා පඤ්චසිඛෙන කතොකාසෙ භගවති.

අනුචරියන්ති අනුචරණභාවං, තං පනස්ස අනුචරණං නාම සද්ධිං ගමනමෙවාති ආහ **‘‘සහචරණං එකතො ගමන’’**න්ති.

සොවණ්ණමයන්ති සුවණ්ණමයං. **පොක්ඛරන්ති** වීණාය දොණිමාහ. **දණ්ඩොති** වීණාදණ්ඩො. **වෙඨකාති** තන්තීනං බන්ධනාය චෙව උප්පීළනාය ච ධමෙතබ්බා වෙඨකා. **පත්තකන්ති** පොක්ඛරං. **සමපඤ්ඤාසමුච්ඡනා මුච්ඡෙත්වාති** යථා සමපඤ්ඤාසමුච්ඡනා කමතො තත්ථ සංමුච්ඡනං කාතුං සක්කා, එවං තං සජ්ජෙත්වාති අත්ථො. ‘‘සමපඤ්ඤාසමුච්ඡනා සංමුච්ඡෙත්වා’’ති ච ඉදං දෙවලොකෙ නියතං වීණාවාදනවිධිං සන්ධාය වුත්තං. මනුස්සලොකෙ පන එකවීසති මුච්ඡනා. තෙනෙවාහ **වීණොපමසුත්තවණ්ණනායං –**

> ‘‘සත්ත සරා තයො ගාමා, මුච්ඡනා එකවීසති;
> ඨානා එකූනපඤ්ඤාස, ඉච්චෙතෙ සරමණ්ඩලා’’ති. (අ. නි. අට්ඨ. 3.55; සාරත්ථ. ටී. 3.243);

තත්ථ ඡජ්ජො, උසභො, ගන්ධාරො, මජ්ඣිමො, පඤ්චමො, ධෙවතො, නිසාදොති එතෙ **සත්ත සරා.** ඡජ්ජගාමො, මජ්ඣිමගාමො, සාධාරණගාමොති **තයො ගාමා,** සරසමූහාති අත්ථො. මනුස්සලොකෙ වාදනවිධිනා එකෙකස්සෙව ච සරස්ස වසෙන තයො තයො මුච්ඡනා කත්වා **එකවීසති මුච්ඡනා.** එකෙකස්සෙව ච සරස්ස සත්ත සත්ත ඨානභෙදා, යතො සරස්ස මන්දතරවචත්ථානං හොති, තෙ **එකූනපඤ්ඤාස ඨානවිසෙසාති,** තිස්සො දුවෙ චතස්සො, චතස්සො තිස්සො දුවෙ චතස්සොති **ද්වාවීසති සුති**භෙදා ඉච්ඡිතා, අයං පන එකෙකස්ස සරස්ස වසෙන සත්ත සත්ත මුච්ඡනා, අන්තරසරස්ස ච එකාති සමපඤ්ඤාසාය මුච්ඡනානං යොග්‍යභාවෙන වීණං වජ්ජෙසි. තෙන වුත්තං ‘‘සමපඤ්ඤාස මුච්ඡනා සංමුච්ඡෙත්වා’’ති. සෙසදෙවෙ ජානාපෙන්තො සක්කස්ස ගමනකාලන්ති යොජනා.

346. **අතිරිවාති** ර-කාරො පදසන්ධිකරො, අතීව අතිවියාති වුත්තං හොති. **පකති …පෙ.… අගමාසි** මරණභයසංතජ්ජිතත්තා තරමානරූපො. තෙනෙවාහ **‘‘නනු වා’’**තිආදි.

347. බුද්ධා නාම මහාකාරුණිකා, සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතසුඛත්ථාය එව උප්පන්නා, තෙ කථං අත්ථිකෙහි දුරුපසඞ්කමාති ආහ **''අහං සරාගො''**තිආදි. **තදන්තරං පටිසල්ලීනාති** යෙන අන්තරෙන යෙන ඛණෙන උපසඞ්කමෙය්‍ය, තදන්තරං පටිසල්ලීනා ඣානං සමාපන්නා. තදන්තර-සද්දො වා ''එතරහී''ති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ **''සම්පති පටිසල්ලීනා වා''**ති.

පඤ්චසිඛගීතගාථාවණ්ණනා

348. **සාවෙසීති** යථාධිප්පෙතමුච්ඡනං පට්ඨපෙත්වා වීණං වාදෙන්තො තංතංඨානුප්පත්තියා පාකටීභූතමන්දතාවවත්ථං දස්සෙන්තො සුමධුරකොමලමධුපානමත්තමධුකාරවිරුතාපහාසිනිලක්ඛණො පසන්නභානී සමරවං තන්තිස්සරං සාවෙසි.

> ''සක්‍යපුත්තොව ඣානෙන, එකොදි නිපකො සතො;
> අමතං මුනි ජිගීසානො....
>
> යථාපි මුනි නන්දෙය්‍ය, පත්වා සම්බොධිං උත්තම''න්ති. (දී. නි. 2.348);

ච එවං **බුද්ධූපසඤ්හිතා.** බුද්ධූපසඤ්හිතා පන බුද්ධානං ධම්මසරීරං ආරබ්භ නිස්සයං කත්වා පවත්තිතාති ආහ ''ධම්මො අරහතාං ඉවා''ති. ධම්මූපසඤ්හිතා, අරහත්තූපසඤ්හිතා ච වෙදිතබ්බා.

සූරියසමානසරීරාති සූරියසමානප්පභාසරීරා. තෙනාහ **''තස්සා කිරා''**තිආදි. යස්මා තිම්බරුනො ගන්ධබ්බදෙවරාජස්ස සූරියවච්ඡ සා අඞ්කෙ ජාතා, තස්මා ආහ **''යං තිම්බරුං දෙවරාජානං නිස්සාය ත්වං ජාතා''**ති. කල්‍යාණඞ්ගතාය **''කල්‍යාණී''**ති වුත්තාති ආහ **''සබ්බඞ්ගසොභනා''**ති.

රාගාවෙසවසෙන පුබ්බෙ වුත්තා ගාථා ඉදානිපි **තමෙව ආරබ්භ** පුරතො ඨිතං විය **ආලපන්තො වදති.**

ථනූදරන්ති පයොධරඤ්ච උදරඤ්ච අධිප්පෙතන්ති ආහ **''ථනවෙමජ්ඣං උදරඤ්චා''**ති.

කිඤ්චි කාරණන්ති කිඤ්චි පීළං.

පකතිං ජහිත්වා ඨිතං අභිරත්තභාවෙන.

වාමූරූති රුචිරඌරු. තෙනාහ **''වාමාකාරෙනා''**තිආදි. වාමවිකසිතරුචිරසුන්දරාභිරූපවාරුසද්දා හි එකත්ථා දට්ඨබ්බා. **න තිඛිණන්ති** න තික්ඛං න ලූඛං න කක්ඛළං. **මන්දන්ති** මුදු සිනිද්ධං.

අනෙකභාවොති අනෙකසභාවො, සො පන බහුවිධො නාම හොතීති ආහ **''අනෙකවිධො ජාතො''**ති. **අනෙකභාගොති** අනෙකකොට්ඨාසො.

තයා සද්ධිං විපච්චතන්ති තයා සහිතංයෙව මෙ තං කම්මං විපච්චතු, තයා සහෙව තස්ස කම්මස්ස ඵලං අනුභවෙය්‍යන්ති අධිප්පායො. **තයා සද්ධිමෙවාති** යථා චක්කවත්තිසංවත්තනියකම්මං තස්ස නිස්සන්දඵලභූතෙන ඉත්ථිරතනෙන සද්ධිංයෙව විපාකං දෙති, එවං තං මෙ කම්මං තයා සද්ධිංයෙව මය්හං විපාකං දෙතු.

එකොදීති එකොදිභාවං ගතො, සමාහිතොති අත්ථො. **ජිගීසානොති** ජිගීසමානො හොති. තථාභූතොව ජිගීසති නාමාති තථා පඨමවිකප්පො වුත්තො. දුතියවිකප්පෙ පන ''විචරතී''ති කිරියාපදං ආහරිත්වා අත්ථො වුත්තො.

නන්දෙය්‍යන්ති සමාගමං පත්ථෙන්තො වදති අතිසස්සිරිකරූපසොභාය.

349. **සංසන්දතීති** සමෙති, යාය මුච්ඡනාය, යෙන ච ආකාරෙන තන්තිස්සරො පවත්තො, තං මුච්ඡනං අනතිවත්තෙන්තො, තෙනෙව ච ආකාරෙන ගීතස්සරොපි පවත්තොති අත්ථො. යෙන අජ්ඣාසයෙන භගවා පඤ්චසිඛස්ස ගන්ධබ්බෙ වණ්ණං කථෙසි, යදත්ථඤ්ච කථෙසි, තං සබ්බං විභාවෙතුං **''කස්මා''**තිආදිමාහ. **නත්ථි** බොධිමූලෙ එව සමුච්ඡින්නත්තා. **උපෙක්ඛකො භගවා** අනුපලිත්තභාවතො. **සුවිමුත්තචිත්තො භගවා** ඡන්දරාගතො, සබ්බස්මා ච කිලෙසා. යදි එවං කස්මා පඤ්චසිඛස්ස ගන්ධබ්බෙ වණ්ණං කථෙසීති ආහ **''සචෙ පනා''**තිආදි.

ගන්ථිතාති සන්දහිතා, තා පන නිරන්තරං කථීයමානා රාසිකතා විය හොන්තීති ආහ **''පිණ්ඩිතා''**ති. **වොහාරවචනන්ති** භගවතො, භික්ඛූනඤ්ච පුරතො වත්තබ්බං උපචාරවචනං.

උපනච්චන්තියාති උපගන්ත්වා නච්චන්තියා.

සක්කූපසඞ්කමනවණ්ණනා

350. ''කදා සංයූළ්හා''තිආදීනි වදන්තො **පටිසම්මොදති. විප්පකාරම්පි දස්සෙය්‍යා**ති අඞ්ගකතාභිනයවසෙන නච්චම්පි දස්සෙය්‍ය.

351. ''අභිවදිතො සක්කො දෙවානමින්දො''තිආදීනං ''තෙන ඛො පන සමයෙනා''තිආදීනං (පාරා. 16, 24) විය සඞ්ගීතිකාරවචනභාවෙ සංසයො නත්ථි, ''එවඤ්ච පන තථාගතා''ති ඉධ පන සියා සංසයොති ''ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි ඨපිතවචන''න්ති වත්වා ඉතරස්සාපි තථාභාවං දස්සෙතුං **''සබ්බමෙත''**න්තිආදි වුත්තං. **වුඩ්ඪිවචනෙන වුත්තො**ති ''සුඛී හොතු පඤ්චසිඛ සක්කො දෙවානං ඉන්දො''ති ආසීසවාදං වුත්තො. ''භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දතී''ති වදන්තො අභිවාදෙති නාම ''සුඛී හොතූ''ති ආසීසවාදස්ස වදාපනතො. තථා පන ආසීසවාදං වදන්තො අභිවදති නාම සබ්බකාලං තථෙව තිට්ඨනතො.

උරුං වෙපුල්ලං දස්සති දක්ඛතීති **උරුන්දා** විභත්තිඅලොපෙන. **විවටා** අඞ්ගණට්ඨානං. **යො පකතියා ගුහායං අන්ධකාරො, සො අන්තරහිතො**ති යො තස්සං ගුහායං සත්තු සමන්තතො අසීතිහත්ථතො අයං පාකතිකො අන්ධකාරො, සො දෙවානං වත්ථාභරණසරීරොභාසෙහි අන්තරහිතො, ආලොකො සමපජ්ජි. අසීතිහත්ථෙ පන බුද්ධාලොකෙනෙව අන්ධකාරො අන්තරහිතො, න ච සමත්ථො දෙවානං ඔභාසො බුද්ධානං අභිභවිතුං.

352. **චිරප්පටිකාහ**න්ති චිරප්පභුතිකො අහං. **අඞ්ගකරණං නාම නත්ථි** අච්චාදාධිකරණට්ඨානෙ නිබ්බත්තත්තා. **කීළාදීනිපී**ති ආදි-සද්දෙන ධම්මස්සවනාදිං සඞ්ගණ්හාති.

සලළමයගන්ධකුටියන්ති සලළරුක්ඛෙහි රඤ්ඤා පසෙනදිනා කාරිතගන්ධකුටියං. **තෙනස්සා**ති තෙන ඵලද්වයාධිගමෙන පහීනඔළාරිකකාමරාගතාය **අස්සා** භූජතියා **දෙවලොකෙ අභිරතියෙව නත්ථි. චක්කනෙමිසද්දෙන තම්හා සමාධිම්හා වුට්ඨිතො**ති එත්ථ අධිප්පායං අජානන්තා ''ආරම්මණස්ස අධිමත්තතාය සමාපත්තිතො වුට්ඨානං ජාත''න්ති මඤ්ඤෙය්‍යුන්ති තං පටික්ඛිපන්තො **''සමාපන්නො සද්දං සුණාතීති නො වත රෙ වත්තබ්බෙ''**ති ආහ. සති ච ආරම්මණසඞ්ඝට්ටනායං ගහණෙනපි භවිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන ''සුණාතී''ති වුත්තං, ඉතරො ''පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස සද්දො කණ්ටකො''ති වචනමත්තං නිස්සාය සබ්බස්සාපි ඣානස්ස සද්දො කණ්ටකොති අධිප්පායෙන පටික්ඛෙපං අසහන්තො **''නනු භගවා...පෙ.... භණතී''**ති ඉමමෙව සුත්තපදං උද්ධරි. තත්ථ යථා දොසදස්සනපටිපක්ඛභාවනාවසෙන පටිසඞ්ඛානං සුප්පහීනත්තා මහතාපි සද්දෙන අරූපසමාපත්තිතො න වුට්ඨානං, එවං ''උප්පාදො භයං, අනුප්පාදො ඛෙම''න්තිආදිනා සම්මදෙව දොසදස්සනපටිපක්ඛභාවනාවසෙන සබ්බාසම්පි ලොකියසඤ්ඤානං අග්ගමග්ගෙන සමතික්කන්තත්තා ආරම්මණාධිගමතාය න කදාචි ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨානං හොතීති. තථා පන න සුප්පහීනත්තා පටිසඞ්ඛානං සබ්බරූපසමාපත්තිතො වුට්ඨානං හොති, පඨමජ්ඣානං පන අප්පකම්පි සද්දං න සහතීති තංසමාපන්නස්ස ''සද්දො කණ්ටකො''ති වුත්තං. යදි පන පටිසඞ්ඛානං වික්ඛම්භිතත්තා මහතාපි සද්දෙන අරූපසමාපත්තිතො න වුට්ඨානං හොති, පගෙව මග්ගඵලසමාපත්තිතො. තෙනාහ **''චක්කනෙමිසද්දෙනා''**තිආදි. **චක්කනෙමිසද්දෙනා**ති ච නයිදං කරණවචනං හෙතුම්හි, කරණෙ වා අථ ඛො සහයොගෙ. ඉමමෙව හි අත්ථං දස්සෙතුං **''භගවා පනා''**තිආදි වුත්තං.

ගොපකවත්ථුවණ්ණනා

353. **පරිපූරකාරිනී**ති පරිපුණ්ණානි, පරිසුද්ධානි ච කත්වා රක්ඛිතවතී. **''ඉත්ථිත්ත''**න්තිආදි තත්ථ විරජ්ජනාකාරදස්සනං. **ධිත්ථිභාවං**ඉත්ථිභාවස්ස ධික්කාරො හෙතූති අත්ථො. **අල**න්ති පටික්ඛෙපවචනං, පයොජනං නත්ථීති අත්ථො. **විරාජෙතී**ති ජිගුච්ඡති. **එතා සම්පත්තියො**ති චක්කවත්තිසිරිආදිකා එතා යථාවුත්තසම්පත්තියො. **තස්මා** පුබ්බපරිචයෙන උපට්ඨිත**නිකන්තිවසෙන. උපට්ඨානසාල**න්ති සුධම්මදෙවසභං.

සොති ගොපකදෙවපුත්තො. **වට්ටෙත්වා වට්ටෙත්වා**ති තොමරාදිං වත්තෙන්තෙන විය චොදනවචනං පරිවට්ටෙත්වා පරිවට්ටෙත්වා. **ගාළ්හං විජ්ඣිතබ්බා**ති ගාළ්හතරං ඝට්ටෙතබ්බා.

කුතො මුඛාති කුතො පවත්තඤාණමුඛා. තෙනාහ **''අඤ්ඤවිහිතකා''**ති. **කතපුඤ්ඤෙ**ති සම්මා කතපුඤ්ඤෙ ධම්මෙ.

දායොති ලාභො. සො හි දීයති තෙහි දාතබ්බත්තා දායො, යෙසං දීයති, තෙහි ලද්ධත්තා ලාභොති ච වුච්චති. **සඞ්ඝාරෙ...පෙ.... පතිට්ඨහිංසු** කතාධිකාරත්තා. **තත්ථ** තාවතිංසභවනෙ **ඣානංයෙව නිබ්බත්තො** යථා සක්කස්ස ඉන්දසාලගුහායං ඣානස්සෙව සක්කත්තභාවො.

නිකන්තිං තස්මිං ගන්ධබ්බකායෙ ආලයං සමුච්ඡින්දිතුං න සක්කොන්තො.

354. **අත්තනාව වෙදිතබ්බොති** අත්තනාව අධිගන්ත්වා වෙදිතබ්බො, න පරප්පච්චයිකෙන. **තුම්හෙහි වුච්චමානානීති** කෙවලං තුම්හෙහි වුච්චමානානි.

වියායාමාති විස්සට්ඨං වීරියං සන්තානෙ පවත්තෙම. **පකතියාති** රූපාවචරභාවෙන, ''අනුස්සර''න්ති වා පාඨො.

කාමරාගො එව ''ඡන්දො රාගො ඡන්දරාගො''තිආදි පවත්තිභෙදෙන සංයොජනට්ඨෙන **''කාමරාගසංයොජනානී''**ති, යොගගන්ථාදිපවත්තිආකාරභෙදෙන **''කාමබන්ධනානී''**ති ච වුත්තො. **පාපිමයොගානීති** එත්ථ පන සෙසයොගගන්ථානම්පි වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දුවිධානන්ති වත්ථුකාමකිලෙසකාමවසෙන දුවිධානං.

''එත්ථ කිං, තත්ථ කි''න්ති ච පදද්වයෙ **කින්ති** නිපාතමත්තං. **චාතුද්දිසභාවෙති** තෙසං බුද්ධාදීනං තිණ්ණං රතනානං චතුද්දිසයොග්‍යභාවෙ අප්පටිහටභාවෙ. බුද්ධරතනඤ්හි මහාකාරුණිකතාය, අනාවරණඤාණතාය, පරමසන්තුට්ඨිතාය ච චාතුද්දිසං, ධම්මරතනං ස්වාක්ඛාතතාය, සඞ්ඝරතනං සුප්පටිපන්නතාය. තෙනාහ **''සබ්බදිසාසු අසජ්ජමානො''**ති.

මජ්ඣිමස්ස පඨමජ්ඣානස්ස අධිගතත්තා තාවදෙව **කායං බ්‍රහ්මපුරොහිතං අධිගන්ත්වා** තාවදෙව පුරිමං ඣානසතිං පටිලභිත්වා තං ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ඔරම්භාගියසංයොජනසමුච්ඡින්දනෙන **මග්ගඵලවිසෙසං** අනාගාමිඵලසඞ්ඛාතං විසෙසං **අජ්ඣගංසු** අධිගච්ඡිංසු. කෙචි පන ''කාමාවචරත්තභාවෙන මග්ගඵලානි අධිගච්ඡිංසූති අධිප්පායෙන පඤ්චමස්ස ඣානස්ස අනධිගතත්තා සුද්ධාවාසෙසු න උප්පජ්ජිංසු, පඨමජ්ඣානලාභිතාය පන බ්‍රහ්මපුරොහිතෙසු නිබ්බත්තිංසූ''ති වදන්ති.

මඝමාණවවත්ථුවණ්ණනා

355. **විසුද්ධොති** විසුද්ධඅජ්ඣාසයො, උපනිස්සයසම්පන්නොති අධිප්පායො. **ගාමකම්මකරණට්ඨානන්ති** ගාමිකානං උපට්ඨානට්ඨානං වදති. **තාවතකෙනෙවාති** අත්තනා සොධිතට්ඨානෙව අඤ්ඤස්ස ආගන්ත්වා අවට්ඨානෙනෙව. **සතිං පටිලභිත්වාති** ''අහො මයා කතකම්මං සඵලං ජාත''න්ති යොනිසො චිත්තං උප්පාදෙත්වා.

පාසාණෙති මග්ගමජ්ඣෙ උච්චතරභාවෙන ඨිතපාසාණෙ. **උච්චාලෙත්වාති** උද්ධරිත්වා. **එතස්ස සග්ගස්ස ගමනමග්ගන්ති** එතස්ස චන්දාදීනං උප්පත්තිට්ඨානභූතස්ස සග්ගස්ස ගමනමග්ගං පුඤ්ඤකම්මං.

සුගතිවසෙන ලද්ධබ්බං, කහාපණඤ්චාති **කහාපණං,** දණ්ඩවසෙන ලද්ධබ්බං බලි **දණ්ඩබලි. ගහපතිකා කිං කරිස්සන්තීති** ගහපතිකා නාම අටවිකා විය විසමනිස්සිතා, තෙ න කඤ්චි අනත්ථං කරිස්සන්ති, එවං **තයා ජානමානෙන කස්මා මය්හං න කථිතන්ති** යදිපි පුබ්බෙ න කථිතං, එතරහි පන භයෙන කථිතං, **මා මය්හං දොසං කරෙය්‍යාථ,** ආරොචිතකාලතො පට්ඨාය න මය්හං දොසොති වදති.

නිබද්ධන්ති එකන්තිකං.

පිසුණෙසීති පිසුණකම්මමකාසි, තුම්හාකං අන්තරෙ මය්හං පෙසුඤ්ඤං උපසංහරතීති අත්ථො. පුන අහරණීයං බ්‍රහ්මදෙය්‍යං **කත්වා. මය්හම්පීති** මය්හම්පි අත්ථාය මං උද්දිස්ස **පුඤ්ඤකම්මං කරොථ.** නීලුප්පලං නාම විකසමානං උදකතො උග්ගන්ත්වාව විකසති, එවං අහුත්වා **අන්තොඋදකෙ පුප්ඵිතං නීලුප්පලං විය.** අම්හාකං පනිදං පුඤ්ඤකම්මං භවන්තරූපපත්තියා විනා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙතීති යොජනා. **චින්තාමත්තකම්පීති** දොමනස්සවසෙන චින්තාමත්තකම්පි.

පගෙවාති කාලස්සෙව, අතිවිය පාතොති අත්ථො. **කණ්ණිකූපගන්ති** කණ්ණිකයොග්‍යං. **තච්ඡෙත්වා මට්ඨං කත්වා** කණ්ණිකාය කත්තබ්බං සබ්බං නිට්ඨපෙත්වා. තථා හි සා වත්ථෙන වෙඨෙත්වා ඨපිතා.

චයබන්ධනං සාලාය අධිට්ඨානසජ්ජනං. **කණ්ණිකමඤ්චබන්ධනං** කණ්ණිකාරොහනකාලෙ ආරුහිත්වා අවට්ඨානඅට්ටකරණං.

යස්ස අත්ථතෙ ඵලකෙ යස්ස ඵලකෙ අත්ථතෙති යොජනා.

අවිදූරෙති සාලාය, කොවිළාරරුක්ඛස්ස ච අවිදූරෙ. **සබ්බජෙට්ඨිකාති** සබ්බාසං තස්ස භරියානං ජෙට්ඨිකා සුජාතා.

තස්සෙවාති සක්කස්සෙව. **සන්තිකෙති** සමීපෙ සන්තිකාවචරා හුත්වා නිබ්බත්තා. ධජෙන සද්ධිං සහස්සයොජනිකො **පාසාදො.**

කක්කටකවිජ්ඣනසූලසදිසන්ති කක්කටකෙ ගණ්හිතුං තස්ස බිලපරියන්තස්ස විජ්ඣනසූචිසදිසං.

මච්ඡරුපෙනාති මතමච්ඡරූපෙන. **ඔසරතීති** පිලවන්තො ගච්ඡති. **තස්සාපි** බකසකුණිකාය **පඤ්ච වස්සසතානි ආයු අහොසි** දෙවනෙරයිකානං විය මනුස්සපෙතතිරච්ඡානානං ආයුනො අපරිච්ඡින්නත්තා.

උක්කුට්ඨිමකාසීති උච්චාසද්දමකාසි.

පුබ්බසන්නිවාසෙනාති පුරිමජාතීසු චිරසන්නිවාසෙන. එවඤ්හි එකච්චානං දිට්ඨමත්තෙනපි සිනෙහො උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන, පච්චුප්පන්නහිතෙන වා;
> එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ’’ති. (ජා. 1.2.174);

අවසෙසෙසූති අසුරෙ, සක්කං ඨපෙත්වා ද්වීසු දෙවලොකෙසු දෙවෙව සන්ධාය වදති.

අත්ථනිස්සිතන්ති අත්තනො, පරෙසඤ්ච අත්ථමෙව හිතමෙව නිස්සිතං, තං පන හිතං සුඛස්ස නිදානන්ති ආහ **‘‘කාරණනිස්සිත’’**න්ති.

පඤ්හවෙය්‍යාකරණවණ්ණනා

357. **කිංසංයොජනාති** කීදිසසංයොජනා. සත්තෙ අනත්ථෙ සංයොජෙන්ති බන්ධන්තීති **සංයොජනානීති** ආහ **‘‘කිංබන්ධනා, කෙන බන්ධනෙන බද්ධා’’**ති. **පුථුකායාති** බහූ සත්තකායාති ආහ **‘‘බහූ ජනා’’**ති. වෙරං වුච්චති දොසොති ආහ **‘‘අවෙරාති අප්පටිඝා’’**ති. ආවුධෙන සරීරෙ දණ්ඩො **ආවුධදණ්ඩො,** ධනස්ස දාපනත්ථෙන දණ්ඩො **ධනදණ්ඩො,** තදුභයාකරණෙන තතො විනිමුත්තො **අදණ්ඩො,** සම්පත්තිහරණතො, සහ අනත්ථුප්පත්තිතො ච සපත්තො, පටිසත්තූති ආහ **‘‘අසපත්තාති අපච්චත්ථිකා’’**ති. **බ්‍යාපජ්ඣං** වුච්චති චිත්තදුක්ඛං, තබ්බිරහිතා **අබ්‍යාපජ්ඣාති** ආහ **‘‘විගතදොමනස්සා’’**ති. පුබ්බෙ ‘‘අවෙරා’’ති පදෙන සම්බද්ධාඝාතකාභාවො වුත්තො. තෙනාහ ‘‘අප්පටිඝා’’ති. **‘‘අවෙරිනො’’**ති පන ඉමිනාපි කොපමත්තස්සපි අනුප්පාදනං. තෙනාහ **‘‘කත්ථචි කොපං න උප්පාදෙත්වා’’**ති. ‘‘විහරෙමූ’’ති ච පදං පුරිමපදෙහිපි යොජෙතබ්බං ‘‘අවෙරා විහරෙමූ’’තිආදිනා. අයඤ්ච අවෙරාදිභාවො සංවිභාගෙන පාකටො හොතීති දස්සෙතුං **‘‘අච්ඡරායා’’**ති ආදිං වත්වා **‘‘ඉති වෙ නෙසං හොතී’’**ති වුත්තං. චිත්තුප්පත්ති දළ්හතරාපි හුත්වා පවත්තතීති දස්සෙතුං **‘‘දානං දත්වා, පූජං කත්වා ච පත්ථයන්තී’’**ති වුත්තං. **ඉති වෙති** වෙ-සද්දො අන්වයසංසග්ගෙන පරිකප්පෙතීති ආහ **‘‘එවඤ්ච නෙස’’**න්ති.

යාය කායචි පරෙසං සම්පත්තියා ඛීයනං උසූයනං අසහනං ලක්ඛණං එතිස්සාති **පරසම්පත්තිඛීයනලක්ඛණා,** යදග්ගෙන අත්තසම්පත්තියා පරෙහි සාධාරණභාවං අසහනලක්ඛණං, තදග්ගෙනස්ස ‘‘නිගූහනලක්ඛණ’’න්තිපි වත්තබ්බං. තථා හිස්ස පොරාණා ‘‘මා ඉදං අච්ඡරියං අඤ්ඤෙසං හොතු, මය්හමෙව හොතූති මච්ඡරිය’’න්ති නිබ්බචනං වදන්ති. **අභිධම්මෙ** ‘‘යා පරලාභසක්කාරගරුකාරමානනවන්දනපූජනාසු ඉස්සා ඉස්සායනා’’තිආදිනා (ධ. ස. 1126) නික්ඛෙපකණ්ඩෙ, ‘‘යා එතෙසු පරෙසං ලාභාදීසු කිං ඉමිනා ඉමෙස’’න්තිආදිනා තංසංවණ්ණනායඤ්ච **වුත්තානෙව,** තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානීති අධිප්පායො.

යස්මා පන ඉස්සාමච්ඡරියානි බහ්වාදීනවානි, තෙසං විභාවනා ලොකස්ස බහුකාරා , තස්මා **අභිධම්මට්ඨකථායං** (ධ. ස. අට්ඨ. 1125) විභාවිතානම්පි තෙසං දිට්ඨධම්මිකෙපි සම්පරායිකෙ පිආදීනවෙ දස්සෙන්තො **‘‘ආවාසමච්ඡරියෙන පනා’’**තිආදිමාහ. **එත්ථාති** එතෙසු ඉස්සාමච්ඡරියෙසු, එතෙසු වා ආවාසමච්ඡරියාදීසු පඤ්චසු මච්ඡරියෙසු. **සඞ්කාරං සීසෙන උක්ඛිපිත්වාව විචරති** තත්ථ ලග්ගචිත්තතාය, නිහීනජ්ඣාසයතාය ච. **මමාති** මයා, අයමෙව වා පාඨො. **ලොහිතම්පි මුඛතො උග්ගච්ඡති** චිත්තවිඝාතෙන සංතත්තහදයතාය. **කුච්ඡිවිරෙචනම්පි හොති** අතිජලග්ගිනො. අඤ්ඤො විභවපටිවෙධධම්මො අරියානංයෙව හොති, තෙ ච තං න මච්ඡරායන්ති මච්ඡරියස්ස සබ්බසො පහීනත්තා. පටිවෙධධම්මෙ මච්ඡරියස්ස අසම්භවො එවාති ආහ **‘‘පරියත්තිධම්මමච්ඡරියෙන වා’’**ති. වණ්ණමච්ඡරියෙන **දුබ්බණ්ණො,** ධම්මමච්ඡරියෙන **එළමූගො** දුප්පඤ්ඤො හොති.

‘‘අපිචා’’තිආදි පඤ්චන්නං මච්ඡරියානං වසෙන කම්මසරික්ඛකවිපාකදස්සනං. **ආවාසමච්ඡරියෙන ලොහගෙහෙ පච්චති** පරෙසං ආවාසපච්චයහිතසුඛනිසෙධනතො. **කුලමච්ඡරියෙන අප්පලාභො හොති** පරෙහි කුලෙසු ලද්ධබ්බලාභනිසෙධනතො, **අප්පලාභොති** ච අලාභොති අත්ථො. **ලාභමච්ඡරියෙන ගූථනිරයෙ නිබ්බත්තති** ලාභහෙතු පරෙහි ලද්ධබ්බස්ස අස්සාදනිසෙධනතො. සබ්බථාපි නිරස්සාදො හි ගූථනිරයො. **වණ්ණො නාම න හොතීති**

සරීරවණ්ණො, ගුණවණ්ණොති දුවිධොපි වණ්ණො නාමමත්තෙනපි න හොති, තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තමානො විරූපො එව හොති. සම්පත්තිනිගූහනසභාවෙන මච්ඡරියෙන විරූපිතෙ සන්තානෙ යෙහුයොන ගුණා පතිට්ඨමෙව න ලභන්ති, යෙ ච පතිට්ඨහෙය්‍යුං, තෙසම්පි වසෙනස්ස වණ්ණො න භවෙය්‍ය. තෙ හි තස්ස ලොකෙ රත්තිං ඛිත්තා සරා විය න පඤ්ඤායන්ති. **ධම්මමච්ඡරියෙන කුක්කුළනිරයෙ. සොතාපත්තිමග්ගෙන පහීයති** අපායගමනීයභාවතො. **වෙරාදීහි න පරිමුච්චන්තියෙව** තප්පරිමුච්චනාය ඉච්ඡාය අප්පත්තබ්බත්තා ජාතිආදිධම්මානං සත්තානං ජාතිආදීහි විය.

තිණ්ණා මෙත්ථ කඞ්ඛාති ම-කාරො පදසන්ධිකරො. **එතස්මිං පඤ්හෙති** එතස්මිං ''කිංසංයොජනා නු ඛො''ති එවං ඤාතුං ඉච්ඡිතෙ අත්ථෙ. **තුම්හාකං වචනං සුත්වාති** ''ඉස්සාමච්ඡරියසංයොජනා''ති එවං පවත්තං තුම්හාකං විස්සජ්ජනවචනං සුත්වා. **කඞ්ඛා තිණ්ණාති** යථාපුච්ඡිතෙ අත්ථෙ සංසයො තරිතො විගතො දෙසනානුස්සරණමත්තෙන, න සමුච්ඡෙදවසෙනාති ආහ **''න මග්ගවසෙනා''**තිආදි. **අයම්පි කථංකථා විගතාති** කඞ්ඛාය විගතත්තා එව තස්සා පවත්තිආකාරවිසෙසභූතා **''ඉදං කථ ඉදං කථ''**න්ති අයම්පි කථංකථා **විගතා අපගතා.**

358. **නිදානාදීනි** මහානිදානසුත්තවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 2.95) **වුත්තත්ථානෙව.** පියානං අත්තනො පරිග්ගහභූතානං සත්තසඞ්ඛාරානං පරෙහි සාධාරණභාවාසහනවසෙන, නිගූහනවසෙන ච පවත්තනතො **පියසත්තසඞ්ඛාරනිදානං මච්ඡරියං,** අප්පියානං පරිග්ගහභූතානං සත්තානං, සඞ්ඛාරානඤ්ච අසහනවසෙන පවත්තියා **අප්පියසත්තසඞ්ඛාරනිදානා ඉස්සා.** යඤ්හි කිඤ්චි අප්පියසම්බන්ධං භද්දකම්පි තං කොධනස්ස අප්පියමෙවාති. **උභයන්ති** මච්ඡරියං, ඉස්සා චාති උභයං. **උභයනිදානන්ති** පියනිදානඤ්චෙව අප්පියනිදානඤ්ච. **පියාති** ඉට්ඨා. **කෙළායිතාති** ධනායිතා. **මමායිතාති** මමත්තං කත්වා පරිග්ගහිතා. **ඉස්සං කරොතීති** ''කිං ඉමස්ස ඉමිනා''ති තස්ස පියසත්තලාභාසහනවසෙන උස්සූයති, **තමෙව** පියසත්තං **යාචිතො. අහො වතස්සාති** සාධු වත අස්ස. ''ඉමස්ස පුග්ගලස්ස **එවරූපං පියවත්ථු න භවෙය්‍යා''ති ඉස්සං කරොති** උසූයං උප්පාදෙති. **මමායන්තාති** කෙළායන්තා. **අප්පියෙති** අප්පියෙ සත්තෙ තෙසං සතාපතො. **අස්සාති** පුග්ගලස්ස, යෙන තෙ ලද්ධා. **තෙති** සත්තසඞ්ඛාරා, **සචෙපි අමනාපා හොන්ති** අප්පියෙහි සමුදාගතත්තා. **විපරීතවුත්තිතායාති** අයාථාවගාහිතාය. **කො අඤ්ඤො එවරූපස්ස ලාභීති** තෙන අත්තානං සම්භාවෙන්තො **ඉස්සං වා කරොති.** අඤ්ඤස්ස තාදිසං උප්පජ්ජමානම්පි ''අහො වතස්ස එවරූපං න භවෙය්‍යා''ති **ඉස්සං වා කරොති,** අයඤ්ච නයො හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා න ගහිතො.

වත්ථුකාමානං පරියෙසනවසෙන පවත්තො ඡන්දො **පරියෙසනඡන්දො.** පටිලාභපච්චයො ඡන්දො **පටිලාභඡන්දො.** පරිභුඤ්ජනවසෙන පවත්තො ඡන්දො **පරිභොගඡන්දො.** පටිලද්ධානං සන්නිධාපනවසෙන, සඞ්ගොපනවසෙන ච පවත්තො ඡන්දො **සන්නිධිඡන්දො.** දිට්ඨධම්මිකමෙව පයොජනං චින්තෙත්වා විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තො ඡන්දො **විස්සජ්ජනඡන්දො.** තෙනාහ ''කතමො''තිආදි.

අයං පඤ්චවිධොපි අත්ථතො තණ්හායනමෙවාති ආහ **''තණ්හාමත්තමෙවා''**ති.

එවං වුත්තො ''ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො''ති එවං මහානිදානසුත්තෙ (දී. නි. 2.103) වුත්තො **විනිච්ඡයවිතක්කො විතක්කො නාම,** න යො කොචි විතක්කො. ඉදානි යථාවුත්තං විනිච්ඡයවිතක්කං අත්ථුද්ධාරනයෙන නීහරිත්වා දස්සෙතුං **''විනිච්ඡයො''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨසතන්ති** අට්ඨාධිකං සතං, තඤ්ච ඛො තණ්හාවිචරිතානං සතං, න යස්ස කස්සචීති දස්සෙතුං **''තණ්හාවිචරිත''**න්ති වුත්තං. **තණ්හාවිනිච්ඡයො නාම** තණ්හාය වසෙන වක්ඛමානනයෙන ආරම්මණස්ස විනිච්ඡිනනතො. දිට්ඨිදස්සනවසෙන ''ඉදමෙව සච්චං, මොඝං අඤ්ඤ''න්ති විනිච්ඡිනනතො **දිට්ඨිවිනිච්ඡයො නාම. ඉට්ඨං** පණීතං, **අනිට්ඨං** අප්පණීතං, පියායිතබ්බං **පියං,** අප්පියායිතබ්බං **අප්පියං,** තෙසං **වවත්ථානං** තණ්හාවසෙන **න හොති.** තණ්හාවසෙන හි එකච්චො කිඤ්චි වත්ථුං පණීතං මඤ්ඤති, එකච්චො හීනං, එකච්චො පියායති, එකච්චො නප්පියායති. තෙනාහ **''තදෙව හී''**තිආදි . **''දස්සාමී''**ති ඉදං විස්සජ්ජනඡන්දෙ වුත්තනයෙන චෙව වට්ටූපනිස්සයදානවසෙන ච වෙදිතබ්බං. තම්පි හි තණ්හාඡන්දහෙතුකන්ති.

යත්ථ සයං උප්පජ්ජන්ති, තං සන්තානං සංසාරෙ පපඤ්චෙන්ති විත්ථාරයන්තීති **පපඤ්චා.** යස්ස ච උප්පන්නා, තං ''රත්තො''ති වා ''සත්තො''ති වා ''මිච්ඡාභිනිවිට්ඨො''ති වා පපඤ්චෙන්ති බ්‍යඤ්ජෙන්තීති **පපඤ්චා.** යස්මා තණ්හාදිට්ඨියො අධිමත්තා හුත්වා පවත්තමානා තංසමඞ්ගිපුග්ගලං පමත්තාකාරං පාපෙන්ති, මානො පන ජාතිමදාදි වසෙන මත්තාකාරම්පි, තස්මා **''මත්තපමත්තාකාරපාපනට්ඨෙනා''**ති වුත්තං. **සඞ්ඛා වුච්චති කොට්ඨාසො** භාගසො සඞ්ඛායති උපට්ඨාතීති. යස්මා පපඤ්චසඤ්ඤා තංතංද්වාරවසෙන, ආරම්මණවසෙන ච භාගසො විතක්කස්ස පච්චයා හොන්ති, න කෙවලා, තස්මා **පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛානිදානො විතක්කො** වුත්තො, පපඤ්චසඤ්ඤානං වා අනෙකභෙදභින්නත්තා තංසමුදායො ''පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛා''ති වුත්තො. පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාග්ගහණෙන ච අනවසෙසො දුක්ඛසමුදයො වුත්තො තංතං නිමිත්තත්තා වට්ටදුක්ඛස්සාති.

යො නිරොධො වූපසමොති නිරොධසච්චමාහ. **තස්ස සාරුප්පන්ති** තස්ස පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාය නිරොධස්ස වූපසමස්ස අධිගමූපායතාය සාරුප්පං අනුච්ඡවිකං, එතෙන විපස්සනං වදති. තත්ථ යථාවුත්තනිරොධෙ ආරම්මණකරණවසෙන ගච්ඡති පවත්තතීති **තත්ථගාමිනී,** එතෙන මග්ගං. තෙනාහ **''සහ විපස්සනාය මග්ගං පුච්ඡතී''**ති.

වෙදනාකම්මට්ඨානවණ්ණනා

359. **පුච්ඡිතමෙව කථිතං.** යස්මා සක්කෙන දෙවානං ඉන්දෙන පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛානිරොධගාමිනිපටිපදා පුච්ඡිතාව, භගවා ච තදධිගමුපායං අරූපකම්මට්ඨානං තස්ස අජ්ඣාසයවසෙන වෙදනාමුඛෙන කථෙන්තො තිස්සො වෙදනා ආරභි, ඉති පුච්ඡිතමෙව කථෙන්තෙන පුච්ඡානුසන්ධිවසෙන **සානුසන්ධිමෙව** ච කථිතං. න හි බුද්ධානං අනනුසන්ධිකා කථා නාම අත්ථි. ඉදානිස්ස වෙදනාමුඛෙන අරූපකම්මට්ඨානස්සෙව කථනෙ කාරණං දස්සෙතුං **''දෙවතානඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. කරජකායස්ස සුඛුමතාවචනෙනෙව අච්චන්තමුදුසුඛුමාලභාවාපි වුත්තා එවාති දට්ඨබ්බං. **කම්මජන්ති** කම්මජතෙජං. තස්ස බලවභාවො උළාරපුඤ්ඤකම්මනිබ්බත්තත්තා, අතිවිය ගරුමධුරසිනිද්ධසුද්ධාහාරජීරණතො ච. **එකාහාරම්පීති** එකාහාරවාරම්පි. **''විලීයන්තී''**ති එතෙන කරජකායස්ස මන්දතාය කම්මජතෙජස්ස බලවභාවෙන ආහාරවෙලාතික්කමෙන නෙසං බලවතී දුක්ඛවෙදනා උප්පජ්ජමානා සුපාකටා හොතීති දස්සෙති. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං , සුඛවෙදනාපි පන නෙසං උළාරපණීතෙසු ආරම්මණෙසු උපරූපරි අනිග්ගහණවසෙන පවත්තමානා සුපාකටා හුත්වා උපට්ඨාතියෙව. උපෙක්ඛාපි තෙසං කදාචි උප්පජ්ජමානා සන්තපණීතරූපා එව ඉට්ඨමජ්ඣත්තෙ එව ආරම්මණෙ පවත්තනතො. තෙනෙවාහ **''තස්මා''**තිආදි.

රූපකම්මට්ඨානන්ති රූපපරිග්ගහං, රූපමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසන්ති අත්ථො. **අරූපකම්මට්ඨානන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. තත්ථ රූපකම්මට්ඨානෙන සමථාභිනිවෙසොපි සඞ්ගය්හති, විපස්සනාභිනිවෙසො පන ඉධාධිප්පෙතොති දස්සෙන්තො **''රූපපරිග්ගහො අරූපපරිග්ගහොතිපි එතදෙව වුච්චතී''**ති ආහ. **චතුධාතුවවත්ථානන්ති** එත්ථ යෙභුය්‍යෙන චතුධාතුවවත්ථානං විත්ථාරෙන්තො රූපකම්මට්ඨානං කථෙතීති අධිප්පායො. **රූපකම්මට්ඨානං දස්සෙත්වාව කථෙති** ''එවං රූපකම්මට්ඨානං වුච්චමානං සුට්ඨු විභූතං පාකටං හුත්වා උපට්ඨාතී''ති. ''එතෙන ඉධාපි රූපකම්මට්ඨානං එකදෙසෙන විභාවිතමෙවා''ති වදන්ති.

කාමඤ්චෙත්ථ වෙදනාවසෙන අරූපකම්මට්ඨානං ආගතං, තදඤ්ඤධම්මවසෙනපි අරූපකම්මට්ඨානං ලබ්භතීති තං විභාගෙන දස්සෙතුං **''තිවිධො හී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අභිනිවෙසොති** අනුප්පවෙසො, ආරම්භොති අත්ථො. ආරම්භෙ එව හි අයං විභාගො, සම්මසනං පන අනවසෙසතොව ධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා පවත්තතීති. **''පරිග්ගහිතෙ රූපකම්මට්ඨානෙ''**ති ඉදං රූපමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසං සන්ධාය වුත්තං, අරූපමුඛෙන පන විපස්සනාභිනිවෙසො යෙභුය්‍යෙන සමථයානිකස්ස ඉච්ඡිතබ්බො, සො ච පඨමං ඣානඞ්ගානි පරිග්ගහෙත්වා තතො පරං සෙසධම්මෙ පරිග්ගණ්හාති. **පඨමාභිනිපාතොති** සබ්බෙ චෙතසිකා චිත්තායත්තා චිත්තකිරියාභාවෙන වුච්චන්තීති ඵස්සො චිත්තස්ස පඨමාභිනිපාතො වුත්තො. **තං ආරම්මණන්ති** යථාපරිග්ගහිතං රූපකම්මට්ඨානසඤ්ඤිතං ආරම්මණං. උප්පන්නඵස්සො පුග්ගලො, චිත්තචෙතසිකරාසි වා ආරම්මණෙන ඵුට්ඨො ඵස්සසහජාතාය වෙදනාය තංසමකාලමෙව වෙදෙති, ඵස්සො පන ඔභාසස්ස විය පදීපො වෙදනාදීනං පච්චයවිසෙසො හොතීති පුරිමකාලො විය වුච්චති, යා තස්ස ආරම්මණාභිනිරොපනලක්ඛණතා වුච්චති. **ඵුසන්තොති** ආරම්මණස්ස ඵුසනාකාරෙන. අයඤ්හි අරූපධම්මත්තා එකදෙසෙන අනල්ලීයමානොපි රූපං විය චක්ඛුං, සද්දො විය ච සොතං, චිත්තං, ආරම්මණඤ්ච ඵුසන්තො විය, සඞ්ඝට්ටෙන්තො විය ච පවත්තතීති. තථා හෙස ''සඞ්ඝට්ටනරසො''ති වුච්චති.

ආරම්මණං අනුභවන්තීති ඉස්සරවතාය විසවිතාය සාමිභාවෙන ආරම්මණරසං සංවෙදෙන්තී. ඵස්සාදීනඤ්හි සම්පයුත්තධම්මානං ආරම්මණෙ එකදෙසෙනෙව පවත්ති ඵුසනාදිමත්තභාවතො, වෙදනාය පන ඉට්ඨාකාරසම්භොගාදිවසෙන පවත්තනතො ආරම්මණෙ නිප්පදෙසතො පවත්ති. ඵුසනාදිභාවෙන හි ආරම්මණග්ගහණං එකදෙසානුභවනං, වෙදයිතභාවෙන ගහණං යථාකාමං සබ්බානුභවනං, එවංසභාවානෙව තානි ගහණානීති න වෙදනාය විය ඵස්සාදීනම්පි යථා සකකිච්චකරණෙන සාමිභාවානුභවනං වොදෙතබ්බං. **විජානන්තන්ති** පරිච්ඡින්දනවසෙන විසෙසතො ජානන්තං. විඤ්ඤාණඤ්හි මිනිතබ්බවත්ථුං නාළියා මිනන්තො පුරිසො විය ආරම්මණං පරිච්ඡිජ්ජ විභාවෙන්තං පවත්තති, න සඤ්ඤා විය සඤ්ජානනමත්තං හුත්වා. තථා හි අනෙන කදාචි ලක්ඛණත්තයවිභාවනාපි හොති, ඉමෙසං පන ඵස්සාදීනං තස්ස තස්ස පාකටභාවො පච්චයවිසෙසසිද්ධස්ස පුබ්බභාගස්ස වසෙන වෙදිතබ්බො.

එවං තස්ස තස්සෙව පාකටභාවෙපි ''සබ්බං, භික්ඛවෙ, අභිඤ්ඤෙය්‍ය''න්ති (සං. නි. 4.46; පටි. ම. 1.3), ''සබ්බඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජාන''න්ති (සං. නි. 4.27) ච එවමාදි වචනතො සබ්බෙ සම්මසනුපගා ධම්මා පරිග්ගහෙතබ්බාති දස්සෙන්තො **''තත්ථ යස්සා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඵස්සපඤ්චමකෙයෙවාති** අවධාරණං තදන්තොගධත්තා තග්ගහණෙනෙව ගහිතත්තා චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං. ඵස්සපඤ්චමකග්ගහණඤ්හි තස්ස සබ්බස්ස සබ්බචිත්තුප්පාදසාධාරණභාවතො . තත්ථ ච ඵස්සචෙතනාග්ගහණෙන සබ්බසඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මසඞ්ගහො චෙතනප්පධානත්තා තෙසං. තථා හි සුත්තන්තභාජනීයෙ **සඞ්ඛාරක්ඛන්ධවිභඞ්ගෙ** ''චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා''තිආදිනා (විභ. 21) චෙතනාව විභත්තා, ඉතරෙ පන ඛන්ධා සරූපෙනෙව ගහිතා.

වත්ථුනිස්සිතාති එත්ථ **වත්ථු**-සද්දො කරජකායවිසයො, න ඡබ්බත්ථුවිසයොති. කථමිදං විඤ්ඤායතීති ආහ **''යං සන්ධාය වුත්ත''**න්ති. කත්ථ පන වුත්තං? **සාමඤ්ඤඵලසුත්තෙ. සොති** කරජකායො. **''පඤ්චක්ඛන්ධවිනිමුත්තං නාමරූපං නත්ථී''**ති ඉදං අධිකාරවසෙන වුත්තං. අඤ්ඤථා හි ඛන්ධවිනිමුත්තම්පි නාමං අත්ථෙවාති. **අවිජ්ජාදිහෙතුකාති**

අවිජ්ජාතණ්හුපාදානාදිහෙතුකා. ‘‘විපස්සනාපටිපාටියා අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සම්මසන්තො විචරතී’’ති ඉමිනා බලවවිපස්සනං වත්වා පුන තස්ස උස්සුක්කාපනං, විසෙසාධිගමඤ්ච දස්සෙන්තො **‘‘සො’’**තිආදිමාහ.

ඉධාති ඉමස්මිං **සක්කපඤ්හසුත්තෙ.** වෙදනාවසෙන චෙත්ථ අරූපකම්මට්ඨානකථනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව . යථාවුත්තෙසු ච තීසු කම්මට්ඨානාභිනිවෙසෙසු වෙදනාවසෙන කම්මට්ඨානාභිනිවෙසො සුකරො වෙදනානං විභූතභාවතොති දස්සෙතුං **‘‘ඵස්සවසෙන හී’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘න පාකටං හොතී’’**ති ඉදං සක්කපමුඛානං තෙසං දෙවානං යථා වෙදනා විභූතා හුත්වා උපට්ඨාති, න එවං ඉතරද්වයන්ති කත්වා වුත්තං. වෙදනාය එව ච නෙසං විභූතභාවො වෙදනාමුඛෙනෙවෙත්ථ භගවතා දෙසනාය ආරද්ධත්තා. **‘‘වෙදනානං උප්පත්තියා පාකටතාය’’**ති ඉදං සුඛදුක්ඛවෙදනානං වසෙන වුත්තං. තාසඤ්හි පවත්ති ඔළාරිකා, න ඉතරාය. තදුභයග්ගහණමුඛෙන වා ගහෙතබ්බත්තා ඉතරායපි පවත්ති විඤ්ඤූනං පාකටා එවාති **සුඛදුක්ඛවෙදනානඤ්හී’’**ති විසෙසග්ගහණං දට්ඨබ්බං. **‘‘යදා සුඛං උප්පජ්ජතී’’**තිආදි සුඛවෙදනාය පාකටභාවවිභාවනං, තයිදං අසමාහිතභූමිවසෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථ **‘‘සකලං සරීරං ඛොභන්තෙ’’**න්තිආදිනා කාමං පවත්තිඔළාරිකතාය අවූපසන්තසභාවමෙතං සුඛං, සාතලක්ඛණතාය පන සම්පයුත්තධම්මෙ, නිස්සයඤ්ච අනුග්ගණ්හන්තමෙව පවත්තතීති දස්සෙති. **‘‘යදා දුක්ඛං උප්පජ්ජතී’’**තිආදීසු වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දුද්දීපනාති ඤාණෙන දීපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යා, දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යාති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘අන්ධකාරා අභිභූතා’’**ති. **අන්ධකාරාති** අන්ධකාරගතසදිසී, ජානිතුකාමෙ ච අන්ධකාරිනී. පුබ්බාපරං සමං සුකරෙ සුපලක්ඛිතමග්ගවසෙන පාසාණතලෙ මිගගතමග්ගො විය ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණෙසු සුඛදුක්ඛානුභවනෙහි මජ්ඣත්තාරම්මණෙසු අනුමිනිතබ්බතාය වුත්තං **‘‘සා සුඛදුක්ඛානං…පෙ…. පාකටා හොතී’’**ති. තෙනාහ **‘‘යථා’’**තිආදි. **නයතො ගණ්හන්තස්සාති** එත්ථායං නයො – යස්මා ඉට්ඨානිට්ඨවිසයාය ආරම්මණූපලද්ධියා අනුභවනතො නිට්ඨාමජ්ඣත්තවිසයා ච උපලද්ධි, තස්මා න තාය නිරනුභවනාය භවිතබ්බං, යං තත්ථානුභවනං, සා අදුක්ඛමසුඛා. තථා අනුපලබ්භමානං රූපාදිඅනුභූයමානං දිට්ඨං උපලබ්භති, යො පන මජ්ඣත්තාරම්මණං තබ්බිසයස්ස විඤ්ඤාණප්පවත්තියං, තස්මා අනනුභූයමානෙන තෙන න භවිතබ්බං. සක්කා හි වත්තුං අනුභවමානා මජ්ඣත්තවිසයූපලද්ධි උපලද්ධිභාවතො. ඉට්ඨානිට්ඨවිසයූපලද්ධිවිසයං පන නිරනුභවනං තං අනුපලද්ධිසභාවමෙව දිට්ඨං, තං යථාරූපන්ති. **නිවත්තෙත්වාති** නීහරිත්වා, ‘‘සොමනස්සංපාහ’’න්තිආදිනා සමානජාතියම්පි භින්දන්තො අඤ්ඤෙහි අරූපධම්මෙහි විවෙචෙත්වා අසංසට්ඨං කත්වාති අත්ථො.

අයඤ්ච රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිවත්තෙත්වා දෙසනා තථාවිනෙතබ්බපුග්ගලාපෙක්ඛාය සුත්තන්තරෙසුපි (දී. නි. 2.373; ම. නි. 1.106, 390, 413, 450, 465, 467; ම. නි. 2.306, 209; 3.67, 342; සං. නි. 4.248) ආගතා එවාති දස්සෙන්තො **‘‘න කෙවල’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **මහාසතිපට්ඨානෙ** (දී. නි. 2.273) තථා දෙසනාය ආගතභාවො අනන්තරමෙව ආවි භවිස්සති, **මජ්ඣිමනිකායෙ** සතිපට්ඨානදෙසනාපි (ම. නි. 1.106) තාදිසී එව. **චූළතණ්හාසඞ්ඛයෙ** ‘‘එවං චෙතං, දෙවානං ඉන්ද, භික්ඛුනො සුතං හොති ‘සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසායා’ති, සො සබ්බං ධම්මං අභිජානාති , සබ්බං ධම්මං අභිඤ්ඤාය සබ්බං ධම්මං පරිජානාති, සබ්බං ධම්මං පරිඤ්ඤාය යං කිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, සො තාසු වෙදනාසු අනිච්චානුපස්සී විහරති, විරාගානුපස්සී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.390) ආගතං. තෙන වුත්තං **‘‘අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිවත්තෙත්වා දස්සෙසී’’**ති. **මහාතණ්හාසඞ්ඛයෙ** පන ‘‘සො එවං අනුරොධවිරොධවිප්පහීනො යං කිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, සො තං වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති නාජ්ඣොසාය තිට්ඨති. තස්ස තං වෙදනං අනභිනන්දතො අනභිවදතො අනජ්ඣොසාය තිට්ඨතො යා වෙදනාසු නන්දී සා නිරුජ්ඣතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.414) ආගතං. **චූළවෙදල්ලෙ** ‘‘කති පනායො වෙදනා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.465) ආගතං. **මහාවෙදල්ලෙ** ‘‘වෙදනාති, ආවුසො, වුච්චති, කිත්තාවතා නු ඛො, ආවුසො, ‘වෙදනා’ති වුච්චතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.450) ආගතං. එවං රට්ඨපාලසුත්තාදීසුපි (ම. නි. 2.305) වෙදනාකම්මට්ඨානස්ස ආගතට්ඨානං උද්ධරිත්වා වත්තබ්බං.

‘‘පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා’’ති වුත්තං, කථං තමෙත්ථ කථිතන්ති ආහ **‘‘රූපකම්මට්ඨාන’’**න්තිආදි. **සඞ්ඛිත්තං,** කථං සඞ්ඛිත්තං? **වෙදනාය ආරම්මණමත්තකංයෙව,** යෙභුය්‍යෙන වෙදනා රූපධම්මාරම්මණා පඤ්චද්වාරවසෙන පවත්තනතො. තෙන වස්සා පුරිමසිද්ධා එව ආරම්මණන්ති වෙදනං වදන්තෙන තස්සාරම්මණධම්මා අත්ථතො පඨමතරං ගහිතා එව නාම හොන්තීති ඉමාය අත්ථාපත්තියා රූපකම්මට්ඨානස්සෙවෙත්ථ පඨමං ගහිතතා ජොතිතා, න සරූපෙනෙව ගහිතත්තා. තෙනාහ **‘‘තස්මා පාළියං නාරුළ්හං භවිස්සතී’’**ති.

360. **ද්වීහි කොට්ඨාසෙහීති** සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බභාගෙහි. **එවරූපන්ති** යං අකුසලානං අභිවුද්ධියා, කුසලානඤ්ච පරිහානාය සංවත්තති, එවරූපං, තං පන කාමූපසඤ්හිතතාය ‘‘ගෙහනිස්සිත’’න්ති වුච්චතීති ආහ **‘‘ගෙහසිතසොමනස්ස’’**න්ති. **ඉට්ඨානන්ති** පියානං. **කන්තානන්ති** කමනීයානං. **මනාපානන්ති** මනවඩ්ඪනකානං. තතො එව මනො රමෙන්තීති **මනොරමානං. ලොකාමිසපටිසංයුත්තානන්ති** තණ්හාසන්නිස්සිතානං කාමූපසඤ්හිතානං. **පටිලාභතො සමනුපස්සතොති** ‘‘අහො මයා ඉමානි ලද්ධානී’’ති යථාලද්ධානි රූපාරම්මණාදීනි අස්සාදයතො. **අතීතන්ති** අතික්කන්තං. **නිරුද්ධන්ති** නිරොධප්පත්තං. **විපරිණතන්ති** සභාවවිගමෙන විගතං. **සමනුස්සරතොති** අස්සාදනවසෙන අනුචින්තයතො. **ගෙහසිතන්ති** කාමගුණනිස්සිතං. කාමගුණා හි කාමරාගස්ස ගෙහසදිසත්තා ඉධ ‘‘ගෙහ’’න්ති අධිප්පෙතා.

එවරූපන්ති යං අකුසලානං පරිහානාය, කුසලානඤ්ච අභිවුද්ධියා සංවත්තති, එවරූපං, තං පන පබ්බජ්ජාදිවසෙන පවත්තියා නෙක්ඛම්මූපසඤ්හිතන්ති ආහ **''නෙක්ඛම්මසිතං සොමනස්ස''**න්ති. ඉදානි තං පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං **''තත්ථ කතමානි''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ විපස්සනාලක්ඛණෙ නෙක්ඛම්මෙ දස්සිතෙ ඉතරානි තස්ස කාරණතො, ඵලතො, අත්ථතො ච දස්සිතානෙව හොන්තීති විපස්සනාලක්ඛණමෙව තං දස්සෙන්තො **''රූපානන්ත්වෙවා''**තිආදිමාහ. **විපරිණාමවිරාගනිරොධන්ති** ජරාය විපරිණාමෙතබ්බතඤ්චෙව ජරාමරණෙහි පලුජ්ජනං නිරුජ්ඣනඤ්ච විදිත්වාති යොජනා. **උප්පජ්ජති සොමනස්සන්ති** විපස්සනාය වීථිපටිපත්තියා කමෙන උප්පන්නානං පාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධීනං උපරි අනප්පකං සොමනස්සං උප්පජ්ජති. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ''සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
> අමානුසී රති හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො.
>
> යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත''න්ති. (ධ. ප. 374) ච –

නෙක්ඛම්මවසෙනාති පබ්බජ්ජාදිවසෙන. ''වට්ටදුක්ඛතො නිත්ථරිස්සාමී''ති පබ්බජිතුං භික්ඛූනං සන්තිකං ගච්ඡන්තස්ස, පබ්බජන්තස්ස, චතුපාරිසුද්ධිසීලං අනුතිට්ඨන්තස්ස, තං සොධෙන්තස්ස, ධුතගුණෙ සමාදාය වත්තන්තස්ස, කසිණපරිකම්මාදීනි කරොන්තස්ස ච යා පටිපත්ති, සබ්බා සා ඉධ ''නෙක්ඛම්ම''න්ති අධිප්පෙතා. යෙභුය්‍යෙන අනුස්සතියා උපචාරජ්ඣානං නිට්ඨාතීති කත්වා ''අනුස්සතිවසෙනා''ති වත්වා **''පඨමජ්ඣානාදිවසෙනා''**ති වුත්තං. එත්ථ ච යථා පබ්බජ්ජා ඝරබන්ධනතො නික්ඛමනට්ඨෙන **නෙක්ඛම්මං,** එවං විපස්සනාදයොපි තංපටිපක්ඛතො. තෙනාහ –

> ''පබ්බජ්ජා පඨමං ඣානං, නිබ්බානඤ්ච විපස්සනා;
> සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා, නෙක්ඛම්මන්ති පවුච්චරෙ''ති. (ඉතිවු. අට්ඨ. 109);

යං චෙති එත්ථ **චෙති** නිපාතමත්තං සොමනස්සස්ස අධිප්පෙතත්තා. චතුක්කනයවසෙනෙව ච සුත්තන්තෙසු ඣානකථාති වුත්තං **''දුතියතතියජ්ඣානවසෙනා''**ති. **ද්වීසූති** ''සවිතක්කං සවිචාරං අවිතක්කං අවිචාර''න්ති වුත්තෙසු ද්වීසු සොමනස්සෙසු.

සවිතක්කසවිචාරෙ සොමනස්සෙති පරිත්තභූමිකෙ, පඨමජ්ඣානෙ වා සොමනස්සෙ. **අභිනිවිට්ඨසොමනස්සෙසූති** විපස්සනං පට්ඨපිතසොමනස්සෙසු. **පි**-සද්දෙන සම්මට්ඨසොමනස්සෙසු පීති ඉමමත්ථං දස්සෙති. **සොමනස්සවිපස්සනාතොපීති** සවිතක්කසවිචාරසොමනස්සපවත්තිවිපස්සනාතොපි. **අවිතක්කඅවිචාර විපස්සනා පණීතතරා** සම්මසිතධම්මවසෙනපි විපස්සනාය විසෙසසිද්ධිතො, යතො මග්ගෙපි තථාරූපා විසෙසා ඉජ්ඣන්ති. අයං පනත්ථො ''අරියමග්ග බොජ්ඣඞ්ගාදිවිසෙසං විපස්සනාය ආරම්මණභූතා ඛන්ධා නියමෙන්තී''ති එවං පවත්තෙන මොරවාපිවාසිමහාදත්තත්ථෙරවාදෙන දීපෙතබ්බො.

361. **ගෙහසිතදොමනස්සං** නාම කාමගුණානං අප්පටිලාභනිමිත්තං, විගතනිමිත්තඤ්ච උප්පජ්ජනකදොමනස්සං. **අප්පටිලාභතො සමනුපස්සතොති** අප්පටිලාභෙන ''අහමෙව න ලභාමී''ති පරිතස්සනතො. **සමනුස්සරතොති** ''අහු වත මෙ තං වත නත්ථී''තිආදිනා අනුස්සරණවසෙන චින්තයතො. තෙනාහ **''එවං ඡසු ද්වාරෙසූ''**තිආදි.

අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසූති සුඤ්ඤතඵලාදිඅරියඵලවිමොක්ඛෙසු. **පිහන්ති** අපෙක්ඛං, ආසන්ති අත්ථො. කථං පන ලොකුත්තරධම්මෙ ආරබ්භ ආසා උප්පජ්ජතීති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං ''යං ආරම්මණකරණවසෙන තත්ථ පිහා පවත්තතී''ති අවිසයත්තා, පුග්ගලස්ස ච අනධිගතභාවතො. අනුස්සවූපලද්ධෙ පන අනුත්තරවිමොක්ඛෙ උද්දිස්ස පිහං උපට්ඨපෙන්තො ''තත්ථ පිහං උපට්ඨපෙතී''ති වුත්තො. තෙනාහ **''කුදාස්සු නාමාහ''**න්තිආදි. ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වාති යොජනා. **''ඉට්ඨාරම්මණෙ''**ති ච ඉමිනා නයිදං දොමනස්සං සභාවතො අනිට්ඨධම්මෙයෙව ආරබ්භ උප්පජ්ජනකං, අථ ඛො ඉච්ඡිතාලාභහෙතුකං ඉච්ඡාභිඝාතවසෙන යත්ථ කත්ථචි ආරම්මණෙ උප්පජ්ජනකන්ති දස්සෙති. **එවං** ''කුදාස්සු නාමාහ''න්ති වුත්තාකාරෙන පිහං උපට්ඨපෙත්වා **එවං** ඉමම්පි පක්ඛං…පෙ.… නාසක්ඛින්ති අනුසොචතොති යොජනා. ''ඉමස්මිං පක්ඛෙ, ඉමස්මිං මාසෙ, ඉමස්මිං සංවච්ඡරෙ පබ්බජිතුං නාලද්ධං, කසිණපරිකම්මං කාතුං නාලද්ධ''න්තිආදිවසෙන පවත්තිං සන්ධාය **''නෙක්ඛම්මවසෙනා''**ති වුත්තං. **''විපස්සනාවසෙනා''**තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන යොජනා වෙදිතබ්බා.

යතො එව-කාරො, තතො අඤ්ඤත්ථ නියමොති කත්වා **''තස්මිම්පි…පෙ.… ගෙහසිතදොමනස්සමෙවා''**ති වුත්තං. න හෙත්ථ ගෙහසිතදොමනස්සතා සවිතක්කසවිචාරෙ නියතා, අථ ඛො ගෙහසිතදොමනස්සෙ සවිතක්කසවිචාරතා නියතා පටියොගිනිවත්තනත්ථත්තා එව-කාරස්ස. ''ගෙහසිතදොමනස්සං සවිතක්කසවිචාරමෙව, න අවිතක්කඅවිචාර''න්ති. නෙක්ඛම්මසිතදොමනස්සං පන සියා සවිතක්කසවිචාරං, සියා අවිතක්කඅවිචාරං. සවිතක්කසවිචාරස්සෙව කාරණභූතං දොමනස්සං **සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සං.** කිං තං? ගෙහසිතදොමනස්සං , යං පන නෙක්ඛම්මාදිවසෙන උප්පන්නං, තං අවිතක්කඅවිචාරස්ස කාරණභූතං **අවිතක්කඅවිචාරදොමනස්සන්ති**. අයඤ්ච

නයො පරියායවසෙන වුත්තොති ආහ **''නිප්පරියායෙන පනා''**තිආදි. යදි එවං කස්මා ''යං වෙ අවිතක්කං අවිචාර''න්ති පාළියං වුත්තන්ති ආහ **''එතස්ස පනා''**තිආදි. **මඤ්ඤනවසෙනාති** පරිකප්පනවසෙන. **වුත්තං** පාළියං.

තත්‍රාති තස්මිං මඤ්ඤනෙ. **අයං** ඉදානි වුච්චමානො **නයො. දොමනස්සපච්චයභූතෙති** දොමනස්සස්ස පච්චයභූතෙ. උපචාරජ්ඣානඤ්හි පඨමජ්ඣානාදීනි වා පාදකානි කත්වා මග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙතුකාමස්ස තෙසං අලාභෙ දොමනස්සස්ස උප්පජ්ජනෙ තානි තස්ස පච්චයා නාම හොන්ති ඉති තෙ ධම්මා ඵලූපචාරෙන ''දොමනස්ස''න්ති වුත්තා. යො පන තථා උප්පන්නදොමනස්සො ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා අනුක්කමෙන විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගඵලධම්මෙ නිබ්බත්තෙති, තෙ කාරණූපචාරෙන **''දොමනස්ස''**න්ති වුත්තාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''ඉධ භික්ඛූ''**තිආදිමාහ. නනු එතස්ස තදා දොමනස්සමෙව උප්පන්නං, න දොමනස්සහෙතුකා විපස්සනාමග්ගඵලධම්මා උප්පන්නා, තත්ථ කථං දොමනස්සසමඤ්ඤං ආරොපෙත්වා වොහරතීති ආහ **''අඤ්ඤෙසං පටිපත්තිදස්සනවසෙන දොමනස්සන්ති ගහෙත්වා''**තිආදි. **සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සෙති** සවිතක්කසවිචාරනිමිත්තෙ දොමනස්සෙ. තීහි මාසෙහි නිබ්බත්තෙතබ්බා තෙමාසිකා, තං **තෙමාසිකං.** ඉමා ච තෙමාසිකාදයො පටිපදා තථාපවත්තඋක්කට්ඨමජ්ඣිමමුදින්ද්‍රියවසෙන වෙදිතබ්බා, අධිකමජ්ඣිමමුදුස්සාහවසෙන වා. **ජග්ගතීති** ජාගරිකං අනුයුඤ්ජති.

මහාසිවත්ථෙරවත්ථුවණ්ණනා

සහස්සද්විසහස්සසඞ්ඛ්‍යාත්තා **මහාගණෙ.**

අට්ඨකථාථෙරාති අට්ඨකථාය අත්ථපටිපුච්ඡනකථෙරා. **අන්තරාමග්ගෙති** භික්ඛං ගහෙත්වා ගාමතො විහාරං පටිගමනමග්ගෙ . **තයො...පෙ.... ගාහාපෙත්වාති** තීණි චත්තාරි උණ්හාපනානි.

කෙනචි පපඤ්චෙනාති කෙනචි සරීරකිච්චභූතෙන පපඤ්චෙන. **සඤ්ඤං අකාසි** රත්තියං පච්ඡතො ගච්ඡන්තං අසල්ලක්ඛෙන්තො.

කස්මා පන ථෙරො අන්තෙවාසිකානං අනාරොචෙත්වාව ගතොති ආහ **''ථෙරො කිරා''**තිආදි. **අරහත්තං නාම කින්ති** තදධිගමස්ස අදුක්කරභාවං සන්ධාය වදති. **චතූහි ඉරියාපථෙහීති** චතූහිපි ඉරියාපථෙහි පවත්තමානස්ස, තස්මා යාව අරහත්තාධිගමා සයනං පටික්ඛිපාමීති අධිප්පායො.

''අනුච්ඡවිකං නු ඛො තෙ එත''න්ති සංවෙගජාතො වීරියං සමුත්තෙජෙන්තො **අරහත්තං අග්ගහෙසි** එත්තකං කාලං විපස්සනාය සුචිණ්ණභාවතො ඤාණස්ස පරිපාකං ගතත්තා.

පරිමජ්ජීති පරිමසි. කෙචි පන **''පරිමජ්ජීති** පරිවත්තෙත්වා ථෙරෙන ධොවියමානං පරිග්ගහෙත්වා ධොවී''ති අත්ථං වදන්ති.

විපස්සනාය ආරම්මණං නාම උපචාරජ්ඣානපඨමජ්ඣානාදි.

''සවිතක්කසවිචාරදොමනස්සෙ''තිආදීසු වත්තබ්බං සොමනස්සෙසු වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

362. **එවරූපාති** යා අකුසලානං අභිබුද්ධියා, කුසලානං පරිහානාය ච සංවත්තති, එවරූපා, සා පන කාමූපසඤ්හිතතාය ''ගෙහසිතා''ති වුච්චතීති ආහ **''ගෙහසිතඋපෙක්ඛා''**ති. **''බාලස්සා''**තිආදීසු බාලකරධම්මයොගතො **බාලස්ස** අත්තහිතපරහිතබ්‍යාමූළ්හතාය **මූළ්හස්ස** පුථූනං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කාරණෙහි **පුථුජ්ජනස්ස** කිලෙසොධීනං මග්ගොධීහි අජිතත්තා **අනොධිජිනස්ස, ඔධිජිනො** වායපෙක්ඛා, ඔධිසො ච කිලෙසානං ජිතත්තා, තෙනස්ස සෙක්ඛභාවං පටික්ඛිපති. සත්තමභවාදිතො උද්ධං පවත්තනවිපාකස්ස අජිතත්තා **අවිපාකජිනස්ස, විපාකජිනා** වා අරහන්තො අප්පටිසන්ධිකත්තා, තෙනස්ස අසෙක්ඛත්තං පටික්ඛිපති. අනෙකාදීනවෙ සබ්බෙසම්පි පාපධම්මානං මූලභූතෙ සම්මොහෙ ආදීනවානං අදස්සනසීලතාය **අනාදීනවදස්සාවිනො.** ආගමාධිගමාභාවා **අස්සුතවතො.** එදිසො එකංසෙන අන්ධපුථුජ්ජනො නාම හොතීති තස්ස අන්ධපුථුජ්ජනභාවං දස්සෙතුං පුනපි **''පුථුජ්ජනස්සා''**ති වුත්තං. **එවරූපාති** වුත්තප්පකාරා සම්මොහපුබ්බිකා. **රූපං සා නාතිවත්තතීති** රූපානං සමතික්කමනාය කාරණං න හොති, රූපාරම්මණෙ කිලෙසෙ නාතික්කමතීති අධිප්පායො. අඤ්ඤාණාභිභූතතාය ආරම්මණෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙන පවත්තමානා ලොභසම්පයුත්තඋපෙක්ඛා ඉධාධිප්පෙතාති තස්ස ලොභස්ස අනුච්ඡවිකමෙව ආරම්මණං දස්සෙන්තො **''ඉට්ඨාරම්මණෙ''**ති ආහ. **අනතිවත්තමානා** අනාදීනවදස්සිතාය. තතො එව අස්සාදානුපස්සනතො **තත්ථෙව ලග්ගා.** අභිසඞ්ගස්ස ලොභස්ස වසෙන, දුම්මොචනීයතාය ච තෙන **ලග්ගිතා විය හුත්වා උප්පන්නා.**

එවරූපාති යා අකුසලානං පහානාය, කුසලානඤ්ච අභිබුද්ධියා සංවත්තති, එවරූපා, සා පන පබ්බජ්ජාදිවසෙන පවත්තියා නෙක්ඛම්මූපසඤ්හිතාති ආහ **"නෙක්ඛම්මසිතා"**ති. ඉදානි තං පාළිවසෙන දස්සෙතුං **"තත්ථ කතමා"**තිආදි වුත්තං, තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො. **රූපං සා අතිවත්තතීති** රූපස්මිං සම්මදෙව ආදීනවදස්සනතො. රූපනියාතාති කිලෙසෙහි අනභිභවනීයතො. **ඉට්ඨෙති** සභාවතො, සඞ්කප්පතො ච ඉට්ඨෙ ආරම්මණෙ. **අරජ්ජන්තස්සාති** න රජ්ජන්තස්ස රාගං අනුප්පාදෙන්තස්ස. **අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තස්සාති** එත්ථ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සමං සම්මා යොනිසො න පෙක්ඛනං **අසමපෙක්ඛනං,** තං පන ඉට්ඨානිට්ඨමජ්ඣත්තෙ විය ඉට්ඨානිට්ඨෙසුපි බාලස්ස හොතීති ''ඉට්ඨානිට්ඨමජ්ඣත්තෙ''ති අවත්වා **"අසමපෙක්ඛනෙන අසම්මුය්හන්තස්සා"**ති වුත්තං, තිවිධෙපි ආරම්මණෙ අසමපෙක්ඛනවසෙන මුය්හන්තස්සාති අත්ථො. **විපස්සනාඤාණසම්පයුත්තා උපෙක්ඛා.** නෙක්ඛම්මසිතා උපෙක්ඛා **වෙදනාසභාගාති** උදාසිනාකාරෙන පවත්තියා, උපෙක්ඛා වෙදනාය ච සභාගා. **එත්ථ උපෙක්ඛා චාති** එත්ථ එතස්මිං උපෙක්ඛානිද්දෙසෙ ''උපෙක්ඛා''ති ගහිතා එව. **තස්මාති** තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛායපි ඉධ උපෙක්ඛාග්ගහණෙන ගහිතත්තා. තඤ්හි සන්ධාය **"පඨමදුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානවසෙන උප්පජ්ජනකඋපෙක්ඛා"**ති වුත්තං.

තායපි නෙක්ඛම්මසිතඋපෙක්ඛායාති නිද්ධාරණෙ භුම්මං. **"යං නෙක්ඛම්මවසෙනා"**තිආදි හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තා නත්ථමෙව.

363. යදි සක්කස්ස තදා සොතාපත්තිඵලපත්තියාව උපනිස්සයො, අථ කස්මා භගවා යාව අරහත්තං දෙසනං වඩ්ඪෙසීති ආහ **"බුද්ධානඤ්හී"**තිආදි. **තරුණසක්කොති** අභිනවො අධුනා පාතුභූතො සක්කො. සම්පති පාතුභාවඤ්හි සන්ධාය ''තරුණසක්කො''ති වුත්තං, න තස්ස කුමාරතා, වුද්ධතා වා අත්ථි. **ගතාගතට්ඨානන්ති** ගමනාගමනකාරණං. **න පඤ්ඤායති** න උපලබ්භති. ගබ්භසෙය්‍යකානඤ්හි චවන්තානං කම්මජරූපං විගච්ඡති අනුදෙව චිත්තජං, ආහාරජඤ්ච පච්චයාභාවතො, උතුජං පන සුචිරම්පි කාලං පවෙණිං ඝට්ටෙන්තං භස්සන්තං වා සොසන්තං වා කිලෙසන්තං වා විට්ඨතං වා හොති, න එවං දෙවානං. තෙසඤ්හි ඕපපාතිකත්තා කම්මජරූපෙ අන්තරධායන්තෙ සෙසතිසන්තතිරූපම්පි තෙන සද්ධිං අන්තරධායති. තෙනාහ **"දීපසිඛාගමනං විය හොතී"**ති. **සෙසදෙවතා න ජානිංසු** පුනපි සක්කත්තභාවෙන තස්මිංයෙව ඨානෙ නිබ්බත්තත්තා. **තීසු ඨානෙසූති** සොමනස්සදොමනස්සඋපෙක්ඛාවිස්සජ්ජනාවසානට්ඨානෙසු. **නිබ්බත්තිතඵලමෙවාති** සප්පිම්හා සප්පිමණ්ඩො විය ආගමනීයපටිපදාය නිබ්බත්තිතඵලභූතං ලොකුත්තරමග්ගඵලමෙව **කථිතං. සකුණිකාය විය** කිඤ්චි ගය්හූපගං **උප්පතිත්වා** උඩ්ඩෙත්වා උල්ලඞ්ඝිත්වා. **අස්සාති** මග්ගඵලසඤ්ඤිතස්ස අරියස්ස ධම්මස්ස.

පාතිමොක්ඛසංවරවණ්ණනා

364. **පාතිමොක්ඛසංවරායාති** පාතිමොක්ඛභූතසීලසංවරායාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"උත්තමජෙට්ඨකසීලසංවරායා"**ති. ''පාතිමොක්ඛසීලඤ්හි සබ්බසීලතො ජෙට්ඨකසීල''න්ති දීඝවාපීවිහාරවාසී සුමත්ථෙරො වදති, අන්තෙවාසිකො පනස්ස තෙපිටකචූළනාගත්ථෙරො ''පාතිමොක්ඛසංවරො එව සීලං, ඉතරානි පන 'සීලන්ති වුත්තට්ඨානං නාම අත්ථී'ති අනනුජානන්තො ඉන්ද්‍රියසංවරො නාම ඡද්වාරරක්ඛාමත්තකං, ආජීවපාරිසුද්ධි ධම්මෙන සමෙන පච්චයුප්පාදනමත්තකං, පච්චයසන්නිස්සිතං පටිලද්ධපච්චයෙ 'ඉද මත්ථ'න්ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනමත්තකං, නිප්පරියායෙන පාතිමොක්ඛසංවරොව සීලං. තථා හි යස්ස සො භින්නො, සො ඉතරානි රක්ඛිතුං අභබ්බත්තා අසීලො හොති. යස්ස පන සබ්බසො අරොගො සෙසානං රක්ඛිතුං භබ්බත්තා සම්පන්නසීලො''ති වදති, තස්මා ඉතරෙසං තස්ස පරිවාරභාවතො, සබ්බසො එකදෙසෙන ච තදන්තොගධභාවතො තදෙව පධානසීලං නාමාති ආහ **"උත්තමජෙට්ඨකසීලසංවරායා"**ති. තත්ථ යථා හෙට්ඨා පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛානිරොධසාරුප්පගාමිනිං පටිපදං පුච්ඡිතෙන භගවතා පපඤ්චසඤ්ඤානං, පටිපදාය ච මූලභූතං වෙදනං විභජිත්වා පටිපදා දෙසිතා සක්කස්ස අජ්ඣාසයවසෙන සංකිලෙසධම්මප්පහානමුඛෙන වොදානධම්මපාරිපූරීති, එවං තස්සා එව පටිපදාය මූලභූතම්පි සීලසංවරං පුච්ඡිතෙන භගවතා යතො සො විසුජ්ඣති, යථා ච විසුජ්ඣති, තදුභයං සක්කස්ස අජ්ඣාසයවසෙන විභජිත්වා දස්සෙතුං **"කායසමාචාරම්පී"**තිආදි වුත්තං සංකිලෙසධම්මප්පහානමුඛෙන වොදානධම්මපාරිපූරීති කත්වා. සීලකථායං අසෙවිතබ්බකායසමාචාරාදිකථනෙ කාරණං වුත්තමෙව, තස්මා **කම්මපථවසෙනාති** කුසලාකුසලකම්මපථවසෙන.

කම්මපථවසෙනාති ච කම්මපථවිචාරවසෙන . කම්මපථභාවං අපත්තානම්පි හි කායදුච්චරිතාදීනං අසෙවිතබ්බකාදීනං අසෙවිතබ්බකායසමාචාරාදිභාවො ඉධ වුච්චතීති. **පණ්ණත්තිවසෙනාති** සික්ඛාපදපණ්ණත්තිවසෙන. යතො යතො හි යා යා වෙරමණී, තදුභයෙපි විභාවෙන්තො පණ්ණත්තිවසෙන කථෙති නාම. තෙනාහ **"කායද්වාරෙ"**තිආදි. සික්ඛාපදං වීතික්කමති එතෙනාති **සික්ඛාපදවීතික්කමො,** සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමනාකාරෙන පවත්තො අකුසලධම්මො යං, තස්ස අසෙවිතබ්බකායසමාචාරාදිතා. වීතික්කමපටිපක්ඛො **අවීතික්කමො,** න වීතික්කමති එතෙනාති **අවීතික්කමො,** සීලං.

මිච්ඡා සම්මා ච පරියෙසති එතායාති **පරියෙසනා,** ආජීවො, අත්ථතො පච්චයගවෙසනබ්‍යාපාරො කායවචීද්වාරිකො. යදි එවං කස්මා විසුං ගහණන්ති ආහ **"යස්මා"**තිආදි . අරියා නිද්දොසා පරියෙසනා ගවෙසනාති

අරියපරියෙසනා, අරියෙහි සාධූහි පරියෙසිතබ්බාතිපි **අරියපරියෙසනාති.** වුත්තවිපරියායතො **අනරියපරියෙසනා** වෙදිතබ්බා.

ජාතිධම්මොති ජායනසභාවො ජායනපකතිකො. **ජරාධම්මොති** ජීරණසභාවො. **බ්‍යාධිධම්මොති** බ්‍යාධිසභාවො. **මරණධම්මොති** මීයනසභාවො. **සොකධම්මොති** සොචනකසභාවො. **සංකිලෙසධම්මොති** සංකිලිස්සනසභාවො.

පුත්තභරියන්ති පුත්තා ච භරියා ච. එස නයො සබ්බත්ථ. ද්වන්දෙකත්තවසෙන තෙසං නිද්දෙසො. **ජාතරූපරජතන්ති** එත්ථ පන යතො විකාරං අනාපජ්ජිත්වා සබ්බං ජාතරූපමෙව හොතීති **ජාතරූපං** නාම සුවණ්ණං. ධවලසභාවතාය රජතීති **රජතං,** රූපියං. ඉධ පන සුවණ්ණං ඨපෙත්වා යං කිඤ්චි උපභොගපරිභොගාරහං ‘‘රජත’’න්ත්වෙව ගහිතං වොහාරූපගමාසකාදි. **ජාතිධම්මා හෙතෙ, භික්ඛවෙ, උපධයොති** එතෙ කාමගුණූපධයො නාම හොන්ති, තෙ සබ්බෙපි ජාතිධම්මාති දස්සෙති.

බ්‍යාධිධම්මවාරාදීසු ජාතරූපරජතං න ගහිතං. න හෙතස්ස සීසරොගාදයො බ්‍යාධයො නාම සන්ති, න සත්තානං විය චුතිසඞ්ඛාතං මරණං, න සොකෙ උප්පජ්ජති, **චුතිසඞ්ඛාතං මරණන්ති** ච එකභවපරියාපන්නබන්ධනිරොධො, සො තස්ස නත්ථි, ඛණිකනිරොධො පන ඛණෙ ඛණෙ ලබ්භතෙව. රාගාදීහි පන සංකිලෙසෙහි සංකිලිස්සතීති **සංකිලෙසධම්මවාරෙ** ගහිතං ජාතරූපං, තථා උතුසමුට්ඨානත්තා **ජාතිධම්මවාරෙ,** මලං ගහෙත්වා **ජීරණතො ජරාධම්මවාරෙ ච.** අරියෙහි න අරණීයා, පරියෙසනාතිපි **අනරියපරියෙසනා.**

ඉදානි අනෙසනාවසෙනාපි තං දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. ඉමිනා නයෙන සුක්කපක්ඛෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සම්භාරපරියෙසනං පහරණවිසාදිගවෙසනං, පයොගවසෙන **පයොගකරණං** තජ්ජාවායාමජනනං තාදිසං උපක්කමනිබ්බත්තනං, පාණාතිපාතාදිඅත්ථං **ගමනං,** පච්චෙකං **කාල**-සද්දො යොජෙතබ්බො ‘‘සම්භාරපරියෙසනකාලතො පට්ඨාය, පයොගකරණකාලතො පට්ඨාය, ගමනකාලතො පට්ඨායා’’ති. **ඉතරොති** ‘‘සෙවිතබ්බො’’ති වුත්තකායසමාචාරාදිකො. **චිත්තම්පි උප්පාදෙතබ්බං.** තථා උප්පාදිතචිත්තො හි සති පච්චයසමවායෙ තාදිසං පයොගං පරක්කමං කරොන්තො පටිපත්තියා මත්ථකං ගණ්හාති. තෙනාහ ‘‘චිත්තුප්පාදම්පි ඛො අහං, භික්ඛවෙ, කුසලෙසු ධම්මෙසු බහුපකාරං වදාමී’’ති (ම. නි. 1.84).

ඉදානි තං මත්ථකප්පත්තං අසෙවිතබ්බං, සෙවිතබ්බඤ්ච දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං. **සඞ්ඝභෙදාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන ලොහිතුප්පාදනාදිං සඞ්ගණ්හාති. බුද්ධරතනසඞ්ඝරතනුපට්ඨානෙනෙව ධම්මරතනුපට්ඨානසිද්ධීති ආහ **‘‘දිවසස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුං තිණ්ණං රතනානං උපට්ඨානගමනාදිවසෙනා’’**ති . **ධනුග්ගහපෙසනං** ධනුග්ගහපුරිසානං උය්‍යොජනං. **ආදි**-සද්දෙන පඤ්චවරයාචනාදිං සඞ්ගණ්හාති. ‘‘අජාතසත්තුං පසාදෙත්වා ලාභුප්පාදවසෙන පරිහීනලාභසක්කාරස්ස කුලෙසු විඤ්ඤාපන’’න්ති එවමාදිං අනරියපරියෙසනං පරියෙසන්තානං.

පාරිපූරියාති පාරිපූරිඅත්ථං. අග්ගමග්ගඵලවසෙනෙව හි සෙවිතබ්බානං පාරිපූරීති තදත්ථං සබ්බා පුබ්බභාගපටිපදා, පාතිමොක්ඛසංවරොපි අග්ගමග්ගෙනෙව පරිපුණ්ණො හොතීති තදත්ථං පුබ්බභාගපටිපදං වත්වා නිගමෙන්තො **‘‘පාතිමොක්ඛො…පෙ…. හොතී’’**ති ආහ.

ඉන්ද්‍රියසංවරවණ්ණනා

365. **ඉන්ද්‍රියානං පිධානායාති** ඉන්ද්‍රියානං පිදහනත්ථාය. **ඉන්ද්‍රියානි** ච චක්ඛාදීනි ද්වාරානි, තෙසං **පිධානං** සංවරණං අකුසලුප්පත්තිතො ගොපනාති ආහ **‘‘ගුත්තද්වාරතායා’’**ති. අසෙවිතබ්බරූපාදිවසෙන ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතා අසංවරො, සංකිලෙසධම්මවිප්පහානවසෙන වොදානධම්මපාරිසුද්ධීති. කාමං පාළියං අසෙවිතබ්බම්පි රූපාදි දස්සිතං, සක්කෙන පන ඉන්ද්‍රියසංවරාය පටිපත්ති පුච්ඡිතාති තමෙව නිවත්තෙත්වා දස්සෙතුං **අට්ඨකථායං**වුත්තං **‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපම්පීතිආදි සෙවිතබ්බරූපාදිවසෙන ඉන්ද්‍රියසංවරදස්සනත්ථං වුත්ත’’**න්ති. ‘‘තුණ්හී අහොසී’’ති වත්වා තුණ්හීභාවස්ස කාරණං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං **‘‘කථෙතුකාමොපී’’**තිආදි වුත්තං. **අයන්ති** සක්කො දෙවානං ඉන්දො.

රූපන්ති රූපායතනං, තස්ස අසෙවනං නාම අදස්සනං එවාති ආහ **‘‘න සෙවිතබ්බං න දට්ඨබ්බ’’**න්ති. **යං** පන සත්තසන්තානගතං රූපං **පස්සතො** පටිකූලමනසිකාරවසෙන, **අසුභසඤ්ඤා වා සණ්ඨාති** දස්සනානුත්තරියවසෙන. අථ වා කම්මඵලසද්දහනවසෙන **පසාදො වා උප්පජ්ජති.** හුත්වා අභාවාකාරසල්ලක්ඛණෙන **අනිච්චසඤ්ඤාපටිලාභො වා හොති.**

පරියායක්ඛරණතො **අක්ඛරං,** වණ්ණො, සො එව නිරන්තරුප්පත්තියා සමුද්දිතො පදවාක්‍යසඤ්ඤිතො, අධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති **බ්‍යඤ්ජනං,** තයිදං කාබ්‍යනාටකාදිගතචෙච්චනවසෙන, උච්චාරණවසෙන ච

විචිත්තසන්නිවෙසතාය තථාපවත්තවිකප්පනවසෙන චිත්තවිචිත්තභාවෙන උපතිට්ඨනකං සන්ධායාහ **‘‘යං චිත්තක්ඛරං චිත්තබ්‍යඤ්ජනම්පි සද්දං සුණතො රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති’’**ති. **අත්ථනිස්සිතන්ති** සම්පරායිකත්ථනිස්සිතං. **ධම්මනිස්සිතන්ති** විවට්ටධම්මනිස්සිතං, ලොකුත්තරරතනත්තයධම්මනිස්සිතං වා. **පසාදොති** රතනත්තයසද්ධා, කම්මඵලසද්ධාපි. **නිබ්බිදා වාති** අනිච්චසඤ්ඤාදිවසෙන වට්ටතො උක්කණ්ඨා වා.

ගන්ධරසාවිපරොධාදිවසෙන සෙවියමානං අයොනිසො පටිපන්නත්තා **අසෙවිතබ්බං** නාම. යොනිසො පච්චවෙක්ඛිත්වා සෙවියමානං සම්පජඤ්ඤවසෙන ගහණතො **සෙවිතබ්බං** නාම. තෙන වුත්තං **‘‘යං ගන්ධං සායතො’’**තිආදි.

යං පන ඵුසතොති යං පන සෙවිතබ්බං ඵොට්ඨබ්බං අනිප්ඵන්නස්සෙව ඵුසතො. **ආසවක්ඛයො චෙව හොති** ජාගරියානුයොගස්ස මත්ථකප්පත්තිතො. **වීරියඤ්ච සුපග්ගහිතං හොති** චතුත්ථස්ස අරියවංසස්ස උක්කංසනතො. **පච්ඡිමා ච…පෙ…. අනුග්ගහිතා හොති** සම්මාපටිපත්තියං නියොජනතො.

යෙ **මනොවිඤ්ඤෙය්‍යො ධම්මෙ** ඉච්චාදිභෙදෙ **සමන්නාහරන්තස්ස** ආවජ්ජන්තස්ස **ආපාථං ආගච්ඡන්ති.** ‘‘මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා’’ති විභත්ති විපරිණාමෙතබ්බා, මෙත්තාදිවසෙන සමන්නාහරන්තස්ස යෙ මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා ආපාථං ආගච්ඡන්ති, එවරූපා සෙවිතබ්බාති යොජනා. **ආදි-**සද්දෙන කරුණාදීනඤ්චෙව අනිච්චාදීනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **තිණ්ණං ථෙරානං ධම්මාති** ඉදානි වුච්චමානපටිපත්තීනං තිණ්ණං ථෙරානං මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා. **බහි ධාවිතුං න අදාසින්ති** අන්තොපරිවෙණං ආගතමෙව රූපාදිං ආරබ්භ ඉමස්මිං තෙමාසෙ කම්මට්ඨානවිනිමුත්තං චිත්තං කදාචි උප්පන්නපුබ්බං, අන්තොපරිවෙණෙ ච විසභාගරූපාදීනං අසම්භවො එව, තස්මා විසටවිතක්කවසෙන චිත්තං බහි ධාවිතුං න අදාසින්ති දස්සෙති. **නිවාසගෙහතො** නිවාසනගබ්භතො. **නියකජ්ඣත්තඛන්ධපඤ්චකතො** විපස්සනාගොචරතො. ථෙරො කිර සබ්බම්පි අත්තනා කාතබ්බකිරියං කම්මට්ඨානසීසෙනෙව පටිපජ්ජති.

366. අසම්මොහසම්පජඤ්ඤවසෙන අද්වෙජ්ඣාභාවතො එකො අන්තො එතස්සාති **එකන්තො,** එකන්තො වාදො එතෙසන්ති **එකන්තවාදා.** තෙනාහ **‘‘එකංයෙව වදන්ති’’**ති, අභින්නවාදාති අත්ථො. **එකාචාරාති** සමානාචාරා. **එකලද්ධිකාති** සමානලද්ධිකා. **එකපරියොසානාති** සමානනිට්ඨානා.

ඉති සක්කො පුබ්බෙ අත්තනා සුතං පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානං නානාවාදා චාරලද්ධිනිට්ඨානං ඉදානි සච්චපටිවෙධෙන අසාරතො ඤත්වා ඨිතො, තස්ස කාරණං ඤාතුකාමො තමෙව තාව බ්‍යතිරෙකමුඛෙන පුච්ඡති ‘‘සබ්බෙව ධම්මා නු ඛො’’තිආදිනා.

ධාතූති අජ්ඣාසයධාතු උත්තරපදලොපෙන වුත්තා, **අජ්ඣාසයධාතූති** ච අත්ථතො අජ්ඣාසයො එවාති ආහ **‘‘අනෙකජ්ඣාසයො නානජ්ඣාසයො’’**ති. **‘‘එකස්මිං ගන්තුකාමෙ එකො ඨාතුකාමො හොති’’**ති ඉදං නිදස්සනවසෙන වුත්තං ඉරියාපථෙපි නාම සත්තා එකජ්ඣාසයා දුල්ලභා, පගෙව ලද්ධියූති දස්සනත්ථං. **යං යදෙව අජ්ඣාසයන්ති** යං යමෙව සස්සතාදිඅජ්ඣාසයං. **අභිනිවිසන්තීති** තං තං ලද්ධිං දිට්ඨාභිනිවෙසවසෙන අභිමුඛා හුත්වා දුප්පටිනිස්සග්ගිභාවෙන නිවිසන්ති, ආදානග්ගාහං **ගණ්හන්ති. ථාමෙන ච පරාමාසෙන චාති** දිට්ඨිථාමෙන ච දිට්ඨිපරාමාසෙන ච. **සුට්ඨු ගණ්හිත්වාති** අතිවිය දළ්හග්ගාහං ගණ්හිත්වා. **වොහරන්තීති** යථාභිනිවිට්ඨං දිට්ඨිවාදං පඤ්ඤාපෙන්ති පරෙ හි ගාහෙන්ති පතිට්ඨපෙන්ති. තෙනාහ **‘‘කථෙන්ති දීපෙන්ති කිත්තෙන්ති’’**ති, උග්ඝොසෙන්තීති අත්ථො.

අන්තං අතීතා **අච්චන්තා,** අච්චන්තා නිට්ඨා එතෙසන්ති **අච්චන්තනිට්ඨා. සබ්බෙසන්ති** සබ්බෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං. **යොගක්ඛෙමොතිපි** නිබ්බානං චතූහිපි යොගෙහි අනුපද්දුතත්තා. ‘‘අච්චන්තයොගක්ඛෙමා’’ති වත්තබ්බෙ ඉ-කාරෙන නිද්දෙසෙන **‘‘අච්චන්තයොගක්ඛෙමී’’**ති වුත්තං, අච්චන්තයොගක්ඛෙමො වා එතෙසං අත්ථීති **අච්චන්තයොගක්ඛෙමීති. චරන්ති** උපගච්ඡන්ති, අධිගච්ඡන්තීති අත්ථො. පරියස්සති පරික්ඛිස්සති වට්ටදුක්ඛන්තං ආගම්මාති **පරියොසානන්තිපි නිබ්බානස්ස නාමං.**

සඞ්ඛිණාතීති සමුච්ඡින්දනෙන ඛෙපෙති. **විනාසෙතීති** තතො එව සබ්බසො අදස්සනං පාපෙති. **විමුත්තාති** වට්ටදුක්ඛතො අච්චන්තනිග්ගමෙන විසෙසෙන මුත්තා.

‘‘ඉස්සාමච්ඡරියං එකො පඤ්හො’’ති කස්මා වුත්තං, නනු ඉස්සාමච්ඡරියං විස්සජ්ජනන්ති? සච්චමෙතං, යො පන ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථො, සො පඤ්හො. සො එව ච විස්සජ්ජීයතීති නායං දොසො, අඤ්ඤථා අම්බං පුට්ඨස්ස ලබුජං බ්‍යාකරණං විය සියා, එවං පඤ්හසීසෙන පඤ්හබ්‍යාකරණං වදති. තථා හි ‘‘පියාප්පිය’’න්තිආදිනා විස්සජ්ජනපදානෙව ගහිතානි, **‘‘පියාප්පියං එකො’’**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **පපඤ්චසඤ්ඤාති** සඤ්ඤාසීසෙන පපඤ්චා එව වුත්තාති ආහ **‘‘පපඤ්චො එකො’’**ති. එත්ථ ච යථා පාතිමොක්ඛසංවරපුච්ඡා කායසමාචාරාදිවිභාගෙන විස්සජ්ජිතත්තා තයො පඤ්හා ජාතා, එවං ඉන්ද්‍රියසංවරපුච්ඡා රූපාදිවිභාගෙන විස්සජ්ජිතත්තා ඡ පඤ්හා සියුං. තථා සති එකූනවීසති පුච්ඡා සියුං, අථ

ඉන්ද්‍රියසංවරතාසාමඤ්ඤෙන එකොව පඤ්හො කතො, එවං සති පාතිමොක්ඛසංවරපුච්ඡාභාවසාමඤ්ඤෙන තෙපි තයො එකොව පඤ්හොති සබ්බෙව ද්වාදසෙව පඤ්හා භවෙය්‍යුන්ති? නයිදමෙවං. යස්මා කායසමාචාරාදීසු විභජ්ජ වුච්චමානෙසු මහාවිසයතාය අපරිමාණො විභාගො සම්භවති විස්සජ්ජෙතුං. සකලම්පි විනයපිටකං තස්ස නිද්දෙසො. රූපාදීසු පන විභජ්ජ වුච්චමානෙසු අප්පවිසයතාය න තාදිසො විභාගො සම්භවති විස්සජ්ජෙතුං. ඉති මහාවිසයතාය පාතිමොක්ඛසංවරපුච්ඡා තයො පඤ්හා කතා, ඉන්ද්‍රියසංවරපුච්ඡා පන අප්පවිසයතාය එකොව පඤ්හො කතො. තෙන වුත්තං ''චුද්දස මහාපඤ්හා''ති.

367. **චලනට්ඨෙනාති** කම්පනට්ඨෙන. තණ්හා හි කාමරාගරූපරාගඅරූපරාගාදිවසෙන පවත්තියා අනවට්ඨිතතාය සයම්පි චලති, යත්ථ උප්පන්නා, තම්පි සන්තානං භවාදීසු පරිකඩ්ඪනෙන චාලෙති, තස්මා චලනට්ඨෙන තණ්හා එජා නාම. **පීළනට්ඨෙනාති** විබාධනට්ඨෙන තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස හෙතුභාවෙන. **පදුස්සනට්ඨෙනාති** අධම්මරාගාදිභාවෙන, සම්මුඛපරම්මුඛෙන, කිලෙසාසුචිපග්ඝරණෙන ච පකාරතො දුස්සනට්ඨෙන **ගණ්ඩො. අනුප්පවිට්ඨට්ඨෙනාති** ආසයස්ස දුන්නීහරණීයභාවෙන අනුප්පවිසනට්ඨෙන. **කඩ්ඪති** අත්තනො ච රුචියා උපනෙති. **උච්චාවචන්ති** පණීතභාවං, නිහීනභාවඤ්ච. **යෙසු** සමණබ්‍රාහ්මණෙසු. ''යෙසාහ''න්තිපි පාළි, තස්සා කෙචි ''යෙසං අහ''න්ති අත්ථං වදන්ති. **එවන්ති** සුතානුරූපං, උග්ගහානුරූපඤ්ච. ''අහං ඛො පන භන්තෙ අඤ්ඤෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං ධම්මචරියො හොන්තොපි භගවතො සාවකො…පෙ…. සම්බොධිපරායණො''ති එවං **අත්තනො සොතාපන්නභාවං ජානාපෙති.**

සොමනස්සපටිලාභකථාවණ්ණනා

368. **සමාපන්නොති** සමොගාළ්හො පවත්තසම්පහාරො වියාතිබ්‍යූළ්හො. **ජිනිංසූති** යථා අසුරා පුන සීසං උක්ඛිපිතුං නාසක්ඛිංසු, එවං දෙවා විජිනිංසුයෙවාති දස්සෙන්තො ආහ **''දෙවා පුන අපච්චාගමනාය අසුරෙ ජිනිංසූ''**ති. තාදිසො හිස්ස ජයො සාතිසයං වෙදපටිලාභාය අහොසි. **දුවිධම්පි ඔජන්ති** දිබ්බං, අසුරං චාති ද්විප්පකාරම්පි ඔජං. **දෙවායෙව පරිභුඤ්ජිස්සන්ති** අසුරානං පවෙසාභාවතො. දණ්ඩස්ස අවචරණං ආවරණං **දණ්ඩාවචරො,** සහ දණ්ඩාවචරෙනාති **සදණ්ඩාවචරො,** දණ්ඩෙන පහරිත්වා වා ආවරිත්වා වා සාධෙතබ්බන්ති අත්ථො.

369. **ඉමස්මිංයෙව ඔකාසෙති** ඉමිස්සමෙව ඉන්දසාලගුහායං. **දෙවභූතස්ස මෙති** පුබ්බෙපි දෙවභූතස්ස සක්කස්සෙව මෙ භූතස්ස. **සතොති** ඉදානිපි සක්කස්සෙව සතො **පුනරායු ච මෙ ලද්ධො.**

දිවියා කායාති **දිබ්බා,** ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතා කායාති ආහ **''දිබ්බා අත්තභාවා''**ති. **''අමූළ්හො ගබ්භං එස්සාමී''**ති ඉමිනා අරියසාවකානං අන්ධපුථුජ්ජනානං විය සම්මොහමරණං, අසම්පජානගබ්භොක්කමනඤ්ච නත්ථි, අථ ඛො අසම්මොහමරණඤ්චෙව සම්පජානගබ්භොක්කමනඤ්ච හොතීති දස්සෙති. අරියසාවකා නියතගතිකත්තා සුගතීසු එව උප්පජ්ජන්ති, තත්ථාපි මනුස්සෙසු උප්පජ්ජන්තා උළාරෙසු එව කුලෙසු පටිසන්ධිං ගණ්හිස්සන්ති, සක්කස්සාපි තාදිසො අජ්ඣාසයො. තෙන වුත්තං පාළියං ''යත්ථ මෙ රමතී මනො''ති, තං සන්ධායාහ **''යත්ථ මෙ''**තිආදි. සක්කො පන අත්තනො දිබ්බානුභාවෙනාපි තාදිසං ජානිතුං සක්කොතියෙව.

කාරණෙනාති යුත්තෙන අරියසාවකභාවස්ස අනුච්ඡවිකෙන. තෙනාහ **''සමෙනා''**ති.

සකදාගාමිමග්ගං සන්ධාය වදති ඡට්ඨෙ අත්ථවසෙ අනාගාමිමග්ගස්ස වක්ඛමානත්තා. **ආජානිතුකාමොති** අප්පත්තං විසෙසං පටිවිජ්ඣිතුකාමො. **මනුස්සලොකෙ අන්තො භවිස්සති** පුන මානුස්සූපපත්තියා අභාවතො.

පුනදෙවාති මනුස්සෙසු උප්පන්නො තතො චවිත්වා පුනදෙව . ඉමස්මිං තාවතිංසදෙව**ලොකස්මිං. උත්තමො,** කීදිසොති ආහ **''සක්කො''**තිආදි.

අන්තිමෙ භවෙති මම සබ්බභවෙසු අන්තිමෙ සබ්බපරියොසානෙ භවෙ. **''ආයුනා''**ති ඉමිනා ච තංසහභාවිනො සබ්බෙපි වණ්ණාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **''පඤ්ඤායා''**ති ච ඉමිනා සබ්බෙපි සද්ධාසතිවීරියාදිකෙ. **තස්මිං අත්තභාවෙති** තස්මිං සබ්බන්තිමෙ සක්කත්තභාවෙ. **අකනිට්ඨගාමී හුත්වාති** අන්තරායපරිනිබ්බායිආදිභාවං අනුපගන්ත්වා එකංසතො උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී එව හුත්වා. තතො එව අනුක්කමෙන **අවිහාදීසු නිබ්බත්තන්තො. එවමාහාති** ''සො නිවාසො භවිස්සතී''ති එවමාහ. ''අවිහාදීසු…පෙ…. නිබ්බත්තිස්සතී''ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **''එස කිරා''**තිආදි වුත්තං. අයඤ්ච නයො න කෙවලං සක්කස්සෙව, අථ ඛො මහාසෙට්ඨිමහාඋපාසිකානම්පි හොතියෙවාති දස්සෙන්තො **''සක්කො දෙවරාජා''**තිආදිමාහ.

370. භවසම්පත්තිනිබ්බානසම්පත්තීනං වසෙන අපරිපුණ්ණජ්ඣාසයතාය **අනිට්ඨිතමනොරථො** තං තං පත්තුකාමොයෙව හුත්වා යීතො. **යෙ ච සමණෙති** යෙ ච පබ්බජිතෙ. **පවිවිත්තවිහාරිනොති** ''අනෙකවිවෙකත්තයං පරිබ්‍රූහෙත්වා විහරන්ති''ති **මඤ්ඤාමි.**

සම්පාදනාති මග්ගස්ස උපසම්පාදනං තස්ස සම්පාපනං සම්මදෙව පාපනං. **විරාධනාති** අනාරාධනා අනුපායපටිපත්ති. **න සම්භොන්තීති** අනභිසම්භුණන්ති. යථාපුච්ඡිතෙ අත්ථෙ අනභිසම්භුණනං නාම සම්මා කථෙතුං අසමත්ථතා එවාති ආහ **''සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්කොන්තී''**ති.

තස්මාති යස්මා ආදිච්චෙන සමානගොත්තතාය. තෙනෙවාහ **''ආදිච්ච** නාම ගොත්තෙනා''ති, තස්මා . ආදිච්චො බන්ධු එතස්සාති ආදිච්චබන්ධු, අථ වා ආදිච්චස්ස බන්ධූති ආදිච්චබන්ධු, භගවා, තං **ආදිච්චබන්ධුනං.** ආදිච්චො හි සොතාපන්නතාය භගවතො ඔරසපුත්තො. තෙනෙවාහ –

> ''යො අන්ධකාරෙ තමසි පභඞ්කරො,
> වෙරොචනො මණ්ඩලී උග්ගතෙජො;
> මා රාහු ගිලී චරං අන්තලික්ඛෙ,
> පජං මමං රාහු පමුඤ්ච සූරියා''න්ති. (සං. නි. 1.91);

සාමන්ති සාමංපයොගං, සත්ථු පන සාවකස්ස සාමංපයොගො නාම සනිපාතො එවාති ආහ **''නමක්කාරං කරොමා''**ති.

371. **පරාමසිත්වාති** ''ඉමාය නාම පථවියං නිසින්නෙන මයා අයං අච්ඡරියධම්මො අධිගතො''ති සොමනස්සජාතො, ''ඉමාය නාම පථවියං එවං අච්ඡරියබ්භුතං බුද්ධරතනං උප්පන්න''න්ති අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො ච පථවිං පරාමසිත්වා. **පත්ථිතපඤ්හාති** දීඝරත්තානුසයිතසංසයසමුග්ඝාතත්ථං ''කදා නු ඛො භගවන්තං පුච්ඡිතුං ලභාමී''ති එවං අභිපත්ථිතපඤ්හා. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙවාති.

සක්කපඤ්හසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

9. මහාසතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

උද්දෙසවාරකථාවණ්ණනා

373. ‘‘කස්මා භගවා ඉදං සුත්තමභාසී’’ති අසාධාරණං සමුට්ඨානං පුච්ඡති, සාධාරණං පන ‘‘පාකට’’න්ති අනාමසිත්වා **‘‘කුරුරට්ඨවාසීන’’**න්තිආදි වුත්තං. **සමුට්ඨානන්ති** හි දෙසනානිදානං, තං සාධාරණාසාධාරණභෙදතො දුවිධං, සාධාරණම්පි අජ්ඣත්තිකබාහිරභෙදතො දුවිධං. තත්ථ **සාධාරණං අජ්ඣත්තිකං සමුට්ඨානං** නාම භගවතො මහාකරුණා. තාය හි සමුස්සාහිතස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යානං ධම්මදෙසනාය චිත්තං උදපාදි. යථාහ ‘‘සත්තෙසු ච කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙසී’’තිආදි. (දී. නි. 2.69; ම. නි. 1.283; 2.339; සං. නි. 1.172; මහාව. 9) **බාහිරං** පන **සාධාරණං සමුට්ඨානං** නාම දසසහස්සමහාබ්‍රහ්මපරිවාරස්ස සහම්පතිමහාබ්‍රහ්මුනො අජ්ඣෙසනං. තථා චාහ ‘‘බ්‍රහ්මුනො ච අජ්ඣෙසනං විදිත්වා’’ති. (දී. නි. 2.69; ම. නි. 1.283; 2.339; සං. නි. 1.179; මහාව. 9) තදජ්ඣෙසනුත්තරකාලඤ්හි ධම්මපච්චවෙක්ඛණාජනිතං අප්පොස්සුක්කතං පටිපස්සම්භෙත්වා භගවා ධම්මං දෙසෙතුං උස්සාහජාතො අහොසි. යථා ච මහාකරුණා, එවං දසබලඤාණාදයො ච දෙසනාය අජ්ඣත්තසමුට්ඨානභාවෙ වත්තබ්බා. සබ්බඤ්හි ඤෙය්‍යධම්මං, තෙසං දෙසෙතබ්බප්පකාරං, සත්තානඤ්ච ආසයානුසයාදිං යාථාවතො ජානිත්වා භගවා ඨානාට්ඨානාදීසු කොසල්ලෙන වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං විචිත්තනයදෙසනං පවත්තෙසීති. අසාධාරණම්පි අජ්ඣත්තිකබාහිරභෙදතො දුවිධමෙව. තත්ථ **අජ්ඣත්තිකං** යාය මහාකරුණාය, යෙන ච දෙසනාඤාණෙන ඉදං සුත්තං පවත්තිතං, තදුභයං වෙදිතබ්බං, **බාහිරං** පන දස්සෙතුං **‘‘කුරුරට්ඨවාසීන’’**න්තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං ‘‘අසාධාරණං සමුට්ඨානං පුච්ඡතී’’ති, තෙන ‘‘අත්තජ්ඣාසයාදීසු චතූසු සුත්තනික්ඛෙපෙසු කතරොය’’න්ති සුත්තනික්ඛෙපො පුච්ඡිතො හොතීති ඉතරො ‘‘කුරුරට්ඨවාසීන’’න්තිආදිනා ‘‘පරජ්ඣාසයොයං සුත්තනික්ඛෙපො’’ති දස්සෙති.

කුරුරට්ඨං කිර තදා තංනිවාසිසත්තානං යොනිසොමනසිකාරවන්තතාදිනා යෙභුය්‍යෙන සුප්පටිපන්නතාය, පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතාබලෙන තදා උතුආදිසම්පත්තියුත්තමෙව අහොසි. තෙන වුත්තං **‘‘උතුපච්චයාදිසම්පන්නත්තා’’**ති. **ආදි-**සද්දෙන භොජනාදිසම්පත්තිං සඞ්ගණ්හාති. කෙචි පන ‘‘පුබ්බෙ පවත්තකුරුවත්තධම්මානුට්ඨානවාසනාය උත්තරකුරු විය යෙභුය්‍යෙන උතුආදිසම්පන්නමෙව හොන්තං භගවතො කාලෙ සාතිසයං උතුසප්පායාදියුත්තං තං රට්ඨං අහොසී’’ති වදන්ති. **චිත්තසරීරකල්ලතායාති** චිත්තස්ස, සරීරස්ස ච අරොගතාය. **අනුග්ගහිතපඤ්ඤාබලාති** ලද්ධූපකාරඤාණානුභාවා, අනු අනු වා ආචිණ්ණපඤ්ඤාතෙජා. **එකවීසතියා ඨානෙසූති** කායානුපස්සනාවසෙන චුද්දසසු ඨානෙසු, වෙදනානුපස්සනාවසෙන එකස්මිං ඨානෙ, තථා චිත්තානුපස්සනාවසෙන, ධම්මානුපස්සනාවසෙන පඤ්චසු ඨානෙසූති එවං එකවීසතියා ඨානෙසු. **කම්මට්ඨානං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වාති** චතුසච්චකම්මට්ඨානං යථා අරහත්තං පාපෙති, එවං දෙසනාවසෙන අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා. සුවණ්ණචඞ්කොටකසුවණ්ණමඤ්ජූසාසු පක්ඛිත්තානි සුමනචම්පකාදිනානාපුප්ඵානි, මණිමුත්තාදිසත්තරතනානි ච යථා භාජනසම්පත්තියා සවිසෙසං සොභන්ති, කිච්චකරානි ච හොන්ති මනුඤ්ඤභාවතො, එවං සීලදස්සනාදිසම්පත්තියා භාජනවිසෙසභූතාය කුරුරට්ඨවාසිපරිසාය දෙසිතා භගවතො අයං දෙසනා භිය්‍යොසො මත්තාය සොභති, කිච්චකාරී ච හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **‘‘යථා හි පුරිසො’’**තිආදිනා. **එත්ථාති** කුරුරට්ඨෙ.

පකතියාති සරසතොපි, ඉමිස්සා සතිපට්ඨානසුත්තදෙසනාය පුබ්බෙපීති අධිප්පායො. **අනුයුත්තා විහරන්ති** සත්ථු දෙසනානුසාරතො භාවනානුයොගං.

විස්සට්ඨඅත්තභාවෙනාති අනිච්චාදිවසෙන කිස්මිඤ්චි යොනිසොමනසිකාරෙ චිත්තං අනියොජෙත්වා රූපාදිආරම්මණෙ අභිරතිවසෙන විස්සට්ඨචිත්තෙන **භවිතුං න වට්ටති,** පමාදවිහාරං පහාය අප්පමත්තෙන භවිතබ්බන්ති අධිප්පායො.

එකායනොති එත්ථ **අයන**-සද්දො මග්ගපරියායො. න කෙවලං අයනමෙව, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි බහූ මග්ගපරියායාති පදුද්ධාරං කරොන්තො ‘‘මග්ගස්ස හී’’ති ආදිං වත්වා යදි මග්ගපරියායො අයන-සද්දො, කස්මා පුන ‘‘මග්ගො’’ති වුත්තන්ති චොදනං සන්ධායාහ **‘‘තස්මා’’**තිආදි. තත්ථ **එකමග්ගොති** එකො එව මග්ගො. න හි නිබ්බානගාමිමග්ගො අඤ්ඤො අත්ථීති. නනු සතිපට්ඨානං ඉධ මග්ගොති අධිප්පෙතං, තදඤ්ඤෙ ච බහූ මග්ගධම්මා අත්ථීති? සච්චං අත්ථි, තෙ පන සතිපට්ඨානග්ගහණෙනෙව ගහිතා තදවිනාභාවතො. තථා හි ඤාණවීරියාදයො නිද්දෙසෙ ගහිතා, උද්දෙසෙ පන සතියා එව ගහණං වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙනාති දට්ඨබ්බං. **‘‘න ද්වෙධාපථභූතො’’**ති ඉමිනා ඉමස්ස මග්ගස්ස අනෙකමග්ගභාවාභාවං විය අනිබ්බානගාමිභාවාභාවඤ්ච දස්සෙති. **එකෙනාති** අසහායෙන. අසහායතා ච දුවිධා අත්තදුතියතාභාවෙන වා, යා ‘‘වූපකට්ඨකායතා’’ති වුච්චති, තණ්හාදුතියතාභාවෙන වා, යා ‘‘පවිවිත්තචිත්තතා’’ති වුච්චති. තෙනාහ **‘‘වූපකට්ඨෙන පවිවිත්තචිත්තෙනා’’**ති. සෙට්ඨොපි ලොකෙ ‘‘එකො’’ති වුච්චති ‘‘යාව පරෙ එකාහං වො කරොමී’’තිආදීසූති ආහ **‘‘එකස්සාති සෙට්ඨස්සා’’**ති. යදි සංසාරතො නිස්සරණට්ඨො අයනට්ඨො, අඤ්ඤෙසම්පි උපනිස්සයසම්පන්නානං සාධාරණතො, කථං භගවතොති ආහ **‘‘කිඤ්චාපී’’**තිආදි. **ඉමස්මිංයෙවාති** එත්ථ **ඛො**-සද්දො අවධාරණෙ, තස්මා ඉමස්මිං යෙවාති අත්ථො. **දෙසනාභෙදොයෙව හෙසො,** යදිදං ‘‘මග්ගො’’ති වා ‘‘අයනො’’ති වා. **අයන**-සද්දො වා කම්මකරණාදිවිභාගො. තෙනාහ **‘‘අත්ථතො පන එකො වා’’**ති.

නානාමුඛභාවනානයප්පවත්තොති කායානුපස්සනාදිමුඛෙන තත්ථාපි ආනාපානාදිමුඛෙන භාවනානයෙන පවත්තො. **එකායනන්ති** එකගාමිනං, නිබ්බානගාමිනන්ති අත්ථො. නිබ්බානඤ්හි අදුතියභාවතො, සෙට්ඨභාවතො ච ''එක''න්ති වුච්චති. යථාහ ''එකඤ්හි සච්චං න දුතීයමත්ථී''ති (සු. නි. 890). ''යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා විරාගො තෙසං අග්ගං අක්ඛායතී''ති. (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) ඛයො එව අන්තොති **ඛයන්තො,** ජාතියා ඛයන්තං දිට්ඨවාති **ජාතිඛයන්තදස්සී.** අවිභාගෙන සබ්බෙපි සත්තෙ හිතෙන අනුකම්පතීති **හිතානුකම්පී. අතරිංසූති** තරිංසු. **පුබ්බෙති** පුරිමකා බුද්ධා, පුබ්බෙ වා අතීතකාලෙ.

තන්ති තෙසං වචනං, **තං** වා කිරියාවුත්තිවාචකත්තං **න යුජ්ජති.** න හි සඞ්ඛෙයාප්පධානතාය සත්තවාචිනො එකසද්දස්ස කිරියාවුත්තිවාචකතා අත්ථි. ''සකිම්පි උද්ධං ගච්ඡෙය්‍යා''තිආදීසු (අ. නි. 7.72) විය **සකිං අයනොති ඉමිනා බ්‍යඤ්ජනෙන භවිතබ්බං. එවමත්ථං යොජෙත්වාති** ''එකං අයනං අස්සා''ති එවං සමාසපදත්ථං යොජෙත්වා. **උභයථාපීති** පුරිමනයෙන, පච්ඡිමනයෙන ච. **න යුජ්ජති** ඉධාධිප්පෙතමග්ගස්ස අනෙකවාරං පවත්තිසබ්භාවතො. තෙනාහ **''කස්මා''**තිආදි. **''අනෙකවාරම්පි අයතී''**ති පුරිමනයස්ස අයුත්තතාදස්සනං, **''අනෙකඤ්චස්ස අයනං හොතී''**ති පච්ඡිමනයස්ස.

ඉමස්මිං පදෙති ''එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො''ති ඉමස්මිං වාක්‍යෙ, ඉමස්මිං වා ''පුබ්බභාගමග්ගො, ලොකුත්තරමග්ගො''ති විධානපදෙ. **මිස්සකමග්ගොති** ලොකියෙන මිස්සකො ලොකුත්තරමග්ගො . විසුද්ධිආදීනං නිප්පරියායහෙතුකං සඞ්ගණ්හන්තො ආචරියත්ථෙරො **''මිස්සකමග්ගො''**ති ආහ. ඉතරො පරියායහෙතු ඉධාධිප්පෙතොති **''පුබ්බභාගමග්ගො''**ති අවොච.

සද්දං සුත්වාති ''කාලො භන්තෙ ධම්මසවනායා''ති කාලාරොචනසද්දං පච්චක්ඛතො, පරම්පරාය ච සුත්වා. **එවං උක්ඛිපිත්වාති** එවං ''සුන්දරං මනොහරං ඉමං කථං ඡඩ්ඩෙමා''ති අඡඩ්ඩෙන්තා උච්ඡුභාරං විය පග්ගහෙත්වා **න විචරන්ති. ආලුළෙතීති** විලුළිතො ආකුලො හොතීති අත්ථො. **එකායනමග්ගො වුච්චති පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගොති** එත්තාවතා ඉධාධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙ තස්සෙව අලඞ්කාරත්ථං සො පන යස්ස පුබ්බභාගමග්ගො, තං දස්සෙතුං **''මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො''**තිආදිකා ගාථාපි පටිසම්භිදාමග්ගතොව ආනෙත්වා ඨපිතා.

නිබ්බානගමනට්ඨෙනාති නිබ්බානං ගච්ඡති අධිගච්ඡති එතෙනාති **නිබ්බානගමනං,**සොයෙව අවිපරීතසභාවතාය අත්ථො, තෙන නිබ්බානගමනට්ඨෙන, නිබ්බානාධිගමූපායතායාති අත්ථො. **මග්ගනීයට්ඨෙනාති** ගවෙසිතබ්බතාය. ''ගමනීයට්ඨෙනා''ති වා පාඨො, උපගන්තබ්බතායාති අත්ථො. **''රාගාදීහී''**ති ඉමිනා රාගදොසමොහානංයෙව ගහණං ''රාගො මලං, දොසො මලං, මොහො මල''න්ති (විභ. 924) වචනතො. **''අභිජ්ඣාවිසමලොභාදීහී''**ති පන ඉමිනා සබ්බෙසම්පි උපක්කිලෙසානං සඞ්ගණ්හනත්ථං තෙ විසුං උද්ධටා. ''සත්තානං විසුද්ධියා''ති වුත්තස්ස අත්ථස්ස එකන්තිකතං දස්සෙන්තො **''තථා හී''**තිආදිමාහ. කාමං ''විසුද්ධියා''ති සාමඤ්ඤජොතනා, චිත්තස්සෙව පන විසුද්ධි ඉධාධිප්පෙතාති දස්සෙතුං **''රූපමලවසෙන පනා''**තිආදි වුත්තං. න කෙවලං අට්ඨකථාවචනමෙව, අථ ඛො ඉදං එත්ථ ආහච්ච භාසිතන්ති දස්සෙන්තො **''තථා හී''**තිආදිමාහ.

සා පනායං චිත්තවිසුද්ධි සිජ්ඣමානා යස්මා සොකාදීනං අනුප්පාදාය සංවත්තති, තස්මා වුත්තං **''සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායා''**තිආදි. තත්ථ සොචනං ඤාතිබ්‍යසනාදිනිමිත්තං චෙතසො සන්තාපො අන්තොනිජ්ඣානං **සොකො.** ඤාතිබ්‍යසනාදිනිමිත්තමෙව සොකාවතිණ්ණතො ''කහං එකපුත්තක කහං එකපුත්තකා''තිආදිනා (ම. නි. 2.353, 354; සං. නි. 2.63) පරිදෙවනවසෙන වාචාවිප්පලාපො පරිදවනං **පරිදෙවො.** ආයතිං අනුප්පජ්ජනං ඉධ සමතික්කමොති ආහ **''පහානායා''**ති. තං පනස්ස සමතික්කමාවහතං නිදස්සනවසෙන දස්සෙන්තො **''අයඤ්හී''**තිආදිමාහ.

තත්ථ **යං පුබ්බෙ, තං විසොධෙහීති** අතීතෙසු ඛන්ධෙසු තණ්හාසංකිලෙසවිසොධනං වුත්තං. **පච්ඡාති** පරතො . **තෙති** තුය්හං. **මාහූති** මා අහු. **කිඤ්චනන්ති** රාගාදිකිඤ්චනං, එතෙන අනාගතෙසු ඛන්ධෙසු සංකිලෙසවිසොධනං වුත්තං. **මජ්ඣෙති** තදුභයවෙමජ්ඣෙ. **නො චෙ ගහෙස්සසීති** න උපාදියිස්සසි චෙ, එතෙන පච්චුප්පන්නෙ ඛන්ධප්පබන්ධෙ උපාදානප්පවත්ති වුත්තා. **උපසන්තො චරිස්සසීති** එවං අද්ධත්තයගතසංකිලෙසවිසොධනෙ සති නිබ්බුතසබ්බපරිළාහතාය උපසන්තො හුත්වා විහරිස්සසීති අරහත්තනිකූටෙන ගාථං නිට්ඨපෙසි. තෙනාහ **''ඉමං ගාථ''**න්තිආදි.

පුත්තාති ඔරසා, අඤ්ඤෙපි වා දින්නකකිත්තිමාදයො යෙ කෙචි. **පිතාති** ජනකො, අඤ්ඤෙපි වා පිතුට්ඨානියා. **බන්ධවාති** ඤාතකා. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – පුත්තා වා පිතා වා බන්ධවා වා **අන්තකෙන** මච්චුනා **අධිපන්නස්ස** අභිභූතස්ස මරණතො තාණාය න හොන්ති. කස්මා? **නත්ථි ඤාතීසු තාණතාති**. න හි ඤාතීනං වසෙන මරණතො ආරක්ඛා අත්ථි, තස්මා පටාචාරෙ ''උභො පුත්තා කාලඞ්කතා''තිආදිනා (අප. ථෙරී 1.498) මා නිරත්ථකං පරිදෙවි, ධම්මංයෙව පන යාථාවතො පස්සාති අධිප්පායො. **සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතාති** යථානුලොමං පවත්තිතාය සාමුක්කංසිකාය ධම්මදෙසනාය පරියොසානෙ සහස්සනයපටිමණ්ඩිතෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. කථං පනායං සතිපට්ඨානමග්ගවසෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසීති ආහ **''යස්මා පනා''**තිආදි. න හි චතුසච්චකම්මට්ඨානකථාය

විනා සාවකානං අරියමග්ගාධිගමො අත්ථි. **“ඉමං ගාථං සුත්වා”**ති පනිදං සොකවිනොදනවසෙන පවත්තිතාය ගාථාය පඨමං සුතත්තා වුත්තං, සාපි හි සච්චදෙසනාය පරිවාරබන්ධා එව අනිච්චතාකථාති කත්වා. ඉතරගාථායං පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **භාවනාති** පඤ්ඤාභාවනා. සා හි ඉධ අධිප්පෙතා. **තස්මාති** යස්මා රූපාදීනං අනිච්චාදිතො අනුපස්සනාපි සතිපට්ඨානභාවනාව, තස්මා. **තෙපීති** සන්තතිමහාමත්තපටාචාරාපි.

පඤ්චසතෙ චොරෙති සතසතචොරපරිවාරෙ පඤ්චචොරෙ පටිපාටියා **පෙසෙසි,** තෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ථෙරං පරියෙසන්තා අනුක්කමෙන ථෙරස්ස සමීපෙ සමාගච්ඡිංසු. තෙනාහ **“තෙ ගන්ත්වා ථෙරං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසූ”**ති. **වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වාති** ඌරුට්ඨිභෙදපච්චයං දුක්ඛවෙදනං අමනසිකාරෙන විනොදෙත්වා. **පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජි** විප්පටිසාරලෙසස්සපි අසම්භවතො. තෙනාහ **“පරිසුද්ධං සීලං නිස්සායා”**ති. ථෙරස්ස හි සීලං පච්චවෙක්ඛතො පරිසුද්ධං සීලං නිස්සාය උළාරං පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජමානං ඌරුට්ඨිභෙදජනිතං දුක්ඛවෙදනං වික්ඛම්භෙසි. **තියාමරත්තින්ති** අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං, තෙනස්ස විපස්සනාය අප්පමාදං, පටිපත්තිඋස්සුක්කාපනඤ්ච දස්සෙති. **පාදානීති** පාදෙ. **සංයමෙස්සාමීති** සඤ්ඤපෙස්සාමි, සඤ්ඤත්තිං කරිස්සාමීති අත්ථො. **අට්ටියාමීති** ජිගුච්ඡාමි. **හරායාමීති** ලජ්ජාමි. **විපස්සිසන්ති** සම්පස්සිං.

පචලායන්තානන්ති පචලායිකානං නිද්දං උපගතානං. **අගතින්ති** අගොචරං. **වතසම්පන්නොති** ධුතගුණසම්පන්නො. **පමාදන්ති** පචලායනං සන්ධායාහ. **ඔරුද්ධමානසොති** උපරුද්ධඅධිචිත්තො. **පඤ්ජරස්මින්ති** සරීරෙ. සරීරඤ්හි න්හාරුසම්බන්ධඅට්ඨිසඞ්ඝාටතාය ඉධ ‘‘පඤ්ජර’’න්ති වුත්තං.

පීතවණ්ණාය පන පටාකාය කායං පරිහරණතො, මල්ලයුද්ධවිත්තකතාය ච ‘‘පීතමල්ලො’’ති පඤ්ඤාතො පබ්බජිත්වා **පීතමල්ලත්ථෙරො නාම** ජාතො. **තීසු රජ්ජෙසූති** පණ්ඩුචොළගොළරජ්ජෙසු. ‘‘සබ්බමල්ලා සීහළදීපෙ සක්කාරසම්මානං ලභන්තී’’ති **තම්බපණ්ණිදීපං ආගම්ම. තංයෙව අඞ්කුසං කත්වාති** ‘‘රූපාදයො ‘මමා’ති න ගහෙතබ්බා’’ති නතුම්හාකවග්ගෙන පකාසිතමත්ථං අත්තනො චිත්තමත්තහත්ථිනො අඞ්කුසං කත්වා. **පාදෙසු අවහන්තෙසූති** අතිවෙලං චඞ්කමනෙන අක්කමිතුං අසමත්ථෙසු. **ජණ්ණුකෙහි චඞ්කමති** ‘‘නිසින්නෙ නිද්දාය අවසරො හොතී’’ති. **බ්‍යාකරිත්වාති** අත්තනො වීරියාරම්භස්ස සඵලතාපවෙදනමුඛෙන සබ්‍රහ්මචාරීනං තත්ථ උස්සාහං ජනෙන්තො අඤ්ඤං බ්‍යාකරිත්වා. **භාසිතන්ති** වචනං, කස්ස පන තන්ති ආහ **“බුද්ධසෙට්ඨස්ස සබ්බලොකග්ගවාදිනො”**ති. **“න තුම්හාක”**න්තිආදි තස්ස පවත්තිආකාරදස්සනං. තයිදං මෙ සඞ්ඛාරානං අච්චන්තවූපසමකාරණන්ති දස්සෙන්තො **“අනිච්චා වතා”**ති ගාථමාහරි, තෙන ඉදානාහං සඞ්ඛාරානං ඛණෙ ඛණෙ භඞ්ගසඞ්ඛාතස්ස රොගස්ස අභාවෙන අරොගො පරිනිබ්බුතොති දස්සෙති.

අස්සාති සක්කස්ස. **උපපත්තීති** දෙවූපපත්ති. **පුන පාකතිකාව අහොසි** සක්කභාවෙනෙව උපපන්නත්තා.

සුබ්‍රහ්මාති එවංනාමො. අච්ඡරානං නිරයූපපත්තිං දිස්වා තතො පභුති සතතං පවත්තමානං අත්තනො චිත්තුත්‍රාසං සන්ධායාහ **“නිච්චං උත්‍රස්තමිදං චිත්ත”**න්තිආදි. තත්ථ **උත්‍රස්තන්ති** සන්තස්තං භීතං . **උබ්බිග්ගන්ති** සංවිග්ගං. **උත්‍රස්තන්ති** වා සංවිග්ගං. **උබ්බිග්ගන්ති** භයවසෙන සහ නිස්සයෙන සඤ්චලිතං. **අනුප්පන්නෙසූති** අනාගතෙසු. **කිච්චෙසූති** තෙසු තෙසු ඉතිකත්තබ්බෙසු. **“කිච්ඡෙසූ”**ති වා පාඨො, දුක්ඛෙසූති අත්ථො, නිමිත්තත්ථෙ චෙතං භුම්මං, භාවිදුක්ඛනිමිත්තන්ති අත්ථො. **උප්පතිතෙසූති** උප්පන්නෙසු කිච්චෙසූති යොජනා. තදා අත්තනො පරිවාරස්ස උප්පන්නං දුක්ඛං සන්ධාය වදති.

බොජ්ඣාති බොධිතො, අරියමග්ගතොති අත්ථො. **“අඤ්ඤත්‍රා”**ති ච පදං අපෙක්ඛිත්වා නිස්සක්කවචනං, බොධිං ඨපෙත්වාති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **තපසාති** තපොකම්මතො, තෙන මග්ගාධිගමස්ස උපායභූතං සල්ලෙඛපටිපදං දස්සෙති. **ඉන්ද්‍රියසංවරාති** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරණතො , එතෙන සතිසංවරසීසෙන සබ්බම්පි සංවරසීලං, ලක්ඛණහාරනයෙන වා සබ්බම්පි චතුපාරිසුද්ධිසීලං දස්සෙති. **සබ්බනිස්සග්ගාති** සබ්බස්සපි නිස්සජ්ජනතො සබ්බකිලෙසප්පහානතො. කිලෙසෙසු හි නිස්සට්ඨෙසු කම්මවට්ටං, විපාකවට්ටඤ්ච නිස්සට්ඨමෙව හොතීති. **සොත්ථින්ති** ඛෙමං අනුපද්දවතං.

ඤායති නිච්ඡයෙන කමති නිබ්බානං, තං වා ඤායති පටිවිජ්ඣීයති එතෙනාති **ඤායො,** අරියමග්ගොති ආහ **“ඤායො වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො”**ති. **තණ්හාවානවිරහිතත්තාති** තණ්හාසඞ්ඛාතවානවිවිත්තත්තා. තණ්හා හි බන්ධෙහි බන්ධං, කම්මුනා ඵලං, සත්තෙහි ච දුක්ඛං විනති සංසිබ්බතීති ‘‘වාන’’න්ති වුච්චති, තයිදං නත්ථි එත්ථ වානං, න වා එතස්මිං අධිගතෙ පුග්ගලස්ස වානන්ති **නිබ්බානං,** අසඞ්ඛතා ධාතු. පරප්පච්චයෙන විනා පච්චක්ඛකරණං සච්ඡිකිරියාති ආහ **“අත්තපච්චක්ඛතාය”**ති.

නනු ‘‘විසුද්ධියා’’ති චිත්තවිසුද්ධියා අධිප්පෙතත්තා විසුද්ධිග්ගහණෙනෙවෙත්ථ සොකසමතික්කමාදයොපි ගහිතා එව හොන්ති, තෙ පුන කස්මා ගහිතාති අනුයොගං සන්ධාය **“තත්ථ කිඤ්චාපී”**තිආදි වුත්තං. **සාසනයුත්තිකොවිදෙති** සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිලක්ඛණායං ධම්මනීතියං ඡෙකෙ. **තං තමත්ථං ඤාපෙතීති** යෙ යෙ බොධනෙය්‍යපුග්ගලා සඞ්ඛෙපවිත්ථාරාදිවසෙන යථා යථා බොධෙතබ්බා, අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන භගවා තෙ තෙ තථා තථා

බොධෙන්තො තං තමත්ථං ඤාපෙති. **තං තං පාකටං කත්වා දස්සෙන්තොති** අත්ථාපත්තිං අගණෙන්තො තං තමත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙන්තො. න හි සම්මාසම්බුද්ධො අත්ථාපත්තිඤාපකාදිසාධනීයවචනාති. **සංවත්තතීති** ජායති, හොතීති අත්ථො. යස්මා අනතික්කන්තසොකපරිදෙවස්ස න කදාචි චිත්තවිසුද්ධි අත්ථි සොකපරිදෙවසමතික්කමනමුඛෙනෙව චිත්තවිසුද්ධියා ඉජ්ඣනතො, තස්මා ආහ **''සොකපරිදෙවානං සමතික්කමෙන හොතී''**ති. යස්මා පන දොමනස්සපච්චයෙහි දුක්ඛධම්මෙහි ඵුට්ඨං පුථුජ්ජනං සොකාදයො අභිභවන්ති, පරිඤ්ඤාතෙසු ච තෙසු තෙ න හොන්ති, තස්මා වුත්තං **''සොකපරිදෙවානං සමතික්කමො දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමෙනා''**ති. **ඤායස්සාති** අග්ගමග්ගස්ස, තතියමග්ගස්ස ච. තදධිගමෙන හි යථාක්කමං දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමො. සච්ඡිකිරියාභිසමයසහභාවීපි ඉතරාභිසමයො තදවිනාභාවතො සච්ඡිකිරියාභිසමයහෙතුකො විය වුත්තො. **ඤායස්සාධිගමො නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති** ඵලඤාණෙන වා පච්චක්ඛකරණං සන්ධාය වුත්තං, **''නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායා''**ති සම්පදානවචනඤ්චෙතං දට්ඨබ්බං.

වණ්ණභණනන්ති පසංසාවචනං. තයිදං න ඉධෙව, අථ ඛො අඤ්ඤත්ථාපි සත්ථු ආචිණ්ණං එවාති දස්සෙන්තො **''යථෙව හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ ආදිම්හි කල්‍යාණමාදි වා කල්‍යාණං එතස්සාති **ආදිකල්‍යාණං.** සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. අත්ථසම්පත්තියා **සාත්ථං.** බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා **සබ්‍යඤ්ජනං.** සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධපාරිපූරිතො, උපනෙතබ්බස්ස අභාවතො ච **කෙවලපරිපුණ්ණං.** නිරුපක්කිලෙසතො අපනෙතබ්බස්ස ච අභාවතො **පරිසුද්ධං.** සෙට්ඨචරියභාවතො සාසන**බ්‍රහ්මචරියං,** මග්ග**බ්‍රහ්මචරියඤ්ච** වො **පකාසෙස්සාමීති**. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.147) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **අරියවංසාති** අරියානං බුද්ධාදීනං වංසා පවෙණියො. **අග්ගඤ්ඤාති** අග්ගාති ජානිතබ්බා සබ්බවංසෙහි සෙට්ඨභාවතො. **රත්තඤ්ඤාති** චිරරත්තාති ජානිතබ්බා. **වංසඤ්ඤාති** බුද්ධාදීනං වංසාති ජානිතබ්බා. **පොරාණාති** පුරාතනා අනධුනාතනත්තා. **අසඞ්කිණ්ණාති** අවිකිණ්ණා අනපනීතා. **අසඞ්කිණ්ණපුබ්බාති** ''කිං ඉමෙහී''ති අරියෙහි න අපනීතපුබ්බා . **න සඞ්කීයන්තීති** ඉදානිපි තෙහි න අපනීයන්ති. **න සඞ්කීයිස්සන්තීති** අනාගතෙපි තෙහි න අපනීයිස්සන්ති. **අප්පටිකුට්ඨා...පෙ.... විඤ්ඤූහීති** යෙ ලොකෙ විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා, තෙහි අප්පච්චක්ඛතා අනින්දිතා, අගරහිතාති අත්ථො. **''විසුද්ධියා''තිආදීහීති** විසුද්ධිආදිදීපනෙහි. **පදෙහීති** වාක්‍යෙහි, විසුද්ධිඅත්ථාදිභෙදභින්නෙහි වා ධම්මකොට්ඨාසෙහි. **උපද්දවෙති** අනත්ථෙ. **විසුද්ධින්ති** විසුජ්ඣනං සංකිලෙසප්පහානං. වාචුග්ගතකරණං **උග්ගහො. පරියාපුණනං** පරිචයො. අත්ථස්ස හදයෙ ඨපනං **ධාරණං.** පරිවත්තනං **වාචනං.**

ගන්ධාරකොති ගන්ධාරදෙසෙ උප්පන්නො. **පහොන්තීති** සක්කොන්ති. **අනියානිකමග්ගාති** මිච්ඡාමග්ගා, මිච්ඡත්තනියතානියතමග්ගාපි වා. **සුවණ්ණන්ති** කූටසුවණ්ණම්පි වුච්චති. **මණීති** කාචමණිපි, **මුත්තාති** වෙළුජාපි, **පවාළන්ති** පල්ලවොපි වුච්චතීති **රත්තජම්බුනදාදිපදෙහි තෙ විසෙසිතා.**

න තතො හෙට්ඨාති ඉධාධිප්පෙතකායාදීනං වෙදනාදිසභාවත්තාභාවා, කායවෙදනාචිත්තවිමුත්තස්ස තෙභූමකධම්මස්ස විසුං විපල්ලාසවත්ථන්තරභාවෙන ගහිතත්තා ච හෙට්ඨා ගහණෙසු විපල්ලාසවත්ථූනං අනිට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං, පඤ්චමස්ස පන විපල්ලාසවත්ථුනො අභාවා **''න උද්ධ''**න්ති ආහ. ආරම්මණවිභාගෙන හෙත්ථ සතිපට්ඨානවිභාගොති. **තයො සතිපට්ඨානාති** සතිපට්ඨාන-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරදස්සනං, න ඉධ පාළියං වුත්තස්ස සතිපට්ඨාන-සද්දස්ස අත්ථදස්සනන්ති. **ආදීසු හි සතිගොචරොති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන ''ඵස්සසමුදයා වෙදනානං සමුදයො, නාමරූපසමුදයා චිත්තස්ස සමුදයො, මනසිකාරසමුදයා ධම්මානං සමුදයො''ති (සං. නි. 5.408) ''සතිපට්ඨානා''ති වුත්තානං සතිගොචරානං පකාසකෙ සුත්තප්පදෙසෙ සඞ්ගණ්හාති. එවං **''පටිසම්භිදාපාළිය''**ම්පි (පටි. ම. 2.34) අවසෙසපාළිප්පදෙසදස්සනත්ථො ආදි-සද්දො දට්ඨබ්බො. **සතියා පට්ඨානන්ති** සතියා පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං. දානාදීනි කරොන්තස්ස රූපාදීනි සතියා ඨානං හොන්තීති තංනිවාරණත්ථමාහ **''පධානං ඨාන''**න්ති. **ප**-සද්දො හි ඉධ ''පණීතා ධම්මා''තිආදීසු (ධ. සං. මාතිකා 14) විය පධානත්ථදීපකොති අධිප්පායො.

අරියොති අරියං සබ්බසත්තසෙට්ඨං සම්මාසම්බුද්ධමාහ. **එත්ථාති** එතස්මිං **සළායතනවිභඞ්ගසුත්තෙ.**(ම. නි. 3.310) සුත්තෙකදෙසෙන හි සුත්තං දස්සෙති. තත්ථ හි –

> ''තයො සතිපට්ඨානා යදරියො...පෙ.... අරහතීති ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං, කිඤ්චෙතං පටිච්ච වුත්තං. ඉධ, භික්ඛවෙ, සත්ථා සාවකානං ධම්මං දෙසෙති අනුකම්පකො හිතෙසී අනුකම්පං උපාදාය 'ඉදං වො හිතාය ඉදං වො සුඛායා'ති. තස්ස සාවකා න සුස්සූසන්ති. න සොතං ඔදහන්ති, න අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙන්ති, වොක්කම්ම ච සත්ථු සාසනා වත්තන්ති. තත්‍ර, භික්ඛවෙ, තථාගතො න චෙව අනත්තමනො හොති, න ච අනත්තමනතං පටිසංවෙදෙති, අනවස්සුතො ච විහරති සතො සම්පජානො. ඉදං, භික්ඛවෙ, පඨමං සතිපට්ඨානං. යදරියො සෙවති...පෙ.... අරහති.
>
> පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සත්ථා...පෙ...ඉදං වො සුඛායාති . තස්ස එකච්චෙ සාවකා න සුස්සූසන්ති...පෙ.... න ච වොක්කම්ම සත්ථු සාසනා වත්තන්ති. තත්‍ර, භික්ඛවෙ, තථාගතො න චෙව අනත්තමනො හොති, න ච අනත්තමනතං පටිසංවෙදෙති, න ච අත්තමනො හොති, න ච අත්තමනතං පටිසංවෙදෙති, අනත්තමනතා ච

අත්තමනතා ච තදුභයං අභිනිවජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, දුතියං.

පුන චපරං, භික්ඛවෙ…පෙ…. සුඛායාති, තස්ස සාවකා සුස්සූසන්ති…පෙ…. වත්තන්ති. තත්‍ර, භික්ඛවෙ, තථාගතො අත්තමනො චෙව හොති, අත්තමනතඤ්ච පටිසංවෙදෙති, අනවස්සුතො ච විහරති සතො සම්පජානො. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, තතිය''න්ති (ම. නි. 3.311).

එවං පටිඝානුනයෙහි අනවස්සුතතා, නිච්චං උපට්ඨිතස්සතිතාය තදුභයවීතිවත්තතා ''සතිපට්ඨාන''න්ති වුත්තා. බුද්ධානංයෙව හි නිච්චං උපට්ඨිතස්සතිතා හොති ආවෙණිකධම්මභාවතො, න පච්චෙකබුද්ධාදීනං. **ප**-සද්දො ආරම්භං ජොතෙති, ආරම්භො ච පවත්තීති කත්වා ආහ **''පවත්තයිතබ්බතොති අත්ථො''**ති. සතියා කරණභූතාය පට්ඨානං පට්ඨපෙතබ්බං **සතිපට්ඨානං. අන**-සද්දො හි බහුලංවචනෙන කම්මත්ථොපි හොතීති. තථාස්ස කත්තුඅත්ථොපි ලබ්භතීති **''පට්ඨාතීති පට්ඨාන''**න්ති වුත්තං. **පට්ඨාතීති** එත්ථ **ප**-සද්දො භුසත්ථවිසිට්ඨං පක්ඛන්දනං දීපෙතීති **''ඔක්කන්දිත්වා පක්ඛන්දිත්වා පත්ථරිත්වා පවත්තතීති අත්ථො''**ති ආහ. පුන භාවත්ථං සති, සද්දං, පට්ඨානසද්දඤ්ච වණ්ණෙන්තො **''අථ වා''**තිආදිමාහ, තෙන පුරිමවිකප්පෙ සති, සද්දො, පට්ඨාන-සද්දො ච කත්තුඅත්ථොති විඤ්ඤායති. **සරණට්ඨෙනාති** චිරකතස්ස, චිරභාසිතස්ස ච අනුස්සරණට්ඨෙන. **ඉදන්ති** යං ''සතියෙව සතිපට්ඨාන''න්ති වුත්තං, ඉදං. **ඉධ** ඉමස්මිං සුත්තපදෙසෙ **අධිප්පෙතං.**

යදි එවන්ති. යදි සති එව සතිපට්ඨානං, සති නාම එකො ධම්මො, එවං සන්තෙ කස්මා ''සතිපට්ඨානා''ති බහුවචනන්ති ආහ **''සතිබහුත්තා''**තිආදි. යදි බහුකා තා සතියො, අථ කස්මා ''මග්ගො''ති එකවචනන්ති යොජනා. **මග්ගට්ඨෙනාති** නිය්‍යානට්ඨෙන. නිය්‍යානිකො හි මග්ගධම්මො, තෙනෙව නිය්‍යානිකභාවෙන එකත්තූපගතො එකන්තතො නිබ්බානං ගච්ඡති, අත්ථිකෙහි ච තදත්ථං මග්ගීයතීති ආහ **''වුත්තඤ්හෙත''**න්ති, අත්තනාව පුබ්බෙ වුත්තං පච්චාහරති. තත්ථ **චතස්සොපි චෙතාති** කායානුපස්සනාදිවසෙන චතුබ්බිධාපි ච එතා සතියො. **අපරභාගෙති** අරියමග්ගක්ඛණෙ. **කිච්චං සාධයමානාති** පුබ්බභාගෙ කායාදීසු සුභසඤ්ඤාදිවිධමනවසෙන විසුං විසුං පවත්තිත්වා මග්ගක්ඛණෙ සතියෙව තත්ථ චතුබ්බිධස්සපි විපල්ලාසස්ස සමුච්ඡෙදවසෙන පහානකිච්චං සාධයමානා ආරම්මණකරණවසෙන නිබ්බානං ගච්ඡති. චතුකිච්චසාධනෙනෙව හෙත්ථ බහුවචනනිද්දෙසො. **එවඤ්ච සතීති** එවං මග්ගට්ඨෙන එකත්තං උපාදාය ''මග්ගො''ති එකවචනෙන, ආරම්මණභෙදෙන චතුබ්බිධතං උපාදාය ''චත්තාරො''ති ච වත්තබ්බතාය සති විජ්ජමානත්තා. **වචනානුසන්ධිනා** ''එකායනො අය''න්තිආදිකා **දෙසනා සානුසන්ධිකාව,** න අනනුසන්ධිකාති අධිප්පායො. වුත්තමෙවත්ථං නිදස්සනෙන පටිපාදෙතුං **''මාරසෙනප්පමද්දන''**න්ති (සං. නි. 5.224) සුත්තපදං ආනෙත්වා **''යථා''**තිආදිනා නිදස්සනං සංසන්දති. **''තස්මා''**තිආදි නිගමනං.

විසෙසතො කායො, වෙදනා ච අස්සාදස්ස කාරණන්ති තප්පහානත්ථං තෙසු තණ්හාවත්ථූසු ඔළාරිකසුඛුමෙසු අසුභදුක්ඛභාවදස්සනානි මන්දතික්ඛපඤ්ඤෙහි තණ්හාචරිතෙහි සුකරානීති තානි තෙසං ''විසුද්ධිමග්ගො''ති වුත්තානි. තථා ''නිච්චං අත්තා''ති අභිනිවෙසවත්ථුතාය දිට්ඨියා විසෙසකාරණෙසු චිත්තධම්මෙසු අනිච්චානත්තතාදස්සනානි සරාගාදිවසෙන, සඤ්ඤාඵස්සාදිවසෙන, නීවරණාදිවසෙන ච නාතිප්පභෙදාතිප්පභෙදගතෙසු තෙසු තප්පහානත්ථං මන්දතික්ඛපඤ්ඤානං දිට්ඨිචරිතානං සුකරානීති තෙසං තානි ''විසුද්ධිමග්ගො''ති වුත්තානි. එත්ථ ච යථා චිත්තධම්මානම්පි තණ්හාය වත්ථුභාවො සම්භවති, තථා කායවෙදනානම්පි දිට්ඨියාති සතිපි නෙසං චතුන්නම්පි තණ්හාදිට්ඨිවත්ථුභාවෙ යො යස්සා සාතිසයපච්චයො, තං දස්සනත්ථං විසෙසග්ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තික්ඛපඤ්ඤසමථයානිකො ඔළාරිකාරම්මණං පරිග්ගණ්හන්තො තත්ථ අට්ඨත්වා ඣානං සමාපජ්ජිත්වා උට්ඨාය වෙදනං පරිග්ගණ්හාතීති වුත්තං **''ඔළාරිකාරම්මණෙ අසණ්ඨහනතො''**ති. විපස්සනායානිකස්ස පන සුඛුමෙ චිත්තෙ, ධම්මෙසු ච චිත්තං පක්ඛන්දතීති චිත්තධම්මානුපස්සනානං මන්දතික්ඛපඤ්ඤවිපස්සනායානිකානං විසුද්ධිමග්ගතා වුත්තා.

තෙසං තත්ථාති එත්ථ **තත්ථ**-සද්දස්ස **''පහානත්ථ''**න්ති එතෙන යොජනා. පරතො **තෙසං තත්ථාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. පඤ්ච කාමගුණා සවිසෙසා කායෙ ලබ්භන්තීති විසෙසෙන කායො කාමොඝස්ස වත්ථු, භවෙසු සුඛග්ගහණවසෙන භවස්සාදො හොතීති භවොඝස්ස වෙදනා වත්ථු, සන්තතිඝනග්ගහණවසෙන විසෙසතො චිත්තෙ අත්තාභිනිවෙසො හොතීති දිට්ඨොඝස්ස චිත්තං වත්ථු, ධම්මෙසු විනිබ්භොගස්ස දුක්කරත්තා, ධම්මානං ධම්මමත්තතාය දුප්පටිවිජ්ඣත්තා ච සම්මොහො හොතීති අවිජ්ජොඝස්ස ධම්මා වත්ථු, තස්මා තෙසු තෙසං පහානත්ථං චත්තාරොව වුත්තා.

එවං කායාදීනං කාමොඝාදිවත්ථුභාවකථනෙනෙව කාමයොගකාමාසවාදීනම්පි වත්ථුභාවො දීපිතො හොති ඔඝෙහි තෙසං අත්ථතො අනඤ්ඤත්තා. යදග්ගෙන ච කායො කාමොඝාදීනං වත්ථු, තදග්ගෙන අභිජ්ඣාකායගන්ථස්ස වත්ථු. ''දුක්ඛාය වෙදනාය පටිඝානුසයො අනුසෙතී''ති දුක්ඛදුක්ඛවිපරිණාමදුක්ඛසඞ්ඛාරදුක්ඛභූතා වෙදනා විසෙසෙන බ්‍යාපාදකායගන්ථස්ස වත්ථු. චිත්තෙ නිච්චග්ගහණවසෙන සස්සතස්ස අත්තනො සීලෙන සුද්ධීති ආදි පරාමසනං හොතීති සීලබ්බතපරාමාසස්ස චිත්තං වත්ථු. නාමරූපපරිච්ඡෙදෙන භූතං භූතතො අපස්සන්තස්ස භවවිභවදිට්ඨිසඞ්ඛාතො ඉදංසච්චාභිනිවෙසො හොතීති තස්ස ධම්මා වත්ථු. කායස්ස කාමුපාදානවත්ථුතා වුත්තනයාව. යදග්ගෙන හි කායො කාමොඝස්ස වත්ථු, තදග්ගෙන කාමුපාදානස්සපි වත්ථු අත්ථතො අභින්නත්තා.

සුඛවෙදනස්සාදවසෙන පරලොකනිරපෙක්ඛො ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිකං (දී. නි. 1.171; ම. නි. 1.445; 2.95, 225; 3.91, 116; සං. නි. 3.210; ධ. ස. 1221; විභ. 938) පරාමාසං උප්පාදෙතීති දිට්ඨුපාදානස්ස වෙදනා වත්ථු . චිත්තධම්මානං ඉතරුපාදානවත්ථුතා තතියචතුත්ථගන්ථයොජනායං වුත්තනයා එව. කායවෙදනානං ඡන්දදොසාගතිවත්ථුතා කාමොසබ්‍යාපාදකායගන්ථයොජනායං වුත්තනයා එව. සන්තතිඝනග්ගහණවසෙන සරාගාදිචිත්තෙ සම්මොහො හොතීති මොහාගතියා චිත්තං වත්ථු. ධම්මසභාවානවබොධෙ භයං හොතීති භයාගතියා ධම්මා වත්ථු.

ආහාරසමුදයා කායස්ස සමුදයා, ඵස්සසමුදයා වෙදනානං සමුදයො, (සං. නි. 5.408) සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති (ම. නි. 3.126; උදා. 1; විභ. 225) වචනතො කායාදීනං සමුදයභූතා කබළීකාරඵස්සමනොසඤ්චෙතනාවිඤ්ඤාණාහාරා කායාදිපරිජානනෙන පරිඤ්ඤාතා හොන්තීති ආහ **''චතුබ්බිධාහාරපරිඤ්ඤත්ථ''**න්ති. **පකරණනයොති** නෙත්තිපකරණවසෙන සුත්තන්තසංවණ්ණනානයො.

සරණවසෙනාති කායාදීනං, කුසලාදිධම්මානඤ්ච උපධාරණවසෙන. සරන්ති ගච්ඡන්ති නිබ්බානං එතායාති සතීති ඉමස්මිං අත්ථෙ එකත්තෙ එකසභාවෙ නිබ්බානෙ සමොසරණං සමාගමො **එකත්තසමොසරණං.** එතදෙව හි දස්සෙතුං **''යථා හී''**තිආදි වුත්තං.

එකනිබ්බානපවෙසහෙතුභූතො වා සමානතාය එකො සතිපට්ඨානසභාවො **එකත්තං,** තත්ථ සමොසරණං **එකත්තසමොසරණං,** තංසභාගතාව, එකනිබ්බානපවෙසහෙතුභාවං පන දස්සෙතුං **''යථා''**තිආදිමාහ. එතස්මිං අත්ථෙ සරණෙකත්තසමොසරණානි සහෙව සතිපට්ඨානෙකභාවස්ස කාරණත්තෙන වුත්තානීති දට්ඨබ්බානි, පුරිමස්මිං විසුං. **සරණවසෙනාති** වා ගමනවසෙනාති අත්ථෙ සති තදෙව ගමනං සමොසරණන්ති, සමොසරණෙ වා සති-සද්දත්ථවසෙන අවුච්චමානෙ ධාරණතාව සතීති සති-සද්දත්ථන්තරාභාවා පුරිමං සතිභාවස්ස කාරණං, පච්ඡිමං එකභාවස්සාති නිබ්බානසමොසරණෙපි සහිතානෙව තානි සතිපට්ඨානෙකභාවස්ස කාරණානි වුත්තානි හොන්ති.

''චුද්දසවිධෙන, නවවිධෙන, සොළසවිධෙන, පඤ්චවිධෙනා''ති ඉදං උපරි පාළියං (දී. නි. 2.374) ආගතානං ආනාපානපබ්බාදීනං වසෙන වුත්තං, තෙසං පන අනන්තරභෙදවසෙන, තදනුගතභෙදවසෙන ච භාවනාය අනෙකවිධතා ලබ්භතියෙව, චතූසු දිසාසු උට්ඨානකභණ්ඩසදිසතා කායානුපස්සනාදිතංතංසතිපට්ඨානභාවනානුභාවස්ස දට්ඨබ්බා.

කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා ඉතරාසං පුච්ඡානං ඉධ අසම්භවතො, නිද්දෙසාදිවසෙන දෙසෙතුකම්‍යතාය ච තථා වුත්තත්තා. **''ඉධා''**ති වුච්චමානපටිපත්තිසම්පාදකස්ස භික්ඛුනො සන්නිස්සයදස්සනං, සො චස්ස සන්නිස්සයො සාසනතො අඤ්ඤො නත්ථීති වුත්තං **''ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ''**ති. **ධම්ම...පෙ.... ලපනමෙතං** තෙසං අත්තනො සම්මුඛාභිමුඛභාවකරණත්ථං, තඤ්ච ධම්මස්ස සක්කච්චසවනත්ථං. ''ගොචරෙ භික්ඛවෙ චරථ සකෙ පෙත්තිකෙ විසයෙ''තිආදි (දී. නි. 3.80; සං. නි. 5.372) වචනතො භික්ඛුගොචරා එතෙ ධම්මා, යදිදං කායානුපස්සනාදයො. තත්ථ යස්මා කායානුපස්සනාදිපටිපත්තියා භික්ඛු හොති, තස්මා ''කායානුපස්සී විහරතී''තිආදිනා භික්ඛුං දස්සෙති භික්ඛුම්හි තංනියමතොති ආහ **''පටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනතො''**ති. සත්ථුචරියානුවිධායකත්තා, සකලසාසනසම්පටිග්ගාහකත්තා ච **සබ්බප්පකාරාය අනුසාසනියා භාජනභාවො. තස්මිං ගහිතෙති** භික්ඛුම්හි ගහිතෙ. භික්ඛුපරිසාය ජෙට්ඨභාවතො රාජගමනඤායෙන ඉතරා පරිසාපි අත්ථතො ගහිතාව හොන්තීති ආහ **''සෙසා''**තිආදි. එවං පඨමං කාරණං විභජිත්වා ඉතරම්පි විභජිතුං **''යො ච ඉම''**න්තිආදි වුත්තං.

සමං චරෙය්‍යාති කායාදි විසමචරියං පහාය කායාදීහි සමං චරෙය්‍ය. රාගාදිවූපසමෙන **සන්තො,** ඉන්ද්‍රියදමෙන **දන්තො,** චතුමග්ගනියාමෙන **නියතො,** සෙට්ඨචරිතාය **බ්‍රහ්මචාරී,** සබ්බත්ථ කායදණ්ඩාදිඔරොපනෙන **නිධාය දණ්ඩං.** අරියභාවෙ ඨිතො **සො** එවරූපො බාහිතපාපසමිතපාපභින්නකිලෙසතාහි **''බ්‍රාහ්මණො, සමණො, භික්ඛූ''**ති ච වෙදිතබ්බො.

''අයඤ්චෙව කායො, බහිද්ධා ච නාමරූප''න්තිආදීසු ඛන්ධපඤ්චකං, තථා ''සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතී''තිආදීසු (ම. නි. 1.271, 287; පාරා. 11), ''යා තස්මිං සමයෙ කායස්ස පස්සද්ධි පටිප්පස්සද්ධී''තිආදීසු ච වෙදනාදයො චෙතසිකා ඛන්ධා කායොති වුච්චන්තීති තතො විසෙසනත්ථං **''කායෙති රූපකායෙ''**ති ආහ. **කෙසාදීනඤ්ච ධම්මානන්ති** කෙසාදිසඤ්ඤිතානං භූතුපාදාධම්මානං. එවං ''වයට්ඨො සරීරට්ඨො කායට්ඨො''ති සද්දනයෙන කාය-සද්දං දස්සෙත්වා ඉදානි නිරුත්තිනයෙනපි තං දස්සෙතුං **''යථා වා''**තිආදි වුත්තං. **ආයන්තීති** උප්පජ්ජන්ති.

අසම්මිස්සතොති වෙදනාදයොපි එත්ථ සිතා, එත්ථ පටිබද්ධාති කායෙ වෙදනාදිඅනුපස්සනාපසඞ්ගෙපි ආපන්නෙ තතො අසම්මිස්සතොති අත්ථො. සමූහවිසයතාය චස්ස කාය-සද්දස්ස, සමුදායුපාදානතාය ච අසුභාකාරස්ස **''කායෙ''**ති එකවචනං, තථා ආරම්මණාදිවිභාගෙන අනෙකභෙදභින්නම්පි චිත්තං චිත්තභාවසාමඤ්ඤෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා **''චිත්තෙ''**ති එකවචනං, වෙදනා පන සුඛාදිභෙදභින්නා විසුං විසුං අනුපස්සිතබ්බාති දස්සෙන්තෙන **''වෙදනාසූ''**ති බහුවචනෙන වුත්තා, තථෙව ච නිද්දෙසො පවත්තිතො, ධම්මා ච පරොපණ්ණාසභෙදා, අනුපස්සිතබ්බාකාරෙන ච අනෙකභෙදා එවාති තෙපි බහුවචනවසෙනෙව වුත්තා.

අවයවීගාහසමඤ්ඤාතිධාවනසාරාදානාභිනිවෙසනිසෙධනත්ථං කායං අඞ්ගපච්චඞ්ගෙහි, තානි ච කෙසාදීහි, කෙසාදිකෙ ච භූතුපාදායරූපෙහි විනිබ්භුඤ්ජන්තො **"තථා න කායෙ"**තිආදිමාහ. පාසාදාදිනගරාවයවසමූහෙ අවයවීවාදිනොපි අවයවීගාහං න කරොන්ති, "නගරං නාම කොචි අත්ථො අත්ථී"ති පන කෙසඤ්චි සමඤ්ඤාතිධාවනං සියාති ඉත්ථිපුරිසාදිසමඤ්ඤාතිධාවනෙ නගරනිදස්සනං වුත්තං. අඞ්ගපච්චඞ්ගසමූහො, කෙසලොමාදිසමූහො, භූතුපාදායසමූහො ච යථාවුත්තසමූහො, තබ්බිනිමුත්තො කායොපි නාම කොචි නත්ථි, පගෙව ඉත්ථිආදයොති ආහ **"කායො වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා අඤ්ඤො වා කොචි ධම්මො දිස්සතී"**ති. **"කොචි ධම්මො"**ති ඉමිනා සත්තජීවාදිං පටික්ඛිපති, අවයවී පන කායපටික්ඛෙපෙනෙව පටික්ඛිත්තොති. යදි එවං කථං කායාදිසමඤ්ඤාතිධාවනානීති ආහ **"යථාවුත්තධම්ම...පෙ.... කරොන්තී"**ති. **තථා තථාති** කායාදිආකාරෙන.

යං පස්සතීති යං ඉත්ථිං, පුරිසං වා පස්සති. නනු චක්ඛුනා ඉත්ථිපුරිසදස්සනං නත්ථීති? සච්චමෙතං, "ඉත්ථිං පස්සාමි, පුරිසං පස්සාමී"ති පන පවත්තසඤ්ඤාය වසෙන "යං පස්සතී"ති වුත්තං මිච්ඡාදස්සනෙන වා දිට්ඨියා **යං පස්සති, න තං දිට්ඨං** තං රූපායතනං න හොතීති අත්ථො විපරීතග්ගාහවසෙන මිච්ඡාපරිකප්පිතරූපත්තා. අථ වා **තං** කෙසාදිභූතුපාදායසමූහසඞ්ඛාතං **දිට්ඨං න** හොති, අචක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා **දිට්ඨං වා තං න** හොති. **යං දිට්ඨං, තං න පස්සතීති** යං රූපායතනං කෙසාදිභූතුපාදායසමූහසඞ්ඛාතං දිට්ඨං, තං පඤ්ඤාචක්ඛුනා භූතතො න පස්සතීති අත්ථො. **අපස්සං බජ්ඣතෙති** ඉමං අත්තභාවං යථාභූතං පඤ්ඤාචක්ඛුනා අපස්සන්තො "එතං මම, එසො හමස්මි, එසො මෙ අත්තා"ති කිලෙසබන්ධනෙන බජ්ඣති.

න අඤ්ඤධම්මානුපස්සීති න අඤ්ඤසභාවානුපස්සී, අසුභාදිතො අඤ්ඤාකාරානුපස්සී න හොතීති අත්ථො. **"කිං වුත්තං හොතී"**තිආදිනා තං එවත්ථං පාකටං කරොති. **පථවීකායන්ති** කෙසාදිකොට්ඨාසං පථවිං ධම්මසමූහත්තා "කායො"ති වදති, ලක්ඛණපථවිමෙව වා අනෙකප්පභෙදං සකලසරීරගතං, පුබ්බාපරියභාවෙන ච පවත්තමානං සමූහවසෙන ගහෙත්වා "කායො"ති වදති. **"ආපොකාය"**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො.

එවං ගහෙතබ්බස්සාති "අහං මම"න්ති එවං අත්තත්තනියභාවෙන අන්ධබාලෙහි ගහෙතබ්බස්ස.

ඉදානි සත්තන්නං අනුපස්සනාකාරානම්පි වසෙන කායානුපස්සනං දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **අනිච්චතො අනුපස්සතීති** චතුසමුට්ඨානිකං කායං "අනිච්ච"න්ති අනුපස්සති, එවං පස්සන්තො එවඤ්චස්ස අනිච්චාකාරම්පි "අනුපස්සතී"ති වුච්චති. තථාභූතස්ස චස්ස නිච්චග්ගාහස්ස ලෙසොපි න හොතීති වුත්තං **"නො නිච්චතො"**ති. තථා හෙස "නිච්චසඤ්ඤං පජහතී"ති (පටි. ම. 3.35) වුත්තො. එත්ථ ච "අනිච්චතො එව අනුපස්සතී"ති එව-කාරො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති තෙන නිවත්තිතමත්ථං දස්සෙතුං "නො නිච්චතො"ති වුත්තං. න චෙත්ථ දුක්ඛතො අනුපස්සනාදිනිවත්තනං ආසඞ්කිතබ්බං පටියොගීනිවත්තනපරත්තා එව-කාරස්ස, උපරි දෙසනාරුළ්හත්තා ච තාසං. **"දුක්ඛතො අනුපස්සතී"**තිආදීසුපි එසෙව නයො. අයං පන විසෙසො – අනිච්චස්ස දුක්ඛත්තා තමෙව ච කායං දුක්ඛතො අනුපස්සති, දුක්ඛස්ස අනත්තත්තා අනත්තතො අනුපස්සති. යස්මා පන යං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, න තං අභිනන්දිතබ්බං, යඤ්ච න අභිනන්දිතබ්බං, න තත්ථ රඤ්ජිතබ්බං, තස්මා වුත්තං **"නිබ්බින්දති, නො නන්දති. විරජ්ජති, නො රජ්ජතී"**ති. සො එවං අරජ්ජන්තො රාගං **නිරොධෙති, නො සමුදෙති** සමුදයං න කරොතීති අත්ථො. එවං පටිපන්නො ච **පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති.** අයඤ්හි අනිච්චාදිඅනුපස්සනා තදඞ්ගවසෙන සද්ධිං කායං තන්නිස්සයඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසානං පරිච්චජනතො, සඞ්ඛතදොසදස්සනෙන තබ්බිපරීතෙ නිබ්බානෙ තන්නින්නතාය පක්ඛන්දනතො "පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො චෙව පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො චා"ති වුච්චති, තස්මා තාය සමන්නාගතො භික්ඛු වුත්තනයෙන කිලෙසෙ පරිච්චජති, නිබ්බානෙ ච පක්ඛන්දති, තථාභූතො ච නිබ්බත්තනවසෙන කිලෙසෙ න ආදියති, නාපි අදොසදස්සිතාවසෙන සඞ්ඛතාරම්මණං, තෙන වුත්තං "පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියතී"ති. ඉදානිස්ස තාහි අනුපස්සනාහි යෙසං ධම්මානං පහානං හොති, තං දස්සෙතුං **"අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජහතී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **නිච්චසඤ්ඤන්ති** "සඞ්ඛාරා නිච්චා"ති එවං පවත්තං විපරීතසඤ්ඤං. දිට්ඨිචිත්තවිපල්ලාසප්පහානමුඛෙනෙව සඤ්ඤාවිපල්ලාසප්පහානන්ති සඤ්ඤාග්ගහණං, සඤ්ඤාසීසෙන වා තෙසම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. **නන්දින්ති** සප්පීතිකතණ්හං. සෙසං වුත්තනයමෙව.

"විහරතී"ති ඉමිනා කායානුපස්සනාසමඞ්ගිනො ඉරියාපථවිහාරො වුත්තොති ආහ **"ඉරියතී"**ති, ඉරියාපථං පවත්තෙතීති අත්ථො. ආරම්මණකරණවසෙන අභිබ්‍යාපනතො **"තීසු භවෙසූ"**ති වුත්තං, උප්පජ්ජනවසෙන පන කිලෙසා පරිත්තභූමකා එවාති. යදිපි කිලෙසානං පහානං ආතාපනන්ති තං සම්මාදිට්ඨිආදීනම්පි අත්ථෙව, ආතප්ප-සද්දො විය පන ආතාපසද්දො වීරියෙයෙව නිරුළ්හොති වුත්තං **"වීරියස්සෙතං නාම"**න්ති. අථ වා පටිපක්ඛප්පහානෙ සම්පයුත්තධම්මානං අබ්භුස්සහනවසෙන පවත්තමානස්ස වීරියස්ස සාතිසයං තදාතාපනන්ති වීරියමෙව තථා වුච්චති, න අඤ්ඤෙ ධම්මා. **ආතාපීති** චායමීකාරො පසංසාය, අතිසයස්ස වා දීපකොති ආතාපීගහණෙන සම්මප්පධානසමඞ්ගිතං දස්සෙති. සම්මා, සමන්තතො, සාමඤ්ච පජානන්තො **සම්පජානො,** අසම්මිස්සතො වවත්ථානෙ අඤ්ඤධම්මානුපස්සිතාභාවෙන සම්මා අවිපරීතං, සබ්බාකාරපජානනෙන සමන්තතො, උපරූපරි විසෙසාවහභාවෙන පවත්තියා සාමං පජානන්තොති අත්ථො . යදි පඤ්ඤාය අනුපස්සති, කථං සතිපට්ඨානතාති ආහ **"න හී"**තිආදි. **සබ්බත්ථිකන්ති** සබ්බත්ථ භවං සබ්බත්ථ ලීනෙ, උද්ධතෙ ච චිත්තෙ ඉච්ඡිතබ්බත්තා. සබ්බෙ වා ලීනෙ, උද්ධතෙ ච භාවෙතබ්බා බොජ්ඣඞ්ගා අත්ථිකා එතායාති **සබ්බත්ථිකා.** සතියා ලද්ධුපකාරාය එව පඤ්ඤාය එත්ථ යථාවුත්තෙ **කායෙ** කම්මට්ඨානිකො භික්ඛු **කායානුපස්සී විහරති. අන්තො සඞ්ඛෙපො** අන්තොඔලීයනො, කොසජ්ජන්ති අත්ථො.

උපායපරිග්ගහෙති එත්ථ සීලවිසොධනාදි, ගණනාදි, උග්ගහකොසල්ලාදි ච උපායො, තබ්බිපරියායතො **අනුපායො** වෙදිතබ්බො. යස්මා ච උපට්ඨිතස්සති යථාවුත්තං උපායං න පරිච්චජති, අනුපායඤ්ච න උපාදියති, තස්මා වුත්තං **"මුට්ඨස්සති ...පෙ.... අසමත්ථො හොතී"**ති. **තෙනාති** උපායානුපායානං පරිග්ගහපරිවජ්ජනෙසු, පරිච්චාගාපරිග්ගහෙසු ච අසමත්ථභාවෙන. **අස්ස** යොගිනො.

යස්මා සතියෙවෙත්ථ සතිපට්ඨානං වුත්තං, තස්මාස්ස සම්පයුත්තධම්මා වීරියාදයො අඞ්ගන්ති ආහ **"සම්පයොගඞ්ගඤ්චස්ස දස්සෙත්වා"**ති. **අඞ්ග**-සද්දො චෙත්ථ කාරණපරියායො දට්ඨබ්බො. සතිග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ සමාධිස්සාපි ගහණං දට්ඨබ්බං තස්සා සමාධික්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතත්තා. යස්මා වා සතිසීසෙනායං දෙසනා. න හි කෙවලාය සතියා කිලෙසප්පහානං සම්භවති, නිබ්බානාධිගමො වා, නාපි කෙවලා සති පවත්තති, තස්මාස්ස ඣානදෙසනායං සවිතක්කාදිවචනස්ස විය සම්පයොගඞ්ගදස්සනතාති අඞ්ග-සද්දස්ස අවයවපරියායතා දට්ඨබ්බා. **පහානඞ්ගන්ති** "විවිච්චෙව කාමෙහී"තිආදීසු (දී. නි. 1.226; ම. නි. 1.271, 287, 297; සං. නි. 2.152; අ. නි. 4.123; පාරා. 11) විය පහාතබ්බඞ්ගං **දස්සෙතුං.** යස්මා එත්ථ ලොකියමග්ගො අධිප්පෙතො, න ලොකුත්තරමග්ගො, තස්මා පුබ්බභාගියමෙව විනයං දස්සෙන්තො **"තදඞ්ගවිනයෙන වා වික්ඛම්භනවිනයෙන වා"**ති ආහ. **තෙසං ධම්මානන්ති** වෙදනාදිධම්මානං. තෙසඤ්හි තත්ථ අනධිප්පෙතත්තා **"අත්ථුද්ධාරනයෙනෙතං වුත්ත"**න්ති වුත්තං. **තත්ථාති** විභඞ්ගෙ. **එත්ථාති** "ලොකෙ"ති එතස්මිං පදෙ.

අවිසෙසෙන ද්වීහිපි නීවරණප්පහානං වුත්තන්ති කත්වා පුන එකෙකෙන වුත්තං පහානවිසෙසං දස්සෙතුං **"විසෙසෙනා"**ති ආහ. අථ වා "විනෙය්‍ය නීවරණානී"ති අවත්වා අභිජ්ඣාදොමනස්සවිනයවචනස්ස පයොජනං දස්සෙන්තො **"විසෙසෙනා"**තිආදිමාහ. කායානුපස්සනාභාවනාය හි උජුවිපච්චනීකානං අනුරොධවිරොධාදීනං පහානදස්සනං එතස්ස පයොජනන්ති. **කායසම්පත්තිමූලකස්සාති** රූපබලයොබ්බනාරොග්‍යාදිසරීරසම්පදානිමිත්තස්ස. වුත්තවිපරියායතො **කායවිපත්තිමූලකො විරොධො** වෙදිතබ්බො. **කායභාවනායාති** කායානුපස්සනාභාවනාය. සා හි ඉධ කායභාවනාති අධිප්පෙතා. **සුභසුඛභාවාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන මනුඤ්ඤනිච්චතාදිසඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **අසුභාසුඛභාවාදීනන්ති** එත්ථ පන **ආදි**-සද්දෙන අමනුඤ්ඤඅනිච්චතාදීනං. **තෙනාති** අනුරොධාදිප්පහානවචනෙන. **"යොගානුභාවො හී"**තිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස පාකටකරණං. යොගානුභාවො හි භාවනානුභාවො. **යොගසමත්ථොති** යොගමනුයුඤ්ජිතුං සමත්ථො. පුරිමෙන හි "අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො"තිආදිවචනෙන භාවනං අනුයුත්තස්ස ආනිසංසො වුත්තො, දුතියෙන භාවනං අනුයුඤ්ජන්තස්ස පටිපත්ති. න හි අනුරොධවිරොධාදීහි උපද්දුතස්ස භාවනා ඉජ්ඣති.

අනුපස්සීති එත්ථාති "අනුපස්සී"ති එතස්මිං පදෙ ලබ්භමානාය **අනුපස්සනාය** අනුපස්සනාජොතනාය **කම්මට්ඨානං වුත්තන්ති** එවමත්ථො දට්ඨබ්බො, අඤ්ඤථා "අනුපස්සනායා"ති කරණවචනං න යුජ්ජෙය්‍ය. අනුපස්සනා එව හි කම්මට්ඨානං, න එත්ථ ආරම්මණං අධිප්පෙතං, යුජ්ජති වා. කායපරිහරණං වුත්තන්ති සම්බන්ධො. කම්මට්ඨානපරිහරණස්ස චෙත්ථ අත්ථසිද්ධත්තා **"කායපරිහරණ"**න්ත්වෙව වුත්තං. කම්මට්ඨානිකස්ස හි කායපරිහරණං යාවදෙව කම්මට්ඨානං පරිහරණත්ථන්ති. කම්මට්ඨානපරිහරණස්ස වා "ආතාපී"තිආදිනා (දී. නි. 2.373) වුච්චමානත්තා **"කායපරිහරණ"**න්ත්වෙව වුත්තං. කායග්ගහණෙන වා නාමකායස්සාපි ගහණං, න රූපකායස්සෙව, තෙනෙව කම්මට්ඨානපරිහරණම්පි සඞ්ගහිතං හොති, එවඤ්ච කත්වා "විහරතීති එත්ථ වුත්තවිහාරෙනා"ති **එත්ථ**ග්ගහණඤ්ච සමත්ථිතං හොති "කායානුපස්සී විහරතී"ති විහාරස්ස විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. **"ආතාපී"**තිආදි පන සඞ්ඛෙපතො වුත්තස්ස කම්මට්ඨානපරිහරණස්ස සහ සාධනෙන විත්ථාරෙත්වා දස්සනං. **ආතාපෙනාති** ආතාපග්ගහණෙන. **"සතිසම්පජඤ්ඤෙනා"**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානන්ති** බුද්ධානුස්සති, මෙත්තා, මරණස්සති , අසුභභාවනා ච. ඉදඤ්හි චතුක්කං යොගිනා පරිහරියමානං "සබ්බත්ථකකම්මට්ඨාන"න්ති වුච්චති, සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානානුයොගස්සාරක්ඛභූතත්තා සතිසම්පජඤ්ඤබලෙන අවිච්ඡින්නස්ස පරිහරිතබ්බත්තා සතිසම්පජඤ්ඤග්ගහණෙන තස්ස වුත්තතා වුත්තා. **සතියා වා සමථො** වුත්තො තස්සා සමාධික්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතත්තා.

විභඞ්ගෙ(විභ. කායානුපස්සනානිද්දෙසෙ) පන අත්ථො වුත්තොති යොජනා. **තෙනාති** සද්දත්ථං අනාදියිත්වා භාවත්ථස්සෙව විභජනවසෙන පවත්තෙන විභඞ්ගපාඨෙන **සහ. අට්ඨකථානයොති** සද්දත්ථස්සාපි විවරණවසෙන යථාරහං වුත්තො අත්ථසංවණ්ණනානයො. **යථා සංසන්දතීති** යථා අත්ථතො, අධිප්පායතො ච අවිලොමෙන්තො අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙති, එවං **වෙදිතබ්බො.**

වෙදනාදීනං පුන වචනෙති එත්ථ නිස්සයපච්චයභාවවසෙන චිත්තධම්මානං වෙදනාසන්නිස්සිතත්තා, පඤ්චවොකාරභවෙ අරූපධම්මානං රූපපටිබද්ධවුත්තිතො ච වෙදනාය කායාදිඅනුපස්සනාප්පසඞ්ගෙපි ආපන්නෙ තතො අසම්මිස්සතො වවත්ථානං දස්සනත්ථං, ඝනවිනිබ්භොගාදිදස්සනත්ථඤ්ච දුතියං වෙදනාග්ගහණං, තෙන න වෙදනායං කායානුපස්සී, චිත්තධම්මානුපස්සී වා, අථ ඛො වෙදනානුපස්සී එවාති වෙදනාසඞ්ඛාතෙ වත්ථුස්මිං වෙදනානුපස්සනාකාරස්සෙව දස්සනෙන අසම්මිස්සතො වවත්ථානං දස්සිතං හොති. තථා "යස්මිං සමයෙ සුඛා වෙදනා, න තස්මිං සමයෙ දුක්ඛා, අදුක්ඛමසුඛා වා වෙදනා, යස්මිං වා පන සමයෙ දුක්ඛා, අදුක්ඛමසුඛා වා වෙදනා, න තස්මිං සමයෙ ඉතරා වෙදනා"ති වෙදනාභාවසාමඤ්ඤෙ අවත්වා තං තං වෙදනං විනිබ්භුජිත්වා දස්සනෙන ඝනවිනිබ්භොගො ධුවභාවවිවෙකො දස්සිතො හොති, තෙන තාසං ඛණමත්තාවට්ඨානදස්සනෙන අනිච්චතාය , තතො

එව දුක්ඛතාය, අනත්තතාය ච දස්සනං විභාවිතං හොති. **ඝනවිනිබ්භොගාදීති ආදි**-සද්දෙන අයම්පි අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයඤ්හි වෙදනාය වෙදනානුපස්සී එව, න අඤ්ඤධම්මානුපස්සී. කිං වුත්තං හොති – යථා නාම බාලො අමණිසභාවෙපි උදකපුබ්බුළකෙ මණිආකාරානුපස්සී හොති, න එවං අයං පීතිරමණීයෙපි වෙදයිතෙ, පගෙව ඉතරස්මිං මනුඤ්ඤාකාරානුපස්සී, අථ ඛො ඛණපභඞ්ගුරතාය, අවසවත්තිතාය කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතාය ච අනිච්චඅනත්තඅසුභාකාරානුපස්සී, විපරිණාමදුක්ඛතාය, සඞ්ඛාරදුක්ඛතාය ච විසෙසතො දුක්ඛානුපස්සී යෙවාති. එවං චිත්ත ධම්මෙසුපි යථාරහං පුනවචනෙ පයොජනං වත්තබ්බං. **ලොකියා එව සම්මසනවාරස්ස** අධිප්පෙතත්තා. **"කෙවලං පනිධා"**තිආදිනා "ඉධ එත්තකං වෙදිතබ්බ"න්ති වෙදිතබ්බපරිච්ඡෙදං දස්සෙති. **"එස නයො"**ති ඉමිනා යථා චිත්තං, ධම්මා ච අනුපස්සිතබ්බා, තථා තානි අනුපස්සන්තො චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සීති වෙදිතබ්බොති ඉමමත්ථං අතිදිසති. **දුක්ඛතොති** දුක්ඛසභාවතො, දුක්ඛන්ති අනුපස්සිතබ්බාති අත්ථො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

යො සුඛං දුක්ඛතො අද්දාති යො භික්ඛු සුඛං වෙදනං විපරිණාමදුක්ඛතාය "දුක්ඛා"ති පඤ්ඤාචක්ඛුනා අද්දක්ඛි. **දුක්ඛං අද්දක්ඛි සල්ලතොති** දුක්ඛං වෙදනං පීළාජනනතො, අන්තොතුදනතො, දුන්නීහරණතො ච සල්ලතො අද්දක්ඛි පස්සි. **අදුක්ඛමසුඛන්ති** උපෙක්ඛාවෙදනං. **සන්තන්ති** සුඛදුක්ඛානි විය අනොළාරිකතාය, පච්චයවසෙන වූපසන්තසභාවතාය ච සන්තං. **අනිච්චතොති** හුත්වාඅභාවතො, උදයවයවන්තතො, තාවකාලිකතො, නිච්චපටිපක්ඛතො ච "අනිච්ච"න්ති යො අද්දක්ඛි. **ස වෙ සම්මද්දසො භික්ඛු** එකංසෙන, පරිබ්‍යත්තං වා වෙදනාය සම්මාපස්සනකොති අත්ථො.

දුක්ඛාතිපීති සඞ්ඛාරදුක්ඛතාය දුක්ඛා ඉතිපි. **තං දුක්ඛස්මින්ති** සබ්බං තං වෙදයිතං දුක්ඛස්මිං අන්තොගධං පරියාපන්නං වදාමි සඞ්ඛාරදුක්ඛතානතිවත්තනතො. **සුඛදුක්ඛතොපි චාති** සුඛාදීනං ඨිතිවිපරිණාමඤාණසුඛතාය, විපරිණාමඨිතිඅඤ්ඤාණදුක්ඛතාය ච වුත්තත්තා තිස්සොපි ච සුඛතො, තිස්සොපි ච දුක්ඛතො **අනුපස්සිතබ්බාති** අත්ථො. සත්ත අනුපස්සනා හෙට්ඨා පකාසිතා එව. **සෙසන්ති** යථාවුත්තං සුඛාදිවිභාගතො සෙසං සාමිසනිරාමිසාදිභෙදං වෙදනානුපස්සනායං වත්තබ්බං.

ආරම්මණ...පෙ.... භෙදානන්ති රූපාදිආරම්මණනානත්තස්ස නීලාදිතබ්භෙදස්ස, ඡන්දාදිඅධිපතිනානත්තස්ස හීනාදිතබ්භෙදස්ස, ඤාණඣානාදිසහජාතනානත්තස්ස සසඞ්ඛාරිකාසඞ්ඛාරිකසවිතක්කාදිතබ්භෙදස්ස, කාමාවචරාදිභූමිනානත්තස්ස උක්කට්ඨමජ්ඣිමාදිතබ්භෙදස්ස, කුසලාදිකම්මනානත්තස්ස දෙවගතිසංවත්තනියතාදිතබ්භෙදස්ස, කණ්හසුක්කවිපාකනානත්තස්ස දිට්ඨධම්මවෙදනීයතාදිතබ්භෙදස්ස, පරිත්තභූමකාදිකිරියානානත්තස්ස තිහෙතුකාදිතබ්භෙදස්ස වසෙන අනුපස්සිතබ්බන්ති යොජනා. **ආදි**-සද්දෙන සවත්ථුකාවත්ථුකාදිනානත්තස්ස පුග්ගලත්තයසාධාරණාදිතබ්භෙදස්ස ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණානන්ති** ඵුසනාදිතංතංලක්ඛණානඤ්චෙව අනිච්චතාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණානඤ්ච වසෙනාති යොජනා. **සුඤ්ඤතධම්මස්සාති** අනත්තතාසඞ්ඛාතසුඤ්ඤතාසභාවස්ස. යං විභාවෙතුං **අභිධම්මෙ**"තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති, ඛන්ධා හොන්තී"තිආදිනා (ධ. ස. 121) සුඤ්ඤතාවාරදෙසනා පවත්තා, තං පහීනමෙව පුබ්බෙ පහීනත්තා, තස්මා තස්ස තස්ස පුන පහානං න වත්තබ්බං. න හි කිලෙසා පහීයමානා ආරම්මණවිභාගෙන පහීයන්ති අනාගතානංයෙව උප්පජ්ජනාරහානං පහාතබ්බත්තා, තස්මා අභිජ්ඣාදීනං එකත්ථ පහානං වත්වා ඉතරත්ථ න වත්තබ්බං එවාති ඉමමත්ථං දස්සෙති **"කාමඤ්චෙත්ථා"**තිආදිනා. අථ වා මග්ගචිත්තක්ඛණෙ එකත්ථ පහීනං සබ්බත්ථ පහීනමෙව හොතීති විසුං විසුං පහානං න වත්තබ්බං. මග්ගෙන හි පහීනාති වත්තබ්බතං අරහන්ති. තත්ථ පුරිමාය චොදනාය නානාපුග්ගලපරිහාරො, න හි එකස්ස පහීනං තතො අඤ්ඤස්ස පහීනං නාම හොති. පච්ඡිමාය නානාචිත්තක්ඛණිකපරිහාරො. **නානාචිත්තක්ඛණෙති** හි ලොකියමග්ගචිත්තක්ඛණෙති අධිප්පායො. පුබ්බභාගමග්ගො හි ඉධාධිප්පෙතො. ලොකියභාවනාය ච කායෙ පහීනං න වෙදනාදීසු වික්ඛම්භිතං හොති. යදිපි නප්පවත්තෙය්‍ය, පටිපක්ඛභාවනාය සුප්පහීනත්තා තත්ථ සා "අභිජ්ඣාදොමනස්සස්ස අප්පවත්තී"ති න වත්තබ්බා, තස්මා පුනපි තප්පහානං වත්තබ්බමෙව. **එකත්ථ පහීනං සෙසෙසුපි පහීනං හොතීති** ලොකුත්තරසතිපට්ඨානභාවනං, ලොකියභාවනාය වා සබ්බත්ථ අප්පවත්තිමත්තං සන්ධාය වුත්තං. "පඤ්චපි ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො"ති (විභ. 362, 364, 366) හි **විභඞ්ගෙ**චතූසුපි ඨානෙසු වුත්තන්ති.

උද්දෙසවාරවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

කායානුපස්සනා

ආනාපානපබ්බවණ්ණනා

374. **ආරම්මණවසෙනාති** අනුපස්සිතබ්බකායාදිආරම්මණවසෙන. **චතුධා භින්දිත්වාති** උද්දෙසවසෙන චතුධා භින්දිත්වා. **තතො** චතුබ්බිධසතිපට්ඨානතො එකෙකං සතිපට්ඨානං ගහෙත්වා කායං විභජන්තොති පාඨසෙසො.

කථඤ්චාති එත්ථ **කථන්ති** පකාරපුච්ඡා, තෙන නිද්දිසියමානෙ කායානුපස්සනාපකාරෙ පුච්ඡති. **ච**-සද්දො බ්‍යතිරෙකො, තෙන උද්දෙසවාරෙන අපාකටං නිද්දෙසවාරෙන විභාවියමානං විසෙසං ජොතෙති. බාහිරකෙසුපි ඉතො එකදෙසස්ස සම්භවතො **සබ්බප්පකාරග්ගහණං** කතං **"සබ්බප්පකාරකායානුපස්සනානිබ්බත්තකස්සා"**ති, තෙන යෙ

ඉමෙ ආනාපානපබ්බාදිවසෙන ආගතා චුද්දසප්පකාරා, තදන්තොගධා ච අජ්ඣත්තාදිඅනුපස්සනාප්පකාරා, තථා කායගතාසතිසුත්තෙ (ම. නි. 3.153) වුත්තා කෙසාදිවණ්ණසණ්ඨානකසිණාරම්මණචතුක්කජ්ඣානප්පකාරා, ලොකියාදිප්පකාරා ච, තෙ සබ්බෙපි අනවසෙසතො සඞ්ගණ්හාති. ඉමෙ ච පකාරා ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ, න ඉතො බහිද්ධාති වුත්තං **‘‘සබ්බප්පකාර...පෙ.... පටිසෙධනො චා’’**ති. තත්ථ **තථාභාවපටිසෙධනොති** සබ්බප්පකාරකායානුපස්සනානිබ්බත්තකස්ස පුග්ගලස්ස අඤ්ඤසාසනස්ස නිස්සයභාවපටිසෙධනො, එතෙන **ඉධ භික්ඛවෙති** එත්ථ ඉධ-සද්දො අන්තොගධඑවසද්දත්ථොති දස්සෙති. සන්ති හි එකපදානිපි අවධාරණානි යථා ‘‘වායුභක්ඛො’’ති. තෙනාහ **‘‘ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො’’**තිආදි. පරිපුණ්ණසමණප්පකරණධම්මො හි සො පුග්ගලො, යො සබ්බප්පකාරකායානුපස්සනානිබ්බත්තකො. **පරප්පවාදාති** පරෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං නානප්පකාරා වාදා තිත්ථායතනානි.

අරඤ්ඤාදිකස්සෙව භාවනානුරූපසෙනාසනතං දස්සෙතුං **‘‘ඉමස්සහී’’**තිආදි වුත්තං. දුද්දමො දමථං අනුපගතො ගොණො **කූටගොණො.** දොහනකාලෙ යථා ථනෙහි අනවසෙසතො ඛීරං න පග්ඝරති, එවං දොහපටිබන්ධිනී **කූටධෙනු.** රූප-සද්දාදිකෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනකඅස්සාදො **රූපාරම්මණාදිරසො. පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණන්ති** පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ, අනාදිමති වා සංසාරෙ පරිචිතාරම්මණං. **නිබන්ධෙය්‍යාති** බන්ධෙය්‍ය. **සතියාති** සම්මදෙව කම්මට්ඨානස්ස සල්ලක්ඛණවසෙන පවත්තාය සතියා. **ආරම්මණෙති** කම්මට්ඨානාරම්මණෙ. **දළ්හන්ති** ථිරං, යථා සතොකාරිස්ස උපචාරප්පනාභෙදො සමාධි ඉජ්ඣති, තථා ථාමගතං කත්වාති අත්ථො.

විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානන්ති සබ්බෙසං බුද්ධානං, එකච්චානං පච්චෙකබුද්ධානං, බුද්ධසාවකානඤ්ච විසෙසාධිගමස්ස අඤ්ඤෙන කම්මට්ඨානෙන අධිගතවිසෙසානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරස්ස පදට්ඨානභූතං.

වත්ථුවිජ්ජාචරියො විය භගවා යොගීනං අනුරූපනිවාසට්ඨානුපදිසනතො. **භික්ඛු දීපිසදිසො** අරඤ්ඤෙ එකකො විහරිත්වා පටිපක්ඛනිම්මථනවසෙන ඉච්ඡිතත්ථසාධනතො **ඵලමුත්තමන්ති** සාමඤ්ඤඵලං සන්ධාය වදති. **පරක්කමජවයොග්ගභූමින්ති** භාවනුස්සාහජවස්ස යොග්ගකරණභූමිභූතං.

අද්ධානවසෙන පවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං වසෙන දීඝං වා අස්සසන්තො, ඉත්තරවසෙන පවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං වසෙන රස්සං වා අස්සසන්තොති යොජනා. **එවං සික්ඛතොති** අස්සාසපස්සාසානං දීඝරස්සතාපජානනසබ්බකායප්පටිසංවෙදනඔළාරිකොළාරිකපටිප්පස්සම්භනවසෙන භාවනං සික්ඛතො, තථාභූතො වා හුත්වා තිස්සො සික්ඛා පවත්තයතො. **අස්සාසපස්සාසනිමිත්තෙති** අස්සාසපස්සාසසන්නිස්සයෙන උපට්ඨිතපටිභාගනිමිත්තෙ. **අස්සාසපස්සාසෙ පරිග්ගණ්හාති** රූපමුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිසන්තො, යො ‘‘අස්සාසපස්සාසකම්මිකො’’ති වුත්තො. **ඣානඞ්ගානි පරිග්ගණ්හාති** අරූපමුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිසන්තො. **වත්ථු නාම කරජකායො** චිත්තචෙතසිකානං පවත්තිට්ඨානභාවතො. **අඤ්ඤො සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථීති** විසුද්ධිදිට්ඨී ‘‘තයිදං ධම්මමත්තං, න අහෙතුකං, නාපි ඉස්සරාදිවිසමහෙතුකං, අථ ඛො අවිජ්ජාදිහෙතුක’’න්ති අද්ධාත්තයෙපි කඞ්ඛාවිතරණෙන **විතිණ්ණකඞ්ඛො.** ‘‘යං කිඤ්චි භික්ඛු රූප’’න්තිආදිනා (ම. නි. 1.361; 2.113; 3.86, 89; පටි. ම. 1.54) නයෙන කලාපසම්මසනවසෙන **තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා.** උදයබ්බයානුපස්සනාදිවසෙන **විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො. අනුක්කමෙන** මග්ගපටිපාටියා.

‘‘පරස්ස වා අස්සාසපස්සාසකායෙ’’ති ඉදං සම්මසනවාරවසෙනායං පාළි පවත්තාති කත්වා වුත්තං, සමථවසෙන පන පරස්ස අස්සාසපස්සාසකායෙ අප්පනානිමිත්තුප්පත්ති එව නත්ථි. **අට්ඨපෙත්වාති** අන්තරන්තරා න ඨපෙත්වා. **අපරාපරං සඤ්චරණකාලොති** අජ්ඣත්තබහිද්ධාධම්මෙසුපි නිරන්තරං වා භාවනාය පවත්තනකාලො **කථිතො. එකස්මිං කාලෙ පනිදං උභයං න ලබ්භතීති** ‘‘අජ්ඣත්තං, බහිද්ධා’’ති ච වුත්තං ඉදං ධම්මද්වයං ඝටිතං එකස්මිං කාලෙ එකතො ආරම්මණභාවෙන න ලබ්භති, එකජ්ඣං ආලම්බිතුං න සක්කාති අත්ථො.

සමුදෙති එතස්මාති **සමුදයො,** සො එව කාරණට්ඨෙන ධම්මොති **සමුදයධම්මො.** අස්සාසපස්සාසානං උප්පත්තිහෙතු කරජකායාදි, තස්ස අනුපස්සනසීලො **සමුදයධම්මානුපස්සී,** තං පන සමුදයධම්මං උපමාය දස්සෙන්තො **‘‘යථා නාමා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **භස්තන්ති** රුත්තිං. **ගග්ගරනාළින්ති** උක්කාපනාළිං. **තෙති** කරජකායාදිකෙ. යථා අස්සාසපස්සාසකායො කරජකායාදිසම්බන්ධී තංනිමිත්තතාය, එවං කරජකායාදයොපි අස්සාසපස්සාසකායසම්බන්ධිනො තංනිමිත්තභාවෙනාති ‘‘සමුදයධම්මා කායස්මි’’න්ති වත්තබ්බතං ලභන්තීති වුත්තං **‘‘සමුදය...පෙ.... වුච්චති’’**ති. පකතිවාචී වා **ධම්ම**-සද්දො ‘‘ජාතිධම්මාන’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.131; 3.310; පටි. ම. 1.33) විය්‍යාති කායස්ස පච්චයසමවායෙ උප්පජ්ජනකපකතිකායානුපස්සී වා ‘‘සමුදයධම්මානුපස්සී’’ති වුත්තො. තෙනාහ ‘‘කරජකායඤ්චා’’තිආදි. එවඤ්ච කත්වා **කායස්මින්ති** භුම්මවචනං සුට්ඨුතරං යුජ්ජති.

වයධම්මානුපස්සීති එත්ථ අහෙතුකත්තෙපි විනාසස්ස යෙසං හෙතුධම්මානං අභාවෙ යං න හොති, තදභාවො තස්ස අභාවස්ස හෙතු විය වොහරීයතීති උපචාරතො කරජකායාදිඅභාවො අස්සාසපස්සාසකායස්ස වයකාරණං වුත්තො.

තෙනාහ **“යථා හත්ථායා”**තිආදි . අයං තාවෙත්ථ පඨමවිකප්පවසෙන අත්ථවිභාවනා. දුතියවිකප්පවසෙන උපචාරෙන විනායෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අජ්ඣත්තබහිද්ධානුපස්සනා විය භින්නවත්ථුවිසයතාය සමුදයවයධම්මානුපස්සනාපි එකකාලෙ න ලබ්භතීති ආහ **“කාලෙන සමුදයං කාලෙන වයං අනුපස්සන්තො”**ති. ‘‘අත්ථි කායො’’ති එව-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති **“කායොව අත්ථී”**ති වත්වා අවධාරණෙන නිවත්තිතං දස්සෙන්තො **“න සත්තො”**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යො රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය, පරෙසඤ්ච සජ්ජාපනට්ඨෙන, සත්වගුණයොගතො වා **“සත්තො”**ති පරෙහි පරිකප්පිතො, තස්ස සත්තනිකායස්ස පූරණතො ච චවනුපපජ්ජනධම්මතාය ගලනතො ච **“පුග්ගලො”**ති, ඊයති සංහඤ්ඤති එත්ථ ගබ්භොති **“ඉත්ථී”**ති, පුරි පුරෙ භාගෙ සෙති පවත්තතීති **“පුරිසො”**ති, ආහිතො අහං මානො එත්ථාති **“අත්තා”**ති, අත්තනො සන්තකභාවෙන **“අත්තනිය”**න්ති, පරො න හොතීති කත්වා **“අහ”**න්ති, මම සන්තකන්ති කත්වා **“මමං”**ති, වුත්තප්පකාරවිනිමුත්තො අඤ්ඤොති කත්වා **“කොචී”**ති, තස්ස සන්තකභාවෙන **“කස්සචී”**ති, විකප්පෙතබ්බො කොචි නත්ථි, කෙවලං **“කායො එව අත්ථී”**ති. දසහිපි පදෙහි අත්තත්තනියසුඤ්ඤතමෙව කායස්ස විභාවෙති. **එවන්ති** ‘‘කායොව අත්ථී’’තිආදිනා වුත්තප්පකාරෙන.

ඤාණපමාණත්ථායාති කායානුපස්සනාඤාණං පරං පමාණං පාපනත්ථාය. **සතිපමාණත්ථායාති** කායපරිග්ගාහිකං සතිං පවත්තනසතිං පරං පමාණං පාපනත්ථාය. ඉමස්ස හි වුත්තනයෙන ‘‘අත්ථි කායො’’ති අපරාපරුප්පත්තිවසෙන පච්චුපට්ඨිතා සති භියොසොසො මත්තාය තත්ථ ඤාණස්ස, සතියා ච පරිබ්‍රූහනාය හොති. තෙනාහ **“සතිසම්පජඤ්ඤානං වුඩ්ඪත්ථායා”**ති. ඉමිස්සා භාවනාය තණ්හාදිට්ඨිග්ගාහානං උජුපටිපක්ඛත්තා වුත්තං **“තණ්හා…පෙ…. විහරතී”**ති. තථාභූතො ච ලොකෙ කිඤ්චිපි ‘‘අහ’’න්ති වා ‘‘මම’’න්ති වා ගහෙතබ්බං න පස්සති, කුතො ගණ්හෙයාති ආහ **“න ච කිඤ්චී”**තිආදි. **එවම්පීති** එත්ථ පි-සද්දො හෙට්ඨා නිද්දිට්ඨස්ස තාදිසස්ස අත්ථස්ස අභාවතො අවුත්තසමුච්චයත්ථොති දස්සෙන්තො **“උපරි අත්ථං උපාදායා”**ති ආහ යථා ‘‘අන්තමසො තිරච්ඡානගතායපි, අයම්පි පාරාජිකො හොතී’’ති. (පාරා. 42) **එවන්ති** පන නිද්දිට්ඨාකාරස්ස පච්චාමසනං නිගමනවසෙන කතන්ති ආහ **“ඉමිනා පන…පෙ…. දස්සෙතී”**ති.

පුබ්බභාගසතිපට්ඨානස්ස ඉධ අධිප්පෙතත්තා වුත්තං **“සති දුක්ඛසච්ච”**න්ති. සා පන සති යස්මිං අත්තභාවෙ, තස්ස සමුට්ඨාපිකා තණ්හා, තස්සාපි සමුට්ඨාපිකා එව නාම හොති තදභාවෙ අභාවතොති ආහ **“තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා”**ති, යථා ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා’’ති (ම. නි. 3.126; උදා. 1; විභ. 484). තංවිඤ්ඤාණබීජතංසන්තතිසම්භූතො සබ්බොපි ලොකියො විඤ්ඤාණප්පබන්ධො ‘‘සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං’’ ත්වෙව වුච්චති සුත්තන්තනයෙන. **අප්පවත්තීති** අප්පවත්තිනිමිත්තං, උභින්නං අප්පවත්තියා නිමිත්තභූතොති අත්ථො. න පවත්තති එත්ථාති වා **අප්පවත්ති. “දුක්ඛපරිජානනො”**තිආදි එකන්තතො චතුකිච්චසාධනවසෙනෙව අරියමග්ගස්ස පවත්තීති දස්සෙතුං වුත්තං. අවුත්තසිද්ධො හි තස්ස භාවනාපටිවෙධො. **චතුසච්චවසෙනාති** චතුසච්චකම්මට්ඨානවසෙන. **උස්සක්කිත්වාති** විසුද්ධිපරම්පරාය ආරුහිත්වා, භාවනං උපරි නෙත්වාති අත්ථො. **නියයානමුඛන්ති** වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරණූපායො.

ආනාපානපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා

375. **ඉරියාපථවසෙනාති** ඉරියනං **ඉරියා,** කිරියා, ඉධ පන කායිකපයොගො වෙදිතබ්බො. ඉරියානං පථො පවත්තිමග්ගොති **ඉරියාපථො,** ගමනාදිවසෙන පවත්තා සරීරාවත්ථා. ගච්ඡන්තො වා හි සත්තො කායෙන කාතබ්බකිරියං කරොති ඨිතො වා නිසින්නො වා නිපන්නො වාති, තෙසං ඉරියාපථානං වසෙන, ඉරියාපථවිභාගෙනාති අත්ථො. **පුන චපරන්ති** පුන ච අපරං, යථාවුත්තආනාපානකම්මට්ඨානතො භියොපි අඤ්ඤං කායානුපස්සනාකම්මට්ඨානං කථෙමි, සුණාථාති වා අධිප්පායො . **“ගච්ඡන්තො වා”**තිආදි ගමනාදිමත්තජානනස්ස, ගමනාදිගතවිසෙසජානනස්ස ච සාධාරණවචනං, තත්ථ ගමනාදිමත්තජානනං න ඉධ නාධිප්පෙතං, ගමනාදිගතවිසෙසජානනං පන අධිප්පෙතන්ති තං විභජිත්වා දස්සෙතුං **“තත්ථ කාම”**න්තිආදි වුත්තං. **සත්තූපලද්ධින්ති** ‘‘සත්තො අත්ථී’’ති උපලද්ධිං සත්තග්ගාහං. **න පජහති** න පරිච්චජති ‘‘අහං ගච්ඡාමි, මම ගමන’’න්ති ගාහසබ්භාවතො. තතො එව **අත්තසඤ්ඤං** ‘‘අත්ථි අත්තා කාරකො වෙදකො’’ති එවං පවත්තං විපරීතසඤ්ඤං **න උග්ඝාටෙති** නාපනෙති අප්පටිපක්ඛභාවතො, අනනුබ්‍රූහනතො වා. එවං භූතස්ස චස්ස කුතො කම්මට්ඨානාදිභාවොති ආහ **“කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න හොතී”**ති. **“ඉමස්ස පනා”**තිආදි සුක්කපක්ඛො, තස්ස වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. තමෙව හි අත්ථං විවරිතුං **“ඉදඤ්හී”**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **කො ගච්ඡතීති** සාධනං, කිරියඤ්ච අවිනිබ්භුත්තං කත්වා ගමනකිරියාය කත්තුපුච්ඡා, සා කත්තුභාවවිසිට්ඨඅත්තපටික්ඛෙපත්ථා ධම්මමත්තස්සෙව ගමනසිද්ධිදස්සනතො. **කස්ස ගමනන්ති** තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන වදති සාධනං, කිරියඤ්ච විනිබ්භුත්තං කත්වා ගමනකිරියාය අකත්තුසම්බන්ධීභාවවිභාවනතො. පටික්ඛෙපත්ථඤ්හි අන්තොනීතං කත්වා උභයත්ථං කිං-සද්දො පවත්තො. **කිං කාරණාති** පන පටික්ඛිත්තකත්තුකාය ගමනකිරියාය අවිපරීතකාරණපුච්ඡා. ඉදඤ්හි ගමනං නාම අත්තා මනසා සංයුජ්ජති, මනො ඉන්ද්‍රියෙහි, ඉන්ද්‍රියානි

අත්තෙහීති එවමාදි මිච්ඡාකාරණවිනිමුත්තඅනුරූපපච්චයහෙතුකො ධම්මානං පවත්තිආකාරවිසෙසො. තෙනාහ **''තත්ථා''**තිආදි.

න කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා ගච්ඡති ධම්මමත්තස්සෙව ගමනසිද්ධිතො, තබ්බිනිමුත්තස්ස ච කස්සචි අභාවතො. ඉදානි ධම්මමත්තස්සෙව ගමනසිද්ධිං දස්සෙතුං **''චිත්තකිරියාවායොධාතුවිප්ඵාරෙනා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ චිත්තකිරියා ච සා, වායොධාතුයා විප්ඵාරො විප්ඵන්දනඤ්චාති චිත්තකිරියාවායොධාතුවිප්ඵාරො, තෙන. එත්ථ ච චිත්තකිරියග්ගහණෙන අනින්ද්‍රියබද්ධවායොධාතුවිප්ඵාරං නිවත්තෙති, වායොධාතුවිප්ඵාරග්ගහණෙන චෙතනාවචීවිඤ්ඤත්තිභෙදං චිත්තකිරියං නිවත්තෙති, උභයෙන පන කායවිඤ්ඤත්තිං විභාවෙති. **''ගච්ඡතී''**ති වත්වා යථා පවත්තමානෙ කායෙ ''ගච්ඡතී''ති වොහාරො හොති, තං දස්සෙතුං **''තස්මා''**තිආදි වුත්තං. **තන්ති** ගන්තුකාමතාවසෙන පවත්තචිත්තං. **වායං ජනෙතීති** වායොධාතුඅධිකං රූපකලාපං උප්පාදෙති, අධිකතා චෙත්ථ සාමත්ථියතො, න පමාණතො. ගමනචිත්තසමුට්ඨිතං සහජාතරූපකායස්ස ථම්භනසන්ධාරණචලනානං පච්චයභූතෙන ආකාරවිසෙසෙන පවත්තමානං වායොධාතුං සන්ධායාහ **''වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙතී''**ති. අධිප්පායසහභාවී හි විකාරො විඤ්ඤත්ති. යථාවුත්තඅධිකභාවෙනෙව ච වායොගහණං , න වායොධාතුයා එව ජනකභාවතො, අඤ්ඤථා විඤ්ඤත්තියා උපාදායරූපභාවො දුරුපපාදො සියා. **පුරතො අභිනීහාරො** පුරතොභාගෙන කායස්ස පවත්තනං, යො ''අභික්කමො''ති වුච්චති.

''එසෙව නයො''ති අතිදෙසෙන සඞ්ඛෙපතො වත්වා තමත්ථං විවරිතුං **''තත්‍රාපි හී''**තිආදි වුත්තං. **කොටිතො පට්ඨායාති** හෙට්ඨිමකොටිතො පට්ඨාය පාදතලතො පට්ඨාය. **උස්සීතභාවොති** උබ්බිද්ධභාවො.

එවං පජානතොති එවං චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව ගමනාදි හොතීති පජානතො. **තස්ස** එවං පජානනාය නිච්ඡයගමනත්ථං **''එවං හොතී''**ති විචාරණා **වුච්චති** ලොකෙ යථාභූතං අජානන්තෙහි මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙන, ලොකවොහාරවසෙන වා. **අත්ථි පනාති** අත්තනො එවං වීමංසනවසෙන පුච්ඡාවචනං. **නත්ථීති** නිච්ඡයවසෙන සත්තස්ස පටික්ඛෙපවචනං. **''යථා පනා''**තිආදි තස්සෙව අත්ථස්ස උපමාය විභාවනං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නාවා මාලුතවෙගෙනාති යථා අචෙතනා නාවා වාතවෙගෙන දෙසන්තරං **යාති, යථා** ච අචෙතනො **තෙජනං** කණ්ඩො **ජියාවෙගෙන** දෙසන්තරං **යාති, තථා** අචෙතනො **කායො වාතාහතො** යථාවුත්තවායුනා නීතො දෙසන්තරං **යාතීති** එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං. සචෙ පන කොචි වදෙය්‍ය ''යථා නාවාතෙජනානං පෙල්ලකස්ස පුරිසස්ස වසෙන දෙසන්තරගමනං, එවං කායස්සාපී''ති, හොතු, එවං ඉච්ඡිතො වායමත්ථො යථා හි නාවාතෙජනානං සංහතලක්ඛණස්සෙව පුරිසස්ස වසෙන ගමනං, න අසංහතලක්ඛණස්ස, එවං කායස්සාපීති. කා නො හානි, භිය්‍යොපි ධම්මමත්තතාව පතිට්ඨං ලභති, න පුරිසවාදො. තෙනාහ **''යන්තසුත්තවසෙනා''**තිආදි.

තත්ථ **පයුත්තන්ති** හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ගමනාදිකිරියාවසෙන පච්චයෙහි පයොජිතං. **ඨාතීති** තිට්ඨති. **එත්ථාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **විනා හෙතුපච්චයෙති** ගන්තුකාමතාචිත්තතංසමුට්ඨානවායොධාතුආදිහෙතුපච්චයෙහි විනා. **තිට්ඨෙති** තිට්ඨෙය්‍ය. **වජෙති** වජෙය්‍ය ගච්ඡෙය්‍ය කො නාමාති සම්බන්ධො. පටික්ඛෙපත්ථො චෙත්ථ **කිං**-සද්දොති හෙතුපච්චයවිරහෙන ඨානගමනපටික්ඛෙපමුඛෙන සබ්බායපි ධම්මප්පවත්තියා පච්චයාධීනවුත්තිතාවිභාවනෙන අත්තසුඤ්ඤතා විය අනිච්චදුක්ඛතාපි විභාවිතාති දට්ඨබ්බා.

පණිහිතොති යථා යථා පච්චයෙහි පකාරෙහි නිහිතො ඨපිතො. **සබ්බසඞ්ගාහිකවචනන්ති** සබ්බෙසම්පි චතුන්නං ඉරියාපථානං එකජ්ඣං සඞ්ගණ්හනවචනං, පුබ්බෙ විසුං විසුං ඉරියාපථානං වුත්තත්තා ඉදං නෙසං එකජ්ඣං ගහෙත්වා වචනන්ති අත්ථො. පුරිමනයො වා ඉරියාපථප්පධානො වුත්තොති තත්ථ කායො අප්පධානො අනුනිප්ඵාදීති ඉධ කායං පධානං, අපධානඤ්ච ඉරියාපථං අනුනිප්ඵාදිං කත්වා දස්සෙතුං දුතියනයො වුත්තොති එවම්පෙත්ථ ද්වින්නං නයානං විසෙසො වෙදිතබ්බො. **ඨිතොති** පවත්තො.

ඉරියාපථපරිග්ගණ්හනම්පි ඉරියාපථවතො කායස්සෙව පරිග්ගණ්හනං තස්ස අවත්ථාවිසෙසභාවතොති වුත්තං **''ඉරියාපථපරිග්ගණ්හනෙන කායෙ කායානුපස්සී විහරතී''**ති. තෙනෙවෙත්ථ රූපක්ඛන්ධවසෙනෙව සමුදයාදයො උද්ධටා. එස නයො සෙසවාරෙසුපි. **ආදිනාති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන යථා ''තණ්හාසමුදයා කම්මසමුදයා ආහාරසමුදයා''ති නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සතීති ඉමෙ චත්තාරො ආකාරා සඞ්ගය්හන්ති, එවං ''අවිජ්ජානිරොධා''ති ආදයොපි පඤ්ච ආකාරා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා

376. චතුසම්පජඤ්ඤවසෙනාති සමන්තතො පකාරෙහි, පකට්ඨං වා සවිසෙසං ජානාතීති සම්පජානො, සම්පජානස්ස භාවො සම්පජඤ්ඤං, තථාපවත්තං ඤාණං, හත්ථවිකාරාදිභෙදභින්නත්තා චත්තාරි සම්පජඤ්ඤානි සමාහටානි චතුසම්පජඤ්ඤං, තස්ස වසෙන. **''අභික්කන්තෙ''තිආදීනි සාමඤ්ඤඵලෙ** (දී. නි. අට්ඨ. 1.214; දී. නි. ටී.

1.214 වාක්‍යබන්ධෙපි) **වණ්ණිතානි,** න පුන වණ්ණෙතබ්බානි, තස්මා තංතංසංවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනාපි තත්ථ විහිතනයෙනෙව ගහෙතබ්බා. ''අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොතී''තිආදි වචනතො අභික්කමාදිගතචතුසම්පජඤ්ඤපරිග්ගණ්හනෙන රූපකායස්සෙවෙත්ථ සමුදයධම්මානුපස්සිතාදි අධිප්පෙතොති ආහ **''රූපක්ඛන්ධස්සෙව සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො''**ති. රූපධම්මානංයෙව හි පවත්තිආකාරවිසෙසා අභික්කමාදයොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පටික්කූලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා

377. පටික්කූලමනසිකාරවසෙනාති ජිගුච්ඡනීයතාය පටිකූලමෙව පටික්කූලං, යො පටික්කූලසභාවො පටික්කූලාකාරො, තස්ස මනසි කරණවසෙන. අන්තරෙනාපි හි භාවවාචිනං සද්දං භාවත්ථො විඤ්ඤායති යථා ''පටස්ස සුක්ක''න්ති. යස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.182) **වුත්තං,** තස්මා තත්ථ, තංසංවණ්ණනායඤ්ච (විසුද්ධි. ටී. 1.182 ආදයො) වුත්තනයෙන ''ඉමමෙව කාය''න්ති ආදීනමත්ථො වෙදිතබ්බො.

වත්ථාදීහි පසිබ්බකාකාරෙන බන්ධිත්වා කතං ආවාටනං **පුතොළි.** නානාකාරා එකස්මිං ඨානෙ සම්මිස්සාති එත්තාවතා නානාවණ්ණානං කෙසාදීනඤ්ච උපමෙය්‍යතා. **විභූතකාලොති** පණ්ණත්තිං සමතික්කමිත්වා කෙසාදීනං අසුභාකාරස්ස උපට්ඨිතකාලො. ඉති-සද්දස්ස ආකාරත්ථතං දස්සෙන්තො ''එව''න්ති වත්වා තං ආකාරං සරූපතො දස්සෙන්තො **''කෙසාදිපරිග්ගණ්හනෙනා''**තිආදිමාහ. කෙසාදිසඤ්ඤිතානඤ්හි අසුචිභාවානං පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලාකාරස්ස සමුදයතො අනුපස්සනා ඉධ කායානුපස්සනාති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

පටික්කූලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධාතුමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා

378. ධාතුමනසිකාරවසෙනාති පථවීධාතුආදිකා චතස්සො ධාතුයො ආරබ්භ පවත්තභාවනාමනසිකාරවසෙන, චතුධාතුවවත්ථානවසෙනාති අත්ථො. ධාතුමනසිකාරො, ධාතුකම්මට්ඨානං, චතුධාතුවවත්ථානන්ති හි අත්ථතො එකං. **ගොඝාතකොති** ජීවිකත්ථාය ගුන්නං ඝාතකො. **අන්තෙවාසිකොති** කම්මකරණවසෙන තස්ස සමීපවාසී තං නිස්සාය ජීවනකො . **විනිවිජ්ඣිත්වාති** එකස්මිං ඨානෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං විනිවිජ්ඣිත්වා. **මහාපථානං වෙමජ්ඣට්ඨානසඞ්ඛාතෙති** චතුන්නං මහාපථානං තාය එව විනිවිජ්ඣනට්ඨානතාය වෙමජ්ඣසඞ්ඛාතෙ. යස්මා තෙ චත්තාරො මහාපථා චතූහි දිසාහි ආගන්ත්වා තත්ථ සමොහිතා විය හොන්ති, තස්මා තං ඨානං චතුමහාපථං, තස්මිං **චතුමහාපථෙ.** ඨිත-සද්දො ''ඨිතො වා''තිආදීසු (දී. නි. 1.263; අ. නි. 5.28) ඨානසඞ්ඛාතඉරියාපථසමඞ්ගිතාය, ඨා-සද්දස්ස වා ගතිනිවත්තිඅත්ථතාය අඤ්ඤත්ථ ඨපෙත්වා ගමනං සෙසඉරියාපථසමඞ්ගිතාය බොධකො, ඉධ පන යථා තථා රූපකායස්ස පවත්තිආකාරබොධකො අධිප්පෙතොති ආහ **''චතුන්නං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ඨිතත්තා යථා ඨිත''**න්ති. තත්ථ **ආකාරෙනාති** ඨානාදිනා රූපකායස්ස පවත්තිආකාරෙන. ඨානාදයො හි ඉරියාපථසඞ්ඛාතාය කිරියාය පථො පවත්තිමග්ගොති ''ඉරියාපථො''ති වුච්චන්තීති වුත්තො වායමත්ථො. **යථාඨිතන්ති** යථාපවත්තං, යථාවුත්තං ඨානමෙවෙත්ථ පණිධානන්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **''යථා ඨිතත්තා ච යථාපණිහිත''**න්ති. **''ඨිත''**න්ති වා කායස්ස ඨානසඞ්ඛාතඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං, **''පණිහිත''**න්ති තදඤ්ඤඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං. **''ඨිත''**න්ති වා කායසඞ්ඛාතානං රූපධම්මානං තස්මිං තස්මිං ඛණෙ සකිච්චවසෙන අවට්ඨානපරිදීපනං, **පණිහිතන්ති** පච්චයවසෙන තෙහි තෙහි පච්චයෙහි පකාරතො නිහිතං පණිහිතන්ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පච්චවෙක්ඛතීති** පති පති අවෙක්ඛති, ඤාණචක්ඛුනා විනිබ්භුජ්ජිත්වා විසුං විසුං පස්සති.

ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං භාවත්ථවිභාවනවසෙන දස්සෙතුං **''යථා ගොඝාතකස්සා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පොසෙන්තස්සාති** මංසූපචයපරිබ්‍රූහනාය කුණ්ඩකභත්තකප්පාසට්ඨිආදීහි සංවඩ්ඪෙන්තස්ස. **වධිතං මතන්ති** හිංසිතං හුත්වා මතං. **මතන්ති** ච මතමත්තං. තෙනෙවාහ **''තාවදෙවා''**ති. **ගාවීති සඤ්ඤා න අන්තරධායතීති** යානි අඞ්ගපච්චඞ්ගානි යථාසන්නිවිට්ඨානි උපාදාය ගාවීසමඤ්ඤා මතමත්තායපි ගාවියා තෙසං තංසන්නිවෙසස්ස අවිනට්ඨත්තා. විලීයන්ති භිජ්ජන්ති විභජ්ජන්තීති **බීලා,** භාගා ච-කාරස්ස බ-කාරං, ඉකාරස්ස ච ඊකාරං කත්වා. **බීලසොති** බීලං බීලං කත්වා. **විභජිත්වාති** අට්ඨිසඞ්ඝාතතො මංසං විවෙචෙත්වා, තතො වා විවෙචිතං මංසං භාගසො කත්වා. තෙනෙවාහ **''මංසසඤ්ඤා පවත්තතී''**ති. **පබ්බජිතස්සාපි** අපරිග්ගහිතකම්මට්ඨානස්ස. **ඝනවිනිබ්භොගන්ති** සන්තතිසමූහකිච්චඝනානං විනිබ්භුජ්ජනං විවෙචනං. **ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතොති** ඝනවිනිබ්භොගකරණෙන ධාතුං ධාතුං පථවීආදිධාතුං විසුං විසුං කත්වා පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **සත්තසඤ්ඤාති** අත්තානුදිට්ඨිවසෙන පවත්තා සත්තසඤ්ඤාති වදන්ති, වොහාරවසෙන පවත්තසත්තසඤ්ඤායපි තදා අන්තරධානං යුත්තමෙව යථාවුත්තො ඝනවිනිබ්භොගස්ස සම්පාදනතො. එවඤ්හි සති යථාවුත්තඔපම්මත්ථෙන උපමෙය්‍යත්ථො අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙති. තෙනෙවාහ **''ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සන්තිට්ඨතී''**ති. **දක්ඛොති** ඡෙකො තංතංසමඤ්ඤාය කුසලො ''යථාජාතෙ සූනස්මිං නඞ්ගුට්ඨඛුරවිසාණාදිවන්තෙ අට්ඨිමංසාදිඅවයවසමුදායෙ අවිභත්තෙ ගාවීසමඤ්ඤා, න විභත්තෙ. විභත්තෙ පන අට්ඨිමංසාදිඅවයවසමඤ්ඤා''ති ජානනතො. **චතුමහාපථො විය චතුඉරියාපථොති** ගාවියා

ඨිතචතුමහාපථො විය කායස්ස පවත්තිමග්ගභූතො චතුබ්බිධො ඉරියාපථො යස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.305) **විත්ථාරිතා,** තස්මා තත්ථ, තංසංවණ්ණනායඤ්ච (විසුද්ධි. ටී. 1.306) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ධාතුමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවසිවථිකපබ්බවණ්ණනා

379. සිවථිකාය අපවිද්ධඋද්ධුමාතකාදිපටිසංයුත්තානං ඔධිසො පවත්තානං කථානං, තදභිධෙය්‍යානඤ්ච උද්ධුමාතකාදිඅසුභභාගානං සිවථිකපබ්බානීති සඞ්ගීතිකාරෙහි ගහිතසමඤ්ඤා . තෙනාහ **''සිවථිකපබ්බෙහි විභජිතු''**න්ති. මරිත්වා එකාහාතික්කන්තං **එකාහමතං. උද්ධං ජීවිතපරියාදානාති** ජීවිතක්ඛයතො උපරි මරණතො පරං. **සමුග්ගතෙනාති** සමුට්ඨිතෙන. **උද්ධුමාතත්තාති** උද්ධං උද්ධං ධුමාතත්තා සූනත්තා. සෙතරත්තෙහි විපරිභින්නං විමිස්සිතං නීලං **විනීලං,** පුරිමවණ්ණවිපරිණාමභූතං වා නීලං **විනීලං. විනීලමෙව විනීලකන්ති** ක-කාරෙන පදවඩ්ඪනං අනත්ථන්තරතො යථා ''පීතකං ලොහිතක''න්ති (ධ. ස. 616). **පටික්කූලත්තාති** ජිගුච්ඡනීයත්තා. **කුච්ඡිතං විනීලන්ති විනීලකන්ති** කුච්ඡනත්ථො වා අයං ක-කාරොති දස්සෙතුං වුත්තං යථා ''පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතී''ති. (දී. නි. 3.316; අ. නි. 5.213; මහාව. 285) **පරිභින්නට්ඨානෙහි** කාකකඞ්කාදීහි. **විස්සන්දමානපුබ්බන්ති** විස්සවන්තපුබ්බං, තහං තහං පග්ඝරන්තපුබ්බන්ති අත්ථො. **තථාභාවන්ති** විස්සන්දමානපුබ්බභාවං.

සො භික්ඛූති යො ''පස්සෙය්‍ය සරීරං සිවථිකාය ඡඩ්ඩිත''න්ති වුත්තො, සො භික්ඛු. **උපසංහරති** සදිසතං. **''අයම්පි ඛො''**තිආදි උපසංහරණාකාරදස්සනං. **ආයූති** රූපජීවිතින්ද්‍රියං, අරූපජීවිතින්ද්‍රියං පනෙත්ථ විඤ්ඤාණගතිකමෙව. **උස්මාති** කම්මජතෙජො. **එවං පූතිකසභාවොයෙවාති** එවං අතිවිය දුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලපූතිකසභාවො එව, න ආයුආදීනං අවිගමෙ විය මත්තසොති අධිප්පායො. එදිසො භවිස්සතීති **එවංභාවීති** ආහ **''එවං උද්ධුමාතාදිභෙදො භවිස්සතී''**ති.

ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වාති උප්පාටෙත්වා උප්පාටෙත්වා. **සාවසෙසමංසලොහිතයුත්තන්ති** සබ්බසො අඛාදිතත්තා තහං තහං සෙසෙන අප්පාවසෙසෙන මංසලොහිතෙන යුත්තං. ''අඤ්ඤෙන හත්ථට්ඨික''න්ති අවිසෙසෙන හත්ථට්ඨිකානං විප්පකිණ්ණතා ජොතිතාති අනවසෙසතො තෙසං විප්පකිණ්ණතං දස්සෙන්තො **''චතුසට්ඨිභෙදම්පී''**තිආදිමාහ .

තෙරොවස්සිකානීති තිරොවස්සං ගතානි, තානි පන සංවච්ඡරං වීතිවත්තානි හොන්තීති ආහ **''අතික්කන්තසංවච්ඡරානී''**ති. පුරාණතාය ඝනභාවවිගමෙන විචුණ්ණතා ඉධ පූතිභාවොති සො යථා හොති, තං දස්සෙන්තො **''අබ්භොකාසෙ''**තිආදිමාහ. **තෙරොවස්සිකානෙවාති** සංවච්ඡරමත්තාතික්කන්තානි එව. ඛජ්ජමානතාදිවසෙන දුතියසිවථිකපබ්බාදීනං වවත්ථාපිතත්තා වුත්තං **''ඛජ්ජමානතාදීනං වසෙන යොජනා කාතබ්බා''**ති.

නවසිවථිකපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉමානෙව ද්වෙති අවධාරණෙන අප්පනාකම්මට්ඨානං තත්ථ නියමෙති අඤ්ඤපබ්බෙසු තදභාවතො. යතො හි එවං-කාරො, තතො අඤ්ඤත්ථ නියමෙති, තෙන පබ්බද්වයස්ස විපස්සනාකම්මට්ඨානතාපි අප්පටිසිද්ධා දට්ඨබ්බා අනිච්චතාදිදස්සනතො. සඞ්ඛාරෙසු ආදීනවවිභාවනානි සිවථිකපබ්බානීති ආහ **''සිවථිකානං ආදීනවානුපස්සනාවසෙන වුත්තත්තා''**ති. ඉරියාපථපබ්බාදීනං අප්පනාවහතා පාකටා එවාති **''සෙසානි ද්වාදසපී''**ති වුත්තං. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කායානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වෙදනානුපස්සනාවණ්ණනා

380. **සුඛං වෙදනන්ති** එත්ථ සුඛයතීති **සුඛා.** සම්පයුත්තධම්මෙ, කායඤ්ච ලද්ධස්සාදෙ කරොතීති අත්ථො. සුට්ඨු වා ඛාදති, ඛනති වා කායිකං, චෙතසිකඤ්චාබාධන්ති **සුඛා.** ''සුකරං ඔකාසදානං එතිස්සාති **සුඛා''**ති අපරෙ. වෙදයති ආරම්මණරසං අනුභවතීති **වෙදනා. වෙදයමානොති** අනුභවමානො. **''කාම''**න්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං ඉරියාපථපබ්බෙ වුත්තනයමෙව. සම්පජානස්ස වෙදියනං **සම්පජානවෙදියනං.**

වත්ථුආරම්මණාති රූපාදිආරම්මණා. රූපාදිආරම්මණඤ්හෙත්ථ වෙදනාය පවත්තිට්ඨානතාය ''වත්ථූ''ති අධිප්පෙතං . **අස්සාති** භවෙය්‍ය. ධම්මවිනිමුත්තස්ස කත්තු අභාවතො ධම්මස්සෙව කත්තුභාවං දස්සෙන්තො **''වෙදනාව වෙදයතී''**ති ආහ. **''වොහාරමත්තං හොතී''**ති එතෙන ''සුඛං වෙදනං වෙදයමානො සුඛං වෙදනං වෙදයාමී''ති ඉදං වොහාරමත්තන්ති දස්සෙති.

නික්ඛුනන්තොති බලවතො වෙදනාවෙගස්ස නිරොධනෙ ආදීනවං දිස්වා තස්ස අවසරදානවසෙන නික්ඛුනන්තො. වෙගසන්ධාරණෙ හි අතිමහන්තං දුක්ඛං උප්පජ්ජතීති අඤ්ඤම්පි විකාරං උප්පාදෙය්‍ය, තෙන ථෙරො **අපරාපරං පරිවත්තති. වීරියසමථං යොජෙත්වාති** අධිවාසනවීරියස්ස අධිමත්තත්තා තස්ස හාපනවසෙන සමාධිනා සමරසතාපාදනෙන වීරියසමථං යොජෙත්වා. **සහ පටිසම්භිදාහීති** ලොකුත්තරපටිසම්භිදාහි සහ. අරියමග්ගක්ඛණෙ හි පටිසම්භිදානං අසම්මොහවසෙන අධිගමො, අත්ථපටිසම්භිදාය පන ආරම්මණකරණවසෙනපි. ලොකියානම්පි වා සති උප්පත්තිකාලෙ තත්ථ සමත්ථතං සන්ධායාහ **"සහ පටිසම්භිදාහී"**ති. **සමසීසීති** වාරසමසීසී හුත්වා, පච්චවෙක්ඛණවාරස්ස අනන්තරවාරෙ පරිනිබ්බායීති අත්ථො.

යථා ච සුඛං, එවං දුක්ඛන්ති යථා "සුඛං කො වෙදයතී"තිආදිනා සම්පජානවෙදියනං සන්ධාය වුත්තං, එවං දුක්ඛම්පි. තත්ථ දුක්ඛයතීති **දුක්ඛා,** සම්පයුත්තධම්මෙ, කායඤ්ච පීළෙතී විබාධතීති අත්ථො. දුට්ඨුං වා ඛාදති, ඛනති කායිකං, චෙතසිකඤ්ච සාතන්ති **දුක්ඛා.** "දුක්කරං ඔකාසදානං එතිස්සාති **දුක්ඛා"**ති අපරෙ. **අරූපකම්මට්ඨානන්ති** අරූපපරිග්ගහං, අරූපධම්මමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසනන්ති අත්ථො. **න පාකටං හොති** ඵස්සස්ස, චිත්තස්ස ච අවිභූතාකාරත්තා. තෙනාහ **"අන්ධකාරං විය ඛායතී"**ති. **"න පාකටං හොතී"**ති ච ඉදං තාදිසෙ පුග්ගලෙ සන්ධාය වුත්තං, තෙසං ආදිතො වෙදනාව විභූතතරා හුත්වා උපට්ඨාති. එවඤ්හි යං වුත්තං **සක්කපඤ්හවණ්ණනා** දීසු "ඵස්සො පාකටො හොති, විඤ්ඤාණං පාකටං හොතී"ති, (දී. නි. අට්ඨ. 2.359) තං අවිරොධිතං හොති. වෙදනාවසෙන කථියමානං කම්මට්ඨානං පාකටං හොතීති යොජනා. **"වෙදනානං උප්පත්තිපාකටතාය"**ති ච ඉදං සුඛදුක්ඛවෙදනානං වසෙන වුත්තං. තාසඤ්හි පවත්ති ඔළාරිකා, න ඉතරාය. තදුභයග්ගහණමුඛෙන වා ගහෙතබ්බත්තා ඉතරායපි පවත්ති විඤ්ඤූනං පාකටා එවාති "වෙදනාන"න්ති අවිසෙසග්ගහණං දට්ඨබ්බං. **සක්කපඤ්හෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො,** තස්මා තත්ථ වත්තබ්බො අත්ථවිසෙසො තත්ථ ලීනත්ථප්පකාසනියං වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බො.

පුබ්බෙ "වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදයතී"ති වෙදනාය ආරම්මණාධීනවුත්තිතාය ච අනත්තතාය ච පජානනං වුත්තං, ඉදානි තස්සා අනිච්චතාදිපජානනං දස්සෙන්තො **"අයං අපරොපි පජානනපරියායො"**ති ආහ. යථා එකස්මිං ඛණෙ චිත්තද්වයස්ස අසම්භවො එකජ්ඣං අනෙකන්තපච්චයාභාවතො, එවං වෙදනාද්වයස්ස විසිට්ඨාරම්මණවුත්තිතො චාති ආහ **"සුඛවෙදනාක්ඛණෙ දුක්ඛාය වෙදනාය අභාවතො"**ති. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං තදා උපෙක්ඛාවෙදනායපි අභාවතො, තෙන සුඛවෙදනාක්ඛණෙ භූතපුබ්බානං ඉතරවෙදනානං හුත්වාඅභාවපජානනෙන සුඛවෙදනායපි හුත්වා අභාවො ඤාතො එව හොතීති තස්සා පාකටභාවමෙව දස්සෙන්තො **"ඉමිස්සා ච සුඛාය වෙදනාය ඉතො පඨමං අභාවතො"**ති ආහ, එතෙනෙව ච තාසම්පි වෙදනානං පාකටභාවො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"වෙදනා නාම අනිච්චා අධුවා විපරිණාමධම්මා"**ති. **අනිච්ච**ග්ගහණෙන හි වෙදනානං විද්ධංසනභාවො දස්සිතො විද්ධස්තෙ අනිච්චතාය සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා. **අධුව**ග්ගහණෙන පාකටභාවො තස්ස අසදාභාවිතාදිභාවනතො. **විපරිණාම**ග්ගහණෙන දුක්ඛභාවො තස්ස අඤ්ඤථත්තදීපනතො, තෙන සුඛාපි වෙදනා දුක්ඛා, පගෙව ඉතරාති තිස්සන්නම්පි වෙදනානං දුක්ඛතා දස්සිතා හොති. ඉති "යදනිච්චං දුක්ඛං, තං එකන්තතො අනත්තා"ති තීසුපි වෙදනාසු ලක්ඛණත්තයපජානනා ජොතිතාති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොතී"**ති.

ඉදානි තමත්ථං සුත්තෙන (ම. නි. 2.205) සාධෙතුං **"වුත්තම්පි චෙත"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **නෙව තස්මිං සමයෙ දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙතීති** තස්මිං සුඛවෙදනාසමඞ්ගිසමයෙ නෙව දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති නිරුද්ධත්තා, අනුප්පන්නත්තා ච යථාක්කමං අතීතානාගතානං. පච්චුප්පන්නාය පන අසම්භවො වුත්තො එව. සකිච්චක්ඛණමත්තාවට්ඨානතො **අනිච්චා.** සමෙච්ච සම්භූය්‍ය පච්චයෙහි කතත්තා **සඞ්ඛතා.** වත්ථාරම්මණාදිපච්චයං පටිච්ච උප්පන්නත්තා **පටිච්චසමුප්පන්නා.** ඛයවයපලුජ්ජනනිරුජ්ඣනපකතිතාය **ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මාති** දට්ඨබ්බා.

කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බතො **ආමිසං** නාම, පඤ්ච කාමගුණා, ආරම්මණකරණවසෙන සහ ආමිසෙහීති **සාමිසං.** තෙනාහ **"පඤ්චකාමගුණාමිසනිස්සිතා"**ති.

ඉතො පරන්ති "අත්ථි වෙදනා"ති එවමාදි පාළිං සන්ධායාහ **"කායානුපස්සනායං වුත්තනයමෙවා"**ති.

වෙදනානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චිත්තානුපස්සනාවණ්ණනා

381. සම්පයොගවසෙන පවත්තමානෙන සහ රාගෙනාති **සරාගං.** තෙනාහ **"ලොභසහගත"**න්ති. **වීතරාගන්ති** එත්ථ කාමං සරාගපදපටියොගිනා වීතරාගපදෙන භවිතබ්බං, සම්මසනවාරස්ස පන අධිප්පෙතත්තා තෙභූමකස්සෙව ගහණන්ති **"ලොකියකුසලාබ්‍යාකත"**න්ති වත්වා **"ඉදං පනා"**තිආදිනා තමෙව අධිප්පායං විවරති. **සෙසානි** ද්වෙ දොසමූලානි, ද්වෙ මොහමූලානීති **චත්තාරි අකුසලචිත්තානි.** තෙසඤ්හි රාගෙන සම්පයොගාභාවතො නත්ථෙව සරාගතා, තංනිමිත්තකතාය පන සියා තංසහිතකාලෙ සොති නත්ථෙව වීතරාගතාපීති දුක්ඛවිනිමුත්තතා එවෙත්ථ ලබ්භතීති ආහ **"නෙව පුරිමපදං න පච්ඡිමපදං භජන්තී"**ති. යදි එවං පදෙසිකං පජානනං ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති, දුකන්තරපරියාපන්නත්තා තෙසං. යෙ පන "පටිපක්ඛභාවෙ අගය්හමානෙ සම්පයොගාභාවො එවෙත්ථ පමාණං

එකච්චඅබ්‍යාකතානං විය''ති ඉච්ඡන්ති, තෙසං මතෙන සෙසාකුසලචිත්තානම්පි දුතියපදසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො . දුතියදුකෙපි වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අකුසලමූලෙසු සහ මොහෙනෙව වත්තතීති සමොහන්ති ආහ **''විචිකිච්ඡාසහගතඤ්චෙව උද්ධච්චසහගතඤ්චා''**ති. යස්මා චෙත්ථ ''සහෙව මොහෙනාති සමොහ''න්ති පුරිමපදාවධාරණම්පි ලබ්භතියෙව, තස්මා වුත්තං **''යස්මා පනා''**තිආදි. යථා පන අතිමූළ්හතාය පාටිපුග්ගලිකනයෙන සවිසෙසමොහවන්තතාය ''මොමූහචිත්ත''න්ති වත්තබ්බතො විචිකිච්ඡාඋද්ධච්චසහගතද්වයං විසෙසතො ''සමොහ''න්ති වුච්චති, න තථා සෙසාකුසලචිත්තානීති **''වට්ටන්තියෙවා''**ති සාසඞ්කං වදති. සම්පයොගවසෙන ථිනමිද්ධෙන අනුපතිතං අනුගතන්ති **ථිනමිද්ධානුපතිතං,** පඤ්චවිධංසසඞ්ඛාරිකාකුසලචිත්තං සඞ්කුචිතචිත්තං, **සඞ්කුචිතචිත්තං නාම** ආරම්මණෙ සඞ්කොචනවසෙන පවත්තනතො. පච්චයවිසෙසවසෙන ථාමජාතෙන උද්ධච්චෙන සහගතං සංසට්ඨන්ති **උද්ධච්චසහගතං,** අඤ්ඤථා සබ්බම්පි අකුසලචිත්තං උද්ධච්චසහගතමෙවාති. **පසටචිත්තං** නාම ආරම්මණෙ සවිසෙසං වික්ඛෙපවසෙන විසටභාවෙන පවත්තනතො.

කිලෙසවික්ඛම්භනසමත්ථතාය විපුලඵලතාය ච දීඝසන්තානතාය ච මහන්තභාවං ගතං, මහන්තෙහි වා උළාරච්ඡන්දාදීහි ගතං පටිපන්නන්ති **මහග්ගතං,** තං පන රූපාරූපභූමිගතං තතො මහන්තස්ස ලොකෙ අභාවතො. තෙනාහ **''රූපාරූපාවචර''**න්ති. තස්ස චෙත්ථ පටියොගී පරිත්තං එවාති ආහ **''අමහග්ගතන්ති කාමාවචර''**න්ති. අත්තානං උත්තරිතුං සමත්ථෙහි සහ උත්තරෙහීති **සඋත්තරං.** තප්පටිපක්ඛෙන **අනුත්තරං.** තදුභයං උපාදායුපාදාය වෙදිතබ්බන්ති ආහ **''සඋත්තරන්ති කාමාවචරන්''**තිආදි. පටිපක්ඛවික්ඛම්භනසමත්ථෙන සමාධිනා සම්මදෙව ආහිතං **සමාහිතං.** තෙනාහ **''යස්සා''**තිආදි. **යස්සාති** යස්ස චිත්තස්ස. යථාවුත්තෙන සමාධිනා න සමාහිතන්ති **අසමාහිතං.** තෙනාහ **''උභයසමාධිරහිත''**න්ති. තදඞ්ගවිමුත්තියා **විමුත්තං,** කාමාවචරකුසලචිත්තං, වික්ඛම්භනවිමුත්තියා **විමුත්තං,** මහග්ගතචිත්තන්ති තදුභයං සන්ධායාහ **''තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තීහි විමුත්ත''**න්ති. යත්ථ තදුභයවිමුත්ති නත්ථි, තං උභයවිමුත්තිරහිතන්ති ගය්හමානෙ ලොකුත්තරචිත්තෙපි සියාසඞ්කාති තං නිවත්තනත්ථං **''සමුච්ඡෙද...පෙ.... ඔකාසොව නත්ථී''**ති ආහ. ඔකාසභාවො ච සම්මසනචාරස්ස අධිප්පෙතත්තා වෙදිතබ්බො. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

චිත්තානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධම්මානුපස්සනා

නීවරණපබ්බවණ්ණනා

382. පහාතබ්බාදිධම්මවිභාගදස්සනවසෙන පඤ්චධා ධම්මානුපස්සනා නිද්දිට්ඨාති අයමත්ථො පාළිතො එව විඤ්ඤායතීති තමත්ථං උල්ලිඞ්ගෙන්තො **''පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං කථෙතු''**න්ති ආහ. යදි එවං කස්මා නීවරණාදිවසෙනෙව නිද්දිට්ඨන්ති? විනෙය්‍යජ්ඣාසයතො. යෙසඤ්හි වෙනෙය්‍යානං පහාතබ්බධම්මෙසු පඨමං නීවරණානි විභාගෙන වත්තබ්බානි, තෙසං වසෙනෙත්ථ භගවතා පඨමං නීවරණෙසු ධම්මානුපස්සනා කථිතා. තථා හි කායානුපස්සනාපි සමථපුබ්බඞ්ගමා දෙසිතා, තතො පරිඤ්ඤෙය්‍යෙසු ඛන්ධෙසු, ආයතනෙසු ච භාවෙතබ්බෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු, පරිඤ්ඤෙය්‍යාදිවිභාගෙසු සච්චෙසු ච උත්තරා දෙසනා, තස්මා චෙත්ථ සමථභාවනාපි යාවදෙව විපස්සනත්ථා ඉච්ඡිතා. විපස්සනාපධානා, විපස්සනාබහුලා ච සතිපට්ඨානදෙසනාති තස්සා විපස්සනාභිනිවෙසවිභාගෙන දෙසිතභාවං විභාවෙන්තො **''අපිචා''**තිආදිමාහ. තත්ථ ඛන්ධායතනදුක්ඛසච්චවසෙන මිස්සකපරිග්ගහකථනං දට්ඨබ්බං. **සඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරිග්ගහම්පීති පි**-සද්දෙන සකලපඤ්චුපාදානක්ඛන්ධපරිග්ගහං සම්පිණ්ඩෙති ඉතරෙසං තදන්තොගධත්තා.

''කණ්හසුක්කධම්මානං යුගනන්ධතා නත්ථී''ති පජානනකාලෙ අභාවා **''අභිණ්හසමුදාචාරවසෙනා''**ති වුත්තං. **සංවිජ්ජමානන්ති** අත්තනො සන්තානෙ උපලබ්භමානං. **යථාති** යෙනාකාරෙන, සො පන **''කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොතී''**ති වුත්තත්තා කාමච්ඡන්දස්ස කාරණාකාරොව, අත්ථතො කාරණමෙවාති ආහ **''යෙන කාරණෙනා''**ති. ච-සද්දො වක්ඛමානත්ථසමුච්චයත්ථො.

තත්ථාති ''යථා ච''තිආදිනා වුත්තපදෙ. **සුභම්පීති** කාමච්ඡන්දොපි. සො හි අත්තනො ගහණාකාරෙන **''සුභ''**න්ති වුත්තො, තෙනාකාරෙන පවත්තනකස්ස අඤ්ඤස්ස කාමච්ඡන්දස්ස නිමිත්තත්තා **''නිමිත්ත''**න්ති ච. ඉට්ඨං, ඉට්ඨාකාරෙන වා ගය්හමානං රූපාදි **සුභාරම්මණං.** ආකඞ්ඛිතස්ස හිතසුඛස්ස පත්තියා අනුපායභූතො මනසිකාරො **අනුපායමනසිකාරො. තන්ති** අයොනිසොමනසිකාරං . **තත්ථාති** තස්මිං සභාගහෙතුභූතෙ, ආරම්මණභූතෙ ච දුවිධෙ සුභනිමිත්තෙ. **ආහාරොති** පච්චයො අත්තනො ඵලං ආහරතීති කත්වා.

අසුභන්ති අසුභජ්ඣානං උත්තරපදලොපෙන, තං පන දසසු අවිඤ්ඤාණකඅසුභෙසු ච කෙසාදීසු සවිඤ්ඤාණකඅසුභෙසු ච පවත්තං දට්ඨබ්බං. කෙසාදීසු හි සඤ්ඤා ''අසුභසඤ්ඤා''ති **ගිරිමානන්දසුත්තෙ** (අ. නි. 10.60) වුත්තා. එත්ථ ච චතුබ්බිධස්ස අයොනිසොමනසිකාරස්ස, යොනිසොමනසිකාරස්ස ච ගහණං නිරවසෙසදස්සනත්ථං කතන්ති දට්ඨබ්බං, තෙසු පන අසුභෙසු ''සුභ''න්ති, ''අසුභ''න්ති ච මනසිකාරො ඉධාධිප්පෙතො, තදනුකූලත්තා පන ඉතරෙ පීති.

එකාදසසු අසුභෙසු පටික්කූලාකාරස්ස උග්ගණ්හනං, යථා වා තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති, තථා පටිපත්ති **අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො.** උපචාරප්පනාවහාය අසුභභාවනාය අනුයුඤ්ජනා **අසුභභාවනානුයොගො.** ''භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනො මිතාහාරස්ස ථිනමිද්ධාභිභවාභාවා ඔතාරං අලභමානො කාමච්ඡන්දො පහීයතී''ති වදන්ති, අයමෙව ච අත්ථො නිද්දෙසෙපි වුච්චති. යො පන භොජනස්ස පටික්කූලතං, තබ්බිපරිණාමස්ස තදාධාරස්ස තස්ස ච උපනිස්සයභූතස්ස අතිවියජෙගුච්ඡතං, කායස්ස ච ආහාරට්ඨිතිකත්තං සම්මදෙව ජානාති, සො සබ්බසො භොජනෙ පමාණස්ස ජානනෙන **භොජනෙමත්තඤ්ඤූ** නාම. තාදිසස්ස හි කාමච්ඡන්දො පහීයතෙව.

අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරො දන්තට්ඨිදස්සාවී. **පහීනස්සාති** වික්ඛම්භනවසෙන පහීනස්ස. ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු එසෙව නයො. අභිධම්මපරියායෙන (ධ. ස. 1159, 1503) සබ්බොපි ලොභො කාමච්ඡන්දනීවරණන්ති ආහ **''අරහත්තමග්ගෙනා''**ති.

පටිඝම්පි පුරිමුප්පන්නං **පටිඝනිමිත්තං** පරතො උප්පජ්ජනකස්ස පටිඝස්ස කාරණන්ති කත්වා.

මෙජ්ජති සිනිය්හතීති **මිත්තො,** හිතෙසී පුග්ගලො, තස්මිං මිත්තෙ භවා, මිත්තස්ස වා එසාති මෙත්තා, හිතෙසිතා, තස්සා **මෙත්තාය. අප්පනාපි උපචාරොපි වට්ටති** සාධාරණවචනභාවතො. **''චෙතොවිමුත්ති''**ති වුත්තෙ **අප්පනාව** වට්ටති අප්පනං අප්පත්තාය පටිපක්ඛතො සුට්ඨු මුච්චනස්ස අභාවතො. **තන්ති** යොනිසොමනසිකාරං. **තත්ථාති** මෙත්තාය. **බහුලං පවත්තයතොති** බහුලීකාරවතො.

සත්තෙසු මෙත්තායනස්ස හිතූපසංහාරස්ස උප්පාදනං පවත්තනං **මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො,** පඨමුප්පන්නො මෙත්තාමනසිකාරො පරතො උප්පජ්ජනකස්ස කාරණභාවතො මෙත්තාමනසිකාරොව **මෙත්තානිමිත්තං.** කම්මමෙව සකං එතෙසන්ති **කම්මස්සකා,** සත්තා, තබ්භාවො **කම්මස්සකතා,** කම්මදායාදතා. දොසමෙත්තාසු යාථාවතො ආදීනවානිසංසානං පටිසඞ්ඛානං වීමංසා ඉධ **පටිසඞ්ඛානං.** මෙත්තාවිහාරිකල්‍යාණමිත්තවන්තතා ඉධ **කල්‍යාණමිත්තතා. ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණානන්ති** (ඔධිසකඅනොධිසකදිසාඵරණානං ම. නි. අට්ඨ. 1.115) අත්තඅතිපියසහායමජ්ඣත්තවෙරිවසෙන ඔදිස්සකතා, සීමාසම්භෙදෙ කතෙ අනොදිස්සකතා. එකාදිදිසාඵරණවසෙන දිසාඵරණතා මෙත්තාය උග්ගහණෙ වෙදිතබ්බා. විහාරරච්ඡාගාමාදිවසෙන වා ඔදිස්සකදිසාඵරණං. විහාරාදිඋද්දෙසරහිතං පුරත්ථිමාදිදිසාවසෙන අනොදිස්සකදිසාඵරණන්ති එවං ද්විධා උග්ගහණං සන්ධාය **''ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණානා''**න්ති වුත්තං. **උග්ගහොති** ච යාව උපචාරා දට්ඨබ්බො. උග්ගහිතාය ආසෙවනා **භාවනා.** තත්ථ සබ්බෙ සත්තා, පාණා, භූතා, පුග්ගලා, අත්තභාවපරියාපන්නාති එතෙසං වසෙන පඤ්චවිධා, එකෙකස්මිං අවෙරා හොන්තු , අබ්‍යාපජ්ඣා, අනීඝා, සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූති චතුධා පවත්තිතො වීසතිවිධා අනොදිස්සකඵරණා මෙත්තා. සබ්බා ඉත්ථියො, පුරිසා, අරියා, අනරියා, දෙවා, මනුස්සා, විනිපාතිකාති සත්තොධිකරණවසෙන පවත්තා සත්තවිධා, අට්ඨවීසති විධා වා, දසහි දිසාහි දිසොධිකරණවසෙන පවත්තා දසවිධා, එකෙකාය වා දිසාය සත්තාදිඉත්ථාදිඅවෙරාදිභෙදෙන අසීතාධිකචතුසතප්පභෙදා ච ඔධිසො ඵරණා වෙදිතබ්බා.

යෙන අයොනිසොමනසිකාරෙන අරතිආදිකානි උප්පජ්ජන්ති, සො අරතිආදීසු අයොනිසොමනසිකාරො. තෙන නිප්ඵාදෙතබ්බෙ හි ඉදං භුම්මං. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. උක්කණ්ඨිතා පන්තසෙනාසනෙසු, අධිකුසලධම්මෙසු ච උප්පජ්ජනභාවරිඤ්චනා. **කායවිනමනාති** කරජකායස්ස විරූපෙනාකාරෙන නමනා. **ලීනාකාරොති** සඞ්කොචාපත්ති.

කුසලධම්මපටිපත්තියා පට්ඨපනසභාවතාය, තප්පටිපක්ඛානං විසොසනසභාවතාය ච **ආරම්භධාතුආදිතො** පවත්තවීරියන්ති ආහ **''පඨමාරම්භවීරිය''**න්ති. යස්මා පඨමාරම්භමත්තස්ස කොසජ්ජවිධමනං, ථාමගමනඤ්ච නත්ථි, තස්මා වුත්තං **''කොසජ්ජතො නික්ඛන්තතාය තතො බලවතර''**න්ති . යස්මා පන අපරාපරුප්පත්තියා ලද්ධාසෙවනං උපරූපරි විසෙසං ආවහන්තං අතිවිය ථාමගතමෙව හොති, තස්මා වුත්තං **''පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතර''**න්ති.

අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහොති අතිභොජනෙ ථිනමිද්ධස්ස නිමිත්තග්ගාහො , එත්තකෙ භුත්තෙ තං භොජනං ථිනමිද්ධස්ස කාරණං හොති, එත්තකෙ න හොතීති ථිනමිද්ධස්ස කාරණාකාරණගාහො හොතීති අත්ථො. බ්‍යතිරෙකවසෙන චෙතං වුත්තං, තස්මා ''එත්තකෙ භුත්තෙ තං භොජනං ථිනමිද්ධස්ස කාරණං න හොතී''ති භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ච අත්ථතො දස්සිතාති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **''චතුපඤ්ච...පෙ.... න හොතී''**ති. **දිවා සූරියාලොකන්ති** දිවා ගහිතනිමිත්තං සූරියාලොකං රත්තියං **මනසි කරොන්තස්සාපීති** එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ධුතඞ්ගානං වීරියනිස්සිතත්තා වුත්තං **''ධුතඞ්ගනිස්සිතසප්පායකථායපී''**ති.

කුක්කුච්චම්පි කතාකතානුසොචනවසෙන පවත්තමානං චෙතසො අවූපසමාවහතාය උද්ධච්චෙන සමානලක්ඛණමෙවාති **''අවූපසමො නාම අවූපසන්තාකාරො, උද්ධච්චකුක්කුච්චමෙවෙතං අත්ථතො''**ති වුත්තං.

බහුස්සුතස්ස ගන්ථතො, අත්ථතො ච සුත්තාදීනි විචාරෙන්තස්ස තබ්බහුලවිහාරිනො අත්ථවෙදාදිපටිලාභසබ්භාවතො වික්ඛෙපො න හොතීති, යථාවිධිපටිපත්තියා, යථානුරූපපතිකාරප්පවත්තියා ච කතාකතානුසොචනඤ්ච න හොතීති **''බාහුසච්චෙනපි...පෙ.... උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයතී''**ති ආහ. යදග්ගෙන

බාහුසච්චෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති, තදඞ්ගෙන පරිපුච්ඡකතාවිනයපකතඤ්ඤුතාහිපි තං පහීයතීති දට්ඨබ්බං. වුද්ධසෙවිතා ච වුද්ධසීලිතං ආවහතීති චෙතොවූපසමකරත්තා උද්ධච්චකුක්කුච්චප්පහානකාරී වුත්තා. වුද්ධත්තං පන අනපෙක්ඛිත්වා කුක්කුච්චවිනොදකා විනයධරා කල්‍යාණමිත්තා වුත්තාති දට්ඨබ්බා. වික්ඛෙපො ච පබ්බජිතානං යෙභුය්‍යෙන කුක්කුච්චහෙතුකො හොතීති ''කප්පියාකප්පියපරිපුච්ඡාබහුලස්සා''තිආදිනා විනයනයෙනෙව පරිපුච්ඡකතාදයො නිද්දිට්ඨා. **පහීනෙ උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ**ති නිද්ධාරණෙ භුම්මං. **කුක්කුච්චස්ස** දොමනස්සසහගතත්තා **අනාගාමිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො** වුත්තො.

තිට්ඨති පවත්තති එත්ථාති ඨානීයා විචිකිච්ඡාය ඨානීයා **විචිකිච්ඡාඨානීයා,** විචිකිච්ඡාය කාරණභූතා ධම්මා, තිට්ඨතීති වා **ඨානීයා,** විචිකිච්ඡා ඨානීයා එතිස්සාති **විචිකිච්ඡාඨානීයා,** අත්ථතො විචිකිච්ඡා එව. සා හි පුරිමුප්පන්නා පරතො උප්පජ්ජනකවිචිකිච්ඡාය සභාගහෙතුතාය අසාධාරණං කාරණං.

කුසලාකුසලාති කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන කුසලා, තප්පටිපක්ඛතො අකුසලා. යෙ අකුසලා, තෙ **සාවජ්ජා, අසෙවිතබ්බා, හීනා** ච. යෙ කුසලා, තෙ **අනවජ්ජා, සෙවිතබ්බා, පණීතා** ච. කුසලා වා හීනෙහි ඡන්දාදීහි ආරද්ධා **හීනා,** පණීතෙහි **පණීතා. කණ්හා**ති කාළකා චිත්තස්ස අපභස්සරභාවකරණා. **සුක්කා**ති ඔදාතා චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණා. කණ්හාභිජාතිහෙතුතො වා **කණ්හා.** සුක්කාභිජාතිහෙතුතො **සුක්කා.** තෙ එව **සප්පටිභාගා.** කණ්හා හි උජුවිපච්චනීකතාය සුක්කසප්පටිභාගා, තථා සුක්කාපි ඉතරෙහි. අථ වා කණ්හසුක්කා ච සප්පටිභාගා ච **කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා.** සුඛා හි වෙදනා දුක්ඛාය වෙදනාය සප්පටිභාගා, දුක්ඛා ච වෙදනා සුඛාය වෙදනාය සප්පටිභාගාති.

කාමං බාහුසච්චපරිපුච්ඡකතාහි සබ්බාපි අට්ඨවත්ථුකා විචිකිච්ඡා පහීයති, තථාපි රතනත්තයවිචිකිච්ඡාමූලිකා සෙසවිචිකිච්ඡාති කත්වා ආහ **''තීණි රතනානි ආරබ්භා''**ති. රතනත්තයගුණාවබොධෙ ''සත්ථරි කඞ්ඛතී''තිආදි (ධ. ස. 1008, 1123, 1167, 1241, 1263, 1270; විභ. 915) විචිකිච්ඡාය අසම්භවොති. විනයෙ පකතඤ්ඤුතා ''සික්ඛාය කඞ්ඛතී''ති වුත්තාය විචිකිච්ඡාය පහානං කරොතීති ආහ **''විනයෙ චිණ්ණවසීභාවස්සාපී''**ති. **ඔකප්පනියසද්ධාසඞ්ඛාතඅධිමොක්ඛබහුලස්සා**ති සද්ධෙය්‍යවත්ථුනො අනුපවිසනසද්ධාසඞ්ඛාතඅධිමොක්ඛෙන අධිමුච්චනබහුලස්ස, **අධිමුච්චනඤ්ච** අධිමොක්ඛුප්පාදනමෙවාති දට්ඨබ්බං, සද්ධාය වා නින්නපොණතාඅධිමුත්ති **අධිමොක්ඛො.**

සමුදයවයාති සමුදයවයධම්මා. **සුභනිමිත්තඅසුභනිමිත්තාදීසූ**ති ''සුභනිමිත්තාදීසු අසුභනිමිත්තාදීසූ''ති **ආදි**-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. තත්ථ පඨමෙන ආදි-සද්දෙන පටිඝනිමිත්තාදීනං සඞ්ගහො, දුතියෙනමෙත්තාචෙතොවිමුත්තිආදීනං. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං වුත්තනයමෙව.

නීවරණපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඛන්ධපබ්බවණ්ණනා

383. උපාදානෙහි ආරම්මණකරණාදිවසෙන උපාදාතබ්බා වා ඛන්ධා **උපාදානක්ඛන්ධා.**

ඉති රූපන්ති එත්ථ **ඉති**-සද්දො ඉදං-සද්දෙන සමානත්ථොති අධිප්පායෙනාහ **''ඉදං රූප''**න්ති. තයිදං සරූපග්ගහණභාවතො අනවසෙසපරියාදානං හොතීති ආහ **''එත්තකං රූපං, න ඉතො පරං රූපං අත්ථී''**ති. **ඉතී**ති වා පකාරත්ථෙ නිපාතො, තස්මා **''ඉති රූප''**න්ති ඉමිනා භූතුපාදාදිවසෙන යත්තකො රූපස්ස පභෙදො, තෙන සද්ධිං රූපං අනවසෙසතො පරියාදියිත්වා දස්සෙති. **සභාවතො**ති රුප්පනසභාවතො, චක්ඛාදිවණ්ණාදිසභාවතො ච. **වෙදනාදීසුපී**ති එත්ථ ''අයං වෙදනා, එත්තකා වෙදනා, න ඉතො පරං වෙදනා අත්ථීති සභාවතො වෙදනං පජානාතී''තිආදිනා, **සභාවතො**ති ච ''අනුභවනසභාවතො, සාතාදිසභාවතො වා''ති එවමාදිනා යොජෙතබ්බං. සෙසං වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඛන්ධපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආයතනපබ්බවණ්ණනා

384. **ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසූ**ති ''ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු ඡසු බාහිරෙසූ''ති ''ඡසූ''ති පදං පච්චෙකං යොජෙතබ්බං. කස්මා පනෙතානි උභයානි ඡළෙව වුත්තානි? ඡවිඤ්ඤාණකායුප්පත්තිද්වාරාරම්මණවවත්ථානතො. චක්ඛුවිඤ්ඤාණවීථියා පරියාපන්නස්ස හි විඤ්ඤාණකායස්ස චක්ඛායතනමෙව උප්පත්තිද්වාරං, රූපායතනමෙව ච ආරම්මණං, තථා ඉතරානි ඉතරෙසං, ඡට්ඨස්ස පන භවඞ්ගමනසඞ්ඛාතො මනායතනෙකදෙසො උප්පත්තිද්වාරං, අසාධාරණඤ්ච ධම්මායතනං ආරම්මණං. චක්ඛතීති **චක්ඛු,** රූපං අස්සාදෙති, විභාවෙති චාති අත්ථො. සුණාතීති **සොතං.** ඝායතීති **ඝානං.** ජීවිතනිමිත්තතාය රසො **ජීවිතං,** තං ජීවිතං අව්හායතීති **ජිව්හා.** කුච්ඡිතානං සාසවධම්මානං ආයො උප්පත්තිදෙසොති **කායො.** මුනාති ආරම්මණං විජානාතීති **මනො.** රූපයති වණ්ණවිකාරං ආපජ්ජමානං හදයඞ්ගතභාවං

පකාසෙතීති **රූපං.** සප්පති අත්තනො පච්චයෙහි හරීයති සොතවිඤ්ඤෙය්‍යභාවං ගමීයතීති **සද්දො.** ගන්ධයති අත්තනො වත්ථුං සූචෙතීති **ගන්ධො** . රසන්ති තං සත්තා අස්සාදෙන්තීති **රසො.** ඵුසීයතීති **ඵොට්ඨබ්බං.** අත්තනො සභාවං ධාරෙන්තීති **ධම්මා.** සබ්බානි පන ආයානං තනනාදිඅත්ථෙන **ආයතනානි.** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** (විසුද්ධි. 2.510, 511, 512; විසුද්ධි. ටී. 2.510) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

චක්ඛුඤ්ච පජානාතීති (දී. නි. 2.384; ම. නි. 1.117) එත්ථ **චක්ඛු** නාම පසාදචක්ඛු, න සසම්භාරචක්ඛු, නාපි දිබ්බචක්ඛුආදිකන්ති ආහ **චක්ඛුපසාදන්ති**. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘යං චක්ඛු චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො’’ති. (ධ. ස. 596) ච-සද්දො වක්ඛමානත්ථසමුච්චයත්ථො. **යාථාවසරසලක්ඛණවසෙනාති** අවිපරීතස්ස අත්තනො රසස්ස චෙව ලක්ඛණස්ස ච වසෙන, රූපෙසු ආවිඤ්ඡනකිච්චස්ස චෙව රූපාභිඝාතාරහභූතපසාදලක්ඛණස්ස ච දට්ඨුකාමතානිදානකම්මසමුට්ඨානභූතපසාදලක්ඛණස්ස ච වසෙනාති අත්ථො. අථ වා **යාථාවසරසලක්ඛණවසෙනාති** යාථාවසරසවසෙන චෙව ලක්ඛණවසෙන ච, **යාථාවසරසොති** ච අවිපරීතසභාවො වෙදිතබ්බො. සො හි රසීයති අවිරද්ධපටිවෙධවසෙන අස්සාදීයති රමීයතීති ‘‘රසො’’ති වුච්චති, තස්මා සලක්ඛණවසෙනාති වුත්තං හොති. **ලක්ඛණවසෙනාති** අනිච්චාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන.

‘‘චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණ’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.204, 400; ම. නි. 3.421, 425, 426; සං. නි. 2.43, 45; 2.4.60) සමුදිතානියෙව රූපායතනානි චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිහෙතු, න විසුං විසුන්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස ජොතනත්ථං ‘‘රූපෙ චා’’ති පුථුවචනග්ගහණං, තාය එව ච දෙසනාගතියා කාමං ඉධාපි ‘‘රූපෙ ච පජානාතී’’ති වුත්තං, රූපභාවසාමඤ්ඤෙන පන සබ්බං එකජ්ඣං ගහෙත්වා **බහිද්ධා චතුසමුට්ඨානිකරූපඤ්චාති** එකවචනවසෙන අත්ථො. **සරසලක්ඛණ වසෙනාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස විසයභාවකිච්චස්ස වසෙන චෙව චක්ඛුපටිහනනලක්ඛණස්ස වසෙන චාති යොජෙතබ්බං.

උභයං පටිච්චාති චක්ඛුං උපනිස්සයපච්චයවසෙන පච්චයභූතං, රූපෙ ආරම්මණාධිපතිආරම්මණූපනිස්සයවසෙන පච්චයභූතෙ ච පටිච්ච. කාමං අයං සුත්තන්තසංවණ්ණනා, නිප්පරියායකථා නාම අභිධම්මසන්නිස්සිතා එවාති අභිධම්මනයෙනෙව සංයොජනානි දස්සෙන්තො **‘‘කාමරාග...පෙ.... අවිජ්ජාසංයොජන’’**න්ති ආහ. තත්ථ කාමෙසු රාගො, කාමො ච සො රාගො චාති වා **කාමරාගො.** සො එව බන්ධනට්ඨෙන **සංයොජනං.** අයඤ්හි යස්ස සංවිජ්ජති, තං පුග්ගලං වට්ටස්මිං සංයොජෙති බන්ධති ඉති දුක්ඛෙන සත්තං, භවාදිකෙ වා භවන්තරාදීහි, කම්මුනා වා විපාකං සංයොජෙති බන්ධතීති **සංයොජනං.** එවං පටිඝසංයොජංආදීනම්පි යථාරහමත්ථො වත්තබ්බො. **සරසලක්ඛණවසෙනාති** එත්ථ පන සත්තස්ස වට්ටතො අනිස්සජ්ජනසඞ්ඛාතස්ස අත්තනො කිච්චස්ස චෙව යථාවුත්තබන්ධනසඞ්ඛාතස්ස ලක්ඛණස්ස ච වසෙනාති යොජෙතබ්බං.

භවස්සාදදිට්ඨිස්සාදනිවත්තනත්ථං **කාමස්සාදග්ගහණං. අස්සාදයතොති** අභිරමන්තස්ස. **අභිනන්දතොති** සප්පීතිකතණ්හාවසෙන නන්දන්තස්ස. පදද්වයෙනාපි බලවතො කාමරාගස්ස පච්චයභූතා කාමරාගුප්පත්ති වුත්තා. එස නයො සෙසෙසුපි. **අනිට්ඨාරම්මණෙති** එත්ථ ‘‘ආපාථගතෙ’’ති විභත්තිවිපරිණාමනවසෙන ‘‘ආපාථගත’’න්ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **එතං ආරම්මණන්ති** එතං එවංසුඛුමං එවංදුබ්බිභාගං ආරම්මණං. **‘‘නිච්චං ධුව’’**න්ති ඉදං නිදස්සනමත්තං. ‘‘උච්ඡිජ්ජිස්සති විනස්සිස්සතීති ගණ්හතො’’ති එවමාදීනම්පි සඞ්ගහො ඉච්ඡිතබ්බො. පඨමාය සක්කායදිට්ඨියා අනුරොධවසෙන **‘‘සත්තො නු ඛො’’**ති, ඉතරාය අනුරොධවසෙන **‘‘සත්තස්ස නු ඛො’’**ති **විචිකිච්ඡතො.** අත්තත්තනියාදිගාහානුගතා හි විචිකිච්ඡා දිට්ඨියා අසති අභාවතො. **භවං පත්ථෙන්තස්සාති** ‘‘ඊදිසෙ සම්පත්තිභවෙ යස්මා අම්හාකං ඉදං ඉට්ඨං රූපාරම්මණං සුලභං ජාතං, තස්මා ආයතිම්පි එදිසො, ඉතො වා උත්තරිතරො සම්පත්තිභවො භවෙය්‍යා’’ති භවං නිකාමෙන්තස්ස. **එවරූපන්ති** එවරූපං රූපං. තංසදිසෙ හි තබ්බොහාරවසෙනෙවං වුත්තං. භවති හි තංසදිසෙසු තබ්බොහාරො යථා ‘‘සා එව තිත්තිරි, තානි එව ඔසධානී’’ති. **උසූයතොති** උසූයං ඉස්සං උප්පාදයතො. **අඤ්ඤස්ස මච්ඡරායතොති** අඤ්ඤෙන අසාධාරණභාවකරණෙන මච්ඡරියං කරොතො. **සබ්බෙහෙව** යථාවුත්තෙහි නවහි සංයොජනෙහි.

තඤ්ච කාරණන්ති සුභනිමිත්තපටිඝනිමිත්තාදිවිභාගං ඉට්ඨානිට්ඨාදිරූපාරම්මණඤ්චෙව තජ්ජායොනිසොමනසිකාරඤ්චාති තස්ස තස්ස සංයොජනස්ස කාරණං. අවික්ඛම්භිතාසමූහතභූමිලද්ධුප්පන්නං තං සන්ධාය **‘‘අප්පහීනට්ඨෙන උප්පන්නස්සා’’**ති වුත්තං. වත්තමානුප්පන්නතා සමුදාචාරග්ගහණෙනෙව ගහිතා. **යෙන කාරණෙනාති** යෙන විපස්සනාසමථභාවනාසඞ්ඛාතෙන කාරණෙන . තඤ්හි තස්ස තදඞ්ගවසෙන චෙව වික්ඛම්භනවසෙන ච පහානකාරණං. ඉස්සාමච්ඡරියානං අපායගමනීයතාය පඨමමග්ගවජ්ඣතා වුත්තා. යදි එවං ‘‘තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොතී’’ති (අ. නි. 4.241) සුත්තපදං කථන්ති? තං සුත්තන්තපරියායෙන වුත්තං. යථානුලොමසාසනා හි සුත්තන්තදෙසනා, අයං පන අභිධම්මනයෙන සංවණ්ණනාති නායං දොසොති. **ඔළාරිකස්සාති** ථූලස්ස, යතො අභිණ්හසමුප්පත්තිපරියුට්ඨානතිබ්බතාව හොති. **අණුසහගතස්සාති** වුත්තප්පකාරාභාවෙන අණුභාවං සුඛුමභාවං ගතස්ස. උද්ධච්චසංයොජනස්සපෙත්ථ අනුප්පාදො වුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බො යථාවුත්තසංයොජනෙහි අවිනාභාවතො. එකත්ථතාය සොතාදීනං සභාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානනා, තප්පච්චයානං සංයොජනානං උප්පාදාදිපජානනා ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති දස්සෙන්තො **‘‘එසෙව නයො’’**ති අතිදිසති.

අත්තනො වා ධම්මෙසූති අත්තනො අජ්ඣත්තිකායතනධම්මෙසු, අත්තනො උභයධම්මෙසු වා. ඉමස්මිං පක්ඛෙ **අජ්ඣත්තිකායතනපරිග්ගණ්හනෙනාති** අජ්ඣත්තිකායතනපරිග්ගණ්හනමුඛෙනාති අත්ථො. එවඤ්ච අනවසෙසතො සපරසන්තානෙසු ආයතනානං පරිග්ගහො සිද්ධො හොති. **පරස්ස වා ධම්මෙසූති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **රූපායතනස්සාති** අඞ්ගෙකාදසප්පභෙදස්ස රූපසභාවස්ස ආයතනස්ස රූපක්ඛන්ධෙ ''වුත්තනයෙන නීහරිතබ්බො''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **සෙසක්ඛන්ධෙසූති** වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙසු. **වුත්තනයෙනාති** ඉමිනා අතිදෙසෙන රූපක්ඛන්ධෙ ''ආහාරසමුදයා''ති විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ ''නාමරූපසමුදයා''ති සෙසඛන්ධෙසු ''ඵස්සසමුදයා''ති ඉමං විසෙසං විභාවෙති, ඉතරං පන සබ්බත්ථ සමානන්ති ඛන්ධපබ්බෙ විය ආයතනපබ්බෙපි ලොකුත්තරනිවත්තනං පාළියං ගහිතං නත්ථීති වුත්තං **''ලොකුත්තරධම්මා න ගහෙතබ්බා''**ති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ආයතනපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බොජ්ඣඞ්ගපබ්බවණ්ණනා

385. **බුජ්ඣනකසත්තස්සාති** කිලෙසනිද්දාය පටිබුජ්ඣනකසත්තස්ස, අරියසච්චානං වා පටිවිජ්ඣනකසත්තස්ස. **අඞ්ගෙසූති** කාරණෙසු, අවයවෙසු වා . උදයවයඤාණුප්පත්තිතො පට්ඨාය සම්බොධිපටිපදායං ඨිතො නාම හොතීති ආහ **''ආරද්ධවිපස්සකතො පට්ඨාය යොගාවචරොති සම්බොධී''**ති. සුත්තන්තදෙසනා නාම පරියායකථා, අයඤ්ච සතිපට්ඨානදෙසනා ලොකියමග්ගවසෙන පවත්තාති වුත්තං ''යොගාවචරොති සම්බොධී''ති, අඤ්ඤථා ''අරියසාවකො''ති වදෙය්‍ය.

''සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා''ති පදස්ස අත්ථො ''විචිකිච්ඡාට්ඨානීයා''ති එත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. **තන්ති** යොනිසොමනසිකාරං. **තත්ථාති** සතියං, නිප්ඵාදෙතබ්බෙ චෙතං භුම්මං.

සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච **සතිසම්පජඤ්ඤං.** අථ වා සතිප්පධානං අභික්කන්තාදිසාත්ථකභාවපරිග්ගණ්හනඤාණං **සතිසම්පජඤ්ඤං.** තං සබ්බත්ථ සතොකාරීභාවාවහත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය හොති. යථා පච්චනීකධම්මප්පහානං, අනුරූපධම්මසෙවනා ච අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය හොති, එවං සතිරහිතපුග්ගලවිවජ්ජනා, සතොකාරීපුග්ගලසෙවනා, තත්ථ ච යුත්තප්පයුත්තතා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **''සතිසම්පජඤ්ඤ''**න්තිආදිනා. **තිස්සදත්තත්ථෙරො** නාම, යො බොධිමණ්ඩෙ සුවණ්ණසලාකං ගහෙත්වා ''අට්ඨාරසසු භාසාසු කතරභාසාය ධම්මං කථෙමී''ති පරිසං පවාරෙසි. **අභයත්ථෙරොති** දත්තාභයත්ථෙරමාහ.

ධම්මානං, ධම්මෙසු වා විචයො **ධම්මවිචයො,** සො එව සම්බොජ්ඣඞ්ගො, තස්ස **ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස. ''කුසලාකුසලා ධම්මා''**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. තත්ථ **යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරොති** කුසලාදීනං තංතංසභාවසරසලක්ඛණආදිකස්ස යාථාවතො අවබුජ්ඣනවසෙන උප්පන්නො ඤාණසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදො. සො හි අවිපරීතමනසිකාරතාය ''යොනිසොමනසිකාරො''ති වුත්තො, තදාභොගතාය ආවජ්ජනාපි තග්ගතිකා එව, තස්ස අභිණ්හං පවත්තනං බහුලීකාරො. **භිය්‍යොභාවායාති** පුනප්පුනං භාවාය. **වෙපුල්ලායාති** විපුලභාවාය. **පාරිපූරියාති** පරිබ්‍රූහනාය.

පරිපුච්ඡකතාති පරියොගාහෙත්වා පුච්ඡකභාවො. ආචරියෙ පයිරුපාසිත්වා පඤ්චපි නිකායෙ සහ අට්ඨකථාය පරියොගාහෙත්වා යං යං තත්ථ ගණ්ඨිට්ඨානභූතං, තං තං ''ඉදං භන්තෙ කථං, ඉමස්ස කො අත්ථො''ති ඛන්ධායතනාදිඅත්ථං පුච්ඡන්තස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. තෙනාහ **''ඛන්ධධාතු…පෙ…. බහුලතා''**ති. **වත්ථූනං විසදභාවකරණන්ති** එත්ථ චිත්තචෙතසිකානං පවත්තිට්ඨානභාවතො සරීරං, තප්පටිබද්ධානි චීවරානි ච ''වත්ථූනී''ති අධිප්පෙතානි, තානි යථා චිත්තස්ස සුඛාවහානි හොන්ති, තථා කරණං තෙසං විසදභාවකරණං. තෙන වුත්තං **''අජ්ඣත්තිකබාහිරාන''**න්තිආදි. **උස්සන්නදොසන්ති** වාතාදිඋස්සන්නදොසං. **සෙදමලමක්ඛිතන්ති** සෙදෙන චෙව ජල්ලිකාසඞ්ඛාතෙන සරීරමලෙන ච මක්ඛිතං. **ච**-සද්දෙන අඤ්ඤම්පි සරීරස්ස, චිත්තස්ස ච පීළාවහං සඞ්ගණ්හාති. **සෙනාසනං වාති** වා-සද්දෙන පත්තාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **අවිසදෙ** සති, විසයභූතෙ වා. කථං භාවනමනුයුත්තස්ස තානි විසයො? අන්තරන්තරා පවත්තනකචිත්තුප්පාදවසෙනෙවං වුත්තං. තෙ හි චිත්තුප්පාදා චිත්තෙකග්ගතාය අපරිසුද්ධභාවාය සංවත්තන්ති. **චිත්තචෙතසිකෙසු** නිස්සයාදිපච්චයභූතෙසු. **ඤාණම්පීති පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන න කෙවලං තං වත්ථුයෙව, අථ ඛො තස්මිං අපරිසුද්ධෙ ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං හොතීති නිස්සයාපරිසුද්ධියා තංනිස්සිතාපරිසුද්ධි විය විසයස්ස අපරිසුද්ධතාය විසයිනො අපරිසුද්ධිං දස්සෙති.

සමභාවකරණන්ති කිච්චතො අනූනාධිකභාවකරණං. සද්ධෙය්‍යවත්ථුස්මිං පච්චයවසෙන අධිමොක්ඛකිච්චස්ස පටුතරභාවෙන, පඤ්ඤාය අවිසදතාය, වීරියාදීනඤ්ච සිථිලතාදිනා සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති. තෙනාහ **''ඉතරානි මන්දානී''**ති. **තතොති** තස්මා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවතො , ඉතරෙසඤ්ච මන්දත්තා. කොසජ්ජපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා සම්පයුත්තධම්මානං පග්ගණ්හනං අනුබලප්පදානං **පග්ගහො,** පග්ගහොව කිච්චං **පග්ගහකිච්චං,** ''කාතුං න සක්කොතී''ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. ආරම්මණං උපගන්ත්වා ඨානං, අනිස්සජ්ජනං වා **උපට්ඨානං.**

වික්ඛෙපපටික්ඛෙපො, යෙන වා සම්පයුත්තා අවික්ඛිත්තා හොන්ති, සො **අවික්ඛෙපො.** රූපගතං විය චක්ඛුනා යෙන යාථාවතො විසයසභාවං පස්සති, තං **දස්සනකිච්චං. කාතුං න සක්කොති** බලවතා සද්ධින්ද්‍රියෙන අභිභූතත්තා. සහජාතධම්මෙසු හි ඉන්දට්ඨං කාරෙන්තානං සහපවත්තමානානං ධම්මානං එකරසතාවසෙනෙව අත්ථසිද්ධි, න අඤ්ඤථා. **තස්මාති** වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. **තන්ති** සද්ධින්ද්‍රියං . **ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙනාති** යස්ස සද්ධෙය්‍යස්ස වත්ථුනො උළාරතාදිගුණෙ අධිමුච්චනස්ස සාතිසයප්පවත්තියා සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං, තස්ස පච්චයපච්චයුප්පන්නතාදිවිභාගතො යාථාවතො වීමංසනෙන. එවඤ්හි එවංධම්මතානයෙන සභාවසරසතො පරිග්ගය්හමානෙ සවිප්ඵාරො අධිමොක්ඛො න හොති ''අයං ඉමෙසං ධම්මානං සභාවො''ති පරිජානනවසෙන පඤ්ඤාබ්‍යාපාරස්ස සාතිසයත්තා. ධුරියධම්මෙසු හි යථා සද්ධාය බලවභාවෙ පඤ්ඤාය මන්දභාවො හොති, එවං පඤ්ඤාය බලවභාවෙ සද්ධාය මන්දභාවො හොතීති. තෙන වුත්තං **''තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා, යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන හාපෙතබ්බ''**න්ති. **තථා අමනසිකාරෙනාති** යෙනාකාරෙන භාවනං අනුයුඤ්ජන්තස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං, තෙනාකාරෙන භාවනාය අනනුයුඤ්ජනතොති වුත්තං හොති. ඉධ දුවිධෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවො අත්තනො වා පච්චයවිසෙසෙන කිච්චුත්තරියතො, වීරියාදීනං වා මන්දකිච්චතාය. තත්ථ පඨමවිකප්පෙ හාපනවිධි දස්සිතො. දුතියකප්පෙ පන යථා මනසි කරොතො වීරියාදීනං මන්දකිච්චතාය සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන, වීරියාදීනං පටුකිච්චභාවාවහෙන මනසිකාරෙන සද්ධින්ද්‍රියං තෙහි සමරසං කරොන්තෙන හාපෙතබ්බං. ඉමිනා නයෙන සෙසින්ද්‍රියෙසුපි හාපනවිධි වෙදිතබ්බො.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථූති. සො හි ආයස්මා සද්ධාධිමුත්තතාය කතාධිකාරො සත්ථු රූපකායදස්සනප්පසුතො එව හුත්වා විහරන්තො සත්ථාරා ''කිං තෙ වක්කලි ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන, යො බො වක්කලි ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සතී''තිආදිනා (සං. නි. 3.87; දී. නි. අට්ඨ. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.208; ධ. ප. අට්ඨ. 2.380; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.130; ධ. ස. අට්ඨ. 1007; ථෙරගා. අට්ඨ. 2.වක්කලිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) ඔවදිත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජිතොපි තං අනනුයුඤ්ජන්තො පණාමිතො අත්තානං විනිපාතෙතුං පපාතට්ඨානං අභිරුහි, අථ නං සත්ථා යථානිසින්නොව ඔභාසං විස්සජ්ජනෙන අත්තානං දස්සෙත්වා –

> ''පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
> අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ''න්ති. (ධ. ප. 381) –

ගාථං වත්වා ''එහි වක්කලී''ති ආහ. සො තෙන අමතෙනෙව අභිසිත්තො හට්ඨතුට්ඨො හුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙසි. සද්ධාය බලවභාවතො විපස්සනාවීථිං න ඔතරති, තං ඤත්වා භගවා තස්ස ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනාය කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා අදාසි. සො සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගප්පටිපාටියා අරහත්තං පාපුණි. තෙනෙතං වුත්තං ''වක්කලිත්ථෙරවත්ථු චෙත්ථ නිදස්සන''න්ති. **එත්ථාති** සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තභාවෙ සෙසින්ද්‍රියානං සකිච්චාකරණෙ.

ඉතරකිච්චභෙදන්ති උපට්ඨානාදිකිච්චවිසෙසං. **පස්සද්ධාදීති ආදි-**සද්දෙන සමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **හාපෙතබ්බන්ති** යථා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවො ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන හායති, එවං වීරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතා පස්සද්ධිආදිභාවනාය හායති සමාධිපක්ඛියත්තා තස්සා. තථා හි සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං කොසජ්ජපාතතො රක්ඛන්තී වීරියාදිභාවනා විය වීරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං උද්ධච්චපාතතො රක්ඛන්තී එකංසතො හාපෙති. තෙන වුත්තං **''පස්සද්ධආදිභාවනාය හාපෙතබ්බ''**න්ති. **සොණත්ථෙරස්ස වත්ථූති** සුකුමාරසොණත්ථෙරස්ස වත්ථු. (මහාව. 242; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.205) සො හි ආයස්මා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සීතවනෙ විහරන්තො ''මම සරීරං සුඛුමාලං, න ච සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං අධිගන්තුං, කිලමෙත්වාපි සමණධම්මො කාතබ්බො''ති තං ඨානචඞ්කමමෙව අධිට්ඨාය පධානං අනුයුඤ්ජන්තො පාදතලෙසු ඵොටෙසු උට්ඨිතෙසුපි වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා දළ්හං වීරියං කරොන්තො අච්චාරද්ධවීරියතාය විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා වීණූපමොවාදෙන ඔවදිත්වා වීරියසමතායොජනවීථිං දස්සෙන්තො කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා ගිජ්ඣකූටං ගතො. ථෙරොපි සත්ථාරා දින්නනයෙන වීරියසමතං යොජෙත්වා භාවෙන්තො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **''සොණත්ථෙරස්ස වත්ථු දස්සෙතබ්බ''**න්ති. **සෙසෙසුපීති** සතිසමාධිපඤ්ඤින්ද්‍රියෙසුපි.

සමතන්ති සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනූනානධිකභාවං, තථා සමාධිවීරියානං. යථා හි සද්ධාපඤ්ඤානං විසුං විසුං ධුරියධම්මභූතානං කිච්චතො අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තනං විසෙසතො ඉච්ඡිතබ්බං, යතො නෙසං සමධුරතාය අප්පනා සම්පජ්ජති, එවං සමාධිවීරියානං කොසජ්ජුද්ධච්චපක්ඛිකානං සමරසතාය සති අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථම්භනතො සම්පයුත්තධම්මානං අන්තද්වයපාතාභාවෙන සම්මදෙව අප්පනා ඉජ්ඣති. **''බලවසද්ධො''**තිආදි බ්‍යතිරෙකමුඛෙන වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස සමත්ථනං. තස්සත්ථො යො බලවතියා සද්ධාය සමන්නාගතො අවිසදඤාණො, සො මුධප්පසන්නො හොති, න අවෙච්චප්පසන්නො. තථා හි **අවත්ථුස්මිං පසීදති** සෙය්‍යථාපි තිත්ථියසාවකා. **කෙරාටිකපක්ඛන්ති** සාඨෙය්‍යපක්ඛං **භජති.** සද්ධාහීනාය පඤ්ඤාය අතිධාවන්තො ''දෙය්‍යවත්ථුපරිච්චාගෙන විනා චිත්තුප්පාදමත්තෙනපි දානමයං පුඤ්ඤං හොතී''තිආදීනි පරිකප්පෙති හෙතුපතිරූපකෙහි වඤ්චිතො, එවංභූතො ච සුක්ඛතක්කවිලුත්තචිත්තො පණ්ඩිතානං වචනං නාදියති සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති. තෙනාහ **''භෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොතී''**ති. යථා චෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං

අඤ්ඤමඤ්ඤං විසමභාවො න අත්ථාවහො, අනත්ථාවහොව, එවං, සමාධිවීරියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසමභාවො න අත්ථාවහො, අනත්ථාවහොව, තථා න අවික්ඛෙපාවහො, වික්ඛෙපාවහොවාති. **කොසජ්ජං අභිභවති,** තෙන අප්පනං න පාපුණාතීති අධිප්පායො. **උද්ධච්චං අභිභවතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **තදුභයන්ති** සද්ධාපඤ්ඤාද්වයං, සමාධිවීරියද්වයඤ්ච. **සමං කාතබ්බන්ති** සමරසං කාතබ්බං .

සමාධිකම්මිකස්සාති සමථකම්මට්ඨානිකස්ස. **එවන්ති** එවං සන්තෙ, සද්ධාය ථොකං බලවභාවෙ සතීති අත්ථො. **සද්දහන්තොති** ''පථවී පථවීති මනසිකරණමත්තෙන කථං ඣානුප්පත්ති''ති අචින්තෙත්වා ''අද්ධා සම්මාසම්බුද්ධෙන වුත්තවිධි ඉජ්ඣිස්සති''ති සද්දහන්තො සද්ධං ජනෙන්තො. **ඔකප්පෙන්තොති** ආරම්මණං අනුපවිසිත්වා විය අධිමුච්චනවසෙන අවකප්පෙන්තො පක්ඛන්දන්තො. **එකග්ගතා බලවතී වට්ටති** සමාධිප්පධානත්තා ඣානස්ස. **උභින්නන්ති** සමාධිපඤ්ඤානං. සමාධිකම්මිකස්ස සමාධිනො අධිමත්තතාය පඤ්ඤාය අධිමත්තතාපි ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ **''සමතායපි''**ති, සමභාවෙනාපීති අත්ථො. **අප්පනාති** ලොකියප්පනා. තථා හි **''හොතියෙවා''**ති සාසඞ්කං වදති. ලොකුත්තරප්පනා පන තෙසං සමභාවෙනෙව ඉච්ඡිතා. යථාහ ''සමථවිපස්සනං යුගනන්ධං භාවෙති''ති (අ. නි. 4.170; පටි. ම. 2.5).

යදි විසෙසතො සද්ධාපඤ්ඤානං, සමාධිවීරියානඤ්ච සමතාව ඉච්ඡිතා, කථං සතීති ආහ **''සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති''**ති. **සබ්බත්ථාති** ලීනුද්ධච්චපක්ඛිකෙසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු. උද්ධච්චපක්ඛිකෙකදෙසෙ ගණ්හන්තො **''සද්ධාවීරියපඤ්ඤාන''**න්ති ආහ. අඤ්ඤථා පීති ච ගහෙතබ්බා සියා. තථා හි **''කොසජ්ජපක්ඛිකෙන සමාධිනා''** ඉච්චෙව වුත්තං, න ''පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාහි''ති. **සාති** සති. සබ්බෙසු රාජකම්මෙසු නියුත්තො **සබ්බකම්මිකො. තෙනාති** තෙන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බට්ඨෙන කාරණෙන. **ආහ** අට්ඨකථායං. සබ්බත්ථ නියුත්තා **සබ්බත්ථිකා** සබ්බත්ථ ලීනෙ, උද්ධතෙ ච චිත්තෙ ඉච්ඡිතබ්බත්තා, සබ්බෙ වා ලීනෙ, උද්ධතෙ ච චිත්තෙ භාවෙතබ්බා බොජ්ඣඞ්ගා අත්ථිකා එතායාති **සබ්බත්ථිකා. චිත්තන්ති** කුසලං චිත්තං. තස්ස හි සති පටිසරණං පරායණං අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය. තෙනාහ **''ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා''**තිආදි.

ඛන්ධාදිභෙදෙ අනොගාළ්හපඤ්ඤානන්ති පරියත්තිබාහුසච්චවසෙනපි ඛන්ධායතනාදීසු අප්පතිට්ඨිතබුද්ධීනං. බහුස්සුතසෙවනා හි සුතමයඤාණාවහා. තරුණවිපස්සනාසමඞ්ගීපි භාවනාමයඤාණෙ ඨිතත්තා එකංසතො පඤ්ඤවා එව නාම හොතීති ආහ **''සමපඤ්ඤාස ලක්ඛණපරිග්ගාහිකාය උදයබ්බයපඤ්ඤාය සමන්නාගතපුග්ගලසෙවනා''**ති. ඤෙය්‍යධම්මස්ස ගම්භීරභාවවසෙන තප්පරිච්ඡෙදකඤාණස්ස ගම්භීරභාවග්ගහණන්ති ආහ **''ගම්භීරෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තාය ගම්භීරපඤ්ඤාය''**ති. තඤ්හි ඤෙය්‍යං තාදිසාය පඤ්ඤාය චරිතබ්බතො **ගම්භීරඤාණචරියං,** තස්සා වා පඤ්ඤාය තත්ථ පභෙදතො පවත්ති ගම්භීරඤාණචරියා, තස්සා පච්චවෙක්ඛණාති ආහ **''ගම්භීරපඤ්ඤාය පභෙදපච්චවෙක්ඛණා''**ති. යථා සතිවෙපුල්ලප්පත්තො නාම අරහා එව, එවං පඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තොතිපි සො එවාති ආහ **''අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී හොති''**ති. වීරියාදීසුපි එසෙව නයො.

''තත්තං අයොඛිලං හත්ථෙ ගමෙන්ති''තිආදිනා (ම. නි. 3.250, 267; අ. නි. 3.36) වුත්තපඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණා නිරයෙ නිබ්බත්තසත්තස්ස යෙභුය්‍යෙන සබ්බපඨමං කරොන්තීති, දෙවදූතසුත්තාදීසු තස්ස ආදිතො වුත්තත්තා ච ආහ **''පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණතො පට්ඨාය''**ති. **සකටවහනාදිකාලෙති ආදි-**සද්දෙන තදඤ්ඤමනුස්සෙහි, තිරච්ඡානෙහි ච විබාධියමානකාලං සඞ්ගණ්හාති. **''එකං බුද්ධන්තර''**න්ති ඉදං අපරාපරං පෙතෙසු එව උප්පජ්ජනකසත්තවසෙන වුත්තං, එකච්චානං වා පෙතානං එකච්චතිරච්ඡානානං විය තථා දීඝායුකතාපි සියාති තථා වුත්තං. තථා හි ''කාලො නාගරාජා චතුන්නං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවං ලභිත්වා ඨිතො මෙත්තෙය්‍යස්සපි භගවතො සම්මුඛීභාවං ලභිස්සති''ති වදන්ති, යං තස්ස කප්පායුකතා වුත්තා.

ආනිසංසදස්සාවිනොති ''වීරියායත්තො එව සබ්බො ලොකුත්තරො, ලොකියො ච විසෙසාධිගමො''ති එවං වීරියෙ ආනිසංසදස්සනසීලස්ස. **ගමනවීථින්ති** සපුබ්බභාගං නිබ්බානගාමිනිං පටිපදං, සහ විපස්සනාය අරියමග්ගපටිපාටි , සත්තවිසුද්ධිපරම්පරා වා. සා හි භික්ඛුනො වට්ටනිය්‍යානාය ගන්තබ්බා පටිපදාති කත්වා **ගමනවීථි** නාම. **කායදළ්හීබහුලොති** යථා තථා කායස්ස දළ්හීකම්මප්පසුතො. **පිණ්ඩන්ති** රට්ඨපිණ්ඩං. පච්චයදායකානං අත්තනි කාරස්ස අත්තනො සම්මාපටිපත්තියා මහප්ඵලභාවස්ස කරණෙන පිණ්ඩස්ස භික්ඛාය පටිපූජනා **පිණ්ඩාපචායනං.**

නීහරන්තොති පත්තථවිකතො නීහරන්තො. **තං සද්දං සුත්වාති** තං උපාසිකාය වචනං අත්තනො වසනපණ්ණසාලද්වාරෙ ඨිතොව පඤ්චාභිඤ්ඤතාය දිබ්බසොතෙන සුත්වා. මනුස්සසම්පත්ති, දිබ්බසම්පත්ති, නිබ්බානසම්පත්තීති ඉමා **තිස්සො සම්පත්තියො. දාතුං සක්ඛිස්සසීති** ''තයි කතෙන දානමයෙන, වෙය්‍යාවච්චමයෙන ච පුඤ්ඤකම්මෙන ඛෙත්තවිසෙසභාවූපගමනෙන අපරාපරං දෙවමනුස්සසම්පත්තියො, අන්තෙ නිබ්බානසම්පත්තිඤ්ච දාතුං සක්ඛිස්සසී''ති ථෙරො අත්තානං පුච්ඡති. **සිතං කරොන්තො වාති** ''අකිච්ඡෙනෙව මයා වට්ටදුක්ඛං සමතික්කන්ත''න්ති පච්චවෙක්ඛණාවසානෙ සඤ්ජාතපාමොජ්ජවසෙන සිතං කරොන්තො එව.

විප්පටිපන්නන්ති ජාතිධම්මකුලධම්මාදිලඞ්ඝනෙන අසම්මාපටිපන්නං. **එවං** යථා අසම්මාපටිපන්නො පුත්තො තාය එව අසම්මාපටිපත්තියා කුලසන්තානතො බාහිරො හුත්වා පිතු සන්තිකා දායජ්ජස්ස න භාගී, **එවං. කුසීතොපි** තෙන කුසීතභාවෙන අසම්මාපටිපන්නො සත්ථු සන්තිකා ලද්ධබ්බඅරියධනදායජ්ජස්ස න භාගී. **ආරද්ධවීරියොව ලභති** සම්මාපටිපජ්ජනතො. උප්පජ්ජති වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගොති යොජනා, එවං සබ්බත්ථ.

මහාති සීලාදීහි ගුණෙහි මහන්තො විපුලො අනඤ්ඤසාධාරණො. තං පනස්ස ගුණමහත්තං දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනෙන ලොකෙ පාකටන්ති දස්සෙන්තො **''සත්ථුනො හී''**තිආදිමාහ.

යස්මා සත්ථුසාසනෙ පබ්බජිතස්ස පබ්බජ්ජූපගමෙන සක්‍යපුත්තස්සභාවො සම්පජායති, තස්මා බුද්ධපුත්තභාවං දස්සෙන්තො **''අසම්භින්නායා''**තිආදිමාහ.

අලසානං භාවනාය නාමමත්තම්පි අජානන්තානං කායදළ්හීබහුලානං යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛාදිඅනුයුඤ්ජනකානං තිරච්ඡානකථිකානං පුග්ගලානං දූරතො වජ්ජනා **කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනා.** ''දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය''තිආදිනා (ම. නි. 1.423; 3.65; සං. නි. 4.120; මහානි. 161) භාවනාරද්ධවසෙන ආරද්ධවීරියානං දළ්හපරක්කමානං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනා **ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනා.** තෙනාහ **''කුච්ඡිං පූරෙත්වා''**තිආදි. **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.64) පන ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණා, සබ්‍රහ්මචාරිමහත්තපච්චවෙක්ඛණාති ඉදං ද්වයං න ගහිතං, ථිනමිද්ධවිනොදනතා, සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතාති ඉදං ද්වයං ගහිතං. තත්ථ ආනිසංසදස්සාවිතාය එව **සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණා** ගහිතා හොති ලොකියලොකුත්තරවිසෙසාධිගමස්ස වීරියායත්තතාදස්සනභාවතො. **ථිනමිද්ධවිනොදනං** තදධිමුත්තතාය එව ගහිතං හොති, වීරියුප්පාදනෙ යුත්තප්පයුත්තස්ස ථිනමිද්ධවිනොදනං අත්ථසිද්ධමෙව. තත්ථ ථිනමිද්ධවිනොදනකුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවන-තදධිමුත්තතාපටිපක්ඛවිධමනපච්චයූපසංහාරවසෙන, අපායභයපච්චවෙක්ඛණාදයො සමුත්තෙජනවසෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදකා දට්ඨබ්බා.

පුරිමුප්පන්නා පීති පරතො උප්පජ්ජනකපීතියා විසෙසකාරණසභාගහෙතුභාවතො **''පීතියෙව පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මා''**ති වුත්තා, තස්සා පන බහුසො පවත්තියා පුථුත්තං උපාදාය බහුවචනනිද්දෙසො. යථා සා උප්පජ්ජති, එවං පටිපත්ති **තස්සා උප්පාදකමනසිකාරො.**

''බුද්ධානුස්සතී''තිආදීසු වත්තබ්බං **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.123) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

බුද්ධානුස්සතියා උපචාරසමාධිනිට්ඨත්තා වුත්තං **''යාව උපචාරා''**ති. **සකලසරීරං ඵරමානොති** පීතිසමුට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි සකලසරීරං ඵරමානො. ධම්මගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි යාව උපචාරා සකලසරීරං ඵරමානො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජතීති යොජනා, එවං සෙසඅනුස්සතීසු. පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණායඤ්ච යොජෙතබ්බං තස්සාපි විමුත්තායතනභාවෙන තග්ගතිකත්තා. සඞ්ඛාරානං සප්පදෙසවූපසමෙපි නිප්පදෙසවූපසමෙ විය තථා පඤ්ඤාය පවත්තිතො භාවනාමනසිකාරො කිලෙසවික්ඛම්භනසමත්ථො හුත්වා උපචාරසමාධිං ආවහන්තො තථාරූපපීතිසොමනස්සසමන්නාගතො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය හොතීති ආහ **''සමාපත්තියා...පෙ.... පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපී''**ති. තත්ථ ''වික්ඛම්භිතා කිලෙසා''ති පාඨො. තෙ හි න සමුදාචරන්තීති. **ඉති**-සද්දො කාරණත්ථො, යස්මා න සමුදාචරන්ති, තස්මා තං නෙසං අසමුදාචාරං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාති යොජනා . න හි කිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්ස බොජ්ඣඞ්ගුප්පත්ති යුත්තා. පසාදනීයෙසු ඨානෙසු පසාදසිනෙහාභාවෙන ථූසසමහදයතා ලූඛතා, සා තත්ථ ආදරගාරවාකරණෙන විඤ්ඤායතීති ආහ **''අසක්කච්චකිරියාය සංසූචිතලූඛභාවෙ''**ති.

කායචිත්තදරථවූපසමලක්ඛණා පස්සද්ධි එව යථාවුත්තබොධිඅඞ්ගභූතො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගො, තස්ස **පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** එවං උප්පාදො හොතීති යොජනා.

පණීතභොජනසෙවනතාති පණීතසප්පායභොජනසෙව නතා . **උතුඉරියාපථසුඛ**ග්ගහණෙන සප්පායඋතුඉරියාපථග්ගහණං දට්ඨබ්බං. තඤ්හි තිවිධම්පි සප්පායං සෙවියමානං කායස්ස කල්ලතාපාදනවසෙන චිත්තස්ස කල්ලතං ආවහන්තං දුවිධායපි පස්සද්ධියා කාරණං හොති. අහෙතුකං සත්තෙසු ලබ්භමානං සුඛදුක්ඛන්ති අයමෙකො අන්තො, ඉස්සරාදිවිසමහෙතුකන්ති පන අයං දුතියො. එතෙ උභො අන්තෙ අනුපගම්ම යථාසකං කම්මුනා හොතීති අයං මජ්ඣිමා පටිපත්ති. මජ්ඣත්තො පයොගො යස්ස සො **මජ්ඣත්තපයොගො,** තස්ස භාවො **මජ්ඣත්තපයොගතා.** අයඤ්හි පහාය සාරද්ධකායතං පස්සද්ධකායතාය කාරණං හොන්තී පස්සද්ධිද්වයං ආවහති, එතෙනෙව සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනපස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනානං තදාවහනතා සංවණ්ණිතාති දට්ඨබ්බං.

යථාසමාහිතාකාරසල්ලක්ඛණවසෙන ගය්හමානො පුරිමුප්පන්නො සමථො එව **සමථනිමිත්තං.** නානාරම්මණෙ පරිබ්භමනෙන විවිධං අග්ගං එතස්සාති **බ්‍යග්ගො,** වික්ඛෙපො. තථා හි සො අනවට්ඨානරසො, භන්තතාපච්චුපට්ඨානො ච වුත්තො, එකග්ගතාභාවතො බ්‍යග්ගපටිපක්ඛොති **අබ්‍යග්ගො,** සමාධි. සො එව නිමිත්තන්ති පුබ්බෙ විය වත්තබ්බං. තෙනාහ **''අවික්ඛෙපට්ඨෙන ච අබ්‍යග්ගනිමිත්ත''**න්ති.

වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා ච පඤ්ඤාවහා වුත්තා, සමාධානාවහාපි තා හොන්ති සමාධානාවහභාවෙනෙව පඤ්ඤාවහභාවතොති වුත්තං **‘‘වත්ථුවිසද…පෙ…. වෙදිතබ්බා’’**ති.

කරණභාවනාකොසල්ලානං අවිනාභාවතො, රක්ඛනකොසල්ලස්ස ච තංමූලකත්තා **‘‘නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස උග්ගහණකුසලතා’’** ඉච්චෙව වුත්තං. **කසිණනිමිත්තස්සා**ති ච නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. අසුභනිමිත්තස්සාපි හි යස්ස කස්සචි ඣානුප්පත්තිනිමිත්තස්ස උග්ගහණකොසල්ලං නිමිත්තකුසලතා එවාති. **අතිසිථිලවීරියතාදීහී**ති ආදි-සද්දෙන පඤ්ඤාපයොගමන්දතං , පමොදවෙකල්ලඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **තස්ස පග්ගණ්හනන්**ති තස්ස ලීනස්ස චිත්තස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිසමුට්ඨාපනෙන ලයාපත්තිතො සමුද්ධරණං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘යස්මිඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, චිත්තං තං එතෙහි ධම්මෙහි සුසමුට්ඨාපයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලිතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ සුක්ඛානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, මුඛවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලිතුන්ති. එවං භන්තෙ’’ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථ ච යථාසකං ආහාරවසෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං භාවනාසමුට්ඨාපනාති වෙදිතබ්බා, සා අනන්තරං විභාවිතා එව. **ආරද්ධවීරියතාදීහී**ති ආදි-සද්දෙන පඤ්ඤාපයොගබලවතං, පමොදුබ්බිලාවනඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **තස්ස නිග්ගණ්හනන්**ති තස්ස උද්ධතස්ස චිත්තස්ස සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිසමුට්ඨාපනෙන උද්ධතාපත්තිතො නිසෙධනං. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා –

> ‘‘යස්මිඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? උද්ධතං, භික්ඛවෙ, චිත්තං තං එතෙහි ධම්මෙහි සුවූපසමයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි චෙව තිණානි…පෙ…. පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති. එවං භන්තෙ’’ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථාපි යථාසකං ආහාරවසෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං භාවනාසමුට්ඨාපනාති වෙදිතබ්බා, තත්ථ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනා වුත්තා එව. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අනන්තරං වක්ඛති. **පඤ්ඤාපයොගමන්දතායා**ති පඤ්ඤාබ්‍යාපාරස්ස අප්පභාවෙන. යථා හි දානං අලොභපධානං, සීලං අදොසපධානං, එවං භාවනා අමොහපධානා. තත්ථ යදා පඤ්ඤා න බලවතී හොති, තදා භාවනා පුබ්බෙනාපරං විසෙසාවහා න හොති, අනභිසඞ්ඛතො විය ආහාරො පුරිසස්ස යොගිනො චිත්තස්ස අභිරුචිං න ජනෙති, තෙන තං නිරස්සාදං හොති, තථා භාවනාය සම්මදෙව අවීථිපටිපත්තියා උපසමසුඛං න වින්දති, තෙනාපි චිත්තං නිරස්සාදං හොති. තෙන වුත්තං **‘‘පඤ්ඤාපයොග…පෙ…. නිරස්සාදං හොතී’’**ති. තස්ස සංවෙගුප්පාදනං, පසාදුප්පාදනඤ්ච තිකිච්ඡනන්ති තං දස්සෙන්තො **‘‘අට්ඨ සංවෙගවත්ථූනී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි යථාරහං සුගතියං, දුග්ගතියඤ්ච හොන්තීති තදඤ්ඤමෙව පඤ්චවිධබන්ධනාදිඛුප්පිපාසාදි අඤ්ඤමඤ්ඤං විබාධනාදිහෙතුකං අපායදුක්ඛං දට්ඨබ්බං, තයිදං සබ්බං තෙසං තෙසං සත්තානං පච්චුප්පන්නභවනිස්සිතං ගහිතන්ති අතීතෙ අනාගතෙ ච කාලෙ වට්ටමූලකදුක්ඛානි විසුං ගහිතානි. යෙ පන සත්තා ආහාරූපජීවිනො, තත්ථ ච උට්ඨානඵලූපජීවිනො, තෙසං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං ජීවිකාදුක්ඛං අට්ඨමං සංවෙගවත්ථු ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. **අයං වුච්චති සමයෙ සම්පහංසනා**ති අයං භාවනාචිත්තස්ස සම්පහංසිතබ්බසමයෙ වුත්තනයෙන සංවෙගජනනවසෙන චෙව පසාදුප්පාදනවසෙන ච සම්මදෙව පහංසනා, සංවෙගජනනපුබ්බකපසාදුප්පාදනෙන තොසනාති අත්ථො.

සම්මාපටිපත්තිං ආගම්මාති ලීනුද්ධච්චවිරහෙන, සමථවීථිපටිපත්තියා ච සම්මා අවිසමං සම්මදෙව භාවනාපටිපත්තිං ආගම්ම. **‘‘අලීන’’**න්තිආදීසු කොසජ්ජපක්ඛිකානං ධම්මානං අනධිමත්තතාය **අලීනං,** උද්ධච්චපක්ඛිකානං අනධිමත්තතාය **අනුද්ධතං,** පඤ්ඤාපයොගසම්පත්තියා, උපසමසුඛාධිගමෙන ච **අනිරස්සාදං,** තතො එව **ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීථිපටිපන්නං.** තත්ථ අලීනතාය පග්ගහෙ, අනුද්ධතතාය නිග්ගහෙ, අනිරස්සාදතාය සම්පහංසනෙ න බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති. අලීනානුද්ධතතා හි ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං, අනිරස්සාදතාය සමථවීථිපටිපන්නං, සමප්පවත්තියා වා **අලීනං අනුද්ධතං.** සමථවීථිපටිපත්තියා **අනිරස්සාදන්**ති දට්ඨබ්බං. **අයං වුච්චති සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතා**ති අයං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බසමයෙ භාවනාචිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාවටතාසඞ්ඛාතං පටිපක්ඛං අභිභුය්‍ය පෙක්ඛනා වුච්චති. පටිපක්ඛවික්ඛම්භනතො, විපස්සනාය අධිට්ඨානභාවූපගමනතො ච උපචාරජ්ඣානම්පි සමාධාන කිච්චනිප්ඵත්තියා පුග්ගලස්ස සමාහිතභාවසාධනං එවාති තත්ථ සමධුරභාවෙනාහ **‘‘උපචාරං වා අප්පනං වා’’**ති.

උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානීයා ධම්මාති එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. අනුරොධවිරොධවිප්පහානවසෙන මජ්ඣත්තභාවො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස කාරණං තස්මිං සති සිජ්ඣනතො, අසති ච අසිජ්ඣනතො. සො ච මජ්ඣත්තභාවො විසයවසෙන දුවිධොති ආහ **''සත්තමජ්ඣත්තතා සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා''**ති. තදුභයෙ ච විරුජ්ඣනං පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගභාවනාය එව දූරීකතන්ති අනුරුජ්ඣනස්සෙව පහානවිධිං දස්සෙතුං ''සත්තමජ්ඣත්තතා''තිආදි වුත්තං. තෙනාහ **''සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා''**ති. උපෙක්ඛාය හි විසෙසතො රාගො පටිපක්ඛො. තථා චාහ ''උපෙක්ඛා රාගබහුලස්ස විසුද්ධිමග්ගො''ති (විසුද්ධි. 1.267). **ද්වීහාකාරෙහී**ති කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණං, අත්තසුඤ්ඤතාපච්චවෙක්ඛණන්ති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි. **ද්වීහෙවා**ති අවධාරණං සඞ්ඛ්‍යාසමානතාදස්සනත්ථං. සඞ්ඛ්‍යා එවෙත්ථ සමානා, න සඞ්ඛෙය්‍යං සබ්බථා සමානන්ති. **අස්සාමිකභාවො** අනත්තනියතා. සති හි අත්තනි තස්ස කිඤ්චනභාවෙන චීවරං, අඤ්ඤං වා කිඤ්චි අත්තනියං නාම සියා, සො පන කොචි නත්ථෙවාති අධිප්පායො. **අනද්ධනියන්**ති න අද්ධානක්ඛමං න චිරට්ඨායි, ඉත්තරං අනිච්චන්ති අත්ථො. **තාවකාලිකන්**ති තස්සෙව වෙවචනං.

මමායතීති මමත්තං කරොති ''මමං''ති තණ්හාය පරිග්ගය්හ තිට්ඨති.

මමායන්තාති මානං දබ්බං කරොන්තා.

අයං සතිපට්ඨානදෙසනා පුබ්බභාගමග්ගවසෙන දෙසිතාති පුබ්බභාගියබොජ්ඣඞ්ගෙ සන්ධායාහ **''බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්ච''**න්ති. සෙසං වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

බොජ්ඣඞ්ගපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා

386. **යථාසභාවතො**ති අවිපරීතසභාවතො. බාධනක්ඛණතො යො යො වා සභාවො යථාසභාවො, තතො, රුප්පනාදි කක්ඛළාදිසභාවතොති අත්ථො. **ජනිකං සමුට්ඨාපිකන්**ති පවත්තලක්ඛණස්ස දුක්ඛස්ස ජනිකං නිමිත්තලක්ඛණස්ස සමුට්ඨාපිකං. **පුරිමතණ්හන්**ති යථාපරිග්ගහිතස්ස දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරං සිද්ධං තණ්හං. සිද්ධෙ හි කාරණෙ තස්ස ඵලුප්පත්ති. අයං දුක්ඛසමුදයොති පජානාතීති යොජනා. **අයං දුක්ඛනිරොධො**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **උභින්නං අප්පවත්තින්**ති දුක්ඛං, සමුදයො චාති ද්වින්නං අප්පවත්තිනිමිත්තං, තදුභයං න පවත්ති එතායාති **අප්පවත්ති,** අසඞ්ඛතා ධාතු. දුක්ඛං දුක්ඛසච්චං පරිජානාති පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පරිච්ඡින්දතීති දුක්ඛපරිජානනො, අරියමග්ගො, තං **දුක්ඛපරිජානනං.** සෙසපදද්වයෙපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දුක්ඛසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

388. **එවං වුත්තා**ති එවං උද්දෙසවසෙන වුත්තා. **සබ්බසත්තානං පරියාදානවචනං** බ්‍යාපනිච්ඡාවසෙන ආමෙඩිතනිද්දෙසභාවතො. **සත්තනිකායෙ**ති සත්තානං නිකායෙ, සත්තඝටෙ සත්තසමූහෙති අත්ථො. දෙවමනුස්සාදිභෙදාසු හි ගතීසු භුම්මදෙවාදිඛත්තියාදිහත්ථිආදිඛුප්පිපාසිකාදිතංතංජාතිවිසිට්ඨො සත්තසමූහො සත්තනිකායො. නිප්පරියායතො ඛන්ධානං පඨමාභිනිබ්බත්ති ජාතීති කත්වා ''ජනනං ජාතී''ති වත්වා ස්වායං උප්පාදවිකාරො අපරිනිප්ඵන්නො යෙසු ඛන්ධෙසු ඉච්ඡිතබ්බො, තෙ තෙනෙව සද්ධිං දස්සෙතුං **''සවිකාරාන''**න්තිආදි වුත්තං. **සවිකාරානන්**ති උප්පාදසඞ්ඛාතෙන විකාරෙන සවිකාරානං. ජාතිආදීනි හි තීණි ලක්ඛණානි ධම්මානං විකාරවිසෙසාති. **''උපසග්ගමණ්ඩිතවෙවචන''**න්ති ඉමිනා කෙවලං උපසග්ගෙන පදවඩ්ඪනං කතන්ති දස්සෙති. **අනුපවිට්ඨාකාරෙනා**ති අණ්ඩකොසං, වත්ථිකොසඤ්ච ඔගාහනාකාරෙන. **නිබ්බත්තිසඞ්ඛාතෙනා**ති ආයතනානං පාරිපූරිසංසිද්ධිසඞ්ඛාතෙන.

අථ වා **ජනනං ජාතී**ති අපරිපුණ්ණායතනං ජාතිමාහ. **සඤ්ජාතී**ති සම්පුණ්ණායතනං. සම්පුණ්ණා හි ජාති සඤ්ජාති. **ඔක්කමනට්ඨෙන ඔක්කන්තී**ති අණ්ඩජජලාබුජවසෙන ජාති. තෙ හි අණ්ඩකොසං, වත්ථිකොසඤ්ච ඔක්කමන්තා පවිසන්තා විය පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති. **අභිනිබ්බත්තනට්ඨෙන අභිනිබ්බත්තී**ති සංසෙදජඔපපාතිකවසෙන. තෙ හි පාකටා එව හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. අභිබ්‍යත්තා නිබ්බත්ති **අභිනිබ්බත්ති.** ''ජනනං ජාතී''තිආදි ආයතනවසෙන, යොනිවසෙන ච ද්වීහි ද්වීහි පදෙහි සබ්බසත්තෙ පරියාදියිත්වා ජාතිං දස්සෙතුං වුත්තං. ''තෙසං තෙසං සත්තානං…පෙ…. අභිනිබ්බත්තී''ති සත්තවසෙන වුත්තත්තා **සම්මුතිකථා. පාතුභාවො**ති එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන ''ආයතනානං පටිලාභො''ති ඉමස්ස පදස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. අයම්පි හි පරමත්ථකථාති. **එකචොකාරභවාදීසූ**ති එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු. **තස්මිං** ඛන්ධානං පාතුභාවෙ **සති. ආයතනානං පටිලාභො**ති එකචතුවොකාරභවෙසු ද්වින්නං ද්වින්නං ආයතනානං වසෙන, සෙසෙසු රූපධාතුයං පටිසන්ධික්ඛණෙ උප්පජ්ජමානානං පඤ්චන්නං, කාමධාතුයං විකලාවිකලින්ද්‍රියානං වසෙන සත්තන්නං, නවන්නං, දසන්නං,

පුනදසන්නං, එකාදසන්නඤ්ච ආයතනානං වසෙන සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **පාතුභවන්තානෙව,** න කුතොචි ආගතානි. **පටිලද්ධානි නාම හොන්ති** සත්තසන්තානස්ස තස්ස සංවිජ්ජමානත්තා. **ආයතනානං පටිලාභොති** වා ආයතනානං අත්තලාභො වෙදිතබ්බො.

389. **සභාවනිද්දෙසොති** සරූපනිද්දෙසො. සරූපඤ්හෙතං ජිණ්ණතාය, යදිදං ''ජරා''ති, ''වයොහානීති වා. ජීරණමෙව **ජීරණතා, ජීරන්තස්ස** වා ආකාරො **තා**-සද්දෙන වුත්තොති ආහ **''ආකාරභාවනිද්දෙසො''**ති. **ඛණ්ඩිතදන්තා ඛණ්ඩිතා නාම** උත්තරපදලොපෙන. යස්ස විකාරස්ස වසෙන සත්තො ''ඛණ්ඩිතො''ති වුච්චති, තං **ඛණ්ඩිච්චං.** තථා පලිතානි අස්ස සන්තීති ''පලිතො''ති වුච්චති, තං **පාලිච්චං.** වලිත්තචතාය වා වලි තචො අස්සාති **වලිත්තචො.**

ඵලූපචාරෙනාති ඵලවොහාරෙන.

390. චවනමෙව **චවනතා,** චවන්තස්ස වා ආකාරො **තා**-සද්දෙන වුත්තො. **ඛන්ධා භිජ්ජන්තීති** එකභවපරියාපන්නස්ස ඛන්ධසන්තානස්ස පරියොසානභූතා ඛන්ධා භිජ්ජන්ති, තෙනෙව භෙදෙන නිරොධනං **අදස්සනං ගච්ඡන්ති, තස්මා භෙදො අන්තරධානං** මරණං. **මච්චුමරණන්ති** මච්චුසඞ්ඛාතං එකභවපරියාපන්නජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදභූතං මරණං. තෙනාහ **''න ඛණිකමරණ''**න්ති. ''මච්චු මරණ''න්ති සමාසං අකත්වා යො ''මච්චූ''ති වුච්චති භෙදො, යඤ්ච මරණං පාණචාගො, ඉදං වුච්චති මරණන්ති විසුං සම්බන්ධො න න යුජ්ජති. **කාලකිරියාති** මරණකාලො, අනතික්කමනීයත්තා විසෙසෙන ''කාලො''ති වුත්තොති තස්ස කිරියා, අත්ථතො චුතිඛන්ධානං භෙදප්පත්තියෙව, කාලස්ස වා අන්තකස්ස කිරියාති යා ලොකෙ වුච්චති, සා චුති, මරණන්ති අත්ථො. **අයං සබ්බාපි සම්මුතිකථාව** ''යං තෙසං තෙසං සත්තාන''න්තිආදිනා සත්තවසෙන වුත්තත්තා. **අයං පරමත්ථකථා** පරමත්ථතො ලබ්භමානානං රූප්පනාදිසභාවානං ධම්මානං විනස්සනජොතනාභාවතො.

අත්තාති භවති එත්ථ චිත්තන්ති **අත්තභාවො,** ඛන්ධසමූහො, තස්ස **නික්ඛෙපො** නික්ඛිපනං, පාතනං විනාසොති අත්ථො. **අට්ඨකථායංපන ''මරණං පත්තස්සා''**තිආදිනා නික්ඛෙපහෙතුතාය පතනං ''නික්ඛෙපො''ති ඵලූපචාරෙන වුත්තන්ති දස්සෙති. ''ඛන්ධානං භෙදො''ති පබන්ධවසෙන පවත්තමානස්ස ධම්මසමූහස්ස විනාසජොතනාති එකදෙසතො පරමත්ථකථා, ''ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො''ති පනෙත්ථ න කොචි වොහාරලෙසො පීති ආහ **''ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො පන සබ්බාකාරතො පරමත්ථතො මරණ''**න්ති. එවං සන්තෙපි යස්ස ඛන්ධභෙදස්ස පවත්තත්තා ''තිස්සො මතො, ඵුස්සො මතො''ති වොහාරො හොති, සො භෙදො ඛන්ධප්පබන්ධස්ස අනුපච්ඡින්නතාය ''සම්මුතිමරණ''න්ති වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **''එතදෙව සම්මුතිමරණන්තිපි වුච්චතී''**ති. තෙනාහ **''ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදමෙව හී''**තිආදි. සබ්බසො පබන්ධසමුච්ඡෙදො හි සමුච්ඡෙදමරණන්ති.

391. **ඛ්‍යසනෙනාති** අනත්ථෙන. ''ධම්මපටිසම්භිදා''තිආදීසු (විභ. 721) විය **ධම්ම**-සද්දො හෙතුපරියායොති ආහ **''දුක්ඛකාරණෙනා''**ති. සොචනන්ති ලක්ඛිතබ්බතාය **සොචනලක්ඛණො.** සොචිතස්ස සොචනකස්ස පුග්ගලස්ස, චිත්තස්ස වා භාවො **සොචිතභාවො. අබ්භන්තරෙති** අත්තභාවස්ස අන්තො. අත්තනො ලූඛසභාවතාය සොසෙන්තො. ථාමගමනෙන සමන්තතො සොසනවසෙන **පරිසොසෙන්තො.**

392. **''ආදිස්ස ආදිස්ස දෙවන්ති පරිදෙවන්ති එතෙනාති ආදෙවො''**ති ආදෙවන-සද්දං කත්වා අස්සුමොචනාදිවිකාරං ආපජ්ජන්තානං තබ්බිකාරාපත්තියා සො සද්දො කාරණභාවෙන වුත්තො. **තං තං වණ්ණන්ති** තං තං ගුණං. **තස්සෙවාති** ආදෙවපරිදෙවස්සෙව. **භාවනිද්දෙසාති** ''ආදෙවිතත්තං පරිදෙවිතත්ත''න්ති භාවනිද්දෙසා.

393. නිස්සයභූතො කායො එතස්ස අත්ථීති **කායිකං.** තෙනාහ **''කායපසාදවත්ථුක''**න්ති. දුක්කරං ඛමනං එතස්සාති **දුක්ඛමනං,** සො එව අත්ථො සභාවොති **දුක්ඛමනට්ඨො,** තෙන. සාතවිධුරතාය **අසාතං.**

394. චෙතසි භවන්ති **චෙතසිකං,** තං පන යස්මා චිත්තෙන සමං පකාරෙහි යුත්තං, තස්මා ආහ **''චිත්තසම්පයුත්ත''**න්ති.

395. සබ්බවිසයපටිපත්තිනිවාරණවසෙන සමන්තතො සීදනං **සංසීදනං.** උට්ඨාතුම්පි අසක්කුණෙය්‍යතාකරණවසෙන අතිබලවං, විරූපං වා සීදනං **විසීදනං. චිත්තකිලමථොති** විසීදනාකාරෙන චිත්තස්ස පරිඛෙදො. **උපායාසො,** සයං න දුක්ඛො දොසත්තා, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නධම්මන්තරත්තා වා. යෙ පන දොමනස්සමෙව ''උපායාසො''ති වදෙය්‍යුං, තෙ ''උපායාසො තීහි ඛන්ධෙහි එකෙනායතනෙන එකාය ධාතුයා සම්පයුත්තො, එකෙන ඛන්ධෙන එකෙනායතනෙන එකාය ධාතුයා කෙහිචි සම්පයුත්තො''ති (ධාතු. 249). ඉමාය පාළියා පටික්ඛිපිතබ්බා. **උප**-සද්දො භුසත්ථොති ආහ **''බලවතරං ආයාසො උපායාසො''**ති. ධම්මමත්තතාදීපනො **භාවනිද්දෙසො** ධම්මතො අඤ්ඤස්ස කත්තුඅභාවජොතනො, අසති ච කත්තරි තෙන කත්තබ්බස්ස, පරිග්ගහෙතබ්බස්ස ච අභාවො එවාති ආහ **''අත්තත්තනියාභාවදීපකාභාවනිද්දෙසා''**ති.

398. **ජාතිධම්මානන්ති** එත්ථ ධම්ම-සද්දො පකතිපරියායොති ආහ **"ජාතිසභාවාන"**න්ති, ජායනපකතිකානන්ති වුත්තං හොති. මග්ගභාවනාය මග්ගභාවනිච්ඡාහෙතුකතා ඉච්ඡිතබ්බාති තාදිසං ඉච්ඡං නිවත්තෙන්තො **"විනා මග්ගභාවන"**න්ති ආහ. අපරො නයො **න ඛො පනෙතන්ති** යමෙතං ''අහො වත මයං න ජාතිධම්මා අස්සාම, න ච වත නො ජාති ආගච්ඡෙය්‍යා''ති එවං පහීනසමුදයෙසු අරියෙසු විජ්ජමානං අජාතිධම්මත්තං, පරිනිබ්බුතෙසු ච විජ්ජමානං ජාතියා අනාගමනං ඉච්ඡිතං, තං ඉච්ඡන්තස්සාපි මග්ගභාවනාය විනා අප්පත්තබ්බතො , අනිච්ඡන්තස්සාපි භාවනාය පත්තබ්බතො න ඉච්ඡාය පත්තබ්බං නාම හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. වක්ඛමානත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථො **පි**-සද්දොති ආහ **"උපරි සෙසානි උපාදාය පි-කාරො"**ති. **යන්ති** හෙතුඅත්ථෙ කරණෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"යෙනපි ධම්මෙනා"**ති. හෙතුඅත්ථො හි අයං ධම්ම-සද්දො , අලබ්භනෙය්‍යභාවො එත්ථ හෙතු වෙදිතබ්බො. **තන්ති** වා ඉච්ඡිතස්ස වත්ථුනො අලබ්භනං, එවමෙත්ථ **"යම්පීති යෙනපී"**ති විභත්තිවිපල්ලාසෙන අත්ථො වුත්තො. යදා පන **යං**-සද්දො ''ඉච්ඡ''න්ති එතං අපෙක්ඛති, තදා අලාභවිසිට්ඨා ඉච්ඡා වුත්තා හොති. යදා පන ''න ලභතී''ති එතං අපෙක්ඛති, තදා ඉච්ඡාවිසිට්ඨො අලාභො වුත්තො හොති, සො පන අත්ථතො අඤ්ඤො ධම්මො නත්ථී, තථාපි අලබ්භනෙය්‍යවත්ථුගතා ඉච්ඡාව වුත්තා හොති. **සබ්බත්ථාති** ''ජරාධම්මාන''න්තිආදිනා ආගතෙසු සබ්බවාරෙසු.

සමුදයසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

400. **පුනබ්භවකරණං පුනොබ්භවො** උත්තරපදලොපං කත්වා මනො-සද්දස්ස විය පුරිමපදස්ස ඔ-කාරන්තතා දට්ඨබ්බා. අථ වා සීලනට්ඨෙන **ඉක**-සද්දෙන ගමිතත්ථත්තා කිරියාවාචකස්ස සද්දස්ස අදස්සනං දට්ඨබ්බං යථා ''අසුපභක්ඛනසීලො අසුපිකො''ති. **සම්මොහවිනොදනියං** පන ''පුනබ්භවං දෙති, පුනබ්භවාය සංවත්තති, පුනප්පුනං භවෙ නිබ්බත්තෙතීති පොනොබ්භවිකා''ති (විභ. අට්ඨ. 203) අත්ථො වුත්තො සො ''තද්ධිතා'' ඉති බහුවචනනිද්දෙසතො, විචිත්තත්තා වා තද්ධිතවුත්තියා, අභිධානලක්ඛණත්තා වා තද්ධිතානං තෙසුපි අත්ථෙසු පොනොබ්භවිකසද්දසිද්ධි සම්භවෙය්‍යාති කත්වා වුත්තො. තත්ථ කම්මුනා සහජාතා පුනබ්භවං දෙති, අසහජාතා කම්මසහායභූතා පුනබ්භවාය සංවත්තති, දුවිධාපි පුනප්පුනං භවෙ නිබ්බත්තෙතීති දට්ඨබ්බා. නන්දනට්ඨෙන, රඤ්ජනට්ඨෙන ච **නන්දීරාගො,** යො ච නන්දීරාගො, යා ච තණ්හායනට්ඨෙන තණ්හා, උභයමෙතං එකත්ථං, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති තණ්හා **"නන්දීරාගෙන සද්ධිං අත්ථතො එකත්තමෙව ගතා"**ති වුත්තා. තබ්භාවත්ථො හෙත්ථ **සහ**-සද්දො ''සනිදස්සනා ධම්මා''තිආදීසු (ධ. ස. දුකමාතිකා 9) විය. තස්මා **නන්දීරාගසහගතාති** නන්දීරාගභාවං ගතා සබ්බාසුපි අවත්ථාසු නන්දීරාගභාවස්ස අපච්චක්ඛාය වත්තනතොති අත්ථො. රාගසම්බන්ධෙන **උප්පන්නස්සාති** වුත්තං. රූපාරූපභවරාගස්ස විසුං වුච්චමානත්තා කාමභවෙ එව භවපත්ථනුප්පත්ති වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

තස්මිං තස්මිං පියරූපෙ පඨමුප්පත්තිවසෙන **"උප්පජ්ජතී"**ති වුත්තං, පුනප්පුනං පවත්තිවසෙන **"නිවිසතී"**ති. පරියුට්ඨානානුසයවසෙන වා උප්පත්තිනිවෙසා යොජෙතබ්බා. **සම්පත්තියන්ති** මනුස්සසොභග්ගෙ, දෙවත්තෙ ච. **අත්තනො චක්ඛුන්ති** සවත්ථුකං චක්ඛුං වදති, සපසාදං වා මංසපිණ්ඩං. **විප්පසන්නං පඤ්චපසාදන්ති** පරිසුද්ධසුප්පසන්නනීලපීතලොහිතකණ්හඔදාතවණ්ණවන්තං. **රජතපනාළිකං විය** ඡිද්දං අබ්භන්තරෙ ඔදාතත්තා. **පාමඞ්ගසුත්තං විය** ආලම්බකණ්ණබද්ධං. තුඞ්ගා උච්චා දීඝා නාසිකා **තුඞ්ගනාසා,** එවං **ලද්ධවොහාරං** අත්තනො **ඝානං.** ''ලද්ධවොහාරා''ති වා පාඨො, තස්මිං සති තුඞ්ගා නාසා යෙසං තෙ **තුඞ්ගනාසා,** එවං **ලද්ධවොහාරා** සත්තා අත්තනො **ඝානන්ති** යොජනා කාතබ්බා. **ජිව්හං...පෙ.... මඤ්ඤන්ති** වණ්ණසණ්ඨානතො, කිච්චතො ච. **කායං...පෙ.... මඤ්ඤන්ති** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා. **මනං...පෙ.... මඤ්ඤන්ති** අතීතාදිඅත්ථචින්තනසමත්ථං. **අත්තනා පටිලද්ධානි** අජ්ඣත්තඤ්ච සරීරගන්ධාදීනි, බහිද්ධා ච විලෙපනගන්ධාදීනි. **උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතීති යදා උප්පජ්ජමානා හොති, තදා එත්ථ උප්පජ්ජතීති** සාමඤ්ඤෙන ගහිතා උප්පාදකිරියා ලක්ඛණභාවෙන වුත්තා, විසයවිසිට්ඨා ච ලක්ඛිතබ්බභාවෙන. න හි සාමඤ්ඤවිසෙසෙහි නානත්තවොහාරො න හොතීති. **උප්පජ්ජමානාති** වා අනිච්ඡිතො උප්පාදො හෙතුභාවෙන වුත්තො, **උප්පජ්ජතීති** නිච්ඡිතො ඵලභාවෙන යදි උප්පජ්ජමානා හොති, එත්ථ උප්පජ්ජතීති.

නිරොධසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

401. ''සබ්බානි නිබ්බානවෙවචනානෙවා''ති වත්වා තමත්ථං පාකටතරං කාතුං **"නිබ්බානඤ්හී"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ආගම්මාති** නිමිත්තං කත්වා. නිබ්බානහෙතුකො හි තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො. ඛයගමනවසෙන **විරජ්ජති.** අප්පවත්තිගමනවසෙන **නිරුජ්ඣති.** අනපෙක්ඛතාය වජනවසෙන, හානිවසෙන වා **චජීයති.** පුන යථා නප්පවත්තති, තථා දූර ඛිපනවසෙන **පටිනිස්සජ්ජීයති.** බන්ධනභූතාය මොචනවසෙන **මුච්චති.** අසංකිලෙසවසෙන **න අල්ලීයති.** කස්මා පනෙතං නිබ්බානං එකමෙව සමානං නානානාමෙහි වුච්චතීති? පටිපක්ඛනානතායාති දස්සෙන්තො **"එකමෙව හී"**තිආදිමාහ. සඞ්ඛතධම්මවිධුරසභාවත්තා නිබ්බානස්ස නාමානිපි ගුණනෙමිත්තිකත්තා සඞ්ඛතධම්මවිධුරානෙව හොන්තීති වුත්තං **"සබ්බසඞ්ඛතානං නාමපටිපක්ඛවසෙනා"**ති. අසෙසං විරජ්ජති තණ්හා එත්ථාති **අසෙසවිරාගොති.** එස නයො සෙසෙසුපි. අයං පන විසෙසො – නත්ථි එතස්ස උප්පාදො, න වා එතස්මිං අධිගතෙ පුග්ගලස්ස උප්පාදොති **අනුප්පාදො,** අසඞ්ඛතධම්මො. **"අප්පවත්ත"**න්තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආයූහනං** සමුදයො, තප්පටිපක්ඛවසෙන **අනායූහනං.**

තණ්හා අප්පහීනෙ සති යත්ථ උප්පජ්ජති, පහානෙ පන සති තත්ථ තත්ථෙවස්සා අභාවො සුදස්සිතොති ආහ **“තත්ථෙව අභාවං දස්සෙතු”**න්ති. **අපඤ්ඤත්තින්**ති අපඤ්ඤාපනං, ‘‘තිත්ත අලාබු අත්ථී’’ති වොහාරාභාවං වා. තිත්තඅලාබුවල්ලියා අප්පවත්තිං ඉච්ඡන්තො පුරිසො විය අරියමග්ගො, තස්ස තස්සා අප්පවත්තිනිමිත්තවිත්තස්ස මූලච්ඡෙදනං විය මග්ගස්ස නිබ්බානාරම්මණස්ස තණ්හාය පහානං, තදප්පවත්ති විය තණ්හාය අප්පවත්තිභූතං නිබ්බානං දට්ඨබ්බං.

දුතියඋපමායං දක්ඛිණද්වාරං විය නිබ්බානං, චොරඝාතකා විය මග්ගො. දක්ඛිණද්වාරෙ ඝාතිතාපි චොරා පච්ඡා ‘‘අටවියං චොරා ඝාතිතා’’ති වුච්චන්ති, එවං නිබ්බානං ආගම්ම නිරුද්ධාපි තණ්හා ‘‘චක්ඛාදීසු නිරුද්ධා’’ති වුච්චති තත්ථ කිච්චකරණාභාවතොති දට්ඨබ්බං. පුරිමා වා උපමා මග්ගෙන නිරුද්ධාය ‘‘පියරූපසාතරූපෙසු නිරුද්ධා’’ති වත්තබ්බතාදස්සනත්ථං වුත්තා, පච්ඡිමා නිබ්බානං ආගම්ම නිරුද්ධාය ‘‘පියරූපසාතරූපෙසු නිරුද්ධා’’ති වත්තබ්බතාදස්සනත්ථං වුත්තාති අයං එතාසං විසෙසො.

මග්ගසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

402. අඤ්ඤමග්ගපටික්ඛෙපනත්ථන්ති තිත්ථියෙහි පරිකප්පිතස්ස මග්ගස්ස දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදාභාවපටික්ඛෙපනත්ථං, අඤ්ඤස්ස වා මග්ගභාවපටික්ඛෙපො **අඤ්ඤමග්ගපටික්ඛෙපො,** තදත්ථං. **“අය”**න්ති පන අත්තනො, තෙසු ච භික්ඛූසු එකච්චානං පච්චක්ඛභාවතො ආසන්නපච්චක්ඛවචනං. **ආරකත්තාති** නිරුත්තිනයෙන අරියසද්දසිද්ධිමාහ. **අරියභාවකරත්තාති** අරියකරණො **අරියොති** උත්තරපදලොපෙන, පුග්ගලස්ස අරියභාවකරත්තා අරියං කරොතීති වා **අරියො,** අරියඵලපටිලාභකරත්තා වා අරියං ඵලං ලභාපෙති ජනෙතීති **අරියො.** පුරිමෙන චෙත්ථ අත්තනො කිච්චවසෙන, පච්ඡිමෙන ඵලවසෙන අරියනාමලාභො වුත්තොති දට්ඨබ්බො. චතුසච්චපටිවෙධාවහං කම්මට්ඨානං **චතුසච්චකම්මට්ඨානං** , චතුසච්චං වා උද්දිස්ස පවත්තං භාවනාකම්මං යොගිනො සුඛවිසෙසානං ඨානභූතන්ති **චතුසච්චකම්මට්ඨානං. පුරිමානි ද්වෙ සච්චානි වට්ටං** පවත්තිහෙතුභාවතො. **පච්ඡිමානි විවට්ටං** නිවත්තිතදධිගමුපායභාවතො. **වට්ටෙ කම්මට්ඨානාභිනිවෙසො** සරූපතො පරිග්ගහසබ්භාවතො. **විවට්ටෙ නත්ථි** අවිසයත්තා, විසයත්තෙ ච පයොජනාභාවතො. පුරිමානි ද්වෙ සච්චානි උග්ගණ්හිත්වාති සම්බන්ධො. කම්මට්ඨානපාළියා හි තදත්ථසල්ලක්ඛණෙන වාචුග්ගතකරණං **උග්ගහො.** තෙනාහ **“වාචාය පුනප්පුනං පරිවත්තෙන්තො”**ති. **ඉට්ඨං කන්ත**න්ති නිරොධමග්ගෙසු නින්නභාවං දස්සෙති, න අභිනන්දනං, තන්නින්නභාවොයෙව ච තත්ථ කම්මකරණං දට්ඨබ්බං.

එකපටිවෙධෙනෙවාති එකඤාණෙනෙව පටිවිජ්ඣනෙන. **පටිවෙධො** පටිඝාතාභාවෙන විසයෙ නිස්සඞ්ගචාරසඞ්ඛාතං නිබ්බිජ්ඣනං. **අභිසමයො** අවිරජ්ඣිත්වා විසයස්ස අධිගමසඞ්ඛාතො අවබොධො. ‘‘ඉදං දුක්ඛං, එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො භියො’’ති පරිච්ඡින්දිත්වා ජානනමෙව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **පරිඤ්ඤාපටිවෙධො,** තෙන. ඉදඤ්ච යථා තස්මිං ඤාණෙ පවත්තෙ පච්ඡා දුක්ඛස්ස සරූපාදිපරිච්ඡෙදෙ සම්මොහො න හොති, තථා පවත්තිං ගහෙත්වා වුත්තං, න පන මග්ගඤාණස්ස ‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්තිආදිනා (ම. නි. 2.484; 3.104) පවත්තනතො. පහීනස්ස පුන අප්පහාතබ්බතාය පකට්ඨං හානං චජනං සමුච්ඡින්දනං, පහානමෙව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **පහානපටිවෙධො,** තෙන. අයම්පි යස්මිං කිලෙසෙ අප්පහීයමානෙ මග්ගභාවනාය න භවිතබ්බං, අසති ච මග්ගභාවනාය යො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තස්ස කිලෙසස්ස පටිඝාතං කරොන්තස්ස අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙන්තස්ස ඤාණස්ස තථාපවත්තියං පටිඝාතාභාවෙන නිස්සඞ්ගචාරං උපාදාය එවං වුත්තො. **සච්ඡිකිරියා** පච්චක්ඛකරණං අනුස්සවාකාරපරිවිතක්කාදිකෙ මුඤ්චිත්වා සරූපතො ආරම්මණකරණං ‘‘ඉදං ත’’න්ති යථාසභාවතො ගහණං, සා එව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **සච්ඡිකිරියාපටිවෙධො,** තෙන. අයං පනස්ස ආවරණස්ස අසමුච්ඡින්දනතො ඤාණං නිරොධං ආලම්බිතුං න සක්කොති, තස්ස සමුච්ඡින්දනතො තං සරූපතො විභාවෙන්තමෙව පවත්තතීති එවං වුත්තො. **භාවනා** උප්පාදනා, වඩ්ඪනා ච. තත්ථ පඨමමග්ගෙ උප්පාදනට්ඨෙන, දුතියාදීසු වඩ්ඪනට්ඨෙන, උභයත්ථාපි වා උභයථාපි වෙදිතබ්බං. පඨමමග්ගෙපි හි යථාරහං වුට්ඨානගාමිනියං පවත්තං පරිජානනාදිං වඩ්ඪෙන්තො පවත්තොති වඩ්ඪනට්ඨෙන භාවනා සක්කා විඤ්ඤාතුං. දුතියාදීසුපි අප්පහීනකිලෙසප්පහානතො, පුග්ගලන්තරභාවසාධනතො ච උප්පාදනට්ඨෙන භාවනා සක්කා විඤ්ඤාතුං, සා එව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **භාවනාපටිවෙධො,** තෙන. අයම්පි හි යථා ඤාණෙ පවත්තෙ පච්ඡා මග්ගධම්මානං සරූපපරිච්ඡෙදෙ සම්මොහො න හොති, තථා පවත්තිමෙව ගහෙත්වා වුත්තො.

තිට්ඨන්තු තාව යථාධිගතා මග්ගධම්මා, යථාපවත්තෙසු ඵලධම්මෙසුපි අයං යථාධිගතසච්චධම්මෙසු විය විගතසම්මොහොව හොති. තෙනෙවාහ ‘‘දිට්ඨධම්මො පත්තධම්මො විදිතධම්මො පරියොගාළ්හධම්මො’’ති (මහාව. 18; දී. නි. 1.299; ම. නි. 2.69) යතො සවස්ස ධම්මතාසඤ්චොදිතා යථාධිගතසච්චධම්මාලම්බනියො මග්ගවීථිතො පරතො මග්ගඵලපහීනාවසිට්ඨකිලෙසනිබ්බානානං පච්චවෙක්ඛණා පවත්තන්ති, දුක්ඛසච්චම්මොපි සක්කායදිට්ඨිආදයො. අයඤ්ච අත්ථවණ්ණනා **“පරිඤ්ඤාභිසමයෙනා”**තිආදීසුපි විභාවෙතබ්බා. **එකාභිසමයෙන අභිසමෙතීති** එත්ථාහ විතණ්ඩවාදී ‘‘අරියමග්ගඤාණං චතූසු සච්චෙසු නානාභිසමයවසෙන කිච්චකර’’න්ති, සො **අභිධම්මෙ** (කථා. 274) ඔධිසොකථාය සඤ්ඤාපෙතබ්බො. ඉදානි තමෙව එකාභිසමයං විත්ථාරවසෙන විභාවෙතුං **“එවමස්සා”**තිආදි වුත්තං. ‘‘පුබ්බභාගෙ…පෙ…. පටිවෙධො හොතී’’ති කස්මා වුත්තං, නනු පටිවෙධො පුබ්බභාගියො න හොතීති? සච්චමෙතං නිප්පරියායතො, ඉධ පන උග්ගහාදිවසෙන පවත්තො අවබොධො පරියායතො තථා වුත්තො. පටිවෙධනිමිත්තත්තා වා උග්ගහාදිවසෙන පවත්තං දුක්ඛාදීසු පුබ්බභාගෙ ඤාණං ‘‘පටිවෙධො’’ති වුත්තං, න

පටිවිජ්ඣනසභාවං. **කිච්චතොති** පුබ්බභාගෙහි දුක්ඛාදිඤාණෙහි කාතබ්බකිච්චස්ස ඉධ නිප්ඵත්තිතො, ඉමස්සෙව වා ඤාණස්ස දුක්ඛාදිප්පකාසනකිච්චතො, පරිඤ්ඤාදිතොති අත්ථො. **ආරම්මණපටිවෙධොති** සච්ඡිකිරියාපටිවෙධමාහ. **සාති** පච්චවෙක්ඛණා. **ඉධාති** ඉමස්මිං ඨානෙ. උග්ගහාදීසු වුච්චමානෙසු **න වුත්තා** අනවසරත්තා. අධිගමෙ හි සති තස්සා සියා අවසරො.

තංයෙව හි අනවසරං දස්සෙතුං **''ඉමස්ස වා''**තිආදි වුත්තං. **පුබ්බෙ පරිග්ගහතොති** කම්මට්ඨානපරිග්ගහතො පුබ්බෙ. උග්ගහාදිවසෙන සච්චානං පරිග්ගණ්හනඤ්හි පරිග්ගහො. තථා තානි පරිග්ගණ්හනතො මනසිකාරදළ්හතාය පුබ්බභාගියා දුක්ඛපරිඤ්ඤාදයො හොන්ති යෙවාති ආහ **''පරිග්ගහතො පට්ඨාය හොතී''**ති. **අපරභාගෙති** මග්ගක්ඛණෙ. **දුද්දසත්තාති** අත්තනො පවත්තික්ඛණවසෙන පාකටානිපි පකතිඤාණෙන සභාවරසතො දට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. ගම්භීරෙනෙව ච භාවනාඤාණෙන, තථාපි මත්ථකප්පත්තෙන අරියමග්ගඤාණෙනෙව යාථාවතො පස්සිතබ්බත්තා **ගම්භීරානි** . තෙනාහ **''ලක්ඛණපටිවෙධතො පන උභයම්පි ගම්භීර''**න්ති. ඉතරානි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකතාය අච්චන්තසුඛප්පත්තාය අනුප්පත්තිභවතාය, අනුප්පන්නපුබ්බතාය ච පවත්තිවසෙන අපාකටත්තා ච පරමගම්භීරත්තා, තථා පරමගම්භීරඤාණෙනෙව පස්සිතබ්බතාය පකතිඤාණෙන දට්ඨුං න සක්කුණෙය්‍යානීති **දුද්දසානි.** තෙනාහ **''ඉතරෙසං පනා''**තිආදි. **පයොගොති** කිරියා, වායාමො වා. තස්ස මහන්තතරස්ස ඉච්ඡිතබ්බතං, දුක්කරතරතඤ්ච උපමාහි දස්සෙති **''භවග්ගග්ගහණත්ථ''**න්තිආදිනා. **පටිවෙධක්ඛණෙති** අරියස්ස මග්ගස්ස චතුසච්චසම්පටිවෙධක්ඛණෙ. **එකමෙව තං ඤාණන්ති** දුක්ඛාදීසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චසාධනවසෙන එකමෙව තං මග්ගඤාණං **හොති.**

ඉමෙසු තීසු ඨානෙසූති ඉමෙසු විරමිතබ්බතාවසෙන ජොතිතෙසු තීසු කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කවත්ථූසු. විසුං විසුං **උප්පන්නස්ස තිවිධඅකුසලසඞ්කප්පස්ස. පදපච්ඡෙදතොති** එත්ථ ගතමග්ගො ''පද''න්ති වුච්චති, යෙන ච උපායෙන කාරණෙන කාමවිතක්කො උප්පජ්ජති, සො තස්ස ගතමග්ගොති තස්ස පච්ඡෙදො සාතො පදපච්ඡෙදො, තතො පදපච්ඡෙදතො. අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනං **අනුප්පත්තිසාධනං,** තස්ස වසෙන. මග්ගකිච්චසාධනෙන **මග්ගඞ්ගං** පූරයමානො එකොව තිවිධකිච්චසාධනො **කුසලසඞ්කප්පො උප්පජ්ජති.** තිවිධාකුසලසඞ්කප්පසමුච්ඡෙදනමෙව හෙත්ථ තිවිධකිච්චසාධනං දට්ඨබ්බං. ඉමිනා නයෙන **''ඉමෙසු චතූසු ඨානෙසූ''**තිආදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

මුසාවාදාවෙරමණීආදයොති එත්ථ යස්මා **සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ** (විභ. 703) විරතිචෙතනා, සබ්බෙ සම්පයුත්තධම්මා ච සික්ඛාපදානීති ආගතානීති තත්ථ පධානානං විරතිචෙතනානං වසෙන ''විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපී''ති (විභ. අට්ඨ. 703) **සම්මොහවිනොදනියං** වුත්තං, තස්මා කෙචි ''ආදි-සද්දෙන න කෙවලං පිසුණවාචා වෙරමණිආදීනංයෙව සඞ්ගහො, අථ ඛො තාදිසානං චෙතනානම්පි සඞ්ගහො''ති වදන්ති, තං පුබ්බභාගවසෙන වුච්චමානත්තා යුජ්ජෙය්‍ය, මුසාවාදාදීහි විරමණකාලෙ වා විරතියො, සුභාසිතාදිවාචාභාසනාදිකාලෙ ච චෙතනායො යොජෙතබ්බා, මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොව ඉච්ඡිතබ්බා චෙතනානං අමග්ගඞ්ගත්තා. එකස්ස ඤාණස්ස දුක්ඛාදිඤාණතා විය, එකාය විරතියා මුසාවාදාදිවිරතිභාවො විය ච එකාය චෙතනාය සම්මාවාචාදිකිච්චත්තයසාධනසභාවාභාවා සම්මාවාචාදිභාවාසිද්ධිතො, තංසිද්ධියං අඞ්ගත්තයතාසිද්ධිතො ච.

භික්ඛුස්ස ආජීවහෙතුකං කායවචීදුච්චරිතං නාම අයොනිසො ආහාරපරියෙසනහෙතුකමෙව සියාති ආහ **''ඛාදනීය...පෙ.... දුච්චරිත''**න්ති. කායවචීදුච්චරිතග්ගහණඤ්ච කායවචීද්වාරෙයෙව ආජීවපකොපො, න මනොද්වාරෙති දස්සනත්ථං. තෙනාහ **''ඉමෙසුයෙව සත්තසු ඨානෙසූ''**ති.

අනුප්පන්නානන්ති අසමුදාචාරවසෙන වා අනනුභූතාරම්මණවසෙන වා අනුප්පන්නානං. අඤ්ඤථා හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා නාම න සන්ති. තෙනාහ **''එකස්මිං භවෙ''**තිආදි. යස්මිං භවෙ අයං ඉමං වීරියං ආරභති, තස්මිං **එකස්මිං භවෙ. ජනෙතීති** උප්පාදෙති. තාදිසං ඡන්දං කුරුමානො එවං ඡන්දං ජනෙති නාම. **වායාමං කරොතීති** පයොගං පරක්කමං කරොති. **වීරියං පවත්තෙතීති** කායිකචෙතසිකවීරියං පකාරතො වත්තෙති. **වීරියෙන චිත්තං පග්ගහිතං කරොතීති** තෙනෙව සහජාතවීරියෙන චිත්තං උක්ඛිපෙන්තො කොසජ්ජපාතතො නිසෙධනෙන පග්ගහිතං කරොති. **පදහනං පවත්තෙතීති** පධානං වීරියං කරොති. පටිපාටියා පනෙතානි චත්තාරි පදානි ආසෙවනාභාවනාබහුලීකම්මසාතච්චකිරියාහි යොජෙතබ්බානි.

උප්පන්නපුබ්බානන්ති සදිසවොහාරෙන වුත්තං. භවති හි තංසදිසෙසු තබ්බොහාරො යථා ''සා එව තිත්තිරි, තානි එව ඔසධානී''ති. තෙනාහ **''ඉදානි තාදිසෙ''**ති. **උප්පන්නානන්ති** ''අනුප්පන්නා''ති අවත්තබ්බතං ආපන්නානං. **පහානායාති** පජහනත්ථාය. **අනුප්පන්නානං කුසලානන්ති** එත්ථ **කුසලාති** උත්තරිමනුස්සධම්මා අධිප්පෙතා, තෙසඤ්ච **උප්පාදො** නාම අධිගමො පටිලාභො, තප්පටික්ඛෙපෙන **අනුප්පාදො** අප්පටිලාභොති ආහ **''අප්පටිලද්ධානං පඨමජ්ඣානාදීන''**න්ති. ''ඨිතියා වීරියං ආරභතී''ති වුත්තෙ න ඛණට්ඨිති අධිප්පෙතා තදත්ථං වීරියාරබ්භෙන පයොජනාභාවතො, අථ ඛො පබන්ධට්ඨිති අධිප්පෙතාති ආහ **''පුනප්පුනං උප්පත්තිපබන්ධවසෙන ඨිතත්ථ''**න්ති. **සම්මුස්සනං** පටිපක්ඛධම්මවසෙන අදස්සනමුපගමනන්ති තප්පටික්ඛෙපෙන අසම්මුස්සනං **අසම්මොසොති** ආහ **''අසම්මොසායාති අවිනාසනත්ථ''**න්ති. **භිය්‍යොභාවො** පුනප්පුනං භවනං, සො පන උපරූපරි උප්පත්තීති ආහ

“උපරිභාවාය”ති. වෙපුල්ලං අභිණ්හප්පවත්තියා පගුණබලවභාවාපත්තීති වුත්තං **“වෙපුල්ලායාති විපුලභාවාය”**ති, මහන්තභාවායාති අත්ථො. **භාවනාය පරිපූරණත්ථ**න්ති ඣානාදිභාවනාපරිබ්‍රූහනත්ථං.

චතූසු ඨානෙසූති අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදීසු චතූසු ඨානෙසු. **කිච්චසාධනවසෙනා**ති චතුබ්බිධස්සපි කිච්චස්ස එකජ්ඣං නිප්ඵාදනවසෙන.

ඣානානි පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි නානාති යදිපි සමාධිඋපකාරකෙහි අභිනිරොපනානුමජ්ජනසම්පියායනබ්‍රූහනසන්තසුඛසභාවෙහි විතක්කාදීහි සම්පයොගභෙදතො භාවනාතිසයප්පවත්තානං චතුන්නං ඣානානං වසෙන සම්මාසමාධි විභත්තො, තථාපි වායාමො විය අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිචතුවායාමකිච්චං, සති විය ච අසුභාසුඛානිච්චානත්තෙසු කායාදීසු සුභාදිසඤ්ඤාප්පහානචතුසතිකිච්චං, එකො සමාධි චතුඣානසමාධිකිච්චං න සාධෙතීති පුබ්බභාගෙපි පඨමජ්ඣානසමාධි එව මග්ගක්ඛණෙපි, තථා පුබ්බභාගෙපි චතුත්ථජ්ඣානසමාධි එව මග්ගක්ඛණෙ පීති අත්ථො. **නානාමග්ගවසෙනා**ති පඨමමග්ගාදිනානාමග්ගවසෙන ඣානානි නානා. **දුතියාදයොපි** මග්ගා **දුතියාදීනං** ඣානානං. **අයං පනස්සා**ති එත්ථ මග්ගභාවෙන චතුබ්බිධම්පි එකත්තෙන ගහෙත්වා ‘‘අස්සා’’ති වුත්තං, **අස්ස** මග්ගස්සාති අත්ථො. **අයන්ති** පන අයං ඣානවසෙන සබ්බසදිසසබ්බාසදිසෙකච්චසදිසතා විසෙසො.

පාදකජ්ඣානනියමෙන හොතීති ඉධ පාදකජ්ඣානනියමං ධුරං කත්වා වුත්තං, යථා චෙත්ථ, එවං **සම්මොහවිනොදනියම්**පි (විභ. අට්ඨ. 205). **අට්ඨසාලිනියං** (ධ. ස. අට්ඨ. 350) පන විපස්සනානියමො වුත්තො සබ්බවාදාවිරොධතො, ඉධ පන සම්මසිතජ්ඣානපුග්ගලජ්ඣාසයවාදනිවත්තනතො පාදකජ්ඣානනියමො වුත්තො. විපස්සනානියමො පන සාධාරණත්තා ඉධාපි න පටික්ඛිත්තොති දට්ඨබ්බො. අඤ්ඤෙ ච ආචරියවාදා පරතො වක්ඛමානා විභජිතබ්බාති යථාවුත්තමෙව තාව පාදකජ්ඣානනියමං විභජන්තො ආහ **“පාදකජ්ඣානනියමෙන තාවා”**ති. **පඨමජ්ඣානිකො හොති,** යස්මා ආසන්නපදෙසෙ වුට්ඨිතසමාපත්ති මග්ගස්ස අත්තනො සදිසභාවං කරොති භූමිවණ්ණො විය ගොධාවණ්ණස්ස. **පරිපුණ්ණානෙව හොන්තී**ති අට්ඨ සත්ත ච හොන්තීති අත්ථො. **සත්ත හොන්ති** සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභාවතො. **ඡ හොන්ති** පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අභාවතො. මග්ගඞ්ගබොජ්ඣඞ්ගානං සත්තඡභාවං අතිදිසති **“එස නයො”**ති. **අරූපෙ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානං…පෙ…. වුත්තං** අට්ඨසාලිනියන්ති අධිප්පායො. නනු තත්ථ ‘‘අරූපෙ තිකචතුක්කජ්ඣානං උප්පජ්ජතී’’ති (ධ. ස. අට්ඨ. 350) වුත්තං , න ‘‘චතුක්කපඤ්චකජ්ඣාන’’න්ති? සච්චමෙතං, යෙසු පන සංසයො අත්ථි, තෙසං උප්පත්තිදස්සනෙන , තෙන අත්ථතො ‘‘චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානං උප්පජ්ජතී’’ති වුත්තමෙව හොතීති එවමාහාති වෙදිතබ්බං. සමුදායඤ්ච අපෙක්ඛිත්වා **“තඤ්ච ලොකුත්තරං, න ලොකිය”**න්ති ආහ ‘‘අවයවෙකත්තං ලිඞ්ගසමුදායස්ස විසෙසකං හොතී’’ති. චතුත්ථජ්ඣානමෙව හි තත්ථ ලොකියං උප්පජ්ජති, න චතුක්කං, පඤ්චකං වාති. **එත්ථ කථ**න්ති පාදකජ්ඣානස්ස අභාවා කථං දට්ඨබ්බන්ති අත්ථො. **තංඣානිකාවස්ස තත්ථ තයො මග්ගා උප්පජ්ජන්ති,** තජ්ඣානිකංපඨමඵලාදිං පාදකං කත්වා උපරිමග්ගභාවනායාති අධිප්පායො. තිකචතුක්කජ්ඣානිකං පන මග්ගං භාවෙත්වා තත්ථ උප්පන්නස්ස අරූපචතුත්ථජ්ඣානං, තජ්ඣානිකං ඵලඤ්ච පාදකං කත්වා උපරිමග්ගභාවනාය අඤ්ඤඣානිකාපි උප්පජ්ජන්තීති, ඣානඞ්ගාදිනියාමිකා පුබ්බාභිසඞ්ඛාරසමාපත්තිපාදකං, න සම්මසිතබ්බාති ඵලස්සාපි පාදකතා දට්ඨබ්බා.

කෙචි පනාති මොරවාපීමහාදත්තත්ථෙරං සන්ධායාහ. පුන **කෙචී**ති තිපිටකචූළාභයත්ථෙරං . තතියවාරෙ **කෙචී**ති ‘‘පාදකජ්ඣානමෙව නියමෙතී’’ති එවං වාදිනං තිපිටකචූළනාගත්ථෙරඤ්චෙව අනන්තරං වුත්තෙ ද්වෙ ච ථෙරෙ ඨපෙත්වා ඉතරෙ ථෙරෙ සන්ධාය වදති.

403. සසන්තතිපරියාපන්නානං දුක්ඛසමුදයානං අප්පවත්තිභාවෙන පරිග්ගය්හමානො නිරොධොපි සසන්තතිපරියාපන්නො විය හොතීති කත්වා වුත්තං **“අත්තනො වා චත්තාරි සච්චානී”**ති. **පරස්ස වා**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙනාහ භගවා ‘‘ඉමස්මිංයෙව බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙ ලොකඤ්ච පඤ්ඤාපෙමි, ලොකසමුදයඤ්ච පඤ්ඤාපෙමි, ලොකනිරොධඤ්ච පඤ්ඤාපෙමි, ලොකනිරොධගාමිනිපටිපදඤ්ච පඤ්ඤාපෙමී’’ති (සං. නි. 1.107; අ. නි. 4.45) කථං පන ආදිකම්මිකො නිරොධමග්ගසච්චානි පරිග්ගණ්හාතීති? අනුස්සවාදිසිද්ධමාකාරං පරිග්ගණ්හාති. එවඤ්ච කත්වා ලොකුත්තරබොජ්ඣඞ්ගෙ උද්දිස්සාපි පරිග්ගහො න විරුජ්ඣති. **යථාසම්භවතො**ති සම්භවානුරූපං, ඨපෙත්වා නිරොධසච්චං සෙසසච්චවසෙන සමුදයවයාති වෙදිතබ්බාති අත්ථො.

චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධම්මානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

404. ‘‘අට්ඨිකසඞ්ඛලිකං සමංස’’න්තිආදිකා සත්ත සිවථිකා අට්ඨිකකම්මට්ඨානතාය ඉතරාසං උද්ධුමාතකාදීනං සභාවෙනෙවාති නවන්නං සිවථිකානං අප්පනාකම්මට්ඨානතා වුත්තා. **ද්වෙයෙවා**ති ආනාපානං, ද්වත්තිංසාකාරොති ඉමානි ද්වෙයෙව. **අභිනිවෙසො**ති විපස්සනාභිනිවෙසො, සො පන සම්මසනියධම්මපරිග්ගහො. ඉරියාපථා, ආලොකිතාදයො ච රූපධම්මානං අවත්ථාවිසෙසමත්තතාය න සම්මසනුපගා විඤ්ඤත්තිආදයො විය. නීවරණබොජ්ඣඞ්ගා ආදිතො න පරිග්ගහෙතබ්බාති වුත්තං **“ඉරියාපථ…පෙ…. න ජායතී”**ති. කෙසාදිඅපදෙසෙන

තදුපාදානධම්මා විය ඉරියාපථාදිඅපදෙසෙන තදවත්ථා රූපධම්මා පරිග්ගය්හන්ති, නීවරණාදිමුඛෙන ච තංසම්පයුත්තා, තංනිස්සයධම්මාති අධිප්පායෙන මහාසිවත්ථෙරො ච ඉරියාපථාදීසුපි **''අභිනිවෙසො ජායතී''**ති අවොච. **''අත්ථි නු ඛො මෙ''**තිආදි පන සභාවතො ඉරියාපථාදීනං ආදිකම්මිකස්ස අනිච්ඡිතභාවදස්සනං. අපරිඤ්ඤාපුබ්බිකා හි පරිඤ්ඤාති.

කාමං ''ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛූ''තිආදිනා උද්දෙසනිද්දෙසෙසු තත්ථ තත්ථ භික්ඛුග්ගහණං කතං තංපටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනත්ථං, දෙසනා පන සබ්බසාධාරණාති දස්සෙතුං ''යො හි කොචි භික්ඛවෙ'' ඉච්චෙව වුත්තං, න භික්ඛු යෙවාති දස්සෙන්තො **''යො හි කොචි භික්ඛු වා''**තිආදිමාහ. දස්සනමග්ගෙන ඤාතමරියාදං අනතික්කමිත්වා ජානන්තී සිඛාප්පත්තා අග්ගමග්ගපඤ්ඤා **අඤ්ඤා** නාම, තස්ස ඵලභාවතො අග්ගඵලං පීති ආහ **''අඤ්ඤාති අරහත්ත''**න්ති.

අප්පතරෙපි කාලෙ සාසනස්ස නිය්‍යානිකභාවං දස්සෙන්තොති යොජනා. **නිය්‍යාතෙන්තොති** නිගමෙන්තො.

මහාසතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

10. පායාසිරාජඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

406. භගවතා එවං ගහිතනාමත්තාති යොජනා. යස්මා රාජපුත්තා ලොකෙ ''කුමාරො''ති වොහරීයන්ති. අයඤ්ච රඤ්ඤො කිත්තිමපුත්තො, තස්මා ආහ **''රඤ්ඤො...පෙ.... සඤ්ජානිංසූ''**ති.

අස්සාති ථෙරස්ස. **පුඤ්ඤානි කරොන්තො** කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු චෙව මනුස්සෙසු ච උප්පජ්ජිත්වා **විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි** ඉන්ද්‍රියානං අපරිපක්කත්තා. **තතියදිවසෙති** පබ්බතං ආරුළ්හදිවසතො තතියෙ දිවසෙ.

තෙසං සාවකබොධියා නියතතාය, පුඤ්ඤසම්භාරස්ස ච සාතිසයත්තා විනිපාතං අගන්ත්වා **එකං බුද්ධන්තරං... පෙ.... අනුභවන්තානං. දෙවතායාති** පුබ්බෙ සහධම්මචාරිනියා සුද්ධාවාසදෙවතාය.

''කුලදාරිකාය කුච්ඡිම්හි උප්පන්නො''ති වත්වා තං එවස්ස උප්පන්නභාවං මූලතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **''සා ච''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සාති** කුලදාරිකා. **ච**-සද්දො බ්‍යතිරෙකත්ථො, තෙන වුච්චමානං විසෙසං ජොතෙති. **කුලඝරන්ති** පතිකුලගෙහං. **ගබ්භනිමිත්තන්ති** ගබ්භස්ස සණ්ඨිතභාවනිමිත්තං. සතිපි විසාඛාය ච සාවත්ථිවාසිකුලපරියාපන්නත්තෙ තස්සා තත්ථ පධානභාවදස්සනත්ථං **''විසාඛඤ්ච''**ති වුත්තං යථා ''බ්‍රාහ්මණා ආගතා වාසිට්ඨොපි ආගතො''ති. **දෙවතාති** ඉධපි සා එව සුද්ධාවාසදෙවතා. **පඤ්හෙති** ''භික්ඛු භික්ඛු අයං වම්මිකො''තිආදිනා (ම. නි. 1.249) ආගතෙ පන්නරසපඤ්හෙ.

සෙතබ්‍යාති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **තස්ස නගරස්ස නාමං. උත්තරෙනාති** එන-සද්දයොගෙන ''සෙතබ්‍ය''න්ති උපයොගවචනං පාළියං වුත්තං. අත්ථවචනෙන පන උත්තරසද්දං අපෙක්ඛිත්වා **සෙතබ්‍යතොති** නිස්සක්කප්පයොගො කතො. **අනභිසිත්තකරාජාති** ඛත්තියජාතිකො අභිසෙකං අප්පත්තො.

පායාසිරාජඤ්ඤවත්ථුවණ්ණනා

407. **දිට්ඨියෙව දිට්ඨිගතන්ති** ගත-සද්දෙන පදවඩ්ඪනමාහ, දිට්ඨියා වා ගතමත්තං **දිට්ඨිගතං,** අයාථාවග්ගාහිතාය ගන්තබ්බාභාවතො දිට්ඨියා ගහණමත්තං, කෙවලො මිච්ඡාභිනිවෙසොති අත්ථො, තං පන දිට්ඨිගතං තස්ස අයොනිසොමනසිකාරාදිවසෙන උප්පජ්ජිත්වා පටිපක්ඛසම්මුඛීභාවාභාවතො, අනුරූපාහාරලාභතො ච සමුදාචාරප්පත්තං ජාතන්ති පාළියං ''උප්පන්නං හොති''ති වුත්තං. **තං තං කාරණං අපදිසිත්වාති** තතො ඉධාගච්ඡනකස්ස, ඉතො තත්ථ ගච්ඡනකස්ස ච අපදිසනතො ''තත්ථ තත්ථෙව සත්තානං උච්ඡිජ්ජනතො''ති එවමාදි තං තං කාරණං පතිරූපකං අපදිසිත්වා.

408. ආපන්නානධිප්පෙතත්ථවිසයෙ අයං **පුරා**-සද්දපයොගොති ආහ **''පුරා...පෙ.... සඤ්ඤාපෙතීති යාව න සඤ්ඤාපෙති''**ති.

චන්දිමසූරියඋපමාවණ්ණනා

411. යථා චන්දිමසූරියා උළාරවිපුලොභාසතාය අඤ්ඤෙන ඔභාසෙන අනභිභවනීයා, එවමයම්පි පඤ්ඤාඔභාසෙනාති දස්සෙන්තො **''චන්දිම...පෙ.... අඤ්ඤෙනා''**තිආදිමාහ. **ආදීහීති** ආදි-සද්දෙන ''කිත්තකෙ ඨානෙ එතෙ පවත්තෙන්ති, කිත්තකඤ්ච ඨානං නෙසං ආභා ඵරති''ති එවමාදිම්පි චොදනං සඞ්ගණ්හාති. **පලිවෙඨෙස්සතීති** ආබන්ධිස්සති, අනුයුඤ්ජිස්සතීති අත්ථො. **නිබ්බෙඨෙතුං** තං විස්සජ්ජෙතුං. **තස්මාති** යස්මා යථාවුත්තං චොදනං නිබ්බෙඨෙතුං න සක්කොති, තස්මා. අත්තනො අනිච්ඡිතං සඞ්ඝාතනං පක්ඛං පටිජානන්තො ''පරස්මිං ලොකෙ, න ඉමස්මි''න්තිආදිමාහ.

කථං පනායං නත්ථිකදිට්ඨි ''දෙවො''ති පටිජානාතීති තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **''භගවා පනා''**තිආදි වුත්තං. ''දෙවාපි දෙවත්තභාවෙනෙව උච්ඡිජ්ජන්ති, මනුස්සාපි මනුස්සත්තභාවෙනෙව උච්ඡිජ්ජන්ති''ති එවං වා අස්ස දිට්ඨි, එවඤ්ච කත්වා ''දෙවා තෙ, න මනුස්සා''ති වචනඤ්ච න විරුජ්ඣති. එවං **චන්දෙති** චන්දවිමානෙ, න ච චන්දෙ වා කථීයන්තෙ.

412. ආබාධො එතෙසං අත්ථීති **ආබාධිකා. දුක්ඛං** සඤ්ජාතං එතෙසන්ති **දුක්ඛිතා.** සද්ධාය අයිතබ්බා **සද්ධායිකා,** සද්ධාය පවත්තිට්ඨානභූතා. තෙනාහ **''අහං තුම්හෙ''**තිආදි. පච්චයො පත්තියායනං එතෙසු අත්ථීති **පච්චයිකා.**

චොරඋපමාවණ්ණනා

413. **උද්දිසිත්වාති** උපෙච්ච දස්සෙත්වා. **කම්මකාරණිකසත්තෙසූති** නෙරයිකානං සඞ්ඝාතනකසත්තෙසු. **කම්මමෙවාති** තෙහි තෙහි නෙරයිකෙහි කතකම්මමෙව. **කම්මකාරණං කරොතීති** ආයූහනානුරූපං තං තං කාරණං කරොති, තථා දුක්ඛං උප්පාදෙතීති අත්ථො. **නිරයපාලාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, තෙන තත්ථ සබ්බං නිරයකණ්ඩපාළිං (ම. නි. 3.259) සඞ්ගණ්හාති. එවං සුත්තතො (ම. නි. 3.259) නිරයපාලානං අත්ථිභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි යුත්තිතොපි දස්සෙතුං **"මනුස්සලොකෙ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ නෙරයිකෙ නිරයෙ පාලෙන්ති තතො නිග්ගන්තුං අප්පදානවසෙන රක්ඛන්තීති **නිරයපාලා.** යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **පපඤ්චසූදනීටීකායං** ගහෙතබ්බං.

ගූථකූපපුරිසඋපමාවණ්ණනා

415. **නිම්මජ්ජථාති** නිරවසෙසතො මජ්ජථ සොධෙථ. තං පන තස්ස තස්ස ගූථස්ස තථා සොධනං අපනයනං හොතීති ආහ **"අපනෙථා"**ති.

අසුචීති අසුද්ධො, සො පන යස්මා මනවඩ්ඪනකො මනොහරො න හොති, තස්මා ආහ **"අමනාපො"**ති. අසුචිසඞ්ඛාතං අසුචිභාගතං අත්තනො සභාවතං ගතො පත්තොති **අසුචිසඞ්ඛාතොති** ආහ **"අසුචිකොට්ඨාසභූතො"**ති. **දුග්ගන්ධොති** දුට්ඨගන්ධො අනිට්ඨගන්ධො, සො පන න යො කොචි, අථ ඛො පූතිගන්ධොති ආහ **"කුණපගන්ධො"**ති. **ජිගුච්ඡිතබ්බයුත්තොති** හීළිතබ්බයුත්තො. **පටිකූලො** ඝානින්ද්‍රියස්ස පටිකූලරූපො. **උබ්බාධතීති** උපරූපරි බාධති. **මනුස්සානං ගන්ධො…පෙ…. බාධති** අතිවිය අසුචිසභාවත්තා, අසුචිම්හියෙව ජාතසංවද්ධනභාවතො, දෙවානඤ්ච ඝානපසාදස්ස තික්ඛවිසදභාවතො.

416. **දූරෙ නිබ්බත්තා** පරනිම්මිතවසවත්තිආදයො.

419. **සුන්දරධම්මෙති** සොභනගුණෙ. **සුගතිසුඛන්ති** සුගති චෙව තප්පරියාපන්නං සුඛඤ්ච.

ගබ්භිනීඋපමාවණ්ණනා

420. පුඤ්ඤකම්මතො එති උප්පජ්ජතීති **අයො,** සුඛං. තප්පටිපක්ඛතො **අනයො,** දුක්ඛං . **අපක්කන්ති** න සිද්ධං න නිට්ඨානප්පත්තං. **න පරිපාචෙන්ති** න නිට්ඨානං පාපෙන්ති. **න උපච්ඡින්දන්ති** අත්තවිනිපාතස්ස සාවජ්ජභාවතො. **ආගමෙන්තීති** උදික්ඛන්ති. **නිබ්බිසන්ති** යස්ස පන තං කම්මඵලං නිබ්බිසන්තො නියුඤ්ජන්තො, **නිබ්බිසන්ති** වා නිබ්බෙසං වෙතනං පටිකඞ්ඛන්තො භතපුරිසො යථා.

421. **උබ්භින්දිත්වාති** උපසග්ගෙන පදවඩ්ඪනමත්තන්ති ආහ **"භින්දිත්වා"**ති.

සුපිනකඋපමාවණ්ණනා

422. **"නික්ඛමන්තං වා පවිසන්තං වා ජීව"**න්ති ඉදං තස්ස අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තං. සො හි ''සත්තානං සුපිනදස්සනකාලෙ අත්තභාවතො ජීවො බහි නික්ඛමිත්වා තංතංආරාමරාමණෙය්‍යකදස්සනාදිවසෙන ඉතො චිතො ච පරිබ්භමිත්වා පුනදෙව අත්තභාවං අනුපවිසතී''ති එවං පවත්තමිච්ඡාගාහවිපල්ලත්තචිත්තො. අථස්ස ථෙරො බුද්ධකාය ආණියා විපුලං ආණිං නීහරන්තො විය ජීවසමඤ්ඤාමුඛෙන උච්ඡෙදදිට්ඨිං නීහරිතුකාමො ''අපි නු තා තුය්හං ජීවං පස්සන්ති පවිසන්තං වා නික්ඛමන්තං වා''ති ආහ. යත්ථ පන තථාරූපා ජීවසමඤ්ඤා, තං දස්සෙන්තො **"චිත්තාචාරං ජීවන්ති ගහෙත්වා ආහා"**ති වුත්තං.

423. **වෙධෙත්වාති** වෙඛදානසඞ්ඛෙපෙන වෙධෙත්වා. **වචනකාලෙති** වචනස්ස වුතියා පත්තකාලෙ, න වචමානකාලෙ. **රූපක්ඛන්ධමත්තමෙවාති** කතිපයරූපධම්මසඞ්ඝාතමත්තමෙව. උතුසමුට්ඨානරූපධම්මසමූහමත්තමෙව හි තදා ලබ්භති, මත්ත-සද්දො වා විසෙසනිවත්තිඅත්ථො, තෙන කම්මජාදිතිසන්තතිරූපවිසෙසං නිවත්තෙති. **අප්පවත්තා හොන්තීති** අප්පවත්තිකා හොන්ති, න උපලබ්භතීති අත්ථො. විඤ්ඤාණෙ පන ජීවසඤ්ඤී, තස්මා **"විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො ගච්ඡතී"**ති ආහ, තත්ථ අනුපලබ්භනතොති අධිප්පායො.

සන්තත්තඅයොගුළඋපමාවණ්ණනා

424. **වූපසන්තතෙජන්ති** විගතුස්මං.

425. **ආමතොති** එත්ථ ආ-සද්දො ආමිස-සද්දො විය උපඩ්ඪපරියායොති ආහ **"අද්ධමතො"**ති, **ආමතොති** වා ඊසං දරථෙන උස්මනා යුත්තමරණො මරන්තොති අත්ථො. මීයමානො හි අවිගතුස්මො හොති, න මතො විය විගතුස්මො. තෙනාහ **"මරිතුං ආරද්ධො හොතී"**ති. තථා රූපස්ස ඔධුනනං නාමස්ස ඔරතො පරිවත්තනමෙවාති ආහ **"ඔරතො කරොථා"**ති. ඔරතො කාතුකාමස්ස පන සංපරිවත්තනං **සන්ධුනනං,** තං පන පරතො කරණන්ති ආහ **"පරතො**

කරොථා''ති. පරමුඛං කතස්ස ඉතො විතො පරිවත්තනං **නිද්ධුනනන්ති** ආහ **''අපරාපරං කරොථා''**ති. ඉන්ද්‍රියානි අපරිභින්නානීති අධිප්පායෙන **''තඤ්චායතනං න පටිසංවෙදෙති''**ති වුත්තං.

සඞ්ඛධමඋපමාවණ්ණනා

426. සඞ්ඛං ධමති, ධමාපෙතීති වා **සඞ්ඛධමො. උපලාපෙත්වාති** උපරූපරි සද්දයොගවසෙන සල්ලාපෙත්වා, සද්දයුත්තං කත්වාති අත්ථො. තං පන අත්ථතො ධමනමෙවාති ආහ **''ධමිත්වා''**ති.

අග්ගිකජටිලඋපමාවණ්ණනා

428. ආහිතො අග්ගි එතස්ස අත්ථීති **අග්ගිකො,** ස්වාස්ස අග්ගිකභාවො යස්මා අග්ගිහුතමාලාවෙදිසම්පාදනෙහි චෙව ඉන්ධනධූමබරිහිසසප්පිතෙලූපහරණෙහි බලිපුප්ඵධූමගන්ධාදිඋපහාරෙහි ච තස්ස පයිරුපාසනාය ඉච්ඡිතො, තස්මා වුත්තං **''අග්ගිපරිචාරකො''**ති. **ආයුං පාපුණාපෙය්‍යන්ති** යථා චිරජීවී හොති, එවං ආයුං පච්ඡිමවයං පාපෙය්‍යං. **වඩ්ඪිං ගමෙය්‍යන්ති** සරීරාවයවෙ, ගුණාවයවෙ ච ඵාතිං පාපෙය්‍යං. **අරණී යුගළන්ති** උත්තරාරණී, අධරාරණීති අරණීද්වයං.

429. එවන්ති ''බාලො පායාසිරාජඤ්ඤො''තිආදිප්පකාරෙන. **තයාති** ථෙරං සන්ධාය වදති. **වුත්තයුත්තකාරණමක්ඛලක්ඛණෙනාති** වුත්තයුත්තකාරණස්ස මක්ඛනසභාවෙන. **යුගග්ගාහලක්ඛණෙනාති** සමධුරග්ගහණලක්ඛණෙන. **පලාසෙනාති** පලාසෙතීති පලාසො, පරස්ස ගුණෙ උත්තරිතරෙ ඩංසිත්වා විය ඡඩ්ඩෙන්තො අත්තනො ගුණෙහි සමෙ කරොතීති අත්ථො. සමකරණරසො හි පලාසො, තෙන පලාසෙන.

ද්වෙසත්ථවාහඋපමාවණ්ණනා

430. **හරිතකපත්තන්ති** හරිතබ්බපත්තං, අප්පපත්තන්ති අත්ථො. තෙනාහ **''අන්තමසො''**තිආදි. **සන්නද්ධධනුකලාපන්ති** එත්ථ **කලාපන්ති** තූණීරමාහ, තඤ්ච සන්නය්හතො ධනුනා විනා න සන්නය්හතීති ආහ **''සන්නද්ධධනුකලාප''**න්ති. **ආසිත්තොදකානි වටුමානීති** ගමනමග්ගා චෙව තංතංඋදකමග්ගා ච සම්මදෙව දෙවෙන වුට්ඨත්තා තහං තහං පග්ඝරිතඋදක සන්දමානඋදකා. තෙනාහ **''පරිපුණ්ණසලිලා මග්ගා ච කන්දරා චා''**ති.

යථාභතෙනාති සකටෙසු යථාඨපිතෙන, යථා ''අම්ම ඉතො කරොහී''ති වුත්තෙ ඨපෙසීති අත්ථො කරණකිරියාය කිරියාසාමඤ්ඤවාචීභාවතො. තස්මා **යථාරොපිතෙන, යථාගහිතෙනාති අත්ථො** වුත්තො.

අක්ඛධුත්තකඋපමාවණ්ණනා

434. **පරාජයගුළන්ති** යෙන ගුළෙන, යාය සලාකාය ඨිතාය ච පරාජයො හොති, තං අදස්සනං ගමෙන්තො **ගිලති. පජ්ජොහනන්ති** පකාරෙහි ජුහනකම්මං. තං පන බලිදානවසෙන කරීයතීති ආහ **''බලිකම්ම''**න්ති.

සාණභාරිකඋපමාවණ්ණනා

436. **ගාමපත්තන්ති** ගාමො එව හුත්වා ආපජ්ජිතබ්බං, සුඤ්ඤභාවෙන අනාවසිතබ්බං. තෙනාහ **''වුට්ඨිතගාමපදෙසො''**ති. **ගාමපදන්ති** යථා පුරිසස්ස පාදනික්ඛිත්තට්ඨානං අධිගතපරිච්ඡෙදං ''පද''න්ති වුච්චති, එවං ගාමවාසීහි ආවසිතට්ඨානං අධිගතනිවුත්ථාගාරං ''ගාමපද''න්ති වුත්තං. තෙනාහ **''අයමෙවත්ථො''**ති. **සුසන්නද්ධොති** සුඛෙන ගහෙත්වා ගමනයොග්‍යතාවසෙන සුට්ඨු සජ්ජිතො. තං පන සුසජ්ජනං සුට්ඨු බන්ධනවසෙනෙවාති ආහ **''සුබද්ධො''**ති.

අයාදීනම්පි ලොහභාවෙ සතිපි ලොහ-සද්දො සාසනෙ තම්බලොහෙ නිරුළ්හොති ආහ **''ලොහන්ති තම්බලොහ''**න්ති.

සරණගමනවණ්ණනා

437. **අභිරද්ධොති** ආරාධිතචිත්තො, සාසනස්ස ආරාධිතචිත්තතා පසීදනවසෙනාති ආහ **''අභිප්පසන්නො''**ති. **පඤ්හපටිභානානීති** පඤ්හෙසු උපට්ඨානානි මයා පුච්ඡිතත්ථෙසු තුම්හාකං විස්සජ්ජනවසෙන ඤාණුපට්ඨානානි.

යඤ්ඤකථාවණ්ණනා

438. **සඞ්ඝාතන්ති** සං-සද්දො පදවඩ්ඪනමත්තන්ති ආහ **"ඝාත"**න්ති. **විපාකඵලෙනාති** සදිසඵලෙන. **මහප්ඵලො න හොති** ගවාදිපාණඝාතෙන උපක්කිලිට්ඨභාවතො. **ගුණානිසංසෙනාති** උද්දයඵලෙන. **ආනුභාවජුතියාති** පටිපක්ඛවිගමනජනිතෙන සභාවසඞ්ඛාතෙන තෙජෙන. **න මහාජුතිකො හොති** අපරිසුද්ධභාවතො. **විපාකවිප්ඵාරතායාති** විපාකඵලස්ස විපුලතාය, පාරිපූරියාති අත්ථො. **දුට්ඨුඛෙත්තෙති** ඌසභාදිදොසෙහි දූසිතඛෙත්තෙ, තං පන වප්පාභාවතො අසාරං හොතීති ආහ **"නිස්සාරඛෙත්තෙ"**ති. **දුබ්භූමෙති** කුච්ඡිතභූමිභාගෙ, ස්වාස්ස කුච්ඡිතභාවො අසාරතාය වා සියා නින්නතාදිදොසවසෙන වා. තත්ථ පඨමො පක්ඛො පඨමපදෙන දස්සිතොති ඉතරං දස්සෙන්තො **"විසමභූමිභාගෙ"**ති ආහ. දණ්ඩාභිඝාතාදිනා **ඡින්නභින්නානි. පූතීනී**ති ගොමයලෙපදානාදිසුඛෙන අසුක්ඛාපිතත්තා පූතිභාවං ගතානි. තානි පන යස්මා සාරවන්තානි න හොන්ති, තස්මා වුත්තං **"නිස්සාරානී"**ති. **වාතාතපහතානී**ති වාතෙන ච ආතපෙන ච විනට්ඨබීජසාමත්ථියානි. තෙනාහ **"පරියාදින්නතෙජානී"**ති. යං යථාජාතවීහිආදිගතෙන තණ්ඩුලෙන අඞ්කුරුප්පාදනයොග්‍යබීජසාමත්ථියං, තං **තණ්ඩුලසාරො, තස්ස ආදානං** ගහණං තථාඋප්පජ්ජනමෙව. **එතානි** පන **බීජානි න තාදිසානි** ඛණ්ඩාදිදොසවන්තතාය. ධාරාය ඛෙත්තෙ **අනුප්පවෙසනං** නාම වස්සනමෙව, තං පටික්ඛෙපවසෙන දස්සෙන්තො ආහ **"න සම්මා වස්සෙය්‍යා"**ති. **අඞ්කුරමූලපත්තාදීහීති** වෙත්ථ අඞ්කුරකන්දාදීහි **උද්ධං වුද්ධිං,** මූලජටාදීහි **හෙට්ඨා විරූළ්හිං,** පත්තපුප්ඵාදීහි **සමන්තතො ච වෙපුල්ලන්ති** යොජනා.

අපරූපඝාතෙනාති පරෙසං විබාධනෙන. **උප්පන්නපච්චයතොති** නිබ්බත්තිතසාසච්ඡාදනාදිදෙය්‍යධම්මතො. ගවාදිඝාතෙනපි හි තත්ථ පටිග්ගාහකානං සාසො සඞ්කීයති. **"අපරූපඝාතිතාය"**ති ඉදං සීලවන්තතාය කාරණවචනං . **ගුණාතිරෙකන්ති** ගුණාතිරිත්තං, සීලාදිලොකුත්තරගුණෙහි විසිට්ඨන්ති අත්ථො. **විපුලාති** සද්ධාසම්පදාදිවසෙන උළාරා.

උත්තරමාණවවත්ථුවණ්ණනා

439. අථ ඛො තෙහි සකුණ්ඩකෙහි තණ්ඩුලෙහි සිද්ධංභත්තං උත්තණ්ඩුලමෙව හොතීති ආහ **"උත්තණ්ඩුලභත්ත"**න්ති. **බිලඞ්ගං** වුච්චති ආරනාලං බිලඞ්ගතො නිබ්බත්තනතො, තදෙව කඤ්ජියතො ජාතන්ති **කඤ්ජියං,** තං දුතියං එතස්සාති **බිලඞ්ගදුතියං,** තං **"කඤ්ජිකදුතිය"**න්ති ච වුත්තං. **ධොරකානීති** ධොවියානි. යස්මා ථූලතරානිපි "ථූලානී"ති වත්තබ්බතං අරහන්ති, තස්මා **"ථූලානි වා"**ති වුත්තං. **ගුළදසානීති** සුත්තානං ථූලතාය, කඤ්ජිකස්ස බහලතාය ච පිණ්ඩිතදසානි. තෙනාහ **"පුඤ්ජපුඤ්ජ...පෙ.... දසානී"**ති. **අනුද්දිසතීති** අනු අනු කථෙති.

440. **අසක්කච්චන්ති** න සක්කච්චං අනාදරකාරං, තං පන කම්මඵලසද්ධාය අභාවෙන හොතීති ආහ **"සද්ධාවිරහිත"**න්ති. **අචිත්තීකතන්ති** චිත්තීකාරපච්චුපට්ඨාපනවසෙන න චිත්තීකතං. තෙනාහ **"චිත්තීකාරවිරහිත"**න්තිආදි. චිත්තීකාරරහිතං වා **අචිත්තීකතං,** යථා කතං පරෙසං විම්හයාවහං හොති, තථා අකතං. චිත්තස්ස උළාරපණීතභාවො පන අසක්කච්චදානෙනෙව බාධිතො. **අපවිද්ධන්ති** ඡඩ්ඩනීයධම්මං විය අපවිද්ධං කත්වා, එතෙන තස්මිං දානෙ ගාරවාකරණං වදති. **සෙරීසකං නාමාති** "සෙරීසක"න්ති එවං නාමකං. **තුච්ඡන්ති** පරිජනපරිච්ඡෙදවිරහතො රිත්තං.

පායාසිදෙවපුත්තවණ්ණනා

441. **තස්සානුභාවෙනාති** තස්ස දානස්ස ආනුභාවෙන. **සිරීසරුක්ඛොති** පභස්සරඛන්ධවිටපසාඛාපලාසසම්පන්නො මනුඤ්ඤදස්සනො දිබ්බො සිරීසරුක්ඛො. **අට්ඨාසීති** ඵලස්ස කම්මසරික්ඛතං දස්සෙන්තො **විමානද්වාරෙ** නිබ්බත්තිත්වා අට්ඨාසි. **පුබ්බාචිණ්ණවසෙනාති** පුරිමජාතියං තත්ථ නිවාසපරිචයනවසෙන. න කෙවලං පුබ්බාචිණ්ණවසෙනෙව, අථ ඛො උතුසුඛුමවසෙන පීතිං දස්සෙන්තො **"තත්ථ කිරස්ස උතුසුඛං හොතී"**ති ආහ.

සොති උත්තරො මාණවො. යදි අසක්කච්චං දානං දත්වා පායාසි තත්ථ නිබ්බත්තො, පායාසිස්ස පරිචාරිකා සක්කච්චං දානං දත්වා කථං තත්ථ නිබ්බත්තාති ආහ **"පායාසිස්ස පනා"**ති. **නිකන්තිවසෙනාති** පායාසිම්හි සාපෙක්ඛාවසෙන, පුබ්බෙපි වා තත්ථ නිවුත්ථපුබ්බතාය. **දිසාචාරිකවිමානන්ති** ආකාසට්ඨං හුත්වා දිසාසු විචරණකවිමානං, න රුක්ඛපබ්බතසිඛරාදිසම්බන්ධං. **වට්ටනිඅටවියන්ති** විමානවීථියන්ති.

පායාසිරාජඤ්ඤසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

නිට්ඨිතා ච මහාවග්ගට්ඨකථාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

මහාවග්ගටීකා නිට්ඨිතා.